

Library of

Wellesley

College.

Presented by Wickliffe Society

Nº 49984

Sancti spiritus afflic nobis gratia
 etiam regna et apostolice possessione et quod

Quia nonnulli etiam alii qui
 videntur esse ad discordantiam
 inter de quibusdam ecclesiis et fi-
 des est etiam que debet in
 christianis omnibus esse una
 deest christianos cognoscere
 matrem suam quod ipse homo
 regnet quos in mundo illum
 puerum sic quilibet regem tenet sub potestate
 dapaucis et primo mandato et tabule in
 ipam cognoscit aut quod ipsum ipsum cognoscit
 in cognoscendo eius quidam ac dicitur scilicet a mu-
 lteribus alienis dicitur scilicet aut omnes
 metropolitani sub potestate huiusmodi in christo
 sit alia ratio minor si ad obsequium regis
 omnis ratio ad intelligendum scilicet scire
 verbum ipsum cum opus sit et per ipsum dicitur
 etiam ipsa sua et antonomasie in multis
 de autem principes debemus per omni honore et
 recognitionem eorum in non actum opus et
 informationem castigationem et suffragium in
 rebus autem ecclesiis plurimum sunt plene
 una religio et de quibus dicitur eorum honorem
 deest respectu suorum sed non sit potestatem
 aliam si de quibus subditur ad inuicem ho-
 norem ut in istis debemus esse pariter et
 est id quod ipse et primo mandato et tabule
 tamquam in eis et regis cum aliorum quod
 a facit ecclesiam qui regneret per similitudinem

Cod. Pal. Vindob. 1294. fol. 128^a
 de his autem et in effundit supplicatio legi
 pro et peruenit peruenit peruenit

con. dal. ar.²

Siquidem debet omnis christianus debet
 caridicti et regnet omnis lex co-
 tenentis et deus et cum debet per se
 casti et cum de dignitate talis qui se habet
 eam vendit et per quod ad excommunicationem
 que est aliam refugium debet quod non ligat
 esse dicitur quod per legem dei debet peruenit
 duobus huiusmodi quod tenentur etiam de ecclesia
 cum in iudicio sit quod peruenit ad quod
 elius sunt peruenit in iudicio et peruenit
 Cod. Pal. Vindob. 1294. fol. 134^c

IOHANNIS WYCLIF

TRACTATVS DE ECCLESIA

NOW FIRST EDITED FROM THE MANUSCRIPTS

WITH CRITICAL AND HISTORICAL NOTES

BY

DR. IOHANN LOSERTH

PROFESSOR OF HISTORY AT THE UNIVERSITY OF CZERNOWITZ.

(ENGLISH SIDE-NOTES BY F. D. MATTHEW.)

LONDON.

PUBLISHED FOR THE WYCLIF SOCIETY BY TRÜBNER & CO.

57 AND 59 LUDGATE HILL.

1886.

BR
75
W8
4

49984

Introduction.

1. Origin and contents of the book "On the Church".

At the present date, at which only a comparatively small portion of Wyclif's works have appeared in print, it may still be doubtful to which of them the palm belongs, both in respect of form and contents; but at least it may safely be said, that his book on the Church must be reckoned amongst his ripest and most important utterances. For, let us consider what a powerful impression the work by Hus bearing the same title, produced upon his contemporaries; a work which, as Pierre d'Ailly said,¹ "by its immense abundance of proofs, combats the authority and plenary power of the Pope, no less than the Koran combats the Catholic faith". And yet this celebrated book is only a meagre abridgment of Wyclif's "De Ecclesia". What if the contemporaries of Hus, who as assembled at Constance represented the intellectual capacity of the Europe of that day, had known the original that he had drawn upon, instead of the feeble imitation!

In order rightly to understand the origin of the treatise on the Church, we must go back to the years 1377 and 1378, during which Wyclif found himself exposed to attack from the combined forces of the hierarchy, or, as many at that time said, of the Church. The hierarchy however is not the Church: and it is the distinction between what the Church is in reality, and what the multitude understand by it,² which Wyclif sets himself to expound in this work.

¹ Gerson's Works II. 901. ² Cap. v. *Communitas intelligit per Romanam ecclesiam papam et cardinales quibus est necessarium omnibus aliis obedire. . . . sic intelligit maior pars ecclesie . . . et talem stilum a maioribus et minoribus recipiunt pape communiter.*

"When people speak of the Church," says Wyclif, "they mean thereby prelates and priests, endowed monks, canons and begging friars ('prelatis and prestis, monkis and chanouns and freris'), and all who wear the tonsure ('alle men that han crownes'), however disreputable and contrary to the word of God their life may be. On the other hand, they say that people in the world are not men of the holy Church, though they live ever so faithfully according to God's law, and die in perfect love of their neighbour. But notwithstanding this, all those who will one day be blessed in heaven are members of holy Church, and no one besides."¹

In other passages also he argues in a similar manner against the belief that by the Church is to be understood only the visible Catholic Church, i. e. in its character of an organised community, under priestly government: and the notion that the Church and the clerical body are identical, so that all members of the latter would belong to the Church, whereas the laity would be excluded from it.²

This false conception—so Wyclif declares—is to be met with even amongst men holding high ecclesiastical offices,³ and yet it is evident, that many of the errors into which Christians have fallen, are a result of this conception.⁴ He maintains it to be especially needful at this time to prepare the way for a juster view of the Church:⁵ and that the Bishops ought to rejoice that this should be done, because the responsibility of instructing the people in the true belief concerning the Church, and of repelling all attacks made upon the Church by heretics lies heaviest upon them.⁶

To turn to the contents of "De Ecclesia".

The work falls into four parts, which are closely connected with one another. The first defines and elucidates Wyclif's conception of the Church, and the relation to the Church of the clerical order and

¹ Select English Works of John Wyclif ed. by Arnold. III, p. 447. ² Lechler, John Wiclif II 99. (*English ed.*) ³ Quia nonnulli, eciam illi qui videntur aliquid

discordant in materia de quiditate ecclesie . . . ⁴ Et error istius ordinis noscendi facit multos errare de fide . . .

⁵ Necesse est ergo hodie seminare istam fidem ecclesie . . . ⁶ Nec credo dominis episcopis displicere quod tractetur fides christiana de quiditate ecclesie, tum quia ipsi maxime tenentur per se et per alios docere populum illam fidem, tum eciam quia contendunt de libertate et prosperitate . . . contra hereticos.

of the lay world: the second part discusses the relation of the spiritual to the secular power, and contains therefore Wyclif's views on politics and Church government: the third part treats chiefly of certain liturgical questions, such as the cultus of the saints and of the departed &c.: the fourth part deals with the question of absolution.

a. The conception of the Church.

The first part contains six chapters (i—vi). The Church—so runs Wyclif's explanation—is the sum total of all those who from eternity are destined to salvation (predestinate).

The Church consists of three parts, the triumphant, the sleeping, and the militant. The triumphant are the blessed in heaven, the sleeping are the souls in purgatory, and the militant are the Christians engaged in conflict with the world.

No one who is rejected from eternity (*praescitus*) has part in this Church.² It is not the same thing “being *of* the Church” and “being *in* the Church”. Not every one who is *in* the Church is also *of* the Church, but on the contrary: for as there is much in the human body, waste and such like, which is no part of the body, so there may also be reprobates in the Church, who will one day have to be removed from the body of the Church.

No place and no human choice can cause any one to become a member of the holy Catholic Church, but the divine predestination alone.

There are not many Churches, but only one universal (Catholic) Church, outside of which there is no salvation.³ The head of this Church is Jesus Christ.

No Pope should affirm that *he* is the head of the Church, for he does not even know whether he is predestinate, and therefore

¹ Quamvis ecclesia dicatur multipliciter in scriptura, suppono quod sumatur pro congregatione omnium predestinatorum . . . ² Ista ecclesia . . . non habet aliquem prescitum partem sui . . . ecclesia non habebit prescitos sed solum predestinatos partes suas . . . Impossibile est prescitum esse membrum . . . ecclesie . . .

³ Tantum una est et non plures ecclesie catholice . . . Extra ecclesiam catholicam non est salus vel remissio peccatorum.

whether he is a member of the Church at all.¹ If any Christian could be head of the Church, at the same time with Christ, the Church would be a monster, having two heads. Hence the Apostles with one accord declared themselves to be only servants of this Head, and of the Church: and never did any one of them presume to assert that he himself was the head or the bridegroom of the Church.² No Christian can determine the Pope to be the head, or even a member, of the Church, either by election or by any statute, for membership depends upon the predestination and grace of God.³

It is no article of the faith that one must obey the Pope in order to be saved; for there were holy men in days before the Papacy was known. In the days of the Apostles, and even at the present time, there have been, and are, individuals and whole nations who never heard of the existence of the Pope. Moreover there are periods during which the papal chair is unoccupied.

The Pope is not the head of the universal, but only of the particular (militant) Church; and this too only if he lives in accordance with the commands of Christ⁴. In that case we owe him obedience, but so far only as he enforces the commands of Christ. Further than this, nothing can tend to the spiritual good of the Christian but a sound faith.⁵

Upon every command of the Pope, we must enquire whether that which he orders is in harmony with the Bible; and this is one reason why every Christian ought to be acquainted with the Holy Scriptures.⁶

It need not be objected, that in this case no Christian would believe that his Priest, Vicar or Bishop was predestinate, and therefore

¹ Nullus papa debet presumere se esse caput ecclesie . . . non sic assereret quod sit predestinatus, eo quod non est de substantia fidei quod iste sit predestinatus . . .

² Ideo apostoli confessi sunt concorditer se esse servos istius capitis; nunquam autem presumpsit aliquis apostolorum asserere se esse caput.

³ Non est in potestate alicuius christiani, constitutione, electione vel acceptance statuere quod dominus papa sit caput vel membrum ecclesie, nam hoc consistit in predestinatione et gracia Dei nostri.

⁴ Dominus papa non est caput universalis sed particularis ecclesie, dum tamen perseveranter vixerit tamquam papa, si non est predestinatus, non est capitaneus in ecclesia sancta Dei.

⁵ Omnibus sufficit ad salutem fides formata quod sit una universitas fidelium predestinatorum.

⁶ Et hec est ratio quare oportet omnem catholicum cognoscere scripturam sacram.

rightly fulfilling his office, or that no honour would be paid to the prelates, no faith placed in the canonization of the saints, and that the entire system of religion would be shaken.

As to the first objection, every Christian may be at rest in the belief, that no less than Christ Himself is his Priest, Vicar, Bishop or Pope.¹ The believer should regard those prelates only whose good works he sees, as Christ's representatives.² With respect to the question of the canonization of the saints, it is very possible that some may be honoured here as saints, who are rejected by God.³ Of the sanctity of some, for instance the Apostles or the martyrs of the early Church, we can be certain: but not so of the modern saints, who are canonized for motives of family or of pecuniary interest.⁴ Neither can it be urged, that the sanctity of these persons is attested by miracles, for such miracles as those of which one hears in these days, have no power to give a true faith. Also it may very well be that diabolical delusions are at work in these cases.⁵

The cultus of saints, as carried on at the present day, is the source of many errors,⁶ and many a saint might pray for us much more effectually if we would abandon his worship, and would love our Jesus more fervently. There are a great number of saints—holier than those who have been canonized—who are entirely unknown to us, and who yet help us more by their intercessions than those whose festivals we celebrate. If people would but hold fast to the proposition: "We know not whether our spiritual ruler is predestinate or reprobate", all wranglings and extortions would cease in the Church, since those men who strive after worldly goods would not be looked upon as members of the Church, and the excommunications they

¹ Quilibet laicus fidelis tenetur credere, quod habet Christum sacerdotem suum, rectorem, episcopum atque papam . . . ² Quando ergo subditus non cognoscit talia fructuosa opera sui prepositi, non tenetur credere quod sit talis. ³ Contingit quod aliquos ascribat catalogo sanctorum cum hoc quod apud Deum sint iustissime condempnati . . .

⁴ De modernioribus qui canonizantur ratione parentele, questus vel muneris non oportet nos apponere tantam fidem. ⁵ Nec miracula iam currencia dant omnibus veram fidem, cum potest committi potestas diaboli . . .

⁶ Multitudo ritus tollens libertatem ecclesie est causa multorum errorum et omnis talis sanctus oraret pro nobis efficacius supposito quod dimisso cultu suo diligeremus amplius Jesum nostrum.

might pronounce would not be regarded as effectual.¹ By their insatiable desire for posts of honour, vain pleasures and the good things of this world, the reprobate would be recognised.

Wyclif dwells upon this point with evident satisfaction. He depicts in strong colours the contempt of the clergy of his time for the poverty which Christ and the Apostles esteemed so highly; and how they find more to regret in the loss of worldly goods than in the loss of virtue.

It is only after treating this and kindred matters that Wyclif returns to his subject: the division of mankind into the elect (*praedestinati*) and the reprobate (*praesciti*). The latter are shut out from the Church, even though they may be holding ecclesiastical dignities; and a man's salvation being thus entirely due to the grace of God in his predestination, it cannot depend upon his connexion with the official Church, or the mediation of the priesthood. Thus, as Lechler justly observes, the recognition of the believer's free and immediate access to the mercy of God in Christ, in other words, the universal priesthood of the faithful, is involved in Wyclif's conception of the Church.²

b. Wyclif's views on Church politics.

At the seventh chapter Wyclif breaks off his theological disquisitions on the nature of the Church, and an episode is introduced, which originally had no connexion with the other portions of the book, (indeed it still exists in MS. as an independent tractate — "*De captivo Hispanensi*"³) and its present place was only assigned to it by Wyclif on the last redaction of his works. The formal introduction at once marks the severance of this portion of the text from that which precedes. After the opening words it becomes clear that we have here a judgment of Wyclif, laid by him before Parliament at the command of the King.

¹ *Data ista sententia tolleretur omnis exaccio debiti ecclesie et extingueretur omnis lex contencionis in clero, cum debitor posset fingere ecclesiasticum non esse dignum vel talem qui sic bona ecclesie vindicaret, et quantum ad excommunicationem que est ultimum refugium diceret quod non ligat.* ² Lechler l. c. page 100.

³ Shirley, Catalogue p. 23, n° 86.

Whilst replying upon the occasion of a recent case¹ to the question, whether it is allowable for the King's government to drag from their shelter escaped prisoners who have taken refuge in Westminster Abbey—he unfolds his views upon the mutual relations of the Church and State.

The case under discussion was the bloody deed which took place on the 11th of August 1378, and of which Walsingham gives a detailed, but at the same time very onesided, account.² During the campaign of 1367, two of the King's vassals had taken prisoner the Castilian Count of Denia, and had received from the English generals a written promise that the ransom for the prisoner should be paid to themselves. In place of the Count, his eldest son went to England and remained there a prisoner for ten years. After the death of the Black Prince and of the old King, the advisers of his young successor demanded that the two knights should deliver up the Spaniard. It was hoped that a number of English knights, then prisoners in Spain, would be liberated in exchange. The government negotiated for a long time with the two knights: but the negotiations proving ineffectual, recourse was had to stronger measures;—the knights were seized and imprisoned in the Tower.³ From thence they made their escape by force,⁴ and

¹ *Convenimus ex mandato domini regis, ad dicendum secundum videre nostrum veritatem in casu nobis exposito ad honorem Dei, ad profectum ecclesie et stabilitamentum prosperum regni nostri. Et hec tria "in tractatu nostro" se invicem consequuntur.*

² Wyclif's version of the affair is, as may be seen from other contemporary sources, much more correct. A more exact account is given in the "*Continuatio Eulogii Historiarum*" (tom. III, p. 342): *Eodem anno Hispani miserunt ad regem Anglie pro liberatione comitis de Dene, quem Iohannes Hawle et Ricardus Shakyll ceperunt antea in bello Hispanie; sed ipsi timentes perdere redempcionem sui prisonarii noluerunt ipsum producere ad domini regis mandatum. Rex per concilium suum obiecit eis quod ipsi fecerunt carcerem in domibus suis infra regnum contra suum mandatum... Ipsi vero prostrato eorum custode fugerunt ad Westmonasterium* (Wyclif's account tallies exactly with this: *Prostrato custode carceris intrarunt . . .*). *Constabularius turris venit, ut eos reduceret, et Iohannes Hawle resistens interfectus fuit . . .* Cf. *Rolls of Parliament* vol. III, p. 10^a, 50^b 51^a.

³ Walsingham was also misinformed as to the motives which induced the government to restore the imprisoned Count of Denia to liberty: see my Essay, "*Neuere Erscheinungen der Wiclif-Literatur*", in the "*Historische Zeitschrift*" vol. 53, p. 49.

⁴ *Prostrato custode carceris intrarunt septa Westmonasterii in quibus vendicarunt omnino exui a subiectione regis ex illius ecclesie libertate.*

uttering violent threats against the realm and government, they retreated to Westminster Abbey, in the belief that they were secured by the privileges of that Church from any further proceedings of the government against them. But a troop of armed soldiers rushed into the Abbey;—one of the knights was taken prisoner,—the other, who defended himself vigorously, and accused the King's advisers of injustice, of greed, and of giving evil counsel, was stabbed. This occurrence naturally excited great commotion in the monastic precincts: the Archbishop and four of his Suffragans pronounced sentence of excommunication upon the instigators and perpetrators of the deed, but expressly excepted the King, his mother, and the Duke of Lancaster. The Bishop of London published the ban three times a week at St. Paul's. When summoned to Windsor by the King's Council, he refused to appear. Then it was that, on October the 18th, Parliament met at Gloucester, and that Wyclif laid before it the memorial of which we have spoken. He defends very powerfully the action of the government, though without attempting to excuse the deed of violence which took place in the Church. He maintains however, that but for an accidental combination of circumstances, the affair would never have terminated as it did.

As then the Abbey of Westminster had appealed to its privileges, Wyclif subjects those privileges to a careful examination (Cap. x. But in the first place he discusses the nature of privileges in general (Cap. viii, ix). There are no true privileges except those which are founded in Holy Scripture. Those privileges with which Christ has endowed His Church consist of spiritual blessings.¹ Other privileges, such as immunities, prerogatives, outward honours, property and worldly dominion, ruin the Church;² — they are snares of Satan. People who seek after privileges of this kind, do not belong to the Church.³ The highest and the most ancient privileges of the Church are contingent upon poverty,

¹ *Fidelis videbit quod principaliter sit in donis spiritualibus a Deo appropriate collatis.*

² *Non licet clero insistere circa privilegia terrena cuiusmodi videntur esse, excempciones prerogative, proprietates et seculares dominaciones, cum videntur repugnare privilegiis Christi, que non licet amittere . . . Quantum ad alia insignia perquisita de portando mitram, crucem et baculum ac ordinando clericos . . . sunt sepe non privilegia sed diabolica sagena . . . Inter omnes cautelas diaboli mundana preeminencia est prima sagena diaboli; de illa enim primo temptavit Christum.*

³ *Contententes circa talia privilegia non sunt de sancta matre ecclesia.*

and no one has the right to deprive the Church of these.¹ Laymen and clerics alike commit sin, the former when they burden the church with worldly goods, the latter when they accept such endowments. The life of the clergy of to-day, consumed in worldly affairs, and in endeavours to obtain rich endowments, is at variance with the life of the early Church. These endowments are not sanctioned either by the Old or the New Testament.²

Wyclif, whilst citing the most ancient privileges of the Abbey of Westminster (Cap. x), enquires whether they may not run counter to the divine law, and how far the Abbey possesses the right to shelter fugitives. Since privileges are only valid if they tend to the good of the Church, whilst the disturbance of England or of her inhabitants can bring the Church no advantage, no privilege can hold good if it tends to injure the realm, or any part of the realm. Therefore no king has the right to bestow a privilege, which involves damage to the state, and no ecclesiastic ought to accept such privilege. If these privileges were allowed to hold good, a complete stop would be put to the orderly course of the law, and the worst characters would have to be protected. Moreover, the King would not be master in his own domain, if there existed places which, though lying within his kingdom, were yet outside of his jurisdiction.³ Of such privileges we find nothing in the Bible.⁴ Lastly, we ought to attach more significance to the sin, than to the place where it is committed.⁵

¹ Antiquissima et validissima privilegia instituta a Christo steterunt in paupertate altissima . . . non licet cuiquam privilegium illud subtrahere . . .

² Nunc ecclesiastici procedunt currati cum multitudine cliencium quasi reges et reputant privilegium quod inhabiles preficientur . . . Non ex veteri testamento vel novo fundari potest talis dotacio. . . ² Rex non potest quicquam rite concedere

quod vergeret ad enervacionem regni sui vel iniuriam sui populi; patet ex dictis de privilegio, cum nichil sit privilegium nisi quod directe vergit ad utilitatem sancte matris ecclesie; destructio autem regni nostri et iniuria facta suo populo non potest vergere ad honorem Dei et utilitatem sancte matris ecclesie, ergo non subiacet potestati regis alicuius privilegium tale concedere. Nichil plus enervaret regnum quam tutela facinorosorum sine correptione legitima. ³ Exempcio talis extingueret

regiam potestatem, cum de tanto rex non haberet potestatem loci vel persone incontinentis ad castigandum ipsam, quantumcunque in regem vel regnum deliquerit, et sic non foret rex totius Anglie, cum locus exemptus foret in regno sed non de regno. ⁴ Non est fundabile in scriptura nec in lege ecclesie quod locum vel personam sic generaliter privilegiare liceat. ⁵ Ecclesia debet plus ad peccatum

respicere quam ad locum.

In what sense then are we to understand these privileges? (Cap. xi.) The King of England may bestow privileges for the advantage of the Church, by virtue of his royal power. Therefore he alone has the right to interpret them; and if the Bishop of Rome, or any of his priests learned in the law, should be asked concerning the interpretation of a privilege, they are bound to explain it according to the evangelical law, and they must not be obeyed if their explanation is not founded on Holy Scripture.¹ In the enquiry concerning privileges, their original intention must be kept in view, as well as their letter. The end for which the Abbey of Westminster was founded, namely, the honouring of God in His saints, the repose of the monks, and the dignity of the sanctuary, is not attained by these exemptions, which hinder the course of justice, and disturb the peace of the monks. In the bull of Nicolas III for the Abbey it is expressly stated that the monks are to be subject to no one, *except the King*. If then the monks in the Abbey owe obedience to the King, much more must the King's own vassals who took refuge there, do so,² for they could certainly claim no greater immunities than the monks themselves. No privilege ought to interfere with the common right, else it would be contrary to justice³. The advantage accruing to those who seek shelter in Westminster Abbey consists solely in a peculiar protection being afforded them, which must not be allowed to injure others. This privilege screens no fugitive from deserved punishment. It would be better for the consecrated places themselves that they should not possess privileges which burden them with worldly care. However, the

¹ Rex Anglie debet concedere leges tales privatas de suo regali dominio ad edificacionem ecclesie, ideo capiendum est tamquam per se notum quod regis est illas leges privatas ac elemosinas interpretari et in rectitudine sua defendere. Romanus autem pontifex super isto consultus et sacerdos suus legius requisitus de interpretatione sensus catholice tenentur de lege evangelica quantum sciunt humiliter declarare; quibus non est parendum nisi de quanto sententiam suam fundaverint in scriptura.

² In privilegiis Edgari regis triplex finis exprimitur, scilicet reverencia Dei in reliquiis sui apostoli, quies monachorum ibidem degencium et honor sanctitatis illius loci . . . In bulla Nicolai III sic habetur: Monachi ibidem nulli omnino persone subdantur nisi regi. Ex quo videtur quod incole istius loci non solum quia legii hominis regis, sed ex mandato pape regi suo sunt subiecti . . .

³ Nullum privilegium est nisi communi contrarium, nam si foret, tunc esset contra iusticiam et per consequens lex iniqua et non privilegium.

privileges could only be justly taken away if they were abused, and it was not the intention of the Duke of Lancaster to diminish the prerogatives of the Abbey. But here was a case of open treason, than which a worse crime does not exist:¹ and to make of the Abbey a den, in which every criminal may find protection from the law, is not the way to honour the Church, or to benefit the monks. The Abbot and Convent would have done wisely had they remained passive on this occasion.²

Wyclif then enlarges upon the bad effects of the rich endowments of the Church. These endowments are contrary to the doctrine and the example of Christ and of the early Church (Cap. xiii).

There is no warrant in Holy Scripture for the secular wealth of the Church. It is the cause of many dangers: the only explanation of the present schism is to be found in the insatiable desire of the clergy for worldly goods.³ If the clergy would but live in evangelical poverty, as in the time of Christ, all disputes amongst the nations of Christendom would come to an end. Therefore those persons are in error, who believe that the more they spend upon the Church, the greater their merit: a cup of cold water offered sincerely and with good will, is perhaps a gift of higher value than lands and kingdoms.⁴

And as of the worldly possessions of the Church in general, so of endowments and the secular authority of the Roman Church—there is no foundation for them in Scripture (Cap. xiv): on the other hand it is clear from numerous passages that Christ and the Apostles preferred a life of poverty to earthly power. Our clergy parade on horseback, with armed retainers, as if they were kings. There is no foundation in Scripture either for regarding it as indispensable that the

¹ Sentencia domini mei domini ducis fuit quod conservaretur in eo quodcunque privilegium quod in honestatem loci sonuerit . . . ² Unde consulissem dicto abbati et eius conventui quod equanimitèr tolerassent illatam iniuriam . . .

³ Ex istis potest colligi conclusio quod moderna cleri dotacio non est fundabilis in altero testamento . . . Si enim non esset ista dotacio, non sic contenderent pro primatu . . . ⁴ Contingit quod potus aque frigide sit maior elemosina danti ex simpliciore oculo et maiori fervore caritatis quam fuit dotacio quo Constantinus dotavit ecclesiam . . .

Emperor should receive his crown from the hands of the Pope,¹ or for the papal claim to universal dominion. The secular power of the Pope is not derived from Christ, but from the Emperor.

Nowhere does Wyclif uphold so strongly the civil authority of the King over the clergy, as in the book on the Church. This authority is a natural outcome of monarchy itself; for the King would not be lord of all England, if more than a fourth part of the country were to be withdrawn from his jurisdiction, as belonging to the dead hand.² Privileges and temporalities are bestowed upon the clergy only conditionally: should they fail to fulfil the conditions, the clergy fall under the penalty of confiscation of the estates of the dead hand. English history tells of many such confiscations:—Wyclif refers both to ancient and to more recent precedents, as for example, under William the Conqueror, Edward III. and even quite lately under Richard II.³ Finally, he denies with great emphasis, that the discussion of these subjects is likely to incite the laity to plunder the property of the Church, or that the country was in a better state when these questions were allowed to slumber.

c. The concluding chapters of the book on the Church.

Chapters VIII—XVI form a sequel to chapter VII. We can hardly be wrong in conjecturing that some at any rate of the arguments brought forward in these chapters, were used in the parliamentary discussion: — a great part however of chapters VIII—XVI consists in refutations of his opponents, one of whom ventured the strange assertion, that no confiscation of Church property had ever taken place in England.

After thus discussing the secular relations of the Church, Wyclif returns to the subject of the Church itself. The connexion between the chapters is here no longer so close as formerly; there is no lack of repetition; some passages, for instance the entire twentieth chapter,

¹ Nec video quomodo fundabitur pure ex fide scripture quod oportet imperatorem accipere imperium a suo pontifice . . . Non video quin oporteret concedere quod papa et totum genus sacerdotum dominaretur seculariter super singulos reges terre.

² Si omnia illa bona quibus dotatur nostra ecclesia immediate pertinerent ad papam, sic quod rex non haberet interesse in possessionibus vel personis, cum plus quam quarta pars in manu mortua est decisa. — ³ Omnia ista suppono ex chronicis et tamquam proxima per se notis.

have very little to do with what precedes or follows. The two next chapters, xvii and xviii, are chiefly devoted to the question of the antiquity of the Church. In opposition to those who maintain that the Church only arose after Christ's death, Wyclif shows (as he says himself) by very exhaustive reasoning, that the Church existed long before Christ's incarnation. The relation of the reprobate to the Church, already treated by Wyclif in the second and following chapters, forms a main part of chapter xix. Wyclif gives special attention to the enquiry whether a *praescitus* may hold a spiritual office (a question which he answers in the negative); he then enquires by what marks the *praescitus* priest may be known, and how the Christian should act with regard to his spiritual functions. The layman need not be disturbed, provided that he himself hold the true faith.¹ But if no *praescitus* belongs to the fellowship of the Church, not having indeed received a valid baptism—the question arises, What merit will the *praescitus* gain for time and eternity, should he lead a right life? In this world he will obtain prosperity, and a mitigation of his penalty in the next.

Only he who holds the true view of the Church—Wyclif further teaches—can rightly understand certain passages in the Song of Songs, in the book of Proverbs, and in the Apocalypse. The whole of the twentieth chapter is an exposition of Prov. xxxi. 10—31. The exposition is on the model of St. Augustine and is partly borrowed from his commentary on the same passages (Opp. v. pars 1., pag. 151—194). This chapter has also a parallel in one of Wyclif's sermons, and was perhaps composed earlier than the other portions of this work.

Wyclif's doctrine, that if the clergy should misuse their power, it behoved the laity to deprive them of their temporalities, naturally found vehement opponents amongst the clerical ranks. Chapter xxi. contains a reply to one of these. The rest of the chapter, as also chapter xxii, is chiefly occupied with a succession of subtle questionings concerning prayers for the dead, and the number and nature of the Sacraments, especially as to what is received in the ordination of

¹ Sufficit fideli credere fidem catholicam et quod Deus propter nullum errorem spiritualis prepositi dampnificat subditum . . . Non ergo debet subditus desperare de peccato prepositi . . .

priests; but it contains also some earnest exhortations to abolish superfluous ceremonies.

This last chapter, originally written perhaps whilst Gregory XI, whom Wyclif frequently attacks with great fierceness,¹ was still living, is much more polemical in tone than those which precede. Wyclif desires, by the promulgation of his doctrine, to enlighten the inferior clergy, that they may be on their guard against the abuses which spring from indulgences.² It is true that the Popes themselves were the most guilty in the matter; but they and their Cardinals are after all not infallible, and should only be believed when their teaching agrees with that of the Bible.³

The doctrine, which Wyclif now proceeds to expound, amid frequent references to Bonaventura and Thomas Aquinas, and keeping their arguments fully in view throughout, is much better known than the foregoing portions of the book on the Church, as the greater part of it was adopted by Hus, in whose famous treatise "Against Papal Indulgences" Wyclif is followed word for word.⁴ In particular, the eight conclusions, in which Wyclif's reasonings result, are entirely accepted by Hus. These conclusions are as follows:—No one is capable of receiving absolution, unless he is worthy in the sight of God: the worthier the man, the more will absolution profit him. The absolution of no Bishop or Pope will benefit the man who has not examined himself before God. The Bishop's absolution will only be of value, if he instructs the faithful in the religion of Christ, urges them to devotion and to the love of God, and so makes them capable of the reception of divine grace. God alone can forgive sins: men can do so only when they have received a special revelation; without having

¹ *Alique merita . . . non subiacent potestati huius Gregorii . . . dictus Gregorius non foret tante potestatis . . . Quid quero valet fingere quod iste Gregorius XI. ordinavit et instituit ut ymmolacio Isaac et cetera merita patrum tantum precedencium in utroque testamento valerent ad ordinacionem suam cognato suo iam mortuo?*

² *Istam sentenciam de suffragiis et indulgenciis dixerim ad instruccionem inferiorum ecclesie . . . restat tradere de indulgenciis et absolucionibus a pena et culpa in quibus videtur esse error apud simplices istam materiam ignorantes . . .*

³ *Ego autem non sollicitor quid papa facit vel loquitur, cum scio quod nec sibi nec alicui istorum doctorum credendum et nisi de quanto se in scriptura fundaverit, cum ipsa sit omnis veritas.*

⁴ *Historia et monumenta Johannis Hus (Norimbergae 1558) Tom. I, fol. CLXXII^b—CLXXXIX^a.*

received this, the Pope himself has no right to grant absolution. The clergy should instruct the people in this belief, and uproot any abuses which may arise from the granting of indulgences. To every sin, of which a good man may be guilty, a punishment is assigned, which none but God can remit.

2. The transmission in manuscript.

a. The Cod. pal. Vindobonensis 1294 (A).

With the exception of a fragment, of which more will be said hereafter, no copy of Wyclif's treatise on the Church has been preserved in England. On the other hand, a Codex exists on the Continent, which was undoubtedly transcribed at Oxford, at the Whitsuntide of 1407, by a Bohemian student, and revised with the help of another Bohemian student. This is the Cod. 1294 of the Imperial Library of Vienna.

This Codex contains on 251 parchment leaves, large octavo ($24\frac{1}{2}\text{cm} \times 16\frac{1}{2}\text{cm}$): I. fol. 1^a—127^a Wyclif's tract "De veritate sacre scripture"; II. fol. 128^a—210^b the tract "De sancta matre ecclesia", and III. fol. 212^a—251^b the tract "De dominio divino". The two latter are likewise by Wyclif.

Each of the 251 leaves of the Codex contains 4 columns (a, b, c, d): and each column contains about 40 lines. The paging does not include two blank leaves at the beginning, and one at the end.

Both the copyist and the corrector of this MS. were Bohemians, as is evident from several Czechian glosses. A note at the end of the tract "De veritate sacre scripture" (fol. 119^d) gives both their names: "Correctus graviter anno domini 1407 in vigilia Purificacionis sancte Marie Oxon(ii) per Nicolaum Faulfiss et Georgium de Knyehnicz."

The tradition of later ages has assigned to Nicolaus Faulfisch the distinction of having been the first to introduce the theological writings of Wyclif into Bohemia. The impossibility of this will however be seen, when we remember that Wycliffite doctrines had been formally condemned at Prague, four years earlier than 1407.

During his residence in England, Nicolaus Faulfisch became thoroughly acquainted with English Church affairs. It was from his recollections that Hus obtained an amusing anecdote, with which he

used to entertain the auditory of his sermons.¹ The enthusiastic admiration of Nicolaus Faulfisch for Wyclif appears in his having brought to Prague not only a certificate (stated to have been forged by Faulfisch himself) giving the attestation of the University of Oxford to Wyclif's orthodoxy—but also a piece of Wyclif's gravestone, which was venerated by the Bohemian Wycliffites as a precious relic.²

It is very curious, that Hus, when questioned at the Council, could not remember who the companion of Faulfisch had been. On being asked who had brought this “forged” document to Prague, he answered, “Nicolaus Faulfisch, with another, whose name I do not know”. And yet George of Knyehnicz was studying at Prague, and took academical degrees there, at the time that Hus was Rector of the University.³

The three tracts contained in Cod. A. were not originally bound together into one volume. This may be seen, not so much from the separate paging of each tract, as from the circumstance that they have not been bound in the same order in which they were written. The first in date was the “De veritate sacrae scripturae”: then came the “De dominio divino”, and lastly “De ecclesia”: in the present volume however “De ecclesia” is placed in the middle.

It is evident also that the three tracts were not bound together before they reached Bohemia; for a parchment document, relating to the founding of a Church in the Moravian town of Meseritz,⁴ forms

¹ Documenta magistri Iohannis Hus (ed. Palacky, in Latin translation from the original Czech) pag. 729: *Audiui a fideli viro bonae memoriae Nicolao qui vocabatur Faulfisch se, cum in Anglia versaretur, cognosse coquum quendam apud quem cibum caperet. Quem cum episcopus interrogasset cur litteras sacras contra mandatum lingua Anglica legeret defendit se argumento ex litteris sacris hausto. Cui episcopus: “Sciis tu, quicum loquaris?” Ille vero respondit: “Cum episcopo homine.” Tum episcopus: “Tu vero miselle laice, mecum colloqui audes literis sacris nitens?” Ille respondit: “Equidem scio te Christo non esse maiorem speroque me non esse peiorem diabolo. Iam vero, quia clementissimus dominus Christus placide literas sacras a diabolo audivit, quidni igitur tu audias qui minor sis Christo a me homine?” Episcopus autem iratus colloqui cum eo nolebat. Itaque coquus literis sacris episcopum superavit sicut Christus diabolum.* ² Ille Faulfiss portavit unam petiam lapidis de sepulcro ipsius Wiclef, quem postea Pragae pro reliquiis venerabantur et habebant.

Petri de Mladenowie Relacio de J. Hus causa, Docum. pag. 313. ³ Monumenta hist.-univers. Prag I. pag. 402.

⁴ The document is printed in the papers of the “Verein für Geschichte der Deutschen in Böhmen”. XXII. pag. 223.

the fly-leaves at the beginning and end of the volume. As this foundation was due to the benevolence of Simon of Tisnow, one of the most zealous of the Bohemian Wycliffites, we may gather that the Codex was at one time in his possession. At least he is known not only to have been thoroughly familiar with Wyclif's work on the Church, but to have imitated it himself.

All the tracts in A are written by the same hand. In this hand also are the numerous Czechian glosses, of which the principal appears in the facsimile forming the frontispiece to this volume. The indices at the end of each of the tracts are in a later hand. The corrections (in red or black ink) are very carefully entered. The handwriting is a very neat one: and the division of the work into chapters, and of chapters into paragraphs &c. is clearly marked. Large letters on the left margin indicate the beginning of the paragraphs: whilst a further subdivision is made by small letters or figures, placed on the right or left hand according to the space at command.

The contents of the paragraphs are noted either on the upper or lower margins. Besides this notice of contents, the margins contain various disjointed comments on the text — expressions of agreement, applause, derision etc. — names of authors referred to in the text, and so on.

b. The Cod. pal. Vindob. 3929 (A₁).

As this manuscript has been already described by Buddensieg, it will only be necessary here to refer to his account of it.¹ The tract "De ecclesia" is on fol. 1^a—114^a, and is written by the same hand as the other works contained in this Codex. The copyist was a Bohemian, and no friend to the Germans, as appears from a marginal note (fol. 174^b): "Olus est herba melancolica que signat mundo deditus et ideo Theotunici pre aliis gentibus comedunt olus, quia plus sunt mundo et avaricie dediti". That this copy was not finished until after the 24th of May 1415, is evident from the following gloss: "Et Johannes papa XXIII., qui pro heretico et diabolo incarnato est condemnatus in Constancia".

¹ Wyclif's Latin Works I. pag. 29.

This codex is almost wholly valueless for the purpose of obtaining a correct text of "De Ecclesia", being simply a copy of *A*. This is clear from the following facts:

1. Numerous peculiarities of *A* are also to be found in *A*₁ e. g. the repeated spelling "*cunta*" for "*cuncta*"; "*consilium*" for "*concilium*".

2. The lacunae of *A* are also in *A*₁.

3. Repetitions of particular words in *A* occur also in *A*₁.

4. *A*₁ has the same copyist's blunders as *A*: e. g. "*factum*" for "*falsum*"; "*ceteris pauperibus*" instead of "*ceteris paribus*"; "*pauciscentibus*" instead of "*paciscentibus*".

5. Corrections in *A* are found also in *A*₁, for example, *accusant* with the *n* crossed out.

6. Words which are not clearly written in *A*, are either equally indistinct in *A*₁, or else they have been misread, or lastly, there is an attempt at explanation in the margin. Thus, for example, *A* has in one place "*va—cat*" (the well-known word denoting that a passage in the Codex has been effaced): *A*₁ reads "*va, ea*", and then omits the syllable "*cat*". In *A* we read on fol. 197^d, "*primo inquit*", and before "*primo*" is a stroke 1: this *A*₁ has taken for "*in*", so that now the passage stands "*in primo inquit*".

7. A marginal note of *A* has been incorporated into the text of *A*₁ (fol. 173 in *A*: vide cap. 22 *huius*).

8. Many emendations in *A* have been disregarded by the copyist of *A*₁, and thus the first errors of *A* remain in *A*₁, for example, *A* (fol. 198^b) "*careat careat*"; *A*₁ "*careat careat*".

9. The copyist of *A* wrote the fourth chapter on Whitsun Eve: "In vigilia Pentecostes": even these words have been transcribed in *A*₁.

Under these circumstances it will be readily seen, that the variants of *A*₁, where such occur, do not offer any improvement upon the text of *A*, but generally the reverse. In the present edition therefore, only a selection from the readings of *A*₁ has been given, consisting solely of those in which an emendation of presumably corrupt passages in *A* has been attempted. The relation of *A*₁ to *A* being what has been shown, it would serve no purpose of scholarship, and would merely add needlessly to the mass of readings, to give all the variants of *A*₁.

The copyist of *A*₁, has not reproduced all the marginal notes that are found in *A*. The marginal notes in *A*₁, in red and black ink, are by two different hands. One of these two scribes was not very partial to Wyclif's theology, and in several places he animadverts on his doctrine, or modifies his statements.

c. The Codex universitatis Pragensis X. D. 11. (B).

In spite of the care with which Nicolaus Faulfisch and his companion addressed themselves to their task, *A* contains a number of errors, and many passages as they stand in *A* will yield no sense. *A*₁ being then only a copy of *A*, the prospect of the restoration of a correct text of "De ecclesia" would have been very poor, had I not lately been so fortunate as to find a Codex¹ in which the treatise is in a far better condition in these very passages. This manuscript, which came into my hands almost by chance in the year 1883, is the Codex X. D. 11. of the University library of Prague.

This Codex, to which we will refer as *B*, a large folio volume (31^{cm} × 22^{cm}) consists of 214 paper leaves, of which the last is left blank. It contains first the tract "De ecclesia" (fol. 1^a — 130^a) and Wyclif's "De officio regis" (130^a — 210^b). There is besides in the appendix an extract from the treatise "De officio regis" (fol. 210^b — 212^a) and extracts from the first twelve chapters of "De ecclesia" (fol. 212^a — 214^b). The external arrangement of *A* is very much the same as that of *B*. Here too every leaf has four columns of forty-three lines.

The Codex was at one time in the possession of Magister Peter of Zepekow², a friend and follower of Hus. Peter of Zepekow was a man of considerable mark at the University of Prague, where he was professor up to the time of his death, which took place in 1431.

¹ In Shirley's catalogue it is wanting. ² Inside the upper cover is following entry: "A magistro Petro de Zepekow exemi tria volumina (tercium adhuc habet) in 30 g(rossis)". Peter of Zepekow studied at Prague. He took his bachelor's degree in 1408, his master's in 1412. (He had not therefore sold the book before this year.) He was Dean for the first time in 1418, and held that office again in 1423, 1430 and 1431. Vide Mon. un. Prag. I, 21, 397, 418, 418, 420—22, 424, 426, 430, 438, 439, 445, 448, 449. II. 1, 2, 6, 9. In the documents relating to Hus he is often mentioned, v. Documenta mag. Joannis Hus 387, 388, 391, 395, 398, 401, 404.

Both the tracts in *B* are written by the same hand, in clearly defined, legible characters. Whether the copy was made in England or Bohemia, must remain undecided. Only thus much is certain: —

1. That it is no more a copy of *A*, than *A* is of *B*.

2. That *A* and *B* proceed from one and the same source (*X*): *A* directly, *B* perhaps through an intermediate link.

The first point is evident for the following reasons: —

1. Wherever gaps occur in *A*, whether large or small, *B* has the complete text: therefore *B* cannot be derived from *A*.

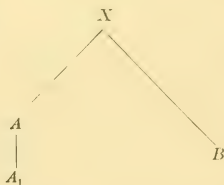
2. On the other hand, in certain cases where there are gaps in *B*, *A* has the complete text.

That *A* and *B* had a common origin, the following considerations will show: —

1. Certain words are indistinctly written, both in *A* and in *B*, and therefore presumably were so in their original.

2. Certain marginal notes, such as figures, letters and tables of contents correspond in *A* and *B*, in an arrangement which is often singular, and (in the case of the tables of contents) in a wording frequently strange.

The relation of the three Manuscripts to one another stands therefore thus: —

A MS. containing a part only of the treatise "De Ecclesia", Cod. C. 1. 23 of the Trinity College library, Dublin, does not belong to this group of MSS. and calls for separate consideration.

d. The Codex Dublinensis C. 1. 23. (D).

This Codex contains only the 7th chapter, registered by Shirley as an independent tract, as originally it certainly was (De captivo Hispanensi).

For a careful copy of this fragment, and for the following accurate table of the further contents of the Dublin Codex, I am indebted to the kindness of Mr F. D. Matthew:

Trinity College Dublin C. 1. 23. A volume in modern Russia leather binding, written on vellum, $11\frac{7}{8} \times 8\frac{1}{4}$ inches. It is in a scribe's writing (c. 1400) and I think all one hand. Two columns on a page. A fly-leaf in a different hand is counted in the paging.

Contents.

Page 1. A note on the Sacrament of the Altar from Fulgencius (this is in a different hand).

3 Opus Evangelicum Part I.

100^b " " Part II.

195 " " Part III.

At the beginning of Part III there is a note in the margin

Tractus Johann
liffe de Antich
continens 23
cap: Matthei
tine

The end of each line has been cut off by binder, and there is an illegible figure after XXIII and another after *Matthei*.

313 Opus Evangelicum. Part IV.

332^a The colophon is

Explicit opus evangelicum per doctorem catholicum et
scribam evangelicum.

Q.I.S.

Auctoris vita finitur et hoc opus ita.

332^b Treatise de Statu Innocencie

350^a Explicit tractatus de statu innocencie compilatus a magistro
Johanne Wyclyf doctore evangelico cuius anime propicietur deus.

Treatise *de tempore*.

386^d Explicit tractatus *de tempore*

Table of contents of *de tempore*

387^a Explicit tabula.

Sermon on Apparuit gracia dei &c.

390 ^d	Sermon on Apparuit benignitas &c.
393 ^b	" " Multipharium multisque modis &c.
396 ^d	" " Domine Deus meus, honorificabo te
398	Tract on the assault in Westminster Abbey
404 ^c	Sermon on Nolumus vos ignorare &c.
408 ^c	" " Dixit Martha ad Jesum &c.
414 ^b	Index to Opus Evangelicum
422	End "Deo Gracias".

In the Imperial Library of Vienna there are two more Codices, 3930 and 4527, which have been supposed to contain the treatise "De ecclesia".¹ But as Shirley has already shown², there has been a confusion here with Wyclif's "De fide catholica". The identity of the incipit makes it probable, that this is the first book of 'De Ecclesia et Membris', a work quite distinct from the seventh book of the *Summa Theologiae*. It must however be remembered that, although the treatise "De Fide Catholica" is a distinct work of Wyclif's, it does contain, if in very abridged form, much that had been already given in "De ecclesia."

A further explanation of the confusion between the two works is to be found in the fact that, in the table of contents of the two manuscripts 3930 and 4527, the treatise "De fide catholica" is catalogued under the title "De ecclesia".

3. Date of Composition.

Shirley has rightly fixed the time of composition at 1378 or 1379.³ With regard to certain parts of the tract, a still closer limit may be set. Although the entire work owes its existence to Wyclif's contest with Gregory XI — the "horrible fiend",⁴ who never could have been head of the Church — and although some passages so breathe the spirit of that conflict that it can hardly be imagined but that they were penned during Gregory's life-time, — nevertheless by far the greater part of the tract was written after the death of that Pontiff, which took place on the 27th of March, 1378.⁵ If we bear in mind

¹ See *Tabulae codd. manuscript.* vol. III. p^r. 120 and 300. ² Shirley, *Catalogue*, p. 5. ³ Shirley, *Catalogue*, p. 7. ⁴ *Horrendus diabolus*, Cap. xvi.

⁵ *Benedictus sponsus qui occidit Gregorium XI* On the other hand in another place: *Nec ipse Gregorius nec alius est Christi vel Petri vicarius nisi relinquens mundanum ritum imitetur eos in moribus. . . .*

that the tract consists of several parts, which were originally written with different objects, and had no connexion with one another, we shall not be surprised to find that a chapter here and there was composed earlier than that which precedes it. Chapter xx, for example, may well have been written long before the rest of the book, and, like the 7th chapter, it still exists in manuscript (with slight alterations) as a separate work.¹ The last chapter was apparently written whilst Gregory XI was still living.² The 7th chapter, on the other hand, can certainly not be earlier than September or October 1378, for it contains the statement of opinion delivered by Wyclif before the parliament which assembled at Gloucester on the 28th of October 1378. The 2nd chapter was written at the time when the intelligence of the election of Urban VI. was spreading throughout England; therefore doubtless about Easter 1378. Wyclif here praises God, for having in these days given to His Church so excellent a head, as was Urban VI.³ There is not in this place the slightest hint of an Antipope: on the other hand it is clear from a passage in chapter xiii, that at the time when this chapter was written, the schism had already broken out.⁴ Whilst in the first passage Wyclif speaks of Urban in terms of the highest praise, later references to him are less favourable, and in the last mentioned passage the title of "pseudo-monk" is bestowed upon him, as well as upon his rival. The separate portions of this tract were therefore probably put together during the autumn and winter of 1378. There is nothing in the work itself to warrant in any degree the assigning of a later date than this.

¹ Shirley, Catalogue, p. 16 (*Mulierem fortem quis inveniet?*) and p. 23 (*De captivo Hispaniensi*).

² *Quid quero valet fingere quod iste Gregorius XI ordinavit ut immolacio Isaac . . . valeret ad ordinacionem suam cognato suo iam mortuo.*

³ *Sed benedictus dominus matris nostre qui nostre peregrinanti invencule diebus istis providit caput catholicum, virum evangelicum Urbanum VI, qui rectificando instantem ecclesiam, ut vivat conformiter legi Christi, ordinatur ordinate a se ipso et suis domesticis.*

⁴ *Unde illud magnum scisma factum per Sergium monachum sicut et illud scisma quod hodie pullulat per duos pseudomonachos . . .* So too the passage: *ut oculata fide patet diebus nostris cum due partes cardinalium imponun pape nostro et fratribus eum foventibus hereticam pravitatem.*

4. The Imitations of Wyclif's tract on the Church.

a. The treatise of John Hus "Concerning the Church".

Wyclif's book on the Church received more honour abroad than at home. By the year 1407 at latest, its contents were known in Bohemia, and on Bohemian soil the English master found an apostle, Magister John of Hussinec, called Hus, who embraced his teaching with enthusiasm, and proved ready cheerfully to die for it. From the very beginning of the movement of reform, Hus warmly hailed the appearance of Wyclif's writings, and so far as they came within his reach, he imbibed and reproduced their teaching, which became part and parcel of his own mind. But of all Wyclif's works, none fascinated him to such a degree as the book on the Church. As early as 1412, the year of the famous controversy on indulgences, he comes forward with arguments which are simply and entirely Wyclif's: and his well-known pamphlet on papal absolution is for the most part taken word for word from the 23rd chapter of Wyclif's "De ecclesia".¹ From the opening definition of absolution, to the close of the deductions which follow, all is the intellectual property of Wyclif. Hus also borrowed the arguments in support of five propositions of Wyclif's, which he gave to the world soon afterwards, from the treatise on the Church.² In the spring of 1413 King Wenzel of Bohemia made an attempt to restore the broken peace of the Church in his dominions, and to this end to reconcile the Magister John Hus with his opponents. The attempt was however a failure. The two parties could come to no understanding over the conception of the Church. The opponents understood by the Church that of which the Pope was the head, and the college of Cardinals the body; — Hus, on the other hand, had completely adopted the Wycliffian doctrine of the Church, explained above. Against these opponents he wrote, in imitation of Wyclif, his book "On the Church", a work which created in its day a most powerful sensation, whilst Wyclif's work of the same name, from which it is taken word for

¹ *Questio magistri Johannis Hus, Adversus indulgencias papales.* Opp. tom. I, fol. 184—189. ² *Defensio quorundam articulorum Joannis Wicleff:* *ibid.* fol. 111" 117".

word, passed comparatively unnoticed. The arrangement of the work (like Wyclif, Hus breaks up his treatise into twenty-three chapters) the fundamental ideas, and the process of reasoning, all are simply borrowed from Wyclif.¹ Only those portions of Wyclif's work which relate to ecclesiastical and political disputes in England; i.e. the greater part of chapters VII — XVII, — are set aside, to be used, together with the last chapter, on another occasion. The treatise of Hus falls naturally into two parts: the first of which treats of the theory of the Church, of the Church's unity, of its head and its members, of the Pope and of the power of the keys; the second part confutes the opinions of Hus's opponents. The main weight will thus be seen to lie in the first part, in which the abstract conceptions are defined; and here there is hardly a sentence of any importance that is not to be found word for word in Wyclif. The sequence of thought is however much clearer and more methodical in Wyclif's work; Hus often reproduces Wyclif only in the briefest epitome. In short, the work of Hus can only be described as a very faint reflection of Wyclif's; sundry antagonistic remarks upon his Bohemian opponents alone laying any claim to originality.

It would appear from the fact that Hus has followed the arguments and conclusions of Wyclif with such verbal exactness, that the study of the Manuscripts of Hus's work would be of very great consequence for the textual criticism of Wyclif's "De ecclesia". But from a number of text-passages it becomes evident, that Hus had before him an inferior MS., corresponding in fact with *A*₁. For a critical study of the text of Wyclif's "De ecclesia", therefore, the treatise of Hus is almost valueless.

b. The writings of Stanislaus of Znaim and Stephan of Palecz "on the Church".

By means of the work of Hus, Wyclif's tenets as laid down in his "De ecclesia" were spread widely throughout Bohemia, where they called forth both cordial assent and vehement opposition. Friends and antagonists of Hus now composed tracts, almost all of which

¹ For details cf. my book "Wiclif and Hus" p. 181 ff. *Engl. ed.* ² Cf. below p. 75, t. 26, p. 76, l. 25.

bear the same title "*De ecclesia*"; but their connexion with Wyclif's book is only an indirect one, their immediate reference being to the work of Hus. The most considerable of Hus's opponents was undoubtedly Stanislaus of Znaim. After his banishment from Prague in the year 1413, he retired into Moravia, where, until his death in 1414, he employed his fertile pen against the Bohemian and Moravian followers of Wyclif. At this time the two tracts were composed, which he, after the example of Wyclif and Hus, entitled "*De ecclesia*"¹; — writings which will however bear no comparison, as to matter and form, with Wyclif's work, or even with that of Hus. The one tract contains a collection of definitions of the Church: the other, which is rather more detailed, treats of the papal power of the keys. Both these works seem moreover to have been only preparatory to a larger treatise "*De ecclesia*", which he did not live to write. He died suddenly just as he was about to set off on his journey to Constance, to attend the Council.

It is impossible to speak of Stanislaus of Znaim, without at the same time calling to mind Stephan of Palecz, since the two were united, as at first in their affection for Hus, so latterly in their hatred towards him. Like Stanislaus, Stephan (who was one of the principal accusers of Hus at Constance), denounced Wyclif both in speech and writing: Wyclif's conception of the Church was an especial object of attack, and it is against this doctrine that the so-called "*Replicatio Quidamistarum*"² and the two tracts "*De ecclesia*" are directed.

c. John Hofmann of Schweidnitz.

Amongst the earliest opponents of Wyclifism in Bohemia was John Hofmann of Schweidnitz (in Silesia), who for many years held an influential position amongst the German Professors at the University of Prague. When, in consequence of the revolution which took place in that University, in the year 1409, the Professors left Prague, and formed a new sphere of labour at Leipzig, Hofmann was of their

¹ Copies from manuscripts at Vienna and Wittingau are in my possession. In the Cod. Treboniensi (Wittingau) A 16, the title runs: "*Stanislaus de Znayma contra Hus, De ecclesia*".

² As Hus bestowed upon Palecz the name of "liar" (fictor), so the latter called the adherents of Hus "*Quidamistae*".

number, and took part in founding the prosperity of Leipzig. In the year 1413 he became a Canon; in 1427 Bishop of Meissen, which office he held until his death in 1451. He bequeathed his valuable library (which included the works of Bradwardine and of Thomas Netter of Walden¹) to St. Mary's College in Leipzig.

His principal work is a treatise against the Utraquists: "Tractatus contra communicantes laicos".² In this he pronounces in the most emphatic manner against the Church theory of Wyclif and Hus;³ and must to this extent be reckoned amongst the assailants of Wyclif's book on the Church, with which he was undoubtedly acquainted, and which he probably also possessed. Besides this he attacks other of Wyclif's doctrines⁴ very much in the manner of Walden.

d. Simon of Tisnow.

A faithful friend of Hus, and like himself, as we have said, enthusiastically attached to Wyclif's doctrines, was Simon of Tisnow, — the same who on the 29th of July 1410, when a bachelor of the Prague University, defended Wyclif's tract "De probacionibus propositionum", after a half humorous, half sarcastic fashion. The well-known Codex 1294 of the Royal Library of Vienna (A), was in his possession. As this Codex contains Wyclif's book on the Church, we

¹ Item volo quod libri *Thomae Waldensis* in tribus voluminibus ad praedictum collegium beatae Mariae virginis praesententur, similiter et Summa *Bradwardini* cum aliis Summis doctorum . . . ² This is still unprinted. It exists in many MSS. e. g. Codd. pal. Vindob. 4151 (fol. 51—146) and 4299 (fol. 85—230). ³ Sumitur ecclesia sex modis, primo pro templo materiali . . . secundo pro congregatione malorum ut hereticorum et scismaticorum Wyclifistarum et Hussitarum . . . ⁴ Cod. pal. Vindob. 4151, fol. 125^b: Numquid latet doctrina Johannis Wycleff dampnate memorie doctoris verius seductoris eorum? . . de quo seductore scribit universitas Oxoniensis in quadam epistola in hec verba: Hic utique non veritatis doctor sed falsitatis et mendaciorum fabricator ac heretice pravitatis exquisitus auctor patenter et potenter fuit sine pari. Numquid non sciunt ipsum dixisse et in scriptis reliquis se hanc erroneam . . . assercionem: Decretales epistole sunt apocriphe et a fide Christi seductive et clerici studentes eas stulti sunt? Numquid non perversus Huss in hoc et in aliis articulis tamquam filius ipsius perdicionis sibi adhesit? . . . The other writings of Hofmann, even those which are directed against Wyclifism in Bohemia, cannot of course be noticed here. On Hofmann see "Zeitschrift für Geschichte und Alterthum Schlesiens" XVII, p. 185—192.

shall not be surprised to find that Simon of Tisnow was thoroughly acquainted with that work.

After the condemnation of Hus, Simon, at that time Vicar of Tobitschau in Moravia, became involved in a dispute with a monk of the Carthusian Convent of St. Josaphat at Olmütz, who impugned the orthodoxy of his doctrine. From the documents relating to this controversy, which have come down to us, we learn that Simon of Tisnow had not only entirely adopted Wyclif's theory of the Church, but had propagated it by public discourses.¹ Simon's opponent, Paul of Prague, endeavours in two treatises to confute this Wycliffite doctrine. In the second of these it is clear, even from the opening words "*Utrum ecclesia sancta sit numerus predestinatorum*", that Wyclif is the object of attack.² This treatise contains the following significant passage on the relation of the Hussites to Wyclif:— "*Si autem dicant quod a Deo venerint et ab apostolis atque evangelio — sed econtra: Non multum temporis est quod esse ceperunt, quoniam sicut patet a Johanne Wycleff exordium acceperunt, qui hanc viam Hussitarum incepit.*"

One of Simon of Tisnow's disciples was John Laurin, who in the year 1417 defended publicly at Prague Wyclif's doctrine of the Church: in consequence of which he two years later received a legal summons from Paul of Prague, to answer to the charge of holding heretical opinions. A regular lawsuit ensued between John Laurin, who meanwhile had become Canon of Olmütz, and Paul of Prague. John Laurin was compelled greatly to modify his statements.

Many other of the Hussites expressed themselves to the same effect as John Laurin on the subject of the Church, and quite in the sense of Wyclif's theory: but it is not my intention here to examine either their declarations, or those of an opposite character such as were made by Andreas of Brod, Stephan of Dolein, and others.

¹ "*Tractatus contra Hussitas presertim contra magistrum Simonem de Tyssnow, plebanum Towaczoviensem autore magistro plebano de Dolan diocesis Olmucensis olim s. theologie Prage doctoris*", so runs the title to this tract, which is contained in Cod. 303 of the State Archives at Brünn.

² This will also be seen from the following passage in the first tract: "*Sed quia secta Hussitarum, que dicit quod ecclesia sancta catholica sit numerus omnium predestinatorum, peccat mortalissime contra hunc articulum fidei . . . igitur in tractatu presenti probabitur . . . quod talis propositio sit falsa, heretica, impossibilis, caput et origo totius heresis Hussitarum . . .*"

5. The Edition.

Of the three manuscripts in which Wyclif's book on the Church has been preserved, *A* has formed the basis of the following text: the Codex *A* being not only, comparatively speaking, correct, but one which moreover was copied in England.

On account of the great length of the chapters, the copyist of *A* has divided them into numerous paragraphs (*A*, *B*, *C*, *D* &c.), and even these paragraphs are again subdivided (*a*, *b*, *c* &c., 1, 2, 3 &c.). This arrangement has been retained in the present edition, partly for the sake of practical convenience, inasmuch as the careful breaking up of the chapters into paragraphs assists the eye, especially for reference or quotation; partly also that the peculiarities of the original, which in all probability possessed this arrangement, might stand out the more clearly. It is not however to be denied that the multitude of letters and figures on the left hand margins is at first sight somewhat confusing.

The Latin marginal glosses of *A* are given in the text amongst the variants.

All the variants of *B* have been noted, for *B*, as we have said, is fairly correct, and not unfrequently gives the better reading. Where this is the case, the reading of *B* is adopted in the text, and the corresponding readings of *A* and *A*₁ are relegated to the notes.

Account is given in the notes of a few emendations of the text. Emendations have never been made without the most absolute necessity, and never when there seemed any doubt as to how the text should be restored.

Only a small selection from the readings of *A*₁ has been given in the notes: *A*₁ being, as we have seen, nothing but a copy of *A*. On the other hand a complete record has been made of the variants of *D*.

The spelling is that of the manuscripts: all the peculiarities that the Latin spelling of the 14th and 15th centuries exhibits are conspicuous in this edition. Where the spelling of the manuscripts is variable, as in *secuntur*, *sequuntur*, *sequuntur*, *loquntur*, *loquuntur*, *docma*, *dogma*, *mihi*, *michi* &c. the more usual orthography has been followed in the text. In the case of quotations from the Bible, where

the manuscripts only name the chapter, we have given the number of the verse.

The notes on the contents, consisting chiefly of references to authorities, may be looked upon as sufficient.

In conclusion, I would offer my hearty thanks to the friends who have taken a warm interest in this publication, and helped it forward to the utmost of their power. My thanks are due in the first place to Mr. F. D. Matthew, who has not only placed a copy of *D* at the disposal of the editor, and undertaken the writing and correction of the English side-notes, but has also assisted this work in many other ways, and to F. J. Furnivall Esqu., the energetic and considerable president of our Wyclif Society, who with unvarying courtesy assisted me in the edition and printing of this book. The translation of this Introduction into English has been very willingly undertaken by Miss Alice Shirley, daughter of the departed master in Wyclif research. For various suggestions I am indebted to Dr. Buddensieg of Dresden; and for furthering this work by the sending and procuring the sending of manuscripts, to Hofrath Dr. Ernst von Birk, head librarian of the Imperial Library of Vienna, to the librarian of the University Library at Prague A. Zeidler, and to my friend Dr. Karl Reifenkugel, librarian at Czernowitz.

Czernowitz, *March* 1885.

J. Loserth.

DE ECCLESIA.

CAP. I.

A Quia nonnulli, eciam illi qui videntur esse aliquid
discordant in materia de quiditate ecclesie, et fides
est ecclesia que deberet in christianis omnibus esse
5 una, decet christianos cognoscere matrem suam. Quo-
modo queso honoraret quis matrem illam primevam,
sicut quilibet christianus tenetur sub pena dampna-
cionis ex primo mandato secunde tabule, nisi ipsam
cognosceret? Aut quomodo ipsam perfecte cognosceret
10 nisi cognoscendo eius quiditatem ac differencias sciret-
que a mulieribus alienis discernere? Unde inter omnes
metaphisicas sub solis circulo non reputo quod sit
alia christiano necessarius nec ad observanciam reli-
gionis christiane vel ad intelligenciam scripture sacre
15 utilior. Christus enim ex fide est pater noster et dicta
ecclesia sponsa sua est autonomatice mater nostra.
Illos autem parentes debemus primo omnium honorare,
quia recognoscendo eos in necessitatis articulo oportet
eorum informacionem, castigacionem et suffragium in-
20 vocare. Illis autem cultis ad plenum servatur plene
christiana religio et de quanto deest eorum honoracio,
deest preceptorum servacio, cum non sit possibile
christianum delinquere, nisi de quanto subtrahit vel

The Catholic
Church may be
recognized by
the faithful
How it may be
known.

1. AA: titulus deest. A in margine superiori: Sancti spiritus assit nobis
gracia; ibid: Ecclesia catholica est a fidelibus cognoscenda et qualiter (in
red ink above col. 128^a, texthand). 5. B: igitur decet. 16. Codd.
autonomastice. 18. B: et recognoscendo. 21. B: de quarto.

Belief in the
Catholic Church
is an article in
both creeds.

minuit honorem vel ministerium debitum istis paren-^{128^a} A
tibus. Et hec est ratio, quare hoc precipitur in primo
mandato secunde tabule tamquam metro et regula
omnium aliorum. Quomodo ergo foret catholicus qui
ignoraret partem simboli in qua fides matris sue in-⁵
seritur? Nam *credo ecclesiam catholicam* dicit utrum-
que symbolum; nec credo dominis episcopis displicere
quod tractetur fides christiana de quiditate ecclesie,
tum quia ipsi maxime tenentur per se et per alios
docere populum illam fidem, tum etiam quia con-¹⁰
tendunt de libertate et prosperitate, de edificatione
et destruccione, de privilegiis et defensionibus ecclesie
contra hereticos. Sed constat quod loqueretur ut pica
qui tractaret de istis passionibus ignorando subiectum,
cum secundo posteriorum in principio vere dicitur¹⁵
quod *oportet cognoscere questionem, quid est de
subiecto, antequam noscatur eius passio*. Et error
istius ordinis noscendi facit multos errare de fide
ecclesie. Quomodo queso cognoscerem in quo staret
eius prosperitas vel edificacio, nisi ipsam precogno-²⁰
scerem, cum sequatur: ego cognosco quod procedit
prosperare, ergo prius nosco illam esse? Adhibeamus
ergo diligenciam, ut cognoscamus debite matrem no-
stram.

The Church in
its best known
sense means all
who are predesti-
nate. This
Church is the
spouse of
Christ.

Quamvis autem ecclesia dicatur multipliciter in B
scriptura, suppono quod sumatur ad propositum pro
famosiori, scilicet congregacione omnium predestina-
torum. Illa autem est *sponsa* Christi, de qua est pro-
cessus Cantici canticorum; de qua loquitur scriptura
Isaie LXI°, 10: *Tamquam sponsam decoravit me 30*
corona. Hec etiam est *mulier fortis*, de qua

2. B: Hec ratio. 15. B in marg: 2° posteriorum. 16. B: cognoscere
quomodo. 20. B: prius cognoscerem. 25. A in marg: Ecclesia capta
famosius dicit omnes predestinatos et ista est sponsa Christi et multa de
hac ecclesia. 30. B in marg: Is. 61.

16. Arist. Ἀναλ. περὶ τῶν ὑπερέχον 1, 1; II, 2. 20. προσηγορεύεται.
Arist. Ἀναλ. I, 1. 28. Cant. IV, 8—11. V, 1.

B 128^b Proverb. XXXI°, 10, et *corpus Christi* * misticum, de quo I^a Cor. 12°. Ista est Jerusalem, mater nostra, templum domini, regnum celorum et civitas regis magni, *que tota* inquit Augustinus Enchiridion XLVI°, *accipienda est non solum ex parte qua peregrinatur in terra a solis ortu usque ad occasum, laudans nomen domini, et post captivitatem vetustatis cantans canticum novum, verum etiam ex illa que in celis semper ex quo condita est cohesit deo, nec ullum malum sui*
 10 *casus est experta. Hec enim in sanctis angelis beata persistit et sue parti peregrinanti, sicut oportet, opitulatur, quia utraque una erit consorcio eternitatis et nunc est una vinculo caritatis.*

Hec est sancta ecclesia catholica quam confitentur
 15 christiani immediate post fidem in spiritum sanctum
 a propter tria: primo quia secundum Augustinum est summa creatura. Ideo immediate ponitur post trinitatem increatam. Secundo quia amore spiritus sancti
 c Christo in matrimonio perpetuo copulatur. Et tercio
 20 quia posita trinitate oportet ipsam habere templum vel domum quam inhabitet. Oportet dico ex necessitate suppositionis atque de congruo.

C Ista autem ecclesia secundum partem peregrinantem non habet aliquem prescitum partem sui, sicut non

How faith concerning the Church follows immediately on faith concerning the Holy Spirit.

Note. This Holy Church contains none who are reprobate.

1. B in marg. Prov. 31; 1^a Cor.

4. B in marg. Aug. 41 Ench. In

codd. XLI. Correx.

5. A A₁: que; B: peregrinat.

10. B in marg:

Nota quod angeli sunt pars ecclesie.

14. A: Qualiter fides de ecclesia

sequitur immediate post fidem de spiritu sancto. B: Nota quare immediate

post fidem in spiritum sanctum p(onitur) fides de sancta matre catholica.

24. A A₁ in marg: Nota. A in marg: Hec sancta ecclesia non habet prescitum partem sui. Continue infra (above the col. 128°). B in marg: Dicit

ecclesiam catholicam secundum partem triumphantem non habere partem

sui, dum est huiusmodi, aliquem miserum vel quomodolibet maculatum.

Ex isto videtur (ut sequitur) quod qui non est miser, posterius suam

miseriam dimittens, efficitur pars ecclesie triumphantis. Pro isto (ut apparet

mihi) pro intencione doctoris est notandum quod multitudo, viatores pre-

destinati, miseriis (et) maculis involuti, posterius erunt partes ecclesie

triumphantis, cum illas maculas et miseras excusserint. Sed tamen dum

sunt huiusmodi miseriis involuti, non censentur partes ecclesie trium-

phantis. Et ideo notanter dicitur, *dum est huiusmodi*.

habet secundum partem triumphantem, dum est huius-^{128^b} C
 modi, aliquem miserum vel quomodolibet maculatum, ut
 ostendit Augustinus, III° de doctrina christiana XXXII°,
 ubi, postquam ostenderat quod *corpus Christi et caput*
eius Christus sunt una persona, increpat Tyconium 5
 in secunda sui regula qua vocat ecclesiam corpus
 domini bipartitum. *Non inquit ita debuit appellare;*
non enim revera corpus domini est quod cum illo
non manebit in eternum. Ideo vocat fideles ad tempus
 sed prescitos ad dampnationem ecclesiam similatam¹⁰
 ex ypocritis. Potest autem ista sententia demonstrari
 ex scriptura Johannis VI°, 54, ubi dicitur Judeis et per
 idem cuilibet viatori: *Nisi manducaveritis carnem*
filii hominis et biberitis eius sanguinem, non habe-
bitis vitam in vobis. Sed nemo potest esse membrum¹⁵
 corporis Christi, nisi fuerit membrum vivum: ergo
 nemo potest esse de illo corpore, nisi manducaverit
 corpus Christi. Quomodo queso potest continuari cum
 nervis capitis, nisi fide formata in caput crediderit?
 Quod est ipsum manducare, ut exponit Augustinus 20
 omelia XXV^a. Habet autem iste cibus contrarie ad cibos
 corporales virtutem assimilandi sibi manducantem secun-
 dum quatuor digestiones, de quibus Rom. VIII°, 30,
 scilicet *predestinacionem, vocacionem, iustificacionem*
et glorificacionem. Quamvis enim sic manducans mo-²⁵
 ritur temporaliter, non tamen eternaliter, cum *Christus,*
resurreccio et vita in finali iudicio vivificat omnia
membra sua, quia leo rugiens suscitatur suam eccle-
 siam. *Caritas* autem que *nunquam excidit* est vinculum

The virtue of
the sacramental
food.

3. B in marg: Augustinus. 4. B in marg: Christus et corpus eius
sunt una persona. 8. B: reverencia corpus. 12. B in marg: Joh. VI.
15. A in marg: Virtus cibi sacramentalis. 16. B: Igitur nemo. 21. In
codd. XXVI. Correx. B in marg: Augustinus. 23. B in marg: Jo. VIII;
B in marg: Christus (sic) digestio.

3. Aug. Opp. III, 1, pag. 58. 13. Viator is a traveller on
earth, cf. Wyclif, De civili dom. pag. 4. 20. Tract. in Joh. ev.
cap. VI, Opp. tom. III, 2, pag. 489. 28. Joh. VI, 40. XI, 25.
29. I. Cor. XIII, 8.

C 128^b continuans membra illius corporis; foret ergo contra
 rationem, vel quod sponsus in persona propria, vel
 128^c quod alius ex permissione sua laniaret sponsam suam²²
 divisione eterna. Ymmo claudit contradictorium, si
 5 bene inspicitur; cum Jeremie XXXI°, 3, sibi dicitur: *In*
caritate perpetua dilexi te. Ista igitur et non lapides
 est mater nostra per orbem terrarum confitens caput
 suum. Quomodo queso tam potens, tam sciulus et
 tam benivolus, sicut est increata trinitas, eternaliter
 10 eligeret sibi sponsam quam finaliter repudiaret? Patet
 ergo ex fide et signacione *quid nominis ecclesie catho-*
lice quod ipsa est omnes predestinati presentes, prete-
 riti et futuri.

D Ex istis sequuntur aliquę conclusiones. Prima, quod
 15 nullus vicarius Christi debet presumere asserere se
 esse caput ecclesie sancte catholice, ymmo nisi habu-
 erit specialem revelacionem, non assereret se esse
 aliquod membrum eius. Patet ex hoc quod capitalem
 illius ecclesie oportet esse super omnes angelos beatos,
 20 cum ipsi sint membra illius ecclesie, quod soli Christo
 potest competere inter omnes predestinatos, ut patet
 Hebr. I^o, 4. Nam Rom. I^o, 4, dicitur *Christum esse*
predestinatum; et sic ecclesia est solum numerus
 predestinatorum. Sicut igitur homo sine speciali re-
 25 velacione non assereret sine formidine se esse pre-
 destinatum, sic nec assereret se esse membrum, et
 per consequens, non caput illius ecclesie. Unde Au-
 gustinus super psalmum CXXXI^{um} postquam osten-
 derat quod nullum preterquam domum suam exau-
 30 dit Deus ad vitam eternam: *Ille inquit ad domum Dei*

First conclu-
 sion. No Pope
 should presume
 that he is the
 Head of this
 Church.

No one can
 know whether
 he is predesti-
 nate.

Augustine.

1. B: foret igitur. 5. B in marg: Jeremie. 10. B: Patet igitur.
 11. B in marg: Quid est ecclesia. 14. AB in marg: Prima conclusio.
 A in marg: Nullus papa debet se presumere esse caput huius ecclesie.
 22. B in marg: Hebr. I. Rom. I. 27. AA₁ in marg: Augustinus. 28. B:
 ostenderet. AA₁: ostenderit. Correx. Comp. below Alinea O. 29. B:
 preter domum; ib. in marg. Nullum preter domum suam audit ad vitam
 eternam.

pertinet qui est in caritate compaginatus lapidibus ^{128°} **D**
vivis; qui autem caritatem non habuerit, finalis perse-
verancie ruinam facit, sed domus stat. Et post docet
 quod nemo debet ex pretense potestatis vicaria pom-
 pare vel minari quod ab eo dependet status ecclesie, ⁵
 sicut fecerunt Judei ex filiacione et merito Abrahe,
 quia filiis imitatione virtutum et non filiis carnis de-
 generantibus promittitur hereditas. Et sic est indubie
 quoad Christi vicarios. *Itaque inquit Augustinus in*
hiis est domus Dei quos predestinavit et prescivit ¹⁰
perseveraturos, de quibus dictum est: Ubi steterunt
sedes eius. Et hii qui non perseverant, non sunt
ipsi ecclesia, non ipsi pertinent ad illud modo taber-
na culum et tunc domum, sed solum in hiis qui perse-
veraverint usque in finem. ¹⁵

The House of
God.

Unde sicut *Deus iuravit David, quod de fructu* **E**
ventris sui (scilicet Christum, qui fuit natus de ventre
 virginis, et per consequens, de illo homine manu
 forti) *poneret super sedem suam*: ita iuravit filiis
 suis, sub condicione tamen, *si custodierint testamentum* ²⁰
et testimonia Christi. Ne inquit Augustinus aliquis
minaretur promissis Dei et in potestate sua ponat
quod promisit Deus, ut impleretur, ideo iuravit, an-
 nectens condicionem, *ne iam glorieris de promissis*
et dimittas te non custodire; tunc eris filius David, ^{128°}
si custodieris: si autem non, non eris filius David.
Filiis David promisit Deus; noli dicere filius sum
David, si degeneras; sola vidua sedebit in ecclesia
benedicta. Tota ecclesia una vidua est, cuius mem-
bra sunt pauperes saturati, quia deserti sunt in hoc ³⁰
seculo, quod non desponsant hereditarie sed relin-
quunt, non sperant in divitiis honoribus vel amicis,
sed si habent contempnunt sperando pure in domino.

The whole
Church is
widowed.

4. Vicaria. In codd.: vicarie. 10. A in marg: domus Dei. B in
 marg: Presciti non pertinent ad ecclesiam catholicam. 29. A in marg:
 Tota ecclesia est vidua.

9. Aug. loc. cit. pag. 1480.

21. Psal. CXXXI, 11—12.

- E 128⁴ Quid igitur valet dicere quod solum isti qui sunt Rome sunt ecclesia vel caput ecclesie? Tales enim uruntur luna per noctem, ut exponit Augustinus psalmo CXX^o. Quisquis inquit *putaverit ecclesiam in una* The Church is distributed through the whole world.
 5 *parte esse et non eam cognoverit diffusam toto orbe terrarum et crediderit eis qui dicunt: Ecce hic est Christus et ecce illic, sicut loquitur evangelium Mathei XXIV°, cum ille totum orbem terrarum emerit quoad valorem precii et ille in proximo scandalizatur* Augustine.
 10 *et uritur a luna.* Ad quid igitur oportet contendere circa caput ecclesie? *Ipsa* inquit Augustinus *caro Christi est caput ecclesie*, id est, humanitas secundum quam Christus predestinatus est, ut dicit fides scripture Ephes. I^o, IV° et V^o capitulis et expressius The Head of the Church is Christ.
 15 Col. I^o, 18, dicit quod *Christus est caput totius ecclesie*. Et istam conclusionem declarat bene dicta decretalis extravagans Bonifacii VIII que sic incipit: *Unam sanctam. Igitur inquit ecclesie unius unum corpus, unum caput, non duo capita quasi monstrum.* Second conclusion.
 F Secunda conclusio sequens ex quiditate matris ecclesie est quod tantum est una, sic quod non multe ecclesie catholice. Demonstratur sic: Eo ipso quod est ecclesia universalis sive catholica, ipsa continet in se omnes predestinatos. Non est possibile quod sit
 25 nisi una talis, igitur non est possibile quod sit nisi una universalis ecclesia. Nam secundum philosophos *universale est quoddam totum atque perfectum cui* The three parts of the Church.

1. A in marg: Ecclesia est per totum orbem diffusa (above col. 128⁴).
 4. A: CX; in marg: Augustinus. B: Augustinus super primo volumine.
 11. A in marg: Capud ecclesie. B in marg: Augustinus. 15. B in marg: Eph. 1, 4, 5. Col. 1. 17. B in marg: Decretalis. A₁ alia manu in marg super.: Scias quia istam decretalem falsificat, nichil enim ibi de predestinatis, sed decretalis probat quod subesse Romano pontifici est de necessitate salutis et hoc per unam ecclesiam et unum caput. 20. A B in marg. Sec. conclusio. A in marg. Tantum una et non plures ecclesia catholica. 27. A in marg: Tres partes ecclesia.

4. Aug. Opp. tom. IV. pag. 1381. 17. Extrav. Commun. Lib. I. Tit. VIII. *De maiortate et obedientia*, cap. I.

nichil deest. Unde sicut iuxta Aristotelem primo de ^{128^a} **F**
celo *omnia primo super tria ponimus*: sic non dici-
mus ecclesiam catholicam nisi que in se continet
ista tria: partem in celo triumphantem, partem in
purgatorio dormientem et partem in terris militantem. 5

The three parts
into which the
consecrated
host is broken
signify the three
parts of the
Church.

Et in figuram illius dicunt doctores hostiam vel
sacramentum eucaristie dividi in tres partes: Primam
immersam sacramento liquido dicunt signare ecclesiam
triumphantem, que insorpta et inebriata est intuicione
divine essencie, ut loquitur caput ecclesie Cantic. V^o 1, 10
exhilarans cives et commensales suos. *Inebriamini*
inquit *carissimi*. Due autem alie partes in manu domini
et merito ecclesie expurgande signantur per illas duas
partes quas sacerdos tenet in manibus: Maior sup-
posita signat ecclesiam militantem et minor innixa 15
supposite signat ecclesiam in purgatorio expectantem.

Mark this.

Ipsa enim * innititur suffragiis militantis ecclesie. Et ^{129^a}
pro istis duabus partibus geminamus preces agno qui
est caput ecclesie, ut misereatur nobis. Sed pro tertia
parte ad cuius locum et requiem aspiramus petimus, 20
ut idem agnus triplicis nature donet finaliter nobis
pacem. Et hinc (ut ostendi alias) dictus sponsus se-
cundum humanitatem suam visitavit tria loca ecclesie,
scilicet umbilicum nostre habilitabilis, triginta tribus
annis in Judea et Jerusalem conversando, limbum in ²⁵
quo patres purgati sunt, morsellum sue ecclesie in
anima extrahendo; sed tercio finaliter ascendens in
celum cepit captivitatem quam post triumphum coro-
navit ad dei dexteram collocando.

Christ, as man,
visited all.

1. B in marg: Aristotelem. 6. A in marg: Tres partes divise hostie
consecrate significant tres partes ecclesie. B in marg: Purgatorium. 8. B:
immensam; ib.: dicunt dignare. 9. Codd: debriata. Correx. 10. B in
marg: Cant. V^o. 13. B: expungnande. 15. B: et quatuor innixa.
18. A in marg: Nota. nota. B in marg: Christus creditur (recte dicitur)
agnus tripliciter. 19. B in marg: Agnus tercius. 24. B: umbili-
cum nature.

2. Aristot. περὶ οὐρανῶν I, 1. διὰ τὸ τὰ τρία πάντα εἶναι καὶ
τὸ τῶν πάντων.

G 129^a Ista ergo est triplex pars unius universalis ecclesie
 sive catholice, licet quotlibet sint particulares ecclesie,
 quia tot quot sunt homines predestinati. Et hinc credo
 quod in simbolo ecclesie confitentur se credere unam
 5 sanctam catholicam et apostolicam ecclesiam. Apostoli
 enim sunt modo in celo in eadem personalitate qua
 vixerunt in terris, et sunt modo partes plene pur-
 gate eiusdem matris ecclesie, auctoritate quorum sui
 vicarii iam regunt adolescentulam modo querentem
 10 sponsum ecclesie; et sic loquitur decretum XXIV, q. I.
*Manet inquit Leo papa Petri privilegium, ubi-
 cunque ex ipsius equitate fertur iudicium.* Ipse enim
 residet in celis videns et procurans quod deus liget et
 1 solvat. Unde supradicta decretalis sic loquitur: *Unam
 15 sanctam ecclesiam catholicam et ipsam apostoli-
 cam urgente fide credere cogimur et tenere.* Unde
 unitatem illius ecclesie probat ex scriptura multiplici,
 primo per illud Canticorum VI°, 8: *Una est columba
 mea, perfecta mea: una est matri sue, electa geni-
 20 trici sue.* Ista columba secundum concordem sancto-
 rum sententiam est mater ecclesia, cuius mater, quia
 creatrix est trinitas vel divina essentia, cuius genitrix
 et fotrix est patris sapientia et ipsa mater virgo et
 sponsa humanitatis Christi sui capitis. Ex quibus pa-
 25 rentibus spiritualiter, et per consequens, gignicione
 virginea filii ecclesie procreantur, iuxta quod loqui-
 tur apostolus 2^a Cor. XI°, 2, *Despondi vos uni viro
 virginem castam exhibere Christo.* Cum ergo in tota
 scriptura non ponitur vel una sillaba sine sensu, non
 30 restat quid pertinencius signaret hoc adiectum *una*

Peter's privilege
 of binding and
 loosing remains
 where it is right-
 ly exercised.

The begetting
 of children to
 the Church.

4. In codd: quo in simbolo; A A₁: confitetur. 11. A in marg:
 Privilegium Petri ligandi et solvendi. B in marg: 24. q. 1. Leo papa.
 16. B: et tenemur. 18. B in marg. Cant. VI. ib. Una enim columba
 mea, perfecta mea, una matri sue. 21. A in marg: Procreacio filiorum
 ecclesie. 27. B in marg: 2. Cor. 2. 28. B: cum igitur. 29. B in
 marg: Quare (in cod. quid) ecclesia sit una, hic deducitur.

The unity of
the Church
proved out of
many passages
of scripture.

in libro sapientissimi Salomonis nisi unitatem ecclesie ^{129^a} G
catholice excludentem pluralitatem. Unde spiritus sanc-
tus in patre Salomonis David sic orat in Christo
psalmo XXI°, 21, *Erue a framea Deus animam*
meam et de manu canis unicam meam. Quem tex- 5
tum secundo per decretalem allegatam beatus Augusti- 2
nus sic exponit tractatu secundo eiusdem psalmi:
Framea inquit gladius est, et per gladium mortem
intelligi voluit. Unicam meam dixit ecclesiam. Canes
*sunt qui ceco more latrant nec intel*ligunt contra* ^{129^b}
quos, eciam cum nichil eis fit, latrant contra viantes,
licet velint eis proficere. Et utinam nostri possessio-
nati non sint tales qui conspirant contra catholicos,
tangentes eorum potestatem, fastum et ablacionem
temporalium solummodo ad medelam. ¹⁵

Scivit autem Christus ecclesiam suam in pace pre- H
tensa per antichristianos ypocritas amarissime perse-
quendam. Tercium testimonium scripture est *unitas* 3
arche, de qua Gen. VI°, 16°, legitur quod in tempore
diluvii *in cubito consummatur*. Que ad sensum misti- 20
cum figurat sanctam matrem ecclesiam que in brachio
domini conservatur et unico fine mandatorum que
est caritas consummatur. Quartum testimonium est 4
dictum apostoli Ephesiorum IV°, 5, asserentis quod
unus deus, una fides; ex cuius unitate sequitur quod 25
sit correspondenter una lex, unum regnum sive familia
que indubie est universalis ecclesia. Quintum testimo- 5
nium est de una *tunica inconsutili*, que non sine mis-
terio ex testimonio Johannis XIX°, 23, remanserat in-
divisa. Correspondenter oportet esse unicam Christi 30
ecclesiam infrangibilibus vinculis caritatis contextam
iuxta illud apostoli Rom. VIII°, 35. *Quis nos separa-*

4. B in marg: Psalmo 11; A in marg: Unitas ecclesie probatur ex multis
scripturis (below col. 129^a). 5. B: carnis. 6. B in marg: Augustinus.
17. AA₁: antichristinos. 19. B in marg: Gen. 6. 20 and 23. Codd:
consummatur. Correx. 24. B in marg: Eph. 4. 29. B in marg: Joh. 15.

6. Aug. in psal. XXI. Opp. tom. IV, pag. 98.

H 6 *bit a caritate dei?* Sextum testimonium est illud
 129¹ Johannis X^o, 16: *Fiet unum ovile et unus pastor*, quod
 ovile oportet confiteri eandem matrem ecclesiam.
 Quotlibet sunt scripture et rationes docentes istam
 5 sententiam, ut sicut primus Adam terrenus sine bi-
 gamia habuit unicam sponsam carnaliter, sic secun-
 dus Adam sine bigamia possibili necessario habet
 unicam sponsam spiritualiter. Et illum sensum ex-
 ponit apostolus ex scriptura Genes. II°, 24, ut patet
 10 ad Ephesios V^o, 31, de Christo et sua ecclesia.

Unde ratio potest capi de textu apostoli I^a. Timothei
 III°, 2, et ad Titum I^o, 7, ubi ex isto fundamento dat
 legem, quod *oportet* tam *episcopum* quam diaconum
esse unius uxoris virum. Oportet enim Christi clericum
 15 in monogamia consequi caput suum. Unde credo cum
 decretali fidei non verti in dubium quin foret here-
 ticum pertinaciter negare quod Christus sponsus ecclesie,
 quem dignatus est vocare sponsam suam, sit mono-
 gamus ratione unitatis ecclesie sponse sue. Et patet
 20 secunda conclusio.

I Tercia conclusio est quod extra sanctam ecclesiam
 catholicam non est salus vel remissio peccatorum.
 Hec est conclusio predictae decretalis in terminis cuius
 sensum arbitror esse de salute perpetua post hanc
 25 vitam, et de remissione peccati contracti, data vita
 spirituali per gratiam. Et tunc conclusio proxima per
 se est nota: quia nemo potest habere talem salutem
 nisi vel Christus vel aliquod eius membrum, sed eo
 ipso quod sic est infra predictam ecclesiam: ergo con-
 30 clusio; et ad hoc vadunt exempla.

a Sicut enim tota generis humani posteritas fuit primo
 129^a virtualiter et materialiter in primo carnali coniugio*, sic
 tota christianorum posteritas est virtualiter in Christo

Third conclu-
 sion. Outside
 the Holy Catho-
 lic Church there
 is no salvation
 or remission of
 sins.

2. B: Joh. 8; in marg: Joh. 8. Joh. 10. 10—12. B in marg: Eph. 5. 1.
 Tim. 3 et ad Titum 1. 21. AB in marg: Tercia conclusio. A in marg:
 Extra sanctam ecclesiam catholicam non est salus vel remissio peccato-
 rum (below col. 129^b). 24. B: arbitri.

et ecclesia, et per consequens, in primo spirituali con-¹²⁹ I
iugio. Solis enim ex deo sic natis dedit potestatem
filios dei fieri, et per consequens, iuxta argumentum
apostoli coheredes.

Church is like
Noah's ark.

Iterum, sicut extra navem Noe non remansit bestia ^b
salvata in diluvio: sic extra navem ecclesie non restat
homo salvandus post spirituale naufragium.

The reprobate
are as limbs cut
off from the
body.

Iterum, sicut membrum non vivit prescisum a cor- ^c
pore: sic nec natura humana per reprobacionem pre-
cisa a capite. Et ad hoc sunt quotlibet leges, ut ¹⁰
XXIII^a, q. VII^a, sub auctoritate Augustini ad Vincen-
cium decretum sic loquitur: *Quemadmodum si pre-*
scindatur membrum ab hominis vivi corpore, non
potest tenere spiritum vite: sic homo qui prescin-
ditur de Christi iusti corpore, nullo modo potest ¹⁵
tenere spiritum iusticie. Et tota ista sententia patet
XXIV^a, q. I, per multa capitula.

So says
Augustine

and Bede.

Unde ex dictis Bede sic loquitur unum decretum:
Quicumque ab unitate fidei vel societatis Petri quo-
vismodo semetipsos segregant, tales nec vinculis pec- ²⁰
catorum absoluti sunt nec ianuam regni celestis pos-
sunt ingredi. Item aliud decretum captum ex dicto
Bede super primam canonicam Johannis: *Omnis qui*
recedit et non permanet in doctrina Christi, Deum
non habet; qui permanet in doctrina, hic et filium ²⁵
et patrem habet. Ex talibus dictis sanctorum et de-
creto ecclesie duce ratione scripture patet tota pre-
dicta sententia, et quod precipue timendum est, patet
quod nullus christianus, sed precipue Christi vicarius
non est membrum ecclesie, nisi perseveranter secutus ³⁰
fuerit Christum in moribus et doctrina.

4. B in marg: apostoli. 5. B in marg: Dicit enim extra ecclesiam non
esse remissionem peccati contracti. Quare igitur addit hoc *contracti* tum
ut verbum? extra illam nec est remissio peccati contracti nec non contracti.
11. B in marg. 23, q. 7. 17. B in marg. 21, q. 1. 27. B: duce Romane.

12. Decr. sec. pars causa XXIII, q. VII, c. IV. 18. ib.
Causa XXIV, q. I, cap. XXVII. 22. Decret. sec. pars
causa XXIV, q. I, cap. XXIV.

- K 129^c Quarta conclusio eiusdem decretalis est quod intra
 predictam ecclesiam est uterque gladius vel potestas
 scilicet corporalis vel temporalis et spiritualis; quorum
 uterque debet ad caput ecclesie et eius vicarium per-
 5 tinere. Patet ex hoc quod dictum corpus, cum sit per
 se sufficiens, habet in se plenitudinem potestatis. Cum
 ergo utraque potestas sit necessaria matri ecclesie,
 patet conclusio. Et hoc figuratum est Luce XXII°, 38,
 quando apostolis respondentibus *Ecce duo gladii*
 10 *hic* Christus dixit non superfluum vel diminutum sed
satis est. Unde ad denotandum quod uterque gladius
 fuit Petro pertinens, consequenter dixit Christus Petro
 percucienti servum pontificis: *Mitte gladium tuum*
in vaginam. Ex quo innuitur ad sensum mysticum
 15 quod *uterque gladius sit in potestate ecclesie, mate-*
rialis pro ecclesia sed per laicos exercendus, spiritua-
 lis vero pro puniendis peccatis per episcopum exer-
 cendus. Et sic licet *gladius materialis sit in manu*
regum et militum, hoc tamen erit ad motum et se-
 20 *cundum prudentiam sacerdotum*. Oportet enim *gladi-*
um materiale esse sub alio sicut ordo militaris
 est sub sacerdotio. Et ista est expositio beati Ber-
 nardi, libro secundo ad Eugenium et ad illum sensum
 129^d loquuntur quotlibet doctores et decreta * concorditer.
 25 Unde XXIII^a, q. V^a, *Principes*, sub auctoritate beati
 Isidori III° de summo bono, cap. LIII°, dicit canon
 quod *intra ecclesiam principes seculi habent pote-*
statem, ut per eandem potestatem disciplinam eccle-
siasticam muniant. Ex qua conclusione patet, primo
 30 quod dicti principes sunt pars dicte ecclesie, cum

Fourth conclu-
 sion. Both
 swords or pow-
 ers belong to
 the Church.

1. Codd. in marg: Quarta conclusio. A in marg: Intra ecclesiam est
 uterque gladius vel potestas. 7. A: nostri ecclesie. 8. B in marg:
 Luce 22. 13. B in marg: Nota de utroque gladio. 19. In decret.
Unam sanctam rectius leges: sed ad nutum et patientiam sacerdotis.
 22. B in marg: Bernhardus ad Eugenium. 26. B in marg: Isidorus 23,
 q. 5. 28. B: ecclesiasticam immitit.

13. Joh. XVIII, 11. 14. Comp. decret. *Unam sanctam* l. c.
 25. Decret. sec. pars. causa XXIII, q. V, cap. XX.

Eight cases in which an ecclesiastic is subject to secular judgment or correction.

aliter non essent ad suum propositum intra ecclesiam. ¹²⁹^d **K**
 Patet secundo quod ipsorum est cohercere rebelles
 ecclesie, ubicunque requiritur potencia civiliter coac-
 tiva. Unde notat Johannes de Deo octo casus in qui-
 bus ecclesiasticus subicitur iudicio vel correccioni secu- 5
 lari: Primus casus est cum clericus est incorrigibilis;
 secundus est cum propter ambicionem clericus est
 intrusor, eciam papa; tercius est quando fidem vult
 subvertere, quartus quando est falsarius, quintus quando
 facit scisma, sextus quando contempnit excommuni- 10
 cacionem, septimus quando potestas ecclesie deficit,
 et octavus dum principes seculi petunt tributum ab
 ecclesia. Et fundat ista per leges multiplices. Cum
 ergo in nullo istorum casuum debet secularis corri-
 gere nisi conformiter ad scripturam, et per consequens, 15
 auctoritate summi pontificis: patet supradicta conclusio.

Fifth conclusion. Submission to the Pope is necessary to Salvation.

Quinta conclusio est ista: *Subesse Romano pon-* **L**
tifici omni humane nature est de necessitate salutis.
 Patet ex hoc quod nemo potest salvari, nisi meri-
 torie subsit Christo; sed ipse est Romanus pontifex 20
 sicut est caput universalis ac cuiuslibet particularis
 ecclesie: ergo conclusio. Nam columba dicitur modo
 viatrix, quia secundum partem, igitur per idem: ipsa
 est Romana ecclesia, quia secundum partem. Non
 enim est ratio, quare ipsa modo peregrinatur vel tri- 25
 bulatur nisi quod secundum partem. Et per idem ipsa
 inhabitat Romam, Angliam et quemcunque locum
 fidelem. Nam si ubicunque papa fuerit, ibi est
 Romana ecclesia, quia eadem ecclesia que Rome edi-

As, wherever the Pope is, there is the Roman Church: so wherever is one of the faithful, there too is the Roman Church.

4. A in marg: Octo casus in quibus ecclesiasticus subditur iudicio vel correccioni seculari. B in marg: Johannes de Deo. Octo casus in quibus ecclesiasticus subicitur iudicio seculari i Ecclesiast. 4, 1, 6, 7, 8 (sic). 8. B: tercio quando. 12. B: cum principes. 17. A B in marg: Quinta conclusio. 22. B: igitur conclusio. A A₁: igitur — partem *deest*. 27. A in marg: Sicut ubicunque est papa, ibi est ecclesia Romana: sic ubicunque est fidelis, eciam est ecclesia Romana. 29. B: quia — ecclesia *deest*.

4. As to Johannes de Deo, a Spanish theologian and professor of Divinity in Bologna see Trial. ed. Lechler, pag. 251.
 18. See Decret. Unam sanctam; cf. pag. 9, l. 20.

L 120^d ficatur per apostolos succedens ex quibuscunque fidelibus, per idem ecclesia Romana sic est in Anglia et ubicunque fuerit fidelis christianus, quia sancta ecclesia catholica; que non potest stringi secundum se
 5 totam in Roma vel cetu pape et cardinalium; sed distenditur per tria loca sancta, scilicet celum, locum peregrinationis et purgatorium. Unde nimis erronee concipiunt qui fingunt quod ubicunque fuerit dominus papa, ibi est Roma, quia superflue equivocaretur
 10 in nomine civitatis, sicut pueri vocant Oxonie Romam monticulum Belli Montis; sed ubicunque dominus Local name at Oxford.
 papa fuerit, ibi est ecclesia Romana, sicut fuit Jerusalem tempore Christi, in Constantinopoli tempore sinodi, ut patet XXII^a dist. *Sacrosancta*, in Antiochia
 15 tempore cathedracionis sancti Petri et post in Roma tempore predicationis et passionis Petri et Pauli.

Et sic intelligitur dictum pape post Luce XI°, 20.

M *Profecto pervenit in vos regnum dei* et illud Luce XVII°, 22: *Regnum dei intra vos est; ubicunque enim*

20 *fuerit corpus, illic congregabuntur aquile.* Quamvis enim ecclesia cepit a Judea et Christus caput ecclesie

130^a fuit martirizatus in * Jerusalem, tamen rationabiliter

vocata est ecclesia Christi secundum quandam preeminenciam propter tria: Primo quia Christus scivit gentes
 1 sub Romano imperio loco Judeorum infideliter *discredencium inserendas*, sicut dixit apostolus Rom.

XI°, 23. Secunda causa est, quia maior multitudo martirum ibi triumphavit quam in alia civitate; sic enim

2. B in marg: Probat ecclesiam Romanam esse ecclesiam universalem aut catholicam.

7. A: errone; B: errone. B in marg: purgatorium.

14. B. in marg: 22^a distincione. 17. In codd. Matth. XII. Correx; B in marg: Matth. 12.

18. B: Luce 17 deest. 20. B in marg: Quomodo capit ecclesiam dicens a Judea incepisse est: incepit ab Abel, ut sentit beatus Gregorius.

23. A in marg: Propter tres causas ecclesia Christi vocata est Romana ecclesia (Above col. 130^a). B in marg: Nota quare ecclesia vocata est Romana ecclesia.

26. In codd: Rom. IX.

For three reasons the Church of Christ is called the Romish Church.

11. Bellus Mons is Beaumont, a royal palace new destroyed, in the North Suburbs of Oxford; see Wood's History of the City of Oxford (ed. Sir J. Peshall, pag. 311). 14. Decr. prima pars dist. XXII, cap. II.

ubi homo nascitur ex utero et triumphat gloriose, 130^a **M**
 nomen abhinc contrahit. Cum ergo persona universalis
 ecclesie secundum multas partes suas ibi nascebatur,
 segregata ex utero synagoge, et ibi triumphavit crescens
 in gentibus: ideo fuit consonum quod caperet nomen
 a civitate metropoli gencium que est Roma. Tercia
 causa est, ut notetur quod non locus sive antiquitas
 sed fides formata fundet Christi ecclesiam. Nam quoad
 personam et quoad tempus prius fuit ecclesia Christi
 in sedibus prioribus et ad sensum istum dicitur 10
 II°. Mach. V^o, 19, quod *non locus gentem sed gens locum
 sanctificat*. Et hinc credo derelictum licere vocare
 Christi ecclesiam nomine cuiuscunque loci quem fideles
 inhabitant, sicut Christus vocatur Nazarenus propter
 conceptionem, et potest catholice vocari David Beth- 15
 lehemiticus propter nativitatem, et sic de aliis civita-
 tibus que possent licite dici sue propter inhabitationem
 vel propter factum aliud notabile vel passionem.

We must be
 careful how we
 use local names
 for the Church.

Notando tamen quod vocando ecclesiam quam-
 cunque nomine loci hoc potest intelligi dupliciter, vel 20
 appropriate quoad habitationem illius loci vel secun-
 dum partem, et in hoc sunt quotlibet gradus secun-
 dum amplitudinem parcium ecclesie. Non enim est
 bona causa vocare matrem nostram Romanam eccle-
 siam propter fastum aut complacenciam imperatoris 25
 dotantis ecclesiam nec propter extollenciam domini
 pape pompantis de parte imperii ex suo primatu sive
 dominio nec tercio, ut credatur quod ad ipsum oportet
 omnem christianum recurrere et de necessitate salutis
 ipsum capitalem recognoscere, sed propter causas topi- 30
 cas supradictas. Cum enim Romana ecclesia sit ter-
 minus institutus preter fundacionem in scriptura sacra,
 satis est habere rationem probabilem cavendo semper
 de deduccione perfida.

2. B: ad nomen. 11. B in marg: Machabeorum. 12. derelictum;
 sic in codd. and in Hus, de ecclesia, Opp. tom. I, Fol. 208^a. 25. B:
 excellenciam. 28. B: nec estimo ut. 34. B: de seduccione perfida.

N 130^a Ex istis colligitur, cum solus Christus sit caput
 tocius ecclesie que non est pars ad aliam iuxta primam
 conclusionem, oportet concedere quod sicut nullus
 christianus debet presumere se esse caput universalis
 5 ecclesie, sic nec debet sine timore et sine speciali
 revelacione asserere quod sit caput cuiusunque parti-
 cularis ecclesie. Prima pars patet ex conclusione prima;
 si enim quis sit caput talis universalis ecclesie, tunc
 est *melior angelis effectus*, ymmo omni beato spiritu
 10 creato, quod soli Christo potest competere secundum
 apostolum Heb. I^o, 4. Oportet enim ipsum esse
 primogenitum ex multis fratribus, et per consequens,
 capitaneum ex dignitate iuris primogeniture. Unde
 si aliquis christianus foret cum eo caput universalis
 15 ecclesie, cum ipsa non potest esse monstrum, habens
 ex equo duo capita, ut dicit secunda conclusio,
 oporteret concedere quod est Christus, vel aliter quod
 130^b Christus foret ipso inferior et humile membrum * eius.
 Ideo apostoli confessi sunt concorditer se esse servos
 20 istius capitis et humiles ministros ecclesie sponse sue,
 nunquam autem presumpsit aliquis apostolorum asse-
 rere quod fuit caput vel sponsus dicte ecclesie, quia hoc
 foret antichristiane adulterari cum regina celi, zelotipando
 dominum Jesum Christum; quod foret nimis grave, cum
 25 Exodi XX°, 5, vere dicitur quod ipse sit *fortis zelotes*.
 O Et secunda pars patet ex hoc quod caput est no-
 men dignitatis atque officii dignitatis quoad predesti-
 nationem eternam, qua Christus ordinavit prepositos
 (qui presunt secundum legem suam in ecclesia mili-
 30 tante) habere mansiones superiores ratione sui regi-
 minis in ecclesia triumphante, quia si prepositi omnino
 deficiant ab officio ministrandi subditis sensum scrip-

Sixth conclu-
sion.

No Christian
should assert
that he is head
even of a local
Church.

None of the
apostles called
himself head or
spouse of the
Church.

A Head must
be predestinate,

1. Codd. in marg. Sexta conclusio.

7 (questione pro conclusione) et seqq. 9. A A₁ omnino beato. 11. B in
marg: Heb. 1°.

11. A B: esse deest. 19. A in marg: Nullus papa
debet presumere se esse caput ecclesie (above 130^b without mark of
reference).

23. Codd.: antichristine. 25. B: Exodi XX, 5 dicitur;
et in marg: Exodi 20 V^o (pro vere).

30. A: sue regiminis.

which no one
can know him-
self to be.

Augustine
says that a
wicked man is
not the head of
his wife.

ture et motum ad sequendum caput ecclesie, tunc non ³⁰ **O**
sunt caput in civitate Dei, sed in civitate diaboli capitis
perimendi, quia Sap. VI°, 6, vere dicitur: *Durum*
iudicium hiis qui presunt fiet. Cum ergo nos miseri
ignoramus si sumus ad celestem Jerusalem predestinati, 5
(quod tamen ex speciali revelacione habuerunt sancti)
patet quod nimia presumpcio foret nobis pertinaciter
asserere quod sumus capita cuiuscunque particularis
ecclesie que foret pars sancte matris ecclesie, quia
notum est ex concordi testimonio sanctorum quod ¹⁰
nullus prescitus est vel membrum ipsius ecclesie. Quo-
modo ergo presumeret aliquis nostrum asserere quod
sit caput, cum Eccl. IX°, 1, vere dicitur quod *nemo*
talis scit, utrum sit dignus amore vel odio quoad
predestinacionem vel reprobacionem. Insuper si respi- ¹⁵
cimus ad sensum et motum quos in subditos influimus
et ex alio latere ad speculum scripture iuxta quam
totam vitam nostram regularemus, eligeremus potius
vocari servi et ministri ecclesie quam capita, cum
notum sit, si non facimus officium capitatis, non sumus ²⁰
capita, quia secundum Augustinum in libello suo De
Decem Cordis *maritus perversus non est caput uxoris*
sue, multo magis prepositus ecclesie qui pure haberet
a Deo dignitatem huiusmodi, si a Christo degenerat.
Unde postquam Augustinus ostenderat quod *femina* ²⁵
vere christiana debet dolere de fornicacione viri *non*
propter carnem sed propter caritatem et castitatem
debitam viro Christo, dicit consequenter quod *Christus*
loquitur in cordibus feminarum bonarum, ubi vir
non audit dicens: *Dole de viri tui iniuriis sed noli* ³⁰
imitari, quin potius ipse te imitetur in bono. Nam

2. B: capitatis perimendi. 3. B in marg: Sap. VI. 4. B: cum igitur;
sic et in pluribus locis sequentibus eiusdem codicis. 6. B: quantum
ex speciali. 9—11. A A₁: ecclesie — membrum deest. 13. B in marg:
Eccl. IX°. 19. B: capitis. 21. A B in marg: Augustinus. A in marg:
Vir perversus non est caput uxoris nec est per ipsam imitandus. B in marg:
Maritus perversus non est caput uxoris. 25. B in marg: Augustinus.

O 130^b *in eo quod male facit noli eum putare caput tuum sed me Deum tuum.* Et probat hoc debere fieri. Si inquit *in hoc quod male facit caput est, et consecuturum est corpus caput suum, eunt ambo in precipu-*
 5 *cium.* Ut autem christianus non sequatur malum caput suum, teneat se ad caput ecclesie Christum, huic debens castitatem suam, huic deferens honorem suum, absens sit vir privatus, presens sit vir matri ecclesie coniugatus.

130^c Patet ergo quod, sicut infinitum maiorem honorem * debemus patri spirituali domino Jesu Christo et sponse sue ecclesie que est *regina, assistens a dexteris eius* (ut dicitur Psal. XLIV°, 10) quam alicui parenti nostro carnali, sic nemo est parens vel proles huius celestis coniugii,
 15 nisi faciat debitum quod in predestinatione divina est deputatum isti officio. Nam esse caput vel membrum sancte matris ecclesie est inseparabiliter nomen officii.

P Ex istis septimo sequitur quod dominus papa, si
 predestinatus est et exercet pastorale officium, est caput
 20 tante militantis ecclesie quantam regit, ut si sic regit capitaliter secundum legem Christi totam iam militantem ecclesiam, tunc est eius particularis capitaneus sub archicapite domino Jesu Christo. Hoc autem debet
 supponi in domino Romano pontifice, nisi factum
 25 doceat evidenter oppositum, cum clerus iam peregrinans consensit in eum ut capitaneum. Verumptamen non est in potestate alicuius christiani constitutione, eleccione vel acceptance statuere quod dominus papa sit caput vel membrum sancte matris ecclesie. Nam
 30 hoc consistit in predestinatione et gracia Dei nostri.

In ista vero materia sunt quotlibet subterfugia, ut
 a unus dicit quod nulla mater ecclesia potest esse; sed

Seventh conclusion. The Pope, if he is predestinate and does his pastoral office, is head of so much of the Church, as is under his government.

Some deny that there is a Church;

4. B: tum ambo. B in marg: Non est imitandus malus prelatus nec est obediendum ei in hoc quod male facit. 7. B: hinc debens. 13. B in marg: Ps. 44. 18. AB in marg: Septima conclusio; A in marg: Papa si est predestinatus et exercet pastorale officium, est caput tante ecclesie quantam regit (above 130^c without mark of reference). 31. A in marg: Contra illos qui negant ecclesiam esse.

iste videtur michi infideli deterior, cum nedum negat ^{130^e} P
fidem scripture et fidem ecclesie de credulitate qua
oportet christianum credere ecclesiam sanctam catho-
licam, sed de facto non est filius illius celestis coniugii,
sine cuius gignicione non possumus esse filii Dei, et 5

Others say that
there is a
Church, but
that it is not a
thing (i. e. is
only a concept);

per consequens, nec heredes regni. Alii autem dicunt b
quod sancta mater ecclesia est eciam ecclesia, sed non
est aliquid, et sic nec mulier nec corpus Christi mysti-
cum nec regina. Sed isti (ut tetigi alias) debent negare
magnam partem fidei scripture, decreta ecclesie Ro- 10

Others, that the
Church will not
exist until the
day of judgment.

mane et symbolum fidei christiane. Tercii vero dicunt c
quod universalis ecclesia non est nec erit ante diem
iudicii, sed multi fuerunt et multi sunt qui erunt tunc
partes eius, sed nec habet nec habuit partes aliquas,
eo quod nec est nec fuit, cum tunc foret universitas 15
predestinatorum qui erunt in die iudicii. Quod est
impossibile, cum multi eorum sint generandi.

Sed oportet sic opinantes negare maiorem partem Q
scripture sacre et specialiter *magnum sacramentum*
de Christo atque ecclesia de quo loquitur apostolus 20
Ephesiis V^o, 32. Immo oportet sic loquentem negare
omnem particularem ecclesiam, cum particulare non
dicitur nisi in comparacione ad totale et universale.
Ideo negata universali et totali ecclesia neganda foret
quelibet particularis ecclesia, vel aliter dicendum foret 25
quod Deus cognoscit mille universales ecclesias: * quod 130^d
esset summe hereticum, quia nedum sentiret contra
ecclesiam sed omnino destrueret ecclesiam et singulas
leges eius. Sic ergo error in logica scripture quem
diabolus introducit ad cecandum mentes fidelium, facit 30
filios eius prorumpere in conclusiones multas blas-
phemias ex quibus mater ecclesia perturbatur. Nam
sancti doctores dicunt concorditer quod omnes electi
a principio mundi usque ad diem iudicii sunt una

All the elect are
one person and
that is the
Church.

3. B: igitur oportet. 6. B: autem deest. 8. B: aliquis. 12. B:
nunc non est. 13. A: culti sunt. 21. B in marg: Eph. V^o. 32. A in
marg: Omnes electi qui sunt ecclesia sunt una persona (above 130^d without
mark of reference).

Q 130^d persona que est mater ecclesia, ut patet per beatum
 a Gregorium XXIII° Moraliū primo capitulo supra illo
 Job XIX°, 25, *Scio quod redemptor meus vivit. Scien-*
dum inquit quod redemptor noster unam personam
 5 *se cum sua ecclesia quam assumpsit exhibuit. De*
ipso enim dicitur: Qui est caput Christus. Rursum-
que de eius ecclesia scriptum est: Et corpus Christi
quod est ecclesia. Et sequitur: Quod Christum inquit,
et ecclesiam unam personam credimus, hoc eciam
 b *unius persone actibus significari videamus. Et idem*
 dicit XIX° Moraliū cap. IX et IV° Moraliū cap. IX.
 De illa siquidem ecclesia cuius Christus est caput
 (secundum testimonium huius sancti pape) suppono
 c quod fiat nobis sermo. Et patet quod, si christianus
 15 foret caput illius ecclesie, tunc vel haberet multa
 capita quod negat decretalis, vel aliter christianus
 foret Christo superior. Non enim est color quod qui-
 libet qui est caput partis ecclesie sit caput illius
 ecclesie, quia tunc nedum dominus papa sed quilibet
 20 uxoratus et omne caput bestie foret caput ecclesie, et
 sic (ut sophiste concedunt) ecclesia haberet monstuo-
 sissime caput et membra quotlibet asinina; quod foret
 nimis sophisticum. Videamus ergo rationem secundum
 quam Christus dicetur singulariter caput totius sponse
 25 sue post diem iudicii, et patebit luce clarius quod
 nemo alius potest esse caput illius ecclesie.

Gregory.

If a Christian
 could be head
 of the Church
 he would be
 above Christ.

R Sed obicitur per dominum Ardmacanum libro VII°,
 De Questionibus Armenorum cap. VI, ubi videtur
 tenere quod idem corpus habet multa capita sub-

Objection made
 by Armachanus:

2. AB in marg: Gregorius. 4. B in marg: Ecclesia est persona.
 5. B in marg: Quomodo Christus assumpsit ecclesiam, tunc (cui?) est una
 persona. 5. Codd. cum sua; recte: sancta. 8. B: qui est. 12. B in
 marg: Gregorius. 27. AB in marg: Obieccio. Ardmacanus. A in
 marg: Contra dicta.

2. Moral. XXIII. Cap. I. Opp. (ed. Maur.) tom. I, 731. 27. On
 Richard Fitz Ralph, Chancellor of the University of Oxford in 1333,
 Archbishop of Armagh, cf. Wyclif's Polemical Works I, 91, cf.
 Cod. palat. Vindob. 4127, fol. 1^a—210^a. De erroribus Armenorum.

One head may be subordinate to another. *ordinata, sicut idem populus habet multos dominos, 136^d R*
unum subordinatum alteri (sicut patet in materia
civili). Et sic videtur dicere quod eadem ecclesia habet
multa capita ordinata secundum inferius atque
superius. 5

Hic dicitur quod idem corpus ecclesie habet multa
 capita, ut quelibet particularis ecclesia habet ad mini-
 mum tria capita, scilicet divinitatem, Christi humani-
 tatem et capitaneum illius ecclesie. Ecclesia autem
 universalis que est totum corpus Christi mysticum 10
 habet duo capita, scilicet caput extrinsecum que
 est divinitas et caput intrinsecum que est Christi
 humanitas, et modo ineffabili divinitas et humanitas
 Christi sunt duo capita totius ecclesie et cum hoc
 etiam unum caput: Sicut filius et spiritus sanctus sunt 15
 unus paracletus, intelligendo principative vel essen-
 cialiter, et tamen sunt duo paracleti, intelligendo
 personaliter (cum Joh. XIV°, 16 dicitur: *Ego *rogabo 131^a*
patrem et alium paracletum dabit vobis): sic iste due
 nature sunt duo capita ecclesie, et tamen sunt per- 20
 sonaliter unum caput. Particulares autem ecclesie, sicut
 fuit pusillus grex cui presidebat sanctus Petrus, non
 erant nisi iuencule totius matris ecclesie, sicut ex-
 ponit Gregorius XIX° Moralium cap. VIII, declarans
 etatem ecclesie quomodo *in principio fuit soror par- 25*
vula, carens uberibus predicationis. Unde sic infert:
Universe quippe ecclesie que unam catholicam faciunt
adolescentule vocantur. Unde beatum Petrum et
 alias particulares ecclesias vocat membra illius ecclesie
 quam leenam nominat, Christum vero leonem (ut 30

1. B: multos deest. 6. A in marg: Responsio. Notatur de capitibus ecclesie. 8. A: deitatem. 12. 13. A: deitas. 9. B in marg: Divinitas ecclesie universalis est caput extrinsecum, humanitas Christi intrinsecum eius est caput. 15. B: etiam deest. 15. A in marg: Duo sunt paracleti in divinis. 16. B: principative et cum. 18. B in marg: Joh. 14. 22. B in marg: Sanctus Petrus ecclesie presidebat.

R 131^a declarat XXVIII° Moraliū cap. XI), dicens quod, *sicut* No local Church is the great universal Church.
membra corporis non sunt ipsum corpus, sic particu-
culares ecclesie non sunt illa sancta ecclesia, sed
(ut docet apostolus 1° Cor. XII, 12) membra eius.

5 Istis positis dico quod nec dominus Ardmacanus
 nec aliquis doctor catholicus debet asserere quod aliquis
 christianus sit caput universalis sed particularis ecclesie,
 cum non sit color: Hoc caput est illius ecclesie, ergo
 hoc est caput illius ecclesie; nec est color: Si hoc est
 10 caput partis illius ecclesie, ergo hoc est caput illius
 ecclesie. Sic enim omnis vir foret caput Dei, sicut
 omnis prelatus inferior foret caput sue matricis
 ecclesie.

S Sed apostolus contradicit istis arguciis, 1° Cor. XI, 3,
 15 dicens: *Volo autem vos scire quod omnis viri caput*
est Christus, caput autem mulieris vir, caput vero
Christi Deus. In quo dicto patet ordo capitum et
 deteccio illarum fallaciarum. Quia aliter eque diceret
 econtra quod caput Christi et Dei foret tam vir quam
 20 mulier. Ecclesia itaque catholica, secundum beatum
 Gregorium super illo Matthei XXIII°, 34: *Ecce mitto*
ad vos sapientes et scribas, est vinea domini plantata
 a principio mundi usque ad finem fructificans, quot-
 quot sanctos gignit tot palmites producit. Et sicut
 25 nemo est naturaliter caput matris sue sed pars nisi
 Christus; sic nullus aliorum sanctorum est caput matris
 ecclesie sed membrum. Sic enim dicit beatus Gregorius
 (ubi supra) quod beatus Job, beatus Petrus et ceteri
 precones matris ecclesie sunt os eius, et breviter, qui-

Gregory.

What the
Church is.

The Saints are
only members
of holy Church,
not heads.

1. A in marg: Particularis ecclesia non est universalis illa magna ecclesia.
 B in marg: Ecclesie particulares unam catholicam constituunt. 4. B in
 marg: 1 Cor. XII. 7. 8. A: Nec si hoc est caput illius partis ecclesie,
 ergo; B: Nec — ecclesie in marg. 14. B in marg: 1 Cor. XI. 19. B
 in marg: Econtra. 21. AB in marg: Gregorius. A in marg: Ecclesia
 quid est. B in marg: Matth. 23. 27. A in marg: Membra sancte ecclesie
 sponse Christi sunt solum sancti. B in marg: Gregorius. 29. B: sunt
 esse eius.

1. Greg. Moral. XVIII, cap. XXXV; XXVIII, cap. X. Opp. I, 904,
 581. 21. Greg. in Evang. Lib. I. Homilia XIX, Opp. I. 1510.

Gregory.

Different virtues
were specially
displayed in
different patri-
archs,

yet none of them
presumed to call
himself head of
the Church.

libet aliorum sanctorum proporcionaliter ad analogiam ^{131^a} **S**
virtutis sue et proprietatis membri corporalis est pars
sancte matris ecclesie. Unde beatus Gregorius IV°
Moralium cap. XXXII narrat quomodo a principio
mundi Deus ordinavit sponse sue patriarchas secun- 5
dum virtutum principia tamquam membra radicalia
ecclesie inserenda, ut patet de innocencia Abel, de
mundicia Enoch, de * castimonia coniugali Isaac, de ^{131^b}
tolerancia Jacob, de spe Noe, de obediencia Abrahe,
de paciencia Job, de castitate Joseph, de mansuetudine ¹⁰
Moysi, de fiducia Josue, de humilitate David, de zelo
Helye, et sic discurrendo per omnes species virtutum;
que secundum etatem seculi habuerunt in excessu
notabili aliquos patriarchas eorum principia in quorum
labores sponsus ordinavit posteros intrare (ut dicitur ¹⁵
Johannis IV°). Nec solum isti sed omnes eorum imi-
tacionis filii sunt eadem membra sancte matris ecclesie
quod, si alicui desit virtutis officium, deerit sibi in-
dubie quod sit sancte matris ecclesie membrum. Nullus
autem eorum unquam presumpsit dicere quod sit caput ²⁰
et dominus matris sue, quia indubie, si aliquis homo
sit caput tocius generis christiani (quod est sancta
mater ecclesia), tunc ipse est Christus, quia solus
Christus est huius generacionis principium; alii autem
in ipso sunt palmites. Necesse ergo est hodie seminare ²⁵
istam fidem ecclesie, cum multi ex ignorancia occa-
sione male accepta, dormiendo in nocte ignorancie
uruntur a sancta matre ecclesia que est pulchra ut
luna. Uruntur dico secundum inferiorem hominem
pravitate heretica, quia omnes qui dicunt: *Ecce hic,* ³⁰
et ecce illic est Christus caput ecclesie, solum eius
vicarium demonstrantes.

3. I. Mor. cap. X in codd. Correx. A B in marg: Gregorius. 6. A B:
secundum deest. 9. 10. A A₁: de spe — Job deest. 13. B: quo secun-
dum. 19. B in marg: Joh. IV°. 18 19. B: in dubio. 20. B: prescripsit
dicere. 21. B: in dubio.

3. Greg. Opp. I, 132. 31. Luc. XVII. 23.

T 131^b Oportet autem volentes proficere vel iudicare in ista materia primo cognoscere quiditatem sancte matris ecclesie ad modum loquendi scripture sacre et sanctorum qui sensum eius elucidant. Oportet secundo
 5 cognoscere materiam predestinacionis divine, quanto sit nobis incognita. Et tunc tercio possunt discernere, si sit sanum vel stolidum quod asseramus absque formidine nos esse membra sancte matris ecclesie, hoc est, de numero predestinatorum. Debemus autem hoc
 10 sperare et credere sed cum formidine de gracia perseverantie: ideo talis fides habet formidinem annexam quam non habet fides qua credimus nos esse in gracia secundum presentem iusticiam, cum casus futuri sit nobis incercior quam actus caritatis vel habitus pro
 15 presenti. Unde gentilitati inserte loco Judeorum in ecclesia dicit apostolus Rom. XI°, 20. *Noli altum sapere, sed time*. Timor ergo de casu a finali perseverancia stat cum spe, et cum caritas secundum presentem iusticiam foras mittit timorem de peccato habito pro
 20 presenti, videtur tamen quod omnis homo debet habere pro suo tempore specialem revelacionem, quia aliter non foret in firma spe excuciente omnem timorem.

We should know,
 a. what is the quidity of the Church;
 b. our ignorance as to what God has predestined;
 c. to believe ourselves predestined without venturing to assert it.

CAP. II.

A Contra dicta obicitur probando, primo quod prima
 25 conclusio ad sensum expositum non est de intencione
 131^c domini * Bonifacii nec alicuius sui successoris, cum ex illo capitulo *Maioritatis et obediencie* intenditur quod

Objection: Our exposition is not what Pope Boniface intended.

1. A B in marg: Triplex epilogus. B in marg: Quero an Christus qui est caput universalis ecclesie debeat dici membrum eiusdem ecclesie vel non. 4. A₁: qui secundum sensum. 8. B: membra deest. 9. 10. B: hoc sapere. 11. B in marg: Fides qua quis credit se esse membrum ecclesie habet annexam formidinem. Viator habet fidem qua credit quod est in gracia (secundum) presentem iusticiam. 16. B in marg: Rom. XI. 18. B: fiat cum spe. 24. A in marg: Contra dicta. Nullus papa nec aggregatum ex papis est caput ecclesie (above 131^c). 26. AA₁: tamen ex.

23. Ad cap. I. cf. Hus, De eccl., cap. I—III, Opp. I. Fol. 196^b—199^a.
 27. Decret. Unam sanctam. Extrav. comm. lib. I, tit. VIII, cap. I.

He meant to
claim the obe-
dience of all
princes to the
Pope.

omnes principes seculi secum conversantes debent 131^c A
parere sibi et cuicunque pape qui fuerit pro tempore
ut capiti sancte matris ecclesie. Ex quo videtur innuere
quod ipse et quicunque papa sit caput universalis
ecclesie. Et eodem modo videtur quod intelligit 5
Romanam ecclesiam singulariter illam in qua ipse
presidet cum cardinalibus cui sit necessarium obedire.

Answer:
We must not at-
tribute such
blasphemy to
the Pope.

Hic dicitur quod nullus papa citra Christum potest
catholice illud intendere: ideo non debet supponi in
domino papa tanta blasfemia. Nam iuxta secundam 10
conclusionem unica est talis ecclesia cuius caput est
Christus, et non habet in terris multa capita, ne sit
monstrum. Cum ergo nullus Christi vicarius sit Christus,
sequitur quod nullus Christi vicarius sit caput illius
ecclesie. Antecedens istius consequencie ponitur in 15
dicta decretali secundum quamlibet eius partem. Nec
videtur catholicum quod dicta decretalis sit in hoc
impossibilis vel improvide posita quoad logicam vel
metaphysicam.

It is urged that
Christ and his
successive
vicars make up
one Head.

This denies the
headship of
Christ,

Sed hic posset responderi tripliciter: primo quod 1
Christus et tota successio suorum vicariorum sunt
unum caput aggregative, sed nullus eorum per se. a
Verumtamen non credo aliquem catholicum sani capitis
hoc sentire, quia tunc negaretur Christum esse caput
universalis ecclesie, sed unum aggregatum cuius Christus 25
foret pars, et sic integrum corpus Christi non haberet
Christum caput; quod reputo non minus hereticum
quam blasfemum. Similiter, cum Christus sit caput b
tocius multitudinis vicariorum suorum et ipsi caput
tocius residui, videtur quod ipse sit archicaput 30
tocius ecclesie et nullus eorum. Vocatur enim caput c
matris ecclesie quod non communicat cum membris
corporis in natura alia singulari, quia aliter haberet

1. A : conversantes parere. A₁ : parerent correxit in marg. 8. B in marg :
Responsio. 20. B in marg : Tercia responsio. 31. B in marg : Quid
vocatur caput matris ecclesie? 33. B : in natura aut.

16. Decret. Unam sanctam. Extrav. comm. lib. I, tit. VIII, cap. I.

- A 131^c ecclesia nimis magnum et monstruosum caput; quod and of each individual pope.
repugnaret perfeccioni opificis, et si caput eius foret
tale aggregatum, insuper nullus papa foret caput illius
ecclesie.
- B 2 Si dicatur secundo quod quilibet Christi vicarius 2. that each Vicar of Christ is by participation Christ. But
est participacione ipse Christus, instatur tripliciter:
a primo per hoc quod talis participacio non tolleret a. there would be a thousand heads.
distinccionem personarum et capitum, et sic mater
b ecclesia haberet mille capita. Secundo per hoc quod b. the vicar could not assert that he was Christ
10 foret temeraria presumpcio vicarium Christi cui non
fit revelacio asserere quod sit Christus, quia tunc
verificaretur illud Luce XVII°, 23, de Antichristo dic-
tum: *Ecce hic et ecce illic*. Sed Christus precipit:
c *Nolite ire neque sectemini*. Tercio per hoc quod c. every member of Christ would be a head.
15 iuxta hanc evidenciam quilibet christianus qui est
membrum Christi foret caput universalis ecclesie. Et
sic ecclesia foret nimis monstruosa, quia haberet
quodlibet membrum caput, et per consequens, nullum
aliud membrum. Vocatur enim caput universalis
20 ecclesie persona capitalis vel principalis ecclesie quod
notum est vicario Christi non posse competere, quia
tunc foret super omnes angelos vel creaturas beatas
in celo.
- 3 Ideo tercio dicitur quod loquimur de tota ecclesia 3. that we speak of the militant Church of which each pope is head.
25 militante cuius quilibet papa est caput. Contra hunc
a sensum instatur tripliciter: primo videtur quod sunt
tot ecclesie quot persone ecclesie, et per combinacionem
longe plures, et per consequens, non foret tantum
una ecclesia ad sensum decretalis in secunda conclu-
131^d sione expositum. Nam * ista ecclesia foret iste persone
fideles, que sunt omnino alie quam persone viantes
tempore Petri: ergo et omnino alia ecclesia; et per
idem, cum ista ecclesia individuatur ab istis personis,

2. 3. AA₁: si — aggregatum deest. 19. A in marg: Caput universalis ecclesie quid vocatur. B in marg: Caput ecclesie. 24. A in marg: Nullus (papa) est capud ecclesie militantis. B in marg: Probat subtiliter quod papa non est caput ecclesie militantis. 32. Codd: et alia. 33. iudicatur in codd. The place here is certainly corrupt.

videtur quod quantumcunque corrupta vel gravata sit, ¹³ ¹⁴ B
erit de ecclesia, et per consequens, quicumque pre-
positus ecclesie foret nimis multociens viduatus et
desponsatus ultra bigamiam, trigamiam et quemcun-
que gradum a nobis cognitum, et cum ecclesia non 5
sit per accidens ecclesia, videtur quod mortua huic
mundo manet ecclesia, sed triumphans.

and there would
be as many
churches as
there were po-
pes.

Si dicatur secundo quod manet continue eadem ^b C
ecclesia propter unitatem capitis scilicet pape, non
tollitur quin adhuc tot sunt ecclesie quot erant pape; ¹⁰
quod est contra decretalem. Similiter, querendo de
quiditate illius ecclesie, patet, cum sit date persone,
ipsa non dependet ab ipso capite in ratione ecclesie,
cum decapitata ab isto capite manet eque sancta et
sana; cum tamen iuxta responsionem hoc caput et ¹⁵
hec ecclesia consequerentur se in morte et vita (nam
sequitur expositive: iste persone sunt hec ecclesia
que durabit per totam vitam illius hominis): ergo
iste persone sic durabunt, et per idem desinent, isto
papa mortuo, quod nec oportet de ecclesia materiali ²⁰
nec spirituali, cum stat quod iste sit primus mortuus,
tota ecclesia sua superstite. Nec oportet quod iste sit
capitaneus omnium istorum in viacione, quia stat
quod sit prescitus, aliis in ampliori gracia eciam se-
cundum presentem iusticiam et finaliter perseveranti- ²⁵
bus ac viam oppositam vianibus. Similiter, eadem
ecclesia apostolica cui Petrus presidebat manet modo
et manebit continue, ut dicit ista opinio cum decreto.
Iste ergo papa non potest esse caput super ista totali
ecclesia, quia tunc haberet ex equo tot capita quot ³⁰
papas, et per consequens, talis ecclesia successiva non
capit suam unitatem ab isto papa, cum habuit uni-
tatem eandem quam modo, antequam ipse fuerit,
sicut et habebit post eius corrupcionem.

Nor is it certain
that a Pope is
head of his con-
temporaries, for
he may be re-
probate.

1. Quicumque corrupta vel g'nata in codd. 6. A: unitatis. 10. A: erunt pape. 13. B: in Romane ecclesie.

C 131^d . Quomodo ergo caperet esse suum a membro tam
accidentali, cum more fluminis labentis ecclesia illa
habet nunc unum et nunc alium in facie seculi pre-
sidentem? Nulla ergo istarum viarum et specialiter
5 ista verificat quod quicumque fuerit Romanus pontifex,
sit caput universalis ecclesie cui oportet omnem
christianum de necessitate salutis obedire.

D o Si dicatur tercio quod manet eadem ecclesia homi-
num a principio mundi usque ad novissimum electum
10 (sicut dicit beatus Gregorius, XIX° Homiliarum, cum aliis
sanctis), et illa capit unitatem a capite Deo et capite

It may be said
that Christ is
immanent in
second causes
and so obe-
dience is due to
the Pope as
Christ's agent.

Christo qui a principio mundi manet in causis secun-
dis, et habet membra fidem eius tenencia et quicun-
que fuerit papa pro tempore suo, oportet quod tota
15 pars illius ecclesie secum conversans sit sibi subiecta
ut capiti et abbati. Et ista responsio est subtilior quam
priors. Sed non videtur mihi salvare decretalem ad
sensum expositum sed potius infringere illum sensum;

a quod videtur multipliciter. Nam primo patet quod
20 preter istam ecclesiam oportet ponere aliam superiorem
132^a ex omnibus angelis et hominibus compositam cuius *

The Church
would not be
universal, and
so would con-
tradict the de-
cretal.

ista est pars. Et per consequens, ista non est uni-
versalis ecclesia, cum sit particularis, quia aliter forent
due; quod est contra conclusionem secundam dicte
25 decretalis. De totali autem que est omnes ecclesie
extra quam non est salus nec possunt esse multe
b tales est nobis sermo. Item, quilibet Christi vicarius
est filius talis ecclesie, quomodo igitur pater vel caput?

o Item, quilibet nostrum sicut et istorum paparum
30 ignorat si sit membrum talis ecclesie: omnino ergo
non debet presumere quod sit capitaneus omnium
illorum propter apostolos et alios sanctos ignotos qui
secundum aliam formam dominati sunt sue ecclesie.

No pope knows
whether he is a
member of the
Church.

8. A in marg: Hic nota. 10. B in marg: Gregorius electum; ibid.
Codd: Gregorius XXIII. Moral. cap. I, Correx. Cf. Greg. Opp. tom. I,
pag. 1510.

13. B in marg: Christus a principio mundi manet in
causis secundis. 23. 24. B: forent secundo.

Item, cum sancti pape post mortem non perdunt a **D**
 dignitatem capitalis regiminis sue ecclesie, videtur ^{132^a}
 quod manent capita ecclesie sue in patria; illa enim
 dignitas foret illis laureola. Nam sicut nullum mem-
 brum ecclesie potest desinere esse membrum ecclesie, ⁵
 sic videtur quod nullum caput cuiuscunque particularis
 ecclesie potest desinere esse caput eiusdem ecclesie,
 et per consequens, sunt mille particulares ecclesie,
 quarum capita sunt multorum paparum capita. Non
 ergo est verum quod unica est mater ecclesia cuius ¹⁰
 oportet quemcunque Romanum pontificem esse caput.

There were
 churches before
 the Incarnation
 that had no pope
 at their head:

Item, tempore ante incarnationem fuerunt multe **e E**
 particulares ecclesie quarum quilibet iam est eadem
 ecclesia, sed triumphans que quondam fuit militans,
 et illarum nullus Romanus pontifex fuit caput preter ¹⁵
 Christum; nec dubium quin ille ecclesie distinguuntur
 ab universali ecclesia et ab aliis particularibus eccle-
 siis: ergo multe sunt particulares ecclesie, et per con-
 sequens, una universalis ecclesia ex eis collecta; que
 sub iurisdiccione nullius Petri vicarii tamquam capitis ²⁰
 sunt subiecte. Non enim patet evasio, loquendo de
 predestinatis fidelibus (de quorum numero non est
 Christus), quin ecclesie ille differunt ab invicem, sicut
 multitudines illarum personarum distinguuntur ab
 invicem, et si ecclesia dicit aggregata per accidens, ²⁵
 tunc illa aggregata distinguuntur tam secundum
 subiecta quam secundum formas aggregatas longe
 plus quam Petrus albus et Petrus musicus. Si enim
 Deus servasset totam ecclesiam militantem tempore
 viacionis Christi usque hodie conversantem in Anglia ³⁰
 et creasset novas ecclesias, sicut de facto fecit in
 Francia et alibi, tunc distinguerentur. Quare ergo
 modo non distinguuntur? Notemus ergo ecclesiam
 quam talis primo et per se regit, et inveniatur quod

therefore the
 Church, that
 contains them,
 is under no
 pope.

6. A: sicut videtur.
 20. In codd. iurediccione.

10. B: est unum.

11. A: quencunque.
 23. B: distinccionem ab invicem.

E 132^a non sit unica columba Christi, quia bene est isti, si sit abiectum membrum illius ecclesie.

Conformiter arguitur contra quamcunque opinionem in ista materia, querendo sollicitè de quiditate illius ecclesie. Nam ista ecclesia que complete viat pro tempore Christi non potest esse alia quam ista eadem ecclesia, et sic de qualibet alia ecclesia singulari. Ex quo patet quod continue est alia et alia 132^b ecclesia, vians * ad alietatem personarum ex quibus componitur; non enim valet negare sillogismum expositorium nec ei similem, nisi subsit plana diversitatis ratio exprimenda etc.

Ideo dicunt doctores periciores quod dominus papa non est caput universalis sed particularis ecclesie, dum tamen perseveranter vixerit tamquam papa, sicut dicit septima conclusio capituli proximi; et sic videtur concedendum quod de possibili sit papa ipso superior hic in terris.

The better opinion is that the Pope is head of a local Church.

Posito quod unus alius perfeccius doceat et regat plurem populum conformiter legi Christi, sicut potest esse de summo sacerdote ecclesie Asiæ, videtur tamen mihi quod non debemus contendere circa illud de inesse, quod iste quicumque conversans nobiscum sit talis, sed supponere excellenciam Romani pontificis super aliis etiam quoad Deum, quia certum est quod non est superior nisi fuerit superior quoad Deum.

Note this.

F Ex quibus videtur mihi quod nullus Romanus pontifex cui non sit facta specialis revelatio assereret vel opinaretur quod subesse sibi sit de necessitate salutis cuiuslibet christiani. Nam (ut logici arguunt) multi sunt christiani pro suo tempore qui non subsunt sibi, sicut nec ipsemet qui est precipuus christianus.

No pope should assert that subjection to him is needful to salvation;

4. A: querendo querendo. 13. A B in marg: Conclusionis responsio. A in marg: Nota de subesse pape ut dicitur de necessitate salutis (above col. 132^b without mark of reference). 16. B capituli XXI (pro cxi). 22. A in marg: Nota bene. 22. B: circa idem. 27. A in marg: Ha, ha. A B in marg: Conclusio.

16. See pag. 19. l. 18.

Nor even declare that he is predestinate.

Item, iuxta sepe dicta non sic assereret quod sit ² **F** predestinatus, eo quod non est de substantia fidei ^{132^b} catholice quod iste sit predestinatus. Ideo si assit sibi firma spes de hoc, oportet quod ex dono supernaturali fiat sibi specialis revelacio, sed si non sit predesti- ⁵ natus, non est capitaneus in ecclesia sancta Dei. Ergo non sic assereret quod subesse sibi tamquam capiti ecclesie sit de necessitate salutis cuiuslibet christiani.

God can give grace otherwise than through him.

Item, stat christianum habere gratiam a Deo cum ³ hoc quod non credat esse aliquem talem papam, eo ¹⁰ quod non oportet Deum uti eo ut ministro, dando quamcunque gratiam. Et per idem, stat ipsum cum aliis paribus mori in gracia sine tali subieccione recognita; quo facto foret salus facta christiano sine subieccione huiusmodi. Ergo illa non est de necessitate salutis ¹⁵ cuiuslibet christiani. Antecedens videtur satis possibile de communi lege.

The Church is in greater freedom now than under the old law, yet even then obedience to the chief priest was not needful to salvation.

Item, in maiori libertate est christianitas posita ⁴ tempore legis gracie quam fuit posita tempore ante legem vel tempore sinagoge, sed tunc non oportuit ²⁰ omnem salvandum subici summo sacerdoti, levitico vel primogenito, sed sufficit servando iusticiam credere in dominum Jesum Christum: ergo multo magis extenso merito Christi Jesu secundum legem perfecte libertatis. Minor patet de Job gentili, de bragmannis ²⁵ et multis aliis philosophis qui sine sensibili obediencia facta sacerdoti tali ex fide et iusticia operum sunt salvandi. Quare ergo non sic possent Greci et Indy subditi sancto Thome? Immo sic fuit de Paulo et multis conversis suis tempore sancti Petri. Non enim ^{132^c} facit ista *extravagans decretalis, ut christianitas ligetur servilius quam perante, ut patet de extravagante Clementis sequente in qua ostenditur quod rex Francie non exinde fuit sibi plus subditus quam perante.

21. A: omnem omnem.

25. B: bergmanis.

33. Extravag. Commun. lib. V, tit. VII, cap. II. *Meruit carissimi.*

¶ 5 Item, nemo fit perplexus ex lege Christi obligatus Such subjection
 132° ad impossibile, sed hoc contingeret data ista sententia: would bind men
to do impossibi-
lities.

1 ergo oportet ipsam esse mendacium. Minor probatur
 per hoc quod multi infantes statim post baptismum
 5 mortui non habent prudenciam, ut taliter subsint pape,
 nec virtutes infuse inclinant ad talem subieccionem,
 sicut inclinant ad subieccionem domino Jesu Christo.
 Et idem videtur de multis fidelibus adultis in diversis
 insulis qui neque si est huiusmodi papa audierunt.

2 Similiter, pro tempore intercidente inter mortes pa- Christians are
 parum sunt christiani eque fideles ut ante vel post, none the less
 et cum tunc non sunt sic subditi, sequitur quod talis such in the
 subieccio non sit de necessitate salutis cuiuslibet interval between
 christiani. Stat autem infantem in illo meditatio tem- two Popes.
 15 poris nasci, baptizari et mori quem oportet concedere
 salvari, licet non sit subiectus tali Romano pontifici.
 3 Similiter, si ecclesia militans indigeret tantum influxu
 huius pape, videtur quod decapitata sentiret saltem
 in effectu subtraccionem suffragii; sic enim periret
 20 sancta mater ecclesia eciam interduo, nisi haberet
 influenciam domini Jesu Christi. Et si solum per
 accidens iste influit, quomodo est hoc de necessitate
 salutis ecclesie?

4 Similiter, tunc ad perversionem domini pape necessi-
 25 taretur totus populus christianus perverti, cum tunc
 deficeret sibi salus; sed maioris partis ecclesie potestati
 non subest quod papa sit moraliter bonus: ergo nec
 quod ipsa sit moraliter bona. Nemo enim potest dicere
 quod a papa prescito ut membro diaboli dependet
 30 salus cuiuslibet christiani, nec aliquis finget quod papa
 in quantum huiusmodi sit confirmatus in gracia.

5 Similiter, supposito quod papa decrepitus cedat papa-
 tui et succedat alius minus bonus, sicut videtur multis
 probabiliter fuisse de Celestino et Bonifacio VIII° qui

24. 25. B: nunciaretur. 29. A: scito. A₁ corr. in marg: prescito.

34. Celestine V., the predecessor of Boniface VIII. was Pope from July 5, 1294 to Dec. 13, 1294.

edidit hoc decretum, tunc videtur ex vi communionis ¹³² **G** sanctorum quod, si sit talis salutis dependencia, salus Bonifacii pocius dependet a spirituali suffragio Celestini quam econtra, quia aliter introitus vulpinus in illud officium necessitaret Deum ad mendicandum a vulpe ⁵ tali suffragium sue ecclesie.

The influence of the Pope depends on how far he is pleasing to God.

Videtur ergo quod influencia domini pape non sit **H** nisi per accidens necessaria de quanto ratione meriti sui est gratus Deo et utilis ecclesie pro qua orat; et talis necessitas ex suppositione, ex vi communionis ¹⁰ sanctorum est in quocunque membro ecclesie, * plus ¹³² ^d tamen in papa quam in aliis, si dictis et nomini facta compensent, vivendo similis vite Christi; et conformiter dicitur de subiectione et obediencia, quod ipsa debet extendi generaliter ad omnes, eciam ad discipulos ¹⁵ et tyrannos, sed precipue ad dominum papam, sicut ipse debet esse spiritualiter subiectus et obediens sue ecclesie, et sic obediencior atque in servitute subieccior quam aliquis subditorum. Confirmatur ex fide scripture Act. X^o, de Cornelio cuius oraciones Deus accersivit ²⁰ ante colloquium cum papa Petro veniente ad eum pedestri et hospitante in domo corriarii; cuius diffinicio fuit talis: *Non est personarum acceptor Deus, sed in omni gente qui timet eum et operatur iusticiam acceptus est illi.* Nec dubium quin, si Deus misisset ²⁵ alium, eque fuisset Cornelius salvatus, ut patet de eunucho baptizato a Philippo (de quo Actorum VIII° cap.) et de gentibus conversis a Paulo et Barnaba (de quo Actorum XV°). Non enim diffinierunt apostoli ut gentes obedirent Petro, sed quod gracia spiritus ³⁰ sancti et domini Jesu Christi sufficit ubique terrarum cuilibet christiano.

3. A: Celestii. 5. B: nunciaret. 10. B: vi oracionis. 14. B: obiectione. 20. A B: accersivit. A₁ corr. in: acceptavit. B in marg: Act. X. 27. B in marg: Act. VIII. 29. B in marg: Act. 5. 29. B: apostoli deest.

H 6 Item, cum non sit pertinens isti responsioni loqui

132^d de subiectione nisi de subiectione civili quali sub-
ditus subicitur domino seculari, videtur responsionem
istam innuere quod oportet omnem christianum, si
5 vult esse filius ecclesie, esse sic subiectum domino
pape. Quod videtur falsum, cum nec Christus nec
aliquis eius apostolus exegit talem subiectionem, sed
manifeste prohibuit (ut patet Luce XXII°). Cum ergo
multi christiani tunc temporis ante dotacionem eccle-
10 sie consecuti sunt salutem, ut oportet ex fide credere
de sanctis martyribus qui non fecerunt talem subiec-
cionem Romano pontifici, cum omnibus eis suffecit
ad salutem fides formata et caput Christi: videtur quod
inducere aliam subiectionem necessario fiendam Christi
15 vicario sapit heresim. Christus enim in detestacionem
subiectionis huiusmodi lavit pedes discipulorum suorum
et tergebat lintheo quo se succinxit, Joh. XIII°. Petrus
eciam post ascensionem fuit missus a sociis cum
Johanne in Samariam (ut patet Act. VIII° et Gal. II°),
20 sicut pacenter sustinuit ut debuit reprehensionem
a Paulo (ut patet Gal. II°).

The early Chris-
tians were not
thus subject to
the Pope.

I Iste autem non sunt exacciones subiectionis civilis
a subditis, sed potius humiliacionis penes quas atten-
ditur eorum maioritas, et sic vixerunt multi pape mar-
25 tyres in maximo cremento ecclesie. Dotatio ergo
ecclesie non introduxit novum articulum fidei, ut sit
necessarium ad salutem cuiuslibet christiani sic subici
133^a 1 Romano pontifici. Confirmatur ex fide* scripture: Nam
Act. IV° diffinit Petrus quod *Christus factus est in*
30 *caput anguli et non est in aliquo alio salus. Nec*
enim est aliud nomen sub celo datum hominibus in
quo nos oporteat salvos fieri. Cum ergo nomen

1. Isti responsioni refers to the beginning of the chapter. 2. A A₁: nisi de subiectione deest. 6. A in marg: Papa non exigeret ab aliquo civilem subiectionem. 8. B in marg: Luce 22. 17. B in marg: Joh. III. 19. B in marg: Act. VIII. Gal. II. 29. B in marg: Act. IV. 30. B: in anguli. 31. B: nomen deest.

29. Act. IV, 11, 12.

cuiuscunque christiani pontificis sit aliud quam nomen ^{133*} I
huius capituli, sequitur quod in nullo tali nomine
oportet ecclesiam salvari. Loquitur autem scriptura de
nomine reali cui oportet credendo subici.

St. Paul teaches
that it does not
matter through
whom Faith is
received.

Secundo confirmatur ex textu apostoli I. Cor. I^o et 2
III° capitulis, ubi apostolus recitat inter carnales con-
versos fuisse contenciones et scismata. *Unus inquit
dicit: Ego quidem sum Pauli, ego autem Apollo, ego
autem Cephe.* Et post ostendit quod non refert per
quorum apostolorum ministrum convertantur, cum ¹⁰
tamen credant in fundamentum ecclesie quod non
potest poni aliud preter id quod positum est, Christus
Jesus. Sicut autem non refert per quam lucernam
illuminetur domus ad hoc quod operarius faciat opus
suum per quod acquirat stipendium, sic non refert ¹⁵
per quem Christi ministrum, sacerdotem vel laicum,
christianus accipiat lumen fidei, ut mereatur salutem
perpetuam. Nec dubito quin nullus Christi vicarius
presumeret asserere quod necesse est, ut lumen fidei
cuiuslibet christiano per ipsum veniat et sic salus; quia ²⁰
hoc esset nedum asserere ipsum confirmatum in gracia
et doctrina, sed parificare ipsum cum Christo, cum non-
nisi per ipsum Deus posset communicare virtutem sue
ecclesie.

Those who thus
set themselves
above the apos-
tles, imply that
they are Christ.

Tercio confirmatur ex prophetia Christi Matth. XXIV° 3
5, quam necesse est impleri. *Multi inquit venient in
nomine meo, dicentes: Ego sum Christus, et multos
seducent.* Cum ergo quicunque de se sic opinatus
fuerit supra sanctos apostolos dicit implicite quod est
Christus, videtur quod de quocunque tali (ut exponit ³⁰
Augustinus) verificatur Christi necessaria prophetia,
et per consequens, supponendum est quodcunque

5. B in marg: I. Cor. I. 10. 16. AB: ministerium; A₁: misterium.
19. A: uter lumen. 25. B in marg: Math. 24. 31. B in marg:
Augustinus.

31. See Aug. Serm. CCXCII in natali Joh. Bapt. Opp. tom. V,
p. 2, pag. 1172 et seqq.

I 133^a dogma huius esse (ut dicit Christus) dogma falsum ecclesie seductivum. Unde iuxta seriem propheticæ Christi ista blasphemia presupposita erit seminarium preliorum etc.

K Ex istis videtur mihi nimis temerarium asserere quod aliquis papa in decretali sua intenderit dictum sensum; sed sive Christus immediate sive quicumque eius discipulus ubicunque terrarum a spiritu sancto missus converterit in virtute Christi quamcunque per-
 10 sonam vel populum, sufficit sibi cum finali perseverantia ad salutem. Et satis est sibi pro fide articuli de
 133^b ecclesia catholica, ut credat fide * formata quod sit una
 universitas fidelium predestinatorum, salvanda virtute
 meriti Christi, licet non expressius et particularius de-
 15 scenderit ad aliquem eius vicarium. Nec oportet credere
 vel implicite quod iste quicumque Romanus pontifex sit caput cuiusquam particularis ecclesie, nisi Deus ipsum predestinaverit, quia aliter oporteret fidem catholicam esse falsam et christianum fateri mendacium. Et
 20 ita, sicut non est de substantia fidei credere explicite quod iste Bonifacius, Clemens vel Urbanus sit predestinatus vel membrum sancte matris ecclesie, sic nec est de necessitate salutis omnium christianorum secum conversantium, ut explicite credant ipsum esse caput
 25 cuiusquam ecclesie, nisi facta et vita evangelica evidencius moveant ad credendum. Sed benedictus dominus matris nostre qui nostre peregrinanti iuencule diebus istis providit caput catholicum, virum evangelicum Urbanum sextum qui rectificando instantem
 30 ecclesiam, ut vivat conformiter legi Christi,

Concerning the Catholic Church a Christian has only to believe that it is the whole body of the predestined.

God is to be praised for the election of Urban VI,

1. Huius; scilicet cuiuscunque talis, vid. pag. 36. l. c. 30. 3. A A₁; Christi deest. 5. A B in marg: Conclusio. A in marg: Nota quam ecclesiam sanctam tenemur credere (below 133^a). B in marg: Nota bene articulum fidei credendum de ecclesia catholica. * 14. B: expressimus. 19. A B in marg: Conclusio. 20. B: de obediencia fidei. 27. In Codd. A B: nostri. A₁: nostre. 29. A B in marg: Nota de Urbano VI.

27. Archbishop Bartholomeo Prignano of Bari was elected Pope on April 8th by the cardinals and crowned on Easter-Sunday (1378).

ordinatur ordinate a se ipso et suis domesticis. ^{133^b} K
 Ideo oportet ex operibus credere quod ipse sit caput
 nostre ecclesie, cum mediate vel immediate influit
 motum tendendi sursum ad corpus Christi, *ubi con-*
gregabuntur et aquile; et in facto docet mediate vel ⁵
 immediate mundana spernere et sapide sentire celestia.
 Ista autem fides de nostro capite tam gracie
 et legitime nobis dato est credenda cum quadam
 formidine de corona sue finalis perseverancie. Ideo
 necesse est nobis fructuosa oracione pulsare Deum ¹⁰
 continue, ut ipse semper vacet nobis et eligat caput
 tale. Nec dubito quin ipse detestaretur hunc sensum
 decretalis predicte quod sit de absoluta necessitate
 salutis cuiuslibet christiani subesse sibi in mundanis
 honoribus vel servicio seculari, cum non querit nostra ¹⁵
 sed nos, volens instar apostoli aliquem fructum spiritu-
 alem in nobis sicut in ceteris gentibus impertiri. Nec
 dubium quin nos omnes tenemur subesse sibi de
 quanto tamquam verus Christi vicarius mandat magistri
 sui consilia et non ultra. Et sic licet omnes christiani ²⁰
 tenentur esse *subiecti invicem in timore*, sibi tamen (in
 quantum talis) est necessarium ex suppositione subici,
 cum regit tam evangelice tantum gregem. Et ex istis
 potest colligi sensus decretalis catholicus.

Objection:
 Subjects will
 have to consult
 Scripture before
 obeying the
 Pope.

Answer:
 They ought to
 do so.

Sed contra ista instatur tripliciter: Videtur enim L
 primo quod subditi debent consulere scripturam sacram
 in quocunque quod papa mandaverit. Quantum ad
 istud, concedi debet conclusio, cum nemo debet parere
 sibi plus quam alii, nisi in quantum est superior
 Christi vicarius, et per consequens, nisi in quantum ³⁰
 obeditur principalius Jesu Christo; sed in omni obe-

1. In codd. orditur. 2. 3. B: caput nostrum ecclesie. 3. 4. B: influit modum. 6. A A₁: sapida sentire. B in marg: Ecce quomodo Urbanum esse caput nostrum dicit esse fidem credendam cum formidine. 21. In codd. sibi tam. 23. A A₁: regem. Et. 25. AB in marg: Obieccio prima. A in marg: Contra dicta. 28. AB in marg: Responso. 30. B et consequens.

5. Lucae XVII, 37. 21. Eph. V. 21.

L 133^e diencia Jesu Christo debet christianus consulere * legem suam; ideo in omni obediencia christiani in quantum huiusmodi debet obediencius consulere legem Dei; et ideo ordinarunt iura ecclesie quod lex scripture
 5 tam generaliter et tam precipue a sacerdotibus et specialiter maioribus debet sciri, ne turbentur aut musitent quid et qualiter ad mandatum superioris debeant respondere. In ista scola instructa est legio Thebayca et omnes martyres, immo in illa scola in-
 10 structi sunt omnes qui monitis non sapientibus caritatem Dei et proximi contradicunt iuxta illud Christi Matth. X^o, 37: *Qui amat patrem vel matrem plus quam me, non est me dignus*; et istam leccionem docent apostoli Act. V^o, 29, dicentes quod *obedire magis oportet*
 15 *Deo quam hominibus*. Ideo dicit Christus Matth. X^o, 35: *Non veni pacem mittere in terram sed gladium. Veni ergo separare hominem adversus patrem suum, et filiam adversus matrem suam, et nurum adversus socrum suam, et inimici hominis domestici eius*. Amici-
 20 ciam enim carnalem propter Deum venit Christus dissolvere, quia ille qui videtur esse familiaris homini quoad mundum est hostis suus ut plurimum quoad Deum (ut dicitur Michee VII°).

M Beatus Jeronymus super illo capitulo videtur exponere
 25 textum evangelii ad hunc sensum quod Christus venit ad separandum hereticos ab ecclesia quam illudunt.

St Jerome on
the sword sent
by Christ.

3. A in marg: In obediencia ad superiorem consulenda est scriptura sacra. (Above 133^e; without mark of reference.) 4. In codd: in ordinarunt. Correx. 11. B: concor(diter) contradicunt. 12. B in marg: Math. 10, Act. 5. 16. A in marg: Dissolutio carnalis amicicie. 24. B in marg: Michee 7. 25. A B in marg: Jeronimus; B: exponere exponere. A in marg: Divisio hereticorum ab ecclesia. 25. 26. B in marg infer.: Christus venit ad separandum hereticos ab ecclesia quam illudunt. Pater autem heretici est Deus: pater secundum creacionem et mater ecclesia secundum heretici pretensionem. Spiritus sanctus est socrus anime, cum sit mater

9. With reference to the legio Thebaica see Bordieu diss. crit. sur la martyre de la légion Thébéenne. Amst. 1705. 25. Commentar. Hieron. in Mich. proph. lib. II. cap. VI. (Migne tom. XXV, pag. 1281j).

Simulant enim ex palliata ypocrisi quod sint filii Dei ^{133°} **M**
 per gratiam adopcionis et filie ecclesie matris sue pro
 cuius iuribus tantum zelant. *Dicamus inquit scriptum*
de hereticis; non enim nostram salutem sed sua
querunt lucra, et deceptum gregem pedibus suis con- ⁵
terunt. Pater heretici est Deus qui creavit eum, et
 mater ecclesia; socrus ad literam est mater alterius
 coniugum. Ast uxor nati dicitur esse nurus, cum ergo
 Christus secundum humanitatem sit *sponsus anime*,
 imo tocius ecclesie; et cum hoc conceptus de spiritu ¹⁰
 sancto tamquam matre sua iuxta illud quod allegat
 Jeronymus *Tulit me mater mea in uno ca-*
pillorum meorum (caro enim est capillus anime),
 patet quod spiritus sanctus, cum sit mater Christi
 sponsi ecclesie, est socrus anime que vendicat esse ¹⁵
 sponsa Christi, quia mater mariti. Et ex eadem con-
 sideracione anima pretendens se esse uxorem filii
 spiritus sancti dicitur nurus eius. Heretici ergo qui
 pretendunt se esse nuros spiritus sancti quem vendi-
 cant socrum suam, separantur ab eo per Christum ²⁰
 detecta eorum fallacia, et ita cum universalis ecclesia
 sit domus domini Jesu Christi, et per consequens,
 omnes heretici qui sunt facietenus in ecclesia sunt
 pretense eius domestici, patet quod omnes illi sunt illi
 homini patrifamilias inimici. *Huius inquit Jeronymus* ²⁵
inimici sunt qui putantur in domo Christi esse, hoc

sponsi anime seu ecclesie. Anima vero est nurus spiritus sancti, cum se
 pretendit esse sponsam filii spiritus sancti, qui filius dicitur esse Christus.
 Hereticus ergo pretendit se filium, filiam et nurum, quem Christus venit
 separare a patre, matre et socru. Et patet brevissima textus: *Veni separare*
hominem adversus patrem suum et filium adversus matrem.

1. B: quod sint dei.

2. B: filie matris sue pro quibus viribus.

5. 6. B: contrivit. B in marg infer.:

Deus pater per creacionem,
 Ecclesia nurus,
 Spiritus sanctus socrus

Hereticus pretensus filius per adopcionem,
 Hereticus filia secundum pretensionem,
 Hereticus nurus secundum simulacionem.

12. Jeronymus: in codd. seq. lacuna.

15. In codd: ecclesie quod.

Correx.

21. B: et igitur.

25. A B: huiusmodi inquit. A₁ correxit:
 huius; vid. Comm. Hieronymi l. c.

M 133^c est, in ecclesia et palliantes a capite non recedere contra caput sentiunt. *Heretici inquit cum ante crediderint scripturis que a spiritu sancto scripte sunt et edite, transferunt se ad novas doctrinas et fermentum phariseorum * et mandata hominum, dumque sermonem Dei contempnunt, socrui sue faciunt iniuriam.*

Christus ergo ex vita et doctrina venit confutare hereticos, ut discernantur a fidelibus et postmodum separentur. Et ita subtiliter et catholice potest intelligi secundum
 10 hunc sanctum per filium, filiam et nurum hereticus qui pretense et false se nominat filium Dei patris, filiam matris sue, sapientie Dei patris et nurum spiritus sancti et sic cognatissimum trinitati. Sed vita et doctrina Christi sunt optimum speculum, ubi possunt hec discerni, cum
 15 manifestum sit quod omnis homo et solum talis qui est in vita et doctrina Christo contrarius est hereticus, et omnis christianus et solum talis qui est in vita et doctrina Christo conformis est ut sic ab heresi elongatus. Christus ergo venit non ad faciendum primam
 20 separacionem que est proprie per peccatum, sed ad faciendum sequentem, ut per eum discernantur heretici et ab ecclesia separentur. Et hec ratio quare oportet omnem catholicum cognoscere scripturam sacram. Et certus sum quod, licet prelati nostri ipsam et pro-
 25 fessores suos dissipant et conculcant, lapides clamabunt, hoc est, seculares domini in sensu scripture a domino illustrati defendent fidem catholicam, quia pharisei volentes obturare ora discipulorum scripturam istam confitencium audierunt divinum responsum: *Dico vobis,*
 30 *quia si hii tacuerint lapides clamabunt,* Luce XIX°, 40. Magnam enim vim habet veritas scripturarum.

The life and teaching of Christ are the glass, by which heretics may be discerned.

1. In codd. false: hoc est ecclesia. 4. B: transferuntur; ibi in codd.: ecce transferunt. 9. B: possunt intelligi. 12. B in marg: Quomodo hereticus est filius matris sue sapientie Dei patris. 13. B: Sed et vita. 14. A A₁: ubi poterunt discerni. AB in marg: Conclusio. 18. B in marg: Nota: quid est hereticus 21. B in marg (ad prior. loc. pertinet) Tulit me mater mea in uno capillorum meorum. 27. B: catholicam et pharisei. 28. A: abturare. 30. B in marg: Luce 19.

Objection:
All respect for
the clergy
would perish.

Secundo principaliter obicitur per hoc quod iuxta ^{133^a} **N**
supradictam sententiam nullus laicus teneretur credere
de sacerdote suo, curato sive episcopo quod sit mem-
brum ecclesie vel vere habens nomen talis officii, et
periret omnis honor impendendus prelati et fides ⁵
populi laicalis; immo nullus viator teneretur credere
Romane ecclesie in canonizando sanctos de privatis
provinciis et titubaret cultus ecclesie in solemnizando
festa et reliquias sanctorum.

Sed constat ex dictis quod neutrum sequitur, sed ¹⁰
eius oppositum; pro quo notandum quod fides nunc
sumitur pro actu credendi quo creditur, nunc pro
habitu credendi per quem creditur, et nunc pro veritate
que creditur, ut docet Augustinus XIII°, De Trinitate
capitulo II° et III°. 15

Distinction
between explicit
and implicit
faith.

Secundo notandum quod alia est fides que est
credulitas fidelis explicita et alia fides implicita, ut
catholicus habens habitum fidei infusum vel acqui-
situm explicita credit ecclesiam catholicam in communi,
et in illa fide communi credit implicita vel confuse ²⁰
quodcunque singulare contentum sub sancta matre
ecclesia, sicut logici vere dicunt quod sciendo ens
esse in suo analogo sciunt omnia et singula in com-
muni. Sic (ut sepe dixi) si quicumque christianus
habuerit fidem caritate formatam in quantumcunque ²⁵
communi, sufficit cum virtute * perseverantie ad salutem. ^{134^a}
Deus enim qui dedit primam fidem dabit clariorem,
nisi fidelis ponat obicem. Non enim exigit Deus, ut
omnes filii sui pro omni viacione sua cogitent con-
tinue in actu particulari de qualibet fidei particula, sed ³⁰

1. A B in marg: Secunda obieccio. 1. B: iuxta deest. 2. B: tenetur.
10. A B in marg: Responsio. 11. A in marg: Fides. 13. B: habitum.
14. B in marg: Fides sumitur tripliciter secundum Augustinum. Ibid:
Augustinus. 16. B: Secundo deest. 17. Fidelis; Hus addit: hominis.
A in marg: Fidei distincio. Ibid.: Fides de ecclesia catholica cum cari-
tate sufficit ad salutem (both these glosses below 133^a without mark of
reference). 21. B: singulare.

N 134^a satis est quod postposita desidia habeant fidem in habitu formatam.

O Ex istis patet *tercio* quod quilibet laicus fidelis ^{What men are to think of their priests.} tenetur credere quod habet Christum sacerdotem suum, rectorem, episcopum atque papam, et sic de aliis sanctis Christi vicariis. Sed accedendo ad difficultatem dicitur: cum actus sunt suppositorum singularium et nostri fideles laici communicant cum suis presbyteris et curatis, necesse est quod habeant fidem de illis: ideo laici tenentur de aliquibus prepositis suis credere saltem implicite quod sunt partes ecclesie et capita sua, et de aliis non tenentur, et utrumque membrum potest subdividi, vel quod tenentur credere sic de illis secundum presentem iusticiam vel simpliciter secundum predestinacionem. Tunc dicitur quod laici non tenentur credere aliter de suo preposito nisi verum. Patet sic: Nemo tenetur quidquam credere, nisi quod Deus movet eum credere; sed Deus non movet hominem ad credendum falsum: ideo non debet credere falsum; licet enim ex fide falsa quandoque bonum proveniat et Deus moveat ad substanciam actus, tamen Deus non sic movet hominem, ut fallatur (ut patet libro sexto, tractatu de mendacio, capitulo —).

Ex istis patet secundo quod pastor tenetur monere ^{The pastor is bound to show himself by good works a part of the Church.} subditos suos per instrucciones operum virtuosorum, ut fidem sibi adhibeant quod sit talis. Patet ex hoc quod aliter acceptando tale officium peccaret mortaliter, ymmo inducendo hostes in ecclesiam domum Dei foret proditor Dei sui. Quando ergo subditus non cognoscit talia fructuosa opera sui prepositi, non tenetur credere quod sit talis. Si autem cognoscit implicite, tenetur porporcionaliter credere, et quando

3. AB in marg: Conclusio; A in marg: De prepositis quomodo tenentur subditi credere. (Above 134^a without mark of reference.) B in marg: Hic nota, quomodo credendum est prepositos nostros esse partes ecclesie. Ibid.: Laici tenentur credere de aliquibus suorum prepositorum quod sunt partes ecclesie. 23. B quinto; tractatu de mendacio in marg, non in textu. Liber sextus is I suppose the De Veritate S. Scripture.

cognoscit explicite, tunc tenetur credere quod sit ^{134^a} **O** talis secundum presentem iusticiam et cum formidine ac condicionaliter quod sit talis simpliciter (ut dictum est superius de papa nostro). Non enim oneravit Deus sic suam ecclesiam, ut necessitata sit falsum credere ⁵ de suis prepositis cum hoc quod non dent materiam sic credendi.

Canonization
not a certain
proof of sancti-
ty.

Ad aliam difficultatem de canonizatione sanctorum **P** patet quod correspondenter quodammodo est dicendum: Quamvis enim sit vehemencior evidenciam ex ¹⁰ testimonio Romane ecclesie quod persona quam canonizat sit membrum ecclesie triumphantis, et amplior evidenciam, si pro sancto Deus operetur miracula, tamen utrobique in tali materia potest esse illusio. Nam sicut ex confessione legum ecclesie ipsa militans ¹⁵ decipit et decipitur (ut patet ^{V^o} decretalium, de sententia excommunicationis *A nobis*) in tantum quod quandoque multos excommunicat * qui sunt soluti et valde ^{134^b} acceptabiles quoad Deum: sic contingit quod aliquos absolvat et ascribat cathalogo sanctorum cum hoc quod ²⁰ apud Deum sint iustissime condempnati. Ideo absit christianum credere quod de necessitate salutis oportet omnem fidelem credere explicite de isto et quocunque quem ecclesia nostra canonizat, ut eo ipso sit beatus, quia tunc haberemus symbolum nimis longum. ²⁵ Nec debemus explicite credere de quoquam tali quod non sit sanctus, sed excuciendo considerationem de talibus, adherendo parti nobis probabiliori, credendo cum condicione vel pie cum formidine dubitando; de aliquibus autem sanctis credimus absque formidine ³⁰ etiam explicite quod sunt sancti, ut de apostolis, martiribus et sanctis primitive ecclesie; de aliis autem

4. B: ornavit.

8. A in marg: de canonisatione sanctorum ab ecclesia Romana quomodo est credendum.

16. A: patet deest. B in

marg: V. decretalium.

19. A in marg: De sanctis quomodo est credendum. (Above 134^b without mark of reference.)

31. B: quod deest.

16. Decr. Greg. IX, lib. V, tit. XXXIX, cap. XXI. A nobis.

P 13.4^b modernioribus qui canonizantur ratione parentele, questus vel muneris non oportet nos apponere tantam fidem; nec quemquam canonizatum intendo asserere vel defendere non esse partem ecclesie triumphantis, 5 sed cum quadam formidine dubito, si hoc credo, cum scio quod hoc est possibile; et hoc existente vero credo illud implicate quod ignoro, nec volo contendere ad probandum proterve de quolibet citra Christum quod sit beatus, quamvis de multis hoc credam 10 absque formidine. Nec miracula iam currencia dant omnibus veram fidem, cum potest committi potestas diabolo in penam peccati generacionis adultere signa querentis et fidem necessariam insensibilium dimittentis, ut portentis suis antichristiane inducant plurimos 15 in errorem (de quorum indiciis dictum est libro sexto, sexto capitulo).

Nor do miracles prove sanctity.

Q Solet autem vocari miraculum nunc materialiter quodcunque opus a Deo miraculose factum, et sic sollicitantur multi ad deducendum conclusiones male 20 sonantes, cum quolibet creatura videtur sic esse miraculum quoad Deum. Sed formaliter sumiter miraculum pro operatione Deo propria mirabili creature, et sic beati non faciunt miracula, licet sint quandoque occasio, ut Deus ad instanciam precum eorum seu 25 meriti faciat miraculum. Et tunc dicuntur hii facere tale miraculum subautentice vel ministratorie sicut solent. Et illa discrecio miraculi est eis abscondita nisi quibus Deus revelare voluerit. Et utinam non multiplicarentur tot ceremonie et signa in nostra 30 ecclesia, cum facta sanctorum et omnes ritus alii non sunt laudabiles, nisi de quanto elevant animum ad

Saints do not work miracles, though they may be the occasion of them.

1. B in marg: Quomodo sciendum est de canonisatione sanctorum modernorum. 5. B: formidine subito. 11. B: unam fidem. 12. A B: generalis. A₁: genera^{la}. 14. Codd: antichristine. 16. B: quinto capitulo. 17. A in marg: De miraculis. Miraculum quid est? A B in marg: Miraculum. 21. B in marg: Miraculum dupliciter sumitur. 25. B in marg: Miraculum fit a sanctis subautentice. 31. B in marg: De quanto sunt ritus laudabiles.

A general trust
in the prayers
of the Saints
would be better
than individual
honours to
them.

diligendum dominum Jesum Christum. Et videtur ^{13,4} Q
multis quod fides confusa de oracione sanctorum
unicuique, et per consequens, intencius, securius et melius
colligeret in christicolis fidem Christi quam tanta ^{13,4}
explicita * multiplicitas sanctorum in dies introducta. 5
Sic enim confuse cognoscimus de quolibet beato
vel dampnato, prescito vel predestinato quod ipse
est huiusmodi, cum qua confusa noticia stat dubietas
particularis, et ignorancia cum distincta noticia de
communi: ex tali itaque canonizacione multiplici ultra ¹⁰
ritum veteris testamenti et nostre primitive ecclesie
secundum partem prodest et secundum partem obest;
et verisimile est multis quod plus nocet, cum multi-
tudo ritus tollens libertatem ecclesie est causa mul-
torum errorum. Et omnis talis sanctus oraret pro ¹⁵
nobis efficacius, supposito quod dimisso cultu suo
diligereamus amplius Jesum nostrum. Multi enim sunt
sancti nobis incogniti canonizatis beaciores qui plus
prosunt nobis orando quam dicti sancti quorum festa
devocione particulari percolimus, cum secundum digni- ²⁰
tatem elemosinarii prosit oracio sanctorum qui plus
diligunt eos qui magis diligunt Deum suum. R

Prelates punish
more severely
breaking of their
laws than of
Christ's.

Est et aliud malum ecclesie, quod superiores nostri
plus exigunt ut credatur suis approbacionibus et
reprobacionibus in cunctis suis iudiciis, quam exigunt ²⁵
ut credatur fides sacre scripture que est fides catholica,
et plus persequuntur pro complecione suarum tradicio-
num, puniendo contravenientes asperius, quam faciunt
contra blasphemantes in precipuam fidem Christi, sic
quod de eis dici potest illud Psalmi XLI, 10: *Qui* ³⁰
edebat panes meos magnificavit super me supplantacionem.
Voluptuosus quippe presidens sub pallio pacis
ecclesie querit bona pauperum que sunt autono-

2. B in marg: De oracione sanctorum.

23. B in marg: Prelati

exigunt quod suis sentenciis adhibeatur fides quarum transgressores
vehementer puniunt. 28. B: punientes. 31. B in marg: Qui edebat

panes meos magnificavit super me. 32. B: Voluptuosus — Christi etc.
desunt.

R 13¹ matice panes Christi, et ille magnificat phariseice tradiciones proprias quibus tyrannice spoliatur populum cui dicit verbo et opere quod equivalent vel superant legem Dei. Hoc autem est in effectu supplantatio legis
5 Christi etc.

CAP. III.

A Sed tercio principaliter obicitur per hoc quod, data ista sententia, tolleretur omnis exaccio debiti ecclesie et extingueretur omnis lex contencionis in clero, cum
10 debitor posset fingere ecclesiasticum non esse dignum vel talem qui sic bona ecclesie vendicaret, et quantum ad excommunicationem que est ultimum refugium, diceret quod non ligat.

Objection:
This would
disable the clergy
from enforcing
their dues.

Hic dicitur quod, si lex Dei debite scrutaretur a
15 nobis, non tantum contenderemus circa bona ecclesie, cum manifestum sit quod prescitus vel quicunque clericus sine peraccione sui ministerii compensante
134^a qui plus propter honorem, voluptatem vel questum seculi contendit, bona ecclesie * occupat vel acceptat,
20 quam propter honorem Dei et edificacionem ecclesie, ut sic false aliena vendicat et consumit, et per consequens, licet versucias talium detegere et subtrahendo bona pauperum resistere (ut diffuse dictum est lib. VI, cap. . .), unde sub auctoritate beati Augustini scribitur
25 in decretis VIII^a, q. 1: *Sunt inquit quidam in ecclesia prepositi de quibus apostolus Paulus dicit: Sua querentes, non que Jesu Christi. Quid est: Sua querentes*

Answer.
It would be
better if dues
were less enforced

1. Codd: autonomastice. 5. A: etc. Kenmerton psano (written). Kenmerton — Kemerton, a village near Tewkesbury in Worcestershire. The neighbourhood is mentioned in Walsingham (II, 307) as having sent supporters to Sir John Oldcastle. 7. A in marg: Contra dicta arguitur. 14. A in marg: Conclusio. 24. capit. seq. lacuna; A in marg: Augustinus.

5. Ad cap. II, cf. Hus, De eccl. fol. 199^a, seqq. 204^b, 209^b, 212^a etc. 24. Decreti secunda pars, causa VIII, q. I, cap. XIX. 26. Ad Philipp. II, 21.

non Christum gratis diligentes, non Deum propter ipsum Deum querentes, temporalia consequentes, lucris inhiantes, honores ab hominibus appetentes. Hec quando amantur a preposito et propter hec servitur Deo, quisquis talis est, mercenarius est, inter filios se non computet.

Our pretence of good motives must be tested by our acts and by Scripture.

Unde quia omnes confitemur nos principaliter propter honorem Dei et spirituales profectum ecclesie tales preposituras appetere, ad discernendum si sumus ypocrite, oportet credere operibus nostris, speculo scripture et testimonio sanctorum. Unde Gregorius XXXI°, Moral. cap. IX, et infra, satis explicat istam materiam in tribus conclusionibus; supponens primo quod *mens iusti vel veri christiani debet esse tam affectu quam intellectu collecta intrinsecus, sic quod nichil suum exterius derelinquat*. Patet ex hoc quod aliter peccaret contra hoc mandatum: *Diliges dominum Deum tuum ex toto corde, ex tota anima et ex tota mente*. Cum ergo non debet peccare, sequitur quod non debet esse fracta sic in intellectu et affectu circa temporalia, quia ut sic amor uni debitus dispergitur circa multa.

B

Isto supposito patet, primo quod *sancti dum se intra semet ipsos sic colligunt, occulta tam de statu proprio quam de statu proximi comprehendunt*. Patet ex hoc quod lux vera que non potest personas accipere, necessario secundum capacitatem irradiat talem mentem. Et hoc figuratum est Ezechiel VIII, 3, ubi sic legitur:

1. 2. B: propter istum Deum deest; ibid. temporalia scilicet commoda ut habetur in decretali supra memorata.

4. in codd: preposito propter.

6. A in marg: Nota qui sunt qui diligunt que sua sunt, non que domini Jesu Christi; ib: Contra clerum pravum et avarum. (This gloss above 134^d without mark of reference).

7. B: confitemur nec principaliter.

12. A in marg: Gregorius.

23. AB in marg: Prima conclusio.

24. Verba Gregorii . . . colligunt, mira ac penetrabili acie occulta etiam aliena delicta deprehendunt; B: statum.

28. B in marg: Ezech. VIII. ibid: Emissa similitudo manus apprehendit me in cisinno (sic) capitis etc.

12. Greg. Moral. XXXI, cap. XII (vel IX) Opp. tom. I, 1005.

18. Matth. XIII, 37.

B 134^d *Emissa similitudo manus apprehendit me in cincinno capitis mei et elevavit me spiritus inter terram* Explanation of Ezekiel's vision.

et celum et adduxit me in Jerusalem in visione Dei iuxta ostium interius quod respiciebat ad aquilonem,
 5 *ubi erat statutum ydolum zeli ad provocandum emulationem.* Manus missa est operativa volucio divina, *cincinnus capitis est collecte cogitationes mentis;* quibus habitis mens incomplete trahitur a terrenis, cum nec habet animum omnino celestem nec omnino
 10 *in terrestribus soporatum, sed inter terram et celum in visione Dei in Jerusalem ducitur, quia zelo caritatis qualis debet esse mater ecclesia contemplatur.*

135^a Et signanter animus talis adducitur ad * *ostium interius quod respicit ad aquilonem, quia interna contem-*
 15 *placione intra ecclesiam plus prava quam recta fieri deprehendunt, dum clerici in aquilonis pariete, id est, ad solis sinistrum oculos flectunt et elongata austerna caritate habundant frigore viciorum; cuius causa est globus temporalium quem ecclesia sola*
 20 *specie fidelis adorat; ex hinc enim zelus sponsi ecclesie ad feriendum ypocritas provocatur.*

C Secundo patet ex quo signo perpenditur, si ecclesiastici flagrant terrenis, celestibus pretermis: cum enim amor sit pondus animi, nec sit possibile hominem
 25 moveri libere quo affectio mentis ipsum non tulerit, patet quod ex operibus debet mentis affectio iudicari. Si ergo vides quod ecclesiasticus quantum ad perpetuacionem, quantum ad defensionem et quantum ad amissionem temporalium plus insudat, quam facit pro
 30 spiritualibus, quis dubitat quin eis magis afficitur?
 a Unde quantum ad perpetuacionem temporalium sic

How we may judge whether priests are worldly:

by eagerness to obtain wealth;

1. A in marg.: cincinnus. 4. Codd.: respicit. Correx. 5. B: statum.
 7. AA₁: colore cogitationis. 15. AA₁: inter. 18. A in marg.: Pastor negligens continue infra. (Above 135^a.) 22. AB in marg.: Secundo conclusio. B in marg.: Nota optime quomodo vere discernendum est, quis appetit preesse in ecclesia propter honorem Dei et spirituales profectum animarum. 25. B: affecto.

loquitur iste sanctus: *postposita quippe cura filiorum* ¹³⁵ **C**
sepe eos videas se contra pericula immensi laboris
accingere, maria transmeare, adire iudicia, pulsare
principatus, palacia irrumpere, iurgantibus populorum
cuneis interesse. Cum autem pro spiritualibus acqui- 5
rendis non apponunt tantam diligenciam, quis dubitat
quin ista temporalia magis amant?

by care to keep
it;

Et quantum ad retencionem, patet idem ex maiori **b**
tate diligencie quam apponimus pro temporalibus quam
pro spiritualibus defendendis. *Ypocrita*, inquit Gregorius, ¹⁰
assumpto sancte conversacionis habitu filiorum custo-
diam deserit et temporalia queque defendere eciam
iurgiis querit. Exemplo suo eorum corda perdere
non trepidat et quasi per negligenciam amittere patri-
monia terrena formidat. In errorem discipulus labitur ¹⁵
et tamen cor ypocrite nullo dolore sauciatur. Ire
in iniquitatis voraginem commissos sibi conspicit et
hec quasi inaudita pertransit; at si quod sibi leviter
inferri temporale dampnum senserit, in ulcionis iram
repente ab intimis inardescit. Et mox paciencia ²⁰
rumpitur, mox dolor cordis in vocibus effrenatur,
quia dum animarum dampna equanimiter tollerat,
iacturam vero rerum temporalium repellere eciam
cum spiritus commocione festinat, cunctis veraciter
indicat teste mentis perturbacione quid amat. Ibi ²⁵
quippe est grande studium defensionis, ubi est gran-
dior vis amoris.

by grief for its
loss.

Et quoad amissionem bonorum hominis, est idem **c** **D**
indiciu[m], quia indubie quicunque plus dolet de amis-
sione boni fortune quam boni virtutis, ut sic, indicat ³⁰
se plus diligere temporalia quam virtutes, cum sit
maxima apud philosophos quod dolor amissi et amor

10. A B in marg.: Gregorius. 16. 17. B: rei in. 18. A A₁: at sibi
quid. B: at si quid sibi. 28. A in marg.: Amissio temporalium est
minus dolenda quam amissio virtutis.

D 135^a habiti suis temporibus correspondent. Unde Gregorius
 ubi supra: *Quanto magis terrena quis diligit, tanto*
 135^b *privari eis vehemensius pertimescit. Qua enim* mente*
in hoc mundo aliquid possidemus, non docemur nisi
 5 *cum amittimus. Sine dolore namque amittitur quid-*
quid sine amore possidetur, que vero ardentem dili-
gimus habita, graviter suspiramus ablata.

Tercio colligitur quod adulterantes scripturam sa-
 cram in ista sententia sunt ypocrite, quos prophetavit
 10 apostolus Timotheo periculosus temporibus in ecclesiam
 successuros. Pro cuius declaratione suppono factum,
 quomodo moderni ecclesiastici fingunt secundum tradi-
 ciones humanas quod nedum licet eis, sed peccarent
 mortaliter, omittendo prosequi pro defensione matris
 15 ecclesie. Illud meminit beatus Gregorius (ubi supra).
Istis, inquit, si forte dicatur: Cur ista agitis qui se-
culum reliquistis? respondent illico Deum se metuere
et idcirco tanto studio in defendendis patrimoniis
Christi insudare. Hodie autem superadditur quod bona
 20 pro quorum acquisitione, conservacione et repeticione
 tantum insistimus sunt bona ecclesie et patrimonium
 Christi: ideo licet pro bono universalis ecclesie con-
 servacioni eorum insistere. Iste autem fucus ex hoc
 tollitur quod deserendo ipsa pro Christo tam relin-
 25 quens quam ecclesia ipsa habet, ut dicit Augustinus
 super Joh. Omelia VI^a. Ideo, ut dicit beatus Gregorius:
Frustra laboravit nullo timore cogente, et ut dicitur
Psalmo XIII°, 5: Illic trepidaverunt timore, ubi non

Hypocrites
 apply Scripture
 falsely in their
 own support.

1. A B in marg.: Gregorius. 2. A: in terrena. 3. B: Contra enim
 mente. 8. A B in marg.: Tercia conclusio. A in marg.: Contra defen-
 sores iurium et consuetudinis humane gracia proprie avaricie et victorie.
 15. A B in marg.: Gregorius. 16. B: dicitur, cur certa; ibid: in codd:
 ita agitis. 22. B in marg.: Contra eos qui se dicunt contendere
 debere pro acquirendo bona ecclesie, dato quod presint in ecclesia Dei.
 23. A in marg.: Nota fucum. 25. B in marg.: Augustinus.

10. 2. Timoth. III, 1. 25. Aug. In Joh. evang. trac. VI.
 Opp. III, pars II, pag. 330 seqq. 26. August. Annot. in Job.
 Opp. III, 1, pag. 675. Gregor. 1. c. cap. XIII.

erat timor. Ecce, inquit, divina voce precipitur: Si quis tulerit tibi tunicam et voluerit tecum in iudicio contendere, dimitte illi pallium. Et rursum: Si quis quod tuum est tulerit, ne repetas. Paulus quoque apostolus discipulos suos cupiens exteriora despicere, ut valeant interna servare, admonet eos dicens: Omnino delictum est in vobis quod iudicia habetis inter vos, quare non magis iniuriam accipitis? quare non magis fraudem patimini?

The hypocrite says:

a. These are counsels, not commands: as if the counsels of Christ were not to be followed.

Nec valet glosa ypocrite quod hec sunt consilia, non precepta. Si enim sunt Christi consilia et tu in habitu pretendis te super alios Christum diligere, adhereres eius leni consilio, preceptis seculi pretermisiss; aliter enim fores ypocrita, offendens in dilectione Dei super omnia.

15

b. He says that but for his care the Church would be defrauded;

Nec valet secundo dicere quod oportet aliquem solicitari circa hec bona, ne ecclesia defraudetur, quia illis relictis pro Christo tu verius haberes hec bona, et sic ecclesia. Ideo vis exponere te periculo dimittendo perfeccionem divini consilii quam acceptando, Deus non posset de promissione temporalium deficere; nam cum istud officium incumbit laicis, patet quod indigencia ecclesie stat in paucitate procurantium pro spiritualibus bonis ecclesie, sicut fuit de contemplativis, quando crevit ecclesia. Cum ergo istud officium sit alcius, salubrius et ecclesie necessarius, manifestum est quod amor culpabilis temporalium est in causa huius cece eleccionis. Unde Gregorius ibidem capitulo X^o: *Plus Deo sese amare convincitur qui neglectis hiis que Dei sunt propria tuetur; perdere namque * animas hominum ypocrite non timent, et*

135^c

but the care would be better bestowed on spiritual things.

3. B in marg.: Contra contencionem sacerdotum. 16. A B in marg.: Triplex responsio. A in marg.: Contra illos qui loquuntur contra consiliorum implecionem. 21. A provisione. 28. A B in marg.: Gregorius. A in marg.: Paupertas cleri iuxta Christi concilia. (Above 135^c.)

1. Matth. V, 40, vid. Greg. I. c. 3. Luc. VI, 30. 7. I. Cor. VI, 7. Greg. I. c.

E 135^e *amittere res cum mundo transeunt quasi districto iudici posituri rationem timent; ac si placatum inveniant, cui desideratis rebus, id est, rationabilibus perditis insensibilia et non quesita conservent. Certum*
 5 *est quod non. Possidere, inquit, in hoc mundo aliquid volumus et ecce veritas clamat: Nisi quis renun-*
ciaverit omnibus que possidet, non potest meus esse discipulus. Perfectus ergo christianus quomodo debet
 10 *res terrenas iurgando defendere quas precipitur non*
possidere? Itaque cum res proprias amittimus, si perfecte Deum sequimur, in huius vite itinere a magno
onere levigamur. Non ergo debemus, periculo nos exponendo, perfeccioem statum relinquere et statum
plus periculosum, plus a Christo elongatum et plus
 15 *tardativum eligere.*

F 3 *Nec valet tertia responsio ypocrite qua dicit se*
 propter amorem iniuste occupantis contendere, ne ipse
 peccet iniusta detencione, sed ut ipse habeat instru-
 20 *menta virtutum quibus possit ad honorem Dei plus*
Gregorius (ubi supra): Quidam cum nostra rapiunt,
solummodo tolerandi sunt; quidam vero servata cari-
tate prohibendi; non tamen sola cura ne nostra sub-
trahant, sed ne rapientes non sua semetipsos perdant.
 25 *Iste fucus est magis palliatus quam ceteri: nam (sicut*
 alias ostendi) licet inferioribus ecclesie pro bonis for-
 tune contendere, servata caritate utrimque et sancta
 intencione cum forma procedendi legitima. Ideo debet
 homo illius responsionis cavere, ne propinquitas ad
 30 *voraginem periculi preparet ad ruinam. Nam ut dicit*
beatus Gregorius ibidem: Plus ipsis raptoribus debe-
mus metuere quam inhiare ipsis rebus irrationabilibus

c. He declares
that he acts for
the good of the
wrong doer:

This is a better
excuse but it is
dangerously
near to evil.

St. Gregory
teaches

2. 3. In codd.: invenient. 21. A B in marg.: Gregorius. 25. A B in
marg.: Conclusio. B in marg.: Licet inferioribus ecclesie contendere pro
bonis ecclesie. 27. B: utrumque. 31. A in marg.: Raptor est a nobis
plus amandus quam res arrepta per raptorem.

defendendis, quia illa non rapta morientes amittimus, ¹³⁵ **F**
 cum illis vero et nunc condicionis ordine, etsi cor-
 rigi studeant, post percepcionem finalis premii unum
 sumus. Quis autem nesciat, quia minus ea quibus
 utimur et plus debemus amare quod sumus? Si ergo ⁵
 pro sua utilitate raptoribus loquimur, iam non nobis
 que temporalia, sed eciam illis que sunt eterna vin-
 dicamus. Qua in re illud est solercius intuendum,
 ne per necessitatis metum cupiditas surrepat rerum
 et zelo succensa prohibicio, impetu immoderancie ¹⁰
 distensa, usque ad odiose turpitudinem contencionis
 erumpat. Dumque pro terrena re pax a corde cum
 proximo scinditur, liquido apparet quod plus res
 quam proximus amatur. Si enim caritatis viscera
 eciam circa raptorem proximum non habemus, nosmet ¹⁵
 ipsos peius ipso raptore persequimur graviusque
 nos quam alter poterat devastamus, quia dileccionis
 bonum sponte deserentes a nobis ipsis intus est quod
 amittimus, qui ab illo sola exteriora perde^{*}bamus. Sed ¹³⁵ ^a
 hanc ypocrita formam caritatis ignorat, quia plus ²⁰
 terrena quam celestia diligens contra eum qui tempo-
 ralia diripit sese in intimis immani odio inflammat.

that we must
 care only for the
 eternal interests
 of the wrong
 doer;

otherwise we
 hurt ourselves
 more than him.

Sciendum vero est quod sunt nonnulli quos cari-
 tatis gremio nutriens mater ecclesia tolerat, quousque **G**
 ad spiritualis etatis incrementa perducatur, qui non- ²⁵
 nunquam et sanctitatis habitum tenent et perfeccionis
 meritum exequi non valent. Ad dona namque spiri-
 tualia minime assurgunt et idcirco hiis qui sibi con-
 iuncti sunt ad tuenda ea que terrena sunt serviunt
 et nonnunquam in defensionis eiusdem iracundia exce- ³⁰
 dunt. Et istos nomine religiosos declarat iste sanctus
 papa involvi duplici malicia, primo quia nedum in-
 firmitate sed sciencia contra conscienciam suam pec- **a**
 cant, secundo quia fingendo sanctitatem in defendendo

10. Codd.: pro habito; vide Gregor. ubi supra pag. 1007. AB: in inani.
 11. Codd.: turpitudinis contencionem. 22. A: inflammant. 27. In codd.:
 bona. 32. AB in marg.: Conclusio; B: primo nedum.

G 135^a bona ecclesie pro facinore querunt laudes. Ex istis conclusionibus huius sancti demonstrabilibus perpendere potest ecclesiasticus tam regularis quam secularis, si diligenter examinent conscienciam cum scriptura, 5 palpando intencionem, volucionem et motus anime cum intencione supremi iudicis, quod non tam assidue contenderent pro vocatis bonis ecclesie.

b Patet secundo: Quomodo dominus papa non foveret sed extingueret lites huiusmodi secundum regulam 10 evangelii: si enim committeretur regnis, provinciis et parrochiis examen vite clericorum, sic quod non ministrarentur eis stipendia subtracto sensibilibus eorum ministerio, viveretur superioribus prepositis tolerabilius et sacerdotibus cum populo melius quam est modo.

Litigation would be suppressed if the Pope asked rulers to withdraw the pay of those who neglected to minister.

15 Defectus autem patronorum et populi posset speculator superior facilius corrigere quam totum onus per se cum falsis testibus litem gignentibus supportare.

Nec requiritur alia lex in distribuendo officia sacerdotum nisi cognicio a capite per testes probabiles, 20 quod unus sit rector in ministerio sacerdotali, solici-
cior habiliorem preponere; de quo si non gauderet, depositus foret, ex ypocrisi ac cupiditate suspectus.

The only needful rule being that men should be appointed for fitness and deposed if they deserve it.

H Et patet tercio quod causa dissensionis et perturbationis ecclesie sit malicia sacerdotum. Nam eorum

25 virtuositas maxime pacificaret ecclesiam; ideo ex opposito eorum perversitas maxime perturbat ecclesiam, quia peccatum quod est per se causa perturbationis ecclesie in ipsis est gravius. Dicunt enim contra fidem quod sunt viri sancte matris ecclesie, licet sint apostata-
30 tantes partes diaboli, et per consequens, faciunt confusionem in fide, confusionem in sacramentis et subtractionem spiritualis suffragii a Deo per ipsos instrumentaliter derivandi.

Wickedness of priests troubles the Church.

10. B: regnis regnis. 11. 12. B: ministrentur. ib. Codd.: videretur.
19. A in marg.: De eleccione ad prelacias. B in marg.: Nota de eleccione in preposituram qua forma fiet. A: cognito a capite. 20. AB: recto in.
21. B: humiliorem. 25. B: pacificari.

Trouble will not
cease until we
return to the
primitive order.

St Paul prophesied of
"lovers of them-
selves" who care
for wealth and
not for their
priestly duty;

"corrupters of
the word",
who wrest it to
defend lying;
"having a seared
conscience",
who proclaim
themselves
members of the
Church but
bring forth no
fruit.

Unde confidenter prenostico quod ante correccionem ^{135^a} H
nostram secundum statum primevum non deficiet
regnorum perturbacio. Cum igitur apostolus raptus
fuit usque ad tercium celum, videns longitudinem
cursus ecclesie quoad tempus, latitudinem quoad nume- 5
rum prelatorum, et profunditatem quoad sensum quo
clerici sunt in sensu domini profundati, verti non
debet in dubium quin prophetavit iuxta exposicionem
beati Gregorii de ecclesia * in instante, vocans eos ^{136^a}
ypocritas se ipsos amantes, verbum domini adulte- 10
rantes et cauterizatam conscienciam habentes (ut
patet I. Timotei IV°, 2). Signum autem precipuum foret
quod clericus ad modum loquendi apostoli se ipsum
diligat, si propter affectionem proprietatis temporalium
dimissa cura presbyteri se ipsum sollicitat. Que enim ¹⁵
posset esse maior adulteracio verbi domini quam in-
telligere ipsum ad sensum diaboli iuxta quem defen-
datur esse hereticum et blasphemum, ymo quod licet
ex auctoritate eius committere leve mendacium? Aut
quid posset esse magis periculosum cauterium quam ²⁰
clericum habere conscienciam adustam cupidine, quod
cessans ab operibus reprehensibilibus in facie ecclesie
propter candentem amorem quem habet ad temporalia,
publicet et defendat sine fructuosis operibus se esse
membrum sancte matris ecclesie. Licet enim talis ²⁵
evacuet cauterio suo fluxum viciorum sensibilem,
verumptamen diabolus auctor fluxus talis superflui
tantum disseminat per meatus ypocritarum absconditos
per totum residuum corporis fluxum peccati lubrici,
et sic ex simulata consuetudine factus heresiarcha habet ³⁰

1. A in marg.: Nota bene.
amare secundum apostolum.

8. B in marg.: Qui dicunt se ipsos
amare secundum apostolum.

10. A in marg.: Verbum domini adulte-
rantes et consciencia cauterizata. (Above 136^a. Without mark of reference.)
B in marg.: Adulteracio verbum (sic) dei nota. Nota habentes conscienciam
cauteriatam (sic).

19. 20. AA₁: Aut quod.

24. AB: defendet.

A₁ corr. in: defendat.

10. Cf. Greg. Expos. in psalm. quint. et I. Timoth. IV, 2.
II. Tim. III, 2.

H 136^a in capite, hoc est, in ratione cauterium Antichristi. Nulli enim secundum beatum Gregorium, in Registro, secundo capitulo, periculosius vel amplius nocent in ecclesia sancti Dei.

I Sed redeundo ad difficultatem dimissam obicitur per sanctum Thomam de Christo, conclusione octava, articulo III°, ubi dicit quod *Christus est caput omnium hominum, tam fidelium qui uniuntur sibi in actu per*

Objection:
Christ is said by
St. Thomas to be
the head of all
men.

10 *eius membra*, et post subdividit secundum predestinatos et prescitos qui recedentes ab hoc mundo totaliter desinunt esse membra Christi. Et probat hoc multiplici ratione. Quantum ad hoc testimonium sancti Thome, videtur michi quod ipse equivocat vere dicendo

In one sense
this is true as
to his deity

15 quod Christus secundum deitatem est caput extrinsecum totius humani generis; quod potest dici aggregative unum corpus naturale, cui etiam Christus benefacit sicut et toti mundo secundum humanitatem, cum virtute passionis Christi acquiritur quedam per-
20 feccio secundaria toti mundo. Et sic secundum humanitatem benefacit toti humano generi, cum punit omnes dampnatos, vel ex infidelitate, ut eos qui non considerant in dominum Jesum Christum, vel ex desperatione qua dimissa debuerunt celestibus
25 aspirare, vel tercio de iudicio temerario quo dimisso debuerunt domino Jesu Christo caritative finaliter adherere.

and as to his
humanity.

K Et sic intelligitur triplex causalis Christi Johannis XVI°, 8: *Arguet mundum de peccato, de iusticia et*

5. A in marg.: Contra dicta. Nota: In equivoco conceditur quod Christus est caput tam fidelium quam infidelium omnium.

6. B in marg.: S. Thomas. AB in marg.: Obieccio.

13. AB in marg.:

Responsio.

16. B: aggregare.

29. AB in marg.: Joh. XVI.

2. Cf. Gregor. (Regulae past. lib. I, cap. II): Nemo quippe amplius in ecclesia nocet quam qui perverse agens nomen vel ordinem sanctitatis habet. Conf. dist. LXXXIII, c. 2, corp. iur. can.

6. Thomae Aquin. Opp. (Ed. Venet. 1774) tom. V, pag. 51.

de iudicio. De peccato infidelitatis que automastice 136^a **K**
dicitur peccatum, quia non crediderunt in patrem
neque in me; de iusticia quam debuerunt habuisse,
aspirando cum mediis congruis ad patriam naturalem,
quia ad patrem vado; et de iudicio quo temere 5
arbitrantur dogma mundi atque diaboli ardencius
*diligendum, cum princeps mundi * iudicatus est per* 136^b
Christum docentem oppositum. Et sic opposita fidei,
spei et caritatis que corresponderent per ordinem
trinitati dampnant prescitos in finali iudicio (ut alias 10
diffuse exposui). Non enim vidi in sancto Thoma
vel alio doctore probabili quod totum illud genus
sed pars eius predestinata sit sancta mater ecclesia,
sponsa Christi et universalis vel catholica ecclesia,
corpus Christi mysticum de quo scriptura loquitur. 15
Et de tali est nobis sermo.

But St. Thomas
 does not say
 that the whole
 human race is
 the mystical bo-
 dy of Christ, but
 the part that is
 predestinate.

Non repugnat ergo equivocando vocare corpus dia-
 boli ecclesiam Christi, ut posito quod una communitas
 nominetenus clericorum prescita credatur esse parti-
 cularis ecclesia, licet committat peccata quantumcunque 20
 enormia. Tunc vulgus reputat eam esse ecclesiam, ymo
 quilibet eorum asserit quod propter ordinem est vir
 sancte matris ecclesie, ratione cuius tituli excecatur
 populum, in fide, officio et ypocrisi indubie menciendo,
 quia sic idem foret simul membrum Christi et mem- 25
 brum diaboli, ecclesia sanctorum et ecclesia malignan-
 cium. Tales enim dicit Thomas etiam *membra ecclesie*
in potencia, licet nunquam reducantur ad actum. Ac si
 diceretur illud habet potenciam ex sufficiencia passionis
 Christi et potestate sui arbitrii esse membrum Christi, 30
 cum tamen nude sit membrum congregationis habenti-
 cium fidem informem, licet nunquam sit membrum
 corporis Christi mystici. Sed ne ego laborem in istis

1. Codd.: automastice. 16. A in marg.: Equivocando conceditur
 corpus diaboli esse ecclesiam Christi. B in marg.: Ecclesia Christi nun-
 cupative. 23. B: ecclesie Romane cuius. 27. A in marg.: Presciti
 quomodo sunt in potencia membrum (sic) Christi secundum beatum
 Thomam. B in marg.: Sanctus Thomas. 32. B: formem.

K 136^b equivocis, limitavi nomen ecclesie, ut signat sponsam Christi.

L Tres tamen evidencie fiunt ad probandum hanc
 1 sententiam. Primo dictum apostoli I. Timothei IV°, 10: *Salvator est omnium et maxime fidelium*; secundo per
 5 illud I. Johannis, II° cap., 2: *Ipse propiciatio pro peccatis nostris, non autem pro nostris tantum est,*
 2 *sed etiam pro totius mundi.* Sed in quantum salvat et
 propiciatur hominibus, est caput eorum: ergo Christus
 3 est caput omnium hominum. Tercio per hoc quod
 omnes homines sunt fideles, quia habent fidem de Deo.
 Patet quod ista argumenta procedunt ex equivoco:
 nam concedi potest cum sancto Thoma quod Christus
 quoad esse naturale est caput etiam diaboli, et per
 15 consequens, caput membrorum suorum, non solum
 quoad esse naturale, sed etiam quia sunt fratres Christi
 quoad naturam specificam, quorum omnia peccata ad
 eorum dampnationem et penam cedunt, sanctis vero
 ad gloriam. Et sic misericorditer punit fratres suos
 20 ad bonum eorum (ut alias declaravi). Loqui autem
 sic generaliter atque equivoco est preter propositum
 nostrum, quia loquimur de capite et membris unius
 hominis ex sponso et sponsa, de quo Joh. III°, 13,
 dicitur quod *nemo ascendit in celum, nisi qui descen-*
 25 *dit de celo* (ut Augustinus exponit, Joh. Omelia XII^a).

M Et quantum ad dictum apostoli, dicitur communiter
 quod esse salvatorem vel salvare est equivocum ad
 136^a quatuor: * primo generaliter accipitur pro apponere
 medicinam ad infirmum cuius virtute egrotus sanari
 30 poterit, et isto modo salvavit Christus totum mundum
 humani generis, cum apposuit medicinam passionis,
 que sufficit redimere multos mundos. Istam autem

Objectors give
three proofs of
their opinions:

1. St. Paul's
words;

2. St. John's
words;

3. All men are
believers since
all believe about
God.

All these argu-
ments rest on a
double use of
language.

Four uses of the
word to save:

1. To some sal-
vation is offered
but refused.

1. B: literavi. 3. A B in marg.: Triplex obieccio. 4. B in marg.:
 I. Tim. 4, I. Joh. 2. 5. 6. B: per idem. 7. A: nostris non tantum est.
 13. A in marg.: Responsio. 21. A in marg.: Nota. 25. B in marg.:
 Augustinus. A B in marg.: Salvatio triplex. 29. A in marg.: Christus
 salvavit totum mundum quoad sufficienciam.

25. Opp. Aug. III, pars II, pag. 387.

medicinam apposuit Christus vel obtulit humano 136^e M
 generi, cuius septima pars nunquam suscepit eam,
 sicut semper infideles quos Christus dicit Joh. III°, 18,
iam iudicatos, et illos dicit sanctus Thomas esse

Others receive it but fall away.
 A third sort after falling away return.
 The fourth class receive and hold to it.
 membra Christi in potencia, non in actu. Alii autem 5
 recipiunt medicinam sed finaliter recidivant, ut presciti.
 Tercii vero receperunt medicinam et post lapsum
 ad sanctam matrem ecclesiam revertuntur, ut peccatores
 predestinati. Quarti quippe sanantur virtute meriti
 Christi nec unquam post incidunt in mortale. 10

Christ is specially the saviour of the third and fourth class.
 Et sic vere dicit apostolus quod *Christus est sal- N*
vator maxime fidelium in tercio et quarto gradu, et 1
 sic intelligunt quidam dictum apostoli I ad Thimoteum
 II°, 4, directe ad litteram, quod *Deus vult omnes*
homines salvos fieri. 15

Answer to the second objection: Christ is a sufficient propitiation for all men, who have naturally tree will and may avail themselves of it;
 Ad secundum obiectum ex dicto beati Johannis 2
 est eadem sententia. Christus enim est quoad suffi-
 cienciam propiciacio, hoc est, medicus vel medicina
 propiciativa tocus humani generis, quod habet ultra
 diabolum post ruinam angelorum libertatem arbitrii, 20
 ut salvetur, cum totum genus humanum sit homo

but they need a second birth in Christ,
 testamenti provide dispensantes, secundum quam totus
 ille homo sanari poterit. Sed preter illum hominem
 naturalem oportet secundum Adam generare spiritua-
 liter unam generacionem priori permixtam que est
 sancta mater ecclesia. Et in illo corpore sunt aliqui 30
 vere membra ut predestinati, quarte digestioni assimi-
 lati, sive sint ad tempus discrasati ut lapsi, sive

3. B in marg.: Joh. III. 14. B in marg.: Deus vult omnes homines
 salvos fieri. 18. B in marg.: Humanum genus ultra diabolum habet
 libertatem arbitrii. 31. In codd.: quarti. 32. B: distrahati. B in
 marg.: Quadruplex digestio prius habetur cap. primo huius tractatus.

N 136^e solide post primam sanacionem in sanitate perpetua stabiliti. Illi autem qui sunt intra dictam ecclesiam non ut partes, sunt in gradu duplici, ut quidam in sua infidelitati perpetuo permanentes qui nunquam
5 receperunt caritatem vel gratiam. Et hii sunt tamquam aër aut ventus in homine, in quem nunquam egit suus calor naturalis. Hii autem sive commixti sint localiter sive solum in genere humano, prosunt ad refrigerium sancte matris ecclesie. Hii autem sunt tam-
10 quam superfluitates cibi sponsi ecclesie qui spiritualiter digerit predestinatos et demum assimilat.

which those
have not who
are in the
Church but not
of it.

O Et iste est cibus de quo loquitur Christus Johannis IV°,
32: *Ego cibum habeo manducare quem vos nescitis.*

Unde superflua illius cibi sunt infecta duplici, ut aliqui
15 sunt in stomacho sancte matris ecclesie recepti per
136^a gratiam secundum presentem iusticiam,* sed ex eorum ypocrisi vel heresi non sunt propter abhominacionem caritatis operantis digesti, sed in hac vita sensibiliter evomendi; de quibus loquitur spiritus sanctus Apoca-
20 lypsis III°, 16: *Neque calidus es neque frigidus, ideo incipiam te evomere de ore meo.* Tales autem sunt sive clerici sive laici pretendentes se operari ad edificacionem sancte matris ecclesie quidquid agunt, sed tamen quia habent intenciones frigidas temporalium
25 propter quas principaliter agunt, ideo sunt ypocrite Deo abhominabiles ut aqua tepida que provocat ad vomitum. Et hii sunt Deo maxime abhominabiles ratione falsitatis in duplicitate latentis que opponitur veritati. Unde sicut iuxta Aristotelem primo Metyororum VI° cap.

These the
Church cannot
digest,

3. A in marg.: Dupliciter est homo in ecclesia. Ib.: Dupliciter dicitur non pars in ecclesia. Nota quomodo presciti sunt in ecclesia. 11. B: dirigit. 12. A in marg.: Alia subdivisio. 22. A in marg.: Contra avariciam cleri et aliorum (above 136^a without mark of reference). 29. A in marg.: Aristoteles. B in marg.: Quare aqua tepida cicius congelatur quam frigida secundum Aristotelem.

29. Μετεωρολογικῶν Α. 12 vide Arist. ex rec. Bekkeri vol. 1, pag. 348: συμβάλλεται δ' ἔτι πρὸς τὴν ταχυτῆτα τῆς πῆξεως καὶ τὸ προτεθερμάνθαι τὸ ὕδωρ. θάπτον γὰρ ψύχεται.

since they want
the warmth of
charity.

aqua sic calida cicius congelatur propter exalaciones 136^d **O**
frigidas quas pori caloris recipiunt: sic pretendentes
sanctitatem huiusmodi sunt periculosissimi hostes
ecclesie, per quos ut proditorie aperientes portas
ecclesie subintrant frigidi fide et virtutibus; qui plus 5
quam inter fideles extinguunt caritatem vocate ecclesie
et congelant. Debet, inquam, ecclesia fervere pura
caritate ex simplici participacione Christi qui est ignis
per se calidus caritate, et matrem omnium malorum
cupiditatem postponere, et per consequens, non adin- 10
venciones lucrativas plus quam legem Dei diligere.
Sunt autem intra ecclesiam alii presciti magis abscon-
diti, evadentes evomicionem huiusmodi, ut hii tam-
quam superfluitas sicca digestionis prime, hii tam-
quam superfluitas humida digestionis secunde, et hii ut 15
apostemata vel vermes digestionis tercie. Et patet
quod non sequitur: Si quicunque viantes sunt in
ecclesia, tunc sunt de ecclesia, sed econtra. Nam scimus
zizania crescere inter frumenta, corvum pasci in eadem
area cum columba et paleam inorrearı pro tempore 20
inter grana, et tamen est incommunicans distinccio
inter ista, sicut exemplatum est in corpore humano.
Ita ymaginari debemus de sancta matre ecclesia, et
sic intelligendus est textus I. Joh. II°, 18, cum dicitur:
Nunc Antichristi multi facti sunt; ex nobis prodierunt, 25
sed non erant ex nobis, nam si fuissent ex nobis,
permansissent utique nobiscum. Sicut enim superfluitas
procedit ex cibo et membris solidis, dum tamen non
sit ex eis, sic purgamenta ecclesie procedunt ex ea,
non tamen erant ex ea ut partes, cum nulla pars eius 30
potest ab ea excidere. Unde ad discernendum distinc-
cionem puri et superfluorum huiusmodi dicit beatus
Johannes epistola secunda canonica: *Omnis, inquit,*
qui recedit et non permanet in doctrina Christi, Deum

15. A B in marg.: Avari, lubrici, cupidi. Correlarium. 18. A in marg.:
Nota. 23. In codd.: Ita deest. cf. Hussi Opp. I, 199^b. 24. A in marg.: Nota.

33. II Joh. 9.

O 136⁴ *non habet.* Doctrina autem Christi sunt humilitas, caritas
et paupertas. Quicunque ergo oderit ista, non imitando
137^a Christum ut aquila, scito quod non sit de sua * ecclesia.

P Et sic tres gentes excluduntur a membris ecclesie
5 qui omnino peccant in fide, scilicet omnino infideles
ut pagani; heretici ut sacerdotes et pharisei cum eis
similibus qui nunquam gustaverunt dulcedinem spei
beatitudinis ex imitatione sapientie incarnate, sed
resident facietenus in ecclesia gracia affectionis prima-

3 tuum temporalium et carnalium voluptatum; tercii
vero qui gustaverunt paululum digestionis divine, sed
propter defectum caritatis perfecte aut finalis perse-
verantie excidunt tamquam inhabilia, ut formaliter
induant caput Christum; et hii peccant in trinitatem

15 et tres virtutes catholicas (ut dixi superius). *Omnes
autem tales, dicit Augustinus, non esse de membris
ecclesie, sicut in corpore hominis naturali nemo
dicit proportionalia esse membra.* Sanctus autem
Thomas videtur loqui generaliter, equivocando de
20 membro, scilicet de membro temporaliter vivo et de
membro omnino mortuo putativo.

Ad tertium negatur ad sensum scripture quod
omnes homines sunt fideles. Conceditur tamen cum
Damasceno quod omnis homo habet fidem saltem
25 informem, cum naturaliter prima impressione entis
cognoscit saltem confuse primo omnium Deum esse
et omnem articulum fidei. Sed ista fides informis
non sufficit denominare hominem fidelem vel partem
ecclesie, sed oportet excludere omnem infidelitatem
30 finalem. Et de tali fideli loquitur Christus Johannis
X^o 28, promittens, *ut omnis qui credit in filium non
pereat*, supple morte perpetua; ille autem credit in

Three classes
who are not
members of the
Church

1. Infidels
2. Priests who
make profession
for the sake of
wealth.

3. Those who
have tasted of
divine grace but
lack final perse-
verance.

All men are not
believers in the
Scripture sense.

5. B in marg.: Ecce qui non sunt membra ecclesie. deest.

8. B: sapientie in caritate.

16. AB in marg.: Augustinus.

22. A in marg.: Nota fidem predestinatorum et prescitorum.

marg.: Damascenus.

25. Codd.: vel informem.

7. B: spei

24. AB in

filium qui credendo ipsum inheret sibi finaliter per ^{137^a} P
 amorem. Unde quia de tali finali inherencia est nobis
 dubium, ideo docet Augustinus super Johannem, Omelia
 XII^a, quomodo membrum ecclesie est Deo et cui ipse
 voluerit revelare satis cognitum. *Novit, inquit, dominus 5*
qui sunt eius, novit qui permaneant ad coronam,
qui permaneant ad flammam, novit in area sua
triticum, novit paleam, novit segetem, novit zizania.
 Ceteris autem est illud incognitum qui sunt columbe
 et qui corvi. 10

Why the dove
 is a symbol of
 the Holy Spirit.

Unde Augustinus super Joh. Omelia VI^a, exponens Q
 illud Johannis primo: *Vidi spiritum descendantem 1*
quasi columbam de celo et manentem super eum,
 notat primo quomodo descensus columbe signat
 mystice spiritum sanctum, quia columba habet gemitu ¹⁵
amorosum pro cantu. Spiritus autem sanctus
 secundum apostolum Romanorum VIII°, 26, *postulat*
pro nobis gemitibus inenarrabilibus. Secundo quia ²
 columba sine felle vel laceracione unguium commu-
 nicat pacis seculum, et tercio quia pascitur puris ²⁰
 granis, econtra de corvis et minutis avibus que pascun-
 tur carnibus vel muscas capiunt ut pascantur. Et
 propter istam similitudinem ad proprietates spiritus
 sancti precepit Christus suis apostolis Matthei X^o, 16,
quod sint simplices ut columbe. Secundo notat Augu- ²⁵
 stinus * quod descensus singularis columbe super ^{137^b}
 Christum cum voce patris docuit Baptistam quod
 Christus capitaliter baptizat in spiritu sancto primo
 cuius principii est unitas in baptismo, qui non susci-
 pit magis et minus secundum merita baptizantum, ³⁰

1. B in marg.: Quis credit in filium.

11. B: Unde deest. AB in

marg.: Augustinus. A in marg.: De salvandis et dampnandis prescitis et predestinatis. 17. B: Jo. VIII.

19. B in marg.: Nota quare columbe descensus signat spiritum sanctum. ib: Vidi spiritum sanctum descendantem sicut columbam. Nota proprietates columbe. 26. A in marg.: Augustinus.

5. Aug. In Johannis Evang. cap. 3, tractat XII. Opera tom III, p. II, pag. 389. 12. Joh. I. 32, cf. Aug. Opp. tom. III, p. II, pag. 330.

Q 137^b eo quod Christus non potuit communicare hanc pri-
 3 miciam potestatis suis discipulis. Tercio notat quomodo
 columba ad sensum allegoricum signat matrem eccle-
 siam que est una (ut dicitur Canticorum, V^o capitulo,
 5 de columba). Unde sicut in diluvio columba egressa
 de archa reversa est, deferens ramum virentis olive,
 corvo pretextu affectus cadaveris extincto diluvio, sic
 in sancta matre ecclesia hii exeunt ad tempus et peni-
 tencia ducti redeunt, non solum cum verborum foliis,
 10 sed fructu bonorum operum, et omnino cum oleo
 caritatis que supereminenter super alia carismata instar
 olei supernatat. Ideo signanter dicit apostolus I^a Cor.
 XII°, 31: *Adhuc eminenciores viam demonstrabo*
vobis. Presciti autem exeunt de archa ut corvi, sed
 15 propter amorem temporalium pro quibus instanter
 4 placitant demerguntur. Quarto notari potest secundum
 logicam scripture quomodo spiritus sanctus movetur,
 cum descendit et *postulat gemitibus inexplicabilibus*
 et *mane consurgit* ad instruendum ecclesiam (ut
 20 dicitur Isaïe VII°). Sed hoc non facit in natura pro-
 pria, sed in creatura quam assumit, non ypostatice,
 sed singulariter ad sui noticiam et caritatis officium
 peragendum, nec solum in simplicitate columbina
 apparuit, sed in linguis igneis dispersitis ad docendum
 25 quod nedum debemus esse simplices, sed in operibus
 eciam caritatis ferventes, ut, sicut superbia divisit
 linguas in sensu, non in loco, tempore edificacionis
 turris Babel, Genesis XI°, sic econtra humilitas spiritus
 sancti congregat linguas uniformes quoad sensum,
 5 quantumlibet dispares quoad locum. Quinto colligitur
 ex dictis beati Augustini quod solum illi salvantur ut
 partes matris ecclesie qui proprietatem deserentes

The dove is also
 a type of the
 Church.

How the Holy
 Spirit acts
 through the
 creature.

2. B in marg.: Nota bene. A in marg.: Spiritus sanctus per diversa significatur et quare, ut per columbam, per ignem etc. (Above 137^b without mark of reference.) 13. B in marg.: 1. Cor. 12. 17. A in marg.:

Quomodo spiritus sanctus movetur. 20. Ita codd. Recte Jerem. VII, 13. 29. In codd.: congregat.

18. Rom. VIII, 26.

querunt finaliter res communes ecclesie que sunt ^{137^b} Q
capitaliter domini Jesu Christi.

It is dangerous
for any one to
claim the obe-
dience of all
Christians.

Ex quibus concluditur quod periculosum foret R
cuiquam christiano propter fastum vel questum sin-
gularem pretendere quod sibi tamquam capiti uni- 5
versalis ecclesie sit necessarium omnes christianos
singulariter obedire, dicente Augustino (ubi supra)
quod ecclesie non preerat Faustinus episcopus, sed
parti preerat (ut dicit epistola ad Dardanum). Christus
congregavit ecclesiam suam in unum spiritum et ¹⁰
unum corpus cuius unum caput est Christus. Et
Bernardus super Cantica sermone XII°: *Quisquis et*
*inebriat verbis et fragrat beneficiis, * sibi dictum* ^{137^c}
putet: quia meliora sunt ubera tua vino et fragrantia
unguentis optimis. Et ad hec quis idoneus? Quis ¹⁵
nostrum unum illorum saltem integre perfecteque
possideat, ut interdum non in dicendo sterilior et in
operando tepidior sit? Sed est que merito et non
ficte hoc preconio gloriatur, ecclesia utique cui nun-
quam de universitate sua deest et unde inebriat et ²⁰
unde fragret; quod enim sibi deest in uno, habet
in altero secundum mensuram donacionis Christi ac
moderacionem spiritus dividensis singulis prout vult.
Fragrat ecclesia in hiis qui sibi faciunt amicos de
mamona iniquitatis, inebriat in ministris verbi qui ²⁵
vino leticie spiritualis infundunt terram et inebriant
eam et fructum referunt in paciencia. Ipsa audaciter
secureque sese nominat sponsam, tamquam que vere
habet ubera meliora vino ac fragrantia unguentis

1. A B in marg.: Conclusio. A in marg.: De capite ecclesie. 10. B: suam deest. 12. In codd.: canonica. A B in marg.: Bernhardus. B cap. XII. 13. A in marg.: Ecclesia que et quomodo fragrat unguentis optimis et quomodo eius ubera sunt meliora vino. (Above 137^c without mark of reference.) B in marg.: Meliora sunt ubera tua vino et fragrantia unguentis optimis. 13. A: fragrat. 15. 20. Codd.: unguentis. 21. unde fragret. Codd.: bene fragret. 26. A A₁: inebriat.

7. Aug. l. c. pag. 340 et Opp. II, 678. Ep. ad Dard. 12. Bernardi Opp. pag. 523.

R 137^c *optimis. Quod etsi nemo nostrum sibi arrogare presumat, ut animam suam audeat sponsam domini appellare, quoniam tamen de ecclesia sumus que merito hoc nomine et re nominis gloriatur, glorie huius participium usurpamus. Quod enim simul omnes plene integreque possidemus, hoc singuli sine contradictione participamus. Gracias tibi domine Jesu qui nos karissime ecclesie tue aggregare dignatus es, non solum ut fideles essemus, sed etiam ut tibi vice sponse in amplexus iocundos castos eternosque copularemur.*

S Ecce quomodo sancti sub dubio presumpserunt se esse membra ecclesie, sed nonnisi ex presupposita imitatione sponsi ecclesie. Unde sermone XIII° dicit Bernhardus: *Si sponsa utique de omni virtute sua vel gracia misericordie audeat sibi quippiam arrogare, quanto minus adolescentule que forte nos sumus? Ecce quomodo dicit forte. Dicamus proinde et nos sponse vestigia insectantes: Non nobis domine, non nobis, sed nomini tuo da gloriam. Dicamus non verbo et lingua tantum, sed opere et veritate: quia aliter non sumus iuencule, iuxta illud Psalmi LXXVIIⁱ, 36, 37: Quoniam dilexerunt eum in ore suo et lingua mentiti sunt ei; cor autem eorum non erat rectum cum eo, nec fideles habiti sunt in testamento eius.*

25 Ecce iste sanctus plane sentenciat quod, nisi habuerimus vitam contemplativam vel activam quam Deus acceptat ad beatitudinem, aliter non sumus partes ecclesie. Ideo instar sanctorum decertaremus, quis posset esse in fructuoso ministerio matris sue operosior atque humilior. Et ex hinc iuxta fidem scripture, Matthei XVIII°, 1, sequitur quod sit maior. Christus enim non potuit esse caput ecclesie sine humillimo

Thus the Saints hesitated to call themselves members of the Church.

9. B: Oportet etiam ut tibi vicem. 11. A in marg.: Sancti cum formidine et sub spe dixerunt se esse membra sancte ecclesie. B in marg.: Nemo audeat se asserere membrum ecclesie.

13. B: cap. XIII. A B in marg.: Bernhardus.

21. In Bernard's sermon the passage runs as follows: Ne forte (quod nimis vereor) dicatur et de nobis: Quoniam etc. . . conf. Opp. pag. 527.

31. B in marg.: Matth. XVIII.

Christ's vicar
must not ask
a submission
which Christ
cannot ask.

et pauperrimo ministerio sponse sue. Quomodo ergo ^{137^s} S
eius vicarius preerit uni adolescentule, nisi gerat in
moribus vicem Christi, non exigens subieccionem
civilem quam Christus non potest exigere? * Peri- ^{137^d}
culum autem predictum de presumpcionē stupida 5
exterreret sensatos, ne contendant circa primatus sancte
matris ecclesie vel tamquam in ea aut ex ea capitanei
exigant seculariter bona eius. Talis enim presumpcio
excluderet contenciosos, ne sint vel membra abiecta
huius corporis, cum secundum omnes eius naturas sit ¹⁰
compaginata proporcione tali armonica; quod non
est possibile quod secundum aliquas eius partes sit
contrariacio perpetua, cum oportet ad ultimum quod-
libet membrum eius consentanee iuvare quodlibet (ut
docet apostolus I^a Cor. XII°). Nam finis pro quo nunc ¹⁵
militamus est ut unanimes uno ore sine usurpacione
alieni officii in quiete perpetua conletemur; que leti-
cia a nullo queritur, nisi in via tendunt ad finalem
concordiam. Temporalia enim abusa tenetur prelatus
restituere (ut patet per Archidiaconum XLIV^a distincione, ²⁰
et declaravi sexto capitulo . . .). Et primatum non
debet clericus principaliter querere sed laborem; aliter
enim est mercenarius, non pastor, ut allegatum est
in principio huius capituli ex decreto VIII^a, q. I: *Sunt*
in ecclesia. Super quo dicit Archidiaconus quod *in* ²⁵
quolibet episcopatu sunt duo, scilicet dignitas et opus
ad quod dignitas vere consequitur. Et sic quicunque
prepostere ambiunt dignitates, ut sint tamquam mercena-
rii et non ut membra ecclesie, se reddunt dampnabiles.
Et forte in isto capitulo sunt quidam hodie qui non ³⁰
tantum appreciantur lucrum fructus operis evangeliste

A bishopric
should be desi-
red for the work,
not for the
dignity.

b. B: exerceret. A in marg.: Membra sancte ecclesie sunt multa.
(Above 137^d.) 15. B in marg.: 1. Cor. XII. 20. Sc. per Guidonem
de Baysis, archidiaconum Bononiensem. 21. capitulo; in codd. sequitur
lacuna. VI. capit. scil. huius libri De ecclesia. 24. A in marg.: Prelatus.
B in marg. man. recet. q. 1. vel 2. A B in marg.: Archidiaconus.

24. Decreti secunda pars causa VIII, q. I, cap. XIX.

S 137^a sicut voluptates temporales, decimas vel honores; et omnes tales sunt venenosi heretici (ut patet libro sexto, tractatu de heresi).

CAP. IV.

A Ut dicta de sancta matre ecclesia magis appareant, 1 obicitur aliter contra dicta. Primo, inquam, videtur quod continuum quantitative componitur ex non quantis, quia sancta mater ecclesia que est corpus Christi mysticum componitur quantitative ex multis milibus beatorum spirituum, et per consequens, corpus se habet 10 in proporcione rationali secundum quantitatem ad multitudinem spirituum beatorum. Sed hic conceditur conclusio, ut patet de atomis principiis corporum, de punctis linearum et sic de instantibus cum aliis 15 partibus indivisibilibus continuorum. Et sic conceditur quod sancta mater ecclesia est comparabilis in proporcione rationali, etiam secundum quantitatem multitudinis celestium spirituum. Quantitatem dico virtutis, non molis; sed illam proportionem novit sponsus 20 ecclesie, nec oportet ex hinc esse proportionem rationalem inter corpus et animam, vel animam esse partem quantitativam ac quiditativam formaliter sui compositi. Ymmo, equivocando in nomine corporis, concedi potest quod multitudo beatorum angelorum, 25 sicut fuit ecclesia ut est modo, sic fuit corpus Christi mysticum, et ita eadem ecclesia habuit aliquando unam quantitativam medietatem, non mole sed numero; que fuit numerus angelorum, et alia medietas fuit numerus hominum etiam secundum naturam corpoream.

Objection:
1. The Church would have a quantitative relation to the number of the blessed.

Answer:
The Church has such a relation of number, though not of mass;

one half is composed of angels and one of men.

B 2 : Secundo obicitur per hoc quod iuxta dicta de quiditate ecclesie omnia que fuerunt vel erunt sunt

5. A in marg.: Prima obieccio. 13. AB in marg.: Responsio.
20. A in marg.: Compositio sancte matris in ecclesie et parcium proportio (Below 137^a).

3. Ad cap. III. cf. Hus Opp. I. Fol. 199^b, 205^b etc.

2. Objection: tempore suo Deo * presencia, cum aliter non com- 138^a B
 If we are right,
 all things past
 and future
 would be pre-
 sent to God.
 poneretur ecclesia ex omnibus electis presentibus, pre-
 teritis et futuris. Sed conceditur conclusio, ut con-
 cedunt sancti concorditer; unde sanctus Thomas, De

Answer:
 All the Saints
 agree that they
 are so present.

Christo, conclusione octava, articulo III°, vere dicit *quod* 5
corpus hominis ecclesie constituitur ex hominibus
qui fuerunt a principio mundi usque ad finem eius.
 Et Chrisostomus In Imperfecto, Omelia XLVI^a, exponens
 illud Matthei XXIII°, 34: *Ecce ego mitto ad vos pro-*
phetas et sapientes, ostendit ex fide scripture quod 10
oportet duas generationes ab Adam usque ad finem
mundi concurrere, scilicet generationem iustorum
que est sancta mater ecclesia et corpus Christi, et
generationem perversorum que est ecclesia ma-
lignancium et corpus diaboli. Omnium, inquit, iniquo- 15
rum persecutorum et homicidarum a Caym usque
ad finem mundi una generacio est: et si non omnes
tempore uno, omnes tamen filii sunt persecutoris et
homicide illius Caym. Ideo alibi dicit: Amen dico
vobis, non transibit generacio hec, donec omnia fiant. 20
Et illam generationem demonstrat Christus, quando
dicit de presenti: Ecce ego mitto ad vos sapientes
et scribas, licet enim Caym persecutor Abel mortuus
est, tamen facti sunt gigantes, persequentes filios
Seth. Ecce Caym transiit, sed generacio ipsa stetit. 25
Perierunt tercio gigantes in diluvio, sed nati sunt
ex Caym Cananei et cetere gentes, persequentes filios
Sem. Cananeis mortuis quarto successerunt alieni-

All the wicked
 make one gene-
 ration;

1. B: de presencia. 3. AB in marg.: Responsio. 4. A in marg.: Sanctus Thomas. Nota de generationibus bonorum atque malorum. (Above 138^a without mark of reference.) B in marg.: Affirmit sanctus Thomas ampliacionem verbi ut videtur. 8. AB in marg.: Crisostomus. 9. In codd.: Omelia XXIX. 11. B: Adam deest. 24. A in marg.: Persecucio ecclesie sancte ab ecclesia malignancium. B in marg.: Commixcio generationis prave cum benivola generatione Jesu Christi.

5. Thomae Opp. tom V, pag. 51. 8. Opus imperfectum (incerti auctoris); Homil. XLV. Chrysost. Opp. (ed. Bernardus de Montfaucon) tom. VI, pag. CXIII. E. 15. Op. imp. l. c. pag. CXIV. E.

B 138^a *gene, persequentes Iudeos, quinto conversis quibusdam gentibus ad Christum surrexerunt perfidi Iudei genere, martires persequentes christianos, et post ipsos sexto surrexerunt heretici quidam gentiles in eodem*
 5 *genere, martires persequentes; septimo insurrexerunt heretici, ecclesiam persequentes, octavo gentiles quoad modicum uniendi, qui licet sint nominetenus clerici, tamen sunt discipuli Antichristi.* Sicut ergo ex omnibus istis fit una generacio quoad mores, sic est una
 10 generacio iustorum, succedens cum ista quam oportet prosperando procedere. Et iste due generationes sunt due civitates secunde ecclesie vel duo corpora, Christi et Antichristi; que Augustinus, Gregorius et alii sancti ex fide scripture ponunt concorditer. Nec aliter vere
 15 exprimitur sensus spiritus sancti de generatione huiusmodi nec de duracione ordinum vel alterius successim. Unde videtur nimis suspectum verbum modernorum dicere quod dicti sancti erant ignari logice et sequentes scripturam inciderunt in hereses manifestas.

and so do all the righteous.

C 3 Tercio obicitur per hoc quod, sicut institutione humana preficiuntur reges, domini seculares et alii officarii quoad seculum, sic et clerici constituuntur ordinatione humana partes ecclesie. Oportet ergo sumere ecclesiam in significatione vulgari, concedendo quod predestinatus ex
 25 communicatus fit non membrum ecclesie, prescitus autem in gracia est verum membrum ecclesie, quia aliter nemo assumeret sibi nomen ecclesiastici nec quisquam
 138^b crederet suo proposito in quantum huiusmodi. *

3. Objection: As lay rulers are humanly appointed, so are the officers of the Church.

Hic dicitur (ut supra) quod ecclesia dicitur dupliciter, scilicet vere et pretense. Vere, quod est vere corpus Christi et sponsa eius; pretense, quod viantes reputant corpus Christi, licet sit sinagoga sathane.

Answer: We must distinguish between the true and the apparent Church.

3. B: genere martires deest. quoad modum.

8. A: cum sunt.

4. B: heretici deest.

6. 7. B:

23. A: summere.

25. B: sit non.

17. A A₁: verborum.

29. B in marg.: Responsio. ib.

Duplex de ecclesia.

30. A in marg.: Ecclesia <

vera
pretensa

(Above 138^b

without mark of reference).

The true
Church obeys
only the ordi-
nance of God.

Primo modo loquendo de ecclesia solum subest ordi-^{138^b} **C**
nacioni Dei eterne vel Christi instituere eius partes.
Sicut enim rex terrenus ordinat temporaliter regnum
suum, sic rex celestis ordinat eternaliter regnum suum,
cum *regni illius non erit finis* (ut patet Danielis 5
VII°, 14 et Luce I^o 33). Alii autem iuvant vel perse-
quuntur regnum illud quod est ecclesia secundum
quod Deus eternaliter ordinavit. Et sic loquendum
est de ecclesia vera et de ecclesia pretensa vel mixta;
sed de prima est nobis sermo.

The foreknown
as well as the
predestinate
may hold eccle-
siastical office.

Conceditur tamen quod ordinacione humana clerici
constituuntur in officiis ecclesiasticis tam predestinati
quam presciti, sed ordinantes eis talia officia non
habent potestatem ordinandi quod sint membra vel
partes vere ecclesie. Ulterius conceditur quod prede-¹⁵
stinatus quantumcunque fuerit in mortali non desinit
esse membrum vere ecclesie, licet excommunicacione
pretensa ponatur nominetenus extra temporalem ac
corporalem comunicacionem pretense ecclesie. Unde
Ricardus de Sancto Victore in quodam tractatu De²⁰
Potestate Clavium qui sic incipit: "*Quodcunque liga-
veris*" *Membrum*, inquit, *Christi potest dici homo
secundum geminam consideracionem, aut secundum
predestinacionem aut secundum habitudinem. Secun-
dum predestinacionem potest quis membrum Christi*²⁵
*esse et necdum caritatem habere. Juxta namque
domini testimonium: Refrigescet caritas multorum.
Secundum ergo hanc accepcionem contingit hominem
esse membrum Christi et adhuc vinculo debite damp-
nacionis teneri; secundum habitudinem autem mem-*³⁰
*brum Christi dicitur, quando in se habet hoc, unde
hoc ipsum efficitur. Sed numquid membrum Christi*

2. Instituere corr. A₁: AB: iusti cure. 15. AB in marg.: Conclusio.
20. AB in marg.: Ricardus.

22. Richardi S. Victoris opp. (ed Migne) pars sec. pag. 1172,
cap. XIX tract. De potestate ligandi et solvendi. 27. Matth. XXIV, 12.

C 138^b *caritas illa facit que ad tempus inardescit et in momento refrigescit? Absque dubio qui perseverantem caritatem nunquam accipiunt, nunquam de veris illis Christi membris fuerunt qui corporis eius integritatem perficiunt. Secundum quandam acceptionem tamen possumus et solemus caritatem transitoriam habentes membra Christi dicere propter membrorum ipsius conformitatem quam ad tempus videntur habere.*

D Sed ut a pie querentibus omnem scrupulum amoveamus, dicimus quod triplici modo membrum Christi dici solemus: *predestinacione, preparacione, concorporacione.* Predestinacione, quando ad vitam divinitus preordinatur; preparacione, quando paganus vel falsus christianus veraciter compungitur et ad veritatem ac caritatem inbuitur; concorporacione, quando ille per corporis ablucionem, iste per sacerdotis absolucionem ecclesie Christi conformatur. Primum agitur proposito divine voluntatis, secundum proposito proprie deliberacionis, tercium vero officio sacerdotis. Ex corporali advertere possumus quid de spirituali edificacione sentire debeamus. Ecce de silva lignum eligitur; ut in edificio ponatur, postea dolatur, et admodum formam congruam* dolando preparatur, ad ultimum edificio connectitur et ipsi debite in loco coaptatur. Ecce quomodo unum denique lignum fit edificii membrum: primo sola eleccione, secundo preparacione et tercio compaginacione. Sic sane multi iam sunt membra Christi predestinacione, necdum tamen preparacione; multi vero preparacione, sed necdum tamen concorporacione. Augustinus cum adhuc infidelis esset, secundum predestinacionem

Three ways of being a member of Christ; by predestination, by preparation, by concorporation.

4. In codd.: que corporis.

11. A B (man. rec.) in marg.: Membrum predestinacione preparacione (Below 138^b); concorporacione

Christi (B add.: ecclesie tripliciter):

B man. recent. in marg.: Membrum scilicet secundum habitudinem eius. A B in marg.: Triplex membrum; A in marg.: Nota. 20. B in marg.: Exemplum. 26. A: In cod.: lignum sit. 29. A B in marg.: Exemplum.

*membrum Christi fuit, conformiter preparacione mem-^{138°} D
brum Christi extitit, cum corde credens et devocione
fervens ad baptismum festinavit. Baptizatus vero
et ecclesie consociatus membris Christi concorporatus
fuit. Et istam sententiam docet Augustinus, tercio De 5
Doctrina Christiana, cap. XXXII°: Non enim re vera
corpus domini est quod cum illo non erit in eternum.
Ypocrite, inquit, non solum in eternum, verum eciam
nunc non cum illo esse dicendi sunt, quamvis in eius
esse videantur ecclesia. Et idem dicit Chrisostomus ¹⁰
In Imperfecto, Omelia IX^a: Qui Dei fuerunt perire non
potuerunt, quia de Deo nemo rapere potest. Et eadem
est sententia sanctorum doctorum qui se ipsos intel-
ligunt in ista materia; nam aliter fides scripture foret
falsa, cum Joh. X^o, 27, 28, dicit Christus: Oves mee a
vocem meam audiunt, et ego cognosco eas, et sequun-
tur me, et ego vitam eternam do eis, et non peribunt
in eternum, et non rapiet eos quisquam de manu mea.
Et post probat ex immensitate doni patris (quod est
spiritus sanctus) quod nemo potest hoc facere, quia ²⁰
pater suus est omnipotens de cuius manu nemo
potest quidquam eripere. Sed Christus et pater suus
unum sunt cum spiritu sancto qui est donum suum;
quo sibi copulatur ecclesia (ut patet cap. X). Ergo
nemo potest oves suas de manu eius eripere. Ipse ²⁵
enim eternaliter elegit quodlibet membrum ecclesie
in sponsam; ergo sicut nemo potest desinere esse
predestinatus, sic non est possibile quod aliquod mem-
brum sponse sue deserat vel expellat, quia (ut dixi
superius) tunc persona eligens foret improvida vel ³⁰
ingrata.*

That only is a
part of the
Lord's body
which will re-
main with Him
for ever.

The predesti-
nate cannot
cease to be such.

1. Codd.: Conformitatis. Correxī.

5. AB in marg.: Augu-
stinus.
11. Imperfecto sc. opere. A in marg.: Predestinatum
membrum Christi non potest cessare tale membrum. ib. AB in marg.:
Crisostomus.

6. Aug. Opp. tom. III, pars 1, pag. 58.

11. Opus imper-
fectum in Matthaeum. Hom. IX, l. c. pag. LXI. E. 19. Joh.
X, 29.

E b Secundo confirmatur idem ex fide scripture I^o Joh. II^a

138^e 19, ubi sanctus evangelista loquitur de prescitis qui
ad tempus manserunt in gracia. *Si, inquit, ex nobis* The foreknown
cannot continue
in grace.
fuissent, permansissent utique nobiscum. Non enim
5 sapit quod ista condicionalis tam alti evangeliste sit
impossibilis et heretica.

c Tercio confirmatur ex dicto apostoli Rom. VIII°, 35, St. Paul says
that nothing can
separate us from
the love of God.
ubi loquens de se et aliis membris ecclesie palam
asserit quod nulla creatura poterit eos separare a cari-
tate que est numerus fundatus in Christo Jesu colli-
gans membra sua. Ideo dicit eodem capitulo, 9°, *Vos*
autem in carne non estis, sed in spiritu, si tamen
10 *spiritus * Dei habitat in vobis. Si quis autem spiritum*
Christi non habet, hic non est eius. Et intelligit quod
15 ille non est pars sui corporis.

Et si obicitur per hoc quod prescitus existens in
caritate habet hoc vinculum, et per consequens, unio-
nem, sicut predestinatus existens in crimine caret
hoc vinculo, et per consequens, unione: patet quod,
20 sicut in humano corpore est dare humidum fluens et
humidum radicale, sic in corpore Christi mistico est
dare gratiam secundum presentem iusticiam et gratiam
consummatam. Unde sicut apostemata per humidum
fluens sunt adnata, non continuata propter disparitatem
25 nature: sic est de membris diaboli, licet pro tempore
secundum presentem iusticiam sint adnati. Predestinati
autem licet ad tempus priventur fluente gracia, habent
tamen radicalem gratiam a qua non possunt excidere,
et sic habentes duplicem gratiam duplici vinculo sunt
30 ligati. Ligamentum tamen primum est insolubile.

It is objected
that this applies
to the foreknown
who is for the
time in charity;

but the fore-
known are not
parts of Christ's
body, but ex-
crescences.

3. A A₁: per tempus. 9. B: eos deest. 10. B: minus fundatus.
16. AB in marg.: Obieccio. 19. B in marg.: Solucio. ib. Predestinati
quomodo sunt in ecclesia et quomodo presciti qui sunt ad tempus in
gracia. B in marg.: man. rec. Nota de predestinatorum et prescitorum
natura pulcra. 22. A in marg.: Gracia < consummata presentem iusti-
ciam. 26. 27. B: Predestinati autem. Cod. A₁ habet: vero (Sic etiam in
Hussi tractatu leges. Opp. I, 204^b). 30. B: Ligamentum cum.

Sic ergo videtur mihi quod sententia sanctorum de 138¹ E
 membris vere ecclesie sit pernecessaria hodie, sicut
 fuit tempore sinagoge. Sicut enim tunc sacerdotes
 pretensi dixerunt repugnare promissioni divine quod
 ipsi vel possessio eorum pereat, sicut recitat Jeremias VII°, 5
 cap. 4: *Nolite confidere in verbis mendacii, dicentes*
templum domini, templum domini, templum domini

There are pre-
 lates who say
 that the safety of
 the Church is
 due to them.

est, sic et modo videtur quosdam prepositos parti-
 cularis ecclesie qui pretendunt se ex fide convincere
 quod ipsi capitaliter regant Petri naviculam, sic quod 10
 ipsa potest fluctibus seculi concuti sed non mergi.
 Et sic implicant se ex predestinacione divina non
 posse dampnari nec temporalia posse a sua ecclesia
 spoliari, sed de necessitate salutis oportet omnes alios
 christianos eis subici et tamquam capitales in domi- 15
 nacione seculari ac spirituali omnium bonorum ecclesie
 dominari. Unde, sicut sacerdotes Aaronite dixerunt
 quod *non peribit lex a sacerdote neque consilium a*
sapiente neque sermo a propheta (ut dicitur Jere-
 mie XVIII°, 18), sic videntur dicere hodie quod pre- 20
 tensa et particularis ecclesia sit tripliciter stabili-
 ta, scilicet Christi promissione, fulcimento legis ecclesie
 que equivalet fidei christiane, et multorum sapientum
 constipacione.

They should
 consider that no
 office can make
 a member of
 Christ;

Sed utinam considerarent, primo quod nec locus a F
 nec electio humana facit membrum ecclesie sed pre-
 destinacio divina respectu cuiusunque qui perseve-
 ranter Christum sequitur in caritate et relinquendo
 omnia temporalia moritur penaliter in defensione legis
 sue. Secundo considerarent cum formidine conversa- b
 tionem suam, quomodo vite capitis conformantur, quia
 ex fide debent credere quod nec sunt vel membrum
 ecclesie, nec illi sunt quibus facta fuit promissio, nisi
 relinquendo omnia usque ad mortem penaliter secuti

and reflect whe-
 ther their life is
 conformed to
 that of their
 Head.

4. Codd: repugnare. 10. A in marg.: Nota de papa. 25. AB in
 marg.: Triplex consideracio. A A₁: nullus locus vel leccio. Hus: nullus locus
 vel electio. B in marg. man. rec.: Nec locus nec electio facit predestinatum.

Fuerint dominum Jesum Christum. Tercio vero con-
 138¹ fidant in suo humili ministerio ecclesie et non in fastu
 139² vel questu seculi, cum solum sic * humilibus pro-
 mittitur celestis hereditas. Deus enim non potest pro-
 5 mittere regnum alicui christiano nisi sub tali condi-
 cione tacita vel expressa, ut pertinenter innuitur I^o Reg.
 cap. II° de Hely, et alibi sepius in scriptura. Et utinam
 nostri prelati ad sententiam istam attenderent.

They should
 rely on humble
 ministry, not on
 worldly splen-
 dour.

Quarto obicitur per hoc quod non docetur efficaciter,
 10 quando quicunque sit membrum ecclesie qui est
 in gracia secundum presentem iusticiam, specialiter
 cum sanctus Thomas dicit hoc expresse, et idem
 videtur sequi ex dictis Ricardi de Sancto Victore.

4. Objection:
 It is impossible
 to know who
 is a member of
 the Church,

Aliter enim nemo absolveret prescitum nec incorpo-
 15 raret penitentem per misterium sacramentorum ecclesie,
 et sic titubaret fides sacramentorum tam ex incertitu-
 dine ministri quam ex ignorancia predestinacionis
 ministrantis. Hic dicitur (ut supra) quod quicunque
 vocaverit prescitum in gracia membrum ecclesie, equi-

and this
 discredits the
 Sacraments.

20 vocat cum Augustino de scriptura sacra, attendens
 ad modum loquendi vulgarem et reputationem eccle-
 sie militantis. Ideo detecta equivocacione expressi
 superius sententiam sancti Thome. Et idem videtur
 Ricardus sentire quod, sicut predestinatus in quan-
 25 tumcunque magno mortali manet continue mem-
 brum Christi, sic prescitus absque gracia predesti-
 nacionis quantumcunque magnam gratiam momen-
 taneam habuerit non remanet eius membrum. Sic
 enim si foret paterfamilias, cedens lignum de silva
 30 quod ordinat aliquantulum expoliri, sed compositionem
 domus sue nunquam ingredi, non vere diceretur, vel
 quod ipsum lignum preparaverit in partem domus,

Answer:
 In one sense
 the foreknown
 may be mem-
 bers of the
 Church.

9. A in marg.: Quarta obieccio. 12. B: ideo videtur; 13: Ricardi
 deest. 16. B: tutubaret. 17. 18. A A₁: predestinacionis ministri.
 B: ministrati. 19. A in marg.: Responsio. Presciti et predestinati
 quomodo sunt in ecclesia. 23. A: iterum videtur. B: Ricardus deest.
 25. A in marg.: Conclusio. 28. A in marg.: Exemplum.

11. S. Thomas et Richardus de S. Victore loc. cit.

vel quod unquam fuerit pars domus huiusmodi, quia 139^a **F**
 sic quelibet domus materialis foret nimis magna,
 habens in compositionem sui omnes materiales sub-
 stancias que sunt in potencia fieri eius partes. Sic
 videtur quod domus mundi excidens de massa humani 5
 generis quosdam ad ignem perpetuum, quosdam ut
 sint postes vel alie partes perpetue in domo domini,
 nec ordinavit nec futurum erat, ut comburendi forent
 pars ecclesie, quantumcunque politi fuerint ad tempus,
 sed finaliter reprobandi. Aliter enim diabolus et omnia 10
 membra eius forent pars domus domini. **G**

But in that sense
 the affirmation
 does not affect
 our proposition.

Et si dicatur quod Christus habet pro statu viacio-
 nis secundum presentem iusticiam tugurium estivale
 cuius omnes tales sunt partes, tamen cum pro tem-
 pore ipsos inhabitat, nihil proposito nostro de illo 15
 tugurio, quia limitatur nobis sermo de sancta matre
 ecclesia, sponsa Christi, quam ordinavit perpetuam
 reginam, eternaliter secum mansuram, sine macula
 vel ruga, ut loquitur apostolus Ephesiis V^o, 25, 27:
Christus, inquit, tradidit semetipsum pro ecclesia, ut 20
ipse sibi exhiberet ecclesiam gloriosam, non habentem
maculam neque rugam. Et de illa dicit sanctus
 Thomas, De Christo, conclusione VIII^a, articulo III°,
 quod *ille est ultimus finis ad quem producitur sancta*
mater ecclesia per passionem Christi pro statu patrie, 25
non autem pro statu vie; in quo si dixerimus, quia
peccata non habemus, nos ipsos seducimus; et veritas
in nobis non est (ut dicitur I^a Johannis I^o cap., 8).
 Unde miror quo spiritu nos qui sumus pregravati
 macula mortalis peccati et ruga veⁿialis presumimus 139^b
 sine revelacione speciali frontose asserere quod sumus
 membra illius ecclesie. Et si dicatur quod ista non
 sunt verba sine ratione, arguitur ex principiis fidei

12. A in marg.: Ficcio. 23. A in marg.: S. Thomas. 26. B: non
 aut. 30. Codd.: venali. 31. B: asserunt.

15. Cf. Thomae Opp. tom. V, 51, 52. 25. S. Thomas:
 Unde hoc erit in statu patriae, non autem in statu viae.

G 139^b scripture quod impossibile est quemcunque prescitum quantumcunque magna gracia ad tempus prepolleat esse membrum sancte matris ecclesie.

Nam impossibile est Christum unquam non diligere
 5 sponsam suam vel aliquam eius partem, cum neces- Christ cannot
cease to love his
spouse nor any
of her members;
 sario ipsam totam diligit ut se ipsum. Sed impossibile
 est ut aliquem prescitum sic diligit, ergo impossibile
 est ut aliquis prescitus sit membrum illius ecclesie.
 Pro probacione antecedentis suppono hoc famosum
 10 principium aput theologos quod Deus non potest
 quidquam de novo cognoscere sive diligere. Patet per
 beatum Augustinum VI° De Trinitate XXVII° et eciam
 philosophica ratio contestatur idem concorditer. Unde
 doctor profundus, libro primo, correlario XXIIIⁱ capituli
 15 pulcre declarat quod *Deus nullum noviter diligit neque
 odit, nec magis aut minus una vice quam alia, nec
 preces aut quecunque merita bona vel mala flectunt
 aut mutant voluntatem divinam in minimo huc aut
 illuc, et quod omnem salvandum aut dampnandum,
 20 premiandum vel puniendum sub quocunque gradu
 voluit ab eterno salvari vel dampnari, premiari vel
 puniri, sub eodem gradu semper vult precise, et hoc
 nedum voluntate condicionali vel indeterminata, sed
 ita absoluta et determinata, sicut vult in presenti
 25 vel in finali iudicio aut post volet.* Patet ex hoc
 quod Deus non potest incipere vel desinere quidquam
 intelligere nec actum voluntatis elicere, tum quia est
 immutabilis, tum eciam quia tunc noticia aut volucio
 divina dependeret ab extrinseco plus quam nostra.

2. A in marg.: Nota bonam rationem.

3. A in marg.: Arguitur

quod impossibile est prescitum esse membrum ecclesie sponse Christi.
 (Above 139^b without mark of reference.)

10. A in marg.: Suppositio.

12. A in marg.: Augustinus.

12. Recte XIV, cap. XVIII, cf. Opp.

Aug. VIII, pag. 959 cf. et lib. VIII, cap. XII. B: ideo contestatur.

13. B in

marg.: Bradwardyn.

16. B: nec partes aut.

22. B in marg.: Probat

prescitum non esse partem ecclesie.

14. Doctor profundus; this is the distinguishing name of Thomas of Bradwardine, the wellknown theologian et mathematician. He was confessor of Edward III and archbishop of Canterbury, and died 1349.

Otherwise
Christ would
not be truly
married to the
Church.

Ex istis videtur quod Christus semper diligit totam ^{130^b} H
ecclesiam ut se ipsum, quia aliquando sic diligit, sci-
licet post diem iudicii, quando regnabit cum eo (ut
patet ex processu Cantici Canticorum). Aliter enim
non foret verum matrimonium ex caritate perpetua 5
Christi consencientis ad divinas nupcias, nisi sponsus
qui est una persona cum sponsa ipsam diligat ut se
ipsum. Exemplar enim oportet habere summum gradum
denominacionis, quam exemplatis communicat, et hinc
Ephes. V^o, 25, 28, dicitur: *Viri diligite uxores* 10
vestras, sicut Christus dilexit ecclesiam et semetipsum
tradidit pro ea, ut eam sanctificaret, mundans illam
lavacro aque in verbo vite, ut ipse exhiberet glorio-
sam ecclesiam, non habentem maculam aut rugam aut
aliquid huiusmodi, ut sit sancta et immaculata. Ita 15
et viri debent diligere uxores suas ut corpora sua.
Ex ista fide scripture de sancta matre ecclesia patet
cum dicto correlario quod debet semper diligere totam
sanctam ecclesiam sicut diligit post diem iudicii; et
per idem semper odit quemcunque prescitum, sicut 20
unquam post diem iudicii. Cum enim Deus plene scit
qualem finem quicunque prescitus cum ipso faciet et
quantam penitentiam * agent quicunque predestinati 139^c
casuri, postmodum perpetuo Dei grati, patet quod
necessario omnem predestinatum quantumcunque 25
criminosus fuerit plus diligit, quam aliquem prescitum
in quantacunque gracia fuerit temporalis, quia primum
eternaliter vult habere beatitudinem et alium ignem
perpetuum. Testatur autem scriptura quod Deus odit
peccatores, ut patet Psalmo V^o, 7: *Odisti omnes* 30
qui operantur iniquitatem.

5. Objection:

This opinion is
not supported
by doctors or
the canon law.

Sed adhuc instatur quinto per hoc quod non ex-1
presse iuleitur ista sententia ex testimonio sanctorum
doctorum vel textu iuris canonici, imo fingitur ad

2. A in marg.: Christus diligit totam ecclesiam sicut se ipsum. 6. B:
exemplaris. 24. A in marg.: Conclusio. 29. B: Testatur aut.

32. A in marg.: Quinta obieccio.

I 139^e colorandum quod omnia que fuerunt vel erunt sunt Deo presenciam, et sic ad tollendum principatum Romane ecclesie fingitur quod ecclesia est corpus et homo, ubicunque sunt fideles; quod Johannes papa XXII negat
 5 et philosophia de continuacione requisita ad esse corporis. Unde nisi a signo sensibili possemus discernere qui forent ecclesiastici, non possemus hic cognoscere matrem nostram; quod tamquam maximum inconueniens confunderet religionem christianam, cum nemo
 10 tenetur diligere quod non noscit.

Hic dicitur quod ista est concors sanctorum sententia (ut partim patuit ex dictis), nec usquam inuenietur aliquem sanctum contradicere isti sentencie, si non fallor. Unde sancti doctores, fides ecclesie et iura
 15 canonica tenent illam concorditer. Nam quoad etatem ecclesie sic scribit Augustinus super Psalmo CXLII^o: *Ecclesia*, inquit, *que est mulier antiqua, civitas Dei et corpus Christi, habet initium ab Abel, sicut mala civitas a Caym.*

Answer:
All doctors and saints do support it;

as Augustine, who says that the Church began with Abel.

1 Sed contra istud obicitur, primo per hoc quod angeli confirmati qui sunt principalis pars ecclesie totum genus hominum precesserunt. Item, Adam et Eva qui
 2 sunt membra sancte matris ecclesie fuerunt priores filio suo Abel, non ergo sumpsit ecclesia initium suum
 25 ab Abel.

Objection:
This would exclude the angels and Adam and Eve.

K Quantum ad istud, dicitur quod ecclesia nunc sumitur
 1 pro universitate hominum predestinatorum (ut in auctoritate predicta beati Augustini) et nunc pro universitate creature beate (ut patet Encheridion LVI°), et
 30 cum in equivocis non sit contradiccio, patet quod nec

Answer:
The Church sometimes is used only of men, sometimes to include angels.

2. A₁ corrigere vult: tollerandum.

11. A in marg.: Responsio.

14. A in marg.: Triplex testamentum. :

15. B: concorditer etatem.

16. A in marg.: Augustinus. 21. A in marg.: Duplex obieccio. :

21. B:

qui sunt membra.

26. A in marg.: Solucio.

27. A in marg.:

Ecclesie equivocacio.

29. In codd.: Encheridion XLI. Correx.

verba nec sententia Augustini contradicit supradictis ^{139^e} K
de totali ecclesia. Et ita civitas Dei tempore vel natura
precessit civitatem diaboli, cum angeli stantes pro
primo instanti mundi erant civitas Dei quodam modo
imperfecte, mali autem angeli non erant de civitate ⁵
diaboli ante peccatum quod post fuit, et prius erant
extravagantes presciti ad dampnandum ac excommuni-
candum se ipsos instituendo sese civitatem superbie;
alios autem ex humili subieccione constituit Deus sibi
in civitatem gloriosam quam semper inhabitat. ¹⁰

Abel was the
first to lead a
perfect life, so
in dignity he
has the first
place.

Ad secundum obiectum conceditur quod parentes Abel ²
prius erant imperfecte de ecclesia, sed ille fuit primus
hominum qui consumavit viacionem perfectam incorpo-
ratus quoad perfeccionem beatitudinis, et sic dicitur
quoad dignitatem totum genus suum precedere, unde ¹⁵
quoad etatem ac unitatem ecclesie ponitur ista sententia
in decretis XXXII^a q. IV, *Recurrat*, sub auctoritate beati
Augustini notabiliter in huius verbis: *Ecclesia que peperit
Abel, Enoch, Noe * et Abraham, ipsa peperit Moysen* ^{139ⁱ}
et prophetas tempore posteriores ante domini adventum, ²⁰
*et que istos, ipsa et apostolos et martires nostros et
omnes bonos christianos. Omnes enim peperit qui
diversis temporibus nati apparuerunt, sed societate
unius populi continentur. Tamquam eiusdem civitatis
cives labores peregrinacionis experti sunt, quidam* ²⁵
*autem nunc experiuntur et usque in finem ceteri ex-
perientur.*

Et correspondenter loquitur de ecclesia malignancium: ^L
Que, inquit, peperit Caym, Cham, Ysmahel et Esau,

11. A in marg.: Ad secundum. 12. A in marg.: Nota qualiter ecclesia
sumpsit exordium ab Abel, cum tamen angeli Adam et Eva precesserint,
qui sunt priores partes ecclesie quam Abel. (Below 139^e without mark of
reference.) B in marg. man. rec.: Ecclesia est unica eternaliter. 18. A
in marg.: Ecclesia quid est. 19. A₁ in marg.: Nota Augustinus in hoc
capitulo nullam facit mencionem de predestinatione nec de prescitis, ergo
racionem non habet ad propositum. 24. In decret.: Et eiusdem. 28. A
in marg.: Nota continue infra de ecclesia, de prescitis et de predestinatis.
(Above 139^d without mark of reference.) Ib.: Ecclesia malignancium.

L 139^d *eadem ipsa peperit Datan et alios in eodem populo
similes, et que istos, eadem ipsa Judam, pseudo-
apostolos, Simonem magum et ceteros usque ad hec
tempora pseudochristianos pertinaciter obduratos, sive
5 sint permixti sive aperta precisione dissenciant.*

Et post exponit quomodo allegorice docetur in
historia veteris testamenti quomodo *boni quandoque
pariunt bonos, ut Jacob duodecim patriarchas, mali
autem quandoque pariunt bonos, ut ancille Rachel
10 pariunt Jacob filios, mali autem quandoque pariunt
malos, et boni malos, ut patet de Ismahel, filio
Abrahe et ancille.* Et postmodum declarat quod *palea
nullo modo potest converti in frumentum sicut nec
caro in spiritum, sed presciti omnes ab illa ecclesia que
15 triumphans est sine macula vel ruga semper divisi
sunt.* Et sic patet ex testimonio sanctorum Augustini,

The Saints testi-
fy that there is
but one holy
mother Church,

Crisostomi et decreti quomodo est unica sancta mater
ecclesia a principio mundi que eternaliter et imper-
mixte amplexata est a sponsi dextera post diem iudicii.

20 Unde, supposita ad istum sensum unitate sancte matris
ecclesie, manifestum videtur quod nullus prescitus sit
membrum illius ecclesie; nam solum illa est mater ec-
clesia pro tempore vie que coronabitur, nec habebit
hic alias partes quam habebit post diem iudicii. Sed
25 illa mater nostra post diem iudicii, quando erit sine
macula vel ruga, non habebit prescitos sed solum pre-
destinatos partes suas; ergo et modo. Assumptum
patet de una sancta matre ecclesia que inutiliter ser-
viret hic sponso, nisi post laborem eternaliter coro-

of which none
that is fore-
known is a
member,

4. In decret.: in affectione carnali pertinaciter.

6. A in marg.:

Generacio ecclesie.

9. B: pariunt malos.

13. B in marg. man.

rec.: Palea nunquam vertetur in frumentum sicut corpus in animum.

16. A A₁: de testimonio.

17. B: unica t^l sancta.

24. 25. A A₁:

Sed — iudicii deest.

6. Aug. 1. c.: In omnibus enim christianis (fratres adtendite)
aut per malos nascuntur boni aut per bonos nascuntur mali
aut per bonos boni aut per malos mali . . .

netur. Et hec eadem unica que in via fuit sancta ^{139^d} L
 ceclesia catholica. Non enim potest fingi quod decreta
 et sancti doctores loquuntur de alia sancta ecclesia
 catholica quam de illa, sic quod solum manebit una
 sancta ecclesia catholica usque ad diem iudicii, et post 5
 quando reciperet perfeccionem ultimam extinguetur
 vel in plures ecclesias dividetur, quia ut Augustinus
 dicit III° De Doctrina Christiana cap. XXXII°: *Illi qui*
in die iudicii statuentur a sinistris ut edi (sicut patet
Matthei XXV°, 41) nunquam erant de corpore domini, ¹⁰

or the Church
 would not be
 without spot or
 wrinkle.

sed continue membra diaboli. Tale, inquam, aggrega-
 tum non foret sancta mater ecclesia sine macula vel
 ruga, quia per idem foret maledicta ecclesia malignan-
 cium, sedes sathane et meretrix adulterantis diaboli.

Ideo notet adversarius que sit illa mater ecclesia de **M**
 cuius unitate leges, * sancti doctores et ecclesia sic ^{140^a}
 loquuntur et videat si membrum illius sit quivis re-
 probus. Nam in extravagante Bonifacii VIII^{vi} suadetur
 multipliciter ex scriptura quod tantum est una talis
 ecclesia (ut patet cap. II), et idem exprimitur in de- ²⁰
 cretis XXIV^a, q. I, *Loquitur*, cum concordanciis legum
 atque doctoribus.

Non ergo est nova ficticia sic loqui de unitate
 ecclesie, nec dubium quin sit illa que post diem iudicii
 erit regnum celorum, celestis Jerusalem et sponsa Christi ²⁵
 (ut supra meminit Augustinus). Ex istis sequitur (ut
 sepe repecii) quod nimis magna foret presumptio
 quemquam sine formidine vel revelacione asserere quod
 sit membrum illius ecclesie. Nam nemo nisi predesti-
 natus et sanctus tempore suo sine macula vel ruga est ³⁰

Hence it is pre-
 sumption to
 assert oneself to
 be a member of
 the Church.

8. A in marg.: Augustinus. 11. A in marg.: Nota. 15. B: Igitur
 notet. 15. A in marg.: Vis rationis. 20. In codd.: X. 23. A in
 marg.: Ecclesia. 26 A in marg.: Conclusio. 28. B in marg.: Nemo
 audet se dicere membrum ecclesie.

18. Scil.: Unam sanctam. Vide supra pag. 25, l. 26. 21. Decreti
 sec. pars, causa XXIV, q. 1, c. XVIII.

M 140^a membrum illius ecclesie. Sed nemo sine formidine vel revelacione assereret quod sit predestinatus et sanctus sine macula vel ruga: ergo conclusio. Unde miror qua fronte magis contententes pro proprietate bonorum ecclesie, magis seculariter viventes, elongati a Christi conversacione et plus steriles ab execucione Christi consilii et precepti plus vendicant titulo participii illius ecclesie bona fortunii per accidens adiacencia illi ecclesie, quam fecerunt apostoli vel sancti patres priores. Numquid credimus quod sic placitantes sunt sancti sine macula mortalis vel ruga venialis? Si dicunt quod sic, desercio Christi consilii cum ocio sancti officii hos condempnat. Jus enim humanum non dat eis titulum taliter vendicandi, et ius divinum docet quod rapinam bonorum cum gaudio susciperent et que sua sunt non sic repeterent (ut patet cap. III° ex testimonio beati Gregorii). Quo iure ergo sic vendicant, cum nitendo sic illi titulo ab eodem se privant? Considerarent ergo condiciones sancte matris ecclesie, antequam redarguti ex proprio opere contra Christi consilia sic instarent.

Yet this is done by prelates, whose lives are most unlike Christ's.

N Et quantum ad dictum de Romana ecclesia, suppono quod illa dicatur sancta mater ecclesia catholica, sponsa Christi. Et patet quod illa diffunditur, ubicunque sunt fideles predestinati; unde (ut tetigi superius) Augustinus in epistola ad Dardanum cap. XI°, exponens illud Johannis XVIII°, 14, *Expedit ut unus homo moriatur pro populo etc.* Cayphas, inquit, prophetavit quod Deus filius suos congregaret in unum. Non, inquit, in aliquem unum locum corporalem, sed congregavit in unum spiritum et unum corpus cuius unum caput est Christus. Ex quo patet quod unitas sancte matris ecclesie stat in

The Roman Church may be used as a name of the Catholic Church, including all the faithful.

22. A B in marg.: De Romana ecclesia. A in marg.: Romana ecclesia est, ubicunque sunt fideles. 26. In codd. A B: cap. XVII. A₁ correxit in margine: XI. 27. Codd.: XIX.

unitate fidei et virtutum, licet fideles quantumcunque ^{140^a} N varie localiter sint diffusi.

Unde beatus Isidorus, libro primo De Summo Bono cap. XIX°, ita scribit: *Sancta ecclesia ideo dicitur catholica, eo quod universaliter per omnem sit mundum 5 diffusa.* Et Hugo, libro II° De Sacramentis parte II^a, 2 cap. II°: *Sancta ecclesia, id est, universitas fidelium corpus Christi vocatur.* Et istam sententiam innuunt decreta XXI^a d.: *Quamvis universe per orbem catholice * ecclesie unus thalamus sit Christi, tamen sancta 140^b Romana ecclesia catholica et apostolica multis synodis institutis ceteris ecclesiis prelata est.* Quod probat ex illo Matthei XVI°: *Tu es Petrus et super hanc petram edificabo ecclesiam meam.* Et illam ecclesiam vocat postmodum *ecclesiam Romanam, primam apostoli 15 Petri sedem, non habentem maculam neque rugam.*

It cannot be only the Pope and the Curia;

Ista ecclesia non potest intelligi dumtaxat iste papa cum istis cardinalibus ac sua familia, cum ipsi cotidie recedunt et veniunt et crebrius quam alius fidelis populus sunt rugosi. Unde super isto textu sic dicit glosa: *20 Argumentum, inquit, est quod ubicunque sunt boni ibi est Romana ecclesia.* Et hoc argumentum daret plenam fidem fidelibus. Et sic intelligo decretum XXIV^a, q. 1: *A recta*, ubi canon de Romana ecclesia sic loquitur: *Hec est sancta et apostolica mater omnium ecclesiarum 25 Christi ecclesia que per Dei omnipotentis gratiam a tramite apostolice tradicionis nunquam errasse probatur nec hereticis succubuit.* Ubi notum est hoc

1. B: fiat in unitate. 4. A in marg.: Isidorus; in Codd. cap. XVI.
6. A in marg.: Hugo. 8. A₁ rectius: innuit decretum. 10. B in marg.:
Ecclesia per universum orbem est diffusa. 21. AA₁: inquit et quod.
24. A in marg.: A recta. B in textu: Erecta. 27. B in marg. man. rec.:
Romana ecclesia nunquam errat. 27. In codd.: A tempore.

3. Isidori De Summo Bono lib. I, cap. XIX, fol. 17^b ed. Jehan Petit. 6. Hugonis de S. Victore, De Sacramentis lib. II, pars II, cap. III. Opp. pars II, pag. 417. (Ed. Migne). 9. Decr. prim. pars dist. XXI, cap. III. 23. Decreti sec. pars, causa XXIV, q. I, cap. IX.

N 140, non posse intelligi de quolibet papa et suis domesticis. Ideo glosa sic loquitur: *Quero, inquit, de qua ecclesia hic loquitur*, quia non potest intelligi de papa qui dicitur ecclesia, ut supra eodem, *Quodcunque*,
 5 et VII^a q. prima: *Scire debes*. Sed certum est quod papa errare potest (ut XIX^a dist. *Anastasius* et XL^a dist. *Si papa*). Ideo nec ipse nec eius familia est illa ecclesia de qua hic dicitur quod errare non potest. Unde ipsa
 3 congregacio fidelium dicitur hec ecclesia (ut De Consecracione d. I^a, *Ecclesia*). Et sic intelligitur dictum beati
 10 Jeronymi positum XXIV^a, q. 1. *Hec est fides. Sancta, inquit, est Romana ecclesia que semper immaculata permansit domino providente et beato Petro apostolo opem ferente in futurum manebit sine ulla hereti-*
 15 *corum insultacione atque firma et immobilis omni tempore persistet*. Hic non potest intelligi quicumque papa cum suo collegio. Illi enim sunt sepius maculati et insultacione hereticorum tam ab intra quam ab extra tamquam fragilis viator concussi, ut oculata fide
 20 patet diebus nostris, cum due partes cardinalium inponunt papa nostro et fratribus eum foventibus hereticam pravitatem, cum (ut inquit) nedum nituntur auferre privilegia Romane ecclesie, sed quantum in eis est ipsam destruere. *Et omnis talis est hereticus*
 25 (ut patet XXII^a dist. *Omnes*, ut patet libro VI°, tractatu de heresi). Cum ergo iuxta decreta Romana ecclesia habet primatum et dignitatem quoad Deum super omnes alias, patet quod illa est totalis ecclesia militans quam Deus plus diligit quam aliam eius partem.
 30 Et sic manifeste sequitur ex fide quod non illud collegium sed tota mater in omni gente et lingua dis-

since Jerome's description of the Roman Church applies to them only by contrast;

but must be the whole Church militant.

2. A in marg.: Nota glosam. 14. B: ferentem. 28. A: patet illa.
 31. Codd. ligua.

4—11. Decreti sec. pars, caus. VII, q. I, c. VII, prima pars dist. XIX, c. IX, dist. XL, cap. VI; sec. pars, causa XXIV, q. I, cap. VI. et XIV. Non est Hieronymi. Polyc. I, 3, 6. Cf. Friedberg in Corp. iur. canon. pars I, pag. 970. 24. Dec. I pars dist. XXII, c. I.

persa sit illa sancta Romana ecclesia de qua iura ^{140^b} N loquuntur cum sanctis doctoribus.

Unde ad imprimendum in nobis istam sententiam O in cantu ecclesie per beatos Ambrosium et Augustinum composito mater nostra sic Deum alloquitur: *Te* 5 *per orbem terrarum sancta confitetur * ecclesia.* Et in ^{140^c} canone misse primo et principaliter offerimus pro sancta ecclesia catholica, ut Deus dignetur pacificare, custodire et adiuvere eam toto orbe terrarum. Unde non dubium oratur pro principalissima ecclesia mili- 10 tante quam suppono esse Romanam ecclesiam, verumptamen inter partes eius in comparacione ad quantitatem sunt papa et suum collegium pars precipua dignitate, dum tamen sequantur Christum propinquius et deserendo fastum atque primatum serviant matri 15 sue efficacius atque humiliter. Nam faciendo oppositum sunt nidus hereticorum, apostema putridum et ydolum desolacionis cum aliis monstrosis nominibus in sacra pagina prophetatis.

The Pope and his college are chief in dignity if they follow Christ;

otherwise they are a nest of heretics.

Et ne fingam istam sententiam, ecce decretum ecclesie 20 De Penitencia d. 1^a: *Ecclesia*, inquit, *Christi non habet maculam neque rugam aut aliquid huiusmodi; qui ergo peccatorum sorde aliqua maculatus est, de ecclesia Christi non potest appellari.* Maculam, inquit glosa, *id est, heresim vel mortale peccatum, neque* 25 *rugam, id est, scisma vel veniale.* Sed hoc credo ego cum sancto Thoma debere modificari ad statum patrie, et hic quicunque est in macula mortalis peccati, protunc deficit ab humido fluent continuante, hoc est, gracia secundum presentem iusticiam. 30

Objection drawn from the gloss.

Unde glosa obicit in contrarium per duo capitula, P videlicet XXIII^a, q. IV, cap. *Forte* et cap. *Hec*

8. B: ut dignetur. 9. A in marg.: Conclusio. 24. B: inquit — rugam deest. 26. B: oportet hoc credo.

21. Decreti sec. pars, causa XXXIII, q. III, cap. LXX. 31. Decr. sec. pars, causa XXIII, q. IV, capp: XI and XV.

P 140^c *autem vita*, ubi vere dicitur quod quamdiu sumus in hoc mundo, non deficiet nobis ruga venialis.

a Et solvit tripliciter: primo quod ecclesia quandoque large sumitur, ut granum et paleam com-
5 plectatur, ut in allegatis capitulis, quandoque stricte pro puro grano, ut XXXII^a, q. IV: *Recurrat*, ubi sic scribitur (ut supra tetigi): *Itaque*, inquit Augustinus, *sive intus versari videantur sive aperte foris sint, quod caro est caro est, quod palea est palea est. Et semper*

Answer:
a. The Church means sometimes the visible Church mixed of good and evil.

10 *ab illius ecclesie que sine macula est vel ruga unitate decus*. Vult iste sanctus dicere (ut patet ex dictis) quod impossibile est presciturum esse membrum sancte matris ecclesie vel predestinatum a maternitate illa deficere, quomodocunque secundum presentem iusti-

b cium varientur. Secunda responsio glose est quod aliud est esse de ecclesia et aliud esse in ecclesia, ut patet XXIII^a, q. IV: *Vasis ire* et supra exposui.

b. To be in the Church is not be of the Church.

c Tercia responsio distinguit de quadruplici habitudine vian-
tantis ad sanctam matrem ecclesiam. Quidam autem

c. Men's different relations to the Church.

20 sunt in ecclesia nomine et re ut obedientes catholici, quidam nec re nec nomine ut pagani, quidam nomine tantum ut presciti ypocrite, et quidam re licet videantur nomine esse foris ut predestinati, quos satrape videntur in facie ecclesie condemnare. Ecce decre-
25 torum concordia sentencie supradicte. Unde videtur nimis blasphema heresis papam vel collegium suum credere quod in quantum eliguntur in illo officio tenent primatum totius ecclesie. Oportet enim quod sint filii imitationis in moribus parentum quorum

3. A in marg.: Triplex solucio. 5. B in marg.: sint quod caro est, quod palea est. 14. A in marg.: Ecclesia Christi sponsa. Nota. 16. A in marg.: De ecclesia esse, in ecclesia esse, quid est. 17. A: Vasis enim. 20. B: et — nomine deest. 26. A in marg.: Conclusio. Eleccio pape vel cardinalium non facit eos primatum tenere in ecclesia sed imitacio sancta.

6. ibid. XXXII, q. IV, cap. II.
XXIII, q. IV, cap. XXIII.

17. Decr. sec. pars, causa

pretendunt se gerere vicariam potestatem. Aliter enim **P**
sunt de * generatione pessima meretricis diaboli. Gene- ^{140^d}
ratio enim sunt Christi, neque constat ex sanguinibus
ut in propagacione naturali neque ex voluntate carnis
ut in electis nude ex affectione carnali neque in electis ⁵
pro pompa seculi que nascitur ex voluntate viri, sed
ex Deo nati sunt tamquam filii imitationis per gratiam
adoptantem et tunc ex condicione generis patrizabunt.

The faithful
have a sufficient
knowledge of
the Church,
although an
imperfect one.

Tercio dicitur ad obiectum de noticia matris nostre **Q**
quod satis cognoscitur a fidelibus: est enim dare noti- ¹⁰
ciam distinctam et confusam et utraque potest subdividi,
quoad personam vel circumstanciam, quoad sensum vel
intellectum, quoad fidem vel rationem. Si enim cog-
nosco caput ecclesie et tamen ipso ostenso michi nude
in specie humana nescirem ipsum ab alio discernere. ¹⁵

Knowledge not
going beyond
belief fits our
state here.

Unde, cum fide ambulamur et vivimus, consonum
est quod nos quasi modo geniti infantes confuse in
velamento fidei habeamus noticiam matris nostre: sic
enim nec prescitos reprehendimus nec predestinatos ²⁰
extollimus viciose, sed correspondenter ad noticiam tam
membra matris nostre quam infideles sibi et nobis ini-
micos diligimus; illos autem quos videmus vivere
secundum legem Dei reputamus esse filios regni, et sic
de aliis habemus maiorem evidenciam, de aliis mino- ²⁵
rem. De illis tamen nunc credimus quod sunt membra
matris nostre vel meretricis opposite plus quam fide.
Unde, quesito a me de quacunque persona vel populo
conversante nobiscum utrum sit membrum matris
nostre, sic quod videndo ipsum videamus parcialiter ³⁰
matrem nostram, dico quod ego ignoro sed reputo
vel suppono ex modo conversandi sic vel sic, nec est
inconveniencius sed consonum statui vie quod ignoremus

2. A in marg.: Generacio Dei. (Above 140^d.) B: sunt deest. 8. A: patrisabunt.

9. A in marg.: De noticia.

19. A in marg.:

Noticiam qualem habemus de ecclesia et de partibus eius hic in via. 25. Hic locus corruptus esse videtur; fortasse legedum: tamen non credimus.

26. B: fidem.

27. A in marg.: Questio.

27. B: Unde

queso.

31. A in marg.: Responsio.

- Q 140^d et nesciamus in particulari illud quod cognoscimus in communi; et illa scimus demonstratione intellectus limitati per fidem quod hec est mater nostra, licet demonstratio sensualis hoc non certificet. Unde neminem conversantem nobiscum debemus absolute contempnere sed vicia, quia ignoramus si in hoc despiciamus matrem nostram et omnino sponsum ecclesie. Et ita certum quod quidquid bene agimus secundum legem sponsi, in hoc honoramus et proficimus matri nostre.
- R Nec est difficile scire voluntatem sponsi, quia ex fide cognoscimus omne factum naturaliter vel meritorie fieri secundum beneplacitum voluntatis divine. Et sic possumus facillime voluntatem divinam cognoscere in effectu, et ita cum omnes debemus esse
 15 domestici fidei et sic de familia huius coniugii, debemus regulariter honorem sponsi et profectum sponse utrobique primo intendere, sicut exemplificat, Hugo *De Sacramentis*, libro II°, parte II^a, secundo capitulo, ex textu
 141^a apostoli I^a. Cor. XII°. Quamvis enim visio * subiectatur
 20 in oculo, ipse tamen videt prius toti corpori quam sibi ipsi, et ita de quolibet membro humani corporis in tantum quod naturaliter membrum ignobilius ut brachium exponitur ad mutilacionem pro membro nobiliori ut capite, et quelibet pars naturalis integri
 25 intendit principaliter et finaliter conservacionem et bene esse suo toti. Et ita debet quilibet christianus quoad sanctam matrem ecclesiam, nullum membrum contrariando alteri sed iuvando; unde intendens prepostere proprietati commodi aspirat implicite secundum
 30 luciferinam superbiam ad honorem Deo proprium qui constituit universitates creaturarum que gracia sui finaliter ordinantur, quelibet autem pars unius totius

and such a knowledge we have of the Church.

Nor is it difficult for us to know the divine will,

which is that we should serve the Church.

11. A in marg.: Conclusio. 17. A in marg.: Hugo. 20. B: prius deest. 22. 23. A A₁: ut brachium deest. 29. A in marg.: conclusio.

17. I have not been able to find this passage in Hugo de S. Victore l. c. but comp. lib. I, pars X, cap. VI.

creati debet plus esse gracia sui tocius quam gracia ^{141^a} R
sui ipsius. Et sic omnes creature et singule sunt finaliter
propter Deum: et hec est ratio, quare religio christiana
ordinatur amare communi vivendo mentaliter in com-
muni. Unde Christus non potuit civiliter dominare. 5

CAP. V.

Objection:
The Roman
Church is com-
monly under-
stood of the
Pope and Car-
dinals.

Why may not
"the whole
Church" mean
the whole of any
body of the
faithful.

Answer:
Whole is used
in various sen-
ses

Sed adhuc obicitur contra dicta per hoc quod com- A
munitas intelligit per Romanam ecclesiam papam et
cardinales quibus est necessarium omnibus aliis obe-
dire. Et sic intelligit maior pars ecclesie in tantum ¹⁰
quod dominus Ardmacanus scribit Innocencio pape
librum De Pauperie Christi tamquam capiti univer-
salis ecclesie. Et talem stilum a maioribus et mino-
ribus recipiunt pape communiter, ubi utrinque est
verisimile quod nec papa nec suus fidelis subditus ¹⁵
audiret talem blasphemiam, si stilus ille foret scripture
sacre contrarius. Quare ergo non potest universalis
ecclesia vocari quecunque universitas fidelium viatorum?

Hic dicitur (ut supra) quod multi laborant in equi-
vocis, loquendo de ecclesia, unde communiter univer- ²⁰
sitas predestinatorum viancium vocatur universalis
ecclesia tam in legibus quam in doctoribus. Et ratio
potest esse in hoc quod ipsi habent equivoce rationem
imperfectionis in obscuritate fidei qua filii superioris
ecclesie sunt purgati. Et quod plus est: Aliqui descen- ²⁵

5. A A₁: dominare. In vigilia Pentecostes. 15. A: verissimile.
16. A₁: auferet. 19. A in marg.: Ecclesie equivocacio.

Ad cap. IV. cf. Hus, De eccl. fol. 216^a, 204^a, 204^b, 203^b, 196^b, 197^a,
198^b, 199^b, 200^a. 11. Cf. Cod. pal. Vindobon. 1430, Libri septem
de paupertate Salvatoris seu de mendicitate fratrum. fol. 1^a—118;
fol. 1^a, in margine: Iste est liber magistri Adalberti Ranconis de Erici-
nio in Boemia. Et fuit reverendi domini Ricardi primatis
Ybernien doctoris eximii sacre theologie quem ipsemet dominus
Ricardus composuit contra fratres mendicantes in curia Romana
ad instanciam Clementis pape VI.

- A 1.41^a dunt particularius ad gradus universalitatum, et hii ^{and commonly in too low a sense} vocant ecclesiam Latinorum universalem ecclesiam, hii ecclesiam Grecorum vel Hebreorum, et sic de aliis linguis aut gentibus de quarum universitate solum
5 considerant. Et hoc contingit vel ex radice superbie vel ignorancie. Nam quidam ex fastu aspirant quod sint magnarum universitatum capita. Quod non laudo, et hinc credo quod scole que olim vocate sunt studia generalia propter doctrinam septem arcium, nunc
10 dicuntur universitates, cum sint quasi punctus in ^{as of Universities.} comparacione ad primam universitatem creatam. Quandoque autem ex ignorancia quidam vocant datam
141^b particularem * congregacionem universalem ecclesiam, non putantes esse ecclesiam ampliorem, ut III Reg. ^{Many do not know how great the Church is.}
15 XIX, 18, alloquitur Helyas Deum, quoniam *ipse solus relictus est fidelis in populo*, et tamen audivit *divinum responsum quod Deus reliquit sibi septem millia qui non curvaverunt genua ante Baal* (ut meminit apostolus).
- B Sic quidam maniaci putant quod non sit fidelis in terris ^{And some madmen think that only their subjects are in the faith.} nisi sit eis seculariter subiectus, cum tamen stat quod sint multe gentes ignote linguis priores illis in ecclesia sancta Dei. Quando ergo doctores sic loquuntur ex circumstantiis, potest perpendi equivocacionis sue deteccio, ut
25 vocando episcopum Romanum caput universalis ecclesie intelligitur quod sit caput tante Latine ecclesie quantam regit. Quod reputative vel suppositive potest dici de quocunque Romano pontifice cuius opera papalia ad hoc movent. Sed ne laboraverim in istis equivocis, limi xvi ad
30 universalem ecclesiam, distinctam contra particularem, ^{We mean the Church truly universal} que quidem universalis est unica, habens omnes alias eius partes. Nam (ut ostendi superius, cap. II) sunt multe

2. B: ut bene vocant. 4. de quorum: in codd. 6. 7. B: quod sicut. 21. 22. B: quod sicut; ib. B: ignote lingue. 23. A in marg.: Papa quomodo est caput ecclesie.

18. Millia virorum, cf. III Reg. XIX, 18: cf. Ad Rom. XI, 3. 4.

tales particulares ecclesie: ideo decreta ecclesie et ^{141^b} B
sancti doctores non debent vocare illam particularem
et pauperem ecclesiam sic artatam in angulo ecclesiam
sanctam catholicam. Verumptamen si papa ut olim
regat illam secundum legem Christi principaliter et 5
capitaliter tam in moribus quam in dubiis decidendis,
tunc cum suo collegio potest dici virtualiter univer-
salis ecclesia in effectu. Sed hec est solum per accidens
dependens ab opere et non a nudo nomine.

which Pope and
Cardinals may
represent it
they rule
rightly.

But only Christ
can be its head;

Unde (ut dixi superius) solus Christus potest esse ¹⁰
caput ecclesie sancte catholice. *Ipsa enim* (ut dicit
Augustinus in epistola ad Dardanum) *habet solum-*
modo unum caput; nec movet quod respublica habet
imperatorem et papam capita unum subordinatum
alteri (ut exemplificat dominus Ardmacanus). ¹⁵

to offer a model,
of spiritual and
secular rule.

Nam caput totius ecclesie oportet simul in unum
exemplare tam spirituale quam seculare regnum, et
cum hoc regnum iarchie celestis ad quod officium
nulla alia creatura potest attingere. Unde bene est
pape, si habet a Christo virtutem ad regendum se ²⁰
ipsum et pauculas oves in spiritualibus, licet non blas-
phemet quod sit caput universalis ecclesie paris potes-
tatis cum Christo. Nec debet eius vicarius sentire
heretice quod regat parcialem ecclesiam viantem tam
seculariter quam spiritualiter, dum Christus solum ²⁵
spiritualiter rexit utramque ecclesiam. Ideo sufficit eius
vicario quod tam in temporalibus quam in spiritua-
libus regat spiritualiter eius iuvenulam. Nam vivendo
seculariter Christus non potuit exemplare utrumque
officium. Quomodo ergo eius vicarius? ³⁰

The Pope has
to rule only
spiritually.

10. A in marg.: Solucio obiectus. Solus Christus est caput ecclesie sancte catholice.

14. B: unum scribo animatum alteri.

15. B:

dominus Dardinandus.

24. A in marg.: Solucio obiectus. Papa debet spiritualiter regere utramque partem ecclesie et non seculariter.

28. A

in marg.: Conclusio.

C Regnum ergo imperatoris est independens

141^e a regimine* pape et e contra. Utrumque tamen per
accidens iuvat reliquum, licet prepositura spiritualis
sit dignior. Regimen autem Christi respicit essenciali
5 causacione regimen utriusque sui vicarii. Unde ne vicarii
Christi inducantur in blasphemiam, usurpando ex verbis
floridis honorem Deo proprium, necesse est doctores
cavere ab adulacionibus et instar beati Gregorii vinum
et oleum alternare. Nam secundum Commentatorem in
10 prologo tercii Phisicorum sicut quidam assuescunt
sic venenum comedere quod totum cibarium vertatur
in substanciam venenosam: sic quidam sic assuescunt
opinionibus falsis quod instruccioni veritatis redduntur
inhabiles. Correspondenter evenit de honoribus (ut
15 patet inferius cap. . .) Unde hodie non valet vocare pre-
positum nisi reverendissimum, sanctissimum et beatis-
simum, quia in quolibet inferiori gradu est dulia, sed
in superlativo gradu est latria qua non est honor
amplior expectandus. Correspondenter ad ista non quie-
20 tatur prepositus vocari caput ecclesie militantis, sed
exigit vocari caput universalis ecclesie et ecclesie
tocius catholice. Utrobique tamen possunt predicta sane
conciipi, ut quod Deus sit in tali preposito tamquam
in imagine adorandus vel secundo quod inter signandos
25 prepositos ille sit reverendissimus, sanctissimus et tem-
pore suo beatissimus, dum tamen nomen et meritorium
ministerium correspondent; quod debet supponi in
preposito reputative, non diffinitive asseri, dum tamen
nec ocium nec commissum notorie contradicant.

The emperor's
rule is independ-
ent of the
pope.

Prelates demand
undue honours.

2. B: tamen deest 4. B: Regnum autem. 7. A in marg:
Contra adulatorem ad papam. 10. A in marg.: Commentator. B: Nam
— assuescunt deest. 15. Num. capituli deest. 18. B in marg. man.
rec.: Reverendissime sanctissime cum vocatur, ydolatratur, 23. A in
marg.: Sensus duplex. 25. A in marg.: Nota de titulis pape quomodo
debent intelligi.

10. Commentator is the scholastic name of Averrhoës (Ibn Roschd).

The Pope may
be head of the
Church, as
meaning the
militant Church
that is under his
rule.

Et sic potest intelligi papam esse caput universalis ^{141^c} C
ecclesie, vel in quantum ministratorie propinquius gerit
ministerium Christi quem induit, vel secundo equivo-
cando in universali, universaliori et universalissimo
intelligatur per universalem ecclesiam tota ecclesia ⁵
militans quam hic regit; que debet supponi extencior
quam alia militans cui vicarius eius preest. Melius
tamen foret inniti modo loquendi scripture et instar
apostolorum vehemenciori ac humiliori ministerio
totalis ecclesie propter blasphemam ydolatriam pre- ¹⁰
cavendam. Nam dum papa non supereminet quoad
Deum, sed appreciatur honorem secularem plus opere
servili ecclesie, tunc facit populum non adorare eum,
sed statum communem in alio ad sui dedecus et ypo-
crite detrimentum. Et ita ecclesia Romana potest ¹⁵
sumi tripliciter: vel pro ecclesia catholica (ut in fine
proximi capituli), vel pro papa, vel coniunctim et
divisim pro suo collegio. Sed hec duo membra postrema
sunt extorta.

Objection:
The Church
dormant,
militant and
triumphant
is not one body,
since these parts
are separate.

Secundo principaliter arguitur contra dicta per hoc ^D
quod nichil unum et specialiter non unum corpus com-
ponitur ex spiritibus in purgatorio, ex viantibus in
mundo et ex triumphantibus in celo, cum conti-
nuacio et unio sint de essencia corporis, eo quod aliter
periret sciencia linearum. ²⁵

Answer:
Separation is no
bar to unity.

Hic negatur assumptum, nec est continuacio vel
unio, cum sit accidens de essencia cuiuscunque sub-
stantie; nam in quotquot partes quantitativas corpus
martiris * divisum fuerit, manet durante forma idem ^{141^d}
corpus in numero, et Christus fuit humanitus in limbo ³⁰
et mortuus in sepulchro. Absit ergo quod credamus
animas fidelium defunctorum tunc non esse partes

10. AB: blasphemiam.

16. A in marg: Equivocacio ecclesie

Romane ad tria.

20. A in marg.: Secunda obieccio.

22. A in

marg.: Purgatorium.

24. B: unio sunt.

26. A in marg.:

Responsio.

29. A in marg.: Arismetricus et geometer hec videant.
(Above 111^d without mark of reference.)

D 141^a ecclesie, quando instar Abel a quo cepit ecclesia sunt
 secure de sua beatitudine corpori Christi insolubiliter
 incorporate. The souls of the
 blessed are in-
 corporate in
 Christ's body.

Unde in cantu ecclesie die Dedicacionis sic canitur:

5 *Rex Salomon fecit templum*
 Cuius instar et exemplum
 Christus et ecclesia.
 Sed tres partes sunt in templo
 Trinitatis sub exemplo:
 10 *Ymma, summâ, media.*
 Primâ signat vivos cunctos,
 Et secunda iam defunctos,
 Redivivos tercia.

Et quantum ad combinaciones parcium corporum
 15 tam eiusdem speciei quam disparium, dictum est dif-
 fuse alibi; quem ille solus inter homines per se per-
 fecte novit numerum talium cuius sapiencia non habet
 numerum mensurantem.

E Et quantum ad lineas, dicitur quod licet resolvantur ^{A mathematical digression.}
 20 in attomos manent eedem, unde priorem et cerciorem
 noticiam habet de eis arismaticus geometro. Alia
 autem est ratio continuacionis, unde prius considerat
 arismaticus de quantitate continui quam geometer,
 25 uterque tamen sicut ignorat quantitatem numeri atto-
 morum compositi, sic ignorat eius precisam quanti-
 tatem; quadam tamen estimacione capta a sensu excedit
 geometer arismaticum, cum suffragio sensus cognoscit
 quomodo dyameter quadrati superat costam suam.
 Intellectus tamen ultra imaginativam percipit utrumque
 30 errorem: nam sicut in quadratis de costis nobis finitis
 quoad numerum punctorum contingit accipere dya-

6. *Cuius*: in codd.: *Quorum*, ut habet missale Andegavense apud Daniel.
 l. c. *Cuius* in Sermonibus mixtis, Sermone *Propter fratres meos et proxi-*
mos Psalm. CXXI et in secunda parte Sermonum super evangelia, Ser-
 mone *Egrediente Jesu de templo ait illi, Marci XIII* leges (cf. Cod. Palat.
 Vindob. 3928 fol. 97° et fol. 157^a). 16. quem (sic) in codd. 20. B:
 manet.

5. See Daniel, Thes. hymnol. tom. V, pag. 106.

metros eorum que paria puncta precise continuant, sic ¹⁴¹ **D**
indubie quantumcunque magna fuerit figura quadrata
contingit accipere dyametrum, que paria puncta con-
tineat cum suo latere, ut capiendo dyametrum que
de qualibet costa transversatili precise contineat unum ⁵
punctum. Tunc precise quot sunt puncta in costa, pre-
cise tot sunt latera transversatilia, et precise tot puncta
continet data dyameter. Et tamen contingit accipere
aliam dyametrum in cuius compositionem ratione
obliquacionis plura vel pauciora puncta ingrediantur. ¹⁰
Nec sciatur diffinite proporcio aut quantitas dyametri
respectu lateris, nisi scita quantitate numeri punctorum
ex quibus componitur. Ideo querendum est de qua
dyametro arguens velit loqui, cum inter eadem puncta
contingit accipere infinitas lineas, quarum nulla divisi- ¹⁵
biliter excedit a rectitudine ratione variacionis punc-
torum dyametrum quantitative componencium. Et
sic communiter est dyameter super qua cadit
imaginacio maior costa, ut communiter dicitur in
medietate proporcionis duple, sed certitudo deficit in ²⁰
tali imaginacione, cum error sensus in capiendo lineas
corrigitur * ex subtilitate intellectus (ut alias exposui). ¹⁴²

Men judge each
other wrongly
because their
minds are fixed
on human law.

Sed redeundo ad materiam de ecclesia dicitur primo ¹ **F**
quod sicut sensus errat circa magnitudinem et recti-
tudinem linee, quia ignorat numerum punctorum ex ²⁵
quibus componitur, sic viantes errant circa magnitu-
dinem dignitatis vel meriti viantis, quia ignorant
numerum et mensuram in quibus verbum eternaliter
disposuit ponere sponsam suam. Multi enim obliquant
a rectitudine iusticie, et sensus infixi in legibus huma- ³⁰
nis hoc non percipiunt, sed intellectus considerans
veritatem ac sapienciam scripture probabiliter percipit
quod declinant a mandatis domini, quia solum in
speculo scripture sacre discitur, tenetur et docetur
sapiencia mandatorum. ³⁵

The study of
Scripture would
make them
wiser.

2 B: signa quadrata.
tria dicta.

17. A: quantitatem.

23. A in marg.: Nota

G 2 Dicitur secundo quod propter elongacionem a vera
 142^a ecclesia et ab irradiacione luminis capitalis frequenter
 putatur ecclesiam Christi esse continuam quoad locum
 et tempus, dum tamen membra Christi et sponse per
 5 vacuitates predestinacionis et operis rarer sunt positi.
 Multi enim putant totum populum et totum genus
 sibi succedencium esse christianos verissimos et capi-
 tales precipuos in area sancte matris ecclesie, cum
 tamen sunt vacuitates et membra diaboli. Sicut enim
 10 iuxta naturales et perspectivis videns silvam vel cam-
 pum segetum a longinquo iudicat totum esse con-
 tinuum consitum arboribus vel frumento, sic nos
 imperfecta fide videntes ecclesiam a longinquo, non
 obstante quod habeat in se arbusta sterilia atque zizan-
 15 nia, iudicamus eam plenam fructuosis arboribus et fru-
 mento. Et ad istum sensum exponit Lincolniensis
 prophetiam Michee VII°: *Ve, inquit, tanta christianismi*
dilatacio, tanto opere Christi et suorum mediante
lege scripture elaborata, est hodie velut in brevis
 20 *anguli angustia coartata. Plurimam namque mundi*
partem occupavit infidelitas et a Christi ecclesia sepa-
ravit; de parte vere dicta christiana separavit a Christo
scisma, de parte vero residua que respectu duarum
prenominatarum admodum est parva et pauca (ut
 25 *puto) non modicam porcionem separavit a Christo*
pravitas heretica, quasi autem totalitatem residui con-
corporarunt diabolo et separarunt a Christo septem
criminalia peccata, ut iam voce lugubri plangat
Christus dicens: Ve mihi quia factus sum sicut qui
 30 *colligit in autumpno racemos vindemie, non est botrus ad*
comedendum. Uvas preciosas desideravit anima mea;

Some think that
 Christ's Church
 is united as to
 time and space,
 whereas the
 true members
 of Christ are
 scattered.

1. A in marg.: Nota quare iudicium nostrum errat circa ecclesiam.
 (Above 142^a without mark of reference.) 1. 3. B: a vera — ecclesiam
 deest. 16. A. in marg.: Lincolniensis. 17. A in marg.: Ecclesia sancta
 catholica quantum sit artata. 18. In codd.: medi^o. In codd.: qui
 factus. 22. Codd.: vero. 31. B: Uvas preter quas desideravit.

29. Prophet. Michaeae VII, 1. 2.

The visible
Church contains
more tares than
wheat.

periit sanctus de terra et sanctus in hominibus non ^{142^a} **G**
est. Nam sponsus ecclesie plus invenit de ficu fatua et
vite sterili, plus de zizannia quam de lignis fructiferis
et frumento. Nam vitis que solebat facere uvas, ex
quibus tamquam uberibus solebat mater ecclesia in- 5
ebriare suos palmites (ut superius exponitur a Bernardo)
iuxta vaticinium prophete Isaie V^o 2 *facit labruscas*,
id est, fatuitates honoris mundani atque discordias.
Ideo non restat ut quid tales terram occupant in agro * ^{142^b}
dominico, nisi ut reserventur colligendi in finali iudicio ¹⁰
et (ut dicitur Matthei XIII° 30) ad laudem ecclesie
comburendi.

A Christian
must know how
to square the
circle.

Dicitur tercio quod nisi christianus sciverit quadrare **3** **H**
circulum, non est de membris ecclesie. Quadratura
quidem circuli est scibilis, ut patet in Predicamentis, ¹⁵
sed fuit in tempore Aristotelis nondum scita. Constat
quidem quod figura tripunctalis ad instar trinitatis habet
tria puncta supposita quorum nullum excedit reliquum
sicut nec latera vel anguli, sed habent figuram et angulos
utrobique. Correspondenter mystice tota trinitas perso- ²⁰
narum est parilis et nocio personarum ut latera nec non
et proprietates earum ut anguli, et communem habent
essenciam ubique plenariam ut figuram. Et sicut omnes
illi tres anguli valent duos rectos, sic omnes tres per-
sone divine valent ydemptice commune principium et ²⁵
commune principiatum. Si ergo in medio trium
punctorum sit punctus positus, gerens similitudinem
essencie que secundum rationem communicabilitatis
distinguitur a personis, tunc figurat illud simul exi-
stens quadratum et circulus Deum nostrum qui secun- ³⁰
dum unum de viginti quatuor prophetis est circulus
intelligibilis cuius centrum est ubique et circumferencia

God is said to
be a circle with
its centre every-
where and its
circumference
nowhere.

1. B: in hominibus non erit. 5. B: tanquam universalibus. 13. A in
marg.: Nota de quadratura circuli. B in marg.: Quadratura circuli.
17. In codd: quod figuratur. 32. AA₁: cuius — intelligibilis deest.

31. This passage is not to be found in the prophets.

H 1.42^b nusquam; iste autem simul circulus intelligibilis et quadratum secundum multiplicem rationem miserendi ecclesie constituit quadratum sensibile, quando in plenitudine temporis compaginavit quatuor elementa in quatuor humores ac quatuor complexiones et assumpsit plenum hominem quem sic fecit. Tunc enim sensibile quadratum humanitatis et circulus intelligibilis divinitatis factum est utrumque natura idem suppositum verbi Dei.

He has combined the four elements on man and has assumed the square thus made.

I Et istam sententiam inculcat sanctus et devotus doctor magister Johannes de Howdan, alloquens amorem qui incarnavit filium in hec verba: *Artem nosti, quadrantem circulum quem quadrasti, carnis quadrangulum sperere Dei dans per miraculum sauciatum* 15 *sanando seculum*. Isti circulo oportet hominem inniti et secundum quadraturam quatuor virtutum cardinalium incorporari, si debeat esse membrum ecclesie dicente veritate Johannis XV° 4: *Sicut palmes non potest ferre fructum nisi manserit in vite, sic nec* 20 *vos nisi in me manseritis*. Oportet enim christianum esse Deo insorptum per amorem, sic quod tota terretitas instar ferri vel carbonis candentis pro zelo honoris Dei, honore seculi postposito, sit ignita; in cuius signum apostoli ex doctrina Christi Luce XXII° 25 vocarunt se in suarum epistolarum iniciis servos Dei et domini Jesu Christi, ut per hoc reprimatur in eis fastus vel dignitatis apparencia, sed in dominum suum convertatur tota dignitatis tendencia. Sed hodie prepostere de dignitate, primatu et reverencia servi fit 30 tota intencio, de honore vero Christi vel suo con-

The Christian should lose himself in God by love.

1. B: iste aut. 2. A A₁: rationum miserendi ecclesie; B: miterendi cie. 6. B: que sic fecit. 8. A: utramque. B in marg.: Circulus quadratus. 10. A in marg.: J. Howdan. 11. In codd.: magister J. de Howdan. 17. B in marg.: In ecclesia esse etc. 19. In codd.: facere fructum. Correx ex Joh. XV 4. 21. B: quod nos.

11. John of Howden († 1275) was the chaplain of Eleanor, the mother of Edward I.

temptu qui stat in legis suo observancia vel despectu ^{142^b} I
non fit scrutinium; quod est signum evidentissimum
quod tales superbi prepositi sunt extra Christum et
suam ecclesiam, membra regis superbie que suam
quadraturam ostentant * in figura mundi, figuram ^{142^c}
autem substance divine postponendo occultant.

3rd objection:
If the predesti-
nate form one
body, so must
the foreknown.

Tercio arguitur contra dicta de corpore ecclesie per **K**
hoc quod pari evidencia qua illa foret unum corpus,
et congregacio prescitorum constitueret unum corpus,
consequens falsum, quia nec corpus naturale nec ¹⁰
misticum, eo quod non foret forma uniens, nisi foret
peccatum, illud autem non continuat sed seiungit.

Answer:
The foreknown
do form one
body

Hic dicitur ex fide scripture quod omnes presciti
constituunt unum corpus. Christus enim dicit Joh.
VIII° 44, Judeis et principaliter sacerdotibus et phari-
seis qui dicebantur esse capitales ecclesie: *Vos ex*
patre diabolo estis et desideria patris vestri vultis
facere. Ex quo patet quod oportet esse unam gene-
rationem que fuit mala in vulgaribus, peior in secu-
laribus prepositis, sed pessima in prelatiis, sicut gene- ²⁰
ratio iustorum secundum tres gradus oppositos eis
proportionaliter correspondet. Si ergo sit una gene-
ratio perversorum, oportet quod sit unus iniquus
homo habens partes que sunt membra diaboli, et cum
non potest esse membrum vel caput nisi in compa- ²⁵
ratione ad totum corpus integrum, manifestum est
quod est unum corpus diaboli, sicut est unum corpus
Christi. Ubi autem corpus Christi vocatur corpus
misticum propter misterium celestis coniugii inter
Christum et ecclesiam Christi, corpus diaboli non est ³⁰
sic misticum sed obscurum, cum sic coniungi diabolo

of which the
devil is the head.

5. A: figuram figuram. 7. A in marg.: Malorum congregacio est
unum corpus naturale sicut bonorum est unum corpus misticum. (Above
^{142^c} without mark of reference.) 12. A: continat. 13. A in marg.:
Responsio. 14. B in marg. man. rec.: Ecclesia malignancium per
consequens est unum corpus. A in marg.: Triplex generacio mala. 22. A:
correspondent A₁: correspondent. 26. B: corpus deest. 30. B:
Christi deest. 31. B: cum coniungi.

K 142^c non sonat directe in misterium sed flagellum, et sic corpus diaboli habet esse naturale, cum secundum Augustinum in libro De Natura Boni . . . *omne malum oportet fundari in bono*: ergo omne malum moris
 5 fundatur in bono nature. Nec est inconueniens sed consonum modo loquendi sanctorum et vulgi vocare
 quancunque creatam substanciam ex partibus quantitativis sive materialibus sive formalibus compositam
 verum corpus, sic enim vocatur aggregatum ex spiri-
 10 tualibus et indivisibilibus legibus corpus iuris. Tale ergo esse naturale habet quecunque aggregata sub-
 stancia, unita in suo communi ut specie vel genere, et preter esse naturale habet rationalis creatura esse
 beatitudinis, virtutis vel vicii, ut est de membris Christi
 15 atque diaboli. Et loquendo de tali unione vel esse corporis negat Augustinus III°, De Doctrina Christiana, XXXII° cap., quod ex membris Christi atque diaboli sit unum corpus compositum.

A body may be composed either of material or formal parts.

L Et ulterius quando tangitur de forma uniente corpus
 20 diaboli, dicitur quod est dare formam extrinsecam et deformitatem intrinsecam. Forma autem extrinseca est prescincia Dei eterna qua scit et ordinat omnes tales constringi ad penam perpetuam, deformitas autem intrinseca est finalis inobediencia vel superbia, contumacia
 25 quam sancti vocant culpam finalis impenitencie vel peccatum in spiritum sanctum. Et sic idem peccatum continuat et seiungit. Continuat enim membra diaboli, constringens eos in tartaris in sua malicia, et segregat eos a consorcio beatorum, sicut calor dissolvens mix-
 142^d tum congregat * omogena, cum facit quodlibet ele-

The body of the devil is united by an outward form (God's foreknowledge) and an inward deformity (the sin of final impenitence).

3. boni. . . lacuna in codd.; A in marg.: Augustinus. Hic locus in libro supra laudato non extat; sed plures similes inibi invenies. . . 9. B: ut supra corpus.

9. A in marg.: Quid est corpus. B in marg. man. rec.: Ex esse virtutis (vel) vicii unum corpus esse non potest. 16. A

in marg.: Augustinus. 19. A in marg.: Nota de forma uniente malos in corpus unum. 26. B: et sicut. A in marg.: Conclusio. 28. B:

in carceris. A in marg.: Exemplum.

mentum mixti dissoluti petere locum suum, sed segregat ethrogena, cum dissolvit compleccionem armonicam, resolvendo partes mixti in suas naturas simplices separatas. Oportet enim in die iudicii ex contrarietate frigoris corporis diaboli et caloris caritatis corporis Christi secundum legem forme ultime corpus bipartitum dissolvi, quando partes leves advolabunt cum capite suo quod est ignis consumens ad mansiones naturales in superis. Partes autem plumbee affectione terrestri descendunt ad inferos, et sic duo hec nedum sunt duo corpora, sed due persone (ut tetigi cap. XLIII° tercii libri); de quo satis est adducere unum testimonium beati Gregorii, IV° Moralium, cap. XI°. *Sicut, inquit, redemptor noster una persona est cum congregacione bonorum (ipse namque caput est corporis et nos huius capitis corpus), ita antiquus hostis una persona est cum cuncta colleccione reproborum.*

At the day of judgment the parts of these two bodies (of Christ and the devil) will be finally separated.

Objection: The Church cannot be one body because its parts are separate in space.

Answer: All the parts have a common point of union in the head.

Sed adhuc instant sophiste per hoc quod, si ecclesia catholica sit unum corpus et omne corpus est vere continuum, tunc ipsa ecclesia est vere continuum; consequens falsum, quia partes ecclesie distant per quotlibet miliaria sine parte ecclesie media intercepta. Hic concedi debet conclusio quod ecclesia catholica est vere continuum. Nam omne corpus cuius partes copulantur ad terminum communem est vere continuum; dicta ecclesia est corpus huiusmodi, ergo conclusio. Assumptum patet per Aristotelem in Predicamentis, capitulo de quantitate, sic describentem quantitatem continuum. Si ergo dicte ecclesie sit quantitas continua se-

2. A: ethromogena; A₁: etherogena. 5. A: calore; A₁: calce; B: calores. 10. Codd.: terrestres. 13. A in marg.: Gregorius. Codd.: cap. IX. 17. B est cuncta (sic). 18. A in marg.: Obieccio. Nota de continuitate ecclesie. 21. B: Antecedens falsum. 22. B: cum parte.

13. Opp. Greg. tom. I, pag. 112. 27. In Predicamentis, id est, in Categoriis, cf. Categ. Cap. VI.: Itidemque in corpore potes accipere communem terminum, lineam vel superficiem, qua corporis partes coniunguntur. Aristoteles latine, interpretibus variis, ed. acad. reg. Borussica pag. 3. Arist. graece ed. Bekker I, pag. 4.

M 142^d cundum quam est formaliter magna, tunc ipsa est vere continua, ymo non solum quelibet pars huius ecclesie continuatur cum aliqua alia eius parte, sed omnes simul copulantur ad eundem terminum communem.

5 Pro quo declarando suppono quod, sicut ecclesia est unum aggregative, sic membrum eius et accidentia sua sunt unum aggregative. Aliter enim non foret *multitudinis credencium cor unum et anima una* (ut scriptura sacra dicit Act. IV° 32). Ex quo patet
 10 quod omnes partes ecclesie collective intellecte copulantur ad eundem terminum communem ex omnibus communibus terminis ecclesie aggregatum. Nam iste communis terminus copulat quamlibet partem quantitativam ecclesie cum alia, hic secundum unam eius
 15 partem et hic secundum aliam. Ymo (ut logice loquar) sicut punctus replicatus est tota substantia linee superficie et corporis quantitatis, sic substantia materialis aggregata est universum corporeum et eius partes sunt proportionaliter partes mundi. Aliter enim *Deus non est*
 20 *locutus per os sanctorum* contra scripturam Luce I^o, 70, nec ecclesia foret *unanimis uno ore honorificans Deum* Rom. XV°. Nec distancia localis nec discontinuacio
 143^a mathematice quantitatis*obest, quia similitas secundum interiorem hominem et adnascencia membrorum ecclesie
 25 secundum caritatem excedit unitatem sensibilem.

Local distance does not interfere with this union.

N Ulterius, cum maior sit unitas gracie quam nature, ostendendum videtur quod non solum quelibet pars ecclesie continuatur cum alia, nec solum quod omnes partes ecclesie continuantur ad invicem, sed quod
 30 quelibet eius pars continuatur cum qualibet. Nam omnis pars ecclesie copulatur cuilibet per eundem terminum communem, ergo omnis pars ecclesie continuatur cuilibet. Pro assumpto suppono quod mediator Dei et hominum Christus Jesus plenus gracie et
 35 veritatis faciat quamlibet partem ecclesie prodesse

Not only is there a continuous body but every part is in touch with every other,

since each helps all,

9. B: et scriptura. A: Act. I^o.

22. In codd. Joh. XV; correxi.

26. A in marg.: Conclusio. Nota quelibet pars ecclesie continuatur cuilibet.

cuilibet. Aliter enim non iuarent se ad integrandum ^{143^a} **N**
 matrem ecclesiā ad profectum cuiuslibet. Tunc
 arguo sic: Eo ipso quo creatura agendo prodest alteri
 quodammodo est cum ea, sed quelibet pars ecclesie
 agendo prodest cuilibet, ergo quelibet quodammodo ⁵
 est cum qualibet. Assumptum videtur ex hoc quod
 omne sic prodesse est meliorare, et per consequens,
 ex adquisicione qualitatis que est bonitas est alterare
 et sic movere, sed secundum philosophum VII°. Phis-
 icorum: *In omni motu movens et motum sunt simul.* ¹⁰
 Sic enim concedunt quod sol secundum speciem suam
 que lumen dicitur est simul cum qualibet parte orbis
 subluminaris quam alterat, sensibile est ad omnem
 punctum medii ubi agit speciem suam, et res post
 sui corrupcionem est in suo effectu modo quo loquitur ¹⁵
 scriptura Ecclesiast. III° 14: *Didici quod omnia opera*
que fecit dominus perseverent usque in eternum. Ex
 istis sequitur quod sicut quelibet res est simpliciter
 eterna secundum esse suum intelligibile, sic est
 perpetua nedum in sua specie et principiis quiditatis, ²⁰
 sed in suis causis individuīs et in sua causacione,
 cum semper sit causacio cuiuslibet rei. Et conformiter
 est ubique, licet non secundum existenciam individui;
 et idem videtur sapientem Salomonem sentire Eccl. III°
 (ubi supra): *Quod factum est, inquit, ipsum permanet,* ²⁵
que futura sunt iam fuerunt, et Deus instaurat quod
abiit. Ecce quomodo primo proponit, quomodo que-
 libet creatura permanet perpetuo et probat hoc de
 nobis futuris, eo quod ipsa iam fuerunt, tam in suis
 causis quam in suis effectibus. Probat hoc iterum de ³⁰
 preteritis, eo quod Deus instaurat in fructu operis

and therefore is
 with it, since
 things that
 affect each other
 must be
 together.

Every thing that
 is is eternal,
 as well in its
 causation as in
 its quidity.

8. A A₁: bonitatis. 9. A in marg.: Aristoteles. 15. A: corrup-
 tionem. 15. A A₁: effectū deest. 16. A in marg.: Conclusio.
 Quelibet res est perpetua in suis causis in divinis et in sua causacione.
 16. Eccl. III, 14: Deus perseveret in perpetuum.

g. Aristotelis Physicæ auscultat. VII, 1. Ed. Bekker I, 243: Τὸ
 δὲ πρῶτον κινῶν, μὴ ὥς τὸ οὐ ἐνεκεν, ἀλλ' ὅθεν ἡ ἀρχὴ τῆς
 κινήσεως, ἐστὶν ἄρα τὸ κινουμένον. 25. v. 15.

N 143^a illud quod nobis preteriit; sicut enim sol non posset
agere in orbe sublunari secundum suam speciem, nisi
anima mundi vel forma eius que est mundialitas
deferret speciem ipsam sustentans secundum aliquid
5 sui, sic non esset possibile rem facere quicquam boni
post suam corrupcionem, nisi Deus eternus instauret
ipsam, causando eius pretericionem, causando etiam
quod res succedens se habet in tali ordine. Et movetur
143^b quia res que * preteriit pro suo tempore ita causat;
10 sicut enim sequitur: Ista creatura hic causat, ergo
hic est, ita sequitur: nunc causat, ergo nunc est.

Ex istis videtur quod omnia futura de neces-
sitate evenient et quod nichil anichilari potest.

All future things
will happen of
necessity, and
nothing can be
annihilated.

Nam Deus qui non potest impediri ordinat cuncta
15 esse perpetua. Ideo dicit Ecclesiastes (ubi supra): *Non
possumus eis quicquam addere nec auferre que fecit
Deus, ut timeatur.* Si enim pretericio rei non potest
destrui, multo minus eius esse quod est previe requi-
situm, nec aliter esset timendus ut Deus nisi sic fecerit.
20 Quando autem variavi ab ista sententia, non cognovi
ut modo, quomodo res habet multiplex esse, sed omne
esse posui existenciam individuum rei in suo genere.

O Sic redeundo ad propositum, patet quod gracia et
caritas Jesu Christi que realiter est ipsemet Christus,
25 est terminus communis copulans quodcunque mem-
brum ecclesie cuilibet alteri. Ista autem copulacio per
medium terminum communem tam nobilem est longe
prestancior quam copulacio per terminum mathe-
maticum. Et hinc reor Christum qui tantum amat
30 communia tam crebro posuisse se medium. Nam ipse
est Dei virtus que consistit in medio inter patrem et
1 filium. Unde voluit concipi in equinoccio vernali quod

The grace and
love of Christ
is the common
term uniting all
the members
of the Church.

1. A A₁: idem quod. 11. B: illa sequitur. 12. A in marg.: Cor-
relarjū. Necessitas absoluta. 14. Codd.: impedire. B: cuncta.
17. A A₁: Si pretericio. 20. Codd.: variam. 23. A in marg.:
Gracia et caritas Jesu Christi est terminus communis copulans quod-
cunque membrum ecclesie cuilibet alteri. 30. B in marg. man.
rec: Medium in omnibus tenuit Christus. A in marg.: Quomodo
Christus crebro se posuit in medio. 31. A in marg.: Nota octo media.

Christ in all
things loved the
mean,

habet tam diem quam noctem pro medio diei natu-^{143b} O
ralis Luce I^o 36. *Hic mensis est sextus illi qui voca-*
tur sterilis. Voluit eciam nasci in medio noctis 2
Sap. XVIII° 14, 15. *Cum enim quietum silentium conti-*
neret omnia, et nox in suo cursu medium iter haberet, 3
omnipotens sermo tuus domine exiliens de celo a
regalibus sedibus venit. Tercio voluit poni in diver- 3
sorio, quod est hospitaliaria media inter duos vicos.
Quarto voluit poni in medio duorum animalium, ut 4
patet Luce, II°. Quinto voluit opponere in medio 5
doctorum, Luce, II° 46. Sexto posuit se in medio disci- 6
pulorum, *ministrando*, Luce, XXII° 27. Septimo posi- 7
tus est in medio latronum triumphando Joh. XIX°, 18.
Octavo post resurrectionem stetit in medio discipulorum, 8
informando, Joh. ultimo. Iste ergo est abbas promittens 15
Matthei XVIII° 20, quod *ubicunque duo vel tres con-*
gregati fuerint in nomine suo, in medio illorum est.

which Aristotle
has shown to
be the seat of
virtue.

Hec autem fecit abbas noster, ut doceat nos tenere
medium virtutis in nostris operibus. Et ex II° Ethicorum
extrema ab illo medio in quo virtus consistit de- 20
viancia corrumpunt virtutem; nec video quin, si quan-
titas mathematica continuat elementa, si humor aqueus
continuat iuxta singenia, si armonia corporis animalis
faciat membra adnata esse continua, quasi longe plus
latitudo, longitudo, sublimitas et profundum (de quibus 25
loquitur apostolus Eph. III° 18) facit unanimes vere
unum.* Illa eciam aqua sapientie (de qua Ecclesiastici 143^c
XV, 3) continuabit unius moris in domo, et demum
armonia in trinitate fundata illapsa universali ecclesie 30
ipsam ex membris compaginatam faciet unam sponsam.

4. In codd: Sap. VIII.
Correxi e Sap. XVIII 14.

4. 5. A: contiret. A₁ B: continerent.

7. In Sap. loc. cit.: durus debellator in
mediam exterminii terram prosilivit.

16. A in marg: Copulacio et

unio Christi et in Christo.

19. A A₁: Et secundo.

23. A, A₁:

mixta singenia.

24. B: quin longe.

7. in diversorio. Cf. Lucae II, 7.

19. Cf. Aristotelis Ethic.

Nic. lib. B. 7, ed. Bekker II, 1107.

24. singenia i. e. συγγένεια.

P 143^e Unde Bernhardus, De Consideracione, libro V^o, ad

Eugenium papam, ponit octo modos unitatum. *Est*,
 1 *inquit, unitas que collectiva potest dici, ut multi*
 2 *lapides faciunt acervum unum. Est unitas constitu-*
 3 *tiva, cum multa membra unum corpus vel multe*
 4 *partes unum quodque totum constituunt. Est et*
 5 *coniugativa qua fit, ut duo iam non duo sint sed*
 6 *una caro. Est et nativa qua anima et caro unus*
 7 *nascitur homo. Est unitas potestativa qua homo vir-*
 8 *tutis non instabilis non dissimilis sed unus sibimet*
 9 *semper nititur inveniri. Est consentanea, cum per*
 10 *caritatem multorum hominum est cor unum et anima*
 11 *una. Est et votiva, cum anima votis omnibus adherens*
 12 *Deo unus spiritus est. Et est dignativa unitas qua*
 13 *limus noster a Dei verbo in unam assumptus est*
 14 *personam. Et super istas octo unitates dicit in quodam*
 15 *sermone quod est unitas principalis qua tres persone*
 16 *divine sunt una indivisibilis essentia. Et sic omnis*

Unity may be
 supernatural,
 natural or vir-
 tual.

17 *unitas potest dici supernaturalis, naturalis vel virtualis.*
 18 Duo posteriora membra recipiunt divisiones multi-
 19 plices et cum in equivocis non sit contradiccio, patet
 20 quod non repugnat corpus ecclesie non continuari,
 21 loquendo de continuacione naturali sensibili, cum
 22 quolibet pars eius quantitativa completa in actu non
 23 sic continuatur cum alia naturaliter incommunicante,
 24 et tamen continuatur alia continuacione spiritali plus
 25 forti per spiritum Dei diffusum in cordibus omnium
 26 membrorum ecclesie habencium omnia in communi.

Q Quarto principaliter arguitur per hoc quod ad uni-
 27 vocam rationem ecclesie requiritur univoca ratio sua-

1. A in marg.: Bernhardus. A B in marg.: Unitatis octo modi. 10. B: non instabit. 15. B: una assumptus. 20. A in marg.: Quarta obieccio. Hic nota. Nota materiam de univoca ratione parcium ecclesie.

B in marg. man. alt.: Predestinacio < activa
 passiva

1. Bernhardi Opp. pag. 1048. 16. Cf. sermonem Bernhardi (Opp. pag. 450): Unitas principalis que et substancialis est in trinitate.

4th objection:
If there is but
one Church
there should
be but one way
of membership,
but we on earth
have not the
same form as
the blessed.

rum parcium, sed non est talis univocacio in pere-^{143°} Q
grinantibus, dormientibus et beatis. Ergo non univoce
constituunt Christi sanctam matrem ecclesiam que
non potest dici etherogena, nam si fides ponatur forma
constituens membrum ecclesie, videtur quod beati 5
quibus inest clara visio, evacuata fide non sint de
membris ecclesie, si caritas adhuc caritas patrie et
caritas vie sunt disparium rationum.

Answer:
We have the
same form:
God's prede-
stination.

Sed hic dicitur (ut supra) quod forma exemplaris
eternaliter formans ab extra quodcunque membrum¹⁰
ecclesie est predestinacio Dei eterna. Forma autem
per se et ab intrinseco constituens membrum ecclesie
est predestinacio passiva. Ipsa enim non potest inesse
multiplicative, nisi assit ecclesia. Et sic habet quilibet
predestinatus fidem formatam caritate predestinacionis¹⁵
secundum quam constituitur ecclesia vel eius membrum.
Et ita ratio est univoca in quocunque salvando.

Moreover faith
and charity are
the same, only
that in heaven
they lose their
imperfection.

Unde sicut crementum et profectus persone non¹
variat eius speciem, quia sic * homo secundum varia-^{143^d}
ciones etatum transiret de specie ad speciem, sic etas²⁰
personae sancte matris ecclesie non variat eius speciem,
sed corroborat per accidens rationem ecclesie. Ymmo
manet eadem fides in mundo, in purgatorio et in
celo. Sed imperfeccio que ex parte est hic evacuabitur²⁵
in beatis; manebit, inquam, eadem fides que creditur,
cum sit veritas eterna, et manebit eadem fides qua
et secundum quam creditur, quia manebunt iidem
actus et habitus. Est enim prima adhesio quam
creatura habet de veritate credenda actus fidei cui
accidit obscuritas enigmatica pro via que evacuatur³⁰
in patria veniente intuicione clara, caritas autem
eadem habens in patria confirmacionem loco incerti-
tudinis.

4. A A₁ etheromogena. 9. A in marg.: Responsio. 16. A:
membra; B: ut eius: B in marg.: Quid hominem constituit membrum
ecclesie. 32. A in marg.: Nota bene quomodo manet eadem fides
in celis que est hic.

R 14³⁴ Dissensio autem est apud doctores nostros, eo quod
 2 aliqui intelligunt fidem aggregative pro adhesionem prima
 cum imperfectione sequente. Aliqui autem intelligunt
 fidem personaliter pro illa adhesionem cui inest per
 5 accidens intuitio vel enigma. Illa autem prima adhesio
 precedens rationem est eiusdem rationis hic et in
 patria, sed ibi validior (sicut alibi diffuse exposui). Et
 sic omnes predestinati habent continue fidem gratia
 predestinationis formatam, et sic non cadit a mem-
 10bris ecclesie per mortale, ut patet III°, De Doctrina
 Christiana XXXII°, et epistola XXXIII^a ad Bonifacium.
 Explicat hoc de David et Petro; de David autem
 explanat hoc in libro De Octo Questionibus ad Dulci-
 cium amicum suum; quorum omnium ratio est quia
 15 Deus non potest quemquam noviter diligere vel odire,
 sed sub quocumque gradu amat vel odit aliquem, sub
 eodem gradu eternaliter sic amat vel odit. Nec est
 detestabile quod Deus semper odit beatos in celo,
 nam semper odit peccata eorum preterita, non pro
 20 semper, ideo semper amat eos pro sempiterna glori-
 ficatione. Unde ecclesia excommunicat tales cum, ipsis
 existentibus in mortali, notificat eos privari commu-
 nione sanctorum secundum presentem iusticiam, cum
 humidum fluens ad tempus eis deficiat, nunquam
 25 autem anathematizat tales vel omnino dividit a cor-
 pore Christi nec potest. Et ista est plerumque sen-
 tentia Augustini, si bene inspicitur, non in dolo. Et
 patet ex solutione proximi argumenti et huius, quo-
 modo intelliguntur sancti Ysidorus, De Summo Bono.

Difference of
 opinion as to
 what Faith is.

All the predesti-
 nate have faith
 and cannot lose
 it even by mortal
 sin.

The Church
 may rightly ex-
 communicate
 them for sin,
 but cannot cut
 them off from
 the body of
 Christ.

2. 3. B: prima imperfectione. 4. A. in marg.: Dupliciter dicitur fides.
 (Above 14³⁴ without mark of reference.) 10. A. in marg.: Augustinus.
 11. In codd. epistola XXXII. Cf. Opp. Aug. tom. II, pag. 263. 13. in
 codd. A A₁: de decem questionibus. B: de conclusio iubet. Correxii;
 cf. Opp. Aug. VI, pag. 121. A in marg.: Deus odit ab eterno et diligit
 quos diligit et odit. 16. B: sic amat.

29. Isid. De Summo Bono, lib. I, cap. XIX: Sancta ecclesia ideo
 dicitur catholica pro eo quod universaliter per omnem sit mundum
 diffusa. Nam hereticorum ecclesie in partibus mundi coartantur.

cap. XIX° et Augustinus, epistola XXXIII^a ad Boni-^{143d} R
facium, quomodo ecclesia fidelium est ubique diffusa,
ecclesia autem hereticorum est in parvo angulo coar-
tata. Predestinati nempe dilatant more celestium
fructus suos, alii autem licet sint hinc plures in 5
numero, more terrestrium constringuntur. Christus enim
caput prioris ecclesie cui oportet ut secunda subser-
viat, est potencior patre mendacii quem sic ligat, hoc
est, ipsum in membris suis penaliter sic constringit.

Erroneous de-
finition of the
Church as the
multitude of
Christians who
keep whole the
true faith.

In ista vero materia est quidam doctor describens S
ecclesiam sub * hac forma: *Ecclesia*, inquit, *est uni-*^{144^a}

*versalis multitudo omnium christianorum, habencium
ex integro rectam et eandem fidem per Christum
et apostolos divulgatam et a sanctis patribus et
consiliis generalibus declaratam.* Et patet quod loquitur ¹⁵

de una sancta ecclesia catholica, quia aliter non assu-
meret pro genere quod ipsa ecclesia sit multitudo
omnium christianorum. Primo, inquam, videtur quod ¹

This definition
excludes the
O. T. Saints

nulli patres veteris testamenti fuerunt de illa ecclesia,
quia illa non fuit antequam Christus eam genuit per ²⁰

effluxum sanguinis et aque de suo latere dormientis
in cruce (ut dicitur Joh. XIX° 34), sed hoc non fuit
pro tempore patrum veteris testamenti, ergo nec illa
ecclesia. Ex quo sequitur quod cum *extra illam eccle-*

siam non est salus (ut patet in extravagante Boni-²⁵

facii VIIIⁱ. *Unam sanctam*), nullus patrum veteris
testamenti salvabitur. Non enim foret pertinens decreto
dicere quod extra unam sanctam et catholicam eccle-

siam non est salus nisi intenderit quod nemo salva-
bitur nisi fuerit de illa. Secundo sequitur quod Christus ²
non sit de illa ecclesia, quia non est de universali
multitudine omnium christianorum, eo quod non est

and Christ
himself,

1. In codd. cap. XVI. In codd. iterum: epistola XXXII. A in
marg.: Ubi est ecclesia. 10. B in marg. man. alt.: Diffinicio ecclesie.

A in marg.: Quedam descriptio ecclesie. 16. 17. A: assummeret.

23. A: patrinum. B: patuum. A₁ correxit: patrum. 24. A

B: quod deest. A₁: sequitur quod. 26. In codd.: sequitur quod

nullus. B: nullus patrum. A₁: nullum patrum. 29. B in marg. man.

rec.: Extra ecclesiam non est salus

- S 144^a christianus, sed ipse Christus a quo dicitur quilibet christianus, et per consequens, nec est de numero salvandorum nec caput nec aliqua pars ecclesie catholice. Nam a Christo ut capite denominantur fideles servi Christi christiani (ut patet Act. XI°, 26). Ergo sicut Romanus non est Roma nec Israhelita ipse Israhel, et breviter, nulla generacio passiva est ipsum principium generans, sic nullus christianus est Christus sed Christi, et periret fides scripture de capite et de membris ecclesie; et multo evidencius sequitur quod beata virgo non fuit membrum illius ecclesie, quia in sancto triduo non fuit illa ecclesia nec fuit posterius sibi incorporata.
- 3 Tercio sequitur quod nulla sit talis ecclesia, quia 15 nulla multitudo omnium christianorum habet ex integro eandem rectam fidem, tum quia defective et corrupte habet multitudo omnium christianorum fidem Christi, tum eciam quia nullam unam fidem habent omnes illi christiani nec pro specie nec pro aggregato. Nec valet 20 hoc sophisma: Isti habent fidem, sed nullam fidem habent. Nec valet fingere fidem que creditur, quia talia negantur a sic describente, et illis positis inculte aggregantur in descriptione tam anxie elaborata. Nam multi christiani habent fidem valde peccatis obliquatam, tam 25 presciti quam predestinati, et multi simpliciter infideles habent fidem creditam valde rectam.
- T 4 Quarto sequitur quod nec apostoli nec alii fideles erant de ecclesia, antequam fides fuit per Christum et apostolos divulgata et a sanctis patribus in consiliis generalibus declarata; quod fuit diu post ascensionem domini 30 et mortem apostolorum. Nam nemo fuit de ecclesia catholica, antequam illa fuit, sed illa non fuit, antequam fuit ita quod illa est: sed cum non fuit ita quod illa

so that he would not be the head of the Church.

The mass of Christians never keeps the faith quite whole.

The apostles would be out of the Church, with all who lived before general Councils had declared the faith.

9. A A₁: capite et membris. 10. A A₁: et multo — ecclesie deest. 20. B: hoc solum: Isti. 21. A A₁: fingere que creditur. 27. A in marg.: Argumenta contra quandam descriptionem ecclesie continue infra. (This is below 144^a without mark of reference.). 29. In codd. plerumque: consiliis pro conciliis.

est, antequam dicta conscripcio sibi compeciit, sequitur ^{144^a} T
quod tunc primo fuit ecclesia; quod esset valde incon-
ueniens, primo quia Christus ex latere suo non formasset
ecclesiam, secundo quia nulli fideles * fuissent de ^{144^b}
ecclesia ante consilia dicta generalia, et sic beatus 5
Stephanus et multi alii christiani fuissent mortui extra
fidem ecclesie; tercio quia complentes prima consilia
post ascensionem fecissent primo ecclesiam catholicam,
quia posito quod essemus per diem ante prima consilia,
post ascensionem foret nobis verum quod nondum 10
est ecclesia catholica, quia nondum verificata est
descripcio.

Death and
birth would be
always making
a new Church.

Quinto sequitur quod, ut generabuntur et morientur 5
fideles, erit nova et nova ecclesia catholica, et per
consequens, forent plures quam mille ecclesie catho- 15
lice; quod est contra decretalem Bonifacii *Unam
sanctam*. Et consequencia videtur ex hoc quod ut sic
erunt nove et nove multitudines christianorum, et per
consequens, non manebit per tot et tantas transmuta-
ciones eadem ecclesia in numero, sicut patet querenti 20
diligenter quid foret illa ecclesia que sic continue
remaneret.

The Church
would include
all the
foreknown in
present grace
and exclude
all predestinate
who were in
error.

Sexto sequitur quod omnes presciti in gracia forent 6
membra ecclesie catholice, et nulli predestinati dum
erraverint in fide forent partes sancte matris ecclesie; 25
quorum primum videtur falsum de Scarioth et aliis
hereticis, et secundum videtur fuisse falsum de David,
Petro, Paulo et eis similibus pro tempore quo fuerunt
infideles. Quorum utrumque est contra sanctorum
sentencias et rationes factas superius. 30

There would
be no Church
triumphant.

Septimo videtur quod non sit ecclesia triumphans, eo 7
quod in patria non habuit fidem ut dicitur. Et sic
nulla multitudo erit perpetuo ecclesia sponsa Christi,
vel aliter ecclesia ad sui perfeccionem fiet non ecclesia;
quod est contra scripturam et rationem. 35

8. B: stetissent. 15. 16. A A₁: et per — catholice deest.
32. A₁: habent fidem.

T 8 Octavo videtur quod ecclesia catholica nullibi sit The Catholic Church would be nothing.
 144^b nec aliquam partem habet, cum nichil sit, et sic ecclesia Romana non foret dignior aut indignior quam ecclesia catholica.

V Istas evidencias facio, ut dicatur seriose ad materiam These opinions really follow from the premisses.
 et formam rationum, nullibi declinando a veritate de virtute sermonis, quia sententiam quam ego exposui de ecclesia volo defendere de virtute sermonis, communicando capciosissime sophiste et cuicunque fideli vel
 10 infideli volenti quantumlibet protervire. Si autem ista descriptio non sit valida, ad quid ponitur pro cognoscenda sancta matre ecclesia?

9 Nono videtur, supposita communi logica iam corrente, There would be no single head to the Church.
 quod ecclesia universalis non sit aliquid, quia nec
 15 substantia nec accidens, et per consequens, cum nulla sit pars universalis ecclesie, ipsa foret tam quantitative quam qualitative indivisibilis, et per consequens, nec dominus papa nec Romana ecclesia foret caput universalis ecclesie, eo quod non sequitur: Si ipse exercet
 20 officium capitis in aliquos istorum, ergo in istos, quia pari evidencia diabolus foret caput eiusdem ecclesie et haberet quotlibet capita tam bona quam mala.

10 Decimo et ultimo videtur quoad proprietates et The Church would lose all the attributes that Scripture assigns to her.
 144^c accidentia ecclesie quod ipsa non habet sexus distinctionem, virginitatem, etatem vel * alia accidentia que fides scripture sibi attribuit, et per idem, non habet privilegium vel peccatum, temporalia vel regulam vivendi, cum non magis tendat ad unitatem quam membra diaboli, cum in illis sit pax quam Christus
 30 Matthei X^o, 34, dicit venire dissolvere. Istas instancias pueriles contra rudimenta fidei oportet fidelem clare dissolvere, quia in principiis errorum oportet diligenter ob stare, cum eorum admissio abducit in devium.

9. In codd. so^{to}.

19. B: ipse exercitet.

27. A₁: temporale.31. A₁: pluries contra.33. Ad cap. V. cf. Hus, De eccl. fol 205^{ab}.

CAP. VI.

1. We have to solve the difficulties that we have raised against our adversaries

that the Church is a monster, having a thousand heads, and that she is a virgin and a corrupt synagogue, and Christ's Church.

The difficulty as to heads rests on an equivocation. A head may belong to the Church without being the head of the Church.

Sed adhuc instatur finaliter deducendo ad conformia ^{144° A} inconveniencia ad qualia adversarii deducuntur. Primo 1
enim videtur quod ecclesia tamquam monstrum habeat
mille capita, et sic de aliis membris monstruose fabri- 5
catis, et sic foret simul virgo et corruptissima syna-
goga et Christi ecclesia. Hic dicitur (ut sepe) negando
assumptum; nam non sequitur: Ista capita sunt istius,
demonstrando sanctam matrem ecclesiam, ergo sunt
capita istius, nec sequitur: Ista sunt capita istorum 10
qui sunt ista ecclesia, ergo sunt capita huius ecclesie,
quia sunt capita istorum singillatim. Et tamen nullum
eorum est caput istorum. Ad hoc ergo quod sint a
capita ecclesie, oportet quod ecclesia habeat illa omnia
et singula tamquam eius capita. Cum enim caput 15
iuxta Aristotelem dicatur ad aliquid, patet sophistis
quod non sequitur: Hoc caput, hic pater vel hoc mem-
brum est huiusmodi, ergo est caput, pater vel mem-
brum illius, nec sequitur: Hoc est caput naturale huius b
capitanei, existentis caput date ecclesie, ergo hoc est 20
caput illius ecclesie. Non enim oportet equivocando
in capite, si hoc sit caput capitis, tunc hoc est caput
cuiuscunque capitati ab illo capite, et correspondenter
de aliis membris. Quelibet enim pars predestinati o
potest dici pars corporis ecclesie, nullum tamen est 25
membrum ecclesie nisi persona predestinata, et omnis
talis est membrum ecclesie sicut proportionaliter
dicendum est in humano corpore. Et patet quod ad
noticiam illius materie de sancta matre ecclesia nedum
oportet scire theologiam et iura canonica, sed omnino 30
logicam, phisicam et ethicam que omnes subserviunt

3. A in marg.: Prima obieccio.

7. A in marg.: Responsio.

12. singillatim: ita cod. A et B. A₁: sigillatim.

16. B: de sophistis.

17. 18. B: membrum est huius.

28. A in marg.: Correlarium.

A 144^c matri nostre. Sicut enim non sequitur: Pater in divinis generat, et ipse est natura divina, ergo ipsa generat, ita non sequitur: Ista persona capitatur istis capitibus, et ista persona est hec ecclesia, ergo hec ecclesia sic capitatur. Nam ecclesia dicit abstractivè multitudinem fidelium secundum rationem qua uniuntur in capite; ad quem sensum ecclesia non potest esse non ecclesia vel dampnari. Ecclesia ergo non est monstruose composita.

B 2 Sed quoad secundum, conceditur quod ecclesia est ^{2. The Church is a virgin, polluted now by sins of her members, but to be purified for final glory.} 10 virgo, cum sit sponsa virginis Jesu Christi ex qua ut vera matre spiritualiter procreamur, et sic est castissima 144^d secundum se totam in patria; * hic tamen, fornicando cum adulterante diabolo et sic membris eius, multis criminibus parcialiter est corrupta (ut patet ex fide 15 scripture Ezechielis XVIII°). Verumptamen nunquam recipitur ut sponsa beatifice amplexanda in dextera in lecto sponsi, antequam fuerit pura virgo omnimode sine ruga; Christus enim est sponsus virginitatis.

3 Et quantum ad tertium punctum, dicitur quod ^{3. Every synagogue that is a part of Holy Church is a Church.} 20 omnis synagoga que est pars sancte matris ecclesie est ecclesia, non econtra. Et ideo tam crebro vocatur synagoga in veteri testamento ecclesia, sed non memini quod in novo testamento aliqua particularis ecclesia dicitur synagoga (cuius ratio dicta est alibi). Secundo 25 obicitur per hoc quod iuxta dicta sequitur eandem personam verbi esse filium, patrem et sponsum ecclesie; quod est contra leges tam nature quam ecclesie, cum nunquam desponsavit quis licite matrem suam.

Hic dicitur concedendo conclusionem assumptam, cum 30 Christus nedum desponsat universalem ecclesiam sed desponsacione perpetua quodlibet membrum eius. Et quantum ad leges allegandas in contrarium, patet quod

It is objected that Christ would be at once son, father and husband of the Church.

9. A in marg.: Nota argumenta logica de materia capitis ecclesie. (Below 144^c without mark of reference.) 13. B: sic deest. 15. A in marg.: Nota. 24. A in marg.: Secunda obieccio. Item est filius pater et sponsus ecclesie, puta Christus etc. 29. A in marg.: Responsio.

There is no
reason why
such relations
should not exist
spiritually;

loquuntur de contractu, de cognacione et despon-^{144^d} B
sacione carnali, non autem spirituali, sicut debemus
loqui in proposito et eo debemus eam magis atten-
dere, quo est preciosior, proprior et in scriptura sacra
expressior.

5

as the Church
is truly all the
things that she
is called in
Scripture.

Nam secundum illam omnes salvandi sunt filii Dei C
et veri fratres ex utroque parente, ymo secundum logi-
cam Christi rectissimam Matthei XII°, 50: *Quicumque*
filius regni voluntatem patris sui fecerit qui in celis
est, ipse suus frater, soror et mater est. Et sic sine¹⁰
distinccione sexus spiritualis omnis christianus pre-
destinatus, sive masculus sive femina, est frater, soror,
mater et sponsa Christi. Ideo Canticorum V^o, 1, dicitur
ecclesie: *Veni in ortum meum soror mea sponsa.*
Ymo ecclesia est vere domus Dei, civitas regis iusticie,¹⁵
regnum celorum, ortus conclusus, fons signatus et
alia que scriptura ad sensum misticum sibi attribuit.
Nam in spiritualibus eadem substantia habet in se
sine repugnancia quotlibet rationes vere earum denomi-
nationes, ut exemplariter videre possumus quomodo²⁰
contrariorum species et intenciones sunt simul in
medio et in mente. Et ille qui ignorat hoc est valde
indispositus ad cognoscendum catholice illud celeste
coniugium. Nam Ysaie XXVI°, 1, dicitur de Christo et
sancta ecclesia: *Salvator ponetur in ea murus et*²⁵
antemurale. Christus enim secundum divinitatem
immediate complectitur sponsam suam, et secundum
humanitatem qua minutus est paulominus ab angelis
est antemurale, quia dux belli diro certamine superans
hostes ecclesie, et sic de quotlibet rationibus quas omnes³⁰
apostolus I^a Corinth. XV°, 28 compendiose complecti-
tur, dicens quod *Christus est omnia in omnibus.*

Unde * ignari scripture divertunt ad tales pueriles^{145^a} D
instancias, quando aliunde deficiunt argumenta et
dicunt quod scriptura nostra est impossibilis in tantum 1

24. Ysaie; Codd. Ysidorus. Correx. 26. A in marg.: Christi
respectus ad ecclesiam. 33. A in marg.: Duplex opinio.

D 145^a quod quidam dicunt nullam esse ecclesiam catholicam, quia non est dare universalialia ex parte rei. Quidam vero dicunt quod ecclesia est ecclesia, sed non est aliquid sed aliqua, nec aliquod est membrum ecclesie, et sic scriptura sacra de capite ecclesie, de anima eius et de aliis eius membris est manifeste impossibilis. Et sic videtur quod habent dicere communiter quod, sicut ecclesia nichil est, ita nichil valet, et sic Christus foret mercator stultissimus qui tradidit semet ipsum pro dicta ecclesia et nimis illuderet christianis de sponsalibus, de privilegiis et de attributis ecclesie.

Some say that the Catholic Church (as an universal) has no real existence.

Nam si ecclesia non sit ens vel aliquid, tunc non est verum nec bonum, et cum nichil valet nisi proporcionaliter ut est bonum, sequitur quod ecclesia nichil valet. Sequitur enim secundum rudimenta discipline: Utrumque istorum est bonum, deducendo duas particulares ecclesias, ergo utrumque istorum est res aliqua, et sic mille res forent una res que, licet raciocinetur, vivat bene, male, exercens actus humanos, subiectans accidentia velut substantia, tamen nichil est. Unde habet partes et est satis sensibilis, divisibilis et sic de aliis denominationibus, sed nullum est caput vel membrum eius, nec aliquid est intra, extra vel pars ecclesie, cum nunquam inceptit, incipit vel desinet.

If the Church is nothing it cannot be good.

Et sic nedum domus materiales non manebunt post ablacionem minime partis materialis per auram vel avem, et sic oporteret indies de novo consecrare ecclesias, sed et communitates, ut conventus, abbathe, atque religio deficerent continue et innovarentur, ut quevis persona de talibus deficit, vel quomodolibet innovatur, et periret appropriacio temporalium, eo quod non superesset collegium cui temporalia sunt donata. Non enim iure hereditario carnali sed imita-

Any local church may be something and so a thousand somethings may make up one which, in spite of all it does and is, we are to call nothing.

By similar reasoning we might conclude a house or a corporation has no continuous existence, since the parts vary.

1. A A₁: quidam diceret.

marg.: Obieccio.

24. B: vel delinet.

5. In codd.: scriptura sacra.

22. B: sed deest.

29. B: innovearuntur.

12. A in

23. 24. B: vel partes.

cione spirituali a qua forte degenerantur, debent tales ^{145^a} D
elemosinas vindicare.

Obiection:
If a whole is
all that its parts
are, man is at
once the body
of Christ and
the body of the
devil.

Item, iuxta dicta totum genus humanum est unus **E**
homo, divisus in duos homines, et uterque eorum
habet Deum et dominum Jesum Christum pro capite, 5
ergo uterque eorum est corpus domini, et per conse-
quens, ille totus homo foret corpus domini et sic sine
ratione reprobaret Augustinus Ticonium de corpore
domini bipertito. Nec est evidencia quod exercitus vel
populus facit quidquid facit pars eius, quin per idem 10
ille magnus homo foret simul corpus Christi et corpus
diaboli, salvatus et dampnatus, quia secundum partes,
ergo etc.

Answer:
Mankind is di-
vided into two,
and in a sense
they both have
God for their
head, but only
one is the body
of the Lord.

Hic dicitur concedendo assumptum, cum non possunt
esse plures quam duo homines, et ita conceditur quod 15
uterque istorum duorum hominum habet Deum pro
capite, * non pro parte eius, sed principaliter extrin- 145^b
secus influente, et sic unus eorum est corpus domini
quod est sancta ecclesia, sed alter non est corpus
domini, sed corpus diaboli. Et sic non sequitur: Hoc 20
corpus est domini, ergo hoc est corpus domini. Et
hoc intendit Augustinus, III° De Doctrina Christiana,
XXXII° cap., increpans Ticonium, quia vocavit presci-
tos corpus dominicum. Non enim est totum corpus
naturale corpus domini bipertitum, nisi utraque pars 25
fuerit corpus domini. Et cum Augustinus XXXII° post-
quam ostendit quod Christus et corpus suum quod
est ecclesia sunt una persona, increpat eum in secunda
regula qua vocat totum genus hominum corpus domini
bipartitum. *Non, inquit, sic debuit appellare. Non 30*
enim revera domini corpus est quod cum ipso non

2. B: elemosina.

3. A in marg.: Tercia obieccio.

14. A in

marg.: Responsio. Totum genus humanum est unus homo divisus in duos
homines et unus illorum est corpus domini et alius est corpus diaboli.
Contra Ticonium.

23. A in marg.: Augustinus contra Ticonium.

8. In tertio libro De Doctr. Christ. cap. XXXII.

22. Cf.

Hus, De ecclesia, Opp. tom. I, 206^b.

E 145^b *erit in eternum, sed dicendum fuit de corpore domini vero atque permixto, aut vero atque simulato, quia non solum in eternum, verum etiam nunc ypocrite non cum illo esse dicendi sunt.* Ecce quam plane
 5 iste sanctus diffinit quod presciti non sunt de Christi ecclesia. Unde De Consecratione, d. II^a, *Hoc sacramentum*, dicit canon quod *per cibacionem eucaristie societatem vult intelligi corporis et membrorum quod est ecclesia in predestinatis.* Et De Penitencia,
 10 d. IV^a, *Si ex bono*; et sepe infra habetur quod nemo est de regno Christi quod est ecclesia, nisi vere filius quem pater dedit sibi. De quo dicit Joh. III°, 16, quod oportet *ut non pereat, sed habeat vitam eternam.* Et sic multi sunt in ecclesia qui vocantur filii nuncu-
 15 patim qui non sunt de ecclesia.

F Conceditur ergo quod homo qui est humanum genus ^{Mankind is not the Church.} est partim prescitus et partim predestinatus, et sic tempore suo partim salvatus et partim dampnatus, sed ille non est ecclesia, quamvis faciat quidquid facit
 20 aliquis homo, quia ad unitatem requiritur unitas capitis, sed ut dicit apostolus II^a Cor. VI°, 15. *Que convencio Christi ad Belial?* Non ergo sunt duo capita ex equo vel subordinata, cum secundum apostolum *que a Deo sunt ordinata, sunt.* Et sic homo humani
 25 generis est corpus naturale sed non corpus ecclesie propter diversitatem contrarietatis capitum et equivocationem ordinationis divine ad gloriam et ad penam.

Et patet quid concedi debeat et quid negari in ista ^{Mankind does whatever each of its parts does,}
 30 materia. Nam concedi debet quod homo generis humani facit quidquid aliqua eius pars facit, et simul est

6. A in marg.: Presciti non sunt de Christi ecclesia.
 codd.: que communicacio. Correxī e II Cor. VI, 15.

22. In

6. Decreti III. pars, De Consecratione dist. II, cap. LXIII: Hunc cibum et potum societatem vult intelligi. 10. Decreti II. pars, causa XXXIII, quest. III, dist. IV, cap. VIII. 24. Rom. XIII, 1.

but it is not the body of the Lord or the body of the devil. beatus in celo et dampnatus in inferno, et est ambe ^{145^b} **F**
iste ecclesie sed neutra illarum, et corpus illud secundum
se totum est domini, sed non est corpus domini nec
est corpus diaboli, cum totum integrale non est eius

A whole is not its part, but its parts. pars quantitativa sed est eius partes quantitative, et ⁵
sic est collectim corpus domini et corpus diaboli.

It is a slander on the Church to say that the reprobate form part of her. Unde videtur mihi quod illi non minus heretice
quam blaspheme * scandalizant sanctam matrem eccle- ^{145^c}
siam qui dicunt quod habet ut partes componencia
tot membra diaboli, quia indubie tunc foret turpis- ¹⁰
sima et a Deo maxime odita, quia secundum magnam
partem. Et cum Canticorum IV°, 7, de illa dicitur:
Tota pulchra es amica mea et macula non est in te,
et apostolus Eph. V^o, 27, dicit *illam esse ecclesiam, non*
habentem maculam neque rugam, et illud dicit ¹⁵
decretum (ut patet in fine XIII cap.): cum ergo nullus
debet dubitare quin omnia ista loquuntur de sancta
matre ecclesia, manifestum videtur quod illa non habet
in sui compositionem aliquod membrum diaboli, sed
sicut prudens paterfamilias non adoptat in filium ²⁰
quem scit perdere patrem suum, sic de Deo, quia iuxta
apostolum, *si ordinaret filios, et heredes*. Cum ergo
iuxta decreta ille cadit in heresim qui aliter exponit
scripturam sacram quam spiritus sanctus flagitat, sicut
et ille qui imponit tantum vicium sancte Romane ²⁵
ecclesie, et indubie scandalum tale redundaret in Dei
blasphemiam, quomodo rogo foret gratus matri ecclesie
vel sponso suo qui imposeret eis tantam calumpniam?
Nonne Exodi XXI°, 17 cap., precipitur lege sponsi: *Qui*
maledixerit patri vel matri moriatur? Non ergo ³⁰
imponamus matri nostre malediccionem et heresim
cuiusmodi necessario est singulus prescitorum.

14. A A₁ illam esse: sequitur lacuna; ecclesiam: deest. 15. B: sicut
dicit. 20-22. A A₁: in — ordinaret deest. B: quem sit. 29. A:
Nonne eodem XXI. A₁ corr. in marg. 30. A₁ in marg. add.: morte,
ut Exod. XXI, 17.

G 145^e Sed instatur quod, sicut omnes partes predestinatorum sunt partes ecclesie, ita omnia capita predestinatorum sunt ecclesie capita, et sic caput aggregatum foret caput ecclesie. Hic dicitur (ut supra tetigi) quod illud probabiliter concedi potest de capite naturali et, intelligendo ecclesiam personaliter ut per accidens vel contingenter, est ecclesia, cum partes quantitative predestinati ordinantur ad beatitudinem. Sed locuti sumus communiter equivoce de capite, ut est persona regens capitaliter; quod est Christo proprium quoad totam ecclesiam.

Quarto arguitur per hoc quod iuxta dicta ecclesia foret per totum tempus veteris testamenti acephala, eo quod non potest habere caput nisi Christum, sed tunc non habuit Christum caput, ergo tunc non habuit caput. Et per idem videtur sequi quod eadem ecclesia fuit pro tempore crementi quotlibet membra sua, quia pro nullo instanti fuit nisi fideles qui tunc fuerunt. Unde in exemplo tacto in fine secundi argumenti videtur quod non manet eadem domus, quacunque parte ablata vel noviter veniente, quia per idem ablata iterum tanta et alia noviter veniente, et sic qualibet parte domus corrupta et una secundum se totam noviter generata, maneret eadem domus, sicut est de domo ecclesie.

H Hic sunt tres difficultates. Prima, utrum Christus fuit ante incarnationem, quia certum est quod eternaliter fuit verbum Dei et semper caput ecclesie. Sed videtur non fuisse caput eius intrinsecum antequam fuit homo.

Ad illud autem videtur dicendum iuxta sepe dicta quod Christus in primo instanti mundi fuit sponsus ecclesie predestinatione, in confirmatione autem angelorum dedit dotem parti sponse sue et sic in confir-

I. A in marg.: Nota; replicacio.

Omnia predestinatorum capita sunt capita ecclesie.

Quarta obieccio.

21. A: corrupta.

25. A in marg.: Responsio. Prima difficultas. B in marg.: Utrum Christus fuit ante incarnationem.

30. A in marg.: Christus in primo instanti mundi fuit sponsus ecclesie.

4. A in marg.: Responsio.

11. A in marg.:

22. A A₁: manet.

4. The Church of the O. T. would have been headless, since Christ was not then its head.

Christ before his incarnation was not intrinsically head of the Church,

but he was always head by predestination.

macione Abel iusti et aliorum sanctorum usque ad ¹⁴⁵ H
 incarnationem, manente continue eadem despon-
 sacione, cum Cesar semper Augustus continue auget
 dotem. * In incarnatione vero fecit secundas nuptias, ¹⁴⁵ H
 creando quandam reginam partem totius ecclesie que 5
 quadam proprietate dicitur ecclesia christiana. Tunc
 enim dux et legifer noster familiariter alloquens sponsam
 suam (ut dicit apostolus Hebr. I^o) per assumptionem
 humanitatis inducit arma nostra et ut gigas superavit
 hostes ecclesie, redimens partem sponse incarceratam ¹⁰
 et docens aliam quomodo sequeretur eius vestigia.
 Unde tota doctrina christiana stat in ista oracione
 ecclesie qua rogamus sponsum per adventum eius in
 carnem, ut doceat nos terrena despicere et amare
 celestia. Despicere, id est, in affectione postponere. Ille ¹⁵
 enim despicit temporalia qui a summa sede anime
 ipsa abicit et facit ipsa intencioni celestium abiec-
 tissime ministrare. Et bene foret sibi qui perfecte
 didicerit istam regulam religionis, tunc enim foret
 in recta via sequendi sponsum et assumptam iuven- ²⁰
 culam in regnum celorum.

In the incarna-
 tion he made
 second nuptials,
 raising a part
 of the Church
 to be Queen.

Tercio vero in ultimo adventu faciet agnus nuptias
 consummatas, coronando et confirmando reginam inte- ^I
 gram que est una columba et universalis ecclesia,
 non pars alterius ecclesie (ut patet Apoc. XXI°). Et ²⁵
 super ista consideracione dependet magna pars sensus
 scripture et servicii ecclesie. Nam ex fide erit una
 totalis ecclesia glorificata post diem iudicii, et illa
 secundum magnam partem est modo sponsa in celo,
 in purgatorio et in mundo. Ideo illa est continue una ³⁰
 universalis et sancta mater ecclesia, et illa est quam

At the last ad-
 vent the Lamb
 will make mar-
 riage consum-
 mate and the
 whole Church
 will be crowned
 as Queen.

4. A in marg.: Christus in incarnatione originavit ecclesiam christianam.
 8. A in marg.: Nupcie Christi per incarnationem. 12. B in marg.:
 Tota doctrina christiana stat in una oracione. 15. B: preponere.
 22. A in marg.: Nupcie consumacionis. B: nuptias consumptas. 25. B:
 Moraliū XXI.

3. Cf. Wyclif's. De Benedicta Incarnacione cap. V, pag. 67.

I 145° debent leges intelligere et omnis christianus reverenter
intendere; illa, inquam, figurata est in Salomone et
templo, ut canit ecclesia. Frustra namque ordinaretur
vel legeretur quod Salomon haberet tot reginas, tot
5 concubinas et tot adolescentulas, nisi ut figurando
Christum significet nobis suum coniugium cum spiri-
tibus celestibus, tam angelis quam animabus, quam
cum adolescentibus viantibus; ex quibus omnibus
componitur una columba que est universalis ecclesia,
10 eadem que coronabitur in patria, quia aliter foret
continue alia et alia universalis ecclesia. Frustra etiam
ordinaretur et legeretur constructio templi Salomonis
(de quo III° Reg. VI° cap.) ad figurandum Christum et
ecclesiam, que est *templum suum* (ut dicit apostolus
15 I^a Cor. III° 17). Sicut enim fuerunt tres partes templi:
prima in quam totum vulgus et alienigene intraverunt,
quam sacerdotes in tempore Christi negociacionibus
occuparunt (ut patet Matthei XXI°, 12). Et illa signat
militantem ecclesiam in qua sunt etiam alienigene ut
20 presciti. Secunda vero fuit corpus ecclesie populo
Israhelitico deputata, signans perfecciores pure Isra-
helitas a rugis in purgatorio depurandos. Tercia vero
fuit sancta sanctorum in quam soli sacerdotes intrarunt
solempniter semel in anno. Et illa signat triumphantes,
25 ut exponit apostolus Hebr. IX°, 11: *Christus assistens
pontifex* etc. Sic, inquam, tota fabrica templi signat
universalem ecclesiam iuxta fidem. Unde istum arti-
146° culum fidei tenentur * episcopi docere inferiores sacer-
dotes et populum, quia aliter ignorarent usum ser-
30 vicii ecclesie ad cuius noticiam obligantur, et specialiter
illum articulum fidei *ecclesiam sanctam catholicam*
quem omnis catholicus debet scire.

Solomon's
queens, concu-
bines and
virgins figure
the three states
that compose
the Church.

4. A: reginas; A in marg.: Concubine, regine, adolescentule Salomonis.

13. A: III Reg. VI cap.

15. A in marg.: Distinctio templi Salomonis ad ecclesiam.

16. A: primam in; B in marg. man. rec.: Templi partes tres.

16. A: alienigene.

23. Codd.: qua;

3. Vide supra pag. 97 l. 5.

4. Cant. VI, 7.

A good bishop
remains after
death patron of
his (local)
Church.

Et patet quod Christus semper est caput ecclesie. 146^a K
Unde ego credo quod, quicumque episcopus vere
presidet in particulari ecclesia, remanet post mortem
suam caput vel patronus eiusdem ecclesie. Quamvis
enim moriatur in corpore, procurat tamen in spiritu 5
pro subditis eciam fervencius quam in via, et post
diem iudicii habebit quandam preeminenciam et illu-
minacionem, sicut in angelis longe alterius rationis
quam prepositura viancium. Ideo rogamus, ut sanctos
episcopos semper habeamus patronos in celis. Sed illi 10
non contendebant circa primatus, adulterantes scriptu-
ram sacram, ut populus astringatur in via credere
quod ipsi sunt capita sancte matris ecclesie.

A difficulty:
Whether before
the incarnation
the Word was
the man Christ
Jesus. Yes; for
he was so both
ideally and
potentially.

Secunda difficultas logica est, utrum debet concedi,
posito quod essemus ante incarnationem, quod verbum a
est homo Christus Jesus. Et videtur quod sic, nam
secundum rectam philosophiam et logicam creatura
nedum habet existenciam in suo singulari sed tam
esse ydeale in verbo quam esse potenciale in causis
secundis. Cum ergo ante incarnationem fuit illa sancta 20
massa materialis in patribus, quam postmodum
assumpsit de virgine, et spiritus habuit esse in humana
specie, videtur quod totus Christus habuit humanitus
esse potenciale, et sic esse. Confirmatur secundo ex b
hoc quod sacerdos conficiens in sancto triduo vere 25
conficeret corpus Christi, sicut dicunt doctores con-
corditer, in tantum quod hoc foret tunc verum "hoc
est corpus Christi" (ut recitavi in tractatu De Incar-
nacione); quare ergo non foret verum ante incarna-
cionem quod verbum est Christus, cum tunc habet 30
corpus quod post unit sibi, sicut est de corpore suo
pro triduo?

Confirmation:
In the three
days the body
to which he was
afterwards unit-
ed was his.

1. A in marg.: Conclusio.

7. B: quandam primiciam.

14. A in marg.: Secunda difficultas. Utrum
verbum est homo Christus Jesus ante incarnationem. B in marg. man.
rec.: Ante incarnationem verbum est homo Christus Jesus.

missa.

32. B in marg. man. rec.: In triduo.

21. B:

- L c** Tercio confirmatur ex hoc quod ecclesia foret
 146^a aliter acephala, cum tunc non haberet caput intrin-
 secum sicut post, et cum non potest habere taliter
 nisi unum caput, videtur quod Christus ante incar-
 5 nationem fuit caput sponse sue intrinsecum, quia aliter
 vel haberet duo capita vel idem foret caput extrin-
 secum et caput intrinsecum. Et ad illud sonant quot-
 libet scripture (ut allegavi alias de beato Jeronymo
 in quadam epistola ad Paulum et Eustochium).
- 10 Hic dicitur quod patribus veteris testamenti fuit
 hec vera: verbum est homo Christus Jesus. Ipsi enim
 secundum sanctos habuerunt eandem fidem quam nos
 habemus. Ideo sicut nos credimus creacionem mundi,
 carnis resurrectionem et vitam eternam, hoc est, quod
 15 Deus tempore suo creat mundum, quod mortui resur-
 gent, et quod beati vivunt eternaliter post diem iudicii,
 ita utraque ecclesia credit incarnationem, scilicet quod
 Christus pro suo tempore incarnatur. Et sic propo-
 sicio nostra: Christus est homo, foret in signo utro-
 20 bique vera, non quia tunc est quod Christus est homo,
 sed quia verum est quod Christus est homo pro
 suo tempore. Nec video quod Christus est homo
 146^b pro illo tempore, cum tunc compo*neretur ex corpore
 et anima quam assumeret pro illo tempore, et potis-
 25 sime foret primus Adam secundum materiam et non
 secundum rationes seminales, qualiter apostolus dicit
Levi fuisse in lumbis Abrahe, et qualiter Anselmus
 dicit: *Omnes nos fuisse Adam*, sed limitatum est ad
 existenciam individuam humanitatis Christi.
- 30 Et ad primam instanciam dicitur quod non sequitur:
 a Hoc eternaliter fuit et hoc est iste homo, ergo iste
 homo eternaliter fuit, deducendo pure creaturam.

Confirmation:
 Otherwise the
 Church must
 have been
 headless.

Repl.
 The fathers of
 the O. T. be-
 lieved in the
 incarnation,

so far that
 Christ would
 be man in due
 time.

10. A in marg.: Responsio.
 resurgunt.

15. A A₁: deus deest.

15. B:

26. Ep. Pauli ad Hebr. VII, 5. 27. Anselmi, De conceptu
 virginali et originali peccato cap. XI. (Opp. ed. Gerberon, pag. 101.)

We must be careful to distinguish between potential and actual being.

Conceditur tamen de Christo quod ipse eternaliter fuit ^{146^b} **L** Deus; nec sequitur: Si iste homo habet esse potenciale in causis secundis, ergo iste homo est pro eadem mensura, quia tunc omne individuum quod posset esse foret, et sic esse in potencia est distrahens. Vel con-⁵ cesso quod Christus habet esse creatum pro mensura data, quod est, esse cause secunde, tamen tunc non habet esse Christi, quia tunc haberet existenciam humanitus singularem.

Christ assumed the human body with the soul. He had the soul in the three days but not in O. T. times.

Et sic respondetur ad secundam instanciam con-^h cedendo assumptum, cum Christus fuit in triduo tam corpus quam anima, sed cum Christus non assumit corpus ypostatice nisi mediante anima, patet, cum nondum creata est anima Christi pro tempore veteris testamenti, non pro illo tempore est Christus, nec sufficit ¹⁵ ad esse individuum esse specificum, quia tunc omnes effectus absolute necessario evenirent.

The Church would not be headless, for the word was always its head, but in another way since the incarnation.

Ad tertium negatur assumptum, cum ecclesia semper fuit capitata per verbum quod mansit perpetue eadem persona et sic idem caput post et ante. Conceditur ²⁰ tamen quod post illas nuptias celebratas in utero virginis, quando Christus fuit murus et antemurale sponse sue, fuit caput rationis duplicis et duplicis nature et sic simul caput intrinsecum et caput extrinsecum eiusdem ecclesie. Et sic ad auctoritates potest dici (ut ²⁵ alias) quod Christus est pro tempore veteris testamenti nedum secundum deitatem sed secundum causas secundas, et sic possunt ipsi dici christiani.

Tercia difficultas naturalis est, quomodo manet idem **M** corpus inanimatum aliis partibus corruptis continue ³⁰ generatis. Sed ad illud dictum est alias quod est dare corpus successivum tam continue quam interpolate, et ita est de domo materiali, sive ecclesia, sic quod existente secundum totam aliquam fuit illa que per-

1. B: Concedit.
specum; A B: speculum.

5. B: esse in persona.

16. In cod. A,
29. A in marg.: Tercia difficultas.

M 146^b mansit in principio, adhuc manet; et est eadem domus
 successiva que fuit a principio usque in finem; sicut
 posito quod ignis incipiat partibiliter generari et cum
 hoc corrumpi, tunc ignis successivus mensurat secundum
 5 partes utrumque motum, et sic corrumpitur inani-
 matum ad corrupcionem totius et manet continue,
 dum corrumpitur. Et si queratur, quando consecrande
 forent ecclesie, dicitur quod ille est ritus humanitus
 introductus, ideo non est vis de tali consecracione
 10 assistente sanctitate persone incolentis. Istam autem
 materiam relinquo aliis.

Sed quinto arguitur, probando sequi ex dictis omnem
 honorem et obedienciam inpendendam prelato con-
 fundi et omnem exactionem corporalis debiti, cum
 146^c deficeret probacio * predestinacionis vel sanctitatis, et
 illud secundum rationem foret fundamentum talia
 vendicandi.

Objection:
 We should not
 know to whom
 to pay honour
 or even debt.

Hic negatur assumptum, quia (ut patet alibi) operibus
 debet credi, nec licet prelato aspirare ad lucrum vel
 20 honores illis dimissis, quia ut sic redderet se indignum
 illis lucris atque honoribus. Unde oraremus omnes, ut
 ecclesia sicut in suis primitivis attendat pure fructuoso
 operi sine ambitione temporalis commodi vel honoris.
 Modo vero ad tantum invalescebat oppositum quod
 25 de clero nostro potest dici illud Ysaie III°, 12: *Populum*
meum exactores sui spoliaverunt et mulieres domi-
nate sunt eius. Et sequitur: *Popule meus qui beatum*
te dicunt, ipsi te decipiunt. Nam qui olim erant rectores
 anime, iam perversi sunt in exactores pecunie; qui
 30 olim zelabant pro honore divino contempto honore
 mundano, modo econtra lege Dei et per consequens
 honore eius postposito, preponderantes tradiciones

Answer:
 As to honouring
 prelates we
 must judge
 them by their
 works.

Prevailing
 abuses.

6. A: ad corrupcionem.
 marg.: Quinta obieccio
 marg.: Nota processum.
 marg.: Is. Illa.

6. A in marg.: Nota.
 18. A in marg.: Responsio.
 22. B: attendat deest.
 29. A A₁: sunt deest.

12. A in
 20. A in
 25. A in
 31. A in marg.:

Avaricia cleri.

humanas nimis dediti sunt mundo, qui olim dediti ¹⁴⁶ **M** sunt ministerio apostolico, contempto temporali lucro, modo econtra totaliter inhiant temporali comodo, insolencia mundana et ocio introducto. Et tum extorta sunt nomina: Nam qui olim nominarunt se a Deo ⁵ vocatos apostolos, hodie contendunt se permissione divina ab homine nude electos; qui olim nominarunt se servos domini Jesu Christi, hodie retorquent, ut nominentur domini reverendissimi et patres beatissimi, et (quod est summus gradus ypocrisis) vocant se servos ¹⁰ servorum Dei, licet sint in opere, et per consequens, in nomine reali servi precipui patris mendacii et mendacissima membra diaboli. Et sic necesse est iuxta prophetiam scripture ut pervertantur mendacio et ypocrisi singuli non electi. *Tales autem*, ut docet ¹⁵ Augustinus in libro De Vita Christiana, *non sunt veraciter christiani*.

A cure is wanted for the evils of extortion which infest the Church.

Unde si quis zelans pro profectu sancte matris **N** ecclesie, habens in animo scintillam virtutis constancie, posset dicere quod tyriaca est contra exactores huius- ²⁰ modi, extorquentes sine recompensa plus debita bona pauperum sancte matris ecclesie ex titulo quod sunt membra principalia eiusdem matris sine macula vel ruga, qui possunt temptationibus et tribulacionibus adversancium concuti sed non superari a membris ²⁵ diaboli vel submergi, ut dicunt iura canonica de sancta matre ecclesia: ideo ex ore proprio debent potentes mundi ab eis requirere quod ostendant secundum eadem iura procuratorium sufficiens in fructu operis quod sunt illi quibus bona sancte matris ecclesie ³⁰ sunt debita vel donata, quia dist. XL^a scribitur: *Non sanctorum filii sunt qui tenent loca sanctorum, sed*

1. Sumus in codd. Correx. 8. B: extorquent ut vocentur. 9. A in marg.: papa. 30. B: quod sint. 31. A in marg.: Dist. XL. Hic nota contra sanctitatem pape.

16. cap. VI, comp. Ang. Opp. Append. in tom. VI, pag. 186.
31. Decr. I pars, dist. XL, cap. II: *Non est facile*.

N 146° *qui exercent opera eorum.* Et ista tyriaca obtunderet
 cauterium rubiginosum diaboli quod non gracia
 sanacionis sed gracia spoliacionis apponitur membris
 Christi. Conceditur ergo quod tam honor quam
 5 stipendium sunt impendenda Christi sacerdotibus, sed
 146^d oportet eos ex operibus dare * probabilem evidenciam
 quod sunt tales, cum nemo contra conscienciam daret
 bona sancte matris ecclesie membris diaboli; nam
 secundum leges humanas qui dat pseudoprocuratori
 10 debitum creditoris, tenetur in penam negligencie, et
 si perdiderit datum creditori tribuere quod est suum.
 Multo plus creditor matris sue, et specialiter si negligit
 discernere utrum exactor sit fidelis procurator sancte
 matris ecclesie, quod iudicabit secundum opera et
 15 regulas scripture. Nam liquido constat fidelibus quod
 decime, oblaciones et alie private elemosine debentur
 sancte matri ecclesie. Qua fronte ergo excommunicaret
 infructuosus operibus evangelicis subiectos simplices,
 nisi dent sibi bona sancte matris ecclesie, cum sit
 20 evidens ipsum non esse de illa, sed in illa, tamquam
 eius hostem precipuum et ypocrisi atque mendaciis
 eius infidelissimum proditorem. De isto inferius.

We ought to
 see that we pay
 dues only to
 those who claim
 them rightly.

O Sexto arguitur contra dicta in ratione secunda;
 videtur enim, si Christus desponsavit matrem ecclesiam
 25 cuius fuit filius, quod filius foret senior matre sua,
 sicut est honorabilior, melior et formalior quam est illa,
 et sic ydemptificaret sibi omne membrum ecclesie (ut
 sepe innuitur in sanctis doctoribus et scriptura).

Objection:
 If Christ was a
 son of the
 Church he was
 older than his
 mother.

Hic dicitur quod Christus desponsavit matrem suam
 30 que est totalis ecclesia non secundum se totam, sed
 secundum synagogam ex qua Christus secundum
 carnem prodiit, et sic *reliquit patrem et matrem* (ut
 sancti doctores exponunt dictum suum Matthei XIX°, 5)

Answer:
 His mother was
 the Synagogue,

12. Creditor; fortasse debitor legendum. 13. B: est fidelis. 23. A in
 marg.: Sexta obieccio. 25. B: sua deest. 26. A₁: formosior pro:
 formalior. 29. A in marg.: Nota bene. Responsio: Christus despon-
 savit sibi matrem suam ecclesiam non secundum se totam.

et adhesit uxori sue, sed illud dictum oportet sane ¹⁴⁶ **O** intelligi. Nam Christus assumens illud quod prius non erat non perdidit vel desiit esse illud quod erat, quia manet absolute necessario eternaliter plenus Deus, sed reliquit assumendo humanitatem esse solum Deus, ⁵ cum fuit humanitas que est aliud quam deitas. Et sic ubi prius fuit summe beatus cum patre stante illa beatitudine cum patre assumpsit miseriam fraternam condicionis humane, et sic reliquit matrem synagogam, non deserendo membra predestinata in veteri ¹⁰ testamento, sed cum eis assumendo *ecclesiam gencium*, (ut docet Apostolus Romanorum IX°, 24). Verumptamen multos carnaliter Iudeos reliquit tamquam ineptos ad fabricam sancte matris ecclesie et secundum dotem novam adhesit uxori sue que fit plurimum ex gentibus, et ¹⁵ sic honorat matrem ecclesiam tamquam ipso priorem et superiorem, eo quod est duarum naturarum creaturarum utraque. Et secundum corpus erat subditus parentibus suis carnalibus, ergo multo magis parentibus suis spiritualibus, hoc est, sibi et sancte matri ecclesie. ²⁰ Sicut enim tam secundum corpus quam animam erat subditus trinitati, sic secundum corpus erat subditus sibi secundum animam.* Verumptamen videtur quod ¹⁴⁷ non sit senior quam universalis ecclesia sed econtra, cum ipsa sit coëtanea cum mundo et senium dicit ²⁵ rei mortalis periodum naturalem. Sed est antiquior quam creatura alia, cum sit antiquus dierum, et sic est honorabilior et melior quam mater ecclesia, proporcionaliter ut deitas excedit creaturam.

which he left for the "Church of the Gentiles".

Christ's humanity is the form (i. e. the organic principle) of the Church.

Sed difficultas est, utrum Christus secundum humanitatem sit forma ecclesie. Et videtur mihi quod sic; nam sicut forma vivificat et movet corpus ad actus

1. 2. A A₁: sane intelligere.

2. A in marg.: De incarnatione.

5. A: assumendo.

12. A B: Romanorum; IX. deest; in codd.

lacuna.

25. B: ut ita sit.

27. A in marg.: Diferencia inter

senium et antiquitatem.

30. B in marg. man. rec.: Utrum Christus secundum humanitatem sit forma ecclesie. A in marg.: Dubium,

P¹⁴⁷^a suos, limitans sibi et partibus suis crementum et alia
 accidentia naturalia, sic se habet nedum divinitas
 Christi extrinsecus sed humanitas eius intrinsecus ad
 sanctam matrem ecclesiam; unde blasphemum est
 5 cogitare quod subest potestati humane posse celebrare
 divorcium inter Christum et matrem suam, sicut
 carnaliter ymaginamur de defectu in carnali coniugio.
 Ecclesia enim est virgo spiritualiter intelligendo sicut
 tota multitudo celestium civium agnum sequencium (ut
 10 dicitur Apocalyps. XIV°, 1), unde tales virgines possunt
 post corrupcionem recuperare virginitatem, sicut non
 contingit de virginitate carnali, quamvis semper possunt
 esse virgines. Nam eo ipso, quo predestinatus habet
 celibatum, recipiens a sponso ecclesie semen fidei,
 15 gignendo filium Dei, est virgo, sponsa Christi, et per
 consequens, soror et frater eius germanus, et per idem,
 mater eius, cum gignit Christum spiritualiter ex semine
 sponsi in anima conversa ad Christum. Et istam
 materiam pulchre tangit decretum ex doctrina Augustini,
 20 ut patet XXVII^a q. prima: *Nupciarum*, ubi dicitur quod
ecclesia tota virgo est, cum Apostolus II^a. Corinthiorum
XI°, 2 dicit: Aptavi vos uni viro virginem castam
exhibere Christo. Et ab illo viro cum vivit perpetuo,
 non licet recedere spiritualiter fornicando, ideo con-
 25 iugatus manet spiritualiter virgo.

Q Sed dubium est tactum in quarto argumento de unitate
 numerali ecclesie, utrum Christus et quodlibet membrum
 ecclesie sit eadem ecclesia in numero, et videtur quod
 1 sic ex triplici conveniencia numerali. Primo, inquam,
 30 videtur quod quantumcunque partem anima hominis
 adequate actuaverit, quantumcunque materia cor-

Christ and
 every one of
 his members
 make up one
 Church.

7. A in marg.: Sponsa Christi.
 gignendi. 21. A B: II Cor. X. A in marg. corr. Cor. XI.

24. 25. B: idem coniugatus.

26. A in marg.: Dubium. A B in marg.: Utrum Christus et quodlibet membrum ecclesie sit eadem ecclesia in (A: deest) numero (B manu rec.).

30. B: anima deest.

porca varietur, manet continue idem homo, ut hic ^{147^a} Q
 supponitur. Quare ergo non sic de homine ecclesie
 cuius forma est Christus manens in eternum? Secun- 2
 dum exemplum naturale est quod anima cuicunque
 membro copulata fuerit remanet tam anima quam 5
 membrum eadem persona hominis. Quare ergo non
 sic de Christo et ecclesia, sic quod quodlibet membrum
 eius sit Christus, ut sonant multe auctoritates? Tercio 3
 videtur quod sicut Christus mansit eadem persona in
 numero pro tempore mortis sue, tam in sepulchro 10
 mortuus quam in inferno vivus, ita videtur eandem
 personam ecclesie disiunctive regnantem in celo et
 peregrinantem in mundo, et sic Christus assumpsit
 ypostatice personam ecclesie peregrinantis in beata
 virgine. 15

We must be
 careful to under-
 stand rightly
 what is unity
 of person.

Hic oportet prudenter intelligere unitatem persone
 quam sancti exprimunt ex * scriptura, ut patet de ^{147^b}
 octo generibus unitatum quas exprimit beatus Bern-
 hardus, ut recitatur in proximo capitulo in respon-
 sione ad tertium argumentum. Et tunc loquendo ad
 sensum doctorum concedenda videtur sententia cuius- 20
 libet horum trium argumentorum. Nam primo con-
 cedi potest quod manet continue eadem ecclesia que
 est collectim omnes predestinati et singillatim singuli,
 ac singulus eorundem omnes uniti in Christo capite,
 sed tunc oportet intelligere personam ut caput, basim 25
 tocus compositi et quodlibet membrum suum con-
 fuse tamquam absorptum in Christo absconditum, sic
 quod ecclesia Christi dicat Christum cum quocunque
 fideli sibi incorporatum. Si enim papa dicitur
 ecclesia propter virtutem quam influit in ecclesiam, 30

11. Hic verbum omissum esse videtur.

16. A in marg.: Responso. Nota quomodo omnia membra Christi sunt Christus cum correspondenciis. (Above 147^a without mark of reference.)

18. Cf. above pag. 109.

Q 147^b ut dicitur XXIV^a, q. prima: *Quodcunque*, et VII^a, q. prima *Scire debes*, multo magis primus papa admirabilis dominus Jesus Christus.

R Iterum, si procedentes carnaliter ab Adam primo
5 dicuntur fuisse ipse in quo originaliter peccaverunt,
multo evidencius descendentes a secundo Adam dicuntur
fore secundus Adam in quo finaliter requiescent. Nam
semen fidei quod est veritas est magis communicativum
quam semen corporeum. Iterum, si combustibile vel
10 ignibile ut lignum, carbo vel ferrum dicitur post
ignicionem vulgariter esse ignis, cum alium ignem
non percipimus hic nobiscum, multo magis spiritualiter
comestus a Christo et plene digestus ab eo usque ad
quartam digestionem que est glorificacio; ille ergo cui
15 vivere Christus est, sicut sunt omnes sancti qui vivunt
Deum: manifestum videtur ad hunc sensum quod
sunt vita eorum que Christus est.

The predestinate may be truly said to be Christ.

1 Et patet quomodo verum est quod benefaciendo vel
persequendo membra Christi, ut sic, taliter respicitur
20 ipse Christus (ut patet Matthei XXV°, et Act. IX°, 5).

2 Patet secundo quod martires nunquam possent sustinuisse tot passiones et fecisse tot mirabilia nisi per incorporantem et assimilantem membra capiti loquentem et operantem in eis dominum Jesum Christum.

3 Et patet tercio causa quare Christus precepit suis
declinare a mundo et sensibilibus et proicere totam
scienciam, curam et affectionem in ipsum, quia aliter
non assimilantur sibi, quia nichil plus obstat assimila-
lacioni cordi, capiti et corpori ecclesie quod est Christus,
30 quam mundana affeccio. Ipse enim sepe in evangelio
vocatur regnum celorum, corpus quod sequuntur
aquile, et vita omnibus ipsum viventibus. Et patet

To gain this unity with Christ we must throw away all worldly affections.

1. A in marg.: Papa quomodo dicitur ecclesia.

16. Deum: hic aliquot verba excidissee videntur.

laurantur... assimilacioni.

4. B: ab: deest.

28. 29. B: assimu-

1. Comp. Decreti sec. pars, causa XXIV, q. 1, c. VI, et causa VII, q. 1, c. VII.

15. Philipp. I, 21.

quomodo dicendum est ad secundam rationem et ^{147^b} R
terciam, concedendo sententiam catholicam, in qua
manuducunt, et cavendo diligenter ab errore intellectus
et scandalo auditorii. Posset enim seductus credere
quod omnis christianus foret idem personaliter cum ⁵
Christo secundum corpus et animam, ita quod non
forent dispare persone essencie vel nature, quod foret
nimis erroneum.

This oneness
with his mem-
bers does not
take from
Christ's sepa-
rate personality
as head.

Unde ne darem scandalum scole, * distuli istam ^{147^e} S
materiam. Aliquis enim est participative Christus ut ¹⁰
quodlibet membrum eius, et aliquis personaliter ut
solum ipsum caput, et illi qui non capiunt istam
distinccionem, non capiunt sensum huius scripture:
Qui adheret Deo, unus spiritus est, et quomodo
vinculum caritatis vel gracie est forcius quam vin- ¹⁵
culum naturale, ut dicit Augustinus in libro De Vera
Religione XCI^o, et tactum est cap. proximo in solucione
tercii argumenti. Et patet quomodo intelligendi sunt ^a
doctores sancti, concedentes istam sententiam, ut
Augustinus, Crisostomus et Bernardus cum aliis qui ²⁰
sapiunt Deum et legem scripture. Et patet secundo ^b
quomodo tolli debent argumenta sophistica in ista
materia, ut hii instant, si beati singuli sunt persona
Christi, tunc sunt personaliter ipse Christus, et sic
tantum Christus est homo, et omnis homo est omnis ²⁵
homo, cum aliis arguciis multipliciter in materia de
trinitate. Sed hii non considerant quod multa possunt
esse eadem persona communicative, participative vel
secundum esse intelligibile, licet non personaliter, et
patet quod consequencie multiplicata non procedunt. ³⁰

Ultimo patet quod non est repugnancia in ^c T
equivoce concedentibus et negantibus eandem propo-

3. B in marg.: Error intellectus et scandalum sunt cavenda.
9. A in marg.: Christus dupliciter dicitur. 12. A B: Salomon.
A₁ corr. in marg.: solum. 17. B: de una religione. 21. A in
marg.: Contra dicta. 27 B: Sed hiis.

T 147^c sicionem sensibilem, ut unus catholice negat quod
 ipse est Christus, sicut fecit Baptista, quia non fuit
 personaliter ipse Christus, et alius concedit quod
 omnis qui Christum induit est Christus (ut patet de
 5 sanctis predictis). Unde captandum est auditorium cui
 sic varie est loquendum, nec videtur esse conceden-
 dum quod omnis christianus sit Deus, licet omnis
 res sit Deus, et omnis substantia secundum esse
 intelligibile est Deus (ut patet in materia De Ideis), ut
 10 omnis homo est idem Christo, quia eadem species,
 et Christus est deitas, et tamen non est idem deitati.

Et ista sententia tangitur in decretis, De Consecratione,
 d. II^a. *Quia passus*, ubi Augustinus dicit quod *Christus*
in eucharistia commendavit corpus suum quod etiam
 15 *fecit nosmet ipsos*. Nec aliter digne accipimus quoad
 beatitudinem, nisi simus predestinati ad corpus eius,
 ut vivamus in eternum (ut exponit Augustinus super
 Joh. in omelia). Glosa ergo sic distinguit: *Non*, inquit,
fecit nos corpus suum quod natum est de virgine
 20 *et sumitur in altari, sed corpus suum spirituale*
quod est ecclesia. Et illa unio est pure res huius
 sacramenti (ut dicam alibi). Videtur tamen planius
 dicendum et modo loquendi sanctorum conformius
 quod idem est corpus in numero quod est ecclesia,
 25 et corpus in sacramento ac natum de virgine, cum
 sit ipse Christus. Aliter tamen est Christus ipsum
 corpus quia personaliter, et aliter christianus
 quia sacramentaliter, unus proprie et alius participa-
 tive; et sic credo ego prophetiam Christi intelligi

13. B in marg. man. rec.: Unio Christi cum ecclesia est res pure sacramenti.

26. B in marg.: Corpus est Christus personaliter.

21. B in marg.: Christianus sacramentaliter et participative.

13. Non extat ap. Augustinum, et est fortasse ab ipso Beda ad I Cor. 10 collectum ex tract. 26, 27, Aug. in Joan.; vide notam (455) Friedbergii ad Decr. III, p. De Consec. c. XXXVI. (Corp. iur. can. I, 1326.)

Matth. XXIV°, 5: *Multi venient in nomine meo, dicentes* 147^c T
quia ego sum Christus, et multos seducunt. Non enim
 reor aliquem christianum vel pseudoapostolum dicere
 quod ipse est Christus personaliter, sed sacramentaliter
 per incorporacionem in corpus Christi mysticum; nam 5
 Ephesiorum V^o, 27, scribitur: *Dico autem sacramentum*
magnum in Christo et ecclesia. Illa autem pretensio
 solum nuncupative * ecclesiasticorum seducit plurimos. 147^d

Objection:
 Difficulties in
 the doctrine of
 predestination.

Septimo et ultimo arguitur contra dicta de gracia V
 predestinacionis que est insolubile ligamentum mem- 10
 brorum ecclesie. Mirum namque videtur multis
 quomodo aliquod accidens absolutum non potest perdi,
 quomodo ipsum stat cum mortali, et quomodo ipsa
 semper rectificat verum dominium, sic quod verum
 dominium stet cum mortali sicut stat cum prescito 15
 ad tempus iustificacio.

Answer:
 It is involved
 in Bradwardine's doctrine
 of God's unchangeable-
 ness in love
 or hate.

Hic dicitur quod quicumque posuerit sententiam
 doctoris profundi in correlario XXIIIⁱ cap., libri primi,
 scilicet quod Deus non potest quicquam noviter dili-
 gere vel odire nec vicissim aliquid odire vel diligere 20
 plus vel minus. Quicumque, inquam, illud concesserit
 habet ponere gratiam predestinacionis ad sensum
 expositum.

Unde non credo quemquam posse falsificare hoc
 fundamentum, quia indubie si est falsum est summe 25
 hereticum. Nam dato quod Deus quemquam prede-
 stinavit, sicut oportet ex fide scripture concedere
 Rom. VIII°, 30, de quadruplici gradu assimilacionis
 membrorum ecclesie, scilicet *vocatione, predestinacione,*

1. A: Matth. XXIV deest et hab. lacunam.

6. A: V deest.

8. A₁ false: ecclesiasticorum sacramentorum.

9. A in marg.: VII.

obieccio.

12. B in marg. man. alt.: Gracia predestinacionis non potest perdi. Stat cum mortali.

13. B: ipsa non; A₁ habet: ipsum.

Sed rectius A: ipsa (scil. gracia).

16. A₁ B: iustificato.

17. A in

marg.: Responsio, utrum predestinacio stat in eodem cum mortali. (Above 147^d without mark of reference.)

18. In codd.: XXXII; vide supra

pag. 79.

24. A in marg.: De predestinacione.

18. sc. Bradwardini v. supra pag. 79.

V 147^a *iustificacione et glorificacione*, patet quod est dare
 correspondenter ad predestinacionem Dei eternam unam
 predestinacionem passivam que incepit sicut incepit esse,
 quod iste est predestinatus. Et illa predestinacio cum
 5 sit precipuum donum Dei gratissime datum, cum nemo
 potest mereri suam predestinacionem, eo quod non
 potest inesse nisi insit primo instanti predestinati,
 ideo patet ex communi sermone dicto de gracia quod
 illa predestinacio est gracia precipua, sed dicitur ad
 10 aliquid, sicut sciencia, meritum et multa talia que
 vocantur qualitates. Nulla enim qualitas est res abso-
 luta, potens per se existere, et sic conceditur quod
 non potest perdi, cum sit fundamentum glorifi-
 cacioni vel beatitudini, que nec eciam potest perdi.
 15 Nam si alterum istorum perditur, ipsum fuit, et si
 unquam fuit, cum non potest esse accideret pre-
 destinacio vel beatitudo, ipsum semper erit, et per con-
 sequens, non perditur, ideo si perditur, non perditur;
 et patet ad primum mirum.

Predestination
 is God's chief
 gift, and from
 its nature it
 cannot be
 given at all
 unless carried
 to fulfilment.

X Quo ad secundum dicitur, cum nemo dubitat quin
 multi predēstinati peccarunt mortaliter, tam peccato
 originali quam actuali, ut patet de David, Petro et Paulo,
 et predestinacio non potest perdi iuxta dicta, manifestum
 est quod gracia predestinacionis stat cum peccato mortali,
 25 verumtamen repugnat peccato in spiritum sanctum,
 sicut gracia presciti secundum presentem iusticiam
 repugnat dampnacioni, licet aggregatum ex illa gracia et
 prescencia inferat necessario dampnacionem (ut patet
 XXXIII^a, q. quarta, *Vasis ire*, et capitulo sequenti
 30 ex testimonio Augustini). Unde concedendum est quod
 Deus infinitum plus diligit Petrum quoad mores
 eciam dum negat eum, quam diligit Scarioth dum est

The predesti-
 nate may sin
 mortally,

5. B: principium domini.
 28. A A₁: patet deest.

7. A: nisi nisi.

27. A: repungnat.

in gracia, quia cum necessario semper eque diligit, ¹⁴⁷^a X
semper diligit Petrum ad beatitudinem, cum scit eum
finaliter converti, Scarioth autem semper diligit ad
penam perpetuam, cum eternaliter videt omnia pre-
terita vel futura sibi presencia, ut hic supponitur. 5
Et patet quod gracia predestinacionis quam quidam¹
vocant gratiam prevenientem est quantumlibet melior
quam gracia nude secundum presentem iusticiam
quam quidam vocant * gratiam comitantem. Sed ² ¹⁴⁸^a
optima est gracia qua homo finaliter perseverat, que ¹⁰
ducit ad confirmacionem et gloriam quam quidam
vocant gratiam consumantem. Et iste gracie sunt ³
naturarum disparium, cum preter bonitatem super-
naturalem dicunt relacionem ad mercedem. Nec est
negandum quin prescitus habet gratiam prevenientem, ¹⁵
concomitantem et eciam consumantem opus aliquod
bonum, sicut predestinatus habet gratiam secundum
presentem iusticiam. Sed sic contendens equivocat
gratis eciam in signis nec effugiet, volens concordare
in principiis fidei de modo diligendi Dei et metha- ²⁰
phisica de quiditate gratie, quin proportionaliter ut
Deus diligit hominem est ipse gratus Deo, et propor-
tionaliter habet gratiam, non quod illa gracia sit res, que
posset per se existere, ut grosse et heretice concepit Pela-
gius, sed quod gracia sit qualitas spiritualis vel denomi- ²⁵
nacio qua quis est formaliter gratus Deo. Et patet
quod homo potest esse episcopus, dominus et minister
ecclesie, eciam prescitus, existens in gracia secundum
presentem iusticiam, sed homo non est cum hoc
membrum sancte matris ecclesie. Unde sicut heres ³⁰
parvulus caret dominio, dum tamen tempore suo sit

but they have
in them the
grace of final
perseverance.

Grace is not a
thing but a
quantity by which
man is pleasing
to God.

2. B: ad peccatum.

4. A in marg.: Nota de gracia triplici, B in
marg. man. alt.: Gracia predestinacionis preveniens.

10. B in

marg.: comitantem.

16. B in marg.: Consumantem.

21. A in

marg.: Quid est gracia.

21. B: ut deus — habet deest.

28. B: et prescitus.

31. B: tempore — alio deest.

X 148^a dominus omnium, sic predestinatus in mortali caret dominio, dum tamen alio tempore habet dominium, cum Deus eternaliter vult quod illud habeat pro suo tempore.

Y Et si queratur, quare repugnat dominium in predestinato peccante mortaliter, dicitur quod ipse est tunc expers iusticie et cuiuscunque virtutis moralis, et per consequens, expers domini quod oportet fundari in iusticia morali. Habet tamen iusticiam naturalem
 10 ad membra et omne quod placet Deo ut habeat, sicut et habet prescitus, et supra hoc habet iusticiam in predestinatione fundatam quam ad tempus obscurat piaculo. Unde non audeo dicere quod omnis peccans mortaliter non sit tunc membrum ecclesie, sicut videtur
 15 decretum dicere De Consecratione, d. I, *Ecclesia*, quia tunc esset tanta vel maior ambiguitas de prelati, utrum sint membra ecclesie, sicut est de eis, ponendo solum predestinatos esse membra ecclesie, quia suspicionem probabilem habemus de mortali, qualem non
 20 habemus quod prepositi sunt presciti, et periret obediencia prelati, cum non sic debemus honorare membra diaboli nec dare eis elemosinam, cum scimus quod egenis membris Christi est debita; sic enim vacaret beneficium intrusoris cotidie tam de iure quam de
 25 facto, et sic contra testimonia sanctorum nimis perturbaretur ecclesia. Alia autem sunt dubia concernencia ecclesiam que patent alibi, ut quod Christus existens humanitas fons vivus plenus gracie est quantumlibet melior moraliter quam totum residuum
 30 corpus ecclesie, cum gracia unionis sit alterius rationis quam gracia posteris derivata.

A predestinate man sinning mortally, forfeits his dominion for the time.

5. A in marg.: Nota.

15. A in marg.: Utrum omnis peccans mortaliter non sit tunc membrum ecclesie. B in marg.: Episcopus in mortali non est protunc membrum ecclesie.

18. 19. A habet rasuram: suspi . . . bilem.

30. B: cum: deest.

CAP. VII.

As commanded
by the king, we
give our honest
opinion on the
case laid before
us.

Convenimus ex mandato domini regis ad dicendum ^{148^a A}
secundum videre nostrum veritatem in casu nobis
exposito ad honorem Dei, ad profectum ecclesie et ⁵
ad stabilimentum prosperum regni nostri, et hec tria
in tractatu nostro se invicem consequuntur. Casus
autem nobis expositus in compendio fuit iste: Duo
viri armorum, homines *legii regis nostri fuerunt ^{148^b}
inobedientes regi et legibus suis, et per consequens ¹⁰
regno, in redempcione unius captivi Hyspaniensis,
filii comitis de Dene in cuius custodia et redemp-
cione rex noster secundum leges suas debuit habere
precipuum interesse. Unde quia noluerunt reddere regi
nostro captivi custodiam per quem captivum regnum ¹⁵
redimeret multos milites suos in Hispania captivatos,
mandati sunt per regem et regnum tuciori regis carcere
mancipari. Sed secundo superaddentes inobediencie
priori exierunt contra mandatum regis violente de
carcere et prostrato custode carceris intrarunt septa ²⁰
Westmonasterii, in quibus vendicarunt omnino eximi
a subieccione regis ex illius ecclesie libertate. Et tercio,

2. B: ad dicendam. 4. D (Codex Dublin.): et stabilimentum. 6. A
in marg.: Casus. 9. B: fuerint. 21. 22. A A₁ B: exui a.

1. The Continuation of the Eulogium Historiarum gives an account agreeing with Wyclif: Ipsi timentes perdere redemptionem sui prisonarii noluerunt ipsum producere ad domini regis mandatum. Rex per concilium eius obiecit eis quod ipsi fecerunt carcerem in domibus suis infra regnum suum contra suum mandatum et voluntatem; et misit eos ad turrem Londonie. Ipsi vero prostrato eorum custode fugierunt ad Westmonasterium.

Constabularius turris venit, ut eos reduceret et Johannes Haule resistens interfectus fuit. . . . tamen Ricardus Shakille ibat cum eo. Eul. Hist. III, 342 comp. Rolls of Parliament vol. III, pag. 10^a, 50^b, 51^a.

A 148^b minando quod exirent de terra nostra coniuncti nostris capitalibus inimicis, dicuntur arma sibi parasse, literas salvi conductus ab hostibus procurasse et consilium domini nostri regis tamquam falsum publice difidasse.

5 Istis suppositis cum multis aliis que nunc esset nimis longum disserere, queritur utrum licet regi et regno suo in casu isto facere ut dicti captivi de Westmonasterio extrahantur. Et dicunt canoniste et civiliste tam regni nostri quam imperii quod, supposita veritate casus, non obstante quocunque privilegio Westmonasterii licet eos extrahere. Theologi autem dicunt concorditer quod, supposita veritate casus expositi, licet eos extrahere, servando tamen eos in vita et membris incolumes. In isto autem articulo intendo condicio-
 10 nallyter ex suppositione veritatis casus narrati procedere, et nec invasionem occisi nec suam occisionem propter ignoranciam occulte circumstantie comprobare.

The question is whether it was lawful to take certain prisoners out of sanctuary at Westminster.

Taking the case stated as true, it was lawful for three reasons:

B Quibus suppositis conclusio theologorum suadetur tripliciter. Pro primo argumento suppono primo legem
 20 domini Exodi XXI° capitulo, 14, datam Moysi: *Si quis de industria occiderit proximum suum et per insidias, ab altari meo evellas eum, ut occidatur*, ubi notatur primo ex natura condicionalis quod lex ista debet esse perpetua. Secundo notatur quod mora talis
 25 in sanctuario non debet esse ex aliquo privilegio perpetuo constipata, ideo dicit *evellas eum*. Tercio notatur quod summus gradus sanctitatis loci non debet aliquem talem in immunitate ecclesiastica conservare, cum ab altari qui est locus dignissimus ecclesie talis homicida
 30 evelli debeat.

1. God's law as given Ex. XXI, 14.

2. The precedent of Solomon with Joab.

Secundo supponatur factum sapientis regis Salomonis III° Regum 2° cap., ubi fecit occidi Joab ad cornu

1. A A₁: convicti (coniuncti).

4. A in marg.: *Utrum* licet in

casu infra posito invadere monasterium.

6. A in marg.: *Questio*.

8. A in marg.: *Responsio* legistarum.

11. A in marg.: *Responsia*

theologorum.

15. A A₁ B: casus deest.

22. A in marg.: *Duplex*

suppositio.

23. D: natura condicionali

31. B: Salomonis —

in thabernaculo deest.

altaris in tabernaculo domini, non obstante quod^{148^b} B
 in exercitu patris sui David plus aliis militibus labo-
 ravit. Cuius occisionis doctores triplicem causam eliciunt
 ex scriptura. Primo, quia occidit Abner et Amasan
 tempore pacis ex vulpina industria, et tunc non gau-⁵
 deret immunitate ecclesie ex lege iam proximo alle-
 gata. Secundo, quia conspiravit cum Adonia et Abiathar
 contra regem. Et tercio precipue, quia rex timuit sibi
 quod Joab superstes in regno pacem populi pertur-
 baret. Ideo subditur: *David autem et semini*¹⁰
*eius et domui et trono eius * sit pax in eternum*^{148^c}
a domino.

3. because of
 danger to the
 realm.

Ex istis tercio sic arguitur ex lege Dei quam non
 est fas homini inpugnare, licet nedum de altari Dei
 propter timorem perturbacionis regni fugitivum ad¹⁵
 occidendum extrahere, sed ibidem eum occidere, ut
 patet ex dictis; sed infinitum minus esset fugitivum
 salvum in vita et membris extrahere; ergo, posita
 vehementi suspicione regis et sui consilii de prodicione
 vel perturbacione regni per tales fugitivos futura, licet²⁰
 eos secundum formam predictam extrahere et in tuta
 custodia conservare.

O. T. prece-
 dents are valid,
 or there is no
 authority for,
 tithes.

Nec valet dicere quod lex antiqua non obligat homines
 legis nove, tum quia super ista lege veteri fundant²⁵
 leges ecclesie iura sua, ut patet de quattuor qui non
 gaudebunt immunitate ecclesie, non licet ergo destruere
 principia legis ecclesie, tum quia arguitur ex legis
 divine iusticia per locum a maiori facti nostri iu-
 sticia, tum eciam quia tunc non remaneret nobis eccle-
 siasticis titulus decimas vendicandi, cum non ex lege³⁰
 nova sed veteri autorizatur nobis solucio decimarum.

4. D: Prima.
 responsio.

Ficticia.
 principia.

13. D: Ex istis tribus. A in marg.: Prima
 16. B in marg.: iubet occidere.

26. D: qui nunc gaudebunt.

28. B: facti ut nostri.

23. A in marg.:
 26. 27. B: distrahere

26. 27. B: distrahere
 29. 30. D: ecclesiasticus.

- C** 148^r Nec valet secundo quod Joab commisit peccata ^{2. In this case there are the same grounds for action as in Joab's.} gravia, que plus movebant quam suspicio de perturbacione futura, tum quia sic est in casu nostro de superba eorum inobediencia, tum etiam quia
- 5 certum videtur ex textu quod timor perturbacionis regni Salomonis fuit causa occidendi Joab precipua, quia ignoravit si priora crimina sint dimissa; ideo punicio quattuor personarum de quibus ibi fit mentio fuit precipue ad pacificandum in posterum regnum suum.
- 10 Nec valet tercio dicere quod expectaretur quousque probata fuerit regni perturbacio sive prodicio, quia illa probacio foret nimis diutina contra prudentiam precavendi regno pericula; sed hoc videtur probabile quod non inferretur eis lesio corporalis, antequam culpa eorum
- 15 fuerit notoria vel secundum leges patrie probata legitime. Aliud enim est dampnare hominem de reatu et aliud ad tutelam regni servare ipsum vehementer suspectum in salva custodia.

3. It is unsafe to wait until treason is completed.

- Quarta ficticia qua dicitur Salomonem in proposito
- 20 illicite iudicasse non habet colorem, cum sic diceretur de opere legitimo aliorum quos sequimur ex auctoritate scripture. Cum enim scriptura tantum commendat sapienciam suam et non reprobatur sed multiplice munitione approbat illud factum, videtur ex sufficiencia
- 25 scripture quod fuit factum legitimum. Sic enim supponunt leges humane bonitatem persone quousque probetur contrarium; immo omnes leges humane approbant iudicis inferioris iudicium quousque eius iniusticia convincatur.

4. Solomon's act is approved by Scripture.

- D** Secundo principaliter arguitur sic ad idem: Videtur quod quilibet legius homo regis Anglie tenetur tantum

1. A in marg.: Ficticia. 4. A B: superbia. 6. B in marg. man. rec.: Absque completa investigacione suspicionis est occidendus.
 7. 8. B: Ideo punior. 10. A in marg.: Ficticia. 11. 12. D: illa paracio. 12. D: diutina que excluderet prudentiam. 14. In codd.: inferretur. 19. A in marg.: Ficticia. 22. A B: tante commendat. 26. D: bonitates persone quousque probatur. 30. B: Tercio principaliter. A in marg.: Secunda responsio.

2. The King's subjects should obey him in everything not contrary to God's law.

vel plus obedire sibi, sicut monachus abbati in qui-¹⁴⁸ **D**
 buscunque que non sunt contraria legi Dei, sed mo-
 nachus tenetur virtute obediencie et sub pena carceris
 obedire abbati in hiis que non sunt * contraria legi¹⁴⁸ ^a
 Dei: ergo multo magis ad tantam obedienciam tenetur 5
 quilibet Anglicus suo regi specialiter in necessariis
 regimini regni sui. Ex quo sequitur quod servientes
 regis de sua privata familia tenentur parere sibi et suo
 sapienti consilio in huiusmodi licitis et honestis; sed
 mandatum est per regem et dictum consilium (sicut¹⁰
 narratur) ut ad pacificandum regnum extrahant a
 Westmonasterio inobedienciariorum predictos; ergo cum
 mandatum hoc vergit ad necessitatem regiminis regni
 sui, non obvians sed consonans legi Dei, sequitur
 quod dicti subditi tenentur in hoc parere monitis¹⁵
 regis sui. Assumptum patet ex hoc quod obligacio regi
 est maior, cura regiminis regni est necessarius et pena
 delinquencium in regem est ex scriptura fundabilior.
 Nam beatus Petrus precipit christianis quod *sint*
subiecti regibus ¹ Petri II°, 13, et Apostolus precipit²⁰
 Rom. XIII°, I et Heb. XIII°, 17, Christi discipulis
obedire prepositis, immo in veteri lege, quia Semei
 egressus est extra Jerusalem contra monita regis sui,
 ideo ex precepto sapientis Salomonis iustissime est
 occisus. Patet historia III° Reg. II° cap. Non autem²⁵
 inveniuntur tante evidencie ex scriptura quod mona-
 chus sub tanta pena parere debet abbati in monitis
 preter fidem.

This command was not so contrary to the law of God.

Quod autem preceptum regis in hac parte non **E**
 obviat legi Dei nec veris privilegiis Westmonasterii³⁰
 sic ostendo: Scrutetur homo totam scripturam et
 non inveniet quod pro debito, pro occisione iniusta,

6. D: specialiter deest. A in marg.: Nota de obediencia ad regem continue infra. (Above 148^a without mark of reference.) 12. D: su-

pradictos. 13. D: mandatum huiusmodi. 23. D: egressus fuit.

32. D: debito et pro occisione iniusta nimis generaliter.

E 148^a inmo generaliter pro quocunque peccato debet profugus habere refugium, quia tunc Deus foveret pro-
ditorem proprium in suo crimine; quod non potest. God's law provides no refuge for debtors or criminals.
Unde Deuteronomii XIX° et Josue XX°, ubi datur
5 lex profugorum et constituuntur civitates refugii, limitatur quod solum occidentes nescii et inermes criminis debent ibi habere refugium, *ne* a cognatione occisi *effundatur sanguis innoxius*, nec habitabant ibi perpetuo, sed Levite habebant custodiam sex civitatum
10 refugii, nec acceptarent nisi insontes qui a casu preter intentum fratrem suum occiderint; illi autem non exhibant civitatem nisi ad purgandum se in loco occisionis quod ignoranter occiderint fratrem suum usque ad mortem summi pontificis. Tunc enim redirent
15 libere in domum propriam extra civitatem refugii; patet ista lex Numeri XXXV° et Josue XX°. Si ergo in tota lege nova et veteri (ubi diffuse tangitur ista materia) non limitatur locus refugii nisi insontibus qui casualiter fratrem suum occiderint, que foret in
20 christianis ceca presumpcio sub colore pietatis defendere hostes Dei, regis et regni?

F Per hec patet responsio ad argumentum quod fundatur in privilegio concesso a rege monasterio supradicto.

149^a Supponitur * autem quod habeat privilegium sub isto tenore verborum quod liceat sibi tueri quoscunque fugitivos ex quacunque causa, eciam in causa lese regie maiestatis, adhuc totum istud est generalis concessio sed secundum leges hominum in generali
30 concessione principis nunquam veniet speciale, nisi quod concederetur a principe in casu quo fuerit parti-

It is said that Westminster has a privilege to shelter all criminals.

1. A in marg.: Nota de refugiis profugorum insoncium iniusti occidentis nullus est locus refugii. 3. D: quod esse non potest. 4. B: Josue X. 6. A B: quod soli; B: occidentes vestigii et. 22. D: Per hoc. 25. 26. D: habet privilegium sub isto colore. 26. A: teneri.

8. Deut. XIX, 10.

Such a privilege does not go beyond the explicit intentions of the granter, culariter explicatum. Cum ergo non sit in potestate 149^a F principis concedere quod vergeret ad Dei iniuriam, ad destruccionem regni sui, ad enervacionem regalie

or the grant would be invalid as injurious to God and the kingdom.

et legum per quas regeret regnum suum, patet quod illud suppositum in casu nobis exposito non inclu- 5 ditur in illo privilegio generali. Quid queso foret magis ad Dei iniuriam quam facere domum suam speluncam latronum? aut quid foret magis destruc- tivum regnorum quam protegere in nidis ad hoc deputatis hostes Dei ecclesie atque regni. Ecclesiastici 10 X^o, 8 scribitur: *Regnum de gente in gentem transfer- tur propter iniusticias, iniurias, contumelias et diver- sos dolos*. Cum ergo secundum sanctos qui emendare potest et negligit absque dubio participem criminis ut sic se constituit, ideo patet quam patenter mina- 15 retur ruinam regno talis erroris tolerancia sive de- fensio. Unde alias ostensum est quod monasterium, habens facultatem ad defendendum proditores Dei, cuiusmodi sunt singuli criminosi, non habet ut sic privilegium, sed potius corruptelam. Unde sicut monti 20 Ethne non sonat in privilegium quod includat ultra alios montes ignem suimet consumptivum, sic nec dicto monasterio foret privilegium facultas fovendi pro- ditorem Dei tam sui quam totius Anglie destructivum.

All royal grants must be for the good of the people,

Item, nec regi licet privilegium tale concedere nec G sacerdoti suo accipere nisi ex titulo elemosine vel misericordie et ad augendum in populo caritatem, sed constat quod non est elemosina vel opus miseri- cordie dare abbathie licenciam, ut sustineat perpetuo debitorem, ne unquam satisfaciat, vel quod voluptuose 30 vivendo aliena consumat, quousque factus fuerit inpo- tens ad solvendum. Cum enim secundum Augustinum *non dimittitur peccatum, nisi restituatur ablatum*,

5. D: istud.
15. D: ideo deest.

10. 11. D: Eccl. XX.
26. D: Iterum nec.

11. A B: transferetur
31. D: factus sit.

- G 149^a patet quod licenciare ad hoc foret licenciare hominem
ad peccandum, quod Deus non potest, et per conse-
quens non continetur sub opere misericordie privilegium
tale concedere, nec tenderet ad augmentum amicicie
5 vel caritatis in populo communi commune ius de
satisfaccione debitoris precludere. Et patet tam ex
parte donatoris quam receptoris quod ad tale privi-
legium est indisposicio utrobique. Nec moveat quod
ex tali privilegio quandoque bonum contingeret, ut
10 puta debitoris depredati misericors expectacio vel
149^b aliter criminosi ex tutela refugii finalis * conversio,
quia Deus non posset permittere peccatum fieri, nisi
exinde occasionaliter bonum contingeret. Ideo absit,
dicit Apostolus, *ut faciamus mala, ut bona eveniant.*
- 15 Docto igitur quod libertas talis sonaret in caritatem
et elemosinam, posset concedi singulariter illi loco
privilegium sub ista condicione quam necesse est in
omni donacione legitima habere tacitam vel expressam.
Unde videtur quod prelati nostri debent humiliter
20 pulsare dominos, ut tales errores nostre ecclesie
previe corrigantur, antequam invadant hostes forinsecus,
quia ex testimonis Christi Matth. X^o, 36 *nulli plus in-
festant matrem ecclesiam quam eius domestici inimici.*
- H Tercio principaliter arguitur sic ad idem de iure
25 nature: *Frustra invocat legis auxilium qui offendit*
in eam, sed dicti fugitivi rebellando offenderunt in
legem Dei, ecclesie et in legem regni: ergo iustum est pro
tempore sue obstinacie quod careant in omnibus istis
legis suffragio. Maior autem capitur ut regula per se
30 nota in iure canonico et demonstrari potest ex fide
evangelii Matthei V^o, 25, ubi Christus precipit: *Esto*
consenciens adversario tuo cito, dum es in via cum
eo, ne forte adversarius tuus tradat te iudici et iudex

but the grant
claimed would
be simply a
license to sin.

Therefore the
privilege even
if granted must
be taken con-
ditionally.

3. He who
breaks the law
cannot claim its
help.

5. D: communi deest.

6. B: ut patet.

20. 21. D: ecclesie pri-

villegiate. 24. A in marg.: Tercia responsio.

14. Rom III, 8.

tradat te ministro et in carcerem mittaris, ubi secundum expositionem beati Augustini oportet intelligere legem Dei adversantem cuilibet peccatori, quia nisi sibi consenserit hic in via, accusabit eum in finali iudicio cum demonibus detrudendum. Si ergo lex Dei mitissima non potest non adversari suo offendentem, quia tunc sequeretur quod falsitatis malicia superet veritatem, manifestum videtur quod omnis alia lex secundaria non excusat sed accusat, non iuvat sed reprobatur, stante obstinacia offensoris. Dicti autem fugitivi iuxta nobis exposita offenderunt in legem Dei ex inobediencia suis prepositis, offenderant insuper in legem ecclesie ratione multiplici, quia (ut dicunt docti in illis iuribus) inobedientes mandatis suorum principum committunt quoddam genus sacrilegii, et cum inobedientes remanserint legi Dei de obediendo legibus regis sui, que lex iusta illos protegeret? Et insuper secundum quod informati sumus occisus erat primus invasor et ecclesie pollutor. Quomodo ergo lex libertatis illius ecclesie defenderet tam ingratum et illegitimum eius pollutorem excommunicatum de iure? Non enim palliari potest defensio arrestati legitime et intenti salvari in vita et membris, ut invadat contra legem Anglie suos legitimos arrestantes. Cum enim arrestacio et occisio sunt contraria, patet quod miles arrestans sine extraccione gladii vel cultelli non ostendit occiso necessitatem se defendendi sed potius legitime paciendi; et patet ex facto multiplici, supposita veritate narrati, quod * erant inobedientes patriis legibus pro qua inobediencia continuanda querebant subter-

These fugitives were offenders against the law of God and the Church;

and the man slain was the first to fight in the Church.

2. A in marg.: Augustinus. 5. B: detradendum. 5. 6. A A₁: lex Dei iustissima. A in marg.: Lex Dei est noster adversarius. D: non potest adversari. 8. D: lex contraria. 12. offenderant: codd. A B D. A₁ corr.: offenderunt. 15. D: committant. 25. D: occisio et arrestacio. 26. 27. A A₁ vel cultelli — defendendi deest. B se: deest. 29. A A₁: erant deest.

2. Aug. Sermo IX, De Decem Chordis cap. III, Opp. tom V, 49, Serm. CCLI, cap. VIII, Opp. tom. V, 1037.

H 140^e fugia dicti loci. Que queso maior inobediencia regi nostro quam nolle tractari secundum leges suas, sed proprias leges proponere secundum quas et non secundum alias velint tractari, et illis, non regni legibus, 5 obedire? Revera sic hostes crudelissimi depopulantes regnum offerrent regnicolis quod si velint consentire legibus quas illi volunt statuere concordabunt, sed non exinde gauderent privilegiis regni nostri. Mirum itaque foret quod rex et regnum tales hostes intra se defenderent. Idem enim foret contradicere legibus regis per 10 quas regeret regnum suum et contradicere regalie, cum rex non foret rex nisi propter preeminenciam et officium legis sue.

I Ideo dicit beatus Gregorius quod *qui diligit regem* 15 *diligit eius legem* et demonstrari potest ex illo Johannis XIV°, 23. *Si quis diligit me, sermonem meum servabit*; idem enim est Deum diligere et sermonem vel legem eius servare, et sic indubie est de rege. Unde inobediencia legibus est radix tocius nequicie. 20 Exhinc enim ceciderunt angeli de celo, expulsus fuit Adam de paradiso et breviter sine contumacia que est inobediencia non recte denunciatur heresis vel excommunicacio; nec est possibile regnum dissolvi nisi ex inobediencia legi sue. Si enim maior pars 25 regni nostri vel prope nollet stare legibus regni nostri, sed sparsim acciperet municionem ecclesie commovendo sedicionem in populo, pretendendo utrobique libertatem ecclesie, quomodo staret regnum? Et si non licet regi talem hostem domesticum de castris ecclesie 30 sue extrahere, quomodo liceret in regno non tantum subiecto ecclesias Dei invadere et remissius proditores vel hostes occidere? Nam ubi est maior falsitas atque iniuria coloracior, ibi est pena iustior.

There can be no greater disobedience than to withdraw oneself from the law.

The realm cannot stand if the Church protects sedition.

2. D: nolle tractare. 9. 10. defenderet in codd. 11. A in marg.: Legi regis esse inobedientem nocet multum. (Above 140^e without mark of reference.) 14. A in marg.: Gregorius. 15. D: demonstrare. 17. A B: enim deest. 22. D: non rite. 29. D: liceret.

The refugees
had renounced
their allegiance.

Ex istis colligitur, supposita veritate informacionis, ^{149°} K
quod dicti duo profugi post tantam inobedienciam non
sunt homines legii regis nostri, nam idem est derelin-
quere dominum et derelinquere legem suam; sed ipsi
patenter dereliquerant legem regis, cum invaserant
citantem ad standum legi regni, volentes cum hoc
rege invito incolere terram suam. Ideo omne suffragium
privilegii regis tenentur amittere, et cum in eadem
dampnacione sint omnes qui foveant aut favent iniuriam
dicte cause in contemptum regis et regni, et specialiter ¹⁰
hii qui sub pena excommunicacionis ad defensionem
legum regni et regalie regis specialiter sunt iurati,
patet quante illi forisfaciunt contra regem.

It is an offence
to excommuni-
cate the King's
servants
without careful
enquiry.

Ex quibus videtur quod publice excommunicantes
ministros regis sine examinacione diligenti delicti, et ¹⁵
specialiter si iurati sunt legem ipsam defendere, offen-
dunt nimium. Nam Gen. XVIII°, 20, 21, dicit omni-
sciens ad dandum exemplum iudicibus, quomodo dili-
genter examinent causam, antequam ferant iudicium:
Clamor, inquit, Sodomorum multiplicatus est; descen- ²⁰
dam et videbo utrum clamorem opere compleverint * ^{149^d}
an non est ita ut sciam. Nec sufficit notorietas sub-
stancie facti, sed oportet quod sit notorium qualitate;
quia notum est quod excommunicans propter opera-
cionem legitimam iniuriatur excommunicato excom- ²⁵
municando se ipsum.

Persons in
authority are
not to be con-
demned for
wrong done by
their subordi-
nates without
their consent.

Nec est color excommunicare capitaneos operacionis ^L
legitime propter hoc quod preter eorum consensum,
auctorisacionem vel occasionem datam aliquis de
comitiva fecit opus indebitum, quia sic Christus foret ³⁰
excommunicandus pro facto Scarioth, et quilibet dux
exercitus pro quocunque facinore commisso a persona
sui exercitus et (quod evidencius est) quilibet prelatus

1. A in marg.: Conclusio.
invicto. 9. D: sunt omnes.
14. A in marg.: Conclusio.
propter. 30. D: facit.

3. B D: regis deest. 7. B: rege
9. 10. D: favent dicti cause.
24. D: notandum. B: excommunicatus
32. A A B₁: quocunque deest,

L 149^d pro quocunque scelere subditi sui gregis; que si essent vera tolleretur a prelati potestas excommunicandi subiectos, cum non licet excommunicato excommunicare quemquam, ymmo cum ut sic sit hereticus, non
5 licet sibi ministrare aliqua sacramenta. Nec cadit excusacio quod prelatus non excommunicat, sed denunciatur tales excommunicatos de iure, quia talis denunciatio est defamacio minimis; et ve illi qui taliter scandalizat fratrem suum.

1 Est autem excommunicacio iniusta tripliciter: Primo quando sacerdos ex rancore et zelo vindicte excom-
2 municat subditum licet reum. Secundo quando pre-
latus potius pro temporalibus quam pro amore et cor-
reccionem subditi eum excommunicat, licet excomuni-
3 candus fuerit bono modo. Et tercio quando indiscrete
excommunicat subditum propter factum legitimum. Talis autem excommunicator videtur plus pollueret sanctam ecclesiam quam corporaliter occidens hominem ad altare; pro quo notandum quod corporalis pollucio
20 videtur esse excommunicacioni impertinens, nisi de quanto sapit peccatum, tum quia pollucio per sputum vel alia pondera nature foret turpior quam pollucio per semen vel sanguinem, tum etiam quia illa pollucio deletur per locionem corpoream.

M Ex istis videtur, cum iniuste excommunicans fratrem suum (quantum in eo est) occidit animam et virtutes, sed corporalis homicida non occidit ut sic nisi corpus solummodo, sequitur quod, sicut anima excedit corpus, sic occisio in animam perpetrata excedit in malicia
30 occisionem corporis. Ex quo videtur, cum peccatum non potest subiectari in lapide vel edificio corporali, quod locus per se non polluit suos incolas, sed

Excommuni-
cation is unjust:
1. if inflicted
from spite,
2. from avarice:

3. if undeserved.

Unjust excom-
munication is
worse than
murder.

10. A in marg.: Tripliciter facit excommunicacio iniusta. B in marg. man. alt.: Excommunicacio tripliciter.

15. A in marg.: Nota; De excommunicacione persone vel loci. (Above 140^d without mark of reference.) A A₁: fuerit deest.

quod. 28. A B: solo modo.

24. D: corporealem. Ex istis videtur,

32. D: p^a = persone; recte: p se.

econtra, cum II° Machab. V^o, 19, scribitur: *Non propter* ^{149^d} **M**
locum gentem, sed propter gentem locum dominus
elegit. Et patet quod pollucio loci non impediret ratio-
 nabiliter cultum Dei, nisi de quanto horrorem incuteret
 ex peccato, et cum maius peccatum maiorem horrorem 5
 incuteret, sequitur quod peccatum gravius commissum
 in sanctuario potius retraheret a divino servitio. Nec
 aliud volunt leges ecclesie debite intellecte. Non enim
 licet clerico Christi cecari in stulticia phariseica (de qua
 Matthei XV°), plus apreciando locionem corporalem ex 10
 pluri horrore sordis corporee quam locionem spiritu-
 alem a sorde anime, cum secundum diffinicionem
 Christi, *que exeunt a corde interioris hominis, hec*
sunt que preponderanter coinquinant hominem. Et a
 hic miratur tota ecclesia laycalis quare clerus excommu- 15
 nicat cum tanta instancia et fervore pro suo * debito ^{150^a}
 corporali, vel pro sensibili privilegio ex tradicionibus
 hominum introducto; clericos autem non sic excom-
 nicant pro rependendo debito spirituali, cum tamen
 peccatum sit infinitum gravius et debitum illud quo- 20
 ad Deum sit obligacius. Plus eciam foret ad privilegium
 et iustificacionem ecclesie quod prevaricatores mandati
 Dei per censuras ecclesie sint correcti quam quod omnes
 ritus humani legi Christi superadditi sint quantumcun-
 que multipliciter regulariter ac solempniter observati. 25

Recoleremus siquidem quod propter preponderan- **N**
 ciam ritus phariseici legi Dei destructe sunt Jeru-
 salem et Judea (ut patet Matthei XV° et Luce XIX°).
 Recoleremus eciam quomodo privilegium est lex pri-
 vata ad commodum privilegiati concessa a principe, 30

1. A B: I. Mach. D. Mach. VI. 4. B: honorem incuteret. 5. D: cum
 magis. 5. B: honorem D: errorem. 11. A: quam correxit e: quando.
 13. B: exemit. 15. A in marg.: Nota tres miraculose questiones
 laicales a, b, c. (Below 149^d without mark of reference.) 17. D:
 sensuali. 18. D: non excommunicant; non alia manu in marg. ad-
 ditum. 23. D: censure in textu, corr. in marg.: censuras. 26. D:
 recoleremus propter; A: propter deest. 27. D: distincte.

10. Matth. XV, 18—20.

Men want to
 know why the
 wicked clergy
 are not excom-
 municated.

N 150^a et per consequens foret clero magnum privilegium quod adiutorio dominorum temporalium foret exoneratus ab istis cerimoniis humanitus introductis, propinquius sequendo Christum pure secundum regulas primevas a Christo traditas. In hoc enim habemus supra laycos privilegium singulare. Mirantur insuper ^{The rules as to relations with excommunicated persons are bad.} seculares quomodo non licet eis communicare cum excommunicato a sacerdote pro questu suo vel excellencia seculari, et hoc sub pena excommunicacionis maioris, licet autem communicare cum gravius excommunicatis a Deo sine inferencia tante pene, ut patet de simoniacis, de sacerdote fornicario et eius amasia. Ymmo licet cardinales tamquam heretici vel scismatici sint divisi a capite, tamen dicimus seculares excommunicatissimos, si ab eis subtrahant elemosinas suas que sunt bona pauperum, licet iniustissime peius predonibus occupent aliena. Licet autem (ut inquit in Westmonasterio) communicare cum excommunicato quoad Deum ratione iniuste detencionis debiti vel iniuste occisionis proximi, eciam sustinendo eum in sua malicia, sed laicis non licet communicare cum minus excommunicatis ab eis pro bonis ecclesie. Talia autem multa deliramenta finguntur per que layci mendaciter illuduntur; licet enim falsitates fite quandoque prosunt per accidens, subditos a facinore deterrendo, absit tamen christianum contra fidem scripture uti istis fallaciis pro hoc fine.

O 1 Notum est enim ex fide scripture quod nemo ad sui dampnum excommunicatur, nisi ratione delicti proprii excommunicatus fuerit quoad Deum. Notum est iterum quod nemo propter corporalem communicacionem cum excommunicato incurrit periculum, nisi sit particeps criminis cum eodem. Et notum est tercio quod infinitum periculosius est communicare culpabiliter cum excommunicato a Deo, qui solum ex-

^{No such relation is dangerous except a share in the crime.}

4. B: sequendo exemplum.

14. D: in capite.

communicat pro mortali, quam communicare nude ^{150^a} **O**
 corporaliter cum excommunicato solum ab homine.

The Prelates' privilege of imprisoning excommunicated persons should be taken away,

Tercio miratur secularis ecclesia quod clerus instat **c**
 erga brachiumulare, ut omnes excommunicati sui
 per quadraginta dies, remanentes a prelati quos ipsi ^{150^b}
 signaverint non soluti, mancipientur carceri seculari,
 quousque secundum eorum arbitrium satisfecerint,
 quantumcunque sophistice sint ligati. Non enim
 meretur eorum ingratitude tale subsidium, cum regula
 iuris divini sentenciat quod *privilegium indultum* ¹⁰
tenetur amittere qui sibi concessa abutitur potestate.
 Abusus ergo tendens ad enervacionem regni et bonum
 privatum bono communi preponderans meretur abla-
 cionem privilegii sic abusi.

or allowed only after lay trial,

Et iterum videtur clerum tam leviter et incircum-**P**
 specte excommunicantem involvere seculares in sua
 excommunicacione erronea, cum ex eorum ducatu sepe
 per talem excommunicacionem pretensam puniunt
 innocentes, et per consequens, cum nec tenentur ²⁰
 credere quod eorum quolibet excommunicacio sit iusta,
 nec ex fide scripture vel ratione tenentur obedire clero
 in ista incarceratione servili, videtur ex timore peccati
 consensus quod non debent ante legitimam exami-
 nationem cause et forme excommunicacionis punicioni ²⁵
 huiusmodi consentire. Cum enim ratio scripture sacre
 sit optimus legum interpret, patet quod adiutorium
 promissum a principibus in hac parte debet intelligi
 cum condicione quod talis incarcerationio sit de numero
 operum elemosine pro quibus punientes sunt in finali ³⁰
 iudicio premiandi. Sed scrutetur fidelis evangelium Mat-
 thei XXV° et videat si incarcerationio excommunicatorum
 iniuste in aliquo operum misericordie sit contenta. Nec
 ignorancia excusat simpliciter ne peccetur, cum Paulus
 ex ignorancia veritatis scripture commisit blasphemiam, ³⁵

1. D: pro mortaliibus.
 marg.: Brachiumulare.
 cionis.

3. D: quomodo clerus.
 7. D: satisfecerunt.

4. A in
 25. B: puni-

35. A in marg.: Ignorancia non excusat.

P 150^b(ut patet I^a Thymothei I^o). Nec dicat aliquis quod Anglia processit prospere, quando ecclesia habuit talia privilegia sic defensa, quia audacter assero quod non exinde promeruit, sed sicut iniquitas Amorreorum
 5 fuit in congregari per CCCCT^{os} annos et amplius (ut patet Gen. XV°); ex cuius cremento finaliter sunt destructi: sic timendum est de gente Anglie, nisi clerus redeat ad spirituales humilitatem, ut olim, cum clerus ut anima et secularis ut corpus debent concorditer
 10 constituere virum unum; quod non potest fieri nisi ex mutua observancia legis Christi. Sepe enim in pruritu prosperitatis mundane est populus insensibiliter quoad Deum amplius peioratus.

Hortandi tamen sunt domini seculares ne arguendo
 15 per locum ab insufficienti similitudine auferant vera privilegia ecclesie propter cupidinem temporalium vel vindictam. Hortandi sunt secundo ne ex invidia vel alia causa pretergrediente caritatis regulas sit fugitivo
 150^c culpa imposita vel * prodicionis suspicio palliata. Et
 20 hortandi sunt tercio ne alicubi et specialiter infra septa ecclesie sanguinem effundant innoxium, sed honorent sanctam matrem ecclesiam secundum regulas quas Christus sibi instituit; ad que omnia oportet omnino consulere sensum catholicum scripturarum.

Lay rulers must, however, be reminded of their duties to the Church.

CAP. VIII.

A Quia sciencia secundum philosophos gaudet extraneis ac sciencie de sancta matre ecclesia sit nimis extraneus infamis casus qui contigit nuper in Anglia et in Roma, ideo gracia declaracionis fidei et caven-
 30 dorum errorum ecclesie restat parumper disgrede circa

Digression on the shameful event which has lately happened in England and in Rome.

4. B: exinde proverant (sic).

marg.: Nota bonas hortaciones.

infra cepta. A A₁ B: Christus deest.

chica: Nu zbohem mylym potahnyem dale. Id est: Age, cum Deo caro (materiam) porro tractabo.

13. A A₁: peioratur.

20. D: ne aliter.

24. A in marg. verba tsche-

14. A in

20. 21. D:

Three postulates: 1. The quidity of the Church as already explained.

ista, primo supponendo tria per ordinem. Primo, in- 1 A
quam, ex supradictis supponatur predicta sententia 150^e
de quiditate sancte matris ecclesie, nec est illa abi-
cienda a Christi ecclesia, cum nec contingit ecclesiam
speculative nec practice quicquam cognoscere nec meri- 5
torie debite conversari, si sit omnino destituta ab
eius noticia. Nam iuxta dicta XVⁱ cap. theologus
foret nimis inscius rationum scripture et fidei ortho-
doxe qui omnino ignoraret quiditatem sancte matris
ecclesie. Nec dubito quin deest decretistis, legistis et 10
philosophis fructuosa speculacio qui omnino ignorant
quid sit sancta mater ecclesia. Nam omnes leges
humane sunt finaliter ad defendendum iusticiam huius
matris et purgandum eam ab erroribus quibus pro
tempore vie temptationum adversitatibus implicatur. 15
Cum ergo finis inponit maximam necessitatem ope-
ribus, ex II° Phisicorum manifestum est quod oportet
omnes doctores speculativos statuere matrem nostram
ut regulam ad tractatum speculabilium mensurandum, et
per idem nemo intendit praxi laudabili, nisi in quantum 20
tenderet ad honorem vel commodum huius matris; nec
dubium quin nemo viat meritorie secundum beneplaci-
tum sponsi ecclesie, nisi de quanto operatur ad honorem
et commodum sponse sue. Et hinc precipitur in primo
mandato secunde tabule quod fidelis honoret patrem 25
et matrem, quod indubie principaliter intelligitur de
Christo et sua ecclesia. Nec honorat eam vel diligit fide-
liter quam non noscit. Ideo necesse est, ut omnis fidelis
det operam ad cognoscendum direccius matrem suam.

2. That we abjure all falsehood.

Secundo supponitur quod procedatur in isto trac- 2
tatu sine duplicitate mendacii. Nam mendacium est
precisa cautela per quam diabolus illudit fidelibus, ut

1. B in marg. man. alt.: Posteriora prius dicit. A in marg.: Tres suppositiones. (Below 150^e without mark of reference.) 12. A in marg.: Racio: Necessaria est noticia de sancta matre ecclesia.

10. Cf. Arist. *Φυσικῆς ἀκρόασιως* B. 2. Opp. tom. I, 194. 25.—29. Cf. supra pag. 1.

A 150° honorent meretricem secum adulteram tamquam reginam et matrem fidelium sponsam Christi. Unde istam sententiam de quiditate sancte matris ecclesie oportet ut fundamentum supponere, ut sciatur qui procurant
 5 pro eius veris privilegiis et qui degenerant, in quo
 150^a consistit verum privilegium * ac edificatio ecclesie et in quo stat eius oppositum secundum fidem scripture, et de congruitate status moderni in comparacione ad florem etatis ecclesie iuxta modum loquendi scripture.

B Sed in ista materia sunt quidam moderni doctores approbantes mendacium et dicentes quod veritates tales scripture non sunt dicende tum propter perturbationem ecclesie, tum etiam propter scelera que
 15 hostes ecclesie ex eorum audacia perpetrarent. Unde

Some doctors say that it is right to give false opinions in such a case,

15 arguitur et tenetur quod doctores vocati ex mandato domini regis et iurati ad dicendum veritatem de casu qui nuper contigit in Westmonasterio ad honorem Dei, ad utilitatem ecclesie et ad expurgacionem errorum in regno, ut exinde stet constancius in virtute,

20 mentiri debuerant propter duo: primo pro fama sua servanda qui actenus reputati sunt hostes ecclesie; quilibet autem debet diligencius servare famam propriam quam famam alienam pro qua in casu mentiri est licitum. Secundo debuerant mentiri ad conser-

for the sake of one's own reputation,

25 vandum privilegia ecclesie que essent aliter destructa, veritate detecta dominis temporalibus et patronis. Cum autem dicta privilegia sint prestanciora quam vita hominis pro qua servanda licitum est mentiri, multo magis debuerunt mentiri pro illis privilegiis conservandis.

or to maintain the privileges of the Church.

1 Quantum ad principium illius sentencie patet ex tractatu De Mendacio quod est cuilibet fidei detestabile ut hereticum et blasphemum. Nam si aliquod mendacium sit meritorium et aliquod superhabundans

1. B: honorent meretricium. 5. B: quod eius veris. 14. A in marg.: Opinio. 22. B in marg.: Fame causa licet mentiri. B: quibus autem debet. 24. Codd.: debuerunt. 30. A in marg.: Responsio. Contra sententiam que dicit licitum est mentiri.

This would
make lying a
virtue,

in menciēte ultra quam oportet, aliquod autem in ¹⁵⁰^d B
extremo deficiente apud eum qui ex cauterizata con-
sciencia nimis parce mentitur, sequitur quod habitus
mendacii inter hec duo extrema tenens medium foret
virtus. Patet consequencia ex diffinitione virtutis po- 5
sita II° Eth. VI°, cap.: *Virtus est habitus electivus in
medietate consistens quoad nos determinatus ratione.*
Hoc tamen abhorreret gentilis philosophus Aristo-
teles, cum IV° Ethicorum, C. IV°, tractans de virtute
veridici et duplici vicio falsidici, ita scribit: *Per se* ¹⁰
autem mendacium pravam et fugiendum, verum
autem et bonum laudabile.

and God a liar.

Item, cum omnis virtus sit de genere tertii boni ² C
maximi, descendens desursum a patre luminum qua
virtute nemo abuti potest (ut sepe meminit beatus ¹⁵
Augustinus), sequitur quod omnis virtus mendacii
sit a Deo, et cum omnis pater et auctor virtutis sit
autonomatice virtuosus, sequitur quod Deus, pater
et auctor mendacii, sit summe mendax, sicut Christus
secundum humanitatem foret homo mendacissimus ²⁰
potens esse, et per consequens, nullus fidelis dubitat
esse blasphemum, cum Manichei blasfemi dixerunt
micus quod non Deus bonus, sed Deus malus sit
origo et principium talis mali.

Nec dubium quin non sit dare virtutem in homine, ²⁵
quin eius ydea vel exemplar sit in Deo et Deus virtute
supra genus est taliter virtuosus, ut non posset exem-
plare * iusticiam, misericordiam, pacienciam, liberalita- ¹⁵¹^a
tem, et sic de et aliis, nisi ipse foret summe iustus, miseri-
cors, paciens et liberalis, et sic de principiis cuiuscunque ³⁰
generis virtutis. Et sic antecedenter ad virtutem mendacii

6. In codd.: II. Eth. V. 27. A in marg.: Nota quod Deus est virtuosus.

9. Vide Trialogum lib. III, cap. I (ed. Lechler, pag. 128). Cf.
Arist. Eth. Nic. II, VI, graece, Opp. II, 1106; latine, Opp. III, 544.
17. Aug. Retract. lib. I, Cap. IX; De Lib. Arbit. II, cap. XIX.
Opp. I, 13, 607.

C 151^a oportet Deum esse summe mendacem. Non enim est fingendum quomodo pertinencius denominaret habitus mendacii subiectum suum quam mendax, cum mentiri sit opus virtutis.

3 Item, suppono ex fide scripture quod Deus dicit quicquid creatura aliqua bene dicit; patet ex hoc quod omnis creatura ut sic est organum Dei principalius dicentis quam sua fistula, iuxta modum loquendi Psalmi LXXXIVⁱ, 9: *Audiam quid loquatur*
 10 *in me dominus Deus*. Et Apostolus II^a, Corinthiorum XIII°, 3: *An experimentum queritis eius qui in me loquitur Christus*. Ex quibus cum veris sequitur quod tam trinitas quam Christus humanitus facit in omni christiano mendace quodcunque mendacium vir-
 15 tuosum, et cum virtuosum non sit distrahens sed potius viciosum, sequitur quod Deus simpliciter facit mendacium, et cum dicit falsum eadem intencione qua christianus pie menciens, sequitur quod Deus principalissime mentitur et per consequens mendax
 20 est, ut pater eius, ut Christus dicit Johannis VIII°, 44 de ipso diabolo. Cum enim Deus illo modo mendacium loquitur, ex propriis loquitur, cum sit fons et origo mendacii, et ita cum dicit angelis veritatem in verbo, nobis menciendo foret duplex animo, et forent
 25 in eo *est et non* contra Apostolum II^a, Cor. I^o, 17.

Ymo, cum ipse sit omnis veritas, negando veritatem virtute mendacii, se ipsum negare posset, contra Apostolum II^a, Thymotei II°, 13, et foret ratione mendacis principii cateclismus tocus fidei christiane. Cum
 30 enim Deus mentiri potest iuxta sic opinantes nec potest habere denominationem virtutis, nisi habeat ipsam in summo et quodam modo infinite, sequitur ex infinitate sue mendacitatis immense quod in tota fide sue scripture potuit totam ecclesiam decepis-

So the whole
Christian faith
would fall to
pieces.

10. A A₁ II. deest. 12. veris; ita codd. 18. B: pie incuciens. 20. A in marg.: Arguitur quod Deus non potest mentiri. 22. B sit deest. 25. A: Cor. I. A₁: I. Cor. I. 28. In Codd.: Thymotei II. 33. B: et mense.

dolose. Aliter enim esset dare finem sue mendacitatis ¹⁵¹ **C**
 immense, usque ad quem et non ultra potuit dece-
 pisse; quod credo non dabitur, cum dicitur commu-
 niter quod sit infinitum misericors sed finite solum
 modo miserator. ⁵

No worse
 doctrine was
 ever propound-
 ed than this,
 that we ought
 to lie to the
 King's Council.

Quantum ad illas duas evidencias quod debuiss-**D**
 mus mentiri contra iuramentum nostrum tam pium
 atque legitimum coram consilio regis nostri, Deum
 contestor et numina quod inter omnes doctrinas vel
 consilia que audiui non occurrit mihi aliquod diffi- ¹⁰
 cilium aut detestabilius. Ideo videtur mihi quod minus
 male potuit fuisse dictum ad partem quam publice
 sic in scholis, nam sic menciens manifeste incurrisset
 periurium et infamiam quam vitabat, et ita conclu-
 sisset culpabiliter, secundum metam redargucionis ¹⁵
 maxime sibi ipsi. Ideo minus malum est sine dampno
 anime pacienter pati detracciones et scandala, quam
 menciendo et per consequens iniuriando toti univer-
 sitati create, offendere dominum veritatis. Non enim

No case can be
 imagined in
 which it is
 lawful to lie.

ymaginari potest casus nec inveniri ficticia in quo ²⁰
 vel qua licitum est mentiri, immo crescente menda-
 cio eciam in clero plus solito esset opus doctoris
 proferre de thesauro scripture * rationes et sanctorum ¹⁵¹
 testimonia in detestacionem mendacii et non fovere men-
 dacium mendaciis allegacionum et sophisticis argumentis. ²⁵
 Ego quippe horrerem introducere scolam istam tamquam
 doctor mendacii, cum ex fragilitate nimis proni sumus
 ad hoc sine abductione peregrina per scienciam men-
 ciendi; doctor itaque, docens quod licitum est mentiri,
 imperfecte procedit, nisi doceat quomodo licitum est ³⁰
 mentiri, et per consequens, nisi doceat quomodo
 debemus mentiri, et sic secundum scolam mendacii
 foret laudabile mentiri fingendo false doctores extra-

5. B in marg. man. alt.: Misericors est Deus infinite, sed finite est miserator.

8. B in marg. man. alt.: Jurat.

17. A in marg.:

Conclusio.

20. B in marg. man. alt.: Nota de non committendo mendacio.

23. A: thesauro; sic et in sequentibus

D 151^h neos et dicta sanctorum doctorum pro ista sententia coloranda. Sed quis crederet tali scole? Et dico *mendaciis allegacionum*, quia allegatum est contra me dictum Augustini, super illo Psalmi Vi, 7: *Perdes omnes qui loquuntur mendacium*, sub hac forma: *Multa*, inquit, *videntur pro salute aut commodo alicuius non malicia, sed benignitate mendacia: quale fuit illarum obstetricum in Exodo que Pharaoni falsum renuntiaverunt, ut infantes filiorum Israel non ne-*
 10 *carentur, sed etiam ista non in re, sed in dolo laudantur.* Et hic notant allegantes hanc formam verborum quomodo aliquis est pius dolus quo licet nobis proximum menciendo decipere. Sed ego respexi multos libros Augustini in quibus dicit concorditer
 15 quod iste obstetrices in isto mendacio peccaverunt, licet peccatum fuerit Hebreis proficuum, unde cum nullum bonum sit irremuneratum, Deus pro pietate quam habuerant fecit eas taliter premiari. Unde Magister Historiarum super Exodi cap. III° quod sic
 20 incipit: *De indole obstetricum*, sic loquitur: *Quia timuerunt Deum, edificavit illis domos, id est, locupletavit eas, cum essent pauperes, vel fecundavit eas, cum essent steriles.* Augustinus vero dicit obstetrices venialiter peccasse, Gregorius vero videtur velle quod
 25 mortaliter; dicit enim quod *merces benignitatis earum non potuit in eterna vita retribui, sed pro culpa mendacii in terrenam compensacionem declinata est.*

The false doctrine is supported by false quotation.

4. A in marg.: Augustinus. Nota. Pro mendacio obstetricum in Exodo et contra. B in marg. man. alt.: De obstetricum mendacio. 9. In codd. non deest. Correxī ex Aug. In psalm. V. Opp. IV, p. 18. 10. Verba Augustini l. c.: Sed etiam ista non re, sed indole laudantur. 19. Exodi cap. seq. lacuna in codd.; addidi e hist. scol. Petri Comestoris. A in marg.: Magister historiarum. 20. Ap. Petrum Com. non de indole sed de dolo leges.

18. Vide Petri Comest. hist. libri Exodi cap. III. (Ed, Argentina 1515, fol. e, 3.) De Petro Com. Cf. Wyclif's Pol. Works II, pag. 454. 24. Moralium lib. XVIII, cap. III, Opp. tom. I, pag. 559.

Unde in textu originalis beati Augustini inveni sic ¹⁵¹^b E scriptum: *ista non re, sed indole laudantur*. Nec dubium quin sic habent libri correcti, tum quia magnus ille doctor Petrus Comestor intitulat capitulum suum *De indole obstetricum*, et sic loquitur 5 sanctus Thomas secunda secunde q. CX^a; tum secundo quia tunc textus Augustini diceret non in re, sed in dolo laudantur, nunc autem dicitur *non re, sed indole laudantur*; tum tercio quia dato hoc textu sic per-
verso adhuc militat in oppositum pervertentis, cum ¹⁰ textus dicit quod non laudantur re. Certum est tamen quod in re fecerunt bonum opus de genere, quod fuisset virtuosum, si fuisset non infectum mendacio. Unde econtra est sententia Augustini quod obstetrices laudantur in re vel opere, non autem in ¹⁵ dolo quo regem mendaciter fefellerunt. Unde inveni in margine originalis beati Augustini sic scriptum: *indolem vocat profectum*; * *sicut enim est corpo-* ¹⁵¹^c *ralis indoles corporaliter crescencium, sic est spiritu-* *alis indoles spiritualiter proficiencium*. Vult ergo ²⁰ Augustinus dicere quod ista verba mendacia obstetricum non laudantur in re mendacii, sed in profectu vel fructu qui exinde provenit crescencie Hebreorum. Est ergo sententia Augustini quod Deus non posset sinere peccatum fieri, nisi exinde bonum proveniat; ²⁵ unde propter bonum exinde occasionaliter proveniens vocatur peccatum Ade a beato Gregorio necessarium atque felix. Et dicitur a beato Augustino expediens; unde XIV°, De Civitate Dei, cap. XIII°, sic scribit: *Audeo dicere superbis esse utile cadere in aliquod aper-* ³⁰ *tum manifestumque peccatum, unde sibi displiceant qui iam sibi placendo ceciderant. Salubrius enim*

Augustine does not praise the Egyptian midwives for lying.

8. 6. Be nunc - laudantur: deest.
mod utile est in casu peccare.

50. A in marg.: Nota Augustinum,

2. Aug. ut supra, Opp. tom. IV, p. 18. 6. Thomas Aq. Opp. (Ed. Venet. 1774) tom. IV, p. 30. 20. Aug. l. c. Opp. VII, pag. 366 A.

E 151^e *Petrus sibi displicuit quando flevit, quam sibi placuit quando presumpsit.* Sed per se notum est theologis quod non exinde peccandum est, quod bonum ex gracia Dei exinde proveniat. Unde credo quod peccatum publicum doctorum quo manifeste approbant mendacium ut virtutem, et mendax allegacio originalium, ut mendacio pallient dictum suum, vertetur ex gracia Dei illis in commodum, dum tamen in isto se corrigant et recognoscentes defectum suum humiliter
 10 resipiscant. Quis rogo aliter caperet eos in testimonium vel allegacioni eorum crederet, dum dicerent quod privatum commodum meritorium sit mentiri; revera nescio que opinio redderet hominem plus infamem.

F Quantum ad secundam evidenciam quod propter
 15 salvanda privilegia ecclesie sicut in casu qui nuper contigit meritorium sit mentiri, manifestum est quod dogma illud inficiendo privilegia redderet procuratorem ecclesie nimis suspectum; cum enim omne privilegium vel libertas sit fundatum in veritate que
 20 est sponsus ecclesie, manifestum est quod professione veritatis et non mendacii veritati oppositi defenderetur, dicente eadem veritate Joh. VIII°, 31, 32: *Si vos manseritis in sermone meo, vere discipuli mei eritis, et vos cognoscetis veritatem, et veritas liberabit vos.*
 25 Ex quibus patet cum fide scripture quod, de quanto orator ecclesie declinat a sermone Dei qui est veritas in verba mendacii que sunt sermones diaboli, ut sic se ipsum inhabilitat ad privilegia et libertates ecclesie procurandum; nam nulla talia dantur nisi per spon-
 30 sum ecclesie, veritatem que odit omne mendacium. Ideo dicit Joh. VIII°, 34: *Omnis qui facit peccatum servus est peccati.* Nec dubium quin omnis faciens mendacium ut sic peccat, ideo mendacium est pessimum medium ad procurandum bona ecclesie. Nam
 35 mentitor ut sic offendit in naturam divinam a qua

To allow living on behalf of the Church would make her advocates suspected;

4. A in marg.: Conclusio.
 16. A: sint in casu.

11. 12. A₁ add.: quod propter privatum.

omne bonum profluit sponse Christi, et ut sic offendit ^{151^c} **F**
 in totam ecclesiam, quia contra hoc mandatum do-
 mini: *Non loqueris contra proximum tuum falsum*
testimonium, Exod. XX°, 16, iniuriatur ut sic sancte
 matri ecclesie: ideo absit ecclesiam expetere huiusmodi ⁵
 oratorem. Nam secundum Augustinum super Psalmum
 V^{um}: *Si hoc dicitur quod est, verum dicitur*, et ut
 sic ad eum qui est acceditur; *si autem hoc dicitur*
quod non est, mendacium fit et a veritate receditur.
*Ideo dicit propheta: Perdes omnes * qui loquuntur* ^{151^d}
mendacium. Unde ne quis arbitretur perfectum et
 spirituales hominem pro ista temporali vita in cuius
 morte non occiditur anima, sive sua sive alterius, debere
 mentiri, non inmerito in alio loco scriptum est: *Os*
quod mentitur occidit animam. ¹⁵

and throw
doubt on all
her rights and
privileges.

Ex quo patet quod pro tota universali ecclesia salvanda **G**
 nullus sapiens mentiretur, nam cum omne mendacium
 sit peccatum contra naturam, eo quod tota natura fuit
 pure in veritate sine mendacio primitus instituta, quis
 procuraret pro bono ecclesie per verba mendacia? Nonne ¹
 domini seculares audientes quod per dogma falsum, quia
 per mendacium, sit privilegium ecclesie defendendum,
 ex naturali lumine statim convincerent quod totum
 privilegium sit mendax et frivolum quod indiget sic
 fulciri mendaciis? Nonne iterum audientes doctorem ²
 ecclesie dogmatizare publice quod privilegia ecclesie
 sunt per mendacia inpetranda, suspicarentur proba-
 biliter quod tota suggestio qua impetrantur bona
 ecclesie sit mendax et falsa, et per consequens, om-
 nia illa bona forent ex defectu fundamenti stabilis ³
 auferenda? Nonne tercio credens ecclesiam sic privi-

6. A in marg.: Augustinus.

8. Aug. l. c.: Si enim hoc dicitur quod est, verum dicitur, si autem hoc dicitur quod non est, mendacium est.

23. B.: ex natura lumine.

23. B.: convinceret. Rectius: convincerentur.

7. Aug. l. c. Opp. IV, p. 1, p. 18.
 16. Sap. I, 11.

9. Psalm. V, 7.

G 151^a legiatam approbare mendacia diffideret quod ecclesia illa recipiens ex titulo elemosine a seculari principe bona huiusmodi sub condicione quod rependat spirituale suffragium, mentiretur in defraudando a promisso suffragio. Ideo ista opinio foret pessima ad bona ecclesie fideliter procurandum. Et eadem est consideracio de causis civilibus, quod impossibile est ut mendacia illas vel contenciones aliquas legitime promoverent. Consideremus ergo quod Christus incurrebat apud sacerdotes, phariseos et scribas apparenciam diffamacionis, maxime ex hoc quod detegendo veritatem et reprobando eorum vicia purgavit ecclesiam et ut sic aquisivit sibi nomen quod est super omne nomen, superans quamlibet famam mundi. Sic nos christiani debemus tenere veritatem et privilegia ecclesie Christi defendere quantum sufficimus nec curare de fama alia, nisi de quanto adicitur ex virtute.

Christ spoke truth without regard to his reputation.

H Sed tercio notandum pro ulteriori declaracione privilegiorum ecclesie quod privilegium est privata lex, concessa a principe ad commodum ecclesie vel persone. Unde (si non fallor) omnis bona lex temporalis vel humanitus adinventata pro utilitate ecclesie vocari potest privilegium ecclesie, cum omnis talis lex sit privata quoad tempus et populum. Unde quod legiste vocant talia iura communia non obest quin sint privata, quia in communitate legum est dare quotlibet gradus, et lex privata potest crescere in communitate quoad tempus, locum et personam. Lex autem caritatis quam omnis homo debet semper et ubique tenere est ius communissimum sicut alie leges condicionales quas ipsa implicat. Addo eciam distincionem ecclesie vel persone, quia si tantum esset una creatura rationalis privilegiata, tunc non privilegiaretur ecclesia. Privilegium ergo est specialis licen-

All laws made for the benefit of the Church may be called privileges, as being in some degree private laws.

The universal law is that of charity.

18. A₁ Sed ulterius. 19. A in marg : Quid est privilegium?
22. A. in marg.: Omnis lex humanitus adinventata utilis est privilegium.
25. A₁: quod iuriste. 32. distinctim in codd.

cia creature utendi utilibili vel fruendi fruibili, et illud ¹⁵¹^d H
speciale vel privatum licere est lex, ut patet in com-
muni sermone de lege.

Only a creature
can have privi-
lege;

Ex istis patet primo non equivocantibus quod I
proprietates que naturaliter competunt trinitati non 1
sunt earum privilegia, cum omne privilegium * princi- ¹⁵²^a
paliter ab extrinseco pro utilitate inest privilegiato,
et sic solum creatura rationalis est capax privilegii.

a true privilege
must really
benefit the
grantee:

Patet secundo quod privilegiante aut privilegiato 2
decepto in credendo privilegium vergere privilegiando ¹⁰
ad commodum, dum tamen concessum privilegiando
cedat ad dampnum tamquam utilitati sue contrarium,
non est privilegium sed potius corruptela. Patet ex
hoc quod privilegium (in quantum huiusmodi) est bonum
utile, ut non est privilegium infidelibus quod liberati ¹⁵
a iusticia exonerati sunt a iugo domini et effrenes ad
peccandum subiecti iugo diaboli, nisi forte equivoce-
tur, vocando privilegium quodlibet privans legem.

Consequently
there is no pri-
vilege except
what is granted
by Christ.

Tercio sequitur quod non est aliquod privilegium, 3
nisi quod princeps pacis concesserit, caput univer- 20
salis ecclesie, dominus Jesus Christus. Patet ex hoc
quod non potest esse bonum ecclesie, nisi primo
venerit per derivacionem a capite. Si enim primas
privatus concedit aliquid et Deus illud non concedit,
tunc vel oportet concedere quod Deus non prevenit ²⁵
ipsum in agendo, et per consequens non est causa
essencialis cuiuslibet creature, vel aliter quod non
est bonum vel rationale quod privilegiatus illud
habeat, quia si esset sapiencia Dei, eternaliter ordi-
naret ut habeat, et cum clemencia spiritus sancti ³⁰
graciose illud donaret; cum Johannis XV°, 5, 4, dicit
caput: *Sine me nichil potestis facere, sicut palmes
non potest facere fructum, nisi manserit in vite, sic*

1. B: et fruendi. Codd.: usibili.

2. A A₁ patet deest.

7. A

in marg.: Nota de privilegiis ecclesie continue infra (Above 152^a without
mark of reference).

15. B: ut deest.

16. A: et ss. (literae ss.

extinct.).

28. Rationale sive rationabile; codd.: racio^{le}.

I 152^a enim privilegium concessum domesticis non est ratum, dum tamen ab essentiali patrefamilias omnipotente et omnisciente indultum non fuerit et optenta eius licentia confirmatum.

K Ex istis colligitur quod summum privilegium concessum christiano pro via foret quod, expropriarie vivendo, Christo similis foret anterior in exercitu

The highest privilege is to be allowed to follow Christ in poverty.

1 christiano. Patet primo sic: Iuxta proximum corellarium nullum est privilegium nisi concessum a Christo,

10 ipse autem non potest concedere maius privilegium quam plus assimilando subditum sibi ipsi, ergo etc.

Unde Matthei XVIII°, 1, quando discipuli quesierunt a Christo: *Quis putas maior est in regno celorum, ipse advocans parvulum sine malicia statuit eum in*
15 *medio illorum dixitque re et sermone quod qui sic plus se humiliaverit hic maior est* in ecclesia militante.

2 Item, cuicumque militi pro statu milicie foret aptacius quod armatus decencius et adiutus specialius ponatur in acie belli, ubi forcior est conflictus, in hoc enim

20 consistit militaris strenuitas. Sed ut dicitur Job VII°, 1:

Milicia est tota vita hominis super terram, et iuxta Apostolum Eph. VI°, 12: Non est nobis colluctatio adversus carnem et sanguinem, sed adversus principes et potestates, adversus mundi rectores tenebra-
25 *rum harum, contra spiritualia nequicie.* Ideo patet

quod, quanto quis fuerit sic positus antierius in dicto exercitu, indultum est sibi privilegium eo maius quo

3 amplius coronabitur. Et patet ista sententia de matre filiorum Zebedei que ex instigatione filiorum petebat

Instance of the mother of Zebedee's children.

30 privilegium a Christo, ut hii sederent in regno suo unus ad dexteram et alius ad sinistram (ut patet

152^b Matthei XX°, 22). Sed pueri petentes * illud implicate audierunt divinum responsum: *Nescitis quid petatis. Potestis bibere calicem quem ego bibiturus sum?*

5. A in marg.: Prima conclusio.

optacius.

Zebei.

18. A A₁: specialiter.

33. A: Noscitis.

7. A: antetior.

28. B: patet ex ista.

17. A:

29. A:

Quo concesso concessit eis privilegium consequenter: 152^b **K**
Calicem, inquit, meum bibetis, sedere autem ad dexteram meam vel sinistram non est meum dare vobis, sed quibus paratum est a patre meo.

Super quo Crisostomus, Omelia XXXV° Operis In-**M**
 perfecti, notat primo quod diabolus qui seduxit primum a
 virum per feminam movit ut dicti apostoli seduce-
 rentur per feminam. Notat secundo quomodo Christus b
 dirigens sermonem ad illos discipulos docet quod illi
 ex ceca presumpcione atque superba primatum culpa- 10
 biliter pecierunt, aliter enim non direxisset omni-
 sciens increpativum sermonem ad illos discipulos dimissa
 femina procurante: *Nescitis, inquit, quid petatis.* Ideo
 dicit Crisostomus: *O error salutaris qui tocius
 mundi solvit errorem. Si enim apostoli non sic 15
 errassent, unde nos cognoscere poteramus quod non
 omne quod videtur bonum desiderare bonum est?
 Cum enim scimus quod aliud est opus bonum et aliud
 primatus honoris. Et opus quidem bonum desiderare
 bonum est, primatum autem honoris vanitas est.* 20

Primacy is to be
 desired in la-
 bour, not in
 honour.

Tercio notandum quod sive apostoli errore seducti o
 pecierunt primatum in regno temporali sive in regno
 celorum, sicut videtur ex textu convinci, stulta fuit eorum
 peticio, cum debuerunt laborem certaminis humiliter
 petivisse, et ad hoc sine iactancia primatus honor 25
 beatitudinis secutus fuisset; honor enim fugientem se
 sequitur et refugit affectantem. Unde dicit Crisostomus:
*Desiderium primatus ex iactancia nascitur cordis;
 qui, inquit, humilis est indigniorem se aliis arbitra-*

1. B: concessit illis privilegium in. 5. A in marg.: Crisostomus.
 M. Litera L. deest in cod. ib. In codd. Omelia XXVIII. 9. B: illos
 deest. 10. superba scil. presumpcione. 16. In codd.: poterimus.
 Corr. ex Op. Imperf. l. c. 17. In codd.: omne bonum. Correxī e
 textu Operis Imp. 19. In codd.: Et opus quidem desiderare bonum est.
 Correxī e textu Operis Imperfecti. l. c. 27. A in marg.: Crisostomus.

5. Opus Imperf. in Matthaeum Hom. XXXV, l. c., CLII. E.
 Cf. Richardi Armachani, Defensio curatorum, Goldast, Monarchia
 tom. II, pars II, pag. 1403.

M 152^a *tur iuxta apostolicum preceptum: Alter alterum existimans superiorem.* Et hec ratio (ut tactum est superius), quare membra ecclesie et gradus quibus Deus ipsos diligit sunt nobis abscondita.

a Quarto notandum quod Christus videns alienum spiritum in cordibus templi sui, non more conqui-
rencium castra sua corporalia, disruptit muros castri, sed hostem expulit alliciens eos ad humilitatem qua ipsimet superent tyrannum qui eos turpiter superavit.

Christ's treat-
ment of his
disciples' am-
bition.

N *Potestis, inquit, bibere calicem quem ego bibiturus sum?* Ex qua interrogacione mulcente docemur, primo quod oportet victoriam esse voluntariam, si debet esse meritoria, ideo querit Christus ab eis modeste, si possunt pati voluntarie instar sui. Secundo docen-
15 *tur ceteri apostoli non indignari contra duos fratres, cum dominus eorum, contra quem principaliter usur-*
pata fuit iniuria, tam urbane optulit eis idem medium quo ipse meruit dignitatem. Tercio docentur omnes christiani quod pati propter iusticiam sit necessarium
20 *cuilibet volenti beatifice premiari, cum dominus in-*
cessit per summum gradum illius medi; ideo vocat
Christus hoc singulariter suum calicem.

e Quinto docemur quomodo Christus non potest
suis deficere in concedendo privilegia, et consequenter
25 *mercedem ex eorum usu sequentem, cum statim*
post humilem consensum fraternum quo dixerunt
possumus, statim concessit: calicem quidem meum
152^e *bibetis, ubi non * licet fideli ambigere quin concessit*
duobus fratribus quos prius gratificavit privilegium
30 *singulare. Si enim terreni patres noverunt bona*
data dare filiis suis, quanto plus pater primus post
tam gloriosam victoriam quam per alios fecit in
principem huius mundi? Lex ergo privata quam
35 *concessit hiis fratribus ad commodum eorum maxi-*

He refused their
request but
granted that
they should
drink his cup.

num quod possint regnum celorum rapere armis suis, fuit privilegium singulare. 152° N

Two kinds of
martyrdom.

Et ex isto eliciunt doctores quod est dare duplex O
genus martirii, scilicet affectione et corporali passione;
cum beatus Evangelista non fuit sic passus corpora- 5
liter usque ad mortem ut Jacobus, sed uterque iuxta
vocem predicti Christi veridicam bibit calicem passionis.

Lesson of
humility.

Sexto docentur omnes fideles et specialiter prelati f
non pompare vel alta sapere de gradus excellencia
vel primatu, cum Christus coniungit: *Sedere autem* 10
ad dexteram vel ad sinistram non est meum dare
vobis, sed quibus paratum est a patre meo. Quam-
vis enim Christus sit omnipotens et eiusdem auctori-
tatis et operacionis cum patre, pater ex se et ipse
per se, tamen Christus more suo loquens humanitus 15
prefert patrem, dicens quod nullum membrum eccle-
sie habebit mansionem in celo, nisi qui ex auctoritate
patris eternaliter inscribitur libro vite; quod licet
electione eterna sit factum per filium, quia tamen dis-
cipuli considerarunt Christum secundum humanitatem, 20
ideo univocando cum eis fuit pertinens Christum vere
atque humiliter ostendere minoritatem suam secun-
dum humanitatem, cum non sit menciendum propter
devocionem.

Unde ad pacificandum discipulos et instruendum 25
eos quale privilegium et prioritatem eligerent, dicit
quod qui voluerit inter eos prior vel maior fieri in
celis, oportet quod sit servus humilior atque diligen-
cior hic in terris (ut alias ostendi modo opposito)
quoad primatum vel honorem seculi. Ideo dicit 30
Crisostomus: *Fructum humilitatis posuit primatum*

8. A in marg.: Martir < affectione
passione corporali. B in marg. man. alt.:

Martirium. 9. A in marg.: humilitas. B in marg. man. alt.: Pri-
matus est fructus humilitatis. 19. tamen; tum in codd. 23. B
in marg. man. alt.: Menciendum non est in causa devocionis. 30. A
in marg.: Crisostomus.

30. Opus Imperfectum l. c, pag. CLIII. C.

O 152^c *celestem, ut quicumque desiderat primatum celestem, sequatur hic humilitatem celestem; quicumque autem desiderant primatum in terra invenient confusionem in celo. Ergo, inquit, iam non sit inter servos Christi*
 5 *de primatu certamen, nec festinet unusquisque eorum quomodo alio maior appareat, sed quomodo omnibus inferior videatur.* Et ista doctrina sufficeret toti ecclesie ad electionem privilegii vel primatus, nec est possibile quod vere pacificetur ecclesia, antequam ista
 10 regula practice sit edocta.

P Ex istis elicitur quod nullum est verum privilegium ecclesie, nisi de quanto fundatur, docetur vel elicitur ex scriptura. Patet sic: Omnis lex utilis sancte matri ecclesie docetur explicite vel implicite in scriptura,
 152^d omne privilegium est huiusmodi ex dictis: * ergo conclusio. Confirmatur ex sepe dictis: Omnis veritas est in scriptura sacra, omne privilegium est veritas quia lex, ergo conclusio. Unde Augustinus, II° De Doctrina Christiana, in fine: *Quicquid homo extra scripturam*
 20 *sacram didicerit, si noxium est ibi dampnatur, si utile est ibi invenitur;* et idem dicit epistola quarta ad Volusianum (ut alibi diffuse exposui). Sequitur ergo, si quis quidquid utile extra scripturam sacram didicerit, ibi invenitur, omne privilegium concessum
 25 in cartis vel bullis est quiddam utile (ut patet ex diffinitione), ergo omne privilegium ecclesie est in scriptura sacra; ideo cum illa sit maioris auctoritatis et acceptionis quam bulle vel carte (ut dixi alias), ille ut plurimum in clero superfluunt. Nam illis abla-
 30 tis inniteretur privilegiatus ministerio ecclesie quod est per se causa privilegii, et non sic confideret in

The Church has no true privilege except what is founded in Scripture.

4. B inter deest.

13. A in marg.: Honor scripture, quia omnis veritas in ea continetur.

16. A in marg.: Secunda conclusio.

18. A in marg.: Augustinus.

23. B: si quis est, quis est, quid utile.

28. B: acceptionis; A in marg.: Correlarium.

18. cap. XI.II. Opp. III, 1, 44. Epistolam ad Vol. vid. Opp. II, 395.

Corruptions of
the Church.

cartis dimisso officio. Talis enim securitas confundit ^{152^a} **P**
ecclesiam, cum telis sophisticis super equivocacione
que est ypocrisis et mendacium, diabolus et membra
sua concludunt ecclesie. Quis queso non decipitur
hodie in adherendo parti ecclesie malignancium et 5
colendo ipsam ut membrum ecclesie? Quis insuper a
non aspirat ad fastum seculi vel primatum vel pri-
vilegium, cum tamen sit sceleratissima corruptela, in
tantum quod sepe incidimus in illud ve propheticum
Ysaie V^o, 20: *Ve qui dicitis bonum malum et malum* ¹⁰
bonum. Nonne diligencia nostra ostendit quod plus ^b
appreciamus cartas et privilegia humana quam scriptu-
ram sacram et privilegia que Christus suis instituit?
Et indubie ut sic cadimus a quibuscunque veris pri-
vilegiis per abusum, quia iuxta beatum Gregorium ¹⁵
(et ponitur in decretis XI^a, q. III. *Privilegium*) *pri-
vilegium debet amittere qui sua abutitur potestate*.
Cum ergo omne rationabile vel utile ecclesie Christi
prius ab ipso conceditur et in carta vel libro suo
inscribitur, patet quod scrutinio illius libri et con- ²⁰
dicioni sub qua privilegiavit debemus primo atten-
dere. Non enim sequitur: Datus potentatus seculi
concessit hoc ut privilegium date ecclesie, ergo hoc
est rationabile sive verum. Ideo oportet ultra con-
cessionem scrutari regulam per quam ratio privilegii ²⁵
debeat iudicari.

A case as to
privilege.

Esto, inquam, quod Petrus potentatus seculi concedat **Q**
privilegium Westmonasterio sub hac forma quod qui-
cunque quantumcunque maleficus intraverit septa sua
habebit immunitatem omnimodam, sic tamen quod ³⁰
in prima conclusione in qua post introitum a prepo-

1. A in marg.: Conclusio.

4. ecclesie? Fortasse legendum: con-

fundunt ecclesiam.

8. B: Cum tamen scit.

15. A in marg.:

Conclusio.

20. 21. In codd.: Condicionem.

22. A in marg.:

De privilegiis monasteriorum et ecclesiarum. (Below 152^a without mark
of reference.)

27. A in marg.: Casus.

Q 152^d sito loci sibi opponitur dicat verum. Casus autem videtur possibilis et honestus, cum pro mendacio et pro quocunque scelere posset uti privilegio ad hoc sibi donato, ut dicitur; ergo multo magis pro confessione 5 humili veritatis. Pono insuper quod Petrus maleficus intrans Westmonasterium pro immunitate habenda sit primo interrogatus a preposito Westmonasterii si habebit immunitatem in dicta ecclesia et pono quod 153^a Petrus conscius sibi ex dignitate contracta * de crimine 10 dicat desperando de venia vel vere reputando se dignum morte temporali, quod non habebit immunitatem in dicta ecclesia; tunc isto casu deducto ad placitum, patet quod ex casu et aliis circumstanciis positis et ponendis utraque pars contradiccionis sequitur, ut 15 noverunt sophiste in materia insolubilium. Et revera quilibet intrans limina ecclesie, ut foveatur in crimine, incidit culpabilius in materia insolubili cuiusmodi est peccatum, quam sequitur Petrum incidere. Unde ego nescio aliter solvere nec credo alium quemquam 20 scire, nisi quod dictum vocatum privilegium non est privilegium, quia non est fundabile in scriptura; et ita generaliter omnis lex privata non fundabilis in scriptura non est privilegium, quia non cedit ad utilitatem ecclesie, cum (ut dicit Augustinus) *quicquid* 25 *utile est ibi invenitur*. Et si claudit contradiccionem quod hoc sit privilegium, multo magis omnis casus in quo ponitur dari privilegium loco, ut quicunque intraverit cum quocunque crimine, gaudeat immunitate date ecclesie; illud enim est impossibile plus 30 elongatum ab apparencia quam precedens. Cum multi intrant sanctuarium cum illo peccato, ratione cuius tenentur amittere libertatem, ymo cum principium Gregorii sit verum quod omnis et specialiter presci-

The Westminster privilege is a false one.

9. A₁ corrigere vult: ex gravitate contracta. deest.

17. In materia involubili: superfluum esse et e marg. in textum incidisse videtur.

18. B: peccatum incidere.

23. A in marg.: Conclusio.

28. 30. B: immunitate — elongatum deest.

13. A A₁: casu et

tus *privilegium tenetur amittere qui sua abutitur* ^{153^a Q}
potestate, et omnis criminosus ut sic sua abutitur
 potestate, cum ratione mortalis peccati inficientis abu-
 titur bonis nature: sequitur quod omnis criminosus
 intrans septa ecclesie tenetur ut sic privilegiis ecclesie 5
 pro illo tempore non gaudere. Et hoc est notum illis
 qui sciunt quod quicquid criminosus fecerit ratione
 peccati inficientis peccat mortaliter. Fundet ergo homo
 rationabilitatem privilegii ex scriptura et aliter nichil
 valet. Illa autem privilegia que debemus magis atten- ¹⁰
 dere plus relucent in speculo scripture, et minus
 necessaria plus confuse, quia Deus qui non potuit in
 privilegiis et scriptis ipsa testantibus sponse sue de-
 ficere, scivit quod palea plus diverteret ad terrena
 quam celestia, ideo ut gradus notificacionis scripture ¹⁵
 sit nobis pro regula, expressit privilegia spiritualia de
 corporalibus que adducerentur confusam adiciens dis-
 ciplinam.

Divestment of
 all temporal
 possession
 would be the
 greatest privi-
 lege the Church
 could have.

Ex istis tercio colligitur quod summum privilegium R
 pro statu vie foret ecclesiam esse exoneratam pos- ²⁰
 sessione civili temporalium, currendo libere post
 Christum in evangelica paupertate. Patet ex duabus
 conclusionibus precedentibus, nam ut sic disponitur
 fidelis Christo similis et paracius ad conquirendum
 regnum celorum. Unde et hoc privilegium notatur ²⁵
 in ecclesia expressius, alcius et crebrius carioribus
 Christi discipulis (ut patet Matthei X^o, Luce XIV° et
 Ia, Thymotei VI°); ad hoc enim copiosius sequebantur
 bona gracie. Confirmatur primo sic: Christus posuit a
 vicarios suos in maxima libertate et privilegio in hoc ³⁰
 quod regulam illam iniunxit singulariter suis apostolis,
 ergo conclusio. Non enim licet negare quin Christus
 privilegiavit suum collegium, cum dedit eis leges sin-

4. A₁ corrigere vult: criminosus. 4. A in marg.: Responsio. 8. A
 in marg.: Nota. 15. A A₁: Non ut. 17. A A₁: adicerentur.
 19. A in marg.: Tercia conclusio. 22. A in marg.: Responsio. Pau-
 pertas cleri.

R 153^b gulares, ut consilia evangelica * ad maximam utilitatem sui atque ecclesie, sicut patet ex indole que inde provenerat. Ergo ex diffinitione privilegii in hoc privilegiavit suam ecclesiam.

b Confirmatur secundo: Ille status est perfectissimus, ut patet in VI° decretalium, cap. *Exiit qui seminat*, per Nicolaum III., et omne ponere viatorem in statu tam alto est proportionaliter privilegiare ipsum, ergo conclusio.

Poverty is the most perfect state, therefore it is a privilege to be placed in it.

Si enim dare bona fortune que sunt abiectissima sit
10 privilegiare datarium, multo magis dare sibi bona gracie.

c Item, quicunque vians exoneratus fuerit sarcina temporalium, ad propinquius, paracius atque laudabilius sequendum *hynnulum cervorum* salientem in montibus, ut sic est privilegiatus uberius, sed sic fuit

15 de apostolis renunciantibus quoad civilitatem omnibus bonis suis, ergo conclusio. Non enim negabit fidelis quin *possessio talis temporalium sit pondus anime*.

ut docet beatus Gregorius XXXI° Moralium (sicut declaravi XII° cap. huius). Unde apostoli vere repu-

20 tarunt eis magnum privilegium, quod exonerati fuerunt a ministerio cotidiano in mensis fidelium (ut patet Actorum VI°), ergo multo magis exonerare eos a statu

d seculari plus abiecto. In hoc enim consistit excellencia status cleri super dominos seculares (ut hic supponitur),

25 non autem in caractere ordinis, cum stat cum illo servitus abiectissima (ut patet de Scarioth), sed in hoc quod deputati sunt ut milites plus strenui ad plus

meritorie peragendum bella domini et conquirendum regnum celorum. Nam Matthei V^o, 3 dicitur: *Beati pau-*

30 *peres spiritu, quoniam ipsorum est regnum celorum.*

5. A in marg.: Optimum privilegium ecclesie est paupertas cleri. (Above 15th without mark of reference.)

7. 8. alto est: alto ut in codd. 11. A in marg.: Sequela Christi. 18. A in marg.: Gregorius XII. cap. rectius: III. 22. B: a. Meost. 28. B: belli domini et conquirendo.

7. Lib. V. tit. XII, cap. I II. 13. Cant. II, 17. 18. cap. XIII. Opp. tom. I, 1006. Vide supra pag. 50—24.

Christ, who
gives poverty, is
far greater than
Caesar, who
gives riches.

Item, proporcionaliter ut dominus est potencior, e s
prudencior et plus affectus sue ecclesie, tribueret eis 153^b
privilegia pociora, sed iste condiciones autonomatice
reperite sunt in Christo in comparacione ad Cesarem,
ergo et privilegiacio proporcionaliter correspondens. 5
Nemo ergo dicet quod Cesar plus privilegiavit eccle-
siam quam dominus Jesus Christus, nec licet fingere
quin Christus fuit potencior ad donandum eis tem-
poralia, sicut et apostoli potuerunt ea copiosius rece-
pisse, ut patet in vitis eorum. Unde Symon magus 10
voluit dedisse Petro multam pecuniam pro privilegio
apostolico (ut patet Act. VIII°), et indubie foret melius
quam quantalibet pecunia vel omnia temporalia
huius mundi. Nos ergo non erimus magis degeneres
dicto Symone, plus appreciantes privilegium Cesaris 15
quam privilegium domini Jesu Christi.

Nec valet dicere quod ista privilegia dicuntur equi- 1
voce et ideo non sunt comparabilia, nam Deus est
melior diabolo, bona gracie sunt meliora bonis fortune,
et iuxta sanctos melius est seculariter carere tempo- 20
ralibus quam habere. Si ergo ista tam disparia sunt
conparabilia in bono analogo, a pari vel maiori bona
minus disparia.

Et preter hoc aliqua temporalia donavit Deus suis 2
que quoad quantitatem et modum habendi sunt com- 25
parabilia dono Cesaris vel alterius domini secularis;
in hoc ergo quod dicta privilegia dicuntur tam equi-
voce, oportet concedere quod unum infinitum excedit
reliquum in perfeccione, sicut spiritus excedit naturam
corpoream. 30

153^c

All privileges
come from
Christ directly
or indirectly.

Item, iuxta hic dicta in correlariis descriptiois privi- 3
legii, nemo potest dare privilegium, nisi Christus prin-
cipaliter illud dederit, et cum non decet dominum
dare per servum domini perfectius quam ipse dat

3. B: autonomatice,
sunt comparabilia.

15. A in marg.: Responsio.
16. A in marg.: Nota hoc argumentum.

23. sc.

- S 153° singulariter per se ipsum, sequitur quod privilegium datum appropriate per Christum excedit privilegium quod ipse dedit per Constantinum, potissime cum videtur privilegia illa fuisse contraria. Ergo uno existente bono aliud saperet in parte maliciam venenosam, et per consequens, non foret privilegium potius quam fuisset, quod filiorum Zebedei unus sedisset ad dexteram Christi et alius ad sinistram in regno temporali.
- 4 Confirmatur ex sepe dictis, privilegium est filium patrisfamilias domus poni in loco digniori ad premium et in loco tuciori ad evadendum periculum, nec fas est dubitare quin Christus vocavit apostolos suos ad talem locum, in quo etiam secundum quandam prerogativam fuit Baptista, dicente Christo Matthei XI°, 11:
- 15 *Inter natos mulierum qui ceciderant per peccatum non surrexit maior Johanne Baptista.* Cum ergo hec diffinicio Christi necessario sit vera, patet quod nec Petrus nec alius citra Christum fuit maior Baptista quoad Deum, cuius maioritas non attenditur penes possessionem secularem, cum Baptista fuit citra Christum pauperrimus, sed penes gradum evangelice paupertatis que consistit in vera humiliacione et in meritoria penalitate et in ecclesie edificacione. In hoc ergo fuit Baptista positus securius ad cavendum periculum et alcius ad querendum premium. Cum ergo quicumque status sit alcius quem Deus plus acceptat, sequitur quod status in quo Christus posuit apostolos et docuit ecclesiam sit status alcius statu secularis glorie in quo positi sunt Christi vicarii et dotati per
- 30 Cesarem.
- T Nec valet dicere quod ille status fuit tunc perfeccior, nunc autem status iste est perfeccior, tum quia fructus status ostendit oppositum de intricacione et detrimento ecclesie, tum etiam quia ratio fidei scripture contra-

Those coming directly are the greatest.

Baptist, than whom none was greater, was very poor.

It is futile to say that the state of poverty was more perfect, but is so no longer.

20, 21. A A₁: possessionem penes deest. 31. A in marg.: Responsio. 33. A in marg.: Corollarium Ablatio temporalium nota supra.

Poverty is
nearer to the
state of inno-
cence.

Hence rulers
may relieve the
clergy of useless
wealth.

153 T
dicit, nam lex consiliorum est perpetua, non habens
contrarium, cum ponit hominem in statu, statui utri-
usque innocencie propinquiori, statum autem magni-
tudinis secularis oportet deserere propter eius repugn-
ciam statui beatitudinis. Quomodo ergo non est alio 5
statu inperfectior, cum respicit magnitudinem tem-
poralem quam oportet deserere, alius autem magni-
tudinem virtutis quam oportet semper habere? Ex istis
colligitur quod domini temporales possent maxime
zelando pro privilegiis ecclesie exonerare clerum 10
suum ab occupacione temporalium que sunt preter
necessaria ad faciendum opus evangelicum; nam possent
sic faciendo reducere ecclesiam cleri ad perfectiorem
statum ex dictis, sed cum impossibile sit hominem
posse facere bonum de genere, nisi posset facere illud 15
bene, sequitur quod domini temporales possent facere
illud bene. Absit, inquam, credere quod status in quo a
Cesar posuit clerum non posset solvi licite propter
habitudinem sacerdotum Christi ad globum tempora-
lium. Et cum status in quo Christus posuit clerum 20
suum dissolvi posset licite propter inperfectiorem
habitudinis vite eorum ad paupertatem evangelicam
et alia carismata in quibus Christus dotavit ecclesiam,
nonne foret suspectum verbum, accusans proprietarios b
de * affeccione inordinata temporalibus, dicendo quod 153^d
lex Dei et eius consilium sunt temporalia sub dispensa-
cione cadencia, sed non ordinacio Cesaris quoad c
donacionem temporalium? Numquid credimus quod
excommunicacio vel malediccionis interpretacio plus ligat
dissolventem ordinacionem dominorum temporalium, 30
quam excommunicacio Christi, Johannis et Pauli ligat
dissolventem Christi consilium? Nonne dicit Paulus
Galat. 1°, 9: *Si quis aliud evangelizaverit preter illud
quod evangelizatum est, anathema sit*, et cum ipse

11. Duo verba: sicut patet, sicut patet ex dictis) huic loco deesse
videntur. 16. A A₁: possunt facere. 32. B: consilium Christi.

T 153⁴ instruxit coapostolum Thymoteum I^a Thymotei VI°, 8: *Habentes ergo alimenta et quibus tegamur a hiis contenti simus? Numquid est contrarium isti contencioni aspirari inordinate ad habendum perpetuo et 5 indissolubiliter quantumlibet seculariter dominium?*

V Nonne dicit beatus Gregorius (ut recitavi superius, III° cap.) quod *labor querendi et defendendi temporalia et dolor amittendi eadem, si superat laborem et dolorem circa bona spiritualia quesita vel perdita, 10 indicat terrenorum affectionem inordinate in animo presidere?* Nonne beatus Augustinus in libro De Vera and Augustine. Religione, XCII^o cap., dicit idem? Ubi postquam ostenderrat quid est adherere Deo et quibus profluit affluentia temporalium etc., respondet: *Cum, inquit, mutabilium 15 bonorum adest copia, non eis confidit, sed cum subtrahuntur, agnoscit utrum eum non ceperint, quia plerumque cum assunt nobis, putamus quod non ea diligimus, sed cum abesse ceperint, invenimus qui simus; hoc enim sine amore nostro aderat quod sine 20 dolore discedit.* Si ergo clerus aliquis sit mundo deditus quod plus dolet pro amissione temporalium quam virtutis, plus insistit circa adquisicionem vel defensionem eorum quam boni spiritualis, ut sic inhabilitat se ad habendum hec temporalia et per consequens digni- 25 ficat se ut perdat illa. Nec est ille cui hec sunt donata qui in isto animo finaliter perseverat, quia est membrum diaboli et non pars ecclesie (ut patet in solutione VIⁱ argumenti de VI° cap. huius). Nam vera religio stat in recta dileccione beatorum, ut in libro De Vera

Opinions of
Gregory

6. A in marg.: Gregorius; XII. cap. recte. III. 7. Codd. 12° cap. Correxī.

11. A in marg. Amor temporalium occultus quomodo indicatur.

12. A in marg.: Augustinus. Pomny, glossa tschechica: Memento.

12. A: ostenderit. 15. A in marg.: Nota. In codd.: non eis conficit. Corr. ex Aug. l. c.

16. In codd.: separent corr. e textu Augustini.

25. A in marg.: Conclusio.

6. V. supra pag. 52-54.

12. Aug. cap. XCII, libri De

Vera Relig. Opp. I, pag. 781.

28. V. supra pag. 136-138.

Religione XCIII.: *Et hec est perfecta iusticia qua* 153^a **V**
pocius pociora et minus minora diligimus. Vana
ergo est religio facientis oppositum, privilegium cire-
sorum iniectorum puris certantibus est medicinaliter
removendum.

5

CAP. IX.

Obiection: Pri-
 vilege is gene-
 rally understood
 of worldly
 things.

Sed contra dicta arguitur sic: Videtur enim primo **A**
 quod equivocatur in nomine privilegii, cum communitas
 non vocat privilegium nisi excellenciam quam habet
 una persona super aliam quoad mundum.

10

If so, it is the
 fault of the
 people who use
 the word.

Hic dicitur quod illud assumptum indicat sic vocan-
 tes terrena diligere, et despicere vel odire celestia,
 quia voluntas trahit intellectum ad affectuosius cogi-
 tandum et nominandum rem cui magis infigitur: ad
 quem sensum dicitur Joh. III°, 31: *Qui de terra est* 15
de terra loquitur. Et hinc apostoli et sancti priores
 reputarunt ista terrena *ut stercora*, sicut patet in
 dictis et factis eorum et exprimit Apostolus Philipp.
 III° cap. Ergo quod communitas sic loquitur et attendit,
 non nisi accusat ipsam perversam a Deo et verificat 20
 dictum Evangeliste * I^a Johannis V^o, 19: *Totus mundus* 154^a
in maligno positus est et dictum Christi Matthei
 XII°, 34: *Ex habundancia cordis os loquitur.* Ideo
 debemus attendere qualiter secundum regulas fidei est
 loquendum: cum autem privilegium sonat in maiori- 25
 tatem prerogativam vel preeminenciam creature, mani-
 festum est quod partes ecclesie tam militantis quam
 triumphantis sunt privilegiate a Deo. Ideo dicunt
 sancti doctores communiter quod Christus et mater
 sua habuerunt singularia privilegia super alios, et ita 30
 de apostolis et aliis beatis, quilibet habet dispariter

1. B: religione quoque. in codd.: est hec; corr. e textu Aug.
 6. Cap. IX; A: Tit. vacat in A; solum in marg. ib. Prima obieccio. A:
 sic deest; B: primo deest. 11. A in marg.: Responso. 16. B:
 attendat. 23. A: habundancia. 31. B: quibus habet.

A 15⁴ donum suum, ut manifestavit Apostolus. I^a Cor. XII°, 4,
 dicens quod *divisiones graci^arum sunt*. Notet ergo
 fidelis rationem privilegii et videbit quod principaliter
 sit in donis spiritualibus a Deo appropriate collatis,
 5 unde, si argumentum factum moveret, diceret conse- It might as well
 be said that law
 and possession
 apply only to
 earthly goods.
 quenter quod nulla est lex, possessio vel dominium
 nisi de bonis temporalibus, quia de illis principaliter
 vel precise loquitur communitas, in tantum quod statim
 audito de bonis, applicant ad mundi divicias; et locuto
 10 de episcopatu, rectoria vel alio nomine prelacie, statim
 applicant ad dotem temporalem dimissa consideratione
 de officio; et ita de aliis. Non sic autem in primitiva Such is not the
 language of the
 primitive
 Church.
 ecclesia vel scriptura sacra; ideo postponendo vicio-
 sam consuetudinem debemus loqui conformiter sanctis
 15 doctoribus. Non enim reperi rem in scriptura sacra
 vocatam sub nomine privilegii, sed doctores et usus
 ecclesie vocant eam sic communiter, ut patet de sancto
 Evangelista, de sancto Petro et Romana ecclesia. Et
 patet quod innitendo pure modo loquendi vulgari
 20 totus conventus Christi non foret privilegiatus sub
 aliquo gradu, nisi forte fingatur quod Scarioth fuit
 privilegiatus in hoc quod Deus permisit eum portare
 loculos, et sic introductum esset privilegium in ecclesiam
 cum superbia ex contencione circa maioritatem et
 25 secularem obedienciam quam Christus nitebatur in
 suis destruere. Non ergo concedendum est quod solus
 dominus temporalis privilegiavit, edificavit vel dotavit
 ecclesiam, cum ecclesia canit quod Christus privilegio
 amoris Johannem dilexit apostolum; et idem est de
 30 quolibet singulari dono Dei, ut patet ex descriptio-
 ne privilegii. Unde non expressius posset quis ostendere se
 iuste perditurum privilegium per abusum quam negando
 Christi privilegia vel preponderando privilegia terrena.

5. A. in marg.: Privilegium debet esse in donis spiritualibus. (Above
 15⁴ without mark of reference) 11. A A₁: temporalium. 19. B:
 quod deest. 20. 22. B: sub aliquo — privilegiatus deest. 26. B:
 suis defervere. 29. A in marg.: Conclusio.

The Church
ought not to
insist on earthly
privileges such
as exemptions
and endow-
ments.

Exemptions are
bad in kind,
although they
may sometimes
serve a good
purpose.

Good prelates
ought not to be
hampered by
them.

Secundo videtur quod non licet clero insistere circa ^{154^a} B
privilegia terrena cuiusmodi videntur esse exempciones,
prerogative, proprietates et seculares dominaciones,
cum videntur repugnare privilegiis Christi que non
licet amittere.

5

Hic dicitur, primo quantum ad exempciones quod,
licet videantur esse male de genere, tamen contingit
subditum bene uti illis sicut et aliis actibus malis
de genere; est enim contra regulas ecclesie triumphantis
quod quis sit exemptus, ne superior illuminet inferiorem, ¹⁰
et ita contra regulas nature est quod subditus sit * ^{154^b}
exemptus, ne ducatur vel corrigatur per superiorem
in casu quo deviet vel delinquat. Unde videtur idem
inpetrare oppositum et luciferine querere licenciam ad
peccandum; diaboli enim exempti sunt a tali regimine ¹⁵
et (ut ego credo) a privilegiacione, quia nulla excel-
lencia quam habent cedit dampnatis ad bonum utile,
sed econtra beati sunt summe privilegiati, in tantum
quod nullum privilegium vie valet homini, nisi de
quanto preparat ad querendum privilegium regni. Quia ²⁰
tamen contingit prepositos ecclesie esse ceciores ducendis
vel inniti in visitacione fastui vel questui plus quam
correccioni, ideo expedit per accidens a talibus tem-
poralis exempcio. Non autem debet talis esse perpetua
nisi cognito quod perpetuo erit prepositus deses, in- ²⁵
scius vel avarus, quia aliter (ut recitat Lincolniensis)
hoc inconveniens sequeretur quod quantumlibet bonus
pastor videns exemptum strangulare oves, pro quibus
reddet rationem in die iudicii, non audebit propter
exempcionem pape exagitare vel exterrere lupos mor- ³⁰
dentes tam nequiter oves suas. Hoc autem non potest
dici privilegium sed rete diabolicum. Unde privilegium
foret eximi a iurisdiccione talis pape, si fuerit qui

1. A in marg.: Secunda obieccio.

Nota contra exempciones continue infra.

d. est.

20. A in marg.: Lincolniensis.

6. A in marg.: Responsio:

21. B: plus exempcio:

31. B: potest deest.

B 154^b propter pecuniam et casum particularem, in minori parte etiam ob defectum sui contingentem, statuerit exempcionem talem ut legem perpetuam. Nam diabolus et membra sua seducendo populum ab observancia legis Christi videntur inducere exempcionem huiusmodi, ne inferior fruatur suffragio sui prepositi, ut innuit Augustinus libro secundo De Ordine.

C Et quantum ad alia insignia perquisita de portando mitram, crucem et baculum ac ordinando clericos
 10 extensius vel striccius, cum aliis vocatis privilegiis istis similibus, cum ut plurimum sapiunt fastum et non commodum, sunt sepe non privilegia sed diabolica sagena quibus pisces natantes in mari huius seculi capiuntur; et sic dicendum videtur de privilegiis terrenis seculariter impetratis. Unde Augustinus
 15 in libro De Agone Christiano, cap. IV: *Gaudet piscis quando hamum non videns escam devorat, sed piscator cum eum ceperit, torquentur eius viscera primo, deinde ab omni leticia sua per ipsam escam*
 20 *de qua letatus est trahitur ad consumacionem.* Sic sunt omnes qui de bonis temporalibus beatos se putant unde bonis nichil nocet ablacio temporalium, cum ipsa non diligunt. Unde inter omnes cautelas diaboli mundana preeminencia est prima sagena dia-
 25 boli; de illa enim primo temptavit Christum. Nam Matthei IV°, 8, 9, dicitur quod *ostendit sibi omnia regna mundi dicens: Hec omnia tibi dabo, si cadens adoraveris me.* Et revera propter minus privilegium adoramus sepius membra sua, cum tamen profitemur in
 154^c baptismo quod * abrenunciamus sathane et omnibus pompis eius. Talis itaque finalis preponderancia secularis privilegii est signum infallibile membri diaboli, et sic

Privileges of wearing mitre etc. are often a snare of the devil.

15. A in marg.: Augustinus.

16. de agone; A hab. rasuram.

18. A₁ corr. vult.: torquet.

21. A in marg.: Mundana preeminencia est sagena diaboli.

32. A A₁: Membrum diaboli.

7. cap. XVIII (?) vid. Opp. I, 329 seqq.

16. Opp. VI, 245.

videtur mihi quod contententes superbe circa talia ¹⁵⁴ C
 privilegia nisi redeant humiliter ad unitatem subiecti
 invicem, non sunt de sancta matre ecclesia, dicente
 decreto Pelagii pape XXIV, q. I. *Pudenda: Ecclesia,*
inquit, una est, ut patet in canticis, et illa est que 5
fide formata per orbem diffunditur; quod beati
Augustini testimonio comprobemus. Audite quid in
quodam opere suo preclarissimus doctor dicat ecclesie:
Ait enim quod, cum nullo modo recte potest dici ecclesia
in qua scisma est, restat ut, quoniam nulla esse ecclesia 10
non potest, ea sit quam in sedis apostolice per suc-
cessionem episcoporum radice constitutam nullorum
hominum malicia eciam si nota excludi non possit.

The Roman
 college may be
 the synagogue
 of Satan and
 not the head of
 the Church.

Ex isto notandum, primo quomodo iste papa alle- a D
 gat venerabiliter Augustinum: quod divisi a Christo ¹⁵
 per invidiam extrudentem caritatem non sunt membra
 ecclesie. Patet secundo quod, si collegium Romanum b
 sit sic divisum scismate, tunc ipsum non est caput
 vel pars ecclesie, quia deficit unio apostolica. Unde
 dicit quod, si talis episcopus consecrat alium, non ²⁰
 consecratio sed execratio debet dici. Et tercio notari c
 potest quomodo crescente superbia et cupiditate
 primatus de loco ecclesie, potest fieri synagoga sathane,
 cum nemo potest esse Christi vel Petri vicarius, nisi
 sequatur eos in moribus, ut patet XL^a dictinccione: ²⁵
Non est facile. Et patet quod licet clero insistere
 circa privilegia terrena, de quanto promovent ad eter-
 na; quod oportet exemplo sanctorum et fide scripture
 pensari, nullomodo amittere privilegia que Christus ³⁰
 dedit propter aliquod bonum mundi.

Sed tercio obicitur, cum privilegia quibus Christus E
 dotavit ecclesiam sunt perfecciora quam terrena pri-

2. A in marg.: Conclusio.

33. A in marg.: Tercia obieccio.

5. Dec. sec. pars. Causa XXIV, q. 1, c. XXXIII, a few words having been altered.

E 154^e vilegia succedencia, sicut et status vivencium secundum illa privilegia est statu moderno perfeccior atque ad servandum facilior, videtur quod non licuit a privilegiis illis et statu recedere; nam nulli persone licet magis
 5 bonum sibi in eleccione postponere: ecclesia, sponsa Christi est persona, cum sit virgo ex cap. VI°, ergo non licet sibi privilegia Christi et statum evangelice paupertatis relinquere. Confirmatur primo per decretum De Consecratione, dist. V^a, *Non mediocriter*, ubi
 10 dicitur quod *graviter peccant qui eligunt minus bonum sibi maiori bono postposito*. Confirmatur secundo ex dictis libro V^o, cap., ubi docetur quod *oportet viantem semper meliorando procedere*. Et tercio confirmatur ex hoc quod consilia Christi sunt
 15 perpetua et sponse sue indispensabilia.

Hic videtur mihi quod unum concluditur ex assumpto necessario, cum omnis christianus debet sequi Christum in moribus quantum sufficit, unde videtur mihi quod beatus Silvester potest dici ex pietate suscepisse
 20 elemosinas Cesaris corporales ad exonerandum eum, ad excitandum eius devocionem et procurandum tene-
 154^a rius pro fidelibus quam faceret * populus laycalis; quod, cum stat cum paupertate evangelica, patet quod clerus non debet exinde inniti proprietati vel fastui,
 25 sed ad sui tedium secundum partes plus abiectas ministrare pauperibus de collatis elemosinis. Unde tales elemosine non possunt donari in perpetuam elemosinam quomodocunque clerus vixerit, sed sub condicione saltem tacita quod clerus sit vere sequax
 30 apostolorum in vita et opere. Et ita credo quod oportet ut reputet sibi omne tediosum ministrare pauperibus et fore gaudiosum, dando operam contem-

The Church ought not to have left the state (of poverty) appointed by Christ.

Silvester may have acted from pious motives.

The clergy should gladly leave laymen to minister to the poor

10. A in marg.: Responsio. A₁: verum; in codd. A. B: um (verum?)

9. Decr. III, pars De Cons. dist. V, c. XXIV.: Non mediocriter errat qui magno bono prefert mediocre bonum.

and devote
themselves to
preaching.

placioni et predicacioni, quod fideles layci accipiant ^{15.4} **E**
illud onus (ut alias exemplificavi de Augustino et
aliis sanctis). Unde quia fragilitas humana prona est
ad relinquendum primam caritatem de elemosinis,
superbiendo, se ipsam nimis laute pascendo et pa- 5
storis officium relinquendo, ideo apostoli et sancciores
ecclesie talia reliquerunt. Unde mirum est si collacio
rei temporalis sit clero privilegium; ymmo apostolis
petentibus illam a Christo audivisset responsum supe-
rius: *Nescitis quod petatis*. Nonne docet experientia 10
quod dotacio talis subicit dotatos mundane sollicitu-
dini, servicio et exaccioni, et per consequens distra-
hit ab amore Christi et ministerio sacerdotali?

Quomodo ergo non foret privilegium ab incita- **F**
mento huiusmodi liberari, unde decretum recitat XI^a, 15
q. I^a, ex epistola beati Petri ad Clementem scriptum
sub hac forma: *Te quidem oportet irreprehensibiliter
vivere et summo studio niti, ut omnes rite huius
occupaciones abicias, ne fideiussor existas nec advo-
catus licium fias, neve in ulla alia occupacione* 20
*prorsus inveniaris mundani negocii occasione per-
plexus. Neque enim iudicem neque cognitorem se-
cularium negociorum hodie te vult ordinare Christus,
ne prefocatus presentibus hominum curis non possis
verbo Dei vacare. Hec vero opera que tibi minime* 25
*congruere dicimus exhibeant sibi invicem vacantes
laici, et te nemo occupet ab hiis studiis per que
salus hominibus datur.* Quomodo ergo licet nobis
ab ista regula apostolica recedere quibus relictum

9. A A₁: audivissent. 16. Epistola Petri. Non est epistola beati
Petri, sed Clementis ad Jacobum. A in marg.: Nota decretum super hoc
quod clerus non debet se implicare mundo. 20. In codd.: ne vel;
correxì e decret. l. c. A in marg. (above 15.4 without mark of reference):
Neo omnia infra posita sunt pro paupertate que est optimum privilegium.
23. A in marg.: Znane, id est, noscimus. 28. A in marg.: De abla-
cióne temporalium et cleri paupertate.

16. Cap. XXIX. De secularibus negociis episcopus cognoscere
non debet.

- F** 154ª est a Deo ecclesiam gentilium ad perfectam legem Christi convertere? Non enim cadit auctoritas vel ratio dispensandi; unde verisimile est quod radix totius perturbacionis in seculo est cleri inclinacio a
 5 lege Christi ad vitam et tradiciones civiles. Christus autem semper reliquit in una parte ecclesie sue vel alia aliquos fideles qui mundum deserant, et in illis forte abiectis primatibus stat fides et continuacio sancte matris ecclesie. Et patet quod sepe non est
 10 privilegium vocata dotacio cleri in temporalibus, et The removal of endowment may be a restoration of primitive privilege, per consequens auferendo a clero ista non oportet quod auferantur ab eo privilegia, sed potius amoto prohibente sit ecclesia apostolica restituta ad vera
 155^a privilegia primitiva; quod ego credo * dominos tem-
 15 porales in casu debere facere sub pena dampnacionis a gravissime. Numquid credimus esse magnum privilegium episcopo vel abbati quod habeant furcas et puteum, in quibus dampnati regulariter trucidentur, worth much more, than the right of gallows etc. et sic de carcere, de aliis mundanis privilegiis sive
 b insigniis? Ymmo non foret privilegium prelato quod haberet efficaciam, ut quicquid tetigerit statim convertatur in aurum, quia tunc periret aër deferens inspirandus, periret vescibile et tegumentum corpori temperatum.
- G** c Unde in detestacionem huius philargirie legitur beatum Evangelistam convertisse frondes silvestres in aurum et litoria saxa in gemmas. Iste sanctus statim potuit fuisse apud mundum ditissimus et secundum gloriam mundanam preclarissimus, dominatissimus et
 30 famosissimus, si non repugnasset perfeccioni apostolice et privilegio concessio a Christo; aliter enim peccasset graviter omittendo. Nam habens in potestate tam

6. A in marg.: Conclusio. 7. A₁ corrig. vult.: deserunt. 12. A A₁: amoto: deest. 17. B: Quod: e deest. 23. A₁: vestimentum. 26. B in margine man. alt.: Evangelista frondem convertit in aurum. 28. 29. A A₁: et secundum — dominatissimus: deest. 30. A: repugnasset.

faciliter proficiendi sibi et aliis, glorificando ecclesiam ¹⁵⁵ G
plus quam Cesar, non haberet excusacionem de ne-
gligenti desidia, sed scitur demonstracione certissima
quod omne spirituale privilegium superat quodcunque
corporale privilegium in infinitum, et sic non est 5
privilegium clerum stipari seculari militia, vesci in
auro, uti fibula vel habere secundum mundanam glo-
riam splendencia ornamenta. Omnia enim ista gentes
exquirunt (ut patet I^o Machabeorum IX° et XI°), Christus
autem et eius discipuli cum habere possent facillime 10
hec omnia, si non repugnarent sue perfeccioni, quia
repugnant, ideo omnia ista penitus respuerunt.

It is said that,
if this be true,
all temporal
privileges are
abolished.

Sed quarto arguitur sequi ex dictis: quod nullum H
sit corporale privilegium, ymmo quod nedum licet secu-
laribus sed debent sub pena excommunicacionis auferre 15
bona a clericis quibus putantes se benefacere erraverunt.

Hic dicitur quod prima pars est falsa, sed se-
cunda est mihi vera in casu; nam cum omne privi-
legium sit ad commodum privilegiati, patet quod
multis dominis temporalibus et aliis assunt terrena 20
privilegia ad exercitium virtutis. Hoc autem contingit
communius laicis quam clericis, quia officium dispen-
sandi temporalia et dominanter coercedi subiectos
est eis pertinencius, et clerici declinantes ad mundum
communiter peccant gravius. Conceditur tamen quod 25
ministracio temporalium, ne clerus dispergatur ad
inhonestis mediis mendicandum, foret in casu clero
in privilegium, sicut contigit III° Regum XVII° quod
Helias privilegialiter fuit pastus per corvum. Et bre-
viter ministracio temporalium non est clero in privi- 30
legium, nisi de quanto promovet ad sequendum
Christum in moribus et impetrandum privilegium

But we allow
such privileges
as help the
clergy in their
duties.

5. A A₁: in initium
vestiri [= vesti(ri)].

6. B: seculari deest: vesci: forte legendum
10. B: habere possint.

11. A₁ corr.: sed
quia: B: repugnat.

13. A in marg.: Quanta obiectio
in marg.: Ablacio temporalium quomodo est limitanda.

18. A
21. A in
marg.: Responsio.

H 155^a amoris sui; quod contigit, cum Christus accepit elemosinas a laicis et sanctis feminis. Et secundum istam condicionem dotata fuit ecclesia non ad tardandum vel ad retrahendum eam a perfeccione primeva.

5 Unde excommunicatissime peccant sive clerici sive
 155^b laici * qui hoc privilegium antiquum ecclesie scienter ^{It is wrong to take away ancient privileges;}
 auferunt vel minuunt, et hinc XXV^a, q. II, sic loquitur
 Leo papa: *Privilegia ecclesiarum et monasteriorum
 sanctorum patrum auctoritate instituta nulla possunt
 10 improbitate convelli, nulla novitate mutari. In quo
 opere auxiliante Christo fideliter exequendo necesse
 est sedis Romane pontifices perseverantem exhibere
 famulatum. Dispensacio enim nobis credita est et
 ad nostrum reatum tendit, si paternarum regule
 15 sanctionum nobis consencientibus vel negligentibus
 violentur.*

I Talia sunt multa decreta: quod non licet antiquiori-
 bus privilegiis novis subsequentibus derogare. Cum ^{and the oldest and greatest privilege is poverty granted by Christ.}
 ergo antiquissima et validissima privilegia, instituta
 20 a Christo, steterunt in paupertate altissima, sequitur
 quod non licet cuiquam privilegium illud subtrahere.
 Cum ergo privilegium illud stat in habendo cuncta
 expropriatarie in communi, sic quod sibi repugnat
 dominacio civilis et conversacio secularis, videtur
 25 quod hoc non licuit sine gravi periculo introducere in
 clerum. Unde XXV^a, q. I, canon sic loquitur: *Que ad
 perpetuam generaliter sunt ordinata utilitatem, nulla
 commutatione varientur, nec ad privatum commodum
 trahantur que ad bonum sunt commune prefixa.*

30 Ex istis colligitur, cum nec dominus secularis
 debuit nec potuit dare clero in privilègium domina-

9. A: sanctorum paternum.

22. A: cuncta; A₁ corr. in: cuncta.

30. A in marg.: Non licuit clero recipere dominacionem nec licuit dominis sic donare.

7. Dec. II. p. caus. XXV, q. II, c. II.
 caus. XXV, q. I, c. III.

26. Dec. II. p.

If this wrong
has been com-
mitted (by en-
dowment) it
should be set
right.

cionem secularem, stante illo ordine, nec licuit clero ¹²⁵ **I**
illam accipere, patet quod error, si ex ignorancia in
illud processerit, debet utrinque celeriter emendari.
Patet prima pars ex hoc quod non licet deteriorare
proximum, auferendo ab eo privilegium a Deo datum, ⁵
ad perficiendum in suis limitibus precipuis tantum ¹
statum, sed necessario foret deterioracio, quia deieccio
status cleri ad laycos, habere dominacionem huius-
modi. Ideo non licuit seculari hoc facere. Unde ²
tercio decretalium, *Nec clerici vel monachi*, capi- ¹⁰
tulo *Relatum*, precipit papa quod *monachi incorri-*
gibiles vivendo seculariter alios corrumpentes ei-
ciantur aliis religiose viventibus introductis, ubi tam-
quam per se manifestum supponitur quod secularis
conversacio sit clericali inferior; nec dubium quin ¹⁵
repugnat statui et perfeccioni cleri quod sic per affec-
cionem et occupacionem temporalium degradetur; ideo
propter repugnanciam non potest fieri talis dotacio
stante ordine. Non enim est privilegium peiorare.

It is wrong for
the clergy to
receive endow-
ments as for the
laity to give
them.

Et ex eodem patet quod non licet clero a perfec- ³ **K**
cione primitiva deficere, sicut non licet laico sponsam
Christi sic inficere. Si enim non licet laico auferre
suas elemosinas que sunt bona abiectissima, multo
minus liceret auferre elemosinas a Deo institutas que
sunt bona et privilegia Dei potissima. Quomodo ergo ²⁵
liceret seculari ordinacionem Dei inficiendo corrigere
cui non licet iuxta * falsigrafos suam culpam quam ¹⁵⁵
commisit ex ignorancia emendare? Numquid tam
affectata ignorancia excusat dominum secularem? Si
enim secularis cui minus repugnat mundialitas ex ³⁰
tali inclinacione ad seculum, non obstante quod
putat in hoc prestare Deo obsequium, reddit eum

2. A in marg.: Conclusio.
ordinacioni.

6. B: in suis militibus.

26. A:

10. Decr. Greg. IX. lit. III. tit. L. cap. VII. mutatis aliquot
verbis.

K 155 dampnabilem, quanto magis necessitando personam
 cleri cui plus repugnat conversatio secularis? Revera
 si talis ignorancia omnino excusat, per idem excusaret
 quemlibet viciosum; nam, ut patet primo Ethicorum,
 5 sicut omnis homo appetit naturaliter esse felix, sic
 appetit media que credit ducere ad hunc finem, ut
 voluptuosus ponit felicitatem in cibariis delicatis,
 luxuriosus in actibus venereis, avarus in mundi
 divitiis, superbus in mundanis honoribus, et sic de
 10 aliis in quibus ignorans amplius delectatur. Sed quis
 diceret ignoranciam talem simpliciter excusare? Sic
 ergo posito quod Cesar ex ignorancia crediderit se
 prestare Deo obsequium in dando clero Christi mundi
 gloriam, sicut est accusabilis ex eleccione fatua et
 15 amore prepostero affectando talia sibi ipsi, sic est
 plus accusabilis retardando proditorie et cum mundano
 toxico precipuos milites exercitus christiani. Aliter
 enim foret elemosina privilegiare clerum eciam reli-
 giosum, ut sit voluptuosissime, delectabilissime et
 20 splendidissime cibatus, uxoratus et in omni mundi
 gloria pre omnibus secularibus predotatus. Sed quid
 privilegio tali insanius? Unde sola fabrica, cum super
 fallaciam equivocationis privilegii decipit totum mun-
 dum, quia cum dominus temporalis potuit meritorie
 25 concedere hec privilegia, sicut clerus ea accipere, et
 potuit utrimque esse dampnabilis fastus et ignorancia:
 ideo neutram partem assero, nec quod succedentes
 abutuntur privilegio, sed veritatem condicionalem ut
 fidem christianam defendendo relinquens prepositis
 30 veritatem de inesse ex operibus iudicandam.

L Quinto arguitur per hoc quod iuxta sepe dicta
 paupertas evangelica et omnino spiritualia insignia
 que Christus concessit sue ecclesie stant cum cesarea

Ignorance is
 not always an
 excuse.

It is argued
 that endow-
 ment is con-
 sistent

16. 17. In codd. mundana toxica.
 hoc verbum extinctum est.

22. A in marg.: Protestacio:
 31. A in marg.: Quinta obieccio.

with evangel-
ical poverty;
and, since it
brings some
good, must be
a gain to the
Church.

dotacione, et ex hinc aliquod bonum ecclesie eveniet ^{155°} **L**
(ut patet in proximo argumento): ergo melius est
quod ecclesia sic dotetur, et per consequens, Cesar
dotavit ecclesiam supra Christum. Maior videtur ex
hoc quod beatus Silvester et alii sancti episcopi et 5
domini seculares non approbassent dotacionem huius-
modi, si fuisset ad deterioracionem ecclesie, sed curia
Romana instetisset olim pro privilegiis antiquis ecclesie
et propter facilitatem fuissent olim restituta, cum
tam dotantes quam dotati statim annuerent expro- 10
priacioni, dato quod esset meritoria.

The first as-
sumption is
doubtful.

Hic dicitur negando primam consequenciam, nisi forte
assumptum sit impossibile. Nam videtur multis quod
laureola martirii qua milites Christi plus * strenui ^{155°}
decertarunt in floribus ecclesie, convertendo tam ex- 15
pedite tantum populum, non stetissent simul subiecto
et tempore cum dotacione cesarea, nec tam abiecta
paupertas, calcato mundo, submisso clero Christi con-
silio, voluntarie paciendo, nec tanta aspiracio ad bona
patrie contempta confidencia in bonis fortune vel 20
bonis nature, et per consequens non fuisset tanta
status securitas sequendo Christum per compendium
arte vite que ducit ad celum. Nam omnia ista qua-
tuor cum suis correlativis videntur esse dotacioni
terrene contraria. 25

Even if we grant
it, the gain is
less than the
loss.

Sed da quod ista fuissent compossibilia cum **M**
dotacione ecclesie et da minorem principalis argumenti,
adhuc non sequitur conclusio, cum stat cum toto isto
quod ecclesia perdat perfeccionem aliunde maiorem
quam fuit perfeccio ex adquisicione temporalium per- 30
quisita; quod ego credo nedum fuisse verum sed
necessarium, supposita declinacione a religione quam
Christus instituit. Et videtur mihi stultum fore omni-
no excusare beatum Silvestrum et Cesarem a peccato

19. A in marg.: Responsio.

19. A in marg.: Nota quatuor.

18. A₁: cateata.

21. correct in codd.

33. A in marg.:

Conclusio.

M 155⁴ sic quod unus fuisset omnino immunis ab affeccione inordinata ad temporalia, et ut sic aliquantulum venialiter nocens sibi, et occasione male accepta plene superbiendi, plus nocens suo generi succedenti. Potuit
 5 enim renuisse, sicut beatus Evangelista et ceteri apostoli qui possent in tanta quiete assumpsisse sibi et successoribus suis tantam copiam temporalium quam prudencius reliquerunt. Nec repugnat isti quod sancti canonizantur in ecclesia et beatificantur in celo,
 10 cum possunt hic penitere et in purgatorio emendari. Quis, inquam, sanctus a sancto sanctorum exclusive usque ad novissimum sanctum non peccavit eciam mortaliter? Ideo (ut sepe dixi) cecitas magna foret nobis superstitibus allegare tales argucias: Iste sanctus
 15 sic fecit, ergo nobis licet sic faciendo quodcunque opus consimile approbando defendere et augere. Hoc enim privilegium specialiter reservatum est Christo
 20 de quanto ipsum sequitur; sed propter formidinem mentiendi neutram partem assero, vel quod sancti meruerunt in dicta dotacione vel quod demeruerunt.

Sed scio quod prior status fuit perfectior, et scio
 N quod donacio si fuit privilegium fuit facta a Christo, et
 25 scio quod nos debemus uti hiis temporalibus sicut illi usi sunt, quia aliter excidimus a privilegio per abusum. Si ergo volumus sequi sanctos confessores, arguamus per locum a sufficienti similitudine sequendo eos in affeccione et usu temporalium concessorum,
 30 et conformiter videtur probabile in republica de Cesare et ceteris mundi principibus quod laborarunt peccato superbie, volentes in republica solempnitate sacerdotes

The example of
 Silvester and
 other Saints is
 insufficient.

Our only safe
 model in all
 things is Christ.

If we follow
 saints in pos-
 sessing prop-
 erty, we must
 follow them in
 our use of it.

9. B: beatificentur. 13. A in marg.: Argucia. 21. A in
 marg.: Dotantes et dotaciones recipientes si et quomodo peccaverunt.
 23. B: quod peior status; A in marg.: Sciencia trium. 25. B: uti
 deest. 30. A A₁: de Cesare deest; B: probabile de Cesare et ceteris.
 33. in codd.: solempnitate.

suos excellere et nomen suum in mundo extollere. 155^a **N**
 Et sic potuerunt melius fecisse defendendo religionem
 quam Christus instituit. Christus enim ne sponsa sua
 adulteretur cum mundo, prohibuit sibi communi-
 cacionem cum mundo et iniunxit * contemptum sue 156^a
 glorie, et hec fides scripture docuit sanctos pro amore
 sponsi zelotis vincere istum mundum; 1^a Joh. II°, 15
 precipit Johannes dileccione speciali privilegiatus a
 Christo: *Nolite diligere mundum neque que in mundo*
sunt; et magister noster Christus dicit 1^a Joh. III°, 13: 10
Nolite mirari si odit vos mundus et Joh. XVI°, 33:
Confidite, quia ego vici mundum, et: *Sufficit discipulo*
ut sit sicut magister eius. Hec cum quotlibet eis
 similibus fecerunt sanctos mundum cum condicionibus
 suis contempnere et sponso qui hec fecit et docuit 15
 moribus adherere, cum ex testimonio suo Matthei VI°, 24:
Non possumus Deo servire et mammonē. Si ergo
 servamus usum et ritum ecclesie per accidens intro-
 ductum in dicendo divinum servitium et conversando
 secundum traditiones hominum, ne parva declinacio 20
 tracta in consequenciam inducat maiorem defectum,
 quanto magis debemus striccius servare usum et
 mandatum dominicum de incommunicanter odiendo
 mundum? Revera declinacio ad oppositum posset
 paulative inducere clerum nostrum, ut vivat secularius 25
 quam laici colentes seculum, et sic olim vinea domini
 transiret in ortum olerum; et probando si blaspheme
 excusaciones nostre sint vere de non diligendo seculum,
 sed ad roborandum amorem Dei, capiendo licitum
 eius usum, utamur regula tacta in fine proximi capi- 30
 tuli, videndo si dicta nostra operibus compensamus.

They despised
the world.

We should show
by our works
that we do so.

7. A B: Joh. III. A₁ corr. I. Joh. III. 11. In codd. Joh. XVII.
 13. In codd. A et B: hec requiritur cum; A₁: requiritur: hoc verbum sine
 dubio superfluum et fortasse error in archetypo. 14. B: sanctos
 deest. 21. B: tracta deest. 24. A in marg.: Conclusio.

- O 156^a Constat quidem ex testimonio scripture Ysaie V^o, 1, 2,
 quomodo ecclesia Dei est *vinea*, dum stillat a botris How the Church
 is God's
 vineyard.
 plenis vino sapientie doctrinam fidei scripture ad
 nutriendam vitam fidelium, ut patet ex processu
 5 Cantici canticorum, quod si ab isto officio declinat
 ad seculum, tunc *soror nostra parvula, non habens
 ubera*, versa est in ortum olerum. *Olera enim* (ut tangit
 Augustinus super Psalmum XXXVI^{um}) *virescunt in
 hyeme, in estate autem* propter defectum radicum
 10 *marcescunt*; et cum secundum naturales caules sunt
 herbe nimis melancolice, generantes humorem terre-
 stem, propter quod a bestiis melancolicis ut bobus,
 leporibus et similibus adeo sunt amate, signanter
 signant mundo deditos qui virescunt in yeme pere-
 15 grinacionis, refrigescente caritate multorum, sed in
 estate diei novissime propter defectum radicacionis in
 Christo ex ardore solis iusticie evanescent; sed tunc
 fideles in caritate fundati quorum vita abscondita est
 cum Christo, cum pastor eorum apparuerit, evirescunt.
 20 Canticorum II°, 11, scribitur: *Jam enim yemps transiit,
 ymber abiit et recessit, flores apparuerunt in terra
 nostra, tempus putacionis advenit, vox turturis audita
 est in terra nostra, ficus protulit grossos suos, vinee
 florentes dederunt odorem suum*. Quamvis autem
 25 illud epitalamium verificatum est ad literam pro
 tempore incarnationis sponsi ecclesie, tamen pertinenter
 1 et vere dici potest pro estate diei iudicii. Primo enim The spring time
 of the early
 Church
 tempore processit tempus vernum ecclesie, quando
 156^b apparuit * gracia et caritas solis iusticie, fugato frigore
 30 brumali ab ecclesia, instructa a sponso ponere animam

1. A in marg.: Quomodo ecclesia dicitur vinea et quomodo convertitur
 in ortum olerum. A: Is. IV. 7. A in marg.: Augustinus. 7. A
 in marg.: Olus; B in marg. man. alt.: Olerum proprietates. A₁ in marg.:
 Olus est herba melancolica que signat mundo deditos, et ideo Theotunici
 pre aliis gentibus comedunt olus, quia plus sunt mundo et avaricie dediti.
 11. A: melancolice. 19. A A₁: apparuit.

pro amicis; tunc enim yemps transiit et ymber tri- 156^b O
bulacionis abiit, mollificans fideles, ut patet de Petro 2
et ceteris fugientibus a sponso, qui postea usque ad
mortem permanserant, quia Canticorum VIII° scribitur:
Aque multe non potuerunt extinguere caritatem. Ser- 3
mones Christi erant flores, fructus virtutum prenostici,
et quando misit discipulos ad metendum fructus et 4
evellendum actus superfluos (ut notat Christus Johan-
nis IV°), tunc advenit tempus putacionis. Nonne fuit 5
Baptista turtur qui Johannes III°, 29, *dicitur gaudere* 10
propter vocem sponsi; ipse enim *fuit vox clamantis* 6
in deserto, simul cantans penitentiam et gaudium
sicut turtur; tunc enim cetus apostolorum protulit
rudimenta fidei sicut ficus, et discipuli christiani 7
florentes virtutibus ut palmites vitis vere dederunt 15
adoramenta sancte matri ecclesie. II^a Corinthiorum
II°, 15, scribitur: *Christi bonus odor sumus Deo.* Sed
sole occidente ab affectionibus generata melancolia
propter esum olerum yemps rediit, faciens refrigescere
caritatem multorum; et iterum oportet ut fiat nova 20
appropinquacio ad perpendicularare, quodque fiat directe
post diem iudicii solsticium sempiternum (ut patet
Apocalypsis ultimo), tunc enim invariabiliter coinci-
dent radius incidens et reflexus.

Sicut ergo Naboth noluit vel vendere regi vineam P
hereditariam, ut transferatur in ortum olerum (ut
patet III°, Regum XXI°, cap. I^o), sic clerus pure accipiens
Christum, vitem veram in porcionem hereditariam,
non venderet illud privilegium paternum, sic quod ortus
deliciarum in ortum olerum transferatur. Sed heu 30
Jesabel, hoc est, effeminati et lubrici, voluptati dediti,
dominantes satrapis primevum privilegium subverte-
runt; ideo caveant de malediccione et pena minata
Achab et Jesabel. Istam moralitatem tangit venerabilis

has passed into
winter.

15. A A₁: Deo deest
aprosque.

18. A: melancolica
27. A: Reg. 21 cap. B: 12 cap.

21. In codd.:

P 156^b Beda super epistolam Jacobi. Insuper, si vitis noluit
deserere vinum suum quo dii letificantur et homines, ut
imperet ceteris lignis silve (ut patet Iudicum IX° et ex-
positum est IV° cap. libri VIⁱ), quanto magis clerus non
5 desereret primevum privilegium quod Christus instituit
propter libidinem civiliter dominandi; ita solutio sathane
regis superbie post mille annos (de quibus Apocalypsis
XX°) retardat quod ecclesia non sit ad privilegium
primevum restituta. Et ista causa rectificavit gloriosum
10 martirium sancti Thome, cum de eo canit ecclesia:

Example of
St. Thomas.

Nec in agnos sustinet

Lupos desevire

Nec in ortum olerum

Vineam transire.

15 Nec credo quod est causa verior vel alia qua fuit martir
nisi resistendo lupis sevientibus in agnos gregis dominici
156^c et impediendo * ne vinea inebrians transferatur in
ortum olerum; herba quidem melancolica preservat ab
ebrietate ex amissione temporalium gignens vecordiam.

Q Sexto arguitur contra dicta per hoc quod iuxta
predicta nichil sonat in privilegium hominis, nisi de
quanto sapit gratiam vel virtutem; sed hoc nullus
preter Christum potest concedere, ergo nec privilegium,
et sic nullus prescitus haberet privilegium, ymmo sciencia
25 cum inflat et omnia bona citra virtutes non forent
privilegia abutenti, que videntur legibus et modo
loquendi vulgari contraria.

6. It is objected
that on our
showing privi-
leges could be
held only in
grace.

Hic dicitur quod prima consequencia non procedit,
cum prescitus habet privilegium, dum est in gracia.

1. A in marg.: Beda.

2. B: disserere.

6. A A₁: itaque

solutio.

11. A in marg.: Conclusio. Recte: obieccio.

18. A:

malencolica.

20. A in marg.: Sexta conclusio.

28. A in marg.:

Responsio.

1. Venerabilis Bedae Opp. tom. V, pag. 676. 11. This is
the Antiphon in the second nocturn on the feast of S. Thomas
Archbishop (Sarum Breviary, Procter and Wordsworth, vol. I.
col. CCLII.)

Ideo signanter additur in descriptiōe privilegii quod 156° Q
 est bonum concessum ecclesie vel persone. Datur enim
 quandoque temporale privilegium persone prescite que
 non est membrum ecclesie, verumptamen predestinatus
 habet excellenciori modo privilegium, quia ad maiorem 5
 utilitatem, scilicet ad beatitudinem, percipit donum Dei
 (ut patet in fine capituli VIⁱ). Prodest autem privi-
 legium prescito quoad commodum temporale et quoad
 mitigacionem pene perpetue, sed manifestum videtur
 ex fide quod nulli prescito est privilegium bonum 10
 quod habet, dum est iniustus, quia ut sic abutitur
 dato ad sui incommodum; abutitur, inquam, quia
 debet uti dato in caritate honorando Deum et merendo
 sibi ac sancte matri ecclesie, et facit omnino oppositum
 deteriorando se ipsum. Ideo patet ex diffinitione 15
 privilegii quod peccatum facit prius privilegium de-
 sinere esse privilegium, quod quidam vocant mor-
 tificationem privilegii. Et sic verum dicit beatus
 Gregorius (ut recitatur XI^a, q. III): *Privilegium omnino*
meretur amittere qui sibi permissa abutitur potestate. 20
 Et patet (ut ostendit glosa) quod non exinde debet
 sancta ecclesia privari privilegio, sed in privilegio
 innovari. Nam privilegium foret clericum in casu
 privari bonis fortune tam sibi quam ecclesie; privi-
 legium eciam foret in casu ecclesie quod heretici sibi 25
 molesti subtrahantur morte civili ecclesiastica, naturali
 vel violenta. Et hec ratio quare oportet consulere
 regulas scripture sacre in dando privilegia positiva
 vel privativa ecclesie. Nunquam enim debet quis punire
 personam in ecclesia, nisi sub intento privilegiandi 30
 ecclesiam; quod quia Apostolus fecit inconsulta scrip-
 tura (ut patet Act. IX°), ideo blasphemavit; et sepe
 contingit hodie quod seculares putantes se privilegiare

The predesti-
 nate holds privi-
 lege in a more
 excellent way,

yet a privilege
 may be of some
 avail to the
 foreknown.

Privileges that
 are abused
 should be
 changed in
 form.

21. A in marg.: Correlarium.
 in marg.: Duplex mors.

22. A A₁: sed privilegio.
 29. A in marg.: Conclusio.

23. A

- Q 156^e ecclesiam perturbant et retardant eam, fortificando inimicos ecclesie et specialiter in concedendo elemosinas perpetuas, cum necesse est discolos subintrare in tales elemosinas, propter necessitatem ignorancie We cannot recognise the members of the Church.
- 5 quam oportet nos hinc habere de membris ecclesie. Ideo dicit decretum sub auctoritate Gregorii XXIII^a, q. IV: *Hec autem, quod sicut habitatio ecclesie militantis*
- 156^d *est inter celum et terram, sic utrarumque parcium cives recipit, sed in finali * iudicio discernentur.*
- R Et hec ratio quare regula Christi precipit benefaciendo diligere tam amicos quam eciam inimicos (ut patet Luce VI°, 27, et ad Romanos VIII°). *Omnis, inquit, iniquus bonorum est inimicus.* Omnis enim amicus huius seculi inimicus est Dei, inimicus autem Dei bonitatis et iusticie
- 15 est inimicus. Racionabile itaque et securum est diligere inimicos, quia necesse est dileccionem illam premiari in retributione finali; odium autem extra caritatem necesse est sequi demeritum. Et hec ratio quare Christus voluit hic filios suos atque diaboli esse per-
- 20 mixtim nobis absconditos. Nam Matthei XXIV°, 40, Exposition of Matthew XXIV, 40: *In illa die erunt duo in agro uno, unus assumetur et alter relinquetur, due erunt molentes in una mola, una assumetur et altera relinquetur, duo in lecto uno, unus assumetur*
- 25 *et alter relinquetur.* Illud autem exponit Augustinus super Psalmum XXXVI^{um} de tribus statibus ecclesie militantis, qui sunt pastores, laboratores et ociaiores.
- a Pastores sunt prepositi ovibus Christi, quia instar floris campi et suorum agricultorum debent evellere, Those in the field are the clergy;
- 30 destruere, edificare et plantare, ut patet Jeremie I^o et I^a Cor. III°, 6, dicit Apostolus: *Ego plantavi, Apollo*

19. 20. B: permixtum.
in marg : Augustinus.

21. A: loquens de Dei iudicii.

22. A
29. agricultorum: A, addit: id est apostolorum.

6. Decr. II. p., causa XXIII, q. IV, c. XV.

12. The pas-

sage occurs neither in Luke, nor in the Ep. to the Romans.

25. Luke, XVII, 35.

26. See Aug. Enarr. in Ps. XXXVI, Sermon I, Opp. IV, I, p. 258.

rigavit, sed Deus incrementum dedit, et sequitur: 150¹ R
Dei adiutores sumus, Dei agricultura estis. Illud
autem genus pastorum dividitur in duas personas
quorum filius Dei assumetur ad beatitudinem et filius
diaboli relinquetur ad dampnationem. Ista autem logica
est rectissima sed confusa, quia ignoramus quot et
qui descendent ad inferos vel ascendent.

those at the
mill, the laity
engaged in ac-
tive life:

Secundum iugum, signans infirmiores activam vitam b
ducentes, signanter exprimitur per terminos feminini
generis; molaris inferior est terra quam colimus, 10
recipiens undique constanter secundum variacionem
anguli incidentalis et reflexionis influenciam celestium
radiatorum. Molaris autem superior qui pigre circum-
ducitur est spera celestium; cui activi molentes preparant
terre nascencia et alia mixta inanimata sive artifi- 15
cialia sive naturalia de quibus est negociacio activorum.
Celum enim sua circulacione ministrat illis tempus
et auram ac unicuique sui generis complementum;
cum autem gracia hominis celum circumducitur,
signanter dicitur activus molere in pistrino. 20

those in the
bed, those who
are free from
active duties.

Tercium vero iugum est quiescencium ab istis c
duobus officiis, sive sint clerici contemplantes, sive
promiscui deprecantes, sive seculares domini imperantes;
omnes enim tales quiescunt *in lecto* (ut patet Canti-
corum III°), et sunt ambo iuga, ut primum secundum 25
predestinacionem et prescienciam ac finalem perse-
veranciam et finalem inpenitenciam bipertiti, cum
ibunt hii in supplicium eternum, iusti autem in vitam
eternam (ut dicitur Matthei XXV°, 46).

Et rationes omnium istorum sunt nobis abscondite, e
(ut dictum est . . . capitulo). Nam secretum divine ordi-
nacionis dies nostre mortis et dies finalis * divisionis 157^a
ideo sunt a mortalibus occultati, ut nec presumamus

9. A B: Exprimit.

11. spera i. e. sphaera.

19. A: circum-

ducitur correxit in circumducitur.

30. A: It. d in marg. deest.

31. Numerus capituli in codd. deest. In codd.: lacuna.

31. B: Nam

decretum.

R 157^a nec despiciamus, sed timentes senciamus humiliter et amemus generaliter; et quoad duo sequencia, ut vigilemus a peccato continue et obviam sponso cum oleo et lumine sollicitissime nos paremus. Et ista 5 ignorancia est rationalis et salubris. Ideo pertinenter dicit canon sub auctoritate Augustini XXIII^a, q. IV: *Quantus arrogancie tumor est, quanta humilitatis et lenitatis oblivio quantaque arrogancie iactancia, ut quis se credat posse facere quod nec apostolis con-* 10 *cessit dominus, ut ζιζαννια videlicet a frumento posse se putet discernere.*

S Ex istis formari potest talis ratio: Quilibet christi-
anus debet in ambiguis viam perplexam abicere et
viam securam eligere, sed omnis dominus secularis
15 dotans vel privilegians ecclesiam est christianus cui
talis duplex via exponitur, ergo debet eligere viam
certam; sed certum est quod dare elemosinas tempo-
rales est via certa, dare autem elemosinas perpetuas
est via ambigua, ergo prima via faciliior et cercior
20 est eligenda, neglecta alia. Quis queso presumeret
viam eligere per quam verisimiliter credere posset
Deum offendere? Quis insuper dubitat quin ex per-
petuacione elemosinarum fundantur lites et bella per
que subtrahitur religio christiana, originantur utrim-
25 que superbia et cetera vicia, in tantum quod elemo-
sinarius insurgit saltem contencione cauterizante contra
elemosinantem, et (quod est pessimum) surrepentibus
multis discolis loco veri cleri cui donata sunt tempo-
ralia, aspiratur ad statum propter temporale lucrum,
30 contempto vero officio? Omnia autem ista vel extin-
guerentur vel mitigarentur data elemosina temporaliter
probabiliter egenis qui fideliter peragerent incum-
bens ministerium, et non data cece ad securandum

A christian is
bound to take
the sure way.

Giving temporal
alms is sure;
giving perpetual
alms uncertain,

since it leads to
quarrels,

and induces
unfit men to
take clerical
office.

1. Codd.: solitissime.

12. A in marg: Racio.

13. A in

marg: Nota contra perpetuacionem elemosine.

26. B: contenciose.

discolos futuros quos datarius ignorat. Hoc enim ^{157^a} S plus consonat legi Christi qui nec suscepit nec docuit elemosinas tales fieri, sed potius oppositum. Nec dubium quin temporalis elemosina de decimis, de oblacionibus et sponte oblatiis sufficeret ad numerum 5 tanti cleri quanto eget ecclesia. Non ergo ex veteri testamento vel novo fundari potest tanta et talis dotacio. Unde sophisma diaboli procedens nunc ex equivocis, nunc per locum ab insufficiente similitudine conturbat ecclesiam dicentem Canticorum VI°, 11°, 10 *Anima mea turbata est propter currus Aminadab.* Nunc enim ecclesiastici procedunt currati cum multitudine cliencium quasi reges et reputant privilegium quod ceci et inhabiles et ignari preficiantur in altis statibus quoad mundum (de qua materia patet alibi). 15

To sum up: rulers have the power of giving privileges so far as they are confirmed by God.

Sed redeundo ad difficultatem dicitur quod potentatum seculi est privilegia terrena (quantum in eis est) concedere, et Dei virtute et gracia confirmare sine quibus non recipit privilegium ultimum complementum. Unde si hoc moveret, tunc * nullus sacer- ^{157^b} dos posset conficere vel dare sacramenta, nullus fidelis posset facere opera meritoria, nec aliquis homo preter Christum dare alteri quevis dona. Omnia enim ista implicant gratiam Dei, ideo non fiunt, nisi Deus approbando preveniat et det gratiam; quod solus ²⁵ Deus potest facere.

CAP. X.

Istis premissis descendendum est specialiter ad privilegia ^A Westmonasterii super quo versatur contencio. Supponatur itaque in primis (ut patet ex vera copia ³⁰ ministrata) quod dictum Westmonasterium habeat

11. Propter quadrigas in Cant. Canticor. VI, 11. 14. 15. B: altis stantibus. 28. A in marg.: Nota de privilegio Westmonasterii (Above 157^a without mark of reference).

A 157^b privilegium concessum ab Edgardo et sancto Edwardo
 1 confessore, concessum (inquam) sibi et ecclesie sub
 hac forma: *Cognoscat, inquit Edgarus, magnitudo*
seu utilitas vestra quam discernimus et in perpetuum
 5 *mansurum iubemus atque constituimus, ut pro re-*
verencia reliquiarum gloriosissimi apostoli Petri et
quiete monachorum ibidem Deo famulancium, honor
et laus eidem ecclesie habeatur, ut quisquis fugitivo-
 10 *rum pro quolibet scelere ad prefatam basilicam*
sancti Petri fugiens precinctum eius intraverit, sive
pedes vel pedester, sive eques vel equester, sive de
curia regali sive de civitate seu villa, seu cuius-
cunque condicionis sit, quocunque delicto facinoris
 15 *contra nos vel succesores reges Anglie vel contra*
alium quemlibet fidelem sancte ecclesie foris factus
sit, relaxetur et liberetur et vitam atque membra
absque ulla contradiccione optineat. Preterea inter-
minamur divina auctoritate et nostra, ut neque nos
neque successores nostri neque ullus episcopus nec
 20 *quicunque alius de iudiciaria potestate in ipsam*
sanctam basilicam vel in manentes in ipsa vel in
homines qui cum sua substancia vel rebus ad ipsam
tradere vel devovere se voluerint, nisi per voluntatem
abbatis et suorum monachorum, ullam unquam ha-
 25 *beant potestatem, sed sit hec mater ecclesia libera et*
absoluta ab omni invasione vel inquietudine omnium
hominum cuiuscunque ordinis vel potestatis. Ob-
secramus eciam omnes successores nostros reges et

Westminster
 privileges
 granted by Ed-
 gar,

4. In carta: decernimus.

7. ibi: et pro quiete.

8. ibi:

eiusdem ecclesie habeatur id est ut.

10. ibid: beati apostoli Petri.

12. 13. In codd. villa cuiuscunque; correxi e privilegio; vide Cod. dipl. aev.

Sax. II, 366. 13. In codd. facinoriter. Corr. e priv.

22. ad

ipsam in codd. deest. Addidi e priv.

27. vel potestatis; adde: esse

videantur.

3. Comp. tom II, pag. 363. Cod. diplom. aevi Saxonici (ed. Kemble). Kemble gives the exact words of the greater part of this charter.

principes per sanctam et individuum trinitatem et 157^b A
per adventum iusti iudicis, ut quoniam ex munifi-
cencia antecessorum nostrorum ipse locus videtur
esse dicatus, nullus episcoporum vel abbatum aut
eorum ordinatores vel quelibet persona possit quo- 5
quo ordine de loco ipso aliquid auferre aut aliquam
potestatem sibi in ipso monasterio usurpare vel
aliquid quasi per commutationis titulum absque
voluntate ipsius congregacionis vel nostrum permis-
sum minuere presumat. 10

In carta vero sancti Edwardi sic scribitur: 2

and St.
Edward.

Sit hic sancta mater ecclesia peculiaris patroni B
nostri et domini et magni apostoliter beati Petri
libera et absoluta ab omni invasione et inquietudine 3
omnium hominum cuiuscunque ordinis vel potestatis 15
*esse videantur. Et in alia carta eiusdem sancti * sic* 157^c
scribitur: Preterea in perpetuum confirmo ut quisquis
fugitivorum de quocunque loco pro quacunque causa
cuiuscunque condicionis sit ipsum sanctum locum
vel precinctum eius fugiens intraverit, membrorum 20
suorum ac vite inpunitatem consequatur cum omni-
moda libertate, nec aliquis aliud quidlibet ab ecclesia
illa vel a terris ad eam pertinentibus per vim aut
consuetudinem exigat. Hec sunt verba magis preg-
nancia pro libertate dicti monasterii que omnia sunt 25
per bullas Nicolai III. postmodum confirmata.

2. 3. In privil.: quemadmodum ex munificencia. 12. B: sit deest.
 13. In codd. etc. beati; correxi e carta Edwardi. 16. In codd: vi-
 deatur; correxi e dipl. ap. Kemble l. c. pag. 186. * 16. A: sancti sancti.
 20. In diplom. Edwardi hic locus sic habetur: *immunis sit omnino*
ac plenam libertatem consequatur. Sequentia quaere pag. seq. 21. In
 codd.: consuetum; correxi e carta Edwardi

11. Cod. dipl. aevi Sax. tom IV. sub num. DCCCXXV, pag.
 181. Comp. pag. 173 seqq. 16. Comp. Codicis dipl. aev.
 Sax. tom. IV, p. 186. 26. Bullam Nicolai III. huic diplomati
 insertam invenies in Cod. dipl. l. c. pag. 183. In Monastico Angli-
 cano (edd. Dodsworth et Dugdale Londini 1655) pag. 59. Bullas
 hoc diploma confirmantes (ut supra memoratum est) non vidi.

- B b** Quod autem hec possunt rationabiliter concedi, It is argued that these grants may reasonably be made:
 157^c sic ostenditur: Omnia que possunt sonare in pietatem 1. because all that tends to mercy is lawful:
 ac misericordiam, que homo potest de facto concedere, possunt rationabiliter concedi. Sed huiusmodi sunt
 15 omnia in dictis privilegiis annotata, ergo conclusio. Maior patet ratione meriti quod non potest esse nisi rationabile, et minor patet ex hoc quod omne delictum commissum in hominem nedum potest sed debet remittere, et per consequens, tam rex quam totum
 10 regnum potest remittere iniusticiam quamlibet fugitivi.
 1 Confirmatur de debito de quo minime videretur; nam Matthæi VI°, 12, docet Christus nos orare, ut *Deus dimittat nobis debita nostra sicut et nos dimittimus debitoribus nostris*, ubi docemur non dimitti nobis a Deo,
 15 nisi dimiserimus ex corde debita nostris confratribus.
 2 Secundo confirmatur ex parabola Salvatoris Matthæi XVIII° de servo suffocante unum de con- 2. by the parable of the wicked servant, which shows that debt should be forgiven;
 servis suis, postquam longe maiora debita a suo domino sunt dimissa. *Serve nequam*, inquit, *omne*
 20 *debitum dimisi tibi, quoniam rogasti me, nonne ergo oportuit te misereri conservi tui, sicut ego tui misertus sum? Et iratus dominus eius tradidit eum tortoribus, quoadusque redderet universum debitum. Sic*, inquit,
 25 *unusquisque fratri suo de cordibus vestris*. Unde eodem capitulo docet Petrum in persona ecclesie quod usque septuagies septies, hoc est, quociens in ipsum peccaverit, dimitteret debitum fratri sue. Frater enim non incurrit culpabiliter debitum nisi excedendo
 30 decalogum mandatorum.
C 3 Tercio confirmatur ex lege veteri, nam Levitici XXV° 3. by the Sabbathical year of the old Law.
 datur lex de anno septimo, quod tunc sabbatizabunt et anno quinquagesimo *redibunt ad possessiones suas*,

1. A in marg.: Racio.
 Matth. XVIII, 32.

20. In codd. quando rogasti; corr. e
 24. A A₁: dimiseritis.

31. Cf. Lev. XXV, 13, 17.

Christ also
teaches us to be
merciful:

critque remissio plena debiti cuiuscunque. *Nolite*, in- 15^c C
quit, *affligere contribules vestros, sed timeat unus-*
quisque Deum suum. Et breviter utrumque testa-
mentum testatur creberrime misericordiam faciendam.
Unde Matthei V^o, 7, quando Christus tradidit legem 5
suam, hortatus est ad misericordiam sub obtentu miseri-
cordie consequende. *Beati*, inquit, *miseriordes, quo-*
niam ipsi misericordiam consequentur. Unde ad
exprimendum quod misericordia in novo testamento
debet excellere dicit discipulis Matthei IX°, 13: *Euntes* 10
discite quid est: Misericordiam volo et non sacri-
ficium. Et super talibus fundat se beatus Gregorius,
exponens illud Matthei XXII°, 2, *Simile factum est*
regnum celorum homini regi qui fecit nupcias filio
suo, et ponitur in canone XXIII^a, q. IV: *Cum in lege* 15
*scriptum * sit, diliges amicum tuum et odio habebis* 157^a
inimicum tuum, accepta tunc licencia, cum iustum
fuerit ut Dei suosque adversarios quanta possent
virtute comprimerent, eosque in ore gladii ferirent;
quod in novo procul dubio testamento compescitur, 20
cum per semetipsam veritas predicet dicens: Diligite
inimicos vestros, benefacite hiis qui oderunt vos. Et
post exponens illud evangelii: *Thauri mei et altilia*
occisa sunt, venite ad nupcias. Quid, inquit, *per thauros*
nisi veteris testamenti patres signantur. Nam dum 25
ex permissione legis acceperant, quatinus adver-
sarios suos odii retributione percuterent, ut ita dicam,
quid aliud quam thauri erant, qui inimicos suos
cornu virtutis corporee feriebant? Quid enim *per*
altilia nisi patres novi testamenti figurantur qui dum 30
graciam interne pinguedinis percipiunt a terrenis

19. Lecturam in ore habet Gratianus, ut meminit Editio Maurina;
Gregor. Hom. XXXVIII: iure gladii. 26. B: promissione. 31. In
codd. eternis desideriis. Correxì e Gregor. l. c.

12. Homil. XXXVIII. in Matth. Opp. tom I. pag. 1636 vid.
Decr. II. pars, causa XXIII, q. 4, cap. XVI.

157^a **C** *desideriis innitentes, quasi contemplacionis penna
sese ad sublimia sublevant?*

D Ex istis videtur hunc sanctum intendere quod in magnis nuptiis sancte matris ecclesie membra eius
and we are to follow the New Testament rather than the Old.

5 *rudia pascenda sunt exemplo patrum testamenti veteris tamquam carnibus thaurinis qui contra infideles
 10 usi sunt ex mandato domini feritate; modo vero adveniente Christo mitissimo pascendi sunt laucius evacuatis grossis carnibus veteris testamenti, in secundo
 15 ferculo novi testamenti porrectis eis altilibus; quod fit, dum ad exemplum Christi et suorum discipulorum ob amorem sui paciuntur iniurias. Et utinam ista leccio esset per nos sacerdotes tam sermone quam opere efficaciter in populo predicata. Tunc enim non
 20 foret tanta sanguinis effusio nec tanta conturbans ecclesiam Christi per membra diaboli a lege Christi declinacio.*

O Accipio itaque istam sententiam tamquam catholicam et tocius ecclesie directivam et dico ulterius quod ipsa
The duty of forgiveness does nothing to support a mischievous privilege.
 25 *nedum non confirmat sed infirmat privilegium supradictum, quia (ut patet ex dicta sententia et fide scripture) non est privilegium, nisi de quanto sonat in misericordiam privilegiantis et privilegiati et omnino in honorem Dei et utilitatem sancte matris ecclesie;
 30 quod cum capit instanciam de isto, ideo interimit se ipsum. Unde ista condicio debet subintelligi de natura privilegii in opere cuiuscunque privilegiantis ecclesiam, cum Deus non potest privilegiare aliquam partem ecclesie, condicione ista penitus pretermissa,
 35 quia tunc foret sibi ipsi et sponse sue contrarius. Ideo necesse est privilegiantes ecclesiam cavere precipue ne ex ignorancia scripture et cecitate seculi officiant matri sue cui debent proficere. Non enim solum debent attendere ad illud quod posset sonare in misericordiam
 40 et edificacionem ecclesie, sed ad illud quod verisimiliter*

Otherwise all offences ought to be forgiven: out of sanctuary as well as in.

secundum legem scripture sonaret in caritatem et utili- 157^d D
tatem ecclesie, quia cum omnia facta sceleratissima
possent occasione misericordie Dei sonare ad pro-
fectum ecclesie, patronus ecclesie indifferenter omnia
talia ordinaret. Sic ergo conceditur quod tam rex 5
quam regnum nostrum nedum potest sed debet * de 158^a
lege caritatis (que est ius communissimum contra
quod non fit dispensacio) remittere omnes iniurias
fratris sui, nedum hospitati infra basilicam sed ubi-
cunque terrarum fuerit, sub divo, in celo vel purgatorio. 16

Remission is of two kinds: a) of the spiritual debt; and this must be left to God;

Nam cum remittere iniuriam sit caritatem ignoscere E
ipsam quoad dampnationem vel vindictam, volendo
iniuriantem transire impunem de quanto placuerit
domino capitali, patet quod omnis christianus debet
cedendo Christo remittere (quantum in ipso est) omnem 15
fratris iniuriam. Nam ut sic meritorie defert Deo qui
Deuteronomii XXXII°, 35, dicit: *Mea est ulcio et ego*
retribuam. Et sic est duplex remissio, scilicet debiti 1
spiritualis quo quilibet christianus debet prodesse in
vita caritatis cuilibet membro ecclesie; et illud debitum 20
incurrit quilibet peccator (in quantum huiusmodi), cum
ex lege caritatis et communione sanctorum iniuriatur
Deo et toti ecclesie, ut patet XXIII^a, q. IV. *Hec*
autem, et recitatur proximo capitulo. Talem autem
remissionem debet quilibet peccator habere quoad 25
omnem iniuriam fratris sui, cum debet humiliter iu-
diciu[m] puniendi Deo relinquere. Secunda autem est 2
remissio debiti corporalis, quam ut quis fecerit, cedit
iuri illud debitum repetendi. Et qui non concipit istam
duplicem remissionem debiti, est valde indispositus 30
ad concipiendum materiam privilegiorum ecclesie vel

b) of the material debt; which a man may forgive yet leave to be exacted by the law.

5. A in marg.: Conclusio.

15. B: concedendo.

B in marg. man. alt.: Remissio duplex.

cod. 'A scilicet extinctum est.

11. A in marg.: Quid est remittere

17. A in marg.: Duplex remissio.

28. A₁: debiti scilicet, in

E 158^a scripturas. Sic enim loquuntur tractantes materiam de indulgentiis quod Deus remittit culpam et expetit penam. Ideo impetratur absolutio tam a pena quam culpa.

Ex istis patet quod stat hominem meritorie et plene
 5 remittere fratri debitum et tamen eum impetere excommunicare et quandocunque meritorie occidere pro eodem. Nam capio Petrum qui licite repetit in foro contencioso debitum a suo debitore, Paulum rite excommunicantem suum debitorem, et Linum meritorie
 10 persequentem suum debitorem usque ad mortem, ut puta, decapitationem, suspensionem vel aliam mortem corporalem: patet possibilitas casus ex hoc quod aliter leges ecclesie de contencione, excommunicatione et occisione hominum forent heretice, quia legi caritatis
 15 contrarie. Stat ergo hominem meritorie exequi legem talem et cum de necessitate salutis tenetur iniuriam et debitum spirituale remittere, patet conclusio. Ymmo cum licet excommunicare accessorie, et per accidens sic persequi hominem pro debito corporali, videtur quod
 20 stat illud remittere et tamen ad salutem anime debitoris ex caritate fraterna quolibet istorum trium modorum eum persequi et torquere. Nemo enim meritorie sic persequitur principaliter propter debitum corporale, sed propter spirituale debitum et iniuriam
 25 factam Deo, remittendoque eum divino iudicio diligit ipsum in domino. Cum quo stat quod ex revelacione vel lege divina moveatur licite ad taliter cruciandum, sive ex sola detencione debiti committatur Dei iniuria, sive alia superveniens sit commixta; utrobique enim excom-
 30 municatur vel occiditur confuse pro omnibus, sicut Deus dampnat prescitum pro peccatis singulis que commisit.

Forgiveness
does not bar a
request for
punishment;

3. A₁ addit: a culpa. A in marg.: Conclusio. Nota quomodo mali ex caritate sunt persequendi.

in marg.: Casus.

6. A A₁: quomodocunque.

17. A in marg.: Conclusio.

7. De Petro, Paulo et Lino cf. Wyclif, De civili dominio pag. 39.

but we must
not punish if
we cannot do it
in love.

Ex istis patet tercio, cum erga omnem punitum **F** oportet * punientem servare caritatis amorem ac ^{158b} difficile vel impossibile est viantem caritative persequi fratrem suum contencione, excommunicatione vel occisione in visceribus caritatis, lex Christi est certissima; ⁵ *qui, inquit, aufert que tua sunt, ne repetas*, Luce VI°, 30 (quod alias diffuse exposui); *Benedicite persequentibus vos, benedicite et nolite maledicere*, ad Rom. XII°, 14, *et si quis te percusserit ad maxillam dexteram, prebe ei et alteram* Matthei, V^o, 39. Ille autem qui ¹⁰ nescit erga inimicum quem cruciat servare regulas caritatis, non licet declinare ab istis consiliis. Unde Archidiaconus super XXXIII, q. V. *Excommunicatorum*, dicit quod non licet quemquam occidere nisi ex dilectione occisi preponderante dilectionem cuiuslibet ¹⁵ temporalis, multo magis hoc astrueret purus theologus. Unde desidia predicacionis illius veritatis catholice fuit causa occisionis duplicis multi populi; remittat Deus episcopis qui ipsam dominis intrepide predicarent.

In the Lord's
prayer "debts"
means "sins".

Ex istis patet solutio ad primum obiectum de ²⁰ quinta petitione oracionis dominice; nam secundum Augustinum, libro II°, De Sermone Domini in monte c^o X^o, *peticio intelligitur de spirituali debito* (ut alias diffuse exposui): *Debitum, inquit, peccatum dici manifestum* ¹ *est. Non ergo quisquis hic urgetur pecuniam debitori* ²⁵ *dimittere, sed quecunque alius in eum peccaverit, quia tunc non reciperet a volente dare debitum, nec peteret a potente avaro qui inops animo inexcusabiliter detinet alienum. Et tum conclusio Augustini est: Si modeste ac leniter omnimodo quis egerit, ut* ³⁰

1. A in marg.: Conclusio.
codd. Excommunicantes.

9. B: in maxilla dextera.
15. A A₁: preponderantem.

13. In

marg.: Triplex solutio.

22. A in marg.: Augustinus.

20. A in

marg.: Dimittere debita quid est?

24. A in

30. In codd. omnino quis; corr. ex Aug. 1. c.

F 158^b *sibi restituatur a tali, non tam intendens fructum pecunie, quam ut hominem corrigit cui indubie perniciosum est detinere, cum habeat unde reddat; non solum non peccabit sed proderit plurimum etiam debitori; aliter enim dum alienam pecuniam lucrum vult facere, dampnum fidei pacietur.* Cum ergo sensus pretensus huius privilegii excludit hanc elemosinam, cum protegit indifferenter potentem et nolentem aliena reddere quam etiam inpotentem, manifestum est quod
10 ponit obstaculum regulis caritatis.

G 2 Per hec patet responsio ad secundum, cum dictum Christi intelligitur de debito culpe cuius satisfactoriam solutionem omnis christianus tenetur humiliter iudici supremo remittere. Si enim intelligeretur de corporali
15 debito, tunc omnes religiosi possessionati et clerici tenerentur ex privilegio Christi quo amplius obligantur eius consiliis et preceptis, remittere et non repetere omne eis debitum corporale; et tamen dicitur quod sine misericordia exigunt etiam ab inpotentibus tale
20 debitum per exactiones seculares et ecclesiasticas censuras ardentius quam domini seculares. Non ergo est eis privilegium fovere hostes ecclesie, ne sibi satisfaciant, cum tamen sufficiant, quia (ut alias dixi) Deus non potest licenciare hominem, ut servet debitum sine
25 hoc quod satisfaciat saltem Deo, quia nisi satisfaciat restitutione vel meritoria punitione, est dampnandus. Deus autem non potest licenciare hominem ad peccandum; hoc autem foret privilegium tali ecclesie
158^c quod haberet a suis patronis* seculares divicias ad
30 ministrandum fugitivis inpotentibus se iuvare, et (quantum facultas suppetit) pro ipsis restituere, quia hoc sonaret utrimque in opus misericordie, non autem defensio cuiuscunque fugitivi quantumlibet exco-

Money debts may be claimed from those who can pay.

1. A: intendes A₁: intendendo.
deest.

21. A in marg.: Conclusio.

5. A. A₁: aliter enim — pacietur
27. Codd.: Deus autem;
rectius: Deus enim.

municati, quantumcunque defensio cadat fugitivo ad ¹⁵⁸ dampnum anime et iniuriatis ad detrimentum, nec non ad perturbacionem regni atque ecclesie.

As to the Sabbathical year we ought to be more merciful than the Fathers of O. T.,

Ad tercium dicitur quod tam sabbatizacio pro anno ³ septimo quam remissio pro anno iubileo fuit valde ⁵ rationabilis pro tempore suo, nunc autem pro tempore legis gracie quando colimus octonarium, debemus habere amorem fertiliorem: sicut enim septenarius numerus virginitatis habet solum unitatem pro parte aliquota, octonarius autem habet unum, duo et quattuor ¹⁰ que septem constituunt, sic patres veteris testamenti erant in caritate plus steriles quam patres sub lege gracie qui colunt ex integro septenarium; qui signat unci Dei cultum et preter hoc unionem Christi et ecclesie que est unitas septenario superaddita in nu- ¹⁵ merum priorem, redundans quoad partes aliquotas. Et sic debemus nos tempore legis gracie habere diffusio- rem amorem et amplio- rem continenciam, quam habuerunt patres veteris testamenti, quia nedum habemus contribules, sed fratres germanos singulos ²⁰ christianos, cum omnes nati sumus spiritualiter de eodem patre Christo et eadem matre ecclesia.

our clergy especially;

Et rogo innitentem isti evidencie notare, primo ¹ quomodo nos sacerdotes Christi debemus esse magis misericordes et magis religiosi quam sacerdotes ²⁵ veteris testamenti. Notet secundo quomodo non licuit ² sacerdotibus Aaronitis acquirere sibi redditus vel seculare dominium, sed in partem domini forent de porcione sibi limitata a domino contentati (ut patet Ezechielis XLIV°, 28); alie autem tribus impe- ³⁰ trantes possessiones a suis contribulibus non exheredarent eos perpetuo, sed in anno iubileo restituerent diutissime impetrata. Et notet tercio per iuxtaposi- ³

but it is not so.

4. A in marg.: Qualiter sabbatizacio pro anno septimo et remissio pro anno iubileo fuit valida tempore suo et non iam. 18. continuum in codd. 20. A: contribulos. 23. A in marg.: Status cleri. Nota tria. B. in marg. man. alt.: Nota pro sacerdotibus.

H 158^c cionem conversacionis cleri nostri eciam religiosi, si sit proportionalis correspondencia utrobique.

I Dicitur enim quod clerus eciam vocatus religiosus exheredat multos de fratribus eciam pro suo perpetuo, Even the regular clergy disherits many men in perpetuity.
 5 vocantes hoc perquisitum Christi patrimonium, cum tamen Christus omnino expropriatarie pendebat nudus in cruce, scisso velo templi, ad denotandum Judeis et gentibus quod spiritualis hereditas est simpliciter appetenda et terrena possessio contempnenda (ut ex-
 10 positum est . . . cap. libri sexti).

Tunc enim essemus altilia de puro frumento, pasta ad exemplariter nutriendum filios, ut fecerunt sancti patres, vice quorum fungimur saltem in nomine, ut congregemus pecunias, non ut sanemus animas.
 15 Modo autem pervertimur in corvos perfidos, pastōs de cadavere extra navem ecclesie, et tamquam aves rapacissime in altum ascendimus, non ad pericula et commoda spiritualia ecclesie speculandum sed lumina
 158^d habemus acutissima, membra velocissima* et rostra
 20 retentissima ad predandum; et cum beatus Gregorius, pastor precipuus, dicit XXI° Moralium, cap. IV°, satis asperum verbum atque terrificum: *Festina, inquit, consolacio bonorum est consideratus finis malorum. Dum enim ex eorum interitu malum conspiciunt quod eva-*
 25 *dunt, bene existimant quidquid adversum in hac vita paciuntur. Eant ergo nunc reprobi et delectacionum suarum desideria compleant: in finis sui dampnacione sensuri sunt, quia mortem male viventes amaverunt. Transitorio autem verbere affligantur electi, ut a*
 30 *pravitate flagella corrigan quos paterna pietas ad hereditatem servat. Modo etenim flagellatur iustus,*

6. B: ex proprietate.

9. 10. expositum est: sequitur lacuna in

codd. 20. A in marg.: Gregorius.

22. A in marg.: Nota de tribulacione bonorum et prosperitate malorum in hac vita.

25. leve existimant in textu s. Gregorii; quidquid adversi: ib.

31. Nunc

etenim in textu s. Greg.

et verberare discipline corrigitur, quia ad eterne here- 158^a I
ditatis patrimonium preparatur. In suis autem vo-
luptatibus relaxatur iniustus, et quanto eis temporalia
bona suppetunt, tanto eterna denegantur. Vituli, inquit,
qui mactandi sunt in liberioribus pastibus relin-
quantur; non quin stat vere divitem, in temporalibus
 affluentem, regnum celorum acquirere, sed tunc oportet
 Deum miraculose agere quod apud homines est impos-
 sibile, convertendo mundo divitem ab affectione tempo-
 ralium et carnalium voluptate, et omnino in extremis 10
 suis finire in evangelica paupertate (ut patet Luce XIV°).

Danger of
riches.

Unde quia probabile est paucos mundi divites sic
 facere, ideo argumentum topicum est quod multi tales
 moriuntur in peccato finalis inpenitencie. Ideo dicit
 Gregorius (ubi supra): *Negantur electis in hac vita 15*
bona terrena, quia et egris quibus spes vivendi est
nequaquam a medico cuncta que appetunt conce-
duntur. Dantur autem reprobis bona que in hac vita
appetunt, quia desperatis egris omne quod desiderant
non negatur. Attendamus ergo ad doctrinam Christi 20
 in opere et sermone et videbimus quod filios suos
 carissimos non sic dotat, et tum nos faciendo elemo-
 sinas debemus capere exemplum a Christo. Et patet
 quod dicte rationes super pietate milvina pretense
 non concludunt nec rectificant sed excludunt privi- 25
 legia supradicta.

This privilege
would allow a
hostile army to
be harboured.

Ideo restat iam quarto obicere contra illa. Videtur a K
 primo: Si tenor privilegiorum debet sic intelligi nude
 ad litteram, tunc posito quod exercitus inimicorum
 invadat Angliam, debet in illo loco habere refugium, 30
 sic quod post recreacionem posset animosius predari
 provinciam. Nam quilibet persona talis exercitus est

3. ib.: Quia tanto ei temporalia bona suppetunt, quanto aeterna denegantur.

5. ib.: in liberis.

15. A in marg.: Gregorius. B in

marg.: Bona terrena quare electis negantur.

17. A: cuncta pro

cuncta. 21. A A₁: et videamus.

24. B in marg. man. alt.: Pietas Milvina.

27. A in marg.: Prima ratio.

K 158^d aliquis homo de aliquo loco veniens, pedester vel
equester, intrans illum locum ex causa aliqua, sed
omnis talis iuxta tenorem verborum privilegii habebit
in loco illo immunitatem omnimodam, ergo quelibet
5 persona talis exercitus virtute privilegii, quam diu
voluerit, quiescet ibi pacifice; si enim in aliquo casu
capit instanciam, oportet nuda verba abicere et sapere
sanam sententiam.

Hic dixit mihi quidam ingeniosus legista
159^a quod quelibet persona talis exercitus gaudebit hoc *
a privilegio, cum non oportet propter tales casus in-
possibiles limitare vel restringere privilegia regum.
Illud autem capit calumpniam multiplicem aput quem-
libet mentis compotem. Nam nec rex potuit concedere
15 tale privilegium nec clerus debuit ipsum ut privilegium
sibi admittere, cum non potest regno nostro vel parti
eius esse privilegium fovere destructores regni et tocius
ecclesie Anglicane, sicut non est privilegium alicui
se ipsum deteriorando destruere. Ideo quicumque im-
20 petraverit vel defenderit hoc ut privilegium regno
nostro, tamquam infidelis Deo et regno degenerat.
Nec valet dicere quod talis comitiva non possit con-
surgere et regnum nostrum invadere, cum in tribus
conquestibus scilicet Britonum, Saxonum et Nor-
25 manorum hoc contigit, ymmo tales depopulatores
tempore regis Edwardi secundi surrexerant et cardi-
nales in comitatu Dunelmie spoliarent, et in nobili
regno Francie, in Lumbardia et in aliis regnis po-
tentibus tales comitive depopulantes nostris temporibus
30 surrexerunt: ymmo diebus istis regna nunquam vel raro
sunt sine talibus vel corporaliter vel spiritualiter con-
federatis ad destructionem eorum, cum talis corruptela
sub pallio privilegii posset per se regnum perdere.

Such a danger
is not purely
fanciful.

9. A in marg.: Responsio quedam.
secundi deest. Recte: surrexerunt.

10. A: hoc hoc.
33 B: privilegio.

26. B:

25. See Walsingham I, pag. 151.

To give such a
privilege is be-
yond the king's
power:

Item, rex non potest quicquam rite concedere quod ^{159^a} L
vergeret ad enervacionem regni sui vel iniuriam sui
populi, sed utrumque contingeret datis verbis recitati
privilegii, secundum nudum verbalem conceptum.
Ergo non subiacet potestati regis privilegium tale ⁵
concedere. Maior patet ex dictis de privilegio, cum
nichil sit privilegium, nisi quod directe vergit ad
utilitatem sancte matris ecclesie; destruccio autem
regni nostri et iniuria facta suo populo non potest
directe vergere ad honorem Dei et utilitatem sancte ¹⁰
matris ecclesie, ergo non subiacet potestati regis ali-
cuius privilegium tale concedere; Deus enim non
potest in contradiccionem.

since such a
refuge for cri-
minals would
ruin the realm:

Et confirmacio est quod officium regis terreni (in
quantum huiusmodi) est ecclesiam sanctam defendere, ¹⁵
inimicos eius rigide coercere et cunctis sed specialiter
suis legiis iusticiam observare (ut patet libro III° cap^o. . .).
Minor autem sic ostenditur: Nichil plus enervaret regnum
quam tutela facinorosorum sine correpcione legitima.
Unde Ecclesiastici X^o, 8, scribitur: *Regnum de gente* ²⁰
in gentem transfertur propter iniusticias, iniurias,
contumelias et diversos dolos; sed nichil plus cederet
ad fomentum istorum quattuor quam concedere cui-
libet libertatem quod, quidquid facinoris perpetraverit,
fugiendo ad tam patentem locum non erit ab aliquo ²⁵
castigatus; ergo hoc evidenter minaretur ruinam regno.
Si enim hoc privilegium esset per totam Angliam
concessum, quomodo staret regnum? * Rex enim non ^{159^b}
haberet potestatem ad coercendum civiliter homines
legios suos, et tunc non foret univoce rex eorum vel ³⁰
populi qui sue non subiacet potestati. Nec est ratio
quare rex posset concedere libertatem tanto loco,

1. A in marg.: Secunda ratio. (Above 159^a without mark of reference.)

5. A in marg.: Nota de privilegiis ut supra. 6. Maior; in codd.:

a^m (assumptum); recte a^{or} (= maior); vide l. 18: Minor autem. 7. B

quod deest. 14. A in marg.: Officium regis. 22. A in marg.:

Contra privilegia locorum. (Below 159^a without mark of reference.)

28. A in marg.: Casus.

L ^{159^b} quin per idem et patrie, et sic alius rex alii patrie, et sic quousque tota Anglia fuerit libertata. Si enim totalis exempcio extingueret totam regiam potestatem, particularis exempcio extingueret partem eius, cum
⁵ de tanto non haberet rex potestatem loci vel persone incolentis ad castigandum ipsam, quantumcunque in regem vel regnum deliquerit, et sic non foret rex totius Anglie, cum locus exemptus foret in regno, sed non de regno. Non enim haberet rex tantam
¹⁰ potestatem ad subiugandum incolas talis loci sicut habet potestatem ad puniendum gentem Francie, cum tantum eximuntur a coercione regia sicut incole Almanie vel omnino aliene provincie.

M Et quantum ad iniuriam populi, patet quod vendi-
¹⁵ catur libertas, ut quantumcunque sceleste quis iniuriatus fuerit proximo, homicidio, furto, mechia, prevaricando in omnem speciem mandatorum decalogi, fugiat ad illum locum et precluditur iniuriato iusticie complementum, cum nec tenetur per se vel procura-
²⁰ torem ibi vel alibi stare iuri, et tamen rex Anglie in coronacione sua iuratus est religione laudabili quod non negabit sed concedet iusticiam cuicunque.

and cause in-justice to individuals.

O si totum regnum esset sic privilegiatum quoad omne factum scelestum et undique proclamatum
²⁵ licitum mendacium, qualem nidum haberet diabolus in Anglia ad protegendum in delictis verbi et operis populum tenebrarum? Revera in baratro non habet tale privilegium.

Unde quesivi ab adversariis duos casus: Primo, si
³⁰ predans, furans vel mutuans quantumlibet magnum thesaurum ab alia ecclesia et illuc fugiens cum thesauro habebit ad sensum expositum omnimodam libertatem. Et dictum est mihi quod sic; tum quia verba privilegii a quibus non licet recedere generaliter

Difficult case for the supporters of the privilege.

25. A in marg.: Casus.
 29. 30. B: si predicans.

29. A in marg.: Prima questio.
 32. 33. B: omnimoda libertate.

illud sonant, tum etiam quia aliter foret nimis sus-^{150^b} **M**
 pectum, negando laicis complementum iusticie et
 faciendo clero iusticiam. Sed tunc sequitur, primo
 quod rex qui potuit concedere ut sceleratissimi
 homines in perpetuum iniuste detineant reliquias et 5
 quecunque bona immunis ecclesie posset concedere
 ut iusti auferant temporalia ab ecclesia delinquente.
 Nam per se notum est quod ille qui potest concedere
 magis elongatum a communi iure potest concedere
 consonancius iuri Dei. Et iterum notum est quod ¹⁰
 maius peccatum foret iniuste, pertinaciter et obstinate
 detinere rem alienam, quam foret iniusta ablacio,
 quia pro primo est homo excommunicandus tamquam
 hereticus, et pro secundo non, nisi affuerit contumax
 obstinacia, ut noverant legiste. Ideo non dubium, si ¹⁵
 rex potest concedere privilegium ut quilibet regni
 sui habeat libertatem ad perpetuo detinendum iniuste
 ablata de sancta matre ecclesia, multo magis potest
 concedere licenciam, ut iusti auferant elemosinas suas
 quibus fraudantes regnum et sanctam matrem *eccle- ^{150^b}
 siam abutuntur. Unde inconsonum factum est et sibi
 ipsi contrarium tam ferventer defendere illud tamquam
 privilegium catholicum et solícite laborare, quando
 rationes deficiunt, ad dampnandum aliud tamquam
 hereticum. 25

We maintain
 that the king
 cannot give a
 privilege to rob
 or detain
 wrongfully.

Ego autem dico consonancius pro privilegiis sancte **N**
 matris ecclesie quod rex non potest cuiquam concedere
 libertatem ad violente auferendum et multo evidencius
 ad iniuste detinendum aliquod bonum de quocunque
 membro ecclesie, nisi prius peccaverit hoc merendo. ³⁰
 Nec est hic sophisma: Rex concedit malefico libertatem,
 ut non puniatur et ut maneat in perpetuum inaccu-
 satus de crimine, sed non concedit sibi licenciam ad
 peccandum vel cuiquam iniuriandum; nam licenciare

3. A in marg.: Bona ratio.
 in marg.: Conclusio.

15. A₁ correxit: noverunt.

27. A

N 15° ad formaliter atque notorie antecedens ad quamcunque iniuriam est licenciare ad ipsam iniuriam; ut si Deus dat mihi licenciam ad frangendum caput presbyteri, et hoc non potest fieri sine facinore, tunc Deus dat mihi licenciam ad facinus perpetrandum. Correspondenter, notato scelerato fugitivo quiescente in dicto monasterio cum rapina pro suo perpetuo, queratur ab eo vel defendente hoc privilegium, a quo habet licenciam sic pausandi. Si dicatur quod non habet, tunc licitum est collacionem tam illicitam remove-
re. Si dicatur quod a rege habet illam licenciam, sequitur cum veris quod rex licenciat ad antecedens formaliter ad peccatum, et longe coloracius dici poterit quod rex legitime licenciat ad auferendum temporalia, sed nullo modo ad faciendum iniuriam cuicunque, nam ablacio fieri potest legitime sed non talis detencio.

Secundo quesivi, si fugitivus huiusmodi possit excommunicari, dum fuerit in loco illo pro facinore exterius perpetrato, vel si excommunicatus extra locum et fugiens ad ipsum ne virtute brevis regii capiatur ad carcerem, habebit in dicto monasterio libertatem? Et dictum est mihi quod non, quia leges humane non derogant legibus et iuri ecclesie, et specialiter ut inobedientissimis excommunicandis apponatur anime medicina; aliter enim liceret excludere et privilegiare spiritualiter infirmum, ut sordescat in crimine nec accipiat correccionem ab homine; quod cum sit contra legem correpcionis fraterne, Matthei XVIII°, 15, *Si peccaverit in te frater tuus etc.*, manifestum videtur quod talis defensio non habet privilegium sed pravilegium Antichristi. Ymmo cum talis sit plene et non minus excommunicatus a Deo, non obstante quod sententia non sit lata ab homine, sequitur

10. A A₁: cubacionem.
in marg.: Secunda questio.
in marg.: Responsio.

16. B: sed non est talis detencio.
20. breve i. e. mandatum.
28. B in marg.: Matth. VIII.

17. A
22. A

iuxta fidem scripture et leges ecclesie quod non est ^{159^e} **N**
 communicandum cum tali, nisi forte ut convertatur,
 ne inficiat gregem Christi.

At least the
 criminals ought
 to be excom-
 municated and
 after forty days
 imprisoned.

Ex quotlibet talibus evidenciis dicitur quod licet **O**
 talem fugitivum excommunicare et post quadraginta ⁵
 dies excommunicacionis carceri mancipare. Sed dato
 isto sequitur, cum licet excommunicare pro quocunque
 facinore, quod fugitivus talis facinorosus sit statim
 excommunicandus et consequenter post quadraginta dies
 incarcerandus, et cum non habebit* post excommuni- ^{159^d}
 cacionem maiorem favorem quam ethnicus et publi-
 canus, videtur quod sit de monasterio extrahendus
 et in carcere publico cum aliis excommunicatis tam-
 quam alienus a filiis ecclesie detrudendus. Unde
 cum in dubiis via securior est tenenda, et vel est ¹⁵
 dubium vel probabile quod fovens taliter criminum
 erit particeps criminis ex consensu vel culpabilis,
 negando coreccionis suffragium, quod foret verum privi-
 legium, oppositum hinc privilegio, videtur, cum cursus
 legis communis sit via securior, quod illa sit pocius ²⁰
 sustinenda. Quomodo rogo tenderet ad profectum
 persone pro querenda beatitudine indifferenter omnes
 facinorosos, diabolicos et inimicos ecclesie in domo
 sua protegere et medicinam correpcionis et censuras
 ecclesie quibus sanarentur ab eis precludere? Revera ²⁵
 nec hoc nec participacio rapine sonat religiosi ad
 commodum. Nam Hely non propter fomentum malicie
 filiorum sed propter remissionem correpcionis filiorum
 punitus fuit morte et privatus summo sacerdocio in
 sua posteritate, ut patet 1° Regum, II° et IV° capitulis, ³⁰
 et III° Regum II°. Hoc ergo posset sonare in pri-
 vilegium dicti loci quod fugitivos inpotentes, de
 quibus foret spes conversionis ad frugem melioris
 vite, in vite necessariis et pecuniis debitis de regis
 elemosinis misericorditer relevarent et predas latronum ³⁵

O 159^a illatas fideliter restituerent. Hoc enim esset elemosina et sic privilegium cedens undique ad utilitatem parcium, ad honorem Dei et profectum ecclesie (ut sepe superius inculcavi).

P Tercio principaliter arguitur ex hoc quod omne bonum utile est fundabile in scriptura iuxta conclusionem secundam capituli VIIIⁱ, sed non est fundabile in scriptura nec in lege ecclesie quod locum vel personam sic generaliter privilegiare liceat. Ergo non
 10 est bonum utile ecclesie et sic non privilegium alicui
 1 sic facere. Minor patet ex hoc quod in veteri testamento cautum est de civitatibus refugii, ut dictum est capitulo VII°; nullibi autem signatum est refugium pro sceleratis, sed limitatum est ut pro occisione casuali preter
 15 propositum habeat occisor refugium, ut patet Levitici XXV°, Deuteronomii XIX° et Josue XX°. In novo autem testamento non signatur tale refugium, sed precipitur Matthei XVIII°, 17, quod talis sceleratus *sit sicut ethnicus et publicanus*. Unde ergo nobis
 20 autoritas ad hostes Dei ac sancte ecclesie taliter protegendum, specialiter cum legalis correctio sive punicio foret plus misericors atque iusta, tempore autem legis gracie obligamur ad misericordiam ampliorem?
 2 Quantum autem ad iura canonica, videtur mihi
 25 quod specificantur quinque casus in quibus malefici a defensione ecclesie excluduntur; tres autem casus exprimuntur III° Decretalium, *De Immunitate Ecclesiarum*, capitulo *Inter alia*, sub hac forma: *Hoc verum*
 160^a *est, scilicet quod fugientes ad ecclesiam habebunt* *

^{3rd} chief argument: Such privileges have no foundation in Scripture.

Exceptions made in Canon Law to right of sanctuary:

5. A in marg.: Tercia ratio. quod locum deest.

7. A A₁: cap. XVIII.

8. B:

12. 13. A cap. XVI. B: VI.

12. cautum; fortasse tantum legendum.

15. 16. A A: Levitici XV.

24. A in

marg.: Nota qui malefici a defensione ecclesie excluduntur. B in marg.: Nota quinque casus (in) quibus a sanctuario extrahitur fugitivus.

7. Vide supra pag. 173.

16. Vide supra pag. 147.

27. Dec. Greg. IX. lib. III, tit. XLIX, cap. VI, mutatis verbis: scilicet quod fugientes ad ecclesiam habebunt immunitatem.

1. a public thief, *immunitatem, nisi publicus latro fuerit vel nocturnus populator agrorum qui, dum itinera frequentata* 160^a P
 2. a waster of fields, *vel publicas stratas obsidet aggressionis insidiis, ab ecclesia extrahi potest, impunitate non prestita secundum canonicas sancciones. Si vero servus fuerit qui* 5
 3. an escaped slave, *confugerit ad ecclesiam, postquam de impunitate sua dominus eius clericis iuramentum prestiterit, ad servitium domini sui redire compellatur eciam in-*
 4. a wilful homicide, *ritus, alioquin a domino poterit occupari. Ecce tres casus in quibus licet fugitivum invitum extrahere, et* 10
libro V^o, De Homicidio, ponitur pro lege illud Exodi b XXI°, 14, Si quis per industriam occiderit, ab altari meo evellas eum, ut moriatur.

The 5th exception applies to the Westminster case.

Et ut videtur mihi, quintus casus exprimitur in c Q III° Decretalium, in fine tituli *De Immunitate Ecclesie*, 15 cum inquit: *In eo in quo delinquit puniri quis debeat, et frustra legis auxilium invocet qui committit in legem: mandamus quatenus nuncietis publice tales non debere gaudere immunitatis privilegio quo faciunt se indignos. Et ipsos indignos prius exprimit* 20 *sub hiis verbis: Nonnulli impunitatem suorum excessuum per defensionem ecclesie obtinere sperantes, homicidia et mutulaciones membrorum in ipsis ecclesiis vel earum cimiteriis committere non verentur, qui nisi per ecclesiam ad quam confugiunt* 25 *crederent se defendi, nullatenus fuerant commissuri. Unde glosa dicit quod omnes leges que videntur istis contrarie, ut XVII^a, q. IV^a et cetera leges, sonantes in presidium maleficorum in sanctuario, intelliguntur de dignis tali presidio. Hugucius, inquit, male dixit,* 30

2. In codd.: frequentat. Corr. e decr. sup. mem.
 proximum suum et per insidias.

12. occiderit sc.:
 23. In codd.: et deest. Addidi e

decr. supra mem.

16. ib. cap. X.
 IV, c. IX.

28. Sec. Decr. sec. pars, causa XVII, q.

Q 160^a *concordando decretales et decreta, quod dicta decretalis intelligitur de illis qui fugientes ad ecclesiam non deliquerunt in ea vel cimiterio eius sed alibi. Talibus, inquit Hugucius, ab ecclesia prestatur immunitas.*

R Sed revera cum ecclesia, sponsa Christi, sit undique ligata vinctulis caritatis, infinitum plus respiceret ad delictum in quodlibet membrum eius quam ad sedacionem loci corporei. Et quia basilica infinitum minus diligitur quam membrum ecclesie, patet quod
 10 ubique terrarum quis peccat mortaliter, ecclesia debet plus ad peccatum respicere quam ad locum. Nam locus est impertinens offense ecclesie que non debet personas vel signa inanimata sic accipere, nisi
 15 augendi gravedinem culpe. Quicumque, inquam, plus offenderunt in Deum, plus offendunt in totam sanctam matrem ecclesiam et quodlibet eius membrum ex vi communionis sanctorum et comunicacionis membro-
 20 rum diaboli, cum caput in quod primo delinquitur sit ubique. Ideo bene dicit glossa, III° Decretalium, quod illi qui in quamcunque ecclesiam deliquerint sunt ut sic indigni habere immunitatem cuiuscunque
 25 ecclesie: *Illi, inquit, non habent immunitatem ab ecclesia, quia reddiderunt se indignos eius presidio, etsi fuerint stulti in culpa, sint sapientes in pena, ut dicit beatus Gregorius, sicut recitatur XXXVIII^a*
 160^b *distinctione: * Qui ea.* Unde non est ratio (sicut tangit predicta glossa) quare in istis quinque casibus excluduntur malefactores ab immunitate ecclesie, nisi
 30 quia ecclesia in istis casibus sensibilibus percipit indignitatem talium ex peccato notorio quam indigni-

The Church should have regard to the crime, not to the place where it was committed.

5. A in marg.: Nota hic.
 percipit; scil. plus percipit.

15. A in marg.: Conclusio.

30. per-

1. et 20. comp. glossam ad decret. Greg. IX, lib. III, tit. XLIX, cap. X. De Hugutio vid. Savigny, *Gesch. des römischen Rechts im Mittelalter*, V, 425. 26. Decr. prim. pars dist. XXXVIII, c. X.

tatem aliorum qui apud Deum sunt magis indigni 160^b R
eo quod gravius peccaverunt.

The civil law
withdraws
from sanctuary
those guilty of
homicide, adul-
tery and rape.

Unde leges civiles quas iura canonica non repro-3
bant alios maleficos exprimunt ut homicidas, adulteros
et raptos virginum quos collacio tertia docet extra- 5
here; et idem indubie est de quocunque peccante
mortaliter, quia omnis talis ut sic est inimicus Dei
et sancte matris ecclesie, ut patet XXIII^a, q. IV^a (sicut
recitavi superius in fine proximi capituli). Nam distan-
cia loci non impedit quin peccans offendat in Deum 10
et subtrahat ab ecclesia spirituale suffragium.

All offenders
are so far unfit
to be shielded
by the Church;
a) because he
who has
broken a law
cannot claim the
benefit of it;

Ideo ubicunque sub divo quis magis offenderit, de
tanto redditur magis inhabilis ad percipiendum defen-
sionem ecclesie. Quod probatur tripliciter: primo per a
hoc quod secundum regulam iuris per se notam frustra 15
invocat legis auxilium qui offendit in legem, sed talis
manens facinorosus offendit in legem ecclesie et totam
sanctam matrem ecclesiam, ergo frustra invocat suffra-
gium legum ecclesie, cum ex culpa sua per decretum
sponsi ad ipsum redditur tam indignus. 20

b) Christ's law
is an adversary
to the sinner;

Item, secundum sententiam Christi Matthei V^o, 25, b
necesse est legem Christi esse adversariam peccatori
et accusantem eum quamdiu sorduerit in peccato:
*Esto, inquit, consenciens adversario tuo cito, dum es
in via cum illo.* Cum ergo lex Christi mitissima non 25
excusat sed accusat, non protegit sed prodit, omnes
tales dum manserint primo legifero inimici, sequitur
quod omnes leges ancillantes Christo non debent
procurare defensionem hostis ecclesie in peccato.

c) in remaining
wicked the
refugee abuses
the privilege
and so forfeits
it.

Item, secundum beatum Gregorium (ut sepe repecii) c
*privilegium omnino debet amittere qui sibi permissa
abutitur potestate*, sed omnis manens facinorosus intra
locum refugii propter securitatem privilegii sibi permissa
abutitur potestate, ergo debet ut sic carere loci suffragio.

3. A in marg.: Nota.

32. 33. B: contra locum.

5. Vide supra pag. 144 et seqq.

8. Vide supra pag. 201.

R 160^b Est enim ad propositum dare duplex genus privilegii, scilicet privilegium quod residet in incolis loci talis et privilegium quod individuatur in persona fugitivi, cum quilibet talis dignus habere privilegii prioris suffragium, habet in se singulare privilegium a privilegio ecclesie exemplatum cuius proteccionem est dignus amittere dum ingratus fuerit matri sue. Et hic rogo primo professores iuris canonici considerare quomodo dictum vocatum privilegium nedum non fundatur in iure suo, sed manifeste repugnat eidem, cum lex ecclesie dicit quod in nullo dictorum quinque casuum fugitivus ad ecclesiam habebit refugium, sed privilegium pretensum dicit quod in quolibet eorum habebit refugium, et cum iste sensus videtur tam pa-
 15 tenter repugnare iuri canonico, legi scripture et legi consciencie, verecundum et periculosum esset vocatum privilegium tam dampnabile et hereticum tam instanter
 160^c defendere, veris privilegiis ecclesie pretermisissis. *

The privilege is twofold: to the inhabitants of the place and to the fugitive, who forfeits it, if he is ungrateful.

CAP. XI.

A Cum elemosina tantorum principum non debet omnino extinguere propter sinistram interpretationem abutencium, sicut nec veritas scripture sacre frustrari debet a suo lumine propter hereticos qui sinistrum sensum occasione male accepta ex ipsa eliciunt, vi-
 25 dendum est ad quem sensum dictum privilegium debet concipi, ut remaneat tam re quam nomine privilegium utrobique. Igitur inprimis, cum illius sit interpretari leges ac privilegia cuius est condere (ut patet XXV^a,
 1 q. I, *Ideo permittente*, et V^o Decretalium, De Sen-

The real use of the privilege.

1. A B in marg.: Duplex privilegium.

8. A in marg.: Nota.

18. B: vires.

20. A' in marg.: (black ink and red ink): Cap. 11^m.

28. B concedere.

28. Decr. II pars, causa XXV, q. I, c. XVI et Decr. Greg. IX, lib. V, tit. XXXIX, cap. XXXI.

tencia Excommunicacionis, *Inter alia*), rex autem Anglie 160° A
 debet concedere et condere leges tales privatas de suo
 The interpre-
 tation of it lies
 with the King, regali dominio ad edificacionem ecclesie: ideo capien-
 dum est tamquam per se notum quod regis est illas
 leges privatas ac elemosinas interpretari et in recti- 5
 tudine sua defendere. Romanus autem pontifex super
 isto consultus, et sacerdos suus legius requisitus de
 interpretacione sensus catholici, tenentur de lege evan-
 gelii quantum sciunt humiliter declarare; quibus non
 est parendum nisi de quanto sententiam suam funda- 10
 verint in scriptura sacra. Unde secundo oportet sup- 2
 ponere quod sacram theologiam necesse sit omnem
 talem scienciam principaliter regulare; patet ex hoc
 quod illa sola principaliter docet viam qua celeste
 coniugium honoratur, sed iuxta hunc finem regulandum 15
 est omne factum viatoris legitimum; ergo conclusio.
 Et ista est sententia XX^a dist. *De quibus*, ubi Inno-
 cencius papa docet quinque gradus procedendi in
 dubiis discernendis, *primo in quantum recurrendum*
est ad scripture auctoritatem quam episcopi et 20
specialiter papa usque ad sanguinem tenentur de-
fendere, ut patet XXV^a, q. I. Sunt quidam. Secundo
si ex scriptura sacra in lingua latina solucio dubii
non clare eluceat, recurratur ad scripta greca, ut
vel sic divina sententia habeatur. Tercio si nec sic 25
lux veritatis appareat, ad ecclesiasticas historias catho-
licas congregatas a sanctis doctoribus, mitte manum.
Quarto si nec illis eluceat difficultas que queritur,
sanctorum exempla perspicaciter recordare, exempla
enim vite sanctorum debent esse nobis speculum con- 30

who is to be
 guided by sound
 theology.

7. B: suus deest. 9. B: humiliter declinare. 17. A in marg.:
 Nota quomodo est dubium discernendum. 17. In cod. dist. XXI.
 25. B in marg.: Ad quem quis debet recurrere pro dubiis discrete deci-
 dendis. 27. B alia manu corr.: mittere.

17. Quae autor hic diffuse explicat, mutatis aliquot verbis
 deprompta sunt e Decreti I parte, dist. XX, c. III, et Decr. II
 parte, causa XXV, q. I, cap. VI.

A 160^c *versandi. Quinto si omnibus istis inspectis questionis qualitas non luceat, per decretum seniorum provincie ad hoc congregatorum mediante Dei assistentia qui non potest suis deficere, decidatur.*

B 3 Tercio suppono: Cum dictum privilegium non fundatur in iure canonico vel civili, sed specialiter in legibus regni nostri et cartis illius ecclesie superius recitatis, quod notetur forma et finis gracia cuius hec privilegia sunt concessa (finis enim ex secundo Phisy-

We must consider the purposes of the Charter,

10 corum mensurat omnia media ad eundem), in privilegiis autem regis Edgari triplex finis exprimitur, scilicet reverencia Dei in reliquiis sui apostoli, quies mona-

which are:
a) respect to the relics of St. Peter,

160^d chorum ibi degencium et honor sanctitatis illius * peculiaris basilice in qua degant speciales oratores pro

15 rege et regno de quorum elemosinis ad hoc specialiter sustentantur. Unde in bulla Nicolai III sic habetur:

b) quiet for the monks,

Monachi ibidem nulli omnino persone subdantur nisi regi. Ex quo videtur quod incole illius loci, non solum quia legii homines regis, nec solum quia spe-

c) honour to the Church in which the King is specially prayed for.

20 ciales eius elemosinarii sed ex mandato pape regi suo specialiter sunt subiecti; nam secundum beatum Gregorium multiplicitas beneficiorum auget obligationem beneficiati ad suum datarium. Ex quo videtur, cum

monachi illius loci regi tam singulariter sunt subiecti,

Monks of the royal foundation are bound to obey the King; so must be their guests or fugitives.

25 nec hospites vel fugitivi sui debent esse plus exempti vel privilegiati quam monachi a quibus emanat privilegium, videtur quod omnes profugi, de quanto sunt in illo loco, regi Anglie quadam preeminencia sunt subiecti ex hoc quod ab eo ibi recipiunt beneficium

30 singulare; nec consonat fidei religionis Christi quod

monachus, si per possibile occiderit hominem in dicto loco, erit post liberior et plus percipiens de fructu privilegii, quam quando fuit immunis quoad Deum et

Crime cannot free from the duty of obedience.

16. B in marg.: Bulla Nicolai III.

18. A in marg.: Conclusio.

Nota quomodo sunt privilegia intelligenda. (Above 160^d without mark of reference.)

28. A: preminencia.

31. B: per deest.

9. Arist. Physic. Ausc. II, 3.

hominem magis capax. Nec videtur rationabile quin, 160^d B
supposita capacitate in monacho vel quocunque famulo
illius loci, habebit fructum privilegii post delictum
eciam pocius quam unus extraneus; aliter enim omnis
contumaciter ibi quiescens in crimine ut sic indispo- 5
neret se ad habendum privilegium supradictum.

Forgiveness is
good so far as
it tends to true
mercy,

Istis premissis videtur mihi (ut alias) quod, licet per C
totam Angliam indulgeri debet omnimoda remissio,
de quanto sonat in misericordiam et non ultra, tamen
pro loco Westmonasterii servari debet generalis talis 10

and a special
privilege of
forgiveness
should be left
to Westminster,

remissio virtute singularis privilegii pie concessi a re-
gibus illi loco. Prima pars patet ex hoc quod privi-
legia, cum (in quantum huiusmodi) sonant per se
bonum, sunt rationabiliter amplexanda; nam melius
esset quod tota ecclesia haberet privilegium, hoc est, 15
legem ad sui commodum quam quod aliqua pars
ecclesie a privilegio vero deficiat, quia de tanto peccat
vel punitur de quanto deficit a plenis privilegiis bea-
torum. Et patet quod nullum est privilegium, nisi
de quanto sonat in elemosinam vel opus misericordie, 20

out of regard
for the royal
grant.

quia non est privilegium, nisi de quanto misericorditer
datur a Deo, vergens homini ad profectum. Et secunda
pars patet ex hoc quod oportet concessionem regis
habere specialem efficaciam ibi diligentius observan-
dam, nam aliter foret frustra. Et ex istis patet quod 25
nullum privilegium est iuri communi contrarium,
nam si foret, tunc esset contra iusticiam et per conse-

No privilege
may be con-
trary to com-
mon law.

quens lex iniqua et non privilegium. Unde videtur
mihi omnino insipidum dictum quorundam dicencium
quod non esset * privilegium, nisi foret iuri communi 161^a
contrarium. Nam licita variacio ritus pro loco et
tempore non est contrarium veritati et per consequens
nulli legi. Ideo oportet privilegiantes omnino atten-

7. A in marg.: Prima conclusio.

12. A A₁: hoc cum privilegia.

16. A in marg.: Correlarium.

20. A: sonant.

25. A in

marg.: Correlarium.

26. B in marg.: Privilegium non est communi

iuri contrarium.

O 161ª dere, ne subtrahant iusticiam vel inferant iniuriam alicui. Unde XXV^a, q. II, *Quod verò*, dicit Gregorius: *Absit hoc a me ut statuta maiorum cum sacerdotibus meis in qualibet ecclesia infringam,*
 5 *quia mihi iniuriam facio, si fratrum meorum iura perturbo.* Et indubie idem foret iudicium de quolibet viatore, quod si privilegiando precludit cuicunque iusticiam, dampnificat tam se quam privilegiandum; quod non licet vel Deo facere.

D Ex istis secundo sequitur quod fugitivi privilegiati in Westmonasterio non ex hinc libertantur, ut non satisfaciant debitori vel quod ibidem maneant pro suo perpetuo sine pena correccionis salubris, sed aliquam defensionem singularem habent ibidem que
 15 sonat eis in commodum et non in dampnum vel iniuriam alicui. Prima pars patet, tum quia hoc non sequitur ex tenore verborum privilegii, tum etiam quia hoc non foret libertas vel privilegium sed praviissima corruptela. Nam mandatum apostoli et sic
 20 Dei est Rom. XIII° 8: *Nemini quidquam debeatis nisi ut invicem diligatis.* Quomodo ergo licet creature licenciare aliquem, ut remaneat in debito fratris, non satisfaciens, etiam quoad Deum? Tales itaque hereses si pullulaverint etiam per dominos regni nostri,
 25 tenentur prelati destruere. Unde XXV^a, q. I, *Omne quod*, sic scribitur: *Iniustum iudicium et diffinicio iniusta regio metu vel iussu a iudicibus ordinata non valeat, nequaquam enim quod contra evangelicam vel propheticam vel apostolicam doctrinam*
 30 *constitutionemve eorum sive sanctorum patrum actum fuerit, stabit.* Unde istam doctrinam dicitur Roma-

Hence fugitives are not made altogether free of debt or of punishment,

since this would be mischievous.

10. A in marg.: Secunda conclusio.

20. In codd.: Rom. XII.

28. B in marg.: Est hic manifeste elicibile quod non licet contra apostolum dispensare:

2. Decr. sec. pars, causa XXV, q. II, cap. X.
 sec. pars, causa XXV, q. I, c. VIII.

25. Dec.

It is contrary
to charity to
encourage a
man not to pay
his debts.

nos pontifices debere usque ad animam et sanguinem confirmare (ut capitulo proximo precedente). Quomodo ergo stant simul: nulli liceat quidquam debere alteri extra caritativam dileccionem, et tamen fugitivus licenciatur in dicto loco perpetuo debere tam debitum corporale quam spirituale sine hoc quod rependat satisfaccionem. Revera in istam blasphemiam usurpatam Deus non potest, cum non licenciat hominem ad aliquid pro quo dampnat. Secunda autem pars conclusionis patet ex hoc quod oportet aliquod privilegium ex concessione regis dari talibus fugitivis ex conclusione proxima. Et ista sententia notabiliter docetur XXV^a, q. 1. *Ideo permittente domino*, ubi dicitur quod quandocunque Romana ecclesia concedit privilegium, exprimit vel subintelligit, nisi aliter decreverit ordinandum. Unde, inquit, in nonnullis capitulis conciliorum, cum aliquid observandum decernitur⁴, statim subinfertur, nisi auctoritas Romane ecclesie aliter fieri imperaverit vel salvo semper in omnibus iure Romane ecclesie vel salva in omnibus apostolica auctoritate. Cum ergo alia privilegia ab apostolico aliquibus conceduntur, et si contra generalem legem aliquid sonare videantur, non tamen contra ipsam aliquid concedere intelliguntur. Privilegia, inquit, dicuntur quasi privata legia; et concludit finaliter: Valet ergo Romana ecclesia extra generalia decreta quedam speciali beneficio indulgere, considerata tamen rationis equitate, ut mater iusticie in nullo ab ea dissentire inveniatur, ut videlicet privilegia que ob religionis vel necessitatis vel exhibiti obsequii gratiam conceduntur, neminem relevando ita divitem faciant, ut multorum detrimenta non circumspiciendo in paupertatis miseriam nonnullos deiciant.

4. A. A₁: extra caritatem.

videtur. 19. B: vel salva — conceduntur deest.

8. Deus non potest: verbum deesse

30. A: que vel.

33. In codd.: pauperis; correxi e decret. sup. mem.

13. ibid c. XVI.

- E** 1 Ex istis patet triplex correlarium: primum decla- All privileges
161^b ratio et confirmacio descripcionis supradicti privilegii; must be
reasonable and
not injurious,
- 2 secundo patet, cum actus privilegiandi regum terre
exemplari debet a privilegiacione sancte Romane
5 ecclesie, quam oportet subintelligere condicionem
sicut oportet et Deum a quo est omnis privilegiacio
exemplata: necesse est reges terre subintelligere racio-
nabilitatem privilegii, sic quod non sonet in alicuis
iniuriam; quod si ignoranter fecerit, error perceptus
10 debet statim ex mandato Christi et eius pura licencia
3 revocari. Et patet tercio stultum esse ex nudis verbis
privilegii aliqua vocata privilegia que sunt manifesti
errores concludere, quia (ut patet V^o Ethicorum
cap. ultimo De Epykeya) necesse est in talibus
15 subintelligere condicionem captam a fine; aliter enim
preter triplex inconveniens (deductum in proximo
capitulo) sequeretur manifesta blasphemia, ut puta,
rex Anglie concedit cuilibet tali fugitivo omnimodam
libertatem, sed libertas a peccato est maxima, sine
20 qua non est aliqua vera libertas, ergo rex concedit
cuilibet tali ipsum esse liberum a peccato. Quod cum
sonat blasphemiam, manifestum est quod hec non
fuit regis intencio sed quod haberent quodcunque
terrenum privilegium tam in bonis nature quam in
25 bonis fortune quod sue subiaceret potestati.
- F** Ex istis tercio colligitur quod virtute dicti privi- By virtue of this
legii multi fugitivi ad dictum locum debent in casu very privilege
acute puniri, bonis alienis que occupant privari et many fugitives
should be
punished;
- 30 ad salutem anime sue tendentibus expurgari. Patet
ex hoc quod ibi virtute privilegii habebunt quod

1. A in marg.: Triplex Correlarium. 2. A A₁: supradicte.
8. B: nobilitatem privilegii. 16. B: quadruplex. 17. A
in marg.: Nota. 26. A in marg.: Tercia conclusio. 27. A in
marg.: Nota.

since it would
be to their ad-
vantage.

If the King had
a wrong pur-
pose his
mistake should
be corrected.

Not to punish
the wicked is to
support them.

The monks
cannot have
quiet, if they are
disturbed by
sin.

pocius vergit ad sui commodum, sed hoc foret in ¹⁶¹^b **F**
casu huiusmodi medicina; ergo conclusio. Unde
movet ad hoc privilegiacio regis, finis, gracia cuius
privilegium conceditur illi loco, et utilitas quam
caritative rex debet intendere fugitivo. Si enim rex ^a
erranter intenderit finem illi oppositum, tunc si ab
illo errore purgatus non fuerit, pena sua ex qua-
cunque malicia que directe exinde sequitur, aggravatur,
et nedum hoc sed peccatum regum * dominorum et ¹⁶¹
prelatorum superstitum, qui correpcionem illam quam ¹⁰
debent ex accidia pretermittunt. Nam LXXXIII^a distinc-
tione sic scribitur: *Error cui non resistitur appro-
batur, et veritas cum minime defensatur opprimitur.*
Negligere quippe, cum possis perturbare perversos,
non est aliud quam fovere. Nec caret scrupulo ¹⁵
*societatis occulte qui manifesto facinori desinit ob-
viare.* Et utinam nostri domini, nostri prelati et
nostri scolastici attenderent illud dictum; nam totus
labor scolasticus debet tendere ad hunc finem propter
zelum ad dominum veritatis in quem offenditur. Et ^b
ad idem sonat quies monachorum ibi degenecium;
cum enim omnis nociva perturbacio trahit originem
a peccato, patet quod monachi non quietarentur sed
turbarentur ex favore et assistencia peccatorum. Et si
dicitur quod est eis lucrum, cum fugitivi condividunt ²⁵
temporalia que apportant, superadditur accusans gra-
vacio quod tam sancti viri, tam alienati a mundo,
sint socii furum, communicantes cum excommunicatis,
impedientibus suam contemplacionem et quietem in
domino, quia Isaie IX°, 5, scribitur: *Omnis violenta* ^c
predacio cum tumultu. Ymmo cum loci sanctitas

2. A B in marg.: Triplex mocio. 11. A in marg.: LXXXIII, q.
Nota, Nota. B in marg. man. alt.: Error cui non resistitur approbatur.
13. B: opprimit. 25. A A₁: dicitur quod cum eis lucrum fugitivi.
30. In codd.: violencia; correxi ex Is. IX, 5.

F 161^e precipue trahitur ab inhabitantibus illum locum, patet quod talis monachorum infeccio derogat sanctitati et reverencie loci quam rex privilegians intendebat.

G Nec valet dicere (ut audiavi quosdam fingere) quod
5 infra locum haberent iniuriati contra profugos respon- Redress cannot
1 dentes ibidem iusticie complementum. Primo quia be had within
ritus regni laudabilis in habendo forum contenciosum the Sanctuary;
in loco prophano non debet in domum oracionis vel a) because it is
locum sanctum propter tale maleficium transmutari. not a proper
court of justice;

2 Secundo quia monachis pro quorum quiete rex tam b) to hold trials
tenere procuravit inferretur dampnum anime, quia there would
inquietacio a contemplacione distrahens cuius oppositum disturb the
monks;

3 privilegians intendebat. Tercio quia contra ius divinum c) to use a
et ius ecclesie est violare sponsam Christi vel locum eius. church as a
court of law is
to violate it.

15 Unde VI° Decretalium, *De immunitate ecclesie*, cap. *Decet*, postquam ostenditur ex scriptura quod multi-
pliciter decet sanctitas domum Dei, sic infertur: *Nullus in locis eisdem in quibus cum pace ac quiete vota
convenit celebrari, sedicionem excitet, conclamacionem
20 moveat, impetumve committat; cessent in illis uni-
versitatum et societatum quelibet consilia, concer-
taciones et publica parlamenta; cessent vana et
multo forcius feda et prophana colloquia, cessent
confabulaciones quelibet, sed postremo quecunque alia
25 que divinum possent turbare officium aut oculos
divine maiestatis offendere sint ab ipsis prorsus
extranea, ne ubi peccatorum est venia postulanda,
ibi peccandi detur occasio aut deprehendantur peccata
committi. cessent in ecclesiis earumque cimiteriis
30 negociaciones et precipue nundinarum ac fori cuius-*

4. A B in marg.: Responsio ficta.

11. In codd.: infereretur.

15. A in marg.: Nota pro immunitate ecclesiarum. 20. 21. Decr. habet: locis illis universitatum et societatum quarumlibet concilia, conciones et . . .

28. A A₁: peccata quieti. 29. A in marg.: Nota contra nundinas et secularia negocia in locis sacris. B in marg.: Que prohibentur fieri in ecclesiis et earum cimiteriis.

cunque tumultus. Omnis in eis secularium iudiciorum * 161^a **G**
strepitus conquiescat. Nulla inibi causa per laycos
criminalis maxime agitur; sint loca eadem a lai-
corum congregacionibus aliena. Hec ibi. Quomodo
queso foret ecclesia fomentum criminum? vel quos- 5
cunque in ipsam committentes defenderet? Unde super
verbo Sedicionem dicit glossa quod committens furtum
in ecclesia non habebit immunitatem in ea; et hoc tenet
Hostiensis, et bene, cum frustra invocat loci suffragium
qui fedat eundem. Cum ergo quicumque offendit in 10
uno factus est omnium reus, manifestum est quod
omnis peccans mortaliter intra ecclesiam furatur spiri-
tuale suffragium, quo Deus plus offenditur quam pro
furto temporalium, ymmo cum omnis occupans tem-
poralia in mortali, deficit a iure utendi quocunque, 15
pro tunc manifestum est quod furatur bona ecclesie
in qua pausat. Si ergo ille sit prevaricator precepti
decimi: quicumque iniuste cupierit aliena, multo magis
ille est prevaricator decalogi qui fraudulenter et iniuste
detinet aliena. Si ergo non licet alicui dispensare 20
cum aliquo preceptorum domini, manifestum videtur
quod non subiacet potestati humane privilegiare locum
vel hominem, ut liceat sibi vivere contra mandatum
dominicum. Et hic mirantur nonnulli, cum sit ad
privilegium locis sanctis quod eximantur a quocunque 25
tumultu secularis negotii, quomodo superiores prepositi
ecclesie, scilicet episcopi, priores et abbates nedum
permittunt sed vendicant ut privilegium et pertinaciter
defendunt, quod in ecclesiis suis ac cimiteriis suis
sint nundine et secularia negotia que nunquam sine 30
dolo et crimine multiplici exercentur. Cum autem non
est possibile ut duo contraria sint simul privilegium
eidem ecclesie, manifestum est quod vel oportet negare
privilegium iuris divini ac iuris canonici de exempcione

Whoever sins
mortally in a
Church steals
its protection.

Church digni-
taries should
not allow laics
etc. to be held
in Church-
yards;

11. B in marg. man. alt.: Furtum in ecclesia.
31. A in marg.: Conclusio.

17. B: sit privile-

G 161^a ecclesie a tumultu negocii secularis vel concedere hoc esse privilegium impediens bonos mores. Et credo quod nostri ecclesiastici isti sentencie annuerent, si non essent lucro temporalium excecati, cuius probacio 5 foret, si princeps tolleret questum, renunciaretur privilegium; sed sceleratissimum videtur atque sacrilegum pro pecuniis vendere divinum privilegium.

H Et per idem tollitur quod leges Anglie non mutarentur pretextu erroris in hoc privilegio, introducendo 10 bancum regis, eius iudicem vel placitumulare in domum domini; tunc enim foret novissimus error peior priore, cum error ignorancie factus in Deum augeretur supplecius per supinum contemptum; nam unum peccatum illaqueando profundius trahit ad aliud.

nor the King's court to sit in the house of the Lord.

15 Quoad terciam personam, scilicet fugientes, patet quod privilegians intendit commodum fugitivi, quia aliter non esset sibi elemosina vel opus misericordie sed omnino contrarium, si intenderet dampnificare

As to the fugitives it is not a privilege to them to be encouraged in their sin.

162^a proximum. Quod autem esset in casu fugitivo *

1 privilegium sic puniri, patet supponendo aliquos occasione male accepta ex securitate talis refugii iniuriari proximis et sic dampnificare animas proprias

2 per peccatum. Suppono secundo quod maius opus misericordie foret impedire occidentem sic animam

25 propriam quam occidere volentem nudum corpus.

Et ex istis tercio sic arguitur: Omne maius bonum opus misericordie est pocius inpendendum, sed maius bonum opus misericordie est subtrahere bonum a tali in casu signato et castigare freneticos ad salutem

30 eorum perpetuam, quam egentem solum in bonis corporalibus taliter relevare; ergo illam elemosinam potens pocius debet inpendere. Supposito ergo casu de fugitivis, sic alibi nocentibus, patet conclusio.

15. B: scilicet deest.

16. B: quod rex privilegians.

17. A

in marg: Conclusio.

21. A: privilegii refugii.

24. A in marg.:

Nota contra pretensam immunitatem ecclesiarum.

26. A in marg.:

Tercio ratio.

27. 28. B: Maius opus.

32. A A₁: supposito casu.

Christ chastises
those whom he
loves.

Confirmatur primo ex hoc quod Christus medicus ^{162^a} H
sapientissimus et clementissimus ita facit cum suis 1
discipulis quos plus amat (ut declarat beatus Gregorius
XXI° Moralium, et recitatum est proximo capitulo).
Unde Apoc. III°, 19, dicit is medicus: *Ego quos amo* 5
arguo et castigo, et Hebr. XII°, 10, 19, dicitur: *Flagellat*
autem Deus omnem filium quem recipit. Secundo 2
confirmatur ex testimonio Augustini posito in decretis
XXIII^a, q. IV. *Ipsa pietas*, ubi sic scribitur: *Molestus*
est medicus furenti frenetico et pater indisciplinato 10
filio: ille ligando iste cedendo, sed ambo diligendo.
Si autem illos negligant et perire permittant, ista
falsa mansuetudo foret crudelitas, V^a, q. IV^a. *Non*
vos, et Non omnis. Et ponit post exemplum quomodo
existentibus pluribus amicis in domo certissime ruitura, 15
si nollent credere narrationi periculi, flagellaremus vel
invite extraheremus aliquem, licet credamus quod
aliquis se stulte precipitet. Multo magis in maiori
periculo spirituali. Unde XXIII^a, q. IV^a. *Quid faciet*,
dicitur quod *ad hoc datur ecclesie medicina, ut inter* 20
freneticos atque litargicos eciam contempnentes non
debet desistere sic quod perseveret diligencia caritatis,
ligando freneticum et litargicum stimulando. Quot-
libet tales sunt leges que idem sentenciant. Si ergo
tantum sit peccatum in omittentibus habentibus potes- 25
tatem, manifestius et inexcusabilius est peccatum in
speculatore qui ommittendo proderit veritatem.

Cum ergo (ut tactum est superius) non stat duo
contraria esse simul privilegia eidem, et secundum idem
patet cum casu limitato, foret privilegium fugitivo 30

1. A in marg.: Confirmacio triplex.

8. A in marg.: Augustinus.

12. A A₁: nec ligant.

13. In codd.: V q. vel IV.

14. ponit sc.

August. l. c.

23. B in marg. man. alt.: Correccio est medicina.

4. Cap. IV.

9. Dec. sec. pars, causa XXIII, q. IV,

cap. XXIV.

13. ib. causa V, q. V, c. I et c. II.

19. ib.

causa XXIII, q. IV, cap. XXV.

H 162^a ligari et pungi, non foret tunc idem privilegium in facultatibus et pena relaxari, quia revera omnis taliter cupidus fastus et questus est furens freneticus et soporatus litargicus ex fumo temporalium inficiencium
5 cerebrum rationis.

I Et patet per modum epilogi quomodo oportet privilegium sic interpretari quod fugitivi ad locum sic
162^b privilegium pro quocunque commisso habeant liber-
tatem * vel immunitatem omnimodam secundum regulas
10 caritatis et misericordie a rege et regno cum paribus eis dandam, sic quod omne dandum sonet tam eis quam dantibus bonum utile. De diversitate vero inter crimen, facinus atque flagicium dictum est XXV° cap., libri VIⁱ quomodo facinus sonat in proximi iniuriam;
15 de quiditate autem privilegii dictum est superius, VIII° cap. huius libri; et cum oportet ut intelligatur *libertas a peccato* (ut loquitur Apostolus Rom. VI°, 22); patet quod immunitas pertinenter est indignitas criminis ad tormentum (ut loquitur scriptura Jeremie XXV° et
20 Ecclesiasticus VII° cap.). Communiter autem intelligitur de mundicia a facinore quod in Anglia dicitur feloniam, et est quedam species libertatis quam quidam vocant franchisiam et sumitur nunc extensius et nunc striccius. Unde *immunis* dicitur ab *in* et *munium* tributum,
25 quasi liber a reddicione tributi, ut est expers vel alienus a reatu et vere loquendo solum insons, dum non est dignus sic puniri. Dicitur immunis sic quod immunitas opponatur reatui, ad quem sensum ex nullo humano privilegio sequitur in criminoso immunitas
30 apud Deum, sed ex privilegiacione sequitur irreatus pene quoad principem libertantem.

Contra dicta obicitur primo per hoc quod, si quilibet criminosus sit indignus habere suffragium ecclesie, tunc

4. B: et se portatus.
pro correccionem peccancium.

11. B: omnino dandum.

18. B in marg.: Immunitas quid sit, nota.

6. A in marg.: Epilogus. Nec omnia valent

22. 23. B: quedam franchisia.

24. B: et butum.
32. Contra. Prima obieccio.

To sum up:
The fugitives
should have all
liberty that is
good for them-
selves and for
others.

Objections:
1. It is said that
the law would
express these
limitations, if
they were in-
tended.

Answer:
It does in a
way express
them.

lex illud exprimeret, sed facit oppositum cum servum ^{162^b I}
eciam existentem in gracia docet extrahere et alios
criminosos docet libertate gaudere. Hic dicitur quod
plus peccans est de ratione plus elongatus a suffragio
ecclesie, licet ecclesia ex ignorancia gravedinis peccati ⁵
vel ex percepcione planiori iniurie vel alia causa cul-
pabili hoc dispariter prosequatur. Nam si secundum
iura humana et ecclesiastica licitum rationabile atque
legitimum est extrahere servum atque libertum de
ecclesia pro debito operis impendendo domino tem- ¹⁰
porali (ut patet capitulo *De hiis qui ad ecclesiam*
fugiunt, le. fi.), si omnis indebitatus proximo in pecunia
vel quocunque debet servicium satisfaccionis sub pena
dampnacionis domino dominorum, ergo multo magis
licet eum extrahere de ecclesia, si exhinc pauset in- ¹⁵
obediens ad reddendum servicium regi regum. Minor
patet ex hoc quod omnis homo est magis servus Deo,
plus debitor et prius quam aliquis servus est debitor
domino temporali. Unde Apostolus Ephes. VI°, 5°,
docet *servos obedire dominis carnalibus cum timore* ²⁰
et tremore, sicut Christo, servientes sicut domino non
hominibus.

Confirmatur primo per hoc quod, sicut homo tenetur a **K**
plus Deum diligere quam se ipsum, sic tenetur plus
odire Dei iniuriam, unde XXIII^a, q. IV sic scribitur: ²⁵
Si ea de quibus vehementer Deus offenditur, insequi
vel ulcisci deferimus, ad irascendum utique divi-
*nitatis * pacienciam provocamus.* Secundo confirmatur ^{162^c b}
ex hoc quod secundum leges humanas lesis et non

3. A in marg.: Responsio. 6. B: in iure; A culpali. 11. A B:
patet Co; ibid. le. ii. id est lege fine (lege in fine) ib. sed omnis.
13. B: quocunque alio. 25. A A₁: Unde deest.

11. Decret Gregorii IX, lib. III., tit. XLIX, cap. VI.: Si vero
servus fuerit qui confugerit ad ecclesiam, postquam de impunitate
sua dominus eius clericis iuramentum praestiterit, ad servicium
domini sui redire compellitur etiam invitus. 25. Dec. II
pars, causa XXIII, cap. L.

K 162^e ledentibus debent privilegia ecclesie suffragari (ut patet collatione tertia) sed omnis profugus, iniuste detinens alienum debitum pretextu profugii ad quamcunque ecclesiam iniuriatur Deo et omnibus sanctis leditque
 5 se ipsum et quemlibet proximum mortalis peccati participem. Ergo non est iustum ut sic ledens gaudeat taliter immunitate ecclesie. Et ad idem vadunt quotlibet iuris principia, ut III° Decretalium, *De rerum permutacione, cap^o. Cum universorum: Deceptis et non*
 10 *decipientibus iura subreniunt*; aliter enim ordinarentur leges ad fovendum iniurias. Sed Isaie X^o, 1, dicitur: *Ve qui condunt leges iniquas*; non enim est lex humana vel divina nisi ad continuandum iusticias et expurgandum iniurias.

The Church should help the injured, not those who do wrong.

c Tercio confirmatur ex hoc quod homo est obligacior
 ad vindicandum iniuriam Dei quam propriam, cum suam debet remittere, nisi de quanto sapit divinam iniuriam, sicut patet de Christo, de Moyse et ceteris Christi membris, que omnia debent exponere se
 20 pro capite; sed omne ad cuius complecionem est obligacior debet magis attendere: ergo debet magis attendere vindicacionem divine iniurie; unde omnes facientes oppositum sunt culpabiliter *se ipsos amantes* (ut loquitur Apostolus, II°, Thymothei III°, 1).

A man is more bound to revenge an injury to God than to himself.

25 Et istam sentenciam docet Augustinus, libro primo ad Cresconium grammaticum (ut recitatur in decretis, XXXIII^a, q. IV^{ta}): *Quisquis christianus iniquum non persequitur, Christi est inimicus. Verum dicis, si non hoc in illo persequitur quod Christo est inimicum.*
 30 *Neque enim dominus in servo, pater in filio, maritus*

Augustine teaches the duty of punishing the wicked.

4. B: ledit se.

12. B: qui comedunt.

17. B: debent re-

mittere.

24. A in marg.: Nota.

26. A B: Cresconicum; A,

Crescencium. A in marg.: Augustinus.

27. A in marg.: Correpcio.

In decret. leges: Quisquis christianus iniquum persequitur.

8. Dec. Greg. IX, lib. III, tit. XIX, cap. VIII.
 II pars, causa XXIII, q. IV, Cap. LII.

26. Decr.

in coniuge, cum sint utrique christiani, non debent 162^c **K**
persequi nisi vicia christiane contraria veritati; que
si non persequuntur, rei negligencie merito tene-
buntur.

The perform-
 ance of this
 duty would do
 much to set the
 Church right.

Et ista sententia rectificaret multum ecclesiam, quia 5
 desidia et deformitas correpcionis perturbant ecclesiam,
 cum multi non correptores, sed corruptores zelo
 vindicte amant peccatum et odiunt personam, querunt
 pecuniam, non correpti iusticiam, et ideo correpciones
 propter ordinem preposterum non habent efficaciam. 10
 Conceditur ergo assumptum in obiecto, cum oportet
 Deum dignificare fugitivum per gratiam, et post
 redditur dignior ad habendum matris sue suffragium;
 nec possunt aliqua iura exprimere huius oppositum.
 Racionabile autem est servum fugientem a servicio 15
 debito domino suo extrahere, cum ut sic delinquit
 in Deum; quod autem homines illud maioribus * 162^d
 peccatis preponderant, accusant proprietarie se amantes.

Objection:
 2. It cannot be
 known who are
 fit to be pro-
 tected by the
 privilege.

Secundo obicitur per hoc quod iuxta istam senten- **L**
 ciam excluderetur libertas privilegii, eo quod nemo 20
 sciret qui essent digni aut indigni, qui puniendi aut
 qui dimittendi, aut qualis vel quanta debet esse re-
 missio. In ampliacione ergo privilegii est via secu-
 rior. Hic dicitur negando assumptum et consequenciam
 sequentem; nam locus potest ex effectu probabiliter 25
 cognoscere qui fugitivi sunt fructuose penitentes, et
 solum tales prius criminosi debent ex lege Dei et
 iuris ecclesie habere in illa refugium. Nam fugientes
 illuc cum ere alieno et negantes restitutionem quan-
 tumcunque habundant ostendunt se incapaces refugii, 30
 et sic de cunctis facinorosis qui non disponunt se
 quantum sufficiunt ad emendam. Et si obicitur quod 1

Answer:
 We must judge
 by acts, as in
 almsgiving.

1. In codd.: utique. 7. 8. B: ze vindicte. 13. B: digni; A cor-
 rexit: dignior. 18. B: accusat. 19. A in marg.: Contra. Se-
 cunda obieccio. 24. A in marg.: Responsio. 25. A in marg.:
 Nota, qui fugitivi debent gaudere de immunitate ecclesiarum, quia peni-
 tentes etc (Above 162^d without mark of reference). 31. 32. B: sed
 quantum.

L 162^a ex talibus signis sensibilibus non fit demonstratio,
cum potest esse sensus illusio vel aliunde deceptio,
dicitur quod obieccio est inutilis, cum non requiritur
talis infallibilis noticia ad elemosinas faciendas. Tunc
5 enim periret. omnis correccio et omnis sentenciatio
secundum leges humanas et omnis elemosina, cum
perinde homo dubitaret, si ille cui faceret elemosinam
sit diabolus incorporatus vel membrum eius; cuius
defensio foret contra voluntatem Dei, cedens ad
10 perturbacionem ecclesie.

Unde cum dilatacio talis non foret ampliatio privi-
legii sed perversio privilegii, pars securior foret tenenda,
innitendo iuri communi in cuius execucione exclusa
2 est undequaque iniuria. Ulterius, si queratur de limi-
15 tibus remissionis talium profugorum, videtur mihi
quod pium esset, quoad debitum pecuniarum, docto
quod fugitivi sine suo demerito sint casualiter impo-
tentes, ut ex naufragio, incendio vel rapina, quod a
suis creditoribus et specialiter a mundi divitibus et cleri-
20 cis dimittantur liberi, vel totaliter vel in parte; egenis
autem creditoribus satisfaciant suo laboricio paulative.

M a Unde mirum est pluribus quomodo extortus fuit
sensus privilegii ad debitum pecuniarum, cum ante
XXV^{um} annum Edwardi IIIⁱ non esset pro tali debito
25 ad ecclesiam fugiendum, privilegiantes autem per
multos annos ante illud tempus non intenderant,
sicut nec poterant, ut nullus debitor illuc fugiens
teneatur satisfacere creditori. Nam XI^a q. III^a ex auc-
toritate beati Isidori sic habetur: *Qui consentit pec-*
30 *cantibus et defendit aliquem delinquentem maledictus*
erit apud Deum et homines et corripietur increpa-
163^a *cione** *severissima. Hinc eciam quidam sanctissimus*

Debtors should
not be
protected,
except those
who cannot
pay through
misfortune.

The privilege
was not in-
tended for
debtors.

16. A: esset esset. 22. B in marg. man. alt.: Pena furum.
27. A in marg.: Contra defensores peccantium. 29. A in marg.:
Ysidorus. 30. In codd.: maledictus est; correxi e decr. supra mem.

pater ait: Si quis peccantem defenderit, acrius ^{163^a} **M**
quam ille qui peccavit coherceatur. Hinc etiam
alius pater ait: Si quis alterius errori consenserit,
sciat se cum illo simili modo culpabilem iudicandum.
 Sufficit ergo prepositis peccatum proprium etsi non **b**
 cumulent alienum. Insuper aliud mirum est quomodo
 extortus est sensus nephandus ex dicto privilegio
 quod licet sceleratissimis cubare ibidem in suo crimine
 sine correptione penali pro tota suo periodo, cum
 nec verba privilegii illud annuerint. Nam potissime ¹⁰
 extorqueretur de isto verbo quod habeant ibidem
 omnimodam libertatem. Sed revera ex istis verbis
 patenter infertur oppositum, cum libertas ad pausan-
 dum in peccatis non foret libertas, eo quod tunc
 spiritus infernales forent liberrimi. ¹⁵

The period of
 immunity
 should be
 limited, as in
 other Churches,
 to 40 days.

Et si queratur quantam libertatem habebunt ibidem, ³ **N**
 dicitur quod magna libertas est concessa a regibus
 ecclesie Anglicane, ultra hoc quod habent regna alia vel
 expriment iura canonica, scilicet quod quilibet fugitivus
 ad quamcunque ecclesiam in Anglia pro qualibet feloniam ²⁰
 habeat ibidem tempus quadraginta dierum instar
 Ninivitarum et penitencium in Quadragesima quibus
 tot tempora penitencie sunt concessa. Pro illo tamen
 loco excedit illud privilegium in duobus: primo in hoc
 quod, ubi in aliis locis restringitur situs ad basilicam ²⁵
 vel paucos passus extra ecclesiam, ibi possunt secure
 quiescere per totum precinctum Westmonasterii, ubi
 etiam in aliis ecclesiis limitatur causa fuge ad feloniam,
 ibi extenditur ad quodcunque facinus vel delictum,
 cum quo stat regni prosperitas et integritas regalie. Si ³⁰
 autem placeret regi et suo consilio concedere fugitivis
 illius loci libertatem maiorem, gauderem et assidue
 procurarem, sed (si non fallor) ex debito sensu verborum
 privilegii non potest homo convincere ampliorem.

Two points in
 which West-
 minster exceeds
 other Churches.

1. In decret.: defendit. 31. A A₁: fugitivi.
 deest; A₁: committere. A B: convicere; correxi.

34. A A₁: homo

O c Et si arguitur quod privilegium de immunitate
 163^a ecclesie Anglicane repugnat iuribus canonicis supra-
 dictis, dicitur quod non, quia omnes ille leges sunt
 locales, obligantes tantum eos qui ipsas acceptant,
 5 tam in materia quam in forma. Anglia autem quia
 prius habuit consuetudinem misericordius libertantem
 ecclesiam, ideo dimissa martirizacoe sui populi
 venit coronarius ad fugitivum, querens causam sui
 aufugii; quod si pro alio delicto quam feloniam aufuge-
 10 rit, libertas ecclesie non ad eum. Si autem pro
 feloniam, dum tamen non repugnat provideo statui
 regni, licet sibi per quadraginta dies libere ibi quie-
 scere et in fine unum ex tribus eligere, vel per stratam
 regiam tamquam exulans exire provinciam, vel publice
 15 exire, stando tamquam indigena iuri regni, vel tercio
 163^b remanere infra basilicam * sine hoc quod ultra de
 cibariis provincie sustentetur. Et (ut mihi videtur)
 privilegium illud foret misericordius et rationabilius
 quam privilegium notans casus in quibus salvandi
 20 in Anglia extracti sunt alibi et occisi. Ideo laudemus
 nostros principes, non vendicantes alieno iure, quod
 consuetudo Anglie non permittit; nam Angliam non
 obligant aliena privilegia alleganda, sed sufficit nobis
 fructus ulterioris privilegii, nec est aliqua lex funda-
 25 bilis pro ambobus.

Coroner's office
as to fugitives
in sanctuary.

Liberties given
to the fugitive.

Tercio principaliter arguitur contra dicta de descrip-
 1 cione privilegii: videtur enim primo quod omnis lex
 sit privilegium, cum omnis lex individua sit lex
 privata, concessa ad utilitatem ecclesie vel persone.
 2 Videtur secundo quod non subiacet potestati domi-
 norum temporalium statuere ecclesiam in privilegiis
 que Christus instituit, quia illa erant dona gracie
 que solius Dei est concedere.

Third principal
argument
against us.
a. All law is
privilege.

b. Secular lords
cannot appoint
Church privi-
leges, which
rest with God.

9. A B: feloniam. 11. B in marg.: Pena maledicti; A A₁: dum
 tamen repugnat. 12. A in marg.: Nota. 26. A in marg.: Contra.
 Tercia obieccio. Arguitur contra descriptionem privilegii (Above 163^b
 without mark of reference). 29. A A₁: privata et concessa.

c. All weakness
or sin is a privi-
lege since it
brings good to
the Church.

Answer:
a. Such use of
the word privi-
lege is an
equivocation.

Tercio videtur quod omnis infirmitas vel peccatum ³ Q
sit privilegium, quia cedit ad utilitatem sancte matris ^{163b}
ecclesie. Hic dicitur negando assumptum, quia lex
communissima non est privilegium, nisi equivocando
in predicatione secundum essenciam vocetur omne ⁵
quod obiective terminat utilitatem privatam, vel pri-
vilegiat melioratum privilegium, sicut Deus dicitur
gaudium et premium beatorum. Loquendo autem
formaliter de privilegio, patet supra dicta descriptio
in iure canonico; nam XXV^a, q. I, *Ideo permittente* ¹⁰
domino, exprimitur supradictum genus privilegii sub
hiis verbis: *Privilegia enim dicuntur quasi privata*
legia, eo quod privatam legem singulis generent.
Quam diffinitionem Gregorius innuens ait: Si hoc
neque consuetudine generali neque privilegio speciali ¹⁵
vendicas, restat te usurpare quod fecisti. Et patet
ex iure canonico genus privilegii supradictum. Super-
addidi eciam differenciam pro explanacione maiori
quod est concessa a principe ad utilitatem ecclesie
vel persone, et potest ista differencia pertinenter capi ²⁰
de iure canonico XIX^a, q. II, *Due sunt*, ubi distin-
guens inter legem publicam et privatam dicit quod
lex privata est que instinctu spiritus sancti in corde
scribitur, sicut de quibusdam loquitur Apostolus:
Qui habent legem Dei scriptam in cordibus suis. ²⁵

Law is common
in two senses;
of obligation
and assertion.

Sed quia videtur per verba decreti quod membra
coincidunt, licet ratio non sit diversa, ideo notandum
quod lex potest dici communis dupliciter, scilicet
objectiva obligatione vel formali predicatione; primo

1. ad lit. Q. Lit. P deest in cod. 2. B: quia concessit ad.
3. A in marg.: Responsio. 4. B in marg.: Ethymologia privilegii.
10. A in marg.: Gregorius. In codd. XXV, q. II. Correx. 12. 13. B:
privatam legem; legia — legem: deest. 23. B in marg. man. alt.:
Lex privata est instinctu spiritus sancti. 25. B in marg.: Lex com-
munis dupliciter. A in marg.: Lex dicitur communis dupliciter.

10. Dec. II pars, causa XXV, q. I, c. XVI.
XIX, q. II, c. II.

21. ib. causa

- Q 163^b modo est lex communissima quod Deus est super omnia appetendus, cum nedum omnem creaturam rationalem sed omnem creatam substantiam semper obligat. Nam Deus est bonum quod omnia appetunt, 5 et sic omnia alia mandata decalogi sunt leges communes obiective, cum necessario omnes homines obligant. Leges autem communes predicatione sunt species vel genera legum que in suis individuis sunt fundata, ut clericum curare de sua fama et genera 163^c similia, sive accepta pro legum privatarum * multitudi-
tine, sive pro universalibus quiditative predicatis de sua specie. Et sic iste due maneries legum non sunt contrarie in suo analogo, cum canon describit legem publicam que a sanctis patribus scriptis est confirmata; 15 quod notum est competere cuilibet vero privilegio, sicut et descriptio privilegii competit legi communi. Unde illa lex que est communis private parti ecclesie est privilegium respectu sui totius, ut lex que est communis singulis personis dati monasterii monacho-
rum est privilegium toti domui, et dotacio in tempo- 20 ralibus, si est lex communis toti clero possessionato et singulis personis eiusdem, tunc est privilegium respectu persone cleri dotate, eo quod persone cleri expropriarie viventi non convenit sed privatim 25 persone priori. Cum ergo iuxta decretum omnis lex privata a spiritu sancto inscribitur, manifestum est quod omnis lex privata concessa est a principe ad utilitatem ecclesie vel persone, eo quod opera trinitatis sunt indivisa ad extra. Deus autem nescit docere 1 vel dare nisi utilia, et sic omnis lex creata individua est privilegium. Et patet quomodo loquendum est logice de privilegiis, detecta equivocatione termini, ut oportet.
- R 2 Ad secundam instanciam negatur assumptum, cum Christus dedit ecclesie duplex genus privilegii, quod-

A law may be common as to a part, yet a privilege in respect of the whole.

4. B: Deus bonum.
dati — personis deest.

9. A A₁: clericum creare.

19. B:

F It is true that the highest privileges are the gift of God only.

yet the ruler may so employ earthly privileges as to make the Church apt to receive higher gifts.

Rites or privileges instituted by Christ are to be specially observed.

dam extrinsecum, affirmativum, negativum vel privativum, ut Matthei X^o, 9, dicitur quomodo privilegiavit discipulos, quando misit illos ad predicandum: *Nolite, inquit, possidere aurum neque argentum neque pecuniam in zonis vestris*. Privilegia autem corporalia 5 positiva concedit eis, ut patet Luce X^o, 7: *In eadem, inquit, domo manete edentes et bibentes que apud illos sunt; dignus est enim operarius mercede sua*. Talia autem privilegia instrumentaliter et ministratorie concedi possunt a domino temporali; sed est dare 10 spiritualia privilegia pociora que Christus prius concessit suis discipulis, ut patet Matthei X, 8: *Infirmos, inquit, curate, mortuos suscite, leprosos mundate, demones eicite*. Talia autem potestativa privilegia appropriate conceduntur a domino, que licet princeps 15 terrenus non posset concedere, tamen concedendo temporalia privilegia propriatorie potest disponere ut Deus concedat privilegia pociora, sicut aperiens fenestram vel removens prohibens est occasio, unde lumen solis per domum infunditur. 20

Ritus ergo sensibiles quos Christus instituit tanquam signa efficacia spiritualis privilegii sunt diligencius observandi, cum impossibile sit, ut rite observans hec privilegia sensibilia non privilegietur a Deo intrinsecus per privilegia pociora. Ideo (ut dixi proximo 25 capitulo) sunt diligencius quam humanitus adinventata privilegia observanda, sicut patet in parabola domini de Recabitis a vino abstinentibus ex precepto patris sui Recab (ut exponit: Jeremie XXXV, 8). Et hec ratio quare * Christi privilegia sunt diligencius audienda, 163^d reccius exponenda et sollicitius defendenda, quia ut illa spernuntur innitendo ad alia, perit religio christiana; et sic domini temporales tenentur privilegia

15. A: appropriata correxit in: appropriate. 17. A A₁: preparatorie.
21. A in marg.: Conclusio. Ritus. 24. B in marg.: Ritus sensibiles
a Christo instituti sunt observandi plus quam alii. 28. A: Racabitis
correxit in Recabitis; B in marg.: de Recabitis.

R 163^a Christi tam positiva quam privativa defendere et omnes ritus illis contrarios animose destruere.

Unde videtur mihi quod collegium predicte abbathie primo attenderet, si vendicatum privilegium sit
5 privilegiis Christi contrarium. Secundo quod lucrum reportabit ex privilegio sic defenso, quia indubie si non meritum quoad Deum sed nude mundi gloriam ex privilegio reportat anime detrimentum. Tercio, supposito quod reportet ex operibus misericordie in-
10 dultis profugis salutem anime, attenderet cum suis fautoribus quod pro veris privilegiis plus necessariis defendendis diligenciam tantam apponerent vel maiorem. Sepe nempe mundo decepti cece preponderant folia fructui, umbram luci, ymmo venenum pruriens tem-
15 porale perpetue salutis.

S 3 Ad tertium dicitur quod falsum assumitur, nam
peccatum cum non sit privata lex nec concessum a
principe non est privilegium. Quamvis enim princeps
huius mundi excitat ad peccandum, non tamen potest
20 concedere, sicut nec Deus, ad illud licenciam, et si per impossibile concederet ad hoc vel pretense licenciam, hoc non faceret ad privilegiandi commodum sed ad dampnum. Conceditur tamen ex immensitate potestatis veri principis quod ratione cuiuscunque
25 peccati occasionatur ecclesie Christi verum privilegium, cum *timentibus Deum omnia cooperantur in bonum* Rom. VIII°, 28; non quod peccatum sit eis privilegium, sed quod profectus de peccato occasionaliter ortus cedat eis in privilegium. Et hoc est verum non
30 solum de alienis peccatis sed de peccatis propriis que predestinati perpetrant. Conceditur tamen quod pena cedit filiis in privilegium, cum stimulus carnis a Deo datus apostolo cessit sibi ad virtutis exercitium, ut patet II^a Cor. XII°.

e. Sin is not a privilege,

3. A in marg.: Nota tria. 8. B: detrimentum — salutem deest.
15. A: perpetuo. 34. A in marg.: Nota.

although God
uses it for good,
even to the
wicked.

Unde sancti plus contentantur de tribulacione ¹⁶³ s
quam de mundana prosperitate propter securitatem
et fructum meriti ampliozem, dampnati autem
habent quoddam bonum ultra bonum nature ex
merito Christi et sua punicione iusta; quod bonum, ⁵
licet sit bonum utile beatis et honestum domino
punienti, non tamen videtur mihi quod illud bonum
sit eis privilegium utile vel honestum sed bonum
mitigativum malicie vel quomodocunque aliter apcius
nominetur. Unde licet sit privata lex concessa a prin- ¹⁰
cipe, non tamen ad utilitatem persone cui inest
formaliter, nec contendo sed concedo ad sensum
equivocum quod illa dampnacio est privilegium
beatis, cum ratione iuste punicionis suorum hostium
qui serviunt eis perpetuo suum gaudium quodam- ¹⁵
modo maioratur.

CAP. XII.

Objections:
1. We are charg-
ed with
wishing to
overthrow the
privileges of the
Church.
Answer:
This charge is
false.

* Ex istis colligi potest solucio tam vulgarium ¹⁶⁴ A
obiectuum quam scolasticorum quos quidam seminant,
quando deficiunt eis efficacia argumenta. Sic enim ²⁰
declinant quidam ad commenta mendacii, dicentes
quod nos nitimur destruere privilegia sancte matris
ecclesie, unde et commovent milites et alios quos
credunt ex sperato lucro defensionis privilegii predicti
intendere quomodo defenderent ipsum, destruendo ²⁵
eius adversarios, sub obtentu eterni premii ex operibus
pietatis.

16. maioratur. A: Sequuntur duo versus Bohemici:

W Anglii wyerna dwa knyazy
pro slovo bozeye w zalarzy wyezeye.

Id est: In Anglia duos fideles presbyteros
pro sermone divino in carcere incarcerant.

18. A in marg.: Prima obieccio.

24. A: defensionis predicti privilegii
impedire. A₁ defensionem . . . impedire.

- A 164^a Sed tales attenderent ad scolam et fructum mendacii. Falschood may consist in act or in word.
 Nam XXII^a, q. ultima, ex auctoritate beati Ambrosii sic habetur: *Cavete fratres mendacium, quia omnes qui ipsum amant filii diaboli sunt. Nec solum in falsis verbis sed eciam in simulatis operibus mendacium est. Mendacium quippe est christianum se dicere et opera Christi non facere. Mendacium est episcopum, sacerdotem vel clericum se profiteri et contraria huic ordini operari.* Et tales leges ecclesie
 10 predicari debent tam clericis maioribus quam minoribus, cum sint precipua lex eorum, nec non et laicis, cum pater mendacii cum suis sophistis infecit mendaciis magnam partem vocate ecclesie. Nam pretendentes se esse sacerdotes vel clericos et non facientes quod
 15 incumbit illi officio, falso nomine, mendacio et ypocrisi decipiunt plebem Dei. Debent enim expropriarie vivere tamquam humiles et utiles procuratores pauperum, quorum bona custodiunt. Unde beatus Ysidorus, III° libro, De Summo Bono c. XLII°: *Agnoscat, inquit, episcopus servum se esse plebis, non dominum. Verum hoc caritas, non condicio exigit.* Et XVI^a, q. I, sub auctoritate Jeronymi Damaso pape scribitur quod *quicquid habent clerici pauperum est.* Pretendere ergo dominationem secularem eciam plus quam laici
 20 super tam alienis bonis pauperum est horrendum mendacium. Non ergo debet fidelis propter talia mendacia non predicare populo periculum ex decli-

Those who say they are priests should live in poverty;

and if they claim secular rule it is a horrible falsehood.

1. A in marg.: Responsio. Malus episcopus, sacerdos vel clericus non est talis (Above 164^a, without mark of reference). 3. A in marg.: Contra mendacium. 9. A: leges deest. B in marg.: Lex pungnans (sic) contra mendaces opere vel sermone. Mendacium duplex. 18. A in marg.: Ysidorus. 21. A in marg.: Jeronymus. 21. In codd. false: XVI, q. II.

2. Dec. II pars, causa XXII, q. V, c. XX. 18. Isidori De Summo Bono lib. III, cap. XLII: Agnoscat episcopus se esse conservum . . . 23. Dec. II pars. causa XVI, q. I, c. LXVIII.

We must not
let fear of
detraction keep
us from our
duty.

nacione a lege domini, quia ut dicitur XI^a, q. III^a, 164^a A
inter verba: *Sufficit christiano invocare in testimonium*
operis purgatam conscienciam atque Deum. Habemus,
inquit Gregorius, Paulum dicentem: Gloria nostra
hec est, testimonium consciencie nostre. Job quoque 5
dicit: Ecce in celo testis meus. Si, inquit, est nobis
testis in celo, testis in corde, dimittamus stultos foris
loqui quod volunt. Quid enim aliud detrahentes
faciunt nisi quod in pulverem sufflant et in oculos
suos terram excitant, ut unde plus detraccionis 10
perflant, inde magis, nichil veritatis videant. Si, in-
quam, publicarem istam sentenciam quam predico
principaliter propter lucrum seculi vel laudem homi-
num, ego essem me ipso stulcius, lavans laterem,
quia scio quod fama vel favor populi est valde 15
flexibilis et vertibilis propter timorem, favorem vel
*odium instar venti. Sed cum veritas * domini manet 164^b*
semper, non movet dicta infidelis commocio fidelem
servum Christi, ut omnino taceat, quia Act. XVII° et
XIX° legitur quomodo synagoga Judeorum et principes 20
sacerdotum concitaverunt vulgum, Demetrium et artifices
facientes edes argenteas Diane, ex quibus quesierunt
questum non modicum, commovere populum clamare
constanter: Magna Diana Ephesiorum, sed post con-
versi cognoverunt quod doctrina apostoli fuit eis utilior. 25

We detest
homicide at
Westminster or
elsewhere.

Detestamur autem occisionem hominum nedum in B
Westmonasterio sed altrinsecus inter regna, sed distin-
guimus inter extraccionem pro tutela regni, et casti-
gacione hominum salubri hominum legiorum de quo
facta fuit nobis questio, et inter occisionem que facta fuit 30
preter preceptum aut voluntatem regis vel sui consilii.
Unde hominibus armorum plus optamus prosperitatem

2. A B in marg.: Nota. 4. B in marg. man. alt.: Testes duo.
9. II. A A₁: et in — perflant deest. 14. A: laudans laterem.

1. Ib. causa XI, q. III, c. LV et LVI. 3. Greg. Epp.
Lib. XI. Ep. II.

B 164^b et requiem quam adversarii quorum falsa exheredacione et ceca excitacione tot prelia oriuntur. Unde testis sit mihi Deus: Ego vellem si Deo placeret quod nedum illa ecclesia sed quolibet ecclesia Anglicana haberet 5 per precinctum viginti milliarium plenam libertatem pro omnibus fugitivis, unde plenam libertatem sancte matris ecclesie sicio modo meo.

Secundo principaliter arguitur per hoc quod dicta de potestate privilegiandi nedum sonant in Dei blas-
 10 phemiam sed derogant potestati pape et regalie regum seculi. Dictum est enim quod Deus non potest auferre quicquam ab homine stante iure suo, nisi satisfaciat aliunde; quod repugnat potencie adnichilandi, et multo magis dominus papa non potest licite auferre
 15 beneficium a digno nisi deliquerit. Nec rex habet super omnibus bonis sui regni plenum dominium; que videntur sonare blasphemiam et sacrilegium.

C Hic negatur conclusio, cum Deus absolute necessario
 habet summam potestatem privilegiandi, et illa est
 20 infinitum maior quam aliqua potestas creata. Quantum ad primam instanciam, concedi debet conclusio: nam si Deus aufert quidquam ab homine stante iure suo sine hoc quod recompenset aliunde, tunc iniuriatur
 1 illi homini, quod non potest. Nam iustum est quod
 25 haberet ablatum, cum stat ius primum, ut ponitur, sed nemo est causa quare ius illud tollitur nisi Deus,
 2 ut ponitur; ergo solus Deus est causa illius iniurie. Et per consequens, cum iusticia sit constans et perpetua voluntas divina, tribuens unicuique quod suum
 30 est, patet cum veris sequi quod Deus est contrarius sibi ipsi, quia simul vult quod habent datum bonum, cum sit iustum, et vult quod nunc non habeat, cum aufert. Loquimur enim de habere opposito ablacioni

2. We are charged with derogating from the power of the Pope.

God cannot take anything from the righteous without compensation.

5. milliarium in codd. rectius: milliariorum.

8. A in marg.:

Contra. Secunda obieccio.

18. B: Hic negetur; A in marg.: Re-

sponsio.

20. A in marg.: Conclusio.

27. A in marg.: Dif-

ferencie iusticie.

33. A A₁: enim deest.

qua Deus aufert, et de iure ad sic habendum pro^{164^b} C
 eadem mensura. Similiter vel est ablatarius contentatus³
 de ablacione Dei vel remurmurat vel est neuter. Sed
 si contentatus, meretur a Deo * meritum vel aug-^{164^c}
 mentum meriti, quod est valencius quam foret abicio⁵
 oblatis, et per consequens, Deus per commutationem
 vel recompensationem super remunerat. Si ablatarius
 remurmurat, perit propter peccatum suum ius habendi,
 et sumus extra casum conclusionis, sicut Egipcii
 forisfacientes in capitalem dominum exciderunt a iure¹⁰
 bonorum a quibus ex mandato domini habentis ipsa in
 fisco fuerant spoliati. Cui, inquam, debuit iustus iudex
 dare bona sic confiscata nisi servis suis qui prius ipsa
 meruerant? Si autem ablatarius sit neuter quoad actum
 explicitum, equanimiter tollerit ipsum eventum, et¹⁵
 quicquid Deus decreverit faciendum, et per consequens,
 accrescit in merito; talem enim actum vel habitum con-
 fusum oportet inesse omni iusto; et patet conclusio. Unde
 ista fides de absolute necessaria iusticia et misericordia
 Dei facit christianos gaudenter pati et gratulanter accep-²⁰
 tare quicquid prosperitatis vel pene eis acciderit, quia
 sciunt demonstrative quod Deus non potest eis humi-
 liter patientibus deficere, quin loco oblatis tribuat pociora.

It is therefore
 useless to put
 cases in which
 God is supposed
 to do so;

Unde vani sunt casus quibus ponitur Deum auferre
 a justo gratiam vel adnichilare hominem sine suo de-²⁵
 merito; hoc enim derogaret omnipotentie et supremo
 dominio Dei nostri. Ideo cum notum sit quod Deus,
 si sic faceret juste faceret, non restat nisi expectare
 in fide predicta, quousque probatum fuerit, si poterit,
 quod Deus possit sic facere; nichil itaque repugnat³⁰
 potentie adnichilandi cum illa non potest esse, et ista
 exemplaris iusticia in Deo debet esse exemplar cui-
 libet eius vicario, tam pape quam regi, ut non faciat

6. B: Vel per.
 codd.

13. A A₁: confiscancia.

15. equanimiter in

19. A in marg.: Conclusio.

23. tribuet in codd.

24. A in marg.: Deus non potest iniuste auferre nec potest annichilare
 (Above 164^c without mark of reference).

- C 164^c iniuriam alicui. Unde blasphemant quidam extollentes papam sophistice super omne quod dicitur Deus, qui dicunt quod licet sibi auferre beneficium a subdito non demerente nec facta debita recompensacione
 5 aliunde; hoc enim non est Deo licitum et si Antichristus illud presumpserit, tunc Christus faceret humiliter patienti iniuriam recompensam. Et eodem modo dicitur de dominis temporalibus; non enim licet eis
 10 abutendo elemosinis datis pauperibus, et multo magis non licet regi concedere membris diaboli licenciam iniuste oblata a sancta matre ecclesia perpetuo detinendi, quia hoc foret maior iniuria. Unde notare potest
 15 conservandis privilegiis et bonis sancte ecclesie, quam illi qui dicunt quod licet dominis temporalibus concedere latronibus ut sine restitutione retineant que-
 - cunque bona sancte ecclesie.
- D Et si obicitur quod volenti non fit iniuria, sed
 20 totum regnum est virtualiter congregatum in parlamento, ergo consensiente parlamento ad aliquid non fit regno iniuria, licet scelerati habuerint in ecclesia
 164^d privilegium supradictum, patet quod consequencia *
 1 manifesta iniuria, ut posito quod quis velit peccare et habeat excitatorem et fautorem criminis, hinc primo peccatori volenti fit iniuria a proximo culpabiliter
 2 excitante. Ymmo quandocunque prepositus omittit debitam correpcionem propter falsam pietatem volentis
 30 sordescere, iniuriatur eidem, ut Hely dampnabiliter iniuriatus est filiis suis Ophni et Finees, quam iniuriam ipsi dampnabiliter voluerunt. Et multo magis fovens hominem in peccato propter pecuniam, iniuriatur

and what God cannot do the Pope cannot do rightly.

nor can secular lords.

I (Wyclif) am the real advocate of Church privileges.

3. It is said that the realm, through parliament, has consented and is therefore not injured;
 Answer:

We may do injury to a willing man
 a) in helping him to sin,

b) in not punishing him for sin,

c. still more in taking money to

8. A A₁: dicitur. 11. A A₁: membro. 12. A: detenendi.
 19. A in marg: Obieccio. Materia super voluntate peccati (Above 164^d without mark of reference). 23. A in marg.: Conclusio.
 27. B in marg.: Volentia fit iniuria.

abet him in his ^{sin} eidem, et ita generaliter quodcumque quis consentit **3 D**
 culpabiliter temptatori; nec est hic sophisma: Petrus ¹⁶⁴
 vult id quod de facto est peccatum vel formaliter
 antecedens ad illud, sed non vult peccatum, sicut
 sophiste dicunt quod formaliter vult percutere Petrum **5**
 scit quod ille est sacerdos, et tamen non vult percutere
 sacerdotem. Nam sophisma istud est impossibile (sicut
 alias declaravi); tunc enim non foret volucio vel con-
 cessio implicita, quia si homo vult particulare per
 accidens implicitum in universali per se primo volito, **10**
 multo magis vult implicite formaliter consequens ad
 per se volitum, ut si rex vult quod Petrus clericus
 habeat dictum privilegium, quia vult quod omnis
 clericus regni sui habeat dictum privilegium, et Petrus
 est aliquis talis clericus, multo magis vult omne forma- **15**
 liter sequens ad illud. Unde necessitas cogit etiam
 avaros concedere hanc logicam, cum aliter non par-
 ticiparent privilegiis vel elemosinis principum, nisi in
 concessione vel volucione generali, notata in cartis
 illis, implicite sit concessa participacio elemosine ge- **20**
 neralis. Et isto modo concedunt catholici quod in
 Petro procuratore ecclesie concessa est a Christo
 generaliter in quodam involucro potestas ordinis
 cuilibet sacerdoti sequenti. Cum ergo peccatum patenter
 sequitur ex actibus volitis cum suis circumstanciis, **25**
 videtur quod volens illud antecedens vult saltem im-
 plicite peccatum consequens. Sic enim dicit Augustinus
 quod omne peccatum est voluntarium, et fides scripture
 sepe dicit quod homo vult et diligit multa mala, et
 tamen notum est quod non vult ipsa explicite secundum **30**
 rationem qua mala. Et hec ratio quare necesse est
 dominos temporales in quacunque concessione gene-
 ralis privilegii vel elemosine perpetue subintelligere

There is impli-
 cit sin in acts
 that lead to sin,
 even when that
 result is not in-
 tended.

2. A in marg.: Sophisma.

6. B: cum non vult.

10. B in

marg.: Volucio duplex implicita scilicet et explicita.

27. A in marg.:

Augustinus.

31. A in marg.: Conclusio.

D 164^a condicionem dignitatis persone capacis (ut dictum est XX° cap. libri proximi et sepe alias).

E Unde (ut dixi hic) Deus non potest subintelleccionem talis condicionis premittere, et curia Romana declarat

Hence all grants should be conditional on worthiness in the grantee.

5 in omni concessione sua de privilegio condicionem debere subintelligi (ut in proximo capitulo allegatur decretum pape XXV^a, q. I, *Ideo permittente*). Absit

165^a itaque ut imponamus * dominis temporalibus tantam blasphemiam quod ipsi non sint Deo subiecti sub-

10 intelligentes condicionem, si Deo placuerit, cum Jacobi IV° docetur tota christiana religio de cunctis operibus futuris exprimere vel saltem subintelligere si Deus voluerit; aliter enim posset discolus vendicare elemosinas principum stante maxima discolia; et sic
15 inficerentur elemosine (ut dictum est XXIV cap. libri proximi). Unde Archidiaconus dicit quod *tales discoli non sunt illi quibus elemosine sunt concesse*.

Attenderemus ergo ad dictum Dei, I^o Regum II°, 30, concedentis Hely et suo generi sacerdotium perpetuum:

Even God's promises are thus conditional.

20 *Loquens, inquit, locutus sum, ut domus tua et domus patris tui ministraret in conspectu meo usque in sempiternum. Nunc autem dicit Dominus: Absit hoc a me, sed quicumque honorificaverit me, glorificabo eum, qui autem contempnunt me, erunt ignobiles;*

25 non potest blasphemie intelligi quod Deus sit contrarius sibi ipsi, cum secundum Apostolum *se ipsum negare non potest*, sed quia subintellexit condicionem de Hely et suo genere quantum ad sacerdotium perpetuum, quam condicionem ipsi peccando diruperant, necesse
30 fuit ex iusto iudicio veritatis, ut transferretur ab illo ad alium per donum Dei. Aliter enim Deus foret auctor iniurie. Ideo sepe dedi clericis nostris

16. A in marg.: Archidiaconus.
condicione.

20. A in marg.: Deus donat sub
30. Codd.: transferretur.

Hence Wyclif's warnings that the clergy may forfeit their privileges. 165¹ E

consilium quod honorarent scripturam sacram, tam verbo quam opere, quia sine conservacione huius carte impossibile est quod maneat dignitas ad privilegium vel aliquod bonum gratuitum capiendum. Alie autem carte prosunt 5 quandoque per accidens, sed nunquam nisi in virtute testamenti domini principaliter observati.

3. It is objected that
a) the king's grant should be interpreted mercifully;

Tercio principaliter obicitur per hoc quod privilegium F regum est pie et misericorditer interpretandum, ymmo necessitante casu ad aliquod inconveniens fugiendum 10 est maius inconveniens et inconveniens minus tollerandum. Non ergo sequitur: dato privilegio sequitur inconveniens, ergo ipsum est impium vel tollendum, cum tunc evangelium, passio Christi et omne bonum foret tollendum, cum occasione male accepta malum 15 ex illo provenit. Et istum obiectum clamant tam scolastici quam vulgares in tantum quod unus iuridicus dixit michi nullam esse legem universalem humanam, quin sepe in casu necesse sit ex illa sequi iniusticiam iudicando. Ideo attendendo ad maius 20 bonum fructus quam malum defectus, debet malum nedum permitti sed fieri propter bonum.

and that
b) a privilege is not proved to be evil by an occasional wrong.

Answer:
a) We grant the assumption, but the interpretation must be wise.

Ad istum obiectum respondeo concedendo assumptum; sed nec lex Dei nec aliqua lex iusta necessitat ad aliquid culpabiliter faciendum, ideo necesse est 25 leges tales habere prudentes interpretes secundum sensum sacre scripture, ut tam privilegiantes quam privilegiati active et passive participant meritorium fructum privilegii, salvato semper iure cuiuslibet et postposita generaliter iniuria undequaque. Unde non 30 est possibile *legem rectam statui et casum contingere, 165² quin secundum regulam sacre scripture tolli potest inconveniens peccati, quia ad minimum non existente

1. A B in marg.: Consilium bonum.

8. A in marg.: Contra.

Tercia obieccio.

12. B: Non ergo — tollendum cum deest in textu:

extat in marg. inf.

23. A in marg.: Responsio.

29. A in marg.:

Conclusio.

F 165^b fuga alia tolli debet statutum aut privilegium vel suspendi, nec fallat inscios ignorancia illius veritatis quam Anselmus declarat primo, *Cur deus homo*, XXI°, quod nec propter salvacionem totius mundi vel in-
 5 finitorum, si fuerint, non debet committi peccatum aliquod eciam veniale, quia tunc peccatum esset non peccatum, cum non sit possibile ut quis peccet in quantum facit ut debet, quia tunc debet peccare et prima iusticia exigit ut sic peccet. Sed revera
 10 iusticia dispensaret in casu huiusmodi, ut non peccet. Oportet ergo privilegia huiusmodi habere interpretes ad discernendum condicionem que debet subintelligi in tali privilegio, ut si quis proditorie occiderit regem, notorie molitus fuerit regni prodicionem, vel corpo-
 15 raliter aut spiritualiter superinduxerit simul vel paulative depopulatores regni, refugium ecclesie non ad illum.

A statute or privilege may need to be suspended.

G Unde recoleremus statutum nefandum Danielis VI°, 7, ubi dicitur satrapas consuluisse Dario, ut extinguerent
 20 Danielelem, *quod omnis qui peciverit aliquam petitionem a quocunque Deo et homine usque ad triginta dies nisi a rege Dario mittatur in lacum leonum*, sed postquam compertum est Danielelem tribus temporibus in die adorare Dominum versus Jerusalem, sinistri
 25 interpretes regem seduxerant, ut Daniel in lacum leonum mitteretur; sed iniquum iudicium probavit eventus miraculi. Et utinam satrape nostri non seducant principes ex insana interpretatione decreti regii. Nam vel est quodcunque tale decretum illicitum, vel oportet
 30 quod solum intelligatur in ipso quod nullius sapit

Instance of the law made by Darius.

3. A in marg.: Anselmus. Privilegia principum sunt prudenter interpretanda (Above 165^b without mark of reference). 3. primo scil. libro. 8. B: nec debet. 8. B: non debet. 26. B: probant. 28. B: insania.

The privilege
must in each
case be used in
accordance with
God's law:

nor may rulers
grant what is
injurious to
their subjects
or to individual
rights.

iniuriam, quia iuxta dicta in proximo argumento ^{165^b} G
oportet subintelligere in omni tali generali statuto
beneplacitum prime iusticie. Oportet ergo secundum
regulas scripture docere quod implecio privilegii
generalis in casu posito sit consona legi Dei. Et si ⁵
consilarii sapientes mundialiter exigunt ex verbis
privilegii tamquam concessum omne quod sciverint
sophistice palliare, exacta est cum satrapis Medorum
blasphemia peticio; ipsi enim exigunt concessum a
principe omne quod sophistice inferre possunt ex verbis ¹⁰
privilegii, sive iustum fuerit sive iniustum, seu parti
privilegianti aut privilegiate meritorium fuerit aut
demeritorium, et ita sive Deus illud voluerit sive
noluerit. Sed in istam blasphemiam non potest prin-
ceps seculi nec eciam Deus ipse, ideo instruendi sunt ¹⁵
religiose domini seculares, ne ex ignorancia condicionis
privilegii et interpretacionis eius participant tali
blasphemie; videntur enim cecis secundum formam
talem concedere sed non possunt. Sicut autem non
possunt concedere quod manifeste vergeret ad destruc- ²⁰
cionem regni sui vel Dei iniuriam *, sic non possunt ^{165^c}
concedere privilegium quod inferret per se alicui
iniuriam vel quod occasione data suis subditis sit
dampnosum. Concessio enim talis subdola non est
concessio, sicut nec luciferina promissio Matthei IV°, 9, 25
qua Jesu nostro false promiserat quod *omnia regna
mundi sibi daret, si cadens ipsum adoraverit*, non
fuisset donacio, nec fas est dogmatizare istam blas-
phemiam, ut eo ipso quo princeps terrenus decreverit
sic esse, sequitur quod sit iustum, quia sanctus ³⁰
Nabuchodonosor qui fuit unus de potencioribus mon-
archis a mundi principio non potuit vindicare istam
potenciam, cum soli Deo sit propria. Et dico ipsum

*. B: exacta cum.

blasphemie in codd.

contra Jesu; qui; adde: diabolus.

11. non potest, sc. incidere.

19. A in marg.: Conclusio.

28. A in marg.: Conclusio.

17. 18. talis

26. B:

G 165^e sanctum, quia decret. XXIII^a, q. IV. *Nabuchodonosor* ex testimonio Augustini reputat eum sanctum.

II Ex istis colligitur quod concessio privilegiorum principum non minus dependet a privilegiandis qui
 5 ipsis participant quam ab ipsis principibus. Patet ex hoc quod non foret illis privilegium, nisi supposita capacitate ex vita meritoria participio talis privilegii forent digni; cum ergo talis dignitas essentialiter dependet ab illis privilegiandis et non ab illis privi-
 10 legiantibus, patet conclusio. Ymmo cum privilegiatio passiva potest inferri ab aliis quam a datis principibus, (non autem potest inesse nisi insit ex dignitate quam privilegiatus perficit in se ipso), videtur quod talis passiva concessio vel privilegiatio prius natura depen-
 15 det a privilegiandis quam ab istis privilegiantibus a quibus solum causatur per accidens. Concessio vero etiam activa dominorum, secundum rationem qua foret isti clerico privilegium, dependet essentialiter ab eodem clerico, quia si non meruerit, tunc dominus
 20 in concessione generali non concessit privilegium illud sibi, ideo (sicut dixi in solutione proximi argumenti) optimum medium conservandi privilegia est ut privilegiandus conformet se sacre scripture, quia (ut dicitur Matthei V^o) eo ipso quo ipsam habuerit adver-
 25 sarium perdit privilegium, quia vitam propriam, in qua vivificata per Christum privilegium fundaretur. Conceditur ergo quod pie et misericorditer ratione privilegii principum agendum est cum talibus fugitivis, sed (ut dixi proximo capitulo) cavenda est falsa pietas
 30 et misericordia iniusta. Ipsam autem declarat decretum sub auctoritate beati Ambrosii in libro suo De Officiis,

The concession of privileges depends as much on the grantee as the grantor.

We must beware of false mercy,

1. B in marg.: Nabugodonosor est beatus. 3. A in marg.: Correlarium. 22. B: observandi. 30. A in marg.: Nota contra falsam pietatem et iniustam misericordiam (Below 165^e without mark of reference).

against which
we are warned
by St. Ambrose

ut recitatur XXIII^a, q. IV, ubi dicitur: *Est iniusta miseri-* 165^a H
cordia. Denique scriptum est de quodam: Non misere-
beris illius, Deuteronomii XIX°, 13, et in libris Regum
legitur quod Saul contraxit offensam, quia misertus
est Agag regem hostium quem prohibuit divina senten- 5
cia servari, I^o Regum XV°. Itaque si quis latronem
filiis deprecantibus motus et lacrimis coniugis eius
inflexus absolvendum putat, cui adhuc latrocinandi
aspiret affectus, nonne innocentes tradet exicio qui
sic liberat multorum exicia cogitantem? Certe si 10
gladium domini reprimat, vincula dissolvit, laxat
*exilium, * cur latrocinandi qua potest clemenciori* 165^d
via non eripit facultatem qui voluntatem extorquere
non potuit? Deinde inter duos, hoc est, accusatorem
et reum, pari periculo de capite decertantes, alterum 15
si non probasset, alterum si esset ab accusatore
convictus, si non id quod iusticie est iudex exequatur,
sed miseretur alterius, aut dampnabit probantem
aut dum accusatori favet, quod probare non possit,
addicet innoxium. Non potest ergo hec dici iusta 20
miserecordia. In ipsa ecclesia, ubi maxime quis
misereri debet, teneri autem quam maxime debet
forma iusticie, ne quis a consorcio criminacionis
abstractus brevi lacrimula atque ad tempus parata
vel eciam uberioribus fletibus communionem, quam 25
plurimis debet postulare temporibus, a facilitate
sacerdotis extorqueat. Nonne cum uni indulget in-
digno, ad prolapsionis contagium provocat universos?
Facilitas enim venie incentivum tribuit delinquendi.

1. In codd.: Est iniusta mirericordia, est et iusta. Denique. Correxì e
decret sup. memor. 4. 5. In decr.: miseratus est; regis: in codd. 6. ib.
Ita si quis. 7. A A₁: latronis coniugis. 10. A A₁: libertat.
11. 12. In codd.: laxat exicium. Correxì e decr. 14. B in marg.:
Iudex nulli auferret complementum iusticie motus favore aut pietate aut
favore (sic). 19. probari in codd. corr. e decr. 26. ib.: facultate.
corr. e decr. 28. B: prolacionis.

- H 1** Quotlibet enim sunt tales leges cum ratione docentes
 165ª quod iudex debet secundum leges punire, faciendo
 utrique parti iusticiam. Princeps ergo precludens cur- A prince who
interrupts the
course of justice
is guilty of
wrong.
 sum talis iusticie est omnino reus iniurie; si enim
 5 antedictum privilegium fuit iustum de multis quod
 non obstante tali aufugio subirent penam legalem,
 quomodo excusat peccatum principis, quin dimissis
 magis induratis in suo facinore iniuriaretur Deo et
 partibus? Non enim facit regis concessio ut sic varietur
 10 iusticia quoad Deum, segura ergo via misericordie
 est dare tali criminoso quadraginta dies penitencie
 et post punire vel dimittere secundum dispositionem
 persone culpabilis, quia secundum illam misericordia
 vel crudelitas est taxanda. Et utinam hoc privilegium
 15 in recentibus criminosis observaretur per totam An-
 gliam, aliis sceleratis deprehensis post correpcionem
 terciam secundum legem evangelii Matthæi XVIII°,
 castigatis scilicet vel ociosis in casu quo probabiliter
 credatur illos intoxicare plus sancte matris ecclesie in
 20 futurum, vel aliter proscriptis in casu quo credatur
 illis prodesse profugis. Tale enim opus ex caritate
 procedens servaret undique misericordiam et (quantum
 est in homine) libertatem.
- I 2** Quantum ad secundam difficultatem in qua quidam b) That a judge
is to do wrong
in obedience to
law is contrary
to the catholic
faith.
 25 instant fortiter, quod pro execucione et observacione
 legis debet iudex facere eciam scienter iniuriam, patet
 quod hoc est contra fidem catholicam, ut patet
 Rom. III° et VII°, ubi docet apostolus quod *non sunt
 faciendo mala culpe, ut bona eveniant*, nam cum tales
 30 casuum circumstantie sint casuales, patet quod tunc
 contingeret ut per maiorem partem duracionis date legis
 iudicaretur secundum ipsam iniustum iudicium, et
 tunc foret indubie lex iniusta et nunquam permittenda.
- 3** Quoad terciam difficultatem super qua clamant
 35 scolastici, oportet distinguere (sicut facit Apostolus)

We must
distinguish
between occa-
sion given and
occasion taken.

inter occasionem * datam et occasionem acceptam ex 166^a I
lege ad committendum iniuriam; datur autem occasio
a lege iniusta ad iniuriam perpetrandum, quando
secundum sensum eius cum veris infertur iniuria, ut
sensus vendicatur competere dicto privilegio quod 5
omnis fugitivus ad illum locum, sive fuerit dignus
sive indignus, habebit ibi omnimodam libertatem;
quod declaratum est repugnare divine iusticie. Si
autem dicatur quod solum pro dignis vendicatur
libertas, tunc vel oportet docere quod fugitivi liber- 10
tandi sunt digni, vel dicere quod eo ipso quo rex
sic concedit, quicumque illuc fugiens erit dignus;
dato primo, tunc docto per consilium regis quod
datus fugitivus non sit dignus habere refugium, nichil
sibi et privilegio libertanti. Si secundum detur, tunc 15
blaspheme extollitur princeps privilegians supra Deum.
Deus enim non sic privilegiat locum vel naturam
peccabilem, quin ponit in libertate sui arbitrii quod
possit reddere se indignum ad percipiendum fructum
privilegii concessi. Nec valet deduccio quod tunc 1
iudicium secundum leges humanas foret sepe iniustum
cum non attendunt iusticiam quoad Deum: verum
concluditur, cum solum lex domini est immaculata
convertens animas. Et ita si secundo obicitur quod 2
in Anglia sunt multa privilegia tam iniqua, patet 25
quod improbatio huius privilegii non solvitur sed
gravatur, cum multiplicare inconveniens non sit sol-
vere; ymmo manifestior, generalior et contrarior
iniusticia verbis, et intencioni privilegii plus dissonaret
illi loco et ordini quam alibi in Anglia in manu 30
secularium, ubi communiter non tanta iniuria est
commissa.

The existence
of other false
privileges can-
not protect
this one.

1. Objection:
The privilege

Quarto principaliter obiciunt tam scolastici quam K
vulgares: Multi, inquit, sancti reges, episcopi, clerici

1. A A₁: et accionem. 6. A A₁: sive fuerit dignus sive fuerit.
13. A A₁: Dato premio. 25. 26. A: pravilegia . . . pravilegii. 33. A
in marg.: Contra Quarta obieccio.

K 165^a et vulgares approbarunt hoc privilegium, quando reg-^{has been approv-}
 num processit prospere; qua ergo fronte nos minus ^{ed by great}
 sancti, minus scioli vel potentes usurpare audemus ^{authorities.}
 violacionem sancte matris ecclesie, cum domini et
 5 partes quibus iniuriatum est possunt (quantum in eis
 est) remittere satisfaccionem et penam recommendando
 Deo vindictam? Sic enim aliquae civitates in Anglia
 sunt servis in perpetuum refugium.

Hic dicitur quod falsum assumitur ad mentem
 10 obiectus, nam nec potest esse sanctitas neque prudentia
 defendere hoc privilegium ad nudum sensum expositum,
 unde quicumque hunc sensum approbaverant vel
 fructuose penituerant vel aliter sunt dampnati; nec
 docetur qui sancti vel approbati viri approbaverant
 15 istum sensum. Sed sinistre extortum est ut privi-
 legium ultra fines iusticie contra iuramentum regis
 et prosperitatem regni, ideo tam excessivo abusui
 necesse est apponi novum remedium. Et hec ratio
 quare regnum non potens ulterius tollerare crementum
 20 iniurie apposuit nunc remedium potius quam per-
 ante. Nam semistultus percipit et impugnat manifestam
 iniuriam, postquam sciolus insensibilem iniuriam
 pretermittit.

L Nec est verbum nisi stultorum dicere quod basilica
 165^b ut * lignum et lapides sit sancta mater ecclesia. Nam
 spiritus quos Deus vocat ad coronam desponsans in
 via, sunt sancta mater ecclesia; cuius domus est talis
 basilica cui in nomine sponsi et sponse est reverencia
 ymaginis tribuenda; quod fit potissime observata pro illo
 30 loco iusticia. Nam sanctitas vite et observacio iusticie
 plus honoraret locum ecclesie, quam totum aurum
 vel omnia iocalia corporalia huius mundi, sicut mini-
 mum peccatum plus ipsum inficeret in oculis sponsi,

Answer:
 It is not certain
 that it was
 approved in the
 sense now put
 upon it;

and the need of
 remedy is not
 felt till mischief
 arises.

It is foolish to
 confuse a
 material build-
 ing with holy
 Church.

9. A in marg.: Responsio. 29. B: et fit. 30. AA₁: sanc-
 titas vita. A in marg.: Conclusio. Contra pretensam immunitatem eccle-
 siarum (Above 166^b without mark of reference).

quam omnes turpitudines vel polluciones corporales ^{165^b} L
possibiles. Nam Deus cuilibet creature quantumlibet
turpi illabitur, ipsam causans, quem amorem non potest
habere ad peccatum, unde (quantum ego concipio)
domini temporales insteterunt prudenter pro loci reve- 5
rencia et honore ecclesie. Nam sententia domini
mei, domini ducis, fuit quod conservaretur in
eis quodcunque privilegium quod in honestatem
loci sonuerit, quod utilitatem monachorum intulerit,
quod ad veram misericordiam et pietatem fugitivis ¹⁰
pertinuerit, quod honor regis ac iuramentum suum
de conservando cuicunque legio suo iusticiam per-
miserit, in tantum quod audivimus eum dicere
quod *tollerabile foret ut profugi haberent ibi refugium*
in causa alicuius speciei criminis lese regie maiestatis. ¹⁵

The Duke's
wish was to
preserve every
reasonable pri-
vilege.

He would have
tolerated even
insult to the
king, but not
danger to the
kingdom.

Defloracio, inquit, *filie regis est una species criminis*
lese regie maiestatis, sed longe hoc a prodicione
regni, a defensione iniurie Dei et proximi, et eciam
a dampnacione anime incolentis locum illum ex
defensione sceleris fugitivi. Ipse autem animose stetit ²⁰
singulariter pro istis iusticiis in tantum quod docuit
ubi, per quam et quando oblate sunt sibi mille libre
ad procurandum vel promittendum dictos fugitivos
cum suo captivo ad terras inimicorum accedere, quod
quia visum fuit sibi et regis consilio ipsis confederatis ²⁵
cum hostibus ad periculum regni vergere, noluit
assentire. Unde omnino est irreligiositatis condicio
invidorum auribus prurientibus de homine ficta scan-
dalosa mendacia et graviter ferre de eo commenta
laudabilia que per multos centenarios hominum sunt ³⁰
audita.

It is a sign of
irreligion to
love scandal.

Pars autem adversa visa est nobis omnino stare pro
contrario; cum enim domum Dei decet sanctitudo
tempore synagoge, quanto magis tempore legis gracie

2. A in marg.: Nota.
Defloracio — maiestatis deest.

3. B: quam amorem.

16. 17. A A₁:

L 166^b Christo eiciente vendentes et ementes de templo et
dicente Matthei XXI°, 13: *Domus mea domus oracionis*
vocabitur, vos autem fecistis illam speluncam latronum?

- M 1 Qualis ergo religio est intra ecclesiam defendere
5 sceleratos, eciam licet evidencia probabili fuerint indurati?
2 Aut qualis utilitas est monacho parare domum con-
ductivam eciam induratis latronibus fugitivis, quamvis
in fine vite eorum abbathia habuerit omnia latrocinia
3 que apportant? Aut qualis religio est tercio tueri
10 sceleratos sub pallio false pietatis ad dampnationem
anime eorum et infeccionem ecclesie Anglicane, ubi
extra illam speluncam positi parendo iuri communi
forent verisimiliter salubriter castigati? Vel quomodo
4 staret quarto cum iuramento regis in recipiendo regni
15 gubernacula, quod stat ut patet ex iuramento regis in
166° observacione iusticie cuicunque, * ut veneno privilegii
foveat eciam membra diaboli ad intoxicacionem et
iniuriam regni sui? Nonne Ecclesiastici X^o, 8, scribitur:
Regnum de gente in gentem transfertur propter
20 *iniusticias atque iniurias?* Sicut enim nichil plus facit
ad stabilimentum regni quam observare cuicunque
iusticiam et per punicionem prevaricatorum severam,
sic nichil plus minatur ruinam regno quam constanter
fovere iniurias.
25 Et si obicitur quod iuxta istam sentenciam rex
puniret homicidia inibi perpetrata, fateor, sed rectus
ordo exigit, ut gravi^{or} iniusticia cicius corrigatur: modo
vero ex inhabitatione sceleratorum in sanctuario, ex
occisione religiosi intra ecclesiam, ex fraccione capitis
30 religiosi eciam graduati intra ecclesiam per unum de
suis confratribus, cum similibus que sonant cum habi-
tantibus ecclesiam maioris peccati gravedinem, plus
polluunt locum quam effusio sanguinis vel seminis
in qua non tanta gravedo criminis est fundata.

What religion
is there in
defending
scoundrels, or
in keeping a
hired house for
thieves,

or in saving
scoundrels from
the punishment
that might
amend them.

or can the king
give unjust
privileges?

If the king had
to punish within
the monastery
there would be
the less crime
there.

2. A in marg.: Nota.
pravilegii.
deest.

6. 7. A A₁: conducticiam.
25. A in marg.: Obieccio.

16. A:
29. B: intra — maioris

Evil customs
should be
rooted out at
once.

Mala autem consuetudo propter maioritatem per- 106⁸ M
culi est potius extirpanda, dicente decreto d. VIII^a:
*Mala consuetudo non minus quam perniciosa corrup-
tela est abicienda; que nisi cicius radicitus evellatur,
in privilegiorum ius ab impiis assumitur, et incipiunt 5
prevaricationes et varie presumptiones, celeberrime
non compresse, pro legibus venerari et privilegiorum
more perpetuo celebrari.* Et sententia huius decreti
verificata est nimium hiis diebus, unde ad interpre-
tandum rectitudinem consuetudinis et privilegii sub- 10
iungit decretum sub auctoritate Augustini: *Veritate
manifestata cedat consuetudo veritati. Nemo consue-
tudinem rationi et veritati preponat, quia consuetu-
dinem ratio et veritas semper excludunt.* Cum ergo
ratio naturalis et veritas scripture patenter convincunt 15
quod dictum privilegium non debet intelligi nude ad
literam, sed ratione et veritate limitante condicionem
sepe expositam, aptari debet singulare pertinens secun-
dum distributionem accomodam.

Truth is of more
weight than
custom,

and makes it an
insufficient
plea.

Per hec patet quod forma argumenti quod primo 1 N
innuitur non procedit, tum quia multi sancti potuerunt
consuetudinem predictam improvide approbasse et post
penituisse, vel potuit fuisse tunc consuetudo lauda-
bilis propter usum modestum, sed modo versum fuisse
in corruptelam fidei contrariam propter malam consue- 25
tudinem superadditam gracia cupidinis usurpatam. Unde
si ratio ista procederet, nunquam impugnaret catholicus
malum usum, sed ex consuetudine peccandi prescriberet
membrum diaboli contra Deum, cuius oppositum docuit
Christus consuetudines phariseicas acutissime repro- 30
bando, mundana vero prosperitas tam in personis quam
in regnis est sepe kalende preparatorie ad ruinam.

1. A in marg.: Mala consuetudo. B in marg.: De consuetudinibus
abiciendis nota bene.

11. A in marg.: Augustinus. 12. 13. B:
consuetudinem — quia deest.

20. A in marg.: Ad primum. 23. A A₁:
Tunc — versum fuisse deest.

2. Decreti I pars, Dist. VIII, c. III.

11. ib. c. IV.

N 166^c Quantum ad violacionem sancte matris ecclesie, dictum est quod ipsa non violatur nisi per defectum
 2 observancie legis sponsi; unde non est maior ydolatria
 credere truncum putridum esse dominum Jesum
 166^d Christum quam credere domum * materialem sive
 basilicam esse sanctam matrem ecclesiam, sponsam
 Christi. Unde quia in festis dedicacionis basilice per
 episcopum laudat ecclesia Deum in hoc quod ecclesiam
 suam sponsam vocare dignatus est, instruendi sunt
 10 simplices sacerdotes ne credant infideliter quod illa
 basilica sit ecclesia sponsa Christi.

Uterius quantum ad remissionem debiti satisfac-
 cionis, dicitur quod nec temporalis dominus nec Deus
 3 ipse potest ipsum omnino remittere, tunc enim
 15 Christus frustra fuisset mortuus ad satisfaciendum
 pro peccato humani generis. Necesse est ergo quod
 pro quocunque crimine satisfiat in virtute meriti Jesu
 Christi, vel quod illud crimen eternaliter puniatur.
 Deus autem non potest concedere licenciam alicui ut
 20 eternaliter duret in crimine, et per consequens non
 potest concedere criminoso licenciam ut non satisficiat
 pro delicto. Verumptamen homo potest cum circum-
 speccione sagaci remittere fratri iniuriam et debitum
 corporale et Deus remittet culpam postquam miseri-
 25 corditer invenerit peccatorem satisfacere pro debito.
 Nemo enim posset satisfacere pro minima offensa in
 tantum dominum, nisi ipse misericorditer levem
 penitentiam, baptismum vel aliquod opus penale
 acceptaverit gracie: iusticia, inquam, sua requirit quod
 30 solum premiet promerentem.

O Et patet quantum periculum est occasionare debito-
 ribus fugitivis audaciam, ut non satisficiant Deo vel
 homini, cum secundum principia Augustini et iuris

It is mere
idolatri to sup-
pose a building
to be the
Church, the
spouse of
Christ.

For every crime
satisfaction
must be made;

so it is wrong
to encourage
debtors not to
make amends,

4. A in marg.: Conclusio. Ecclesia materialis sive basilica non est sponsa Christi. 10. A: nec credant. A₁ correxit. 25. A A₁: invenit. 31. A in marg.: Spoliator tenetur restituere etc.

canonici *non dimittitur peccatum nisi restituatur* 106^a O
ablatum, non quod oportet spoliantem restituere idem
 in numero fratri suo, sed quod satisfaciatur omnimode
 domino capitali. Ipse autem vult ex inflexibilitate
 sue iusticie quod debitor satisfaciatur servo suo debitum 5
 corporale, aut sibi equivalens restituendo, vel in pena
 inferni perpetuo serviendo. Illud autem servitium non
 est meritorium, sicut meritum quo impotens satisfacit
 creditori in via, sed est demeritorium prodesse credi- 10
 tori beato, et crucians perpetuo creditorem dampna-
 tum; ideo non satisfaccio sed satispassio nominatur.
 Uterius non oportet theologum omnes leges hominum
 de servitute et manucapcione discutere, sed satis est
 dicere quod precise de tanto sunt rationabiles de
 quanto consonant cum sacra scriptura. 15

as the satis-
 faction may
 have to be made
 in hell.

5. The last
 charge against
 us rests on an
 absurd dream.

Quinto et ultimo accusamur a vulgo per sompnia; P
 fingunt enim filii patris mendacii quomodo revelatum
 est regnum Anglie transire impune, quousque sub
 quodam rege Ricardo basilica Westmonasterii sit
 polluta. Alias autem variaciones quas false fabricant 20
 non oportet hic recitare, cum mendacium dissonat
 sibi ipsi. Unde quicquid infortunii regno nostro acci-
 derit applicant ad vindictam Dei de illo homicidio
 in sanctuario perpetrato, sed nesciunt applicare sequelam
 nisi per mendacia sompniorum. 25

which may have
 occurred and
 have been
 instigated by
 the devil.

Hic non contendo si fuerit tale sompnium, quia
 scimus ex fide scripture quod pater mendacii agit
 fantasias fidelium in sompnis, ut eos subvertat vel
 impediatur * profectum ecclesie. Nam Matthei XXVII°, 60, 107^a
 legitur uxorem Pilati fuisse illusam a sathana ad 30
 impediendum profectum ecclesie ex merito mortis
 Christi. *Nichil, inquit, tibi et iusto illi: multa enim
 passa sum hodie per visum propter eum.* Uterius

4. A₁: Ipse enim. 11. B in marg. man. altera: Satispassio.
 13. A₁ corr. in marg.: mancipacione. 16. A in marg.: Quinta obieccio. Contra. 26. A in marg.: Responsio. 33. B: propter eundem.

P 167^a videtur multis verisimile quod regnum nostrum
 pacietur in brevi; sed cum non sum propheta cui
 facta est illa visio, non presumo illud sompnium
 revelare. Credo autem quod in occisione istorum
 5 hominum commissa erant horrenda facinora, sed com-
 paracionem gravedinis ipsorum ad alia difficile est
 taxare, cum verisimile est quod alie polluciones per
 occisiones et verberaciones sacerdotum ibi et alibi in
 Anglia induxerunt in regnum crimina graviora. Ideo
 10 vellem quod omnia illa crimina sint correcta, quia
 certus sum ex fide scripture quod purgato regno a
 crimine et reconciliato Deo suo non est compossibilis
 tribulacio ab extrinseco vel intrinseco nisi sibi cesserit
 ad profectum, quia in oracione ecclesie sic habetur:
 15 *Nulla ei nocebit adversitas, si nulla dominetur ini-*
quitas. Ulterius tamen plus credendum est vive voci
 spiritus sancti, quam verbis vel sompniis patris men-
 daciai, cum quandoque inmiscet verum, ut magis frau-
 dulenter decipiat. Videndum est ex verbis scripture pro
 20 quibus peccatis contingit regnorum destructio, et patet
 ex dicto sapientis Ecclesiastici X^o quod iniusticie quoad
 Deum et iniurie quoad proximum sunt causa precipua.
 Et cum ad regem pertinet in regno suo utrumque ex-
 tingueret, patet quod omissio regis in corrigendo clerum
 25 suis elemosinis abutentem et in corrigendo secularem
 miliciam pacem ecclesie perturbantem, est in rege
 causa precipua. Sed ve speculatoribus qui illud dicerent
 regi suo; ipsi enim sicut sacerdotes Judee sunt causa
 precipua persecucionis nostre ecclesie, si contingat,
 30 cum in quorum profectu stat regni prosperitas, in
 eorum defectu stat regni adversitas. Sacerdotes autem
 Dei debent autonomastice esse induti iusticiam, ideo
 declinantes ad iniusticiam gravius inficiunt se et suos,

A great crime
 was committed,
 but others
 worse have
 taken place
 there, and all
 ought to be
 punished.

10. A in marg.: Conclusio. 12. Codd.: reconciliato. 20. A
 in marg.: Iniusticie quoad Deum et iniurie quoad proximum sunt
 cause destructionis regni (Above 167^a without mark of reference).
 32. Codd.: autonomastice.

nam per absenciam vite in membris mors eorum in- 167^a P
ducitur. Et de isto conqueritur Isaie LVI°, cap. X^o:
Speculatores eius ceci omnes. Quod si fuerit, credenda
est consequencia Christi Matthei XV°, 14°: Cecus si
ceco ducatum prestat, ambo in foveam cadunt. 5

Justice should
be done, even at
the horns of the
altar.

Et quoad correccionem brachii secularis, patet quod Q
perturbacio qua iniuste perturbant forinsecus, evidencia
topica prenoscit perturbacionem futuram illis per quos
staret eorum correccio; Matthei VII°, 2, scribitur: *Eadem*
mensura qua mensi fueritis, remecietur vobis. Et 10
Ista est causa quare Salomon ad pacificacionem regni
sui ex mandato patris fecit Joab occidi ad cornu
altaris, ut patet III°, Regum II° cap., quia Isaie XXXIII° 1,
scribitur: *Ve qui predaris nonne et ipse predaberis?*

Non autem intendo quod milites regis occidi 15
debeant, sed arguebam per locum a maiori: Si pro
tempore veteris testamenti licuit militem ad cornu
altaris occidere, multo magis licet maleficum * pro 167^b
pacificacione regni et mundacione ecclesie salvatum
in vita et membris extrahere (ut patet in primo argu- 20
mento capituli septimi).

Another story
of a dream.

Unde audiui quemdam doctorem negare consequen-
ciam, eo quod dicta ecclesia fuit miraculose consecrata,
sed nec templum nec altare in quo occisus est Joab
fuit taliter consecratum. Illud autem duplex sompnum 25
nichil movet. Dico autem *duplex sompnum*, quia
non docetur quin illud templum Salomonis fuit per
inhabitationem sanctorum prophetarum, sapientis et
sancti regis in suis floribus, cum alio devoto populo,
locus a domino per talem populum consecratus; plus 30
enim valet ad sanctificationem loci populus sanctus
inhabitans cuius spiritus perungitur oleo gracie a
spiritu sancto, quam valet corporalis linicio parietum
secundum cerimonias sacerdotum. Nam illa sancti-

1. B: et membris. 6. A in marg.: Correccio perturbancium pacem.
13. A in marg.: Isaie XXXIII. Racio. B in marg. man. alt.: Non occides.
22. A in marg.: Responsio quedam.

Q 167^b ficacio est plus fundabilis ex scriptura, ut patet II° Machabeorum V^o, et Exodi XXXII° dicit propheta: *Consecrastis manus vestras hodie.*

Secundum sompnum est de quodam piscatore
 R qui sompniavit se locutum fuisse cum beato Petro
 dicente se ipsum velle dictam basilicam manibus
 propriis consecrare. Unde vidit consequenter in nocte
 vehemens lumen in basilica illa splendescere cum
 assistencia aliorum signorum consecracionem illam
 10 testantium. Sed da utrumque sompnum, et videamus
 quid obest loco sancto extraccionem legitimi-
 mam ac meritoriam, preceptam a rege ibi perficere
 specialiter tantum opus misericordie quod ver-
 geret ad basilice purgamentum. Unde consulissem
 15 dicto abbati et eius conventui quod equanimitè tol-
 lerassent illatam iniuriam sanctificando se ipsos et
 celebrando devocius pro rege et suis progenitoribus.
 In illa autem paciencia facilius superassent quam in-
 surgendo frontose per excommunicacionem in privatam
 20 regis familiam. Sicut enim privilegium ecclesie quesitum
 est per pacienciam Christi et suorum membrorum, sic
 est conformiter defendendum. Unde Christus dedit
 privilegia facillima ad querendum pro quibus docuit
 non esse corporaliter contendendum, sed in eorum
 25 defensionem esse humiliter paciendum, ut docetur
 XXIII^a, q. I, in principio. Privilegia autem humana
 sunt condicionis opposite, cum in sua impetracione
 sunt sumptuosa, in sua defensione sunt laboriosa, et
 in sua retribucione sunt dampnosa, sicut est de su-
 30 perbia et suis singulis filiabus. Quis, inquam, conten-
 deret circa privilegium nolendi possidere aurum vel
 argentum, et sic de aliis privilegiis Christi superius
 memoratis? Ipsa enim donantur per apercionem oris

Let the dreams
 be true, still
 justice should
 be enforced in
 the abbey.

More devotion
 is the right way
 for the convent
 to defend its
 privileges.

2. In codd. Exod. XXII. 14. A in marg.: Consilium. B: consiluissem.
 23. A in marg.: Defensio privilegiorum ecclesie. 33. B: per apcionem.

26. Decr. sec. pars, causa XXIII, q. I, cap. I. *Nisi bella.*

anime et continuantur per pacienciam persecucionis ^{167^b} R
atque iniurie et demum augmentantur usque ad sum-
mum gradum libertatis in requie.

Stulticia ergo est fastidiando certa privilegia secularia S
ista contempnere. Et ista doctrina docetur Baruch I^o, 11, 5
ex consilio Jeremie et captivitatis sapiencia sub hiis
verbis: *Orate pro vita Nabugodonosor, regis Babilonis,*
et pro vita Baltazar, filii eius, ut sint dies eorum
sicut dies celi super terram. Si ergo tempore veteris
testamenti, quando nondum perfecte * docta est scola ^{167^c}
paciencie per Christum, non excommunicaret populus
Dei regem infidelem qui destruxit templum, civitatem
et gentem, et insuper ecclesiam eorum spoliavit cunctis
suis insigniis et ministros ecclesie captivavit, sed
e contrario benedixit, quanto magis tempore paciencie ¹⁵
legis evangelice non excommunicaret vicarius Christi
patronum suum vel eius familiam propter eius legiti-
mum factum ad regni ac ecclesie fulcimentum vel
propter opus unius persone nefarium, preter volun-
tatem regis vel sui consilii perpetratum, specialiter ²⁰
cum Christus Luce IX° docuit non sic maledicere
eciam infideli. Erubescerent, inquam, interim recipere
corporales elemosinas et defensionem corporis et
bonorum a peculiari patrono cui taliter maledicunt.

They ought not
to excommuni-
cate the house-
hold of their
patron.

CAP. XIII.

25

Temporary
alms are better
than perpetual.

Ex istis incidit declarare sentenciam quam dixi A
superius scilicet quod humana elemosina temporalis
foret elemosina humana perpetua tam clero quam
elemosinanti cum paribus magis autentica, magis
meritoria et altrinsecus plus segura. ³⁰

5. A A₁: doctrina deest.
dum: captivitatis paciencia.

c^m XIII^m (in black ink).

26. A in marg.: Utrum elemosina humana
corporalis perpetua sit fundanda.

30. A A₁: plus secatur.

6. loc. corrupt. in codd. Fortasse legen-

25. c^m XIII in marg. (in red ink); ib.:

26. A in marg.: Utrum elemosina humana

28. A in marg.: Conclusio.

- A 1** Et ne equivocetur in termino, supponatur quod Definition of each.
 167^c humana elemosina perpetua sit elemosina corporalis,
 data ab homine simpliciter sub nomine elemosine
 perpetue, sicut in cartis regum Anglie sepe fit mencio.
 5 Elemosina enim humana temporalis est elemosina data
 ab homine sine tali titulo expressata, sicut dantur
 bona vocata mobilia communitatibus vel personis
 egentibus. Prima autem elemosina fit communiter de
 redditibus secularibus, de proventibus ecclesiarum vel
 10 de impensionibus annuis ad perpetuitatem secundum
 traditiones humanas signo sensibili obligatorio limitatis.
 2 Suppono secundo positivum cuiuscunque partis con- Let us suppose
perpetual alms
in themselves to
be good;
 clusionis propositae; nam contingit secularem existentem
 in gracia pie dare tales elemosinas perpetuas, ergo
 15 contingit eas esse elemosinas autenticas, meritorias et
 securas; nec contendet amicus vel adversarius circa
 probationem huius, cum leges ecclesie approbant do-
 taciones, fundaciones et appropriaciones perpetuas factas
 clero. Non autem sic approbarent factum illud, nisi
 20 fuerit autenticum, meritorium et securum; ergo con-
 clusio. Unde adversarii clamant quod iustissime,
 necessariissime et decentissime ecclesia taliter est do-
 tata, in tantum quod non licuit dominis temporalibus
 sine excommunicatione et dampnacione perpetua taliter
 25 non dotasse.
 3 Istis suppositis probatur conclusio per hoc quod still temporary
are better, since
they have
Christ's sanc-
tion,
 Christus expresse facto exemplavit et verbo docuit
 temporalem elemosinam, non autem dictam elemosinam
 perpetuam; ergo conclusio. Illud autem quod docetur
 30 expressius in scriptura, quod procedit signancius a
 persona magis autentica et in quo plus crescit ecclesia,
 habet tres condiciones superius recitatas. Nam negli-
 gencia vel fatuitas fuisset in Christo, si dedisset legem
 ad gubernandum suam ecclesiam, et regulam abiectam

10. B: de pencionibus.
 167^c tatem vel posicionem.
 10. B: de pencionibus.
 167^c tatem vel posicionem.

12. 13. A₁ commentatur in marg.: possibili-
 14. A A₁: perpetuas deest.

vel minus necessariam expressius declarasset, regulam ¹⁶⁷ A
autem plus necessariam occultasset; ideo antiqui
doctores ceperunt ex fide scripture quod testamentum
Christi datum est * ecclesie, tam in materia quam in ¹⁶⁷
forma, secundum quod est necessarium et expeditius, 5
ut dirigat viantes per artam viam ducentem ad pa-
triam, et per consequens, ut doceat quomodo viator
est dispositor ad beatitudinem acquirendam. Illa autem
que scriptura tacet, ut de nomine canis Tobie, de
die iudicii et de futuris persecucionibus seculi, expedit ¹⁰
particulariter ignorare. Cum ergo Christus et eius
apostoli ceperunt ab homine dumtaxat elemosinas
temporales et docuit suos discipulos precise tales re-
cipere, ut patet Matthei X^o et Luce X^o, ut dictum est
XI° capitulo de privilegiis, manifestum videtur quod ¹⁵
Christus preponderavit in ecclesia sua altrinsecus illum
modum dandi et recipiendi elemosinas creature.

and were
practised in the
primitive
church.

Et confirmacio huius est quod per illas elemosinas
trecentis annis et amplius plus vixit ecclesia christiana.
Privilegia ergo tam singulariter et signanter concessa ²⁰
a principe pacis pro quibus noluit suos contendere
(ut dictum est in fine proximi capituli) sunt secularibus
privilegiis pociora.

1. Temporary
alms are more
in God's way
of working,
and are so far,
better.

Sed particularius descendendo probatur specialius B
particulatim conclusio, et primo quod elemosina tem-
poralis foret seculari elemosinanti magis autentica,
nam talis elemosinacio foret tam operi quam doctrine
verbali regis regum similior; cum ergo operacio mem-
bri ecclesie sit eo magis autentica quo est capiti
similior, quia de tanto est ab auctore approbacio, ³⁰
sequitur conclusio. Loquor autem de opere cum suis
circumstanciis secundum quod plus sonant in moralem
iusticiam (in quantum huiusmodi), sic quod de se habet
plus rectitudinis operis boni de genere; et hoc intelligo

5. A A₁: necessarius. 16. B: XX. cap. 24. A in marg.:
Confirmacio. 30. A B: approba^{or}. A₁: approbabilior; B: de tanto ab.

B 167^d per istam particulam *cum paribus*. Contingit autem per accidens occisionem hominis vel eius punicionem esse magis autenticam, quia plus Deo placentem quam data liberacio a morte vel restitucio ad prosperitatem
 5 in bonis nature vel fortune, supposito quod precedat ex maiori caritate. Verumptamen cum operacio que secundum se et secundum suas circumstancias est exemplari suo in Christo similior, debet correspondenter esse caritativior, suppono quod loquamur de
 10 autenticacione operis (in quantum huiusmodi), et cum omnis autenticacio operis nostri correspondet proportionaliter approbacioni Christi, patet conclusio. Nemo enim debet facere opus misericordie nisi secundum doctrinam quam didicit a Christo, sed cum Christus
 15 docuit nos dare temporalem elemosinam et non sic perpetuam, sequitur quod temporalis elemosinacio sit magis autentica.

2 Item, proportionaliter ut operacio meritoria sapit maiorem humilitatem, est Deo placencior, et per consequens plus autentica apud magistrum qui est mitis et humilis corde; sed sic est de elemosinacione temporali respectu elemosinacionis perpetue. Ergo illa est magis autentica. Minor probatur ex hoc quod solius domini temporis qui est Deus est per se concedere
 25 donum perpetuum, unde (ut alias declaravi) non
 168^a subiacet potestati hominis * concedere donum pro aliquo tempore, nisi pro tempore quo ipse potest habere vel dominari eidem, cum Deus non potest concedere ius extensius sive uberius quam ipsemet potest
 30 habere. Cum ergo non sit in potestate secularis domini habere perpetuo tale donum, videtur quod non sufficit per se tam extense quicquam concedere. Et confirmacio huius est quod homo non potest ratificare perpetuitatem domini sui heredi naturali cui magis
 35 afficitur tamquam magis capaci. Quomodo ergo rectificabit elemosinam ab approbacione Christi magis extraneam? Sicut ergo Edgarus et sanctus Edwardus

2. Temporary alms imply more humility.

Man's power over things is temporary and he cannot give rights that he does not possess.

non habuerunt potestatem ad dandum suis heredibus ¹⁶⁸ B naturalibus dominium regni nostri, sicut patet ex conquestu sequente, sic videtur quod non suffecerunt donare accessorium persone tam extranee, ymmo sicut Willielmus conquestor non tenebatur restituere principale sic nec accessorium.

Et confirmacio est ex hoc quod multas tales elemosinas Saxonum transmutavit et monachos Normandie introduxit; quod si omnino fuisset illicitum, maior pars cleri possessionati in Anglia alienum bonum sine ¹⁰ titulo usurparet.

Item, videtur quod multe carte perpetue elemosine ³ C sapiunt ex parte elemosinantis et male interpretantis blasphemiam et superbiam, cum multi domini seculares

Many perpetual alms are given without conditions as to the character of the grantee.

presumunt quod est in potestate eorum dare simpliciter in perpetuam elemosinam signatum redditum, qualibet condicione elemosinarii pretermissa; quod declaratum est proximo capitulo Deo non posse competere, cum I^o Regum II° legitur quod Deus condicionem Hely notaverat, sic quod non obstante quacunque promissione non tenet concessio, nisi servitium Dei virtuose peragat. Si ergo Deus qui potest iustificare impium et scit condiciones ac dignitates totius generis succedencium subintellegit condicionem, ceca presumptio videretur in homine qui nec potest donare ²⁵ per tantam periodum nec iustificare aliquem eius datarium, ut asserat se concedere datam elemosinam cuilibet illius generis absolute; in hoc enim implicat se sic concedere, sive Deus voluerit sive noluerit; quod non potest, cum nemo potest quicquam concedere, ³⁰ nisi prius Deus ipsum concesserit: ideo racione talis mendacii dissolvuntur multe elemosine vocate perpetue.

Religiosior ergo foret concessio expressa condicione quod persone sint habiles et quod Deo sit placitum;

4. B: extranie.

9. B: fuisset — titulo deest.

21. A₁ corr.:

teneret.

21. B: servicio.

22. A in marg.: racio.

24. A A₁:

subintellexit.

25. 26. A A₁: durare per tantam.

C 168^a quam condicionem licet oportet intelligere, tamen illa Such conditions must be always understood, but would be better expressed.
 expressa foret contencionum plurium sedativa et dis-
 posicionis plus vigilis causativa et sic ratione humili-
 tatis foret magis autentica et ratione declinacionis a
 5 ritu gentili ad religionem Christi foret plus meritoria
 et ratione pluris adiutorii plus secura. Et ita videtur
 presumpcio quod quis obliget heredes suos simpliciter
 ad continuacionem talis elemosine, cum non subiaceret
 108^b potestati sue dignificare quoscunque tales* elemosinarios,
 10 nec potest obligare se ipsum vel alium ad premiandum
 indignos, cum heres plus obligatur veritati a qua per se
 capit hereditatem, quam patri carnali a quo capit
 solum per accidens. Et hec est ratio quare catholice
 dicitur regem Anglie semper esse infra etatem, cum
 15 debet corrigere errores tam sui quam progenitorum
 suorum, sive ex ignorancia sive ex inadvertencia de-
 ceptus fuerit; aliter enim attemptaret defendere in-
 iusticias contra Deum. Ideo absit nos inponere regi et
 regno tantam demenciam ut inveteratus dierum malo-
 20 rum defenderet antiquum errorem tractum in consue-
 tudinem, cum secundum decretum, allegatum XI° cap^o,
error cui non resistitur approbatur. Et patet con-
 sideranti attentius quomodo omnis elemosina humana
 vocata perpetua est realiter ex lege Dei invincibili
 25 temporalis, cum oportet omnino condicionem quam
 Deus apponit subintelligi, quamdiu ditarius manserit
 dignus participare elemosina quoad Deum.

Unde talis attentio et expressio hominis elemosi-
 nantis ex maiori humiliacione, ex maiori Deo confir-
 30 macione, et maiori errorum exclusionem magis dispo-
 neret ad perpetuacionem elemosine per Christum
 quam elemosina humana irreligiose vocata perpetua.

Temporary alms would probably endure longer than those called perpetual.

6. A in marg.: Conclusio.
 Conclusio.

13. A A₁: Et hec ratio; A in marg.:

28. 29. B: elemosinant.

Nam perpetuare elemosinas est Christo proprium, eo ¹⁶⁸ C quod est dominus, simpliciter assistens omni tempori, potens iustificare elemosinarium, a qua iustificatione (iuxta dicta proximo capitulo) dependet humana donatio; et sic est de successione hereditaria de qua minus 5 videtur. Deo enim est proprium heredes in perpetuitate successionis hereditarie limitare. Unde creditur quod multi fundantes elemosinas nominatenus perpetuas in penam sue superbie a perpetuitate generis hereditarie defecerunt. 10

The giver's example would be followed and the succession of gifts kept up.

In talibus ergo elemosinis unus princeps concedit D pro suo tempore subintellecta supradicta condicione et imprecatur suum heredem sic facere, et ex meritoriiis donis multorum sibi succedencium cum graciosa dispositione materie facit Deus unam elemosinam 15 perpetuam, si sibi sit placitum.

Unde hic instatur sophisticæ quod temporalis dominus meritorie facit elemosinam perpetuam, cum meritorie faciat partem eius. Sed iste obiectus non vadit contra sensum expositum, ymmo si procedit de 20 faccione elemosine perpetue secundum partem, eque probaret quod una vidua paupercula plus faceret in casu elemosinam talem perpetuam, posito quod plus mereatur ut Deus elemosinam utrimque perficiat; nam I^o Corinthiorum III°, 6, scribitur: *Ego plantavi, 25 Apollo rigavit, sed Deus incrementum dedit.*

An heir is not bound to approve of his ancestor's gifts.

Unde patet consideranti subtiliter quod nullus heres procedens post progenitorem dotantem ecclesiam tenetur approbare fundatam elemosinam nisi ex libera voluntate. Patet primo sic: Non tenetur facere aliquod 1 opus meritorium nisi ex libera voluntate, non tenetur sic approbare nisi secundum rationem operis meritorii, ergo non tenetur sic approbare nisi ex libera voluntate.

1. A in marg.: Conclusio.

et interpretatur suum.

Instancia.

31. B: nisi — meritorii deest.

7. A in marg.: Conclusio.

14. B: graciouse.

27. A in marg.: Conclusio.

13. B:

17. A B in marg.:

D 168^b Et hoc est notum intelligentibus textum Apostoli
Philipp. III°, 3, et Gal. VI°, 14°, dicentis: *Michi autem
absit gloriari nisi in cruce domini Jesu Christi.*

E 2 Item, ex precepto Dei et eius successione hereditaria
5 filii adoptivi non tenetur heres continuare aliquod

168^c bonum opus * nisi ex libera voluntate; sed Deus,
pater heredis plus obligat quam pater suus carnalis,
ergo multo magis ex obligacione patris carnalis non
tenetur sic facere nisi ex libera voluntate. Deus enim

10 posuit hominem in tanta libertate, quod non potest
sibi quicquam absolute precipere nisi meritorium, et
per consequens adiecta condicione, ut libere illud
perficiat. Unde Augustinus super Psalmum CXLVIII^{um}:

*In tuo, inquit, arbitrio Deus te esse voluit, cui pares
15 locum, Deo aut diabolo, cum paraveris, qui possidebit
ipse imperabit.* Sed absit ut aliquis reportet me quod

dem occasionem dominis temporalibus ad spoliandum
sanctam ecclesiam vel ad continuandum elemosinas
quas progenitores eorum inceperant, cum ex conclu-

20 sione sequatur formaliter quod tenentur elemosinas
tales perficere. Scit enim logicus quod si non sic
elemosinare nisi libere tunc tenentur, quis queso ur-
geret regem Anglie coaccione civili continuare ele-
mosinas patris sui? Non rex preteritus, tum quia par
25 in parem non habet imperium, tum etiam quia ipsis
in regno impossibilibus est plenum ius ad regem
posterum derivatum, nec imperatori pertinet, cum
regnum nostrum non sit imperio sic subiugatum.

Ex quibus sequitur quod non pertinet ad papam
30 propter obligacionem regis et regni antiquis temporibus

God ordains
all good works
to be done of
free will.

(I must not be
supposed to
mean that lords
should cease
their payments
to the Church.)

2. Philipp: In codd. sequitur lacuna. Addidi: III, 3. 16. A in
marg.: Nota solutionem obiectus. 18. discontinuandum (?). 21. A A₁:
quod si non tenentur. 22. 23. B: urget. A in marg.: Non tenetur
filius continuare dotacionem elemosine patris sui. 28. B: non sit
imperator. 29. A in marg.: Conclusio.

The Pope has
no power to
enforce pay-
ments from the
King,

pensionem vel elemosinam annualem ab istis requirere, 168^e E
nam in lege Christi talis perpetuus redditus non
habetur nec ex lege imperiali post dotacionem factam
a cesare, quia integrum imperium non habet ius,
unde liceat sibi exaccionem huiusmodi vendicare. 5
Requireretur ergo ut papa in hoc humilis elemosina-
rius regis petat ratificacionem talis elemosine, cum
omnia que habet in Anglia tenet de rege, tum quia
dominium regni nostri non est subiectum imperio, et
per consequens non parti imperii decise ad Romanum 10
pontificem, tum etiam quia sic regnum nostrum
foret per mortificacionem temporalium nimium dimi-
nutum et per consequens virtute brevis regii; ad
quod dampnum rex statim revocaret quod tam impro-
vide est concessum. 15

but the King is
bound to con-
tinue his ances-
tor's alms,

Rex vero ex vocali promissione, ex scripti personali
obligacione, vel ex paternali affectione potest esse
obligacior ad progenitorum suorum elemosinas gratis
continuandum, sed potissime ratione obligacionis qua
Christo tenetur sub obtentu beatitudinis impertiri opera 20
misericordie membris suis (ut patet Matthei XXV°); et
cum maius opus misericordie sit fraterna coreccio,
patet quod heredes sunt secundum leges Dei et homi-
num ad ipsam amplius obligati. Unde (ut dixi superius)
plus faceret in casu ad continuacionem elemosine 25
progenitorum, auferendo ipsam a discolis et conver-
tendo eam in alios pios usus quam quantumlibet
multiplicando collacionem temporalium minus provide.
Et ex talibus operibus misericordie sibi succedentibus
etiam diversis in genere fit unum opus misericordie 30
successivum, cum tota ecclesia a principio * mundi 168^d
usque ad novissimum electum habet unum opus
misericordie secundum quod ecclesia plene complacet
sponso suo.

though he may
vary their
application.

7. B: artificacionem. A: n marg.: Conclusio.
13. A A₁: regie; B: regel; recte: regii.

12. 13. A A₁: dirimitum.
16. A in marg.: Conclusio.

F 168^d Contra dicta obicitur primo per hoc quod in veteri It is objected
that there were
perpetual founda-
tion under
the O. T.
testamento erant multe tales elemosine, religiones et
ritus perpetui approbati, cum ergo tante auctoritatis
sit vetus testamentum ut novum, sequitur quod licitum
5 est fundare tales elemosinas perpetuas auctoritate
veteris testamenti. Nam ex hinc sumitur solutio
decimarum, ut dictum est libro III° cap. . . . ex
testimonio Henrici de Gandano et sancti Thome; et
assumptum patet Levitici VI° et VII° Exodi XXVII° et
10 sepe alibi in scriptura.

Hic patet quod obieccio ista non impugnat predicta,
cum conclusio sit concedenda. Sed utinam sic argu-
entes attenderent ad sufficientem similitudinem utro-
a bique, primo quomodo in veteri testamento ordinata
15 est talis perpetuitas, singulariter a Deo et non ab
homine. Unde libri legales et prophetales sic inchoant
taliam privilegia perpetua: *Hec dicit dominus*; et tunc
cum auctor utriusque testamenti expressit voluntatem
suam sufficienter in evangelio, non usurparent super-
20 addere ordinacionem que videtur ordinacioni Dei
b contraria ipso domino inconsulto. Considerarent
secundo quomodo omnes dicte elemosine vocate per-
petue erant solum periodice, sicut patet in materia
de cessacione legalium et persone privilegiate ratione
25 delicti a domino privilegiante proportionaliter ammo-
vente, ut patet de Datan et Abiron Numeri XVI°, de
Hely et suis filiis I^o Regum II° et IV° capitulis, et
de sacerdotibus, scribis et phariseis tempore Christi,
qui omnes proportionaliter ad abusum privilegii sunt
30 puniti. Quomodo ergo vendicarem colorate privi-
legium ab homine preter Deum, et super hoc exemp-
cionem a tutela et regulacione illius privilegii ab illo

Answer:
These were
ordained by
God,

who could and
did withdraw
them;

and do not
authorise
human founda-
tions exempt
from regulation.

1. A in marg.: Contra. Prima obieccio. 7. Cap. In codd. sequitur
lacuna. 11. A in marg.: Responsio. 11. A: impugnat. 21. A
in marg.: Conclusio. 27. B: cum suis filiis.

8. Henricus de Gandano, Vide inf. pag. 317.

qui privilegiat citra Deum? Locus enim a similitudine ^{168^d} **F**
ex lege veteri hoc non petit; stet homo in limitibus
privilegii unius persone et tunc limitari convenit
regimen plenum illius privilegii ad illam personam
singulariter concedentem. 5

The clergy of
the O. T. was
limited as to
what it might
receive.

Tercio notaret sic arguens quomodo clerus veteris
testamenti, quando vixit carnaliter, limitatus est per
Deum sine solitudine circa proventus vel redditus
adquisitos vel datos humanitus, quid de oblacionibus, 6
primiciis vel loco ad inhabitandum percipiet, quanto 10
magis clerus spiritualis Christi pauperis et egeni
excluderet se striccius a mundialibus de alimentis et
tegumentis secundum regulam Apostoli I^o Tim. VI°
contentatus? Nam Ezechiel. XLIV°, 28—30, sic scribitur:
Non erit autem sacerdotibus hereditas, ego hereditas 15
eorum. Et possessiones non dabitis eis in Israel,
ego enim possessio eorum. Victimam et pro peccato
et pro delicto ipsi comedent et omne votum in Israel
ipsorum erit. Et primitiva omnium pecorum pri-
mogenitorum et omnia libamenta ex omnibus que 20
offerunt sacerdotum erunt.

Much more
should the
clergy of Christ
set an example
of unworld-
liness.

Habuerunt autem loca pro inhabitatione et alendis **G**
pecoribus (ut patet Josue XXI° et ultimo). Si ergo clerus
Aaronita tam carnalis, tam laboriose sollicitus circa cere-
monias legis sue, tam limitate et stricte habuit temporalia, 25
quanto magis clerus Christi qui exemplo conversacionis
et verbo predicacionis docuit mundum relinquere * et 169^a
conversando in celestibus ad eorum annihilationem
laicos edocere? Et hec ratio legis Dei, Deuteronomii
XVIII°, 1, quare precipit populo sub hiis verbis: *Non 30*
habebunt sacerdotes et Levite et omnes qui de eadem
tribu sunt partem et hereditatem cum reliquo populo
Israel, quia sacrificia domini et oblaciones eius

3. A A₁: unius — privilegii deest.

6. A in marg.: In veteri
testamento erant multe elemosine, religiones et ritus perpetui approbati.
Clerus moderate debet habere temporalia (Above 168^d without mark of
reference).

14. A in marg.: Racio.

G 169^a comedent et nichil aliud accipient de possessione
 fratrum suorum: Dominus enim ipse est hereditas
 eorum, sicut locutus est illis. Et sic intelligo scrip-
 turam sacram Numeri XVIII°, 20, cum dicitur: Dixit-
 5 que dominus ad Aaron: In terra eorum nichil
 possidebitis nec habebitis partem inter eos, ego pars
 et hereditas tua. Haberent autem sacerdotes de
 optimis vescibilibus sine sollicitudine (ut patet ex
 Exodi XIX°, Levitici I^o et IV° et capitulis sequen-
 10 tibus). Ex istis potest colligi conclusio quod mo-
 derna cleri dotacio non est fundabilis in altero
 testamento.

a Secundo principaliter obicitur per hoc quod dare
 aliquantam elemosinam pro aliquanto tempore est
 15 cum paribus alicuius meriti; dare cum paribus tantam
 vel maiorem elemosinam per tempus diucius foret
 meriti amplioris, et per consequens pro tempore legis
 gracie, quando debet esse superhabundans caritas,
 debet dari elemosina largissima quoad quantitatem
 20 muneris, quoad libertatem donacionis et quoad diutur-
 nitatem temporis. Sed cui donarent laici nisi clero
 Christi a quo recipiunt elemosinas ampliores? Ergo
 sancti reges et prelati, leges ecclesie et ostensiones
 miraculi docent cum ratione de maiortate meriti quod
 25 talis dotacio ecclesie sit meritoria utrobique. Quis,
 b inquam, dubitat quin, si Petrus meritorie dederit
 elemosinam et, servato merito, superaddiderit quomo-
 dolibet elemosinam ampliorem, quin eciam cresceret
 meritum aggregatum?

H Hic dicitur concedendo primam conclusionem: eo
 quod apostoli et alii cariores Christi discipuli dederunt
 omnia sua temporalia, sequendo Christum in evange-
 lica paupertate, ita quod nec dacio nec receptio est

2. It is objected
 a) that the more
 the alms, the
 greater the
 charity,

b) that alms
 can be given to
 none better
 than to the
 clergy.

Answer:
 a) True, if the
 alms are rightly
 directed;

2. B: fratruum.

11. A in marg.: Conclusio.

13. A in marg.:

Contra. Secunda obieccio.

14. A in marg.: Nesciat sinistra quid

faciat dextra.

30. A in marg.: Responsio.

per se culpabilis sed carencia boni modi, notandum 169^a H
 tamen quod maioritas meriti dantis elemosinam nec
 absolute attenditur penes quantitatem aut valorem
 dati nec penes quantitatem temporis pro quo datur,
 quia iuxta diffinicionem Christi, Luce XXI°, 2, *Mulier 5*
paupercula mittendo quadrantem in gazophilacium
plus omnibus misit. Ideo attendendum est ad caritatem
 a qua procedit elemosinacio corporalis. Et patet quod 1
 modus elemosinandi respicit discrecionem qua elemo-
 sinans releuet indigentem. Ideo evangelium non 10
 precipit ut relinquens bona sua det Christi apostolis 2
 sed pauperibus ut cecis, claudis atque debilibus.
 Secundo requirit rectitudo modi elemosine, ut tribuens
 observet servilem humiliacionem qua sciat se esse
 nudum ministrum Dei cui prestita sunt bona fortune, 15
 ut humiliter ac caritative distribuatur. Et tercio requirit 3
 modus rectus elemosinandi ut elemosinans observet
 puram et simplicem intencionem non appetendo
 mundi gloriam. Et ideo docet Christus Matthei VI°,
 2, 3, quod *faciendo elemosinam non canes ante te 20*
tuba sicut ypocrite, sed nesciat sinistra, hoc est,
 inten^{cio} expectans retribucionem temporalem, *quid 169^b*
faciat dextra; pars intencionis qua recte et pure
 spiritualis retribucio perpetua pro alio seculo expec-
 tatur et secundum quod ista plus adequantur cum 25
 maiori caritate est maior elemosina in donante. Ex
 quo patet cum veritate facti quod elemosine vocate
 perpetue in maiori parte vel semper habent minus
 de ratione elemosine quam dande elemosine tempo-
 rales. Nam taliter elemosinans deficit communiter in 1
 discrecione dando magis egentibus, deficit secundo 2
 in humiliacione credendo quod data sunt sua ad
 ordinandum quomodocunque voluerit sine superiori
 domino ipsum ut nudum servum suum et organum

but merit does
not depend
wholly on the
amount given
but on the
spirit of the
giver.

Alms must be
given

1. to the poor,
2. as a service
to God,

3. without
thought of
worldly reward.

The founder of
perpetual alms
usually fails in
all three points.

1. B: carencia. A in marg.: Conclusio. Nota rectum modum elemosinandi (Below 169^a without mark of reference). 8. A in marg.: Conclusio. 19. Codd. Matth. V. 34. A A₁: ut organum.

H 169^b excitante, et demum communiter in elemosina tam corporali quam spirituali surrepit affectio vane glorie vel boni utilis temporalis; et (si non fallor) oculus cesaris quodammodo infectus fuerat in hiis tribus.

5 Quis rogo sciret docere quod cesar vel alius dominus secularis in fundando tam publice perpetuas elemosinas non intendit vane gloriam solempnitatis nominis sui et sui generis longis temporibus duraturam? Quod si illud preponderat intencioni dextere, faciendo ele-
10 mosinas de alieno, peccat mortaliter.

I Et patet ad formam argumenti concedendo conclusionem et sequelam: Nam maxima elemosina in via est ut quis relinquat penitus civilem possessionem in mundo et ponat vitam presentem pro honore Dei
15 et utilitate ecclesie dicente Christo Johannis XV, 13: *Maiorem caritatem nemo habet quam ut animam suam ponat quis pro amicis suis*; talis ei dat omnia bona sua fortune et omnia bona sua naturalia, et cum *iusti sunt omnia*, patet quod in tali dacione
20 fundatur elemosina largissima; et patet conclusio.

Quoad quantitatem muneris, quoad libertatem donacionis et quoad diuturnitatem temporis patet
quod viventes expropriarie religione perpetua faciunt elemosinas largissimas et ordinatissimas, quia
25 primo miserentur anime sue placentes Deo, et secundo facientes spiritualia opera misericordie toti mundo ex vi communionis sanctorum plus ad honorem Dei prosunt ecclesie quam secularis accumulans quotlibet temporalia domui private secundum religionem preter
30 evangelicam adinvente. Unde absit fidelem credere quod proportionaliter ad quantitatem molis vel valoris donati in foro seculi attenditur quantitas elemosine donatoris, cum infinitum maiorem elemosinam contingit quantumlibet minus valere in foro seculi.

Those who live without property give alms best.

The worth of alms does not depend on their amount.

5. A in marg.: Conclusio.

11. A in marg.: Ad argumentum.

11. 12. A A₁: concedo conclusionem.

Tunc enim apostoli fecissent elemosinas nimis parcas, ^{160^b} I
et mundiales extollerentur supra precipuos religiosos
in merito, dareturque secularibus occasio ad inordinate
querendum et ad inordinate retinendum bona fortune,
ut in fine condendo grande testamentum dent grandem ⁵
elemosinam abbathie vel clero, quia certum est quod
proporcionaliter ad elemosinam vel opus misericordie
viatoris est beatificandus in patria.

or the miser
would be
justified by a
large bequest.

Unde logici cognoscunt quomodo data elemosina est
alia maior; que alia est priori quantumlibet maior ¹⁰
elemosina. Unde contingit quod potus aque frigide
sit maior elemosina danti ex simpliciori * oculo et ^{160^c}
maiori fervore caritatis, quam fuit dotacio qua Con-
stantinus dotavit ecclesiam, vel elemosina qua rex
terrenus fundavit grandissimam abbathiam. Nam nisi ¹⁵
spirituale opus misericordie prevaleat corporali, stante
isto cursu ecclesie, domini seculares forent nimis
exaltati in celo et viri apostolici nimis mediocriter
premiati.

b) We ought to
give to the
clergy what
enables them to
minister spiri-
tually;

Et patet ad questionem qua queritur, cui seculares ^K
darent elemosinas nisi clero; nam illis tenentur dare
prudenter de quanto sustinerent eorum privilegia
data a Christo, et continuarent eorum disposicionem
ad rependendum elemosinas spirituales. Alias autem
elemosinas darent corporaliter magis egentibus. Unde ²⁵
si ex ceca pietate et falsa misericordia nimis onerant
clerum cum possessione civili, contingit eos ex hinc
incidere in excommunicacionem et heresim ratione
ablacionis primevi privilegii concessi a Christo suis
discipulis, ut meminit Canon XXII^a d. *Omnes*. Et ³⁰
ita concedo quod dotacio ecclesie fuit altrinsecus
meritoria, sed dotacio ac status in quo Christus ipsam

all beyond
should be given
to the poor.

7. A in marg.: Conclusio.

10. B: purior quantumlibet. A in

marg.: Nota.

16. B: prevalet.

26. A in marg.: Conclusio.

30. B in marg.: Ecclesie dotacio fuit meritoria.

K 169^e instituit fuit perfeccior. Unde verisimile est quod multi
 ex defectu serpentine prudencie in ista elemosina
 ecclesie aitrinsecus sunt dampnati; diuturnior autem
 elemosina est breviori prestancior, sed nemo dicit
 5 quod diuturnitas elemosine penes formam diuturnitatis
 expresse in cartis regulariter attendatur, cum stat
 elemosinam horalem de correpcione fraterna manere
 perpetuo in fructu, ubi elemosina cartalis sub nomine
 perpetuitatis expressa extinguitur infra annum tam
 10 in substancia elemosine quam in fructu. Sic ergo
 dans prudenter, ferventer et paulative elemosinas
 continue plus crescit et superaddit elemosinas quam
 ceteris paribus faceret sub signo elemosine perpetue
 dando simul, quia fervor caritatis et vigil custodia
 15 rectificande elemosine forent meritorius conservata.

Tercio principaliter arguitur per hoc quod elemo-
 sina debet sic dari, ut generi secularium elemosinanti
 accresceret maior utilitas et generi cleri elemosinandi
 accresceret plus excitativa securitas ad vigilanter per-
 20 ficiendum officium clericale; sed quis dubitat quin
 hoc contingeret sub forma dotacionis perpetue? Ergo
 illa est dotacione temporali prestancior.

3. Objection:
 Perpetual alms
 profit most, be-
 cause they make
 the clergy se-
 cure to perform
 their duty.

Hic dicitur quod verum assumitur, unde pro minori
 quilibet christianus debet credere quod in tempora-
 25 libus dotacio temporalis excluso signo perpetuitatis
 humane elemosine foret undiquaque perfeccior: et
 patet defectus consequencie. Unde pro declaracione
 prime partis maioris assumpte patet eius veritas ex
 dictis, cum talis elemosinacio foret factis Christi et
 30 apostolorum conformior, et per consequens elemosi-
 nanti utilior. Unde Act. III° legitur quomodo pos-
 sessores agrorum vendebant et ponebant ante pedes
 apostolorum, non ut hereditarie vel perpetue possi-
 derent, sed ut divideretur singulis prout cuique opus

Answer:
 This is a mere
 assumption.
 temporary alms
 would enable
 them much
 better to do
 their duty.

16. A in marg.: Contra. Tercia obieccio.
 sponso. 31. B: quomodo possessiones.

23. A in marg.: Re-

In the primitive Church there were no foundations, but immediate distribution.

erat. Nec solum servata est illa forma elemosinandi ^{160^s} K in Judea, ubi Deus scivit apostolos non perpetuo permansuros, sed * in Asia, in India, in Ethiopia et ^{163^d} ubicunque terrarum christiani conversi sunt et presbyteri constituti; sed indubie illi ex maiori fervore ⁵ caritatis, ex maiori prudencia ac simplicitate quam nostri succedentes qui sub forma dotacionis perpetue dabant sua et magis quieta, ac in pace Christi plus firmata est ecclesia illa primitiva conversa quam fuit nostra ecclesia cesarea sic dotata. ¹⁰

Unde illud magnum scisma factum per Sergium ^L monachum sicut et illud scisma quod hodie pululat per duos pseudomonachos cum aliis particularibus divisionibus in ecclesia causata sunt ex insaciabili affectione cleri ad temporalia, quam nisi occasione ¹⁵ dotacionis cesaree verisimiliter non haberent. Si enim non esset ista dotacio, non sic contenderent pro primatu, cum circa preeminenciam servilis humilitatis non fit contencio.

Quarrels and wars would end if the Church kept Christ's privilege of poverty.

Immo ut probabiliter creditur tota dissensio inter ²⁰ regna et gentes diversarum sectarum exoritur propter omissionem culpabilem consiliorum ac privilegiorum que Christus instituit clero suo. Nam si omnes redditus quibus in christianismo dotatur ecclesia, forent inter seculares dominos distributi et clerus ostenderet in se ²⁵ concorditer ac efficaciter contemptum seculi ac tercio predicaret laicis vigilanter de fallaci affectione temporalium pro momento quo peregrinamur a domino, et quomodo instantaneum seculare desiderium inducit dampnationem perpetuam, brevis autem mundi ³⁰ contempus preparat efficaciter ad beatitudinem conse-

11. A in marg.: Nota. 20. A in marg.: Conclusio.

11. Sergius III. (897—904). Comp. Gregorovius, *Gesch. der Stadt Rom im Mittelalter* III, 242 hodie; id est, 1378; per duos pseudomonachos scil. per Urbanum VI et Clementem VII.

L 169^a quendam, tunc cessarent bella in christianismo, vel simpliciter vel in parte, et disponderetur ecclesia Christi ad conquiendum armis virtutum populum infidelem. Sic enim fuit tempore apostolorum, quando expropriarie pure secundum Christi consilia vixit clerus, sed commixtus sinistris tradicionibus humanis cum dexteris Christi consiliis, vinum in quo inebriaretur ecclesia est limphatum et genus nervorum caritatis ecclesie debilitatum et sine custode zizanium discordie
10 undique seminatum.

M Cum enim corpus ecclesie sit limitatum a Deo, quibus cibus et qualiter secundum partes dispares pasceretur, Deus sicut tribuit commensurale alimentum spirituale per prelatos distribuendum fidelibus, sic dat
15 escam corporalem parciendam per activos tam predicatoribus in agro quam contemplatoribus in lecto. Ideo usurpantibus illis violentis officium et consumentibus inordinate eorum pabulum necesse est totum corpus ecclesie esse inordinatum ex defectu observationis ordinis suarum parcium. Si enim fit bolismus
20 in homine et breviter quocunque membro secundum appetitum caninum contra regulas virtutis regitive trahente alterius nutrimentum vel occupante alterius membri officium, fit in toto corpore discrasia. Si
25 enim viator haberet vermem in stomacho qui consumeret nutrimentum membrorum, quomodo servaretur sanitas et valitudo eorum? Sic si sacerdotes Baal cum uxoribus et filiis consumunt mendaciter per meatus
170^a nocturnos * et subterraneos bona plebis, patet littera
30 Danielis XIV°: sic autem est in corpore ecclesie cuius virtus regitiva est patris sapiencia; et leges eius, ut mandata atque consilia, sunt privilegia singulariter membris ecclesie officium operandi et nutrimentum limitancia, ut membra superiora debent pasci precipue
35 spiritu animali et regere ac movere membra supposita;

The Church is disordered when the clergy encroaches upon the work and reward assigned by God to the laity.

13. A in marg.: Nota. 17. Violentis; recte: violenter. 24. B: discrusia.

quod si dislocantur et innaturaliter pascuntur, necesse ¹⁷⁶ **M** est ut in aliis membris fiat discordia.

All the evils
in the Church
spring from
worldliness.

Unde credo quod nunquam in corpore ecclesie cessabit simpliciter bellum, dolus atque contencio, antequam cleri dislocacio, secularis officii usurpacio, ⁵ et per consequens officii speculatoris omissio sit per virtutem regitivam ecclesie restituta; in tanta namque armonia constituta est pars mundi superior quod secundum Commentatorem una stella addita celo vel moveret cum fatigacione et pena, vel simpliciter ¹⁰ non moveret; et multo magis in regno celorum quod est ecclesia contrariacio superiorum suo motori facit quod tota ecclesia fatigabiliter sit turbata. Tota autem contrariacio stat in hoc quod bona temporalia plus bonis perpetuis sunt amata. Ideo ve illis qui stulte ¹⁵ faciunt in affectione pastorum temporalia spiritualibus anteponi.

The security
that comes of
endowments is
a false one.

Si autem prelati sint magis avari, honoris mundani plus cupidi, plus viventes secundum fastum seculi, per bella excitata de bonis pauperum ad vindicandum ²⁰ proprias iniurias amplius secularibus insistentes, et (quod periculosissimum est) sub pallio sanctitatis quicquid perpetraverint fuco adulterandi verbum Dei sophistice defendentes, quomodo cum isto circulo quinari stabit regnum? Scio quod in ista rota currus ²⁵ diaboli seducerentur (si fieri potest) eciam electi, et non sic preparatur ad hic augendum populum domini sed satellitum Antichristi.

Et quantum ad secundam partem assumpti, patet **N** quod infideliter vendicatur a clericis in talibus dotationibus a mundo securitas; nam carta evangelii quam Christus concessit non potest deficere. Unde Matthei VI°, 25, precipit clero suo *ne sit sollicitus*

3. **A** in marg.: Nota. 18. **A** in marg.: Nota quinque,
et per quod. 27. **B**: hoc augendum; **A**₁: sic agendum.
terciam partem.

21. 22. **B**:
29. **B**:

N 17^a *quid manducabit vel bibet, aut quomodo induatur,* The true secur-
 sicut solliciti sunt viventes gentiliter, quia, ut arguit ity depends on
 per locum a maiori: Si Deus *providet pastum volu-* the promise
cribus celi et tegumentum liliis agri, quanto magis of Christ who
 5 domesticis fidei? Si enim tempore legis veteris quando commanded
 minus suadebatur elemosina, Psalmista dicat, Psalmo us not to be
 XXXVI°, 26: *Junior fui, etenim senui et non vidi* careful for these
iustum derelictum nec semen eius querens panem, things.
 quanto plus hodie? Tollat ergo clerus offensam
 10 domini non declinando a lege sua, sicut communiter
 facimus affectando inordinate voluptatem et curio-
 sitatem, et non est compossibile quod ad deteriori-
 acionem desint nobis necessaria vite nostre, quia
 Matthei VI°, 33, dicit veritas: *Querite ergo primum*
 15 *regnum Dei et iusticiam eius, et hec omnia adicientur*
vobis. Privilegium autem Christi concessum Luce X^o,
 suis discipulis est securius quam carta vel concessio
 mundana, cum dominus mundi qui mentiri non poterit
 17^b sic precipit: *In quamcunque domum intraveritis **
 20 *ibi manete edentes et bibentes que apud illos sunt.*
 Sed debemus cavere sollicite ne amittamus hoc pri-
 vilegium per abusum, quod fit quando contra regulam
 et vitam apostoli sumus hospitibus onerosi. Quo-
 modo ergo stat cum fide et religione christiana quod
 25 clerus confederatus et obligatus mundo per cartas
 plus confidit in dotacione cesarea quam divina, cum
 Luce XXI°, 34, precipiat ut caveamus *a crapula et*
curis seculi. Et patet ex fide scripture quomodo
 observantes ordinem illum preposterum sunt inse-
 30 curissimi quoad homines et quoad Deum. Oportet
 enim primo quod originetur in Deo securitas que
 non potest fundari nisi in observancia legis sue. Et

9. A in marg.: Conclusio.
 Christo concessa.

16. A in marg.: Nota privilegia a
 27. A in marg.: Conclusio.

29. A A₁:
 servantes ordinem.

3. Matth. VI, 26—28.

19. Luc. IX, 4.

hec ratio quare Deus ad abstergendum cecitatem^{170^b} N
mundanam ab oculis mentis nostre ordinat nunc
translacionem regnorum in qua extinguitur cleri
mundana securitas, nunc permittit predones, fures,
incendium vel alium eventum fortuitum evenire. Unde⁵
tollantur temporalia in quibus seculares clerici pre-
postere confidebant, et nunc tercio permittit dissen-
siones oriri inter partes, tollens seculi potentes de
medio per quod coniectura providencie humane etiam
in superioribus ecclesie sepius est cassata.¹⁰

This false
security hinders
Christ's priests
from warning
the people.

Uterius consideret Christi discipulus si ista vocata¹⁰ O
mundana securitas assecurat altrinsecus elemosinatores
ac elemosinatos de acceptione operum misericordie
quoad Deum. Nonne ista mundialitas retardat Christi
presbiteros, ut ascendant ad speculam scripture in¹⁵
qua possent omnia pericula ecclesie a mundi principio
usque in finem premuniendo ecclesiam speculari (ut
notat scriptura Jeremie XXXI° et Ezechiel XXXIII°)?
Notet secundo si ista copiosa mundana securitas²
facit istos speculatores sompniferos et ignaros ad²⁰
ista pericula ecclesie previdendum, illos autem facit
timidos ad pericula dampnationis populi predicendum,
et alios qui forent altitia facit reptilia, indispositos
ad orandum pro subditorum salute, inter Deum et
populum mediando, vel ad merendum sibi et aliis²⁵
sacramenta ministrando vel evangelium predicando.
Unde notaremus parabolam Christi, Luce XII°, ubi³
precipit cavere ab omni avaricia, quia non in divitiis
cuiusquam vita eius est, sicut probat de quodam
divite, sollicitante se circa inhorreacionem bonorum³⁰
suorum, et eadem nocte fuit anima eius rapta per
demonas. Cogitaremus insuper illud Ezechielis XVI°, 49:
*Hec fuit iniquitas Sodome, sororis tue, superbia,*⁴
saturitas panis et habundancia et ocium, que qua-

11. A in marg.: Nota bonas consideraciones. Nota contra securitatem
dotacionis.

34. A A₁: odium.

O 170^b tuor si sint in clero occasione dotacionis, imminet exinde periculum. Si autem occasio sit data vel accepta per accidens ex tali dotacione perpetua, ubi temporalis elemosinacio foret securior, patet periculum
5 tam in elemosinante quam elemosinato isti seculari ritui innitendo. Deus autem necessitat divites huius seculi, ut continue ministrent clero in vite necessariis, quantum de clero est necessarium ecclesie militanti.

Et patet quod non est securitas domino seculari
10 elemosinam suam taliter impertiri, cum veritas precipit sibi Luce XVI, 9, *ut faciat sibi amicos de mammona iniquitatis*, non autem spirituales et periculosissimos inimicos. Sed Matthei X, 36, dicit Christus: *Inimici eius, domestici eius*.

170^c Nulli * enim plus subdole faciunt scisma in sancta matre ecclesia tamquam magis periculosi heretici quam illi qui videntur esse capitales ecclesie induti vestibus ovium. Unde quamvis tam de laicis quam de clero sint multi heretici, ut patet de tribus personis presci-
20 tis que relinquentur in finali iudicio (de quibus Matthei XXIV, 1), periculosior et communior heresis pululat in clero, cuius (ut alias exposui) sunt tres gradus.

The most dangerous heresy is common among the clergy and in three degrees:

P Primus est quando in clero quis aspirat ad digni-
25 tatem ecclesiasticam symoniace potius propter questum et fastum cum eis sequentibus quam meritò officium spiritualiter serviendi. De ista heresi loquitur decretum I^a, q. I, sub auctoritate Gregorii sic dicentis: *Fertur symoniaca heresis que prima contra ecclesiam*
30 *Dei diabolica supplantacione surrepsit et in ipso ortu suo zelo apostolice ulcionis percussa atque dampnata est, in regni nostri finibus dominari.*

1. Clerks aspire to office in the Church for worldly ends;

9. A in marg.: Conclusio. 13. A in marg.: Conclusio. 15. A in marg.: Conclusio. 21. A A₁: XXIV: deest. 24. A in marg.: In clero. A B in marg.: Nota tres gradus heresis.

Tales enim hereticos debet superior in ecclesia et ¹⁷⁰ P precipue verus Christi vicarius extirpare; omnis enim symoniacus est hereticus (ut patet I^a, q. I. *Quisquis*). Nec videtur apcior destructio huius heresis quam tollere proprietatem temporalium gracia cuius ⁵ est talis dignitas symoniace affectata.

2. The clergy
spend money
wrongfully or
hoard it;

Secundus gradus heresis a prelatiis venandus et ab utroque brachio destruendus est, cum persona dotata ecclesie, que debet esse procurator, non dominus elemosinarum datarum pauperibus, ut patet in prin- ¹⁰ cipio capituli huius et libro III Decretalium, *De Donacionibus*, cap^o: *Fraternitatem*, cum, inquam, talis expendit bona ecclesie prodigaliter in pompa seculi vel consumit ipsa in cognacione vel affectione carnali, aut tercio detinet thesaurum pauperum avare affec- ¹⁵ cione terreni commodi, tunc est periculosus hereticus sed periculosissimus persona conventualis istis condicionibus heresis maculata. Patet ista heresis, ymmo antechristiana vesania ex dicto beati Gregorii posito in decretis XVI^a, q. VII, sic dicentis: *Pervenit ad* ²⁰ *nos fama sinistra quod quidam episcoporum non sacerdotibus proprie diocesis decimas atque christiano- rum oblaciones conferant, sed potius laicalibus personis, militum videlicet sive servitorum vel (quod gravius est) eciam consanguineis. Unde si quis* ²⁵ *amodo episcopus inventus fuerit huius divini precepti transgressor, inter maximos hereticos et pessimos antichristos non minimus habeatur, et sicut Nicena synodus de simoniacis censuit, et qui dat episcopos*

7. A in marg.: Secundus gradus.

3. Decr. II pars, caus. I, q. I, cap. V. 11. Decretal. Greg. IX lib. III, tit. XXIV, c. II. 19. Non ex dicto beati Gregorii sed potius Gregorii VII, vide Decret. II p., caus. I, q. III, c. XIII et XVI, q. VII, c. III. Vide notam Friedbergii, corp. i. c. I, 417. Hunc errorem et Johannes Hus (Opp. I, 194^a) recepit.

P 170^e *et qui recipiunt ab eo laici, sive pacto sive beneficio, eterni incendii ignibus deputentur.* Et multo magis communitas que debet esse religiosior et est in isto peccato pertinacior et antichristus profundior, cuius-
 5 modi forent religiosi, viventes seculariter, distribuentes bona pauperum cognacioni sue, ut fiat mundo inclitus, militaribus atque iuridicis, ut defendant suos redditus, et (quod foret pessimum) si darent cognacioni sue carnalibus et famulis inhabilibus presentacionem ad
 10 beneficia ecclesiastica virtute iuris patronatus. Et omnia ista innuit beatus Gregorius.

Q Tercius gradus clericalis heresis est, cum sacerdos occupat statum et bona ecclesie sine hoc quod rependat debitum ministerium ad quod pretextu elemosine et
 15 acceptacionis solempnis officii obligatur; talis autem ut * sic excommunicatur a domino, quia si laicus excommunicatur ab homine, eo quod iniuste detinet decimas vel elemosinas debitas sacerdoti, multo plus sacerdos excommunicatur a domino qui iniuste post
 20 maiorem obligacionem detinet spirituales elemosinas subditorum. Obligacio, inquam, est maior, cum non licet sibi elemosinas spirituales subtrahere eciam subdito subtrahente elemosinas corporales. Sacerdotes enim Christi debent benefacere persequentibus et
 25 diligere inimicos, et iterum subtraccio spiritualis elemosine est periculosior, cum minatur perpetuam perdicionem corporis et anime, sed neutrum tam evidenter subtraccio elemosine corporalis. Unde Jeremie XLVIII°, 10 dicitur: *Maledictus qui facit opus domini*
 30 *fraudulenter*; et multo magis est maledictus qui recipit onus ducatus gregis dominici, quem vel proditorie ducit in precipitium, vel fraudulenter omnino subtrahit ministerium, de quo dictum est libro VI°,

3. Priests receive the endowments but do not repay them with service.

1. In decret. leges: sive precio sive beneficio.

cior — vivente deest.

5. A A₁: particulariter distribuentes.

in marg.: Tercius gradus.

4. A A₁: pertinacior

12. A B

cap. XX° et tribus sequentibus. Omnis autem ex-^{170^d} Q
 communicatus eciam rite ab homine est hereticus, et
 evidencius omnis excommunicatus a Deo. Unde IV^a,
 q. I *Quod autem*, sub auctoritate secunde synodi
 Nicolaus papa sic loquitur: *Hereticos, inquit, dici-*⁵
mus tam eos qui ab ecclesia olim proiecti sunt, quam
qui post hec a nobis anathematizati sunt. Porro si
adhuc nec sic credatis, audite. Preter hos autem
aiunt et eos qui fidem simulant confiteri scismaticos
*esse et eos qui seorsum a comunicantibus nobis*¹⁰
episcopis collectas faciunt. Demum vero, et si quidam
ab ecclesia super causis quibusdam reprehensi sunt
et proiecti et excommunicati, sive ex clero sive ex
laicali ordine. Dicimus omnes huiusmodi hereticos
atque scismaticos. Unde glosa dicit ibidem quod¹⁵
 omnis excommunicatus est hereticus, et allegat decre-
 tum, XXIII^a, q. IV^a, *Ipsa pietas*, et XXIV^a, q. III,
Illi. Et concordant dicta de heresi libro VI°. Omnis
 enim vel peccans mortaliter est ut sic divisus a
 communione sancte matris ecclesie quod sonat here-²⁰
 ticus.

It is heretical to
 intringe the
 privileges of the
 Roman Church
 and law-
 breakers do this.

Item, omnis qui nititur auferre privilegium Romane R
 ecclesie est ut sic hereticus; quod dissipantes legem
 de sacerdotum officio maxime faciunt in effectum.

Item, tales periuri sunt nedum, quia negant fidem²⁵
 quam Christo promiserant in baptismo, in recepcione
 sacerdotalis ordinis et in recepcione illius officii, sed
 iurati sunt specialiter ad defendendum et retinendum
 (quantum sufficiunt) iura Romane ecclesie et regulas
 sanctorum patrum (ut patet III° Decretalium *De Iure* ³⁰

1. A in marg.: Conclusio.

communicatus eciam ab homine est hereticus.

5. A A₁: Hereticos inquam; B: inquit; recte inquit, sicut in decret. supra memorata et infra: preter hos "aiunt".

14. B: dicamus omnes.

1. A in marg.: Omnis rite excom-

5. A A₁: Hereticos

8. In decret.: audite quod subditur.

3. 4. Decr. II pars, c. IV, q. I, cap. II.

lib. II, tit. XXIIV, c. IV.

30. Decr. Greg. IX,

R 170^a *Iurando. Ego episcopus*). Quod si in isto contra Romanam ecclesiam incurrunt periurium, quomodo non papa primus divideret eos a sua ecclesia cui tam proditorie sic illudunt? Heresis ergo symonia-
 5 corum in ingressu non per hostium, in progressu quo prodigaliter consumunt bona pauperum, et maxime in omissione debiti officii curatorum videtur inficere tam ecclesiam quam Romanum imperium.

CAP. XIV.

A 171^a * Antequam respondeam ad magistrales obiectus, Two doubts to be solved:
 sunt duo dubia breviter transcurrenda. Primo, quo- 1. Whether the endowment of the Roman Church is consistent with the faith.
 modo stat cum fide scripture dotacio Romane ecclesie. Videtur enim ex multis dictis superius expresse innui quod non sine gravi peccato altrinsecus potest tale
 15 privilegium temporale contra Christi privilegia intro-
 duci. Sed videtur probabile (ut alias sepe dixi) quod illa dotacio sicut et particularium ecclesiarum possunt sic rationabiliter colorari, quod seculares domini
 videntes quod vita expropriaria qualem Christus et
 20 sui apostoli vixerant est seculari ac civili conversacione
 perfeccior, et sic ad exonerandum eos, ad accumu-
 landum eis meritum, ad multiplicandum milites Probably in its first intention it was directed to help the clergy to minister more effectually;
 Christi qui distrabant mundum a vita mundana, cum
 talis sit ad multiplicandum religionem Christi habilior,
 25 dederunt titulo elemosine suumulare dominium,
 non ut sacerdotes Christi civiliter aut seculariter
 dominantur, sed ut servantes humilitatem, pauper-
 tatem et penalitatem priorem fideliter ministrent
 pauperibus elemosinas ad hoc datas, ut vel sic dis-
 30 traheretur mundus a conversacione civili et ritu quem

8. imperium; in cod. A sequitur: Myly Czechowe, id est: Carissimi Bohemi.

10. A in marg.: Materia pro dotacione ecclesie (Above 171^a without mark of reference).

16. A in marg.: Responsio.

and otherwise
it is certainly
not consistent
with Christ's
religion.

ante Christum observaverant mundiales. Nec credo ^{171^a} A
quod ista condicione dimissa nec secularium dotacio
nec cleri Christi admissio cum religione Christi sit
compossibiliter sustinenda; talis autem dotacio, sonans
in puram et perpetuam elemosinam, utrimque est a 5
tota trinitate auctorizabilis et fundabilis in scriptura.

Modern pre-
lates say that
Christ was ruler
over the world
and they inherit
his rights (as
vicars).

Sed hic recalcitrant moderni prepositi, dicentes
quod licet eis civiliter ac seculariter dominari, et quod
secularis dominacio fuit iurepoli debita Christi vicariis,
cum Christus dominatus fuit seculariter toti mundo. ¹⁰
Unde (ut inquirunt) Constantinus non dotavit ecclesiam,
sed illud dominium quod ipse ac predecessores sic
occuparunt tyrannice, humiliter et debite diviserunt,
unde Christus, Petrus, Clemens et alii precedentes
beatum Silvestrum habuerunt ius plenum ad totum ¹⁵
imperium, sed non erant in possessione ante conces-
sionem humilem Constantini.

This is a great
heresy:

Et inter omnes hereses dissipantes religionem B
christianam et fidem scripture hec est una precipua.
Primo, inquam, claudicat in hoc quod dicit Christum 1
habuisse ius ad dominandum civiliter, cum conversa-
cione et sermone secundum testimonia sanctorum
doctorum exponencium fidem evangelii docebat
oppositum. Ipse enim dicit Luce, IX°, 58: *Vulpes*
foveas habent et volucres celi nidos, filius autem ²⁵
hominis non habet ubi caput suum reclinat. Super
quo dicit venerabilis Beda super Lucam lib. II°, c. IV°:
Quid me propter divicias et seculi lucra cupis sequi,
cum tante sim paupertatis ut nec hospiciolum * ^{171^b}
quidem habeam et non meo utar tecto? Et ad istum ³⁰
sensum illud exponitur a beato Jeronymo nec contrarie
ab aliquo sancto (ut alias explanavi).

1. as contrary
to Christ's
teaching;

1. A in marg.: Contra dominacionem civilem cleri (Below 171^a without
mark of reference). 7. A B in marg.: Opinio heretica. 24. In
codd.: Luce VIII. 27. A in marg.: Beda. 29. A: ut nec;
sequitur lacuna. A₁: meum hospiciolum.

B 2 Item, si Christus et sui apostoli habuissent ius ad ^{He and his}
 171^b civiliter dominandum, et faciliter ex oblatione mundi ^{apostles refused}
^{all civil power.}

potentum possent fuisse positi in possessione pacifica,
 ut patet de Evangelista et aliis sanctis: sequitur quod
 5 ex desidia fuissent valde culpabiles, cum possent ita
 faciliter quesivisse ius sibi et sue ecclesie et excusasse
 sibi iniuriantes a sua intrusione. Hoc autem est con-
 tra evangelium Luce XXII°, ubi decidens questionem
 de maioritate inter apostolos dicit quod opposito
 10 modo se habet ad ritum gentilem, cum maioritas
 inter eos attenditur penes maioritatem servicii ex
 humilitate maiori. Ex quo I^a Petri V^o, 3, capit ipse
 pro principio quod sui clerici *non sint dominantes*
in clero.

3 Item, illud est expresse contra iura canonica, cum ^{2. It is against}
 sub auctoritate Augustini, distincione VIII^a, canon ^{the canons.}
 sic loquitur: *Quo iure defendis villas ecclesie, divino*
vel humano? Divinum ius in divinis scripturis
habemus, humanum ius in legibus regum. Unde
 20 *quisquis possidet quod possidet? Nonne iure humano?*
Nam iure divino domini est terra et plenitudo eius.
Pauperes et divites una terra supportat. Iure ergo
humano dicitur: Villa hec mea est. Tolle, inquit, iura
imperatoris et quis audet dicere: Villa hec mea est,
 25 *meus est iste servus, mea est hec domus? Si autem*
ut teneantur ista ab hominibus, regum iura fecerunt,
vultis reticeamus leges ut gaudeatis? Unde infra,
 XCVI^a distincione, *Constantinus*, incorporat ecclesia
 cartam cesaris sub forma qua dotavit ecclesiam. Cum
 30 ergo lege scripture, lege sanctorum doctorum et iuris
 canonici non sit fundabilis secularis dominacio cleri

18. 19. A A₁: scriptum habemus: B: scriptis; Corr. e canone.
 20. A A₁: possideret.

16. Decr. I pars, dist. VIII, c. I.
 XCVI, c. XIV.

28. Dec. I pars, dist.

Christi, qua temeritate sompniarent discoli istam ^{171^b} blasphemiam?

If Christ could
not rule civilly,
how can his ser-
vants do so?

Ideo (ut sepe diffuse exposui) Christus non potuit ⁴
dominari civiliter, quomodo ergo doceret servos imi-
tatores precipuos taliter dominari? Nonne dicit Apo- ⁵
stolus, II^a Corinthiorum, VIII°, 9, quod *pro nobis* inops
et *egenus factus est*? — Nonne recitat apostolus Thy-
motheo suo coepiscopo I, Tim. VI°, 8: *Habentes*, inquit,
alimenta et quibus tegamur hiis contenti simus? Si
ergo sit blasphemia imponere Christo quod sibi non ¹⁰
potest competere, et (ut sepe ostendit dominus Ard-
macanus) non potest competere Christo dominacio
civilis, cum trahit secum de natura rei peccatum veniale,
qua fronte presumeret fidelis imponere redemptori suo
istam blasphemiam, specialiter cum nec ex scriptura ¹⁵
veteris testamenti nec novi sit fundabilis talis dominacio
cleri Christi? Si enim sit fundabilis dicas ubi? Et cum
non sit contradiccio in scriptura sacra, oportet tollere
leges veteris testamenti et novi que sonant in oppo-
situm, ut patet de illis legibus allegatis hic et proximo ²⁰
capitulo. Ymmo cum leges ut plus * necessarie sunt in ^{171^c}
scriptura sacra clarius expressate (ut patet IV°, De
Doctrina Christiana), magnum defectum imponeret sic
opinans auctori scripture quod nullibi exprimit domi-
nationem illam tam necessariam sue ecclesie. ²⁵

Christ could not
rule either in
his godhead or
his manhood:
not as to his
godhead, which
cannot be in-
volved in active
life;

Item, Christus non potuit dominari civiliter secun- ⁵ C
dum deitatem nec secundum humanitatem, ergo
non potuit dominari civiliter quoad deitatem. Non
est dubium fidei, cum secundum illam non potest
esse activus viator proprietarius vel pars populi nec ³⁰
secundum suam humanitatem, sive solus fuerit homo,
sive in puro statu innocencie cum toto suo genere,
sive post lapsum ipso posito capite ecclesie ut est
modo, duobus modis prioribus non foret civilitas, nec
tercio modo foret ipse tam proprietarius. Pro cuius ³⁵

8. A: ad Tim.

27. A: deitatem deitatem; A₁: divinitatem deitatem.

C 171^e declaracione suppono dictum beati Gregorii, XXXIII° not as to his manhood, since he is one with his spouse, the Church, with whom all would be shared.
Moralium, cap^o primo, super illo Job XIX°, 25: *Scio quod redemptor meus vivit. Sciendum, inquit, est quod redemptor unam personam se cum sua ecclesia*
5 *quam assumpsit exhibuit; de ipso enim dicitur: Qui est caput Christus. Rursumque de eius ecclesia scriptum est: Et corpus Christi quod est ecclesia.*
Et sequitur quod Christum et ecclesiam unam personam credimus, hoc eciam unius persone actibus
10 signari videamus. Ista fide supposita arguo sic: Non est possibile quod Christus, sponsus ecclesie, faciat vel habeat quicquam humanitus nisi secundum communicationem totius sue ecclesie, quia aliter esset sponsus ingratus sponse sue, cum sit personaliter sibi ydemp-
15 tificatus, sed quolibet tanta communicatio excludet proprietatem civilem; ergo non est possibile quod Christus sponsus ecclesie vivat secundum proprietatem civilem. Et hec est ratio quare Christus amavit bona communia et Apostolus tantum reprobatur eos qui
20 *querunt que sua sunt.* Unde Christus nunquam comedit, dormivit vel quomodolibet se habuit humanitus, nisi prius intendendo profectum totius ecclesie militantis, dormientis et triumphantis, eciam plus quam profectum proprium sue humanitatis. Sed quis diceret
25 personam hominis ut sic proprietarium civilem? Et istum articulum fidei ignorarunt primo apostoli, quando dixerunt: *Magister manduca, et ille: Ego cibum habeo manducare quem vos nescitis*, Johannis IV°, 31, 32. Et super ista ratione fundata est primeva
30 apostolorum religio, vivendo expropriarie, postposita vita et occupatione seculari vel civili.
6 Item, supposita veritate opinionis predictae, sequitur cum veris quod Constantinus post dotacionem ecclesie remansit hereticus sicut et omnes succedentes domini
35 seculares; quod repugnat approbacioni ecclesie. Et

If the prelates are right, Constantine and all later emperors were heretics,

2. A in marg.: Christus et sua ecclesia sunt una persona.

consequencia probatur, supponendo tamquam datum ^{171^c} C falsigraphi quod de iure debetur pape, Christi vicario et clero suo tota civilis dominacio huius mundi.

since they only
handed over a
part of what
was due and
kept back the
rest.

Et arguo sic: Ad hoc quod debitor vel iniuste D aliena detinens sit absolutus quoad Deum, oportet 5 quod plene satisfaciat, sed sic non fecit Constantinus, cum medietatem imperii sibi retinuit. Cum ergo illa medietas fuit tantum debita sicut medietas occidua restituta, videtur quod remansit in debito sicut prius, nam secundum Augustinum, Epistola XXXVII^a, ¹⁰ *non dimittitur peccatum nisi restituatur ablatum*. Unde (sicut dixi in materia De Privilegiis) Deus non * ^{171^d} potest remittere vel licenciare debitorem, ne satisfaciat, et hinc dixi periculosum esse quod quis auctorizet vel foveat sufficientem fugitivum, ne solvat ¹⁵ creditori debitum corporale, dicente Augustino in supradicta epistola ad Macedonium: *Illud, inquit, fidentissime dixerim, eum qui pro homine ad hoc intervenit, ne mala oblata restituat, et qui ad se fugientem, quantum honeste potest, ad restituendum* ²⁰ *non compellit, socium esse fraudis et criminis*. Numquid credimus prepositum loci refugii posse honeste compellere fugitivum sufficientem, ut vel exeat locum tamquam eius violator, vel quod satisfaciat secundum quantitatem apportati vel sufficienciam fugitivi? Illa ²⁵ enim foret honestas legi Dei consona, sed applausus movens ad detencionem iniustam, et specialiter gracia participii foret diabolica facesia. Ideo (ut sepe dixi) vel oportet negare fidem scripture, rationem et sanctos doctores, vel dicere quod talis defensio sapit hereticam ³⁰ pravitatem. Et idem videtur supposita opinione predicta de dominio cleri Christi; cum enim taciturnitas

8. A A₁: tuit — medietas: deest. 10. A in marg.: Augustinus.
28. A: facessia. A in marg.: Tenentur male ablata restitui (Above 171^d without mark of reference).

10. Epistola (CLIII) ad Macedonium Opp. tom. II, pag. 532.

D 17¹ huius sit consensus, consensus autem talis est cum facilitate eque dampnabilis, videtur quod sic opinantes, ex hoc quod sic tacent dicere ius suum et iniuriam in qua dampnabiliter indurantur domini temporales, peccant mortaliter. Nec valet eis fingere quod beatus Silvester remisit Constantino residuum, quia (ut ista secta credit tamquam principium) non licet Christi vicario vel clero suo vel alienare vel cedere iuri patrimonii crucifixi, sic videlicet quod tam illud quam sibi equivalens sit simpliciter extra possessionem civilem cleri Christi.

E 7 Item, nec est privilegium nec dos nec possessio acquisita Christi vicario nisi pro qua caput Christus fuerat crucifixus, sed Christus non fuit tanta passus pro dotacione civili vel seculari sue ecclesie clericorum, ergo talis dotacio vel dominacio civilis non est pure clero Christi conveniens. Assumptum patet ex hoc quod Christus meruit humano generi totam gratiam et omnia ad ipsam consequencia que haberet, sed iuxta alibi dicta sine gracia et caritate non est simpliciter iusta possessio; ergo nec dos nec privilegium inest clero Christi, nisi quod Christus sibi meruit paciendi; nec credo fidelem contradicere huic sentencie: nam omnes patres veteris testamenti, omnes gentiles post et ante qui vel erant iustificati vel salvati, hoc obtinuerant merito fidei et passionis Christi, cum aliter fuissent dampnati nec unquam ab originali peccato purgati et per consequens nunquam iustificati moraliter.

Nec dubium theologo qui noscit quomodo homo intendit, meretur vel emit aliqua principaliter et aliqua secundarie, accessorie vel confuse, quin Christus, sicut passus est pro redemptione totius ecclesie, sic et pro redemptione cuiuslibet membri sui et pro quolibet bono sibi utili ad hunc finem. Si enim dici-

and the Popes have by consent shared in their sin.

Christ did not die for worldly gain, but all the clergy receive from him what was won by his passion;

16. A B in marg.: Nota pro quibus Christus passus est. iustificati mortaliter.

27. 28. B:

mus quod iustus amat omnia, quod sacerdos rite ex-^{171^d} **E**
 communicat pro decimis et quod homo emendo
 equum emat quamlibet partem * eius emibilem, Christus ^{172^a}
 ergo omnisciens emendo a patre totum genus huma-
 num emit accessorie omne bonum sibi utile vel pri-⁵
 vilegium citra Christum. Sic enim dicit Apostolus,
 Romanorum VIII°, 32, quod *proprio filio Deus non*
pepercit, sed pro nobis omnibus tradidit illum: quo-
modo ergo non cum ipso omnia nobis donavit? Ideo
 audenter assero quod vel dominacio cleri moderni est ¹⁰
 illicita, vel non licet excommunicare pro decimis, vel
 Christus crucifixus est pro dominacione illa sue ecclesie
 acquirenda; nec aliter est presumibile quod sponsa
 Christi vocaret dotem cesaream patrimonium crucifixi.

so unless civil
 rule was the
 object of his
 crucifixion the
 clergy have not
 received it.

It is a mere
 fiction to say
 that such rule
 by the clergy is
 not a privilege,
 but common
 law.

Nec valet fingere quod dominacio illa non sit pri-^F
 vilegium sed lex communis, quia est lex privata diu
 post fundacionem ecclesie Christi concessa singulariter
 clero suo. Ideo patet ex descriptioe privilegii quod
 sit sibi privilegium notabile pro hac vita. Sic enim
 purgacio mortuorum est privilegium sancte ecclesie ²⁰
 quam tamen multi non appetunt. Minor autem argu-
 menti sic ostenditur: Non fuit in Christo falsitas,
 dolus sive duplicitas, cum secundum Apostolum, II^a
 Corinth. I^o, 18, non fuit in ipso *Est et non*, sed
 fuisset cum paribus, si fuisset crucifixus, ut post ²⁵
 clericatum sui imitatores seculariter dominantur. Ergo
 hoc non intenderat paciendo; ipse enim non potuit
 dominari seculariter sed vixit pauperem vitam summe
 expropriarie; quod et docuit suos precipuos apostolos
 quos voluit esse exemplaria imitanda future ecclesie. ³⁰
 Ipsis enim dixit quod haberent nolicionem possidendi
 aurum vel argentum, quod non diligerent mundum
 nec mundialia, sed quod omnino relinquerent cuncta

g. A in marg.: Conclusio. Christus non ad hoc est passus, ut acquirat
 dominia clero (Above 172^a without mark of reference). 15. A B in
 marg.: Ficcio.

F 172^a que possident et tollentes crucem sequantur eum (ut patet Matthei X^o, Luce XIV° et sepe alibi in evangelio).

Cum ergo in facto movit apostolos suos ad facto et conversacione interpretandum hec mandata secun- Christ did not
5 dum vitam expropriariam et penalem, nec unquam self, and he
innuit eis dominacionem civilem, fuisset nimis magnus taught his
seductor, si cum istis paribus dominacionem civilem apostles to live
pro statu cleri moderni intendebat ipsis adicere. without pro-
Nam capitalibus exemplaribus in quibus dedit nobis perty,
10 potestatem et regulam vivendi precipit et monuit exemplando oppositum, nec est credibile quod dese-
reret clerum suum, tacens omnino necessarium ad con-
versacionem ipsorum secundum suum beneplacitum regulandam; tunc enim fuisset omnino negligens et
15 subdolus, sic quod omnes defectus nostros possemus in suam negligenciam rationabiliter retorquere; quod cum sit nefas dicere, credamus ex fide scripture et testimonio sanctorum doctorum quod in apostolis docuit totum genus cleri sequentis vivere pure ex-
20 proprietarie de elemosinis corporalibus laicorum et pro mutuo nexu caritatis habendo, non minus obligavit and to distribute
clerum suum ad retribucionem elemosine spiritualis, spiritual alms.
sic quod clerici sint necessarios et digniores in ecclesia quam econtra, et plus indigent seculares
25 clericis quam econtra, sicut spiritualis elemosina est prestancior corporali, et sic oportet quod laici mendicent elemosinas spirituales a clericis ad quarum retribucionem clerici amplius obligantur, sicut oportet ut clerici mendicent elemosinas corporales a laicis ad
172^b quarum re* tribucionem multum valde sed non adeo laici sunt astricti, nec graviter feramus maioritatem obligacionis huiusmodi, quia hoc redundat in excellenciam clericorum.

21. A A₁: motuo nexu. 22. spiritualis in codd. sic et in pluribus locis sequentibus.

29. A B in marg.: Christus plus obligatur creature sue quam econtra et similiter sacerdos laico quam econtra (Above 172^b without mark of reference).

30. A A₁: non deest.

Christus enim est plus obligatus creature sue quam ^{17^b} **F**
 econtra, cum ex lege sua eterna et titulo gracie
 prevenientis constituit se debitorem suis servis fide-
 libus, non ut solum daret eis bonum aliquod tempo-
 rale, sed ut daret eis se ipsum in premium sempiternum; 5
 tantum autem non potest creatura beata domino
 obligari, et sic tenetur sacerdos rependere subditis
 spirituales elemosinas. Ideo (ut dixi proximo capitulo)
 deficiens a satisfaccione illius debiti gravius excommuni-
 catur a domino, et per consequens periculosius cadit ¹⁰
 in heresim in tantum quod, si Deus per impossibile
 deficeret a debito ad quod se obligavit, gracie
 promittendo et meritum proficiendo, ipse foret summus
 hereticus. Nec feramus graviter quod quantumcunque
 nobiles quoad mundum ad tantum se humiliant pro ¹⁵
 Christo quod deveniant elemosinarii pauperum sub-
 ditorum, tum quia Christus nobilissimus recepit ad
 sui egenciam relevandam tam a viris secularibus quam
 a devotis feminis elemosinas corporales, tum etiam
 quia ex tali humiliacione et ministerii complecione ²⁰
 crescit prepositi maioritas quoad Deum.

There should be
 no distinction
 of secular and
 regular, but all
 the clergy
 should live only
 on alms.

Sic ergo non est quoad hoc distincio inter fratres, **G**
 inter possessionatos et inter curatos, viventes de
 decimis et oblacionibus, quin omnes debemus vivere
 expropriarie de elemosinis laicorum et omnes debe- ²⁵
 mus esse procuratores, non civiles possessores bono-
 rum pauperum, iuxta preceptum Christi Matthei X^o,
 nec potest conventualis conversacio vel solitaria aut
 prelacia maior vel minor tollere hoc debitum, sed
 omnes tenemur esse fideles dispensatores thesauri ³⁰
 spiritualis vel corporalis domini secundum mensuram
 donacionis Christi; illi autem sunt superiores quoad
 Deum qui instar apostolorum plus deserentes mundum
 seminant efficacius verbum Dei. Unde ritus moderni

1. A in marg.: Conclusio.

22. A in marg.: Conclusio.

8. Vide supra pag. 296 et seq.

G 172^b isti maxime religioni supperadditi alios iuvando facilitant et alios retardando difficultant, sed utrobique qui ex maiori caritate plus defenderit et docuerit legem domini accepcior erit illi; *non enim est personarum*
 5 *accepicio apud Deum*, sed quicumque ex maiori caritate pro illo plus passus fuerit, magis penaliter vixerit et sponse sue magis profecerit, sibi accepcior erit.

Ex istis potest speculator perpendere quomodo perversa est elemosinancium intencio, et per conse-
 10 quens religio Christiana, nam ubi donata sunt clero temporalia non ut civiliter dominantur, sed ut ecclesiastica elemosina serviliter dispensetur; non ut proprietarie splendidi vel seculariter conversetur; sed ut sine personarum accepcone, postposito affectu carnis
 15 et sanguinis, elemosina divitum magis egentibus ministretur; non ut clerus deses in spirituali servicio contendat seculariter pro primatu, sed ut vigilancius ex maiori beneficio intendat humiliter quomodo se et suos subditos liberet a reatu. Sed iudicet considerans
 20 statum seculi, que istarum parcium est pocior hiis diebus; nam ad tantum invaluit oleum peccatoris quod, ubi dicerentur christiani ex oleo gracie et humili imitacione regis justicie, iam nimis multi sunt Antichristi ex diffusione olei regis superbie ad cuius
 25 probacionem a nominetenus sanctuario Christi incipite. Nonne vendicat * antipapa, vicarius Luciferi, quod debet super omnes imperatores, reges et principes seculariter dominari, et ob reverenciam ordinis sibi debet undique secundum modum seculi magis splen-
 30 dide ministrari; et ad hoc intorquet scripturam sacram et dicta sanctorum. Et idem vendicant multi eius discipuli, verecundantes vocari subditorum elemosi-

Religion itself, like alms, has been perverted,

and pride has taken the place of serviceable humility.

8. A in marg.: Clerus debet esse fidelis dispensator elemosinarum et non debet dominari pompaticè super illis (Below 172^b without mark of reference). 22. B: ex eo gracie. 23. A A₁: nam nimis.

How ecclesiastical rule grew up. 172° G
 narii sive servi, sed conversando excessive seculariter
 introducunt se dominos reciproce nominari. Nam in
 primitiva ecclesia dixerunt se regulariter esse servos,
 tempore vero Augustini propter dominacionem insolentium
 destruendo vicia vocati sunt domini. Sed hodie
 plane nituntur omissione et commissione in conversacione
 ostendere quod pretendunt se esse dominos seculares;
 quod cum repugnat legi Dei et ordini, patet quanta
 monstruositas foret ex heresi circa fidem scripture
 sacre in ecclesiam introducta. Corrigendi ergo sunt
 blasphemi qui denigrant (quantum in eis est) causam
 Christi martirii, scilicet quod mortuus est pro dominatione
 seculari suis clericis acquirenda.

St. Thomas died to maintain the right of rebuking kings and enforcing discipline in the clergy.

Et sic fingunt ingrati quod sanctus Thomas Cantuariensis obiit pro dominacione seculari ablata clero
 Anglie restituenda et dominacione civili habita confir-
 manda. Christus enim econtra mortuus est pro
 salvacione humani generis et ad docendum suos
 discipulos et specialiter clerum secularia desideria
 abnegare (ut dicit Apostolus ad Titum II°). Et sanctus
 Thomas mortuus est ad constanter corripendum
 reges et dominos, ne precipitent clerum in officio
 seculari nec impediant quominus corripiatur a suo
 episcopo, et per consequens ad docendum episcopos
 nostre provincie ne ab ista correptione, et per conse-
 quens a defensione privilegiorum et iuris ecclesie
 timore servili de amissione temporalium retrahantur.
 Et utinam sacerdotes superiores nostri regni addiscerent
 intellectu et affectu istam geminam leccionem.

Objection: All things belong to Christ and he has given all to his vicars.

Sed contra dicta arguitur per hoc quod omnia
 bona mundi sunt patrimonium crucifixi, sed totum
 suum patrimonium concessit Petro et eius vicariis:
 ergo illorum sunt omnia bona mundi, licet ergo eis
 super suo patrimonio dominari.

2. A in marg.: Unde prelati ecclesie vocantur domini.
 marg.: Ficcio.

14. A in
 30. A A₁: obicitur; A in marg.: Contra. Obieccio.

H 17² Hic concedenda est conclusio (ut alias diffuse exposui), nam *iusti sunt omnia* iure poli (ut docet Apostolus, Romanorum VIII°, et Augustinus, epistola XXXVII^a, ad Macedonium). Unde clerici debent sequi
 5 patrem suum abiciendo dominationem civilem, dominando pure evangelice ex titulo caritatis. Hoc enim habent exemplatum a Christo et aliud usurpant a cesare; quod si plus appreciantur imitari cesarem quam Christum, quis dubitat quin ex degeneracione
 10 perdunt utrumque? Potest ergo clerus habere quotlibet bona ex titulo elemosine ad supplendum suum officium et distribuendum pauperibus, et in hoc imitentur Christum et eius apostolos, non autem in dominando civiliter, cum hoc foret oppositum in
 15 adiecto, et secundum istam rationem foret eis patrimonium crucifixi. Unde consideraremus ne blaspheme nominemus occupacionem bonorum Christi abutendo eis heretice (ut dictum est in fine proximi capituli) vel ne nominemus divicias secundum illam rationem
 20 patrimonium crucifixi. Si, inquam, sit patrimonium
 17² crucifixi, faciamus * ut utendo eis ad similitudinem crucifixi imperciamur ea fideliter membris pauperibus crucifixi, ut demum participemus merito crucifixi, unde abusus noster foret maxime revocabilis considerando attente de nomine patrimonii crucifixi.

I Contra ista arguo, primo quod omnia bona ecclesie, sive in laicis sive in clero, sunt de patrimonio crucifixi, ipse enim est heres habens in capite omnia bona mundi, et nos titulo adopcionis filialis participamus

Answer:
 It is true that the righteous have all things, but to use them in Christ's service.

Objection:
 1. All things are Christ's,

1. A in marg.: Responsio. Iusti sunt omnia. 10. B in marg.: Clerici titulo elemosine possunt habere quotlibet bona. 12. A in marg.: Nota de patrimonio crucifixi. Nota quomodo sacerdotes debent dominari evangelice toti mundo et non seculariter cesarem imitando (Below 172^e without mark of reference). 26. Prima ratio. Color pro dominatione civili cleri. 29. B: adopcionis finalis.

4. Ep. CLIII in the modern Editions. pag. 297.

18. Vide supra

corum. Nam Psalmo VIII°, 8, de illo dicitur: *Omnia* ^{172^a I}
subiecisti sub pedibus eius, et Luce X^o, 22, dicit iste
 primogenitus ex multis fratribus: *Omnia mihi*
tradita sunt a patre meo, et Psalmo II° alloquitur
 pater eum: *Postula a me et dabo tibi gentes here-* 5
ditatem tuam, et possessionem tuam terminos terre.

therefore his
 chief followers
 have a special
 right to posses-
 sion.

Ex istis sic arguo: Nemo vere possidet quicquam in
 terra nisi vel Christus vel eius filius, sed quicquid
 talis possederit, est patrimonium crucifixi, ergo nemo
 de iure quidquam possidet nisi titulo patrimonii ¹⁰
 crucifixi, et per consequens superiores filii, cuiusmodi
 sunt clerici et specialiter eius vicarii, prius et excellencius
 debent possidere de eius patrimonio quam alii seculares.

Answer:
 This also is
 true;

Hic dicitur quod utraque conclusio est concedenda.
 Nam iure altissimo habet ipse tam secundum deitatem ¹⁵
 quam secundum humanitatem omnia bona mundi,
 et secundum derivacionem ab ipso fonte iusticie,
 secundum gradus dignitatum participant alii bonis
 suis, in tantum quod si ipse non fuisset incarnatus,
 non fuisset in toto genere humano lapso simpliciter ²⁰
 iusta possessio, sic quod omnes patres veteris testa-
 menti quibus Deus disposuit regnum, sive gentiles ut
 Job, Nabuchodonosor et similes, sive Hebrei tempore
 utriusque legis, omnes, inquam, receperunt posses-
 siones iure Christi; qui passione sua rectificavit titulos ²⁵
 omnium membrorum suorum, ymmo quodammodo
 profuit toti mundo, cum omnes dampnati, omnia
 inanimata, et breviter tota universitas creata recipit
 quandam perfeccionem secundam ex vita Christi, cum
 totus mundus secundum quamlibet partem sui ratione ³⁰
 meriti Christi perfeccius servit Deo, cum aliter mundus
 foret colobon, et partes inordinate forent perpetuo
 sibi ipsis contrarie.

9. A A₁: ergo — crucifixi deest. 14. A in marg.: Responsio. Omnis
 dominacio et iusta possessio est instituta ex vita Christi et sua passione.
 21. A in marg.: Conclusio. 24. Codd.: omnes in quantum. 29. A:
 et vita. 32. colobon in codd. recte colobos id est: truncatus.

- 172^d**K** Ideo creditur probabiliter quod Christus necessitatus
fuit lapsu supposito ad suam fabricam reparandam.
Ideo dicit Luce ultimo quod *oportuit Christum pati*.
Omnes ergo domini seculares et breviter omnia mem-
bra ecclesie titulo illius domini utuntur patrimonio
crucifixi, et ideo oportet quod omnes eius filii, tam
clerici quam laici, caveant de abusu. Et ita conceden-
dum est quod clerici et specialiter Christi vicarii
habeant prius et perfeccius patrimonium crucifixi;
sed tunc oportet quod imitentur modum suum
habendi et utendi quantum sufficiunt. Ipse enim
habuit hec in via puro titulo gracie et humane ele-
mosine et precise sub illa mensura sub qua fuit
expropriarie necessarium ad edificacionem ecclesie
et medium ad supportandum ministerium spirituale,
et idem genus modi habendi reliquit appropriate
clericis sortis sue, ut patet XII, q. 1^a, *Clericus*. Iste *
autem est modus habendi perfeccior, quia a modo
mundano distraccior et modo habendi beatorum
similior. Quando enim triumphantes vitam eternam
possidebunt, Deus eos constituit super omnia bona
sua, et tunc non habebunt usum vescendi vel corpo-
ralem imperfectum ut modo, sed usum spiritualem
per intencionem in verbo, et de quanto viator ceteris
paribus plus ad talem usum accesserit, de tanto per-
feccius procedit; quod faciunt hii qui plus laborant ad
edificacionem ecclesie et stricte, humiliter et im-
mundialiter accipiunt gratiam necessitatis nature,
quantum requiritur pro hoc fine.
- L** Sed secundo obicitur per hoc quod Christus fuit
simul rex et sacerdos humanitus, sed omne privile-
gium quod habuit humanitus concessit Petro et eius
vicariis, ergo ipsi debent esse simul reges et sacerdotes,

but that special
possession
binds them all
the more to use
and not to
abuse.

Objection:
2. Christ was
both king and
priest, so the
Popes should be
the same.

17. B in marg.: Nota titulum Christi ad habendum temporalia.
21. A A₁: constituet. 30. A in marg.: Secunda ratio.

17. Decret. II pars, causa XII, q. I, c. V.

habentes utrumque gladium. Sic enim legitur apostolos ^{173a} **L** habuisse tempore capcionis Christi duos gladios, et Petro precepit Christus quod poneret gladium suum in vaginam. Ex quo verbo innuitur quod ecclesia Christi et navicula Petri debent habere utrumque ⁵ gladium, ut notat beatus Bernardus et quotlibet iura canonica cum concordanciis doctorum. Et hoc videtur beatum Petrum innuere ^{Ia} Petri ^{IIo}, 9, quando dicit: *Vos estis genus electum, regale sacerdocium etc.*

Answer:
Christ had
rights which he
did not give to
Peter.

Hic respondeo concedendo maiorem, sed nego ¹⁰ minorem tamquam summe hereticam. Christus enim habuit humanitus ius primogeniture nomine redemptoris humani generis et nomine capitis universalis ecclesie cum multis aliis singularibus privilegiis, que nec quanta potuit facere inesse Petro vel alicui vicario ¹⁵ Christi formaliter, sicut Augustinus recitat super Joh., Omelia VI^a. Verumtamen Augustinus recitat super Joh., Omelia V^a, Christus potuit communicasse Petro, Johanni vel alteri potestatem, ut christiani baptizarentur in nomine eorum, si sic voluisset, sed nec voluit nec ²⁰ docuit, quod implicat quod non sic potuit voluisse.

Sed ulterius concedo (ut sepe alias) quod nedum ecclesia sed clerus Christi habet utrumque gladium. Ecclesia quidem cum habeat duas partes, scilicet clerum et laycos, quarum prior pars habet gladium spirituale ²⁵ in se formaliter et pars laycalis secundum principes seculi habet gladium corporalem in se formaliter.

Intelligo autem per utrumque gladium ad sensum **M** mysticum potenciam castigandi, priorem potenciam

10. A in marg.: Responsio. 12. B: ius deest. 14. B in marg.: Si Christus habuit potestatem coercendi homines corporali ratione sue regalie, unde est quod sibi competere dominari civiliter denegatur. 22. A B in marg.: Nota qualiter ecclesia habet duos gladios (A: Below 173^a without mark of reference). 28. B in marg.: Quid signant duo gladii ecclesie. B: ad sensum — gladium potestatem deest.

18. Aug. In Joh. Ev. cap. I, tract. V. Opp. tom. III, pars II, pag. 323.

M 17^{3a} castigandi spiritualiter tam filios ecclesie quam etiam inimicos, et secundum gladium potestatem corporaliter coercenti. Et cum iste due partes ecclesie sicut omnia eius membra in omnibus que habent communicant, patet quod utraque istarum parcium habet modo suo utrumque gladium, modo quo loquitur Apostolus II^a Corinthiorum II°, 3: *Meum gaudium omnium vestrum est*. Sacerdos itaque habet gladium spiritualem in se formaliter et sue iurisdictioni subiectum, ut regulet eius usum. Sed ad hoc requiritur 10 noticia utriusque testamenti, * ut sciat docere quomodo et qualiter est ille gladius exercendus; aliter enim non daret Deus gladium illum in manus ydiote, frenetici sive litargici, qui non sciat uti ipso, ad 15 defensionem ecclesie secundum regulas pugnandi quas Christus instituit, sed omnino ad dampnum vel perturbacionem ecclesie. Habet ergo secularis gladium temporalem in se subiective ad illud officium exequendum; sacerdos autem habet, si sciverit, illum 20 gladium obiective ad eius officium regulandum, et sic utraque pars ecclesie comparticipat fructu gladii utriusque. Christus autem fuit simul rex et sacerdos, habens in se subiective utrumque gladium, modo quo impossibile fuit ut Petro vel eius vicario communetur, eo quod principium generis et exemplar 25 oportet esse perfectius, habens simplicius omnes rationes totius generis christiani. Unde oportet quod post illud caput sive principium totius christiani generis sint duo rami disparis vicarie, scilicet laicorum et 30 clericorum; et in illis ramis fundatis in eadem vite sunt quoad subiectacionem impermixte due maneries potestatum. Nec sufficit aliquis Christi vicarius sine peccato plene exercere unam illarum potestatum; multo magis ipsis confuse commixtis. Unde ad figu-

The spiritual sword is formally committed to the priest,

with an indirect control of the secular sword, which is in the hands of the laity.

The powers which were in Christ the vine are divided between the branches.

27. B: Unde oportet — christiani generis deest. clericorum; in illis.

30. A A₁: cleri-

randum illas potestates precipit Christus gladios eius ^{173^b} **M**
 virtutibus et diffinivit sufficienciam in duobus. Et (ut
 notat beatus Bernardus ad papam Eugenium) per hoc
 quod precipit Petro ponere gladium in vaginam,
 prohibuit clero in persona vel causa sua execucionem 5
 gladii corporalis. Christus autem servans inseparabiliter
 summum gradum innocencie, scivit sine defectu vel
 confusione utrumque gladium regulare et utriusque
 status honores accipere (ut alias explanavi), nec
 potuit cum istis statibus civiliter dominari. ¹⁰

If it is asked
 where in Scrip-
 ture rule is for-
 bidden to the
 clergy, we reply
 by asking where
 it is allowed.

Et si queratur ubi scriptura prohibet clerum civi- **N**
 liter dominari, interrogo sic querentem unam aliam
 questionem: Cum omne privilegium ecclesie sit
 fundabile in scriptura, ubi in scriptura fundatur clero
 potestas vel utilitas taliter dominandi? Nam secundum ¹⁵
 Augustinum, II° De Doctrina Christiana, in fine: *Si*
aliquid utile est, ibi invenitur; sed nulla talis cleri
 dominacio ibi invenitur, ergo nulla talis cleri domi-
 nacio est utilis. Maior istius rationis est assercio
 archidocoris Augustini qui multum horrebat menda- ²⁰
 cium; que maior vel est necessaria vel summe heretica,
 quod non dicetur ob reverenciam tanti sancti. Et pro
 minori huius argumenti est plana induccio per sin-
 gulas partes alterius testamenti; vel si non sit plana
 induccio, dicat falsigraphus ubi fundatur clero Christi ²⁵
 taliter dominativa possessio. Nam tam necessarium et
 tam notabile privilegium foret ab auctore scripture
 et capite ecclesie alicubi expressatum. Sed ego non
 reperi, nisi dicatur yronice vel per antiphrasim quod

1. A: gladios eius; A₁: gladios virtutibus. B: gladios enis (sic)
 virtutibus. 3. A in marg.: Bernhardus. Nota. 11. A in marg.: Vide
 cap. XXII. huius; que verba in textum codicis A₁ inciderunt. 14. A A₁:
 fundatur deest. B: fundabatur. A₁ corr. in marg.: datur. 16. A in
 marg.: Augustinus. 17. A in marg.: Nota rationem. 29. A B in
 marg.: Nota quod dominacio civilis cleri non est fundabilis nisi yronice.

N 173^b in hiis tribus locis fundatur dominatio civilis clericorum. Primo in illo Luce XXII°, 25, 26: *Reges*

Three texts that might do it they could be taken ironically.

173^c *gentium dominantur eorum, vos autem non sic*; ubi notum est * quod Christus approbavit dominacionem

5 secularem regum gentilium, ut patet de Job, de Nabuchodonosor et de aliis regibus tam preteritis quam futuris. Sed iuxta beatum Bernardum interdixit eam

b suis apostolis. Secundus locus scripture in quo taliter fundaretur seculare dominium clericorum foret preceptum Christi Matthei X^o, 9: *Nolite possidere aurum neque argentum*; iuxta quod locutus est Petrus ceco,

ut legitur Actorum III, 6°, dicens: *Argentum et aurum non est mihi, quod autem habeo hoc tibi do*. Et hinc tradit pro regula, V^o capitulo sue prime epistole,

15 quod non simus *dominantes in clero sed forma facti gregis* ad deserendum mundum et eius concupiscencias, non coacte et invite, sed sponte et *ex animo*.

c Tercius locus scripture est dictum Apostoli, I^a Tim. VI°, 8, dicentis: *Habentes ergo alimenta et quibus*

20 *tegatur, hiis contenti simus*. Ille autem non est contentus alimento et tegumento qui ultra hec exigit nedum temporalium superaffluenciam ad ministrandum sed ad dominandum, nec solum clericaliter sed seculariter. Unde contendimus instancius circa iuris-

25 dictionem et secularem dominacionem tamquam nobis privilegium requisitum, quod tangit Doctor Solempnis, VI° quolibeto q. XXIII^a, sed cum formidine; *quod*, inquit, *ecclesiastici temporalium habeant jurisdictionem forte non multum expedit et erat forte venenum*

Opinion of Henry de Gandano.

7. 8. B: eam apostolis.

15. A: sub forma.

17. B: et vite.

18. A: apostoli apostoli.

27. A B in marg.: Henricus (B addit: hereticus) de Gandano; hereticus — hec distincio non ad Henricum sed ad Johannem de Gandavo pertinet.

27. Doctor Solempnis. This is the distinguishing name of Henricus de Gandano († 1295); comp. Jöcher, Gelehrtenlexicon, II, 1503; Fabricius, Bibl. lat. III, 200.

quod legitur cecidisse in ecclesia Dei tempore Constantini qui in iurisdiccione sua dotavit ecclesiam, sed non assero.

who was very
mild in his ex-
pressions.

Iste autem doctor reprobatus fuit acute, quia tractavit de potestate pape, ideo innuit cum formidine quod debuit constanter asserere, ut docet Hugo de Sancto Victore, libro II° De Sacramentis, parte II°, capitulis III° et VII°. Nam quod amplius est quam liber usus fructus in clero, vergens ad ritum mundanum, malum est, quia sacerdotalis officii tardativum. Cum ergo in istis locis scripture non fundatur clero civilitas sed plane contrarium, nec est scriptura sibi ipsi contraria, utinam illud dominium esset suspensum a clero, quousque in scriptura sacra eius invenerit fundamentum, et vellem si Deo placeret quod nullus sacerdos haberet primatum vel privilegium ecclesie quousque cartam illius invenerit in scriptura. Cum enim nemo debet privilegium appetere nisi sibi utile, et secundum Augustinum *si utile est, ibi invenitur*, videtur quod ad clericum privilegiandum pertinet quod cartam tam autenticam inveniat in scriptura; tunc enim laboraremus circa eius noticiam, niteremur in deposicione sic nobis adversaria ex deformitate vite nostre ad cartam illam. Et tercio non acceptaremus tantum onus nisi quasi nolentes ad magnam instanciam populi pro spirituali suffragio nos urgentis.

All ceremonies
should likewise
be grounded in
Scripture.

Si autem arguitur per locum a simili quod ritus nostri non valent, cum non sint fundabiles in scriptura, dico quod docto hoc de quocunque ritu est conclusio concedenda, quia tunc non sonaret ritus talis pietatem vel religionem Christi. Unde pro illis que non expresse docentur in scriptura sacra, si quadam evidenciam topica suadentur, non debemus

12. 13. A A₁: sibi ipsa.
sonaret.

29. A in marg.: Nota.

30. B: tunc

33. A in marg.: Quomodo debet defendi et teneri scriptura sacra. Ritus. B in marg.: Contendendum non est contra ritus dum topice fundantur in scriptura.

O 173^e multum contendere sed conclusiones expressas ipsius scripture omnibus modis defendere. Et error huius sentencie fecit divinam theologiam contempni et leges exteras exaltari; de quo conqueritur dominus 5 per prophetam Osee VIII°, 12: *Scribam, inquit, ei multiplices leges meas que velut aliene compute sunt.* Et revera rex et lex sua sese in dilec- 173^d cione et odio * consequuntur. Et hec est causa totius confusionis ecclesie, quod claudicat plus intendens 10 legi humanitus superaddite quam divine.

P Et si queratur ubi in scriptura fundatur lex supra- dicta fundans dotacionem ecclesie, dicitur quod fundacio proportionaliter ad eius necessitatem fundatur implicite in illo Luce XVI°, 9: *Facite vobis amicos* 15 *de mammona iniquitatis,* et in illo I^a Tim. VI°, 17: *Divitibus huius seculi precipe non sublime sapere, nec sperare in merito diviciarum, sed facile tribuere,* et in illo Luce X^o, 5, 7: *In quamcunque domum intraveritis ibi manete edentes et bibentes que apud* 20 *illos sunt: dignus est enim operarius mercede sua.* Nunquam autem fundari potest in scriptura quod sacerdocio Christi conveniat dominacio civilis et sicut non est contendendum circa sequelam tante dotacionis ex scripturis cum merito clericorum, sic non est 25 contendendum circa ablacionem eius si eveniat, nisi forte de quanto docetur ex scriptura quod aufere- illorum bonorum per clerum foret sancte ecclesie utilior.

30 Tercio arguitur per hoc quod dominacio civilis est perfecta tam a Christo quam a philosophis appro- bata; perfecciori ergo parti ecclesie debet potestas illa infundi per Christum a quo est omnis potestas.

Scriptural
authorities for
the true law of
endowment

Objection:
3. Rule is a per-
fection and so
belongs to the
more perfect
part of the
Church.

11. A in marg.: Questio. Nota fundacionem dotacionis ex lege Dei.
23. B: non est concedendum. 25. B: concedendum circa abla-
cionem si. 30. A in marg.: Tercia obieccio.

Sicut ergo beatus Silvester non accepit illam partem ¹⁷^{3d} P imperii a Constantino, sic nec aliquis sacerdos cuiusquam terreni principis accepit ab eo dominacionem huiusmodi secularem sed immediate a Christo; prius enim tempore vel natura fuit beatus Silvester dignus ⁵ habere dominacionem illam imperii quam cesar sibi diviserat, et per consequens prius fuit data a Deo, quam cesar ipsam sibi resignaverat, et cum eque digni fuerunt prius alii Christi vicarii, videtur quod eciam illis infuit potestas taliter dominandi. Et ista ¹⁰ videtur sententia cuiusdam Nicolai Putanensis super epistolam ad Romanos, qui vocat episcopos ex hinc miseros, quod volunt se subicere in onere tributi et aliis serviciis exactis a brachio seculari. Et fundat se super dicto Apostoli Hebreis VII°: *Omnimodo* ¹⁵ *maior est ille qui benedicit, quam ille cui benedicitur*, et per hoc probat Apostolus quod Melchisedech rex Salem qui gessit typum Christi fuit maior quam Abraham cui benedixit (ut legitur Gen. XIV°). Sicut ergo sacerdocium est dignius imperio, sic oportet ²⁰ Romanum pontificem esse digniorem imperatore accipiente imperium ab illo pontifice, et per consequens, oportet conferentem habere illud imperium, et non esse subiectum suo elemosinario, quia tunc non foret papa omnimode ipso maior, sed secundum ²⁵ eandem rationem qua benedicit et confert sibi spirituale imperium foret ipso subieccior.

Answer:

In isto puncto sunt nimis multi maniaci, putantes Q nedum maiores sacerdotes sed minores singulos debere

6. 7. B: sibi dimiserat.
marg.: Nicolaus Putanensis.

8. A A₁: ipsam deest.
28. A in marg.: Responsio. Arguitur pro dominacione civili sacerdotum et dissolvitur (Below 17^{3d} without mark of reference).

11. A in

15. Verba apostoli ad Heb. VII, 7: *Sine ulla autem contradictione, quod minus est a meliori benedicitur.*

Q 17^{3d} super omnes reges et principes seculariter dominari, in tantum quod iste Nicolaus dicit quod reges debent esse advocati sacerdotum, quia si ipsi eque immediate haberent potestatem illam cum sacerdotibus, ecclesia
 5 non servaret monadem, eo quod forent duo capita eque primo. Et in istam blasphemiam ex defectu intellectus scripture incidunt multi iuriste facientes suos prepositos insanire. Conceditur ergo quod dominatio civilis sit quodammodo perfecta et necessaria
 10 perfecte supposito ad dominandum tam clericos quam
 174^a laycos * insolentes. Sapit tamen (in quantum talis) veniale peccatum; ideo non potuit Christo competere, nec auctorizatur in Christo et evangelio expresse sed
 innuitive, et ideo inferiori parti ecclesie quam Apostolus
 15 1^a Cor. VI°, 4, vocat *contemptibilem* debet competere. Illa ergo dominatio non pure capit complecionem suam a Christo, sicut spiritualis dominatio vel potestas, sed completur ut sic per ritus humanos. Unde pro tali complecione et legum aggregacione dicit Augustinus
 20 super Joh., Omelia VI^a (ut recitavi superius) quod non iure Dei sed imperatoris dicimus quod hec villa vel domus est mea, non quod ius Dei sit omnino alienum a constitucione civilis domini, cum oportet legem Dei dare gratiam que est civilis domini fundamen-
 25 tum, sed non secundum illam culpam quam contrahit est a Deo. Et sic intelligo Augustinum in Epistola XXXVII^a ad Macedonium sic dicentem: *Inter mundanos quedam iura constituuntur que appellantur civilia, non quod hinc fiat ut bene utentes sint,*
 30 *sed ut male utentes minus molesti sint.* Quando autem hec iura consonant legi Dei que est per se iusta, tunc

Extravagant rights of rule are often claimed for priests.

All civil rule smacks of sin.

10. B: perfecta et intra. ib. domandum in codd.
 Dominatio civilis sapit peccatum in quantum talis.
 in evangelio. 18. A in marg.: Augustinus.
 imperatoris.

11. B in marg.:
 13. A A₁: Christo
 21. B: sed iure

21. See above pag. 301.

evenit quod sunt iusta, et quando deficiunt ab eius ^{174^o Q} regulacione sunt iniusta. Ideo dicit veritas Matthei V^o, 20: *Nisi habundaverit iusticia vestra plus quam scribarum et phariseorum, non intrabitis in regnum celorum.*

Silvester
accepted alms,
not civil
authority,

Falsum ergo assumitur quod sacerdos Christi acci- R
pit dominacionem civilem a Christo, sicut nec Silvester
accepit a cesare, sed elemosinam accepit ab eo. Prius
ergo tempore et natura habuit Silvester omnia bona
imperii, immo fuit dominus super astra et omnia in-
feriora homine in natura, sed non titulo civili, ymmo ¹⁰
titulo gracie quo *iusti sunt omnia*; sed post accepit
in usum corporalem titulo elemosine post donacionem
cesaris, et adhuc in illa elemosinacione cesaris prius
naturaliter sed non prius tempore egit Deus. Unde
nec Constantinus nec Deus ipse potuit donasse domi- ¹⁵
nacionem civilem beato Silvestro stante puro ordine
clericali, ideo cum illa non habet auctoritatem a scrip-
tura sacra, et cum secundum Augustinum *si sit utilis,*
in scriptura sacra invenitur, manifesta patet quod
non ad sensum catholicum intelligitur illa carta Con- ²⁰
stantini, posita in decretis, XCVI^a d., *Constantinus*, quod
resignavit sibi ibidem dominacionem civilem, sed ele-
mosinam vocatam perpetuam vel stante civili dominio
apud cesarem vel extincto.

which would
have been in-
consistent with
his orders.

Christ bade his
clergy be sub-
ject to princes.

Et quantum ad dictum Nicolai Putanensis, patet ²⁵
quod equivocat vel blasphematur. Nam Christus facto
et verbo precepit et docuit clericos suos subdi prin-
cipibus, sic enim precepit Petro Matthei XVII°, 25,
quod solveret didragmam cesari pro Christo et Petro
figurante suam ecclesiam, et interrogatus si licet dare ³⁰
censum cesari, ostenso sibi denario cuius imago et
superscriptio erat cesaris, sic subiungit: *Reddite ergo*

2. B: sunt iniusta — ideo dicit veritas deest. 3. A: vestra quam plus
5. A in marg.: Responsio. 32. A in marg.: An benedicens univer-
saliter sit dignior benedicto (Below 174^a without mark of reference).

R 174^a *que sunt cesaris cesari et que sunt Dei Deo.* Et Petrus ex ista doctrina precepit suis (quod et facto docuit) ut *sint subiecti regibus et ducibus eciam discolis* (ut patet prima Petri II°, 18). Et Apostolus docet
 5 Rom. XIII°, 7, quomodo debemus obedire principibus, cui tributum dantes tributum, et cui vectigal vectigal, et multo magis nos qui sumus elemosinarii secularium principum debemus esse subiecti nostris elemosi-
 174^b nantibus, * cum tam graves et sancti apostoli non sic
 10 dotati a principibus ita fecerunt.

Uterius conceditur quod sacerdocium est dignius civili imperio, et sic minimus sacerdos (in quantum talis) est maior quam temporalis dominus (in quantum talis), cum potestas spiritualis sit prestancior corporali.

Priesthood is nobler than civil rule,

S Sed notandum (ut supra dixi) quod est dare duplicem dignitatem et maioritatem, scilicet quoad iudicium Dei secundum leges suas vel quoad iudicium mundi secundum suas leges. Quoad iudicium Dei secundum suas leges diffinit Christus Matthei XI°, 11,
 20 quod *inter natos mulierum non surrexit maior Johanne Baptista*, nam persona humilior et ad utilitatem ecclesie ministrativior est quoad Deum maior (ut patet Luce XXII°, 27). Secundo modo ille qui secundum leges humanas habet primatum in reputatione
 25 eorum superiorem vocatur apud mundum maior et dignior, licet sit apud Deum indignior; et isto modo constituit Constantinus quod episcopus Romanus sit dignior aliis, ut patet XCVI^a d., non respiciens sive fuerit dignior sive indignior quoad Deum. Unde nec imperator
 30 nec cardinales habent potestatem constituendi hominem in tali dignitate, nec licet fideli asserere quod, eo ipso quo isti sic decreverunt vel elegerunt, oportet Deum

but with a nobleness that depends on service, not on position.

5. in codd. Rom XII.

11. A in marg.: Responsio.

15. A in

marg.: Duplex dignitas et maioritas.

15. A: dare deest.

17. B:

quoad — leges deest.

22. B: ministracior.

27. A A₁: epi-

scopus suus. 29. imperator; in codd.: A B: $\overline{\text{ipr}}$ A₁ $\overline{\text{ipr}}$.

30. B:

nec habet.

assistere dando constituto in tali primatu dignitatem ¹⁷⁴ S
et maioritatem simpliciter quoad Deum, quia illud
sacramentum non est fundabile ex scriptura sacra.

Nor does it
follow
that priesthood
includes the
right to rule.

Istis premissis patet quod Christi sacerdocium et
clericatus in expropriariis sortis sue est dignius domi- 5
nacione civili, sed summa stulticia foret ex istis conclu-
dere quod omnis sacerdos debet excellencius dominari
civiliter. Nam iuxta istam vesaniam sequeretur quod
Deus et omnes angeli excellencius quam papa domina-
rentur civiliter. Iste ergo dignitates in papa et impera- 10
tore sunt disparium specierum nec sunt compossibiles
in eadem persona simplici propter imperfectionem quam
sapit civile dominium. Unde passiva elemosinacio est
perfeccior quam civilis dominacio, et (ut alias dixi)
vocata civilitas in mixto clerico facit subiectum im- 15
perfeccius, quam foret pure clericus ceteris paribus.

That the Em-
peror is blessed
by the Pope
does not make
the Pope an
Emperor,

Et quantum ad auctoritatem apostoli, Hebreorum ^T
VII°, 7, dicitur quod (sic habet textus noster) *sine*
ulla autem contradiccione quod minus est a meliori
benedicitur; quod intelligendum de benediccione ²⁰
auctoritativa, non positiva obice in benedicente. Nam
omnia opera domini benedicunt creatori, et sacerdos,
membrum diaboli, benedicit predestinato, carissimo
filio Dei. Ideo maneat quicumque sacerdos sine hoc
quod contradicat suo ordini et est melior layco (in ²⁵
quantum huiusmodi) cui potestative benedicit. Sed
longe hoc ad inferendum quod clericus debet dominari
civiliter, cum ratione maioritatis infertur oppositum.
Clericus ergo debet aufugere primatum, gloriam et
excellenciam quoad mundum, et in hoc consistit eius ³⁰
maioritas quoad Deum. Nec video quomodo funda-
bitur pure ex fide scripture quod oportet imperatorem
accipere imperium a suo pontifice. Consonum tamen
est quod benedicat electo tamquam superior quoad

or by the same
rule he would
be married.

16. A: ceteris pauperibus; A₁ correxit; sed peribus iam extat. 23. In
codd.: membra. 32. B in marg.: Accepicio imperii non fundatur in
fide aut scriptura.

T 174^b Deum, sed non oportet si confirmaverit imperatorem quod ipse sit excellencius imperator, quia tunc foret coniugatus et omnis ordinis. Sicut ergo Deus potest conferre alteri denominationem creatam, licet in se non
 174^c habeat hanc * vel talem, sed habet in se virtutem excellencio-rem, sic est de prepositis ecclesie. Nec movet consideracio de monade, quia solus Christus est caput universalis ecclesie, sancior in clero militante, ad cuius ducatum maior pars militantis ecclesie ambulat
 10 vias domini, est caput militantis ecclesie quoad Deum.

V Sed ille in quem militans ecclesia consenserit ut primatem est caput militantis ecclesie quoad mundum. In alio autem genere primatus est imperator, et sic tam papa quam imperator uterque alteri sub-
 15 iectus, sed papa simpliciter superior si non ponat contradiccione in nomine. Et sicut materia prima et forma sunt duo genera causarum quarum est dare materiam causam primam in suo genere, et formam causam primam in suo genere, et mundum primum
 20 ex eis compositum utroque genere perfeccionum, sic est in elementari compositione militantis ecclesie.

Pope and Emperor have each a primacy but in different ways.

Unde absit fidelem credere quod quilibet sacerdos Christi (in quantum huiusmodi) sit superior in dominatione civili quam aliquis rex vel dominus secularis,
 25 ut dicit doctor predictus. Si tamen papa haberet dominationem illam immediate a Christo et non ex titulo elemosine cesaris, non video quin deberet concedere quod papa et totum genus sacerdotum dominaretur seculariter super singulos reges terre, ita
 30 quod sicut quilibet superficies dicitur infinitum maior quam linea, sic quilibet sacerdotis dominacio civilis foret infinitum maior quam aliqua dominacio principis secularis. Et potest hoc confirmari, cum sacerdos et

According to the claims made for the clergy every priest would be civilly above the King;

6. AB in marg.: Nota de triplici capite.

7. monade, id est: unitate.

11. B in marg.: Nota bene caput ecclesie militantis.

22. A in marg.: Nota

quomodo Christus, quomodo papa et quomodo imperator sunt capita ecclesie

(Above 174^c without mark of reference). 33. A in marg.: Nota racionem.

and competent to make him yield up his kingdom. specialiter papa potest iniungere cuicunque principi^{174°} **V** virtute potestatis clavium quod renunciando toti dominacioni sue det ecclesie in perpetuam elemosinam cuncta que possidet. Vicarius ergo Christi potest virtute clavium habere quotquot bona voluerit ex⁵ privilegio concessio Petro Matthei XVI°. Sed (ut dixi superius) nec tenetur secularis pandere sibi peccata, quantumcunque restrinxerit potestatem clavium, nec talem penam acceptare sive consilium pro salutari penitencia nisi gratis voluerit, et si vicarius Christi¹⁰ inordinate urgeat, tenetur resistere.

So the chief rule in England was claimed for Gregory XI.

Nec moveat quod Gregorius XI. fuerit in genere secu-¹ laris domini capitalis dominus regni nostri, ex hoc quod potuit catholicare omnes cartas religiosorum possessio-² natorum in Anglia, quo facto fuissent exempti a iurisdic-¹⁵ cione regali. Item, potuit arrestare per bullas suas quem-² cunque hominem legum regis nostri eciam infra regnum nostrum, non petita licencia a rege, et tercio (quod³ maximum est) ipse potest hereticare quod domini tem-²⁰ porales possunt auferre temporalia ab ecclesia delin-²⁰ quente, et per consequens catholicare eius oppositum.

Such claims are insane.

Ista, inquit quidam, fecit de facto satis legitime.¹ **X** Sed deliramenta sunt ista, quia sic rex Anglie teneret de utroque archiepiscopo in capite, non econtra; sicut enim papa se habet ad cesarem, sic archiepiscopus²⁵ noster se habet ad regem quoad illud genus domini.

Supreme power might as well be claimed for every triar,

Item, tunc omnes fratres ex vi potestatis clavium² dominarentur seculariter toti mundo, quod est contra³ ^{174°} professionem eorum et (ut ipsi vere credunt) contra legem Christi. Sic enim quilibet dominus secularis³⁰ iniuriaretur presbitero detinendo sua temporalia.

or simple priest;

Item, quilibet simplex sacerdos habet parem potesta-³ tem ordinis cum papa, et ad illam potestatem ordinis consequitur essencialiter proportionalis potestas secula-

12. A in marg.: Triplex obiectus.

16. B: bullas suas quidemque.

22. A in marg.: Responsio.

27. A in marg.: Contra dominacionem civilem cleri (Below 171° without mark of reference).

X 174^a ris domini; ergo quilibet simplex sacerdos habet titulum de iure ad dominandum seculariter toti mundo. Sed dic buphotracti maledicti tot dominati; tunc enim nec foret ordo nec civilis dominacio, nec oporteret sacerdotes acquirere sibi titulos in suscipiendo ordines, cum illo titulo ordinum excellunt seculariter quemlibet regem mundi.

4 Item, parem potestatem dominandi seculariter habet quilibet presbiter regni nostri, sicut haberet supposito quod ipse solus foret sacerdos in Anglia et rex noster
10 conquireret quotquot regna, sed tunc foret secularis dominus capitaliter omnium bonorum regni nostri. Ergo et modo de iure. Aliter enim sequeretur quod civilis dominacio pape dependeret ab integritate dominacionis imperii, et per consequens, papa nitendo
15 destruere imperium, destrueret proprium civile dominium, vel si ipse debet dominari seculariter super omnes nationes iam infideles, per idem quilibet sacerdos habet ius ad taliter dominandum.

5 Item, tunc superflueret carta cesaris tamquam impossibilis et heretica, non ergo incorporanda foret in
20 canone tamquam paris auctoritatis cum dictis sanctorum doctorum, ut patet XCVI^a d. *Constantinus*; ibi enim dicitur quod Constantinus quarto die sui baptismi contulit privilegium Romano pontifici et ordinavit ut,
25 sicut ipse imperat aliis regibus, sic eius episcopus aliis sacerdotibus, unde iudicat et discernit quod episcopus Romanus habeat potestatem utendi insigniis regalibus, unde et sancivit, dixit et consuluit quod ditavit ac sua largitate concessit et ex imperiali potestate
30 statuit et confirmavit ut usque in finem mundi dona

who indeed on the theory would be chief lord of all our goods.

Moreover on the same theory the donation of Constantine was impossible and heretical.

2. A A₁: Sed dum; hic aliqua verba excidisse videntur. Quid sibi vult hoc verbum buphotracti? Verisimiliter legendum: Dic bufo crati: maledicti tot dominati (Matthew). 12. A: modo de matre; A₁ de matre correxit in: dominatur. 24. B: contulerit. 27. B in marg.: Hic probat quod papa habet auctoritatem dominandi civiliter a cesare sed non a Deo.

23. Hic memorata e decretali *Constantinus* mutatis tamen aliquot verbis deprompta sunt.

sua et privilegia maneant illibata. Et multa alia verba ¹⁷⁴ X
ibi inseruit que iuxta succedentem superbiam sonarent
in heresim, quia innuerent papam esse elemosinarium ce-
saris, et per consequens ipsum posse revocare donatum
condicione dirupta, cum dicit se ordinare ut per manus 5
beati Silvestri et successorum eius omnia disponantur.

And if that were
put aside no-
thing to the
same effect
would be found
in scripture.

Et credo, si ista carta relicta fuerit, non invenirent Y
cartam aliam in scriptura. In tales infinitas vesanias
antichristinas inducitur populus in ecclesia propter
reliccionem evangelii, propter oblivionem paupertatis 10
Christi et candentem cupiditatem ad fastum seculi.
Vidit enim quod, si beatus Silvester recepit secundum
dictam formam dominium illud a cesare, tunc cesar
habens integrum imperium, tam large benedicens pape
foret quoad seculum ipso maior, cum partem sue 15
magnificencie impertitus fuisset elemosinario suo pape.
Ideo querunt mendaciter alias minas hereticas et blas-
phemias, dicentes quod Christus, Petrus et alii domi-
nati sunt civiliter toti mundo, et illo iure, non iure
cesaris gaudent suo dominio. Idem est expresse contra 20
Augustinum super Joh., Omelia VI^a, *et contra decretum 175^a
distinccione VIII^a, *Quo iure*, et contra beatum Ber-
nardum, libro II ad papam Eugenium: *Esto, inquit, ut
alia ratione tibi vindices dominatum sed non iure
apostolico*, quod probat efficaciter ex scriptura. 25

CAP. XV.

A second doubt
is whether the
king may with-
draw Church
temporalities on
account of
abuse, or when
the clergy are
in contempt.

Secundum dubium est, si rex Anglie a clero suo A
legio potest legitime auferre temporalia donata ecclesie

12. B: Vident.

14. B: integrum dominium.

24. In codd.:

vindicens. Correxī e textu s. Bernardi.

25. A: scriptura. Sequuntur

verba: Hospodyne racz pomoc psati. Id est: Domine velis adiuvere
scribentem. A₁: cap. XVI in textu.

27. A in marg.: Materia de

ablacione temporalium cleri (Above 175^a without mark of reference).

22. Decr. I pars, dist. VIII, c. I.

23. Bernardi, De Con-

sideracione lib. sec. (Opp. pag. 1021).

A 175^a pro cleri sui abusu elemosine vel contemptu. Et
 est dubium istud necessariissimum ad tractandum,
 quia multis et magnis de regno nostro videtur quod
 pars affirmativa conclusionis sit satis catholica, aliis
 5 autem pinguioribus regis elemosinariis videtur quod
 conclusio sit omnino heretica. Et indubitanter assero
 quod, si conclusio ista sit heretica, supposito facto
 regali regum Anglie, vel totum regnum vel maior
 pars eius est exhinc infectum heretica pravitae; et
 10 cum sacerdotes et specialiter episcopi et scolastici
 regni nostri tenentur predicere regi et regno suo peri-
 culum, patet quod ipsi specialiter et regnum commu-
 niter tenentur in isto puncto cognoscere veritatem.
 Non enim sunt rex et regnum adeo indurati quin,
 15 docto quod dogma illud foret hereticum, ipsum non
 amplius practizarent, sed ad vocem multitudinis cleri
 sui concito revocarent. Sic enim ad predicacionem
 Jone Ninivite salubriter penitebant (ut patet Jone III°
 et Matthei XII°), sic etiam Nabugodonozor conversus
 20 est ab infidelitate et salvatus finaliter virtute Dei et
 prudencia Danielis (ut patet in canone XXIII, q. IV.
Nabuchodonosor ex historia prophete et testimonio
 Augustini); et revera videtur maior dispositio in regno
 nostro et eius principibus quam fuit in predicto populo
 25 infideli. Quomodo ergo foret fidelis vel caritative
 diligens regem suum qui videret ipsum ex ignorancia
 super oram baratri paratum ad precipitium sempiter-
 num et assistente revocandi noticia in sepe conversionis
 ex negligenti desidia permetteret tam gravem populum
 30 in corpore et anima perpetuo interire, specialiter si
 ad speculandum et prenarrandum regis et regni peri-
 cula sit pinguiter premiatu? Nonne dicit Deus pro-

Many think he
 may, and that
 the clergy
 should tell the
 king so.

5. B: regis — videtur deest. 17. B: concicio revocarent. 22. A in
 marg.: Nabuchodonosor salvatus est. 27. B: ad precipitium.
 28. A A₁: in sepe conversionis. 30. B: interire deest.

phete Ezechielis XXXIII°, 7, 8: *Et tu fili hominis* ^{175^a A}
speculatorem dedi te domui Israel, audiens ergo ex
ore meo sermonem annuntiabis eis ex me. Si me
dicente ad impium: Impie, morte morieris, non fueris
locutus, ut custodiat se impius a via sua, ipse impius ⁵
in iniquitate sua morietur, sanguinem autem eius de
manu tua requiram. Et multo magis in tempore
 legis gracie, quando debemus ex lege Christi habere
 ampliorem noticiam et amorem et insuper habemus
 a rege temporalem retributionem amplius quam habuit ¹⁰
 Ezechiel vel quam propheta alius veteris testamenti.
 Dampnabilis ergo foret nostra segnicies.

Three futile
 reasons for not
 warning:

1. The king
 would take
 away our tem-
 poralties.

2. The matter
 has been decid-
 ed in the
 Papal Court.

3. The realm
 goes on well
 while the clergy
 is silent.

Nec valet ista triplex infamis instancia, prima qua ^{1 B}
 dicitur quod rex et regnum forent exhinc exasperati
 ad auferendum temporalia que habemus. Ista enim ¹⁵
 accusans obieccio indicat quod plus diligimus nostra
 temporalia quam datorem, cum irreligiose plus time-
 mus amissionem nostrorum temporalium quam amis-
 sionem perpetuam corporis et anime regis nostri.
 Secunda instancia dicit quod ista materia * ventilata ^{175^b 2}
 est et decisa in Romana curia coram papa. Revera
 non credo sed, supposito quod sic, illi quibus illud
 est cognitum sunt accusabiles tamquam proditores
 qui sic celant istud periculum. Nam infinitum plus
 est periculi quam si quotlibet corporales hostes ex ²⁵
 scitu celantis invaderent et destruerent funditus regnum
 nostrum, et insuper cum tales dampnantes istam
 materiam sunt mortui vel divisi, stultum foret ex-
 pectare publicacionem decisionis eorum in tanto
 periculo. Tercia instancia dicit quod tam rex quam ³
 regnum processit prospere, quando clerus noster a
 tractatu talis materie supersedit. Ista ficticia destructa

1. A in marg.: Mate (verbum Bohemicum) id est: habetis (sive habeto).
 4. A A₁: Impie deest. 12. A A₁: signicies. B: singulicies. 13. A in
 marg.: Triplex instancia. 20. B: ventulata.

B 175^b est superius XII. cap.; et in proposito inficit se ipsam.

Quomodo, inquam, regno nostro inesset prosperitas, quando a rege et capitalibus eius tam prelati quam dominis defenderetur tanta iniquitas. *Error enim cui*
 5 *non resistitur approbatur*; sed altera istarum est nedum error sed heresis pro qua dignum esset ut rex et totum suum sacerdocium destruat. Ideo non
 10 dubium rex et domini seculares sed specialiter prelati regni facerent in isto diligenter inquirere veritatem et excitarent defenderentque theologos hoc tractantes, cum eis incumbit errores tales discutere et de periculo regem et regni incolas premunire. Et revera ex utraque parte contradiccioni sequitur grande periculum, eo quod, sive sit hereticum sive non sit hereticum,
 15 supposito facto magna pars regni nostri ex adhesione, ex defensione vel omissione inficitur heretica pravitate.

Such a serious question ought to be settled.

Intendo ergo isto modo procedere: primo narrare factum regum Anglie in hac parte, secundo recitare opiniones doctorum in materia, et tercio obicere contra illas.
 C 1 Quantum ad primum, patet legenti cronicas regni nostri quomodo Willelmus conquestor multas elemosinas regum Saxonum de abbatiis, de episcopatibus et aliis dotacionibus sub nomine perpetue elemosine pro perpetuo variavit, nunc subtrahendo, nunc transferendo
 25 et nunc loco cleri prioris extraneos inducendo. Nec valet fingere sompnia quod vel a papa habuit licenciam plus ad ista quam ad conquestum regni de iure sibi debiti. Et sic de sompno quo fingitur ipsum post restituere omnes ablatarios clericos, sicut nec restituit heredes
 30 Saxonum rebellantes; et revera hereticare ipsum finaliter, cum totum ius regni fuit ab ipso ad omnes reges medios successione hereditaria usque hodie derivatum, foret minis infectiva presumpcio. Infectiva dico,
 quia hereticaret reges clerum et populum interim suc-

History of the question. William I. rearranged many foundations or transferred them.

Suppression of the Templars.

11. Codd.: in errores. 17. A in marg.: Nota tria. 20. A in marg.: Nota quomodo practisata est ablacio temporalium. 32. B: successive. 34. B: internum succedentes.

Recent exam-
ples of tem-
poralties seized.

cedentes; sed dimissis destruccionibus Templariorum ^{175^b} C
et ablacionibus privatis que interim contigerunt, reco-
lamus de ablacionibus talibus que diebus nostris per
illustrem regem Edwardum tercium erant facte. Nam
temporalia domini Willelmi Bathman Norwycensis 5
capta sunt in manus regis et tenta duodecim annis
continuis pro contemptu. Et idem contigit de domino
Johanne Gransoni Exoniensi, de fratre Thoma de * 175^c
Lyle, episcopo Heliensi, et sic de multis ablacionibus
quas diebus nostris cognovimus. Ymmo Ricardus II. 10
rex noster sicut avus suus practizat hoc annuatim in
religiosis possessionatis de Francia; nec super isto
consulunt curiam Romanam, quia ut constanter defen-
dunt ista potestas directe pertinet ad coronam. Nec
recolo quod temporalia mobilia ablata restituunt, cum 15
contemptus vel forisfactura elemosinariorum regis
requirit ut gravius puniantur, nisi quod rex miseri-
corditer eos respicit, sicut in possessionem elemosina-
rum regni sui eos misericorditer introduxit.

Three conclu-
sions laid
down by a
doctor:
1. a definition
of heresy;

2. denial of the
King's right to
deprive

In ista materia est quidam doctor qui sui gracia 2 D
misit mihi in scriptis tres conclusiones huic materie
pertinentes. Prima, describendo heresim, dicit quod 1
posicio sive assercio heretica est error periculosus,
pertinaciter defensatus, directe repugnans catholice
veritati. Secunda, non est possibile reges Anglie 2

1. A B: templaziorum.

2. B: privatis deest.

8. A A₁: Oxo-

niensis, B: Exoniensis.

9. A: Hyle.

11. B: hoc amicitium in.

20. A in marg.: Tres conclusiones.

5. Willelmus Bateman: Walsingham. Hist. Angl. I, p. 262. He was bishop not quite 11 years (1344—1355) and during that time he was frequently employed in embassies abroad and must have been in the favour of the King. It is possible however that Wyclif does not refer to a deprivation of all his temporalities, but to some one estate of which he was deprived by the King's courts in the course of a lawsuit (Matthew). 8. Johannes Graunson ap. Walsingham l. c. pag. 309. Cf. Rolls of Parliament II, 245^a. 8. 9. Thomas de Lyle see Walsingham I, 285. 10. Cf. Rolls of Parliament III, 22^b.

175° **D** legitime posse auferre simpliciter temporalia cleri sui. of temporalities;

3 Tercia, ii domini reges temporalia a clero suo nunquam legitime abstulerunt, sicut nec ceteris paribus poterunt in futurum. 3. denial of such right both in past and future.

1 In ista materia suppono quod loquatur de clero communiter, ut includit quemcunque habentem caracterem sacerdotalis ordinis. Si autem loquatur laxius, tantum placet. Ex quo patet quod omnes sacerdotes conversantes in Anglia sub protectione regis, sive
10 seculares sive religiosi, possessionati vel expropriarii, sunt clerus legius regis Anglie, sic enim loquuntur multa decreta, nunc de clerico re et nomine, nunc autem de clerico nudo nomine, ut XL^a, d. sub auctoritate Chrisostomi dicit Canon: *Multi sunt sacerdotes et*
15 *pauci sunt sacerdotes, multi in nomine, pauci in opere, quia non locus vel cathedra facit sanctum sacerdotem sed econtra.* Abiecta itaque ista signacione difficile foret scire quis esset clericus vel sacerdos.

2 Secundo suppono quod clericus tam in Anglia quam
20 alibi posset quantumcunque enormiter peccare quocunque genere peccatorum; patet de episcopo Scarioth, de religioso Sergio et multis aliis sacerdotibus, de quibus scriptura sacra et cronice faciunt mencionem, ymmo cotidiana experientia idem docet. Non enim
25 habet clericus (in quantum huiusmodi) titulum sue confirmacionis a domino, sed ex testimonio sanctorum doctorum habemus quod ratione dignitatis ordinis et dyabolice temptacionis plus aspere peccant communiter gravius quam vulgares, sicut oculata fide con-

5. A in marg.: Tres supposiciones. B in marg.: Nota tres supposiciones.

14. 15. A in marg.: $\begin{matrix} \text{Multi} \\ \text{Pauci} \end{matrix} > \text{sacerdotes.}$ 15. In canone: multi nomine.

16. ibid: facit sacerdotem sed sacerdos cathedram. 20. B: enormiter peccare. 22. A₁ in marg.: Et Johanne papa XXIII. qui pro heretico et diabolo incarnato est condemnatus in Constancia.

13. Decreti prima pars, dist. XL, c. XII sub auctoritate auctoris Operis Imperfecti in Matth. hom. 43, cap. 23.

as is evident of
the false Pope
and his suppor-
ters:

c) that the
English Kings
believe they
have the right
thus denied.

On the doctor's
supposition the
Kings have
acted wrong-
fully;

and contrary to
the Catholic
faith;

spicimus de pseudopapa et suis pseudocardinalibus qui ex ^{175°} D
cupidine fastus et questus, non autem ex cupidine meri-
torii profectus conturbant sanctam matrem ecclesiam.

Tercio suppono facta regum Anglie superius me- ³ E
morata et perseveranciam regis et regni ad defenden- ⁵
dum hanc potestatem tamquam legitimam et regis
Anglie precipuam regalem. Ex quo sequitur quod
ipsi supponunt hoc regis privilegium non esse catholice
veritati dissonum sed consonum, cum (ut dicunt) sit
fundabile in scriptura in qua omnis veritas et non ¹⁰
nisi veritas catholica est contenta.

Ex istis sic arguo: Reges Anglie sepe abstulerunt
temporalia simpliciter a clero suo, ut patet ex suppo-
sitione tertia, et nec unquam abstulerunt sic legitime,
nec potuerunt legitime sic auferre, ut patet ex se- ¹⁵
cunda conclusione et tertia doctoris. Ergo in hoc
fecerunt qualiter non potuerunt legitime facere. Ex
quo sequitur ultra quod in hoc fecerunt qualiter
non potuerunt meritorie vel de * lege Dei facere, et ^{175^d}
cum omne opus humanum ex deliberacione sua pre- ²⁰
cedens sit legitimum vel illegitimum, meritorium vel
demeritorium, sequitur quod illegitime et demeritorie
sic fecerunt, et ultra sequitur quod inciderunt ut sic
in errorem periculosum, quia tam corporis quam anime
dampnabiliter perditivum. Et supposito errore isto in ²⁵
facto, patet quod est pertinaciter defensatus, quia rex
et regnum constanter defendunt hanc potestatem
tamquam legitimam eciam usque ad mortem cum
gladio si oportet. Et quod error iste sit directe con-
trarius catholice veritati, patet tripliciter ex datis. Primo, ¹
quia rex sic faciendo fecit quod non licuit nec licere
potuit, ut sequitur ex datis. Secundo, quia iniuste

12. A in marg.: Prima ratio.
corrigit: ex dictis.

23. B: ut in errorem. 30. A:

12. Comp. Joannis Hus. De ablacione bonorum temporalium
a clericis. (Opera ed. Norinbergensis 1558, tom. I, fol. CXXII^a.)

17⁵⁴ **E** abstulit aliena contra mandata secunde tabule, et
 3 tercio, quia fecit ista non in caritate contra veritatem
 catholicam Apostoli, I^o, Cor. XVI°, 14: *Omnia vestra*
in caritate fiant. Totum antecedens est ab adversario
 5 concedendum. Ex quibus ultra colligitur quod reges
 Anglie in sic faciendo sunt heretici, et cum illud usque
 ad mortem defenderant, sequitur quod decesserunt
 heretici et dampnati; et revera religiosus possessionatus
 qui credit hec omnia vel remisse vel nullo modo
 10 oraret pro dictis regibus iam defunctis et cum ex
 titulo sic orandi tenet a rege suas elemosinas tempo-
 rales.

and are there-
 fore obstinate
 heretics who
 ought not to be
 prayed for.

F Nec valet dicere quod nunquam simpliciter abstulit
 rex temporalia clericorum, quia certum est quod
 15 abstulit ab eis tam mobilia quam immobilia sine hoc
 quod unquam eis restituit et talem ablacionem vocant
 scriptura et communitas ablacionem simpliciter, vel si
 vocetur ablacio solum secundum quid, quia solum a
 parte ecclesie, non contendo sed scripturam et mundum
 20 in testes invoco quod tanta confiscacio qualis memo-
 ratur facta per reges Anglie fuit notabilis ablacio
 temporalium.

It is a mere
 evasion to say
 that the depri-
 vation was
 qualified;

Nec valet sompniare quod post ablacionem perce-
 perunt fructum eorum ex titulo caritatis, qua omnia
 25 sunt iustis communia, quia multi amaro animo et
 cum murmure ferunt ablacionem huiusmodi, nec sunt
 in capitulo cum illis quibus ait Apostolus quod
rapinam bonorum suorum cum gaudio susceperunt,
 ymmo quomodocunque dicatur, sequitur contra
 30 secundam conclusionem doctoris quod reges Anglie
 possunt in casu auferre simpliciter temporalia cleri sui.

or that the
 clergy still
 profit by them,
 since the right-
 eous possess all
 things;

8. B: erant heretici.

13. A in marg.: Ficcio.

16. B: quod

nunquam.

16. B: restituit talem.

23. A in marg.: Ficcio.

24. B: contra omnia quia.

26. B: ablacionem — cum gaudio deest.

28. B: cum gladio susceperunt.

or that the
clergy cease to
be such by
deserving
punishment.

Nec valet dicere quod merendo talem ablacionem ^{175^a} F
homo desinit esse clerus, tum quia hoc est contra
primam supposicionem, cum character ordinis sit in-
delebilis, tum quia sic pauci vel nulli clerici posses-
sionati docerent legitime quod gauderent privilegio ⁵
vel possessione ex titulo clericatus, quod nimis pre-
iudicaret ordini nostro. Nec est mihi verisimile quod
doctor stabit in isto, cum conclusio sua tertia dicit
quod nulli reges Anglie temporalia a clero suo un-
quam legitime abstulerunt, et cum aliquis ex dubio ¹⁰
fuit pro aliquo tempore fidelis clericus regis et tamen
postea decidens a clericatu meritorio et fidelitate regis
meruit post ut per regem sua temporalia auferantur.
Sic enim fuit de Scarioth quoad Christum et sic notum
est quosdam clericos alienigenas promotos in Anglia ¹⁵
coniunctos cum hostibus post regem Anglie defidasse.

Ex istis secundo arguitur quod nedum potuit sed
decurrit eum sic dotasse ecclesiam, ut licite posset sub-
trahere elemosinas suas in casu quo earum abusus
vergat ad detrimentum regni et subtraccionem evan- ²⁰
gelii; et scimus pro tempore antequam Britones * et ^{176^a}
Saxones dotarunt ecclesiam vel enim fuit ecclesia
nostra dotata, et interim tempore Saxonum ante ad-
ventum Augustini fuit fides Christi infideliter preter-
missa, tunc isti principes primo dotantes ecclesiam ²⁵
nostram non erant moti nisi titulo misericordie donare
plus vel minus nostre ecclesie ut nec cesar. Potuerunt
ergo dedisse clero nostro quantum decreverint, adi-
ciendo quamcunque condicionem honestam voluerint,
sed potuerant cum donacione sua primeva adiecisse ³⁰
condicionem honestam quod elemosinarii non con-

These endow-
ments were
first made after
the coming of
Augustine.

1. A in marg.: Ficcio.

17. A in marg.: Secunda ratio.

21. In

codd: simus.

29. A: adiecendo quantumcunque; voluerint — honestam deest.

17. Comp. Hus, De ablacione bonorum temporalium l. c. fol. CXXII^b.

F 176^a tempnant insurgentes in regem ad sui populi detrimentum. Omnia ista suppono ex cronicis et tamquam proxima per se notis. Non enim tenebantur reges sub pena excommunicacionis dotare suam ecclesiam dotacione perpetua plus vel minus, ut patet ex dictis; tunc enim tenerentur sub pena dampnacionis dedisse clero suum totale dominium, cuius oppositum suppono.

and may have had conditions attached to them; such as forfeiture by contempt.

G Et ex istis sic arguitur: Si secundum istam formam dotassent nostram ecclesiam, licite potuissent pro contemptu regis suam elemosinam subtrahisse, sed cum ista condicione potuerunt dotasse nostram ecclesiam, ergo potuerunt pro contemptu cleri datam elemosinam licite subtrahisse. Cum ergo illa condicio fuisset licita et honesta, consuetudoque regis et regni docent in facto condicionem illam fuisse adiectam, videtur nimis presumptuosa assertio quod principes nostri non potuerunt ab eis auferre temporalia quantumcunque deliquerint; ymmo cum absolute necessario potuerunt talem condicionem adicere, et iterum absolute necessario elemosinarii possent tantum delinquere, patet (ut sepe dixi) quod principes nostri absolute necessario potuerunt suas elemosinas subtrahere, periculo possibili imminente. Et per idem sequitur quod potuerunt cum possibilibus paribus subtrahere in futurum, quod sonat directe contra terciam conclusionem doctoris que dicit quod reges Anglie temporalia a clero suo nunquam legitime abstulerunt, sicut nec datis paribus legitime potuerunt in futurum. Et notate verba si, inquam, nec datis paribus potuerunt auferre legitime, tunc nec datis aliquibus paribus potuerunt auferre legitime, et per consequens in quantumcunque mag-

The customs of the realm show that such conditions were attached;

so our princes may on sufficient occasion withdraw alms.

8. A in marg.: Dotanda est ecclesia sub condicione (Above 176^a without mark of reference). 23. B: quod cum potuerunt. 28. A in

marg.: Conclusio falsa. 29. A A₁: paribus potuerunt. Codd.: in quantum. 31. A A₁: quantumcunque.

nam prodicionem regni nostri clerus possessionatus ^{176^a} G
 conspiraverit vel quantumcunque magna necessitas
 regno nostro contigerit, non liceret regi ad defensio-
 nem regni bona appropriata clero suo accipere; nec
 dubitat vel cecus logicus quin si liceret regi bona
 cleri in tali casu possibili qui tam sepe contigit, tunc
 poterit cum paribus sic auferre. Sed supponendo istam
 potenciam tamquam absolute necessariam, accedendo-
 que ad licenciam et debitum, probo primo rationa-
 bilitatem condicionis superius recitate: Nam rex Anglie ¹⁰

Such a condition
 is reasonable,

dotans ecclesiam suam nec debuit nec potuit ipsam
 dotare ad enervacionem vel deterioracionem regni sui.

for without it
 the King would
 damage his
 kingdom by
 giving
 endowments.

Cum omnis potestas sit a Deo qui non potest dare
 potenciam ad hunc finem, sed sic contingeret suppo-
 sito quod rex absolute dotassèt suam ecclesiam non ¹⁵
 subintelligendo condicionem illam, ergo oportuit con-
 dicionem illam subintelligi, et per consequens, quando
 contemptus cleri accidit, rex capiendo temporalia in
 manus suas non facit clero illi iniuriam, cum condicio
 ex defectu cleri dissolvitur. ²⁰

If he had no
 power over the
 possessions of
 the clergy he
 would not be
 King of all
 England,

Minor autem argumenti sic ostenditur: Si omnia
 illa bona quibus * dotatur nostra ecclesia immediate ^{176^b}
 et directe pertinerent ad papam, sic quod rex non
 habeat interesse in possessionibus vel personis, cum
 plus quam quarta pars regni sit devoluta ad ²⁵
 manum mortuam, sequitur quod rex noster non sit
 rex totius Anglie, cum plus quam quarta pars in
 manu mortua est decisa. Stat enim aliquid esse in

10. A in marg.: Racio.
 176^a without mark of reference).

21. A in marg.: De ablacione (Above
 28. B: Est vel decisa.

10. Hus: Item rex Boemie dotans ecclesiam suam nec debuit . . .
 27. Hus l. c.: sequitur quod rex noster non sit rex totius Boemie,
 cum plus quam quarta pars pro clericis in manu mortua est
 decisa . . . Comp. Loserth, Hus und Wiclif, Zur Genesis der
 husitischen Lehre, p. 199—208. (Wiclif and Hus, transl. by
 Evans pag. 225—235.)

G 1-6^b regno et non de illo, sed quomodo contingeret hoc since a fourth part of the realm would be under the Pope.
 planius quam quod omnia temporalia cleri Anglie non
 forent sub regis regimine sed pape, cum enim dicunt
 quod papa dominatur civiliter, nec est possibile quod
 5 due tam disparate persone dominantur ex equo simul
 civiliter super eodem, relinquitur eis dicere quod rex
 noster sit quoad omnia mortificata in regno nostro
 vel exclusus simpliciter vel pape subdominans.

H Sibi enim non licet (ut inquit) interponere de who is said to be the only ruler the clergy should acknowledge.
 10 clero vel possessionibus suis quantumcunque deli-
 querint, nec regi licet subtrahere temporalia eorum,
 quantumcunque abusus vergat ad regni periculum,
 quia (ut inquit) exempti sunt a iurisdiccione regis,
 tam in corpore quam in bonis, et immediate subiecti
 15 pape vel suis ballivis, collectoribus vel ministris. In
 cuius signum papa habet post mortes multorum pre-
 latorum et abbatum in Anglia primos fructus secun-
 dum nequandum abusum infundabiliter presumptum
 et a regibus culpabiliter toleratum. Unde (ut alias
 20 dixi) quicunque pertinaciter dogmatizaverint istam
 sententiam nituntur proditorie subvertere regnum no-
 strum. Oportet ergo de integritate regalie regis nostri
 quod habet potestatem ad confiscandum suas elemo-
 sinas pro contemptu, quia, cum religiosi possessionati
 25 non sunt confirmati sed peccabiles sicut vulgus, patet,
 cum plus elongatur a rege punire eos tam in per-
 sonis quam in temporalibus, si rex non posset punire
 eos in temporalibus, cessaret quoad eos omnis regalis
 cohercio, et tunc sicut angeli non sunt subiecti secu-
 30 lariter regi Anglie nec boni nec mali, sic nec illi.
 Nam persona vel populus existens in regno et non
 subiecta legibus regis et regni, non dicitur esse de
 illo regno, ut patet de comitivis depopulatricibus

So the royal power would be maimed.

5. B: desparate.
 sicut Angli.

19. A in marg.: Conclusio.

29. B:

33. Comitivis. Cf. Walsingham I, 302.

Customs
proving the
King's rights,

acquiesced in
by the clergy.

Again, we
assert that the
King's duty is
to take from
false clergymen
and restore to
the Church.

regnorum et de dominiis alienorum regum infra alia ^{176^b} H
regna contentis. Sed ut meminerunt recensius iuris
regis, optentum est privilegio laudabili regni nostri
quod in mortibus multorum sacerdotum qui de rege
tenent in feodo temporalia cedant regi. Unde ex 5
iure patronatus confert beneficia interim vacancia, et
licenciato capitulo ad novam electionem presentato
sibi electo approbat vel reprobat sicut placet. Unde
cum rex preter istas regalias aufert sepe temporalia
a capitulis eciam invitis, vel oportet dicere quod omnia ¹⁰
ista licet sibi facere vel si non potest tunc cum facto
foret hereticus, et per consequens illi ex vecordi taci-
turnitate et redempcione temporalium que capitaliter
tenerent, de tanto heretici forent heresis sue participes.
Cur ergo ex fundamento scripture sacre vel iuris ¹⁵
canonici hoc non docent?

Tercio principaliter arguitur de lege Dei atque I
ecclesie quod rex debet in casu subtrahere suas ele-
mosinas a nominetenus clericis et restituere eas sancte
matri ecclesie. Nam hoc foret complementum iusticie, ²⁰
prodessens altrinsecus omniquaque; cum ergo ad regem
maxime pertinet facere iusticiam in rebus subiectis suo
dominio, sequitur quod ad regem pertinentissime
spectat complementum talis iusticie. Antecedens patet
ex hoc quod omnis sic pertinaciter *abutens bonis ^{176^c}
ecclesie est hereticus (ut patet in fine XIIIⁱ cap.). Sed
cum omnis hereticus iniuste occupans bona regni
nostri est spoliandus, et bona restituenda veris domi-
nis, videtur quod bona illa quibus rex tam principa-
liter dominatur, sunt per regem confiscanda et veris ³⁰
dominis restituenda, specialiter in tam pertinaci desidia
spiritualis prepositi. Nec valet dicere quod ad regem
non pertinet cognoscere super heretica pravitate; quia

7. B: licento.

Tercia ratio.

A₁: XXII.

11. B: de tanto heretico.

21. B: omniquam.

32. A in marg.: Ficcio.

19. A in marg.:

26. A: XXII. cap., correxit XIII.

- I 176^e ad regem pertinet cognoscere quod elemosinarius suus
vivat clericaliter, tum quia sub illa condicione sunt
elemosine sibi date, tum eciam quia degenerando ab
ista vita foret monstrum maxime proditorie faciens ad
5 destruccionem regni, et per consequens incurrens con-
temptum regis gravissimum. Ideo idem foret cecare
regem et regnum per istum fucum sophisticum et
dicere illis quod non pertinet eis cognoscere quid
foret saluti anime eorum et gubernacioni regni neces-
10 sarium. Et revera quicumque hoc imposuerit regi
nostro, imponit sibi implicate quod non sit habilis ad
regnandum. Rex ergo tenetur scire per se vel suum
executivum consilium quid vergeret ad sui ac regni
maius periculum, quod indubie foret omissio corri-
15 gendi quia secundum beatum Gregorium et leges quot-
libet: *Qui emendare potest et negligit absque dubio
participem delicti se ipsum constituit.* Consideret ergo
de cleri crimine rex vel suum consilium secundum
racionem qua est ipsius regni cuius rex accepit guber-
20 nacula destructivum, sicut docet beatus Gregorius in
Registro lib. XI°, cap. XXIX° (ut superius allegavi).
- 1 Confirmatur tripliciter, primo per hoc quod iuxta
decretum beati Gregorii positum XI^a, q. III^a, *Privilegium:
Privilegium omnino debet amittere qui sibi permissa*
25 *abutitur potestate.* Sed omnis clericus abutens ele-
mosinis regis sibi permissa abutitur potestate, cum
ergo illa dotacio sit privilegium, sequitur quod illud
omnino debet amittere. Sed per quem nisi per regem
privilegiantem? Illius enim est privilegium interpretari
30 et defendere cuius est condere. Confirmatur ex illo
Matthei, XIII° 12: *Omni habenti dabitur et habundabit,*

It is objected
that heresy
does not come
within the
King's cog-
nizance;

but the King is
bound to guard
against all
dangers to the
kingdom.

Confirmation:
1. The decretals
say that abuse
of a privilege
forfeits it.

5. B: detraccionem. 10. B: hoc imponit. 18. B in marg.:
Nota quomodo rex secundum Gregorium habet interesse ad defectus cleri-
corum corrigendos. A in marg.: Gregorius. 22. A in marg.: Rex
peccat, si non corrigit clericum elemosinis abutentem (Below 176 without
mark of reference). 28. A in marg.: Triplex confirmacio.

This forfeiture
must be enforced
by the
King.

2. By the same
decretal the
King loses his
privilege of rule
if he is sloth-
ful in correction.

ab eo autem qui non habet et quod videtur habere 175° K
auferetur ab eo. Cum ergo rex tenetur sic habundare
ex titulo iusticie, videtur quod ab eo debet causari
ablacio sui elemosinarii, supposito quod contingat eum
videri habere elemosinas quas non habet; et propter 5
talem abusum habitualem dixi dominos temporales
posse auferre bona sua a clericis micus quam loquitur
beatus Gregorius cum canone, quia ipsi dicunt con-
fuse quod privilegium omnino debet amittere propter
abusum. Ego autem specifico abusum pertinacem qui 10
inducit pravitatem hereticam, et tunc nulli dubium
debet elemosinator subtrahere patrimonium Crucifixi.

Secundo confirmatur ex hoc quod rex (in quantum 2
huiusmodi) habet privilegium concessum a Deo et
acceptum a populo ad regnandum; si ergo abutitur 15
sua potestate in desidia correccionis, que maxime
spectaret ad regis officium, quis dubitat quin secun-
dum legem premissam rex teneretur amittere regnum
suum? Unde inter alia peccata regum videtur quod
omissio correccionis et auctorizacio curati inhabilis 20
sit peccatum periculosissimum a regibus absconditum,
cum ut sic * sunt reges socii defensorum. Et ad illud 176°
potest adduci illud dictum Christi Matthei XXI°, 43:
Auferetur a vobis regnum et dabitur genti facienti
fructus eius. Non enim posset esse maior contemptus 25
domini quam de suo patrimonio contra ipsum defen-
dere hostem suum. Et ad hoc sunt multe concor-
dancie legum (ut dixi in materia De Symonia); taliter
enim meretur tam rex quam symoniacus ut ab eis
tamquam ab hereticis dominus auferatur, ut loquitur 30
propheta Osee V^o, 6, sacerdotibus et regibus: *In armen-*
tis suis vadent ad querendum dominum et non
invenient: ablati sunt ab eis. Talis ergo thesauri
ablacio depauperaret regnum ad sui maximum detri-

9. B: clerum abusum.
marg.: Nota.

13. A in marg.: Nota.
28. 29. B: aliter enim.

19. A in
32. A: suis suis.

K 17⁵⁴ mentum. Unde solebam dicere quod ablacio quedam
 1 est utrimque bona, ut Marci II°, 20, dicit Christus
 quod *auferetur a discipulis suis sponsus*, quandoque
 2 tantum alterutrum bona (ut Osee V^o), quandoque vero
 5 utrimque mala, ut quando criminosi spoliant sese reci-
 3 proce, semper autem est ablacio passiva bona abla-
 tario permanente in caritativa paciencia.

L 3 Tercio confirmatur ex lege debiti elemosine spiri-
 tualis. Nam rex tenetur tam ex iure Dei quam iure
 10 regni servare quantum sufficit legiis suis iusticiam et
 debitum opus spiritualis misericordie (ut patet supe-
 rius tractatu De Privilegiis), sed precipuum opus talis
 misericordie regi pertinens foret castigacio coactiva ad
 continuandum suas elemosinas; ergo illud debet
 15 impendere. Unde qui offenduntur maxime ad verbum
 de ablacione temporalium vendicant quod seculares
 defendant elemosinas suorum progenitorum in suo
 robore permanentes, quod non fit (iuxta dicta XIII° cap.)
 nisi dum ecclesia habet profectum ex modo elemosi-
 20 nandi, sic quod collata remaneant in ratione privilegii
 vel elemosine, quod extinguitur dum elemosinarii collatis
 elemosinis abutuntur; quamvis enim remaneat pie
 donantis voluntas, cum donum corporale perdit ratio-
 nem elemosine per abusum, et fuisset meritum dona-
 25 toris extensius, supposito quod sui elemosinarii profi-
 cerent magis ecclesie, quia in ipsis elemosinantes magis
 proficerent. Sic enim secundum beatum Bernardum
 peccatum Petri Abellardi est adhuc incertum, antequam
 noscatur quod homines ex sua heresi seducentur.
 30 Unde solet dici communiter quod elemosina habet
 perfeccionem essencialem que attenditur penes fervo-

3. The King is bound to see that his subjects are not deprived of spiritual aid.

4. A A₁: quando deest.

textu: XXII. cap.; correxit in marg.

B; A₁ add. in marg.

meritum, antequam.

elemosine.

15. Hus: Unde clerici qui.

23. Voluntas deest in A et

23. B: tum donum.

30. A B in marg.: Nota de duplici perfeccione

28. B: est adhuc

Double merit
of alms;
a) essential,
from the charity
of the giver;
b) accidental,
from the fruit
of the gift.

rem caritatis, secundum quam elemosinans miseretur, ^{17^d} L
et perfeccionem accidentalem que capitur penes quan-
tatem fructus ex illa occasionata posterius. Ego
autem credo quod aliud est genus elemosinandi in
predestinatis et aliud in prescitis. Nam tota elemosina 5
quam facit predestinatus limitat sibi gradum beatitu-
dinis ad quem parcialiter proficiunt singule partes
eius. Elemosina autem totalis presciti concurrit secun-
dum se totam ad mitigandum penam perpetuam. Si
domini temporales (ut elemosinati vendicant) tenentur ¹⁰
continuare elemosinas patrum quorum sunt heredes,
tunc tenentur ad omne inde sequens formaliter, quia
aliter contra possibilitatem obligacionis* divine forent ^{177^a}
ad contradictoria obligati, scilicet ad faciendum ipsas
esse elemosinas et ad defendendum earum abusum in ¹⁵
discolis, secundum quam rationem carent forma elemo-
sine. Ergo cum reges Anglie tenentur servare elemo-
sinas suorum progenitorum in sua perpetuitate, tenen-
tur insuper ex lege spiritualis elemosine suos legios
castigare, tenentur tercio ex obligacione qua tenentur ²⁰
facere legiis suis iusticiam et extinguere iniurias que
vergunt periculosissime ad sui populi detrimentum;
patet quod tenentur in casu bona sua ecclesie sancte
restituere et a contemptoribus Dei sui et regni auferre.
Hoc enim fuit pactum dotacionis primeve. Ideo ²⁵
audenter assero, si cum istis paribus rex noster non
habet potestatem ad faciendum in clero suo opus
misericorditer castigandi, non habet sufficienciam super
totali regno nostro politice dominandi, ymmo si bene
attendimus ad scripturam sacram et dicta de privile- ³⁰
giis ecclesie, et sonat in privilegium regis quod habeat
potenciam taliter clericos coercedi, et clerici habent

8. B: concurribilis.
deest.

12. Hus: sequens formari.
29. politice. In codd: poletice.

14. B: scilicet

L 177^a privilegium eo quod habent talem prepositum cui sic meritorie possunt subdi.

M Illi ergo qui dicunt quod rex habet potestatem incomprehensibilem castigando leones et faciendo corporales sanaciones cum aliis que vocant miracula, laxarent porcionem sue potencie ad regulandum regnum suum in clero, cum hoc et eius actus foret excellencius et plus fundabile ex scriptura. Nonne foret excellencius castigare freneticos, peccatores et discolos scole Christi quam domare feras que non tantum nocent ecclesie? Nonne iterum foret opus maioris virtutis gignere virtutes in mente disciplinabili occasione castigacionis salubris, qua ablata ab ecclesia virtutes ab indomito subtrahuntur, quam inducere virtualiter corpoream sanitatem? Utrobique namque est rex nudum instrumentum Dei qui dans regi virtutem subautenticam principaliter operatur. Et sic (ut sepe dixi) rex nedum faceret opus maioris virtutis in castigando subditos quam faciendo quoscunque actus mirabiles corporales, sed etiam quam accumulando quotlibet temporalia cleri Christi, nam tales virtutes faciendi sanitates corporeas possunt inesse bestiis, terre nascentibus atque lapidibus sed non virtus correccionis salubris.

N Et iterum adieccio temporalium communiter non est ita propinqua ultime necessitati salvacionis presentis corporee, sicut subtraccio abusi est propinqua ultime necessitati salvacionis perpetue tam corporis quam anime. Sicut enim est opus maioris misericordie auferre gladium a frenetico volente se ipsum occidere quam dare gladium persecuto ad defendendum se a volente eum occidere, quia peius foret hominem occidi sic a se ipso quam occidi ab alio, quia primum est dampnabile et secundum semper meritorium sive

Just rule is a more excellent privilege than so called miraculous powers.

The gift of alms is a less good than the suppression of abuses:

23. B: sed nec virtus.

25. B: presentis — salvacionis deest.

30. A in marg.: Nota. B in marg.: Nota non intelligo.

3. Hus l. c.

24. Hus l. c. fol. CXXXIII^b.

and so Augustine teaches.

iustum; et ad hoc sunt multe leges ecclesie, ut ^{177^a} **N**
 allegavi superius XI° cap. huius ex dictis Augustini
 positus XXIII^a, q. IV^a, *Nimium*, et *Ipsa pietas*, et *Quid*
faciet; et illud patet V^{ta}, q. V^{ta}, ubi sub auctoritate
 Augustini scribitur: *Non vos iudicetis malivolos esse*, ⁵
quando crimen alterius indicatis; magis quippe
*nocentes * non indicando crimen estis, quam si fra-* ^{177^b}
tres vestros quos indicando corrigere potestis tacendo
crimen perire permittitis. Si enim frater tuus habet
vulnus in corpore quod velit occultari, dum timet ¹⁰
secari, nonne crudeliter a te siletur et misericorditer
indicatur? Quanto ergo potius debes manifestare ne
deterius putrescat in corde? Et sequitur: Non omnis
qui parcit amicus est, nec omnis qui verberat ini-
micus; meliora enim sunt vulnera amici quam ¹⁵
fraudulenta oscula inimici; melius est cum severitate
diligere quam cum lenitate decipere. Et sequitur
ad propositum: Utilius esurienti panis tollitur, si
de cibo securus negligat iusticiam, quam esurienti
panis frangitur, ut iniusticie seductus acquiescat. ²⁰
Et qui freneticum ligat et qui litargicum excitat
ambobus molestus ambos amat. Quis non potest
amplius amare quam Deus, et tamen nos non solum
docere suaviter, verum etiam salubriter terrere non
cessat, ut docet Apostolus Hebreorum XII°. Fomentis ²⁵
lenibus quibus Deus omnes consolatur, sepe etiam
mordacissimum medicamentum tribulaminis adiungit,
exercet fame patriarchas, pios et religiosos, populum
autem contumacem penis gravioribus agit, non
aufert ab apostolo stimulum carnis, tercio rogatus ³⁰
ut virtutem in infirmitate perficiat. Ex quotquot

2. B: superius XX cap. 6. In decret.: malivolos, quoniam crimen.
 16. 17. B: cum securitate diligere. 21. A in marg.: De correptione per
 ablacionem nota bene (Above 177^b without mark of reference). 27. In
 decret.: tribulacionis. 31. Codd: in firmitate; correxi e decret.

4. Decreti sec. pars, causa V, q. V, c. I et II.

N 177^b dictis sanctorum exponencium fidem scripture patet quod de lege caritatis et spiritualis elemosine sub pena dampnabilis consensus tenetur prepositus subiectos corripere. Unde inter omnia peccata de quibus 5 magis timeo in superioribus regni nostri, sunt ceca pietas, falsa misericordia et consentanea omissio, sive ex negligencia sive (quod maxime horrendum est), quando venditur consensus criminis et iniuste ac proditorie per patrimonium Christi defenditur eius 10 hostis. Unde Augustinus epistola XXXVII^a ad Macedonium: *Misericordius opem nostram talibus subtrahimus quam impendimus. Non enim opem fert qui ad peccandum iuvat ac non potius subvertit et opprimit.*

O 1 Sed contra dicta primo obicitur per hoc quod nemo debet defamare proximum et specialiter christos Dei. Illi autem qui illud obiciunt parum considerant quomodo mendax (in quantum huiusmodi) defamat se ipsum, et iterum quomodo ex verbis istis generalibus 20 legis domini se putans defamatum indicat ut sic se esse legis Dei adversarium, et iterum parum considerat quomodo prophete veteris testamenti, Christus et leges ecclesie acutissime instant contra solum nomine sacerdotes; et ratio est, quia in eorum subversione 25 imminet maius periculum matri ecclesie. Et illud meminit decretum, LXXXIII^a dist., ubi sic scribitur: *Nemo quippe in ecclesia amplius nocet quam qui perverse agens nomen vel ordinem sanctitatis vel sacerdotis habet. Delinquentem namque hunc redar-* 30 *guere nullus presumit, et in exemplum culpa*

Objection:
1. We have no right to speak ill of our neighbour.

Answer:
We deal in general terms which apply only to those who deserve them.

6. A in marg.: Nota.

10. A in marg.: Augustinus.

12. In

codd.: Num enim. Correxì e textu Aug.

17. A in marg.: Obieccio.

18. A in marg.: Responsio.

20. B: se reputans.

26. A in

marg.: 83 dist.

26. B: ut sic scribitur.

4.—11. Hus l. c.

10. Aug. Opp. tom. II, pag. 532.

26. Dec. I pars, dist. LXXXIII, c. II.

vehementer extenditur, quando peccator pro reve- 177^b O
rencia ordinis honoratur. Episcopus itaque qui talium
crimina non corrigit magis dicendus est canis impu-
dicus quam episcopus. Ista, inquam, iura sanctorum
*ideo incorporata sunt in canone, non ut palea * per- 177°*
petuo taceantur, sed ut ad laudem bonorum cum
modestia detegantur. Et dico cum modestia, quia
contingit hominem in dicendo veritatem modum ex-
cedere, ut notatur in decretis V^a, q. V^a, Qui ambulat,
ubi solvendo apparenciam repugnancie in ista materia 10
sic scribitur: Aliud est ex caritate aliorum crimina
deferre, ut quos secreta ammonicione corrigere non
possumus, convictos iudicis sententia corripiat, atque
aliud est insidiando falsa obicere vel insultando
vera facile exprobare. Illud vero caritatis, hoc autem 15
est impietatis officium. Unde Proverb. XII, 6, dicitur:
Verba impiorum insidiantur sanguini, os iustorum
liberat eos. Et infra: Qui quod novit loquitur iudex
iusticie est, qui autem mentitur testis est fraudulentus.
Oportet ergo accusatorem servare integritatem veritatis 20
et rectitudinem intencionis. Ego autem preservo me
a descensu ad singularia quiescens more philosopho-
rum in communi sententia.

Objection:
 2. The clergy, as
 superior to the
 laity, should
 judge itself.

Secundo obicitur per hoc quod oportet partes **2 P**
 ecclesie habere suam iurisdiccione[m] et ordinem **25**
 impermixtum; sed clerus est seculari parte superior,
 ideo supposito delicto debet corrigi per se ipsum.
 Confirmatur per hoc quod sic est in celesti ierarchia
 in qua oportet exemplari omne officium ecclesiastice
 ierarchie. 30

1. in decret: quoniam peccator. 2. B: Episcopus in quantum. A in
 marg.: Nota decretum quantum nocet malus episcopus, papa etc. (Below
 177^b without mark of reference). 3. A B: Ista itaque iura. B in
 marg.: Episcopus omittens subditos corrigere dicendus est canis impu-
 dicus. 9. A in marg.: Accusator quomodo debet se habere.
 22. singularia. A₁ addit: nomina.

P 177° Ad illud sepe dixi quod falsum assumitur; oportet enim utrumque brachium corporis ecclesie iuvare reliquum, nec est in isto confusio, sed secundum Apostolum I^a Cor. XII° caritativa connexio. Ulterius
 5 sepe dictum est quod, sicut clerus stans in suo ordine est seculari superior, sic nominatenus clericus degenerans est inter omnes viatores abiectior. Unde (ut sepe dixi) nobis stantibus in nostro ordine non debemus contemptibiliter esse subiecti principibus, unde glosa
 10 ordinaria super XCVI^a dist. dicitur quod episcopus est super imperatorem, non tamen si facit contra religionem, nam in illo casu posset a quocunque redargui, ut patet XL^a dist., *Si papa*, vel etiam si scisma faceret, XXIII^a, q. V, *De Liguribus*. Et plures
 15 sunt casus in quibus layci habent iurisdictionem super clericos ut dixi; inquit XXIII, q. V^a, *Principes*.

Answer:
 The assumption is false; all parts of the Church owe mutual help.

Unde miror quomodo quidam innituntur exemplo de celesti ierarchia, putando quod clerici non debent corrigi a laycis, nam stabilito ordine militantis ierar-
 20 chie, sicut est in ierarchia celesti, procederet ratio a similitudine quod clerici non forent subiecti laicis, sed si deficit eis virtus illuminandi et expurgandi, sic quod sint ceciore et criminosiores quam layci, quomodo staret in illis perturbantibus ordinem ecclesie
 25 exemplum ierarchie celestis? Ideo in defectu illorum stat quod pervertitur ordo ecclesiastice ierarchie; *ordo* dico non simpliciter sed *ordo individuus* qui foret in illis. Non enim est fas fidei credere quod datus clerus servabit ordinem superiorem in ecclesia
 30 quantumcunque peccaverit, cum primus angelus cum suis complicibus propter apostasiam ab ordine deiectus

As to the pattern of the celestial hierarchy, it is already forsaken when the clergy are wicked.

1. A in marg.: Responsio.

5. B: ordinis.

11. A in marg.:

Clerus potest corrigi per laicum. B in marg.: Quod prelati delinquentes a regibus sunt corrigendi, ut est dignum.

19. A A₁: nam — ierarchie deest.

10. Vid. glossam ad cap. X, dist. XCVI. *Duo sunt*.

13. Cap.

XLIII.

15. Cap. XX.

est de ecclesia triumphante (ut notatur Is. XIV°). Viator ¹⁷⁷ P
ergo extra ordinem debet habere subsidium a fratre
inferioris ordinis, cum pes iuvat oculum, eciam utro-
que servante integritatem corporis. Et ita videtur
Lincolniensi quod angelus superioris ordinis illuminatur 5
ab angelo inferioris ordinis, cum omnes beati spiritus
sese iuvant reciproce, ymmo (ut alias dixi): Michael
et omnes angeli inferioris ordinis confirmati * pugna- ¹⁷⁷
runt contra draconem Luciferum et contra complices
suos apostatantes, quare ergo non debet esse propor- 10
cionaliter in ecclesiastica ierarchia?

Objection:
If the clergy
cannot have
dominion,
neither can they
serve civilly.

Sed alias insteti per hoc quod nulla potestas puni- Q
tiva civilis se extendit ad amplius quam potestas
civiliter dominandi, sed non licet civili domino domi-
nari civiliter super clerico, cum clericus cui foret 15
licitum servire civiliter posset coloracius civiliter
dominari.

This does not
follow.

Sed hic sepe dixi quod de lege nature et de lege
evangelii qua astringimur ad correpcionem fraternam
debet rex Anglie corripere clerum suum, nec video 20
quin stat clericum servire civiliter eo quod dominari
civiliter dicit superbiam. Sed servire civiliter potest
esse sine peccato. Nec oportet quod sic homo servit
civiliter quod sit servus civilis, cum omnis dominus
Anglie sub rege servit sibi civiliter, cum sit eius 25
servitor tenens de rege in capite per servicia suo
domino debita et consueta. Servus autem civilis est
omnino expers libertatis civilis, et sic serviunt clerici
regi libere, qui tenent de illo in capite; et sic videtur
mihi quod rex noster habet super clerum suum legium 30
quoad bona nature et bona fortune secundum quid

1. B in marg.: Ad tantum potest clericus delinquere, quod non est credendum eum servare suum ordinem. 13. A in marg.: Instancia.

18. A in marg.: Racio.

21. B in marg.: Dominari civiliter dicit superbiam.

23. A in marg.: Condiciones servi civilis.

27. B in

marg.: Servus civilis.

30. A in marg.: Rex habet civile dominium super clerum.

Q 177^a civile dominium. Si autem viverent vitam omnino expropriariam, sicut vixerunt Christus et Baptista, non forent sic subiecti, et sic ratione bonorum fortune et bonorum nature in casu quo contingat in eis
 5 abusus vel contemptus notabilis licet regi eos civiliter cohercere, non in quantum sacerdotes, sed in quantum regis elemosinarii vel homines eius legii contempnentes. Et sic regi suo in corpore et bonis multipliciter sunt subiecti. Econtra autem rex debet esse eis subiectus
 10 in hiis que sunt ad Deum, ut sit sic mutua connexio caritatis et ordinis utrobique.

They are subject not as clergy, but as almsmen and liegemen.

R 3 Tercio arguitur per hoc quod clerus nunquam debet castigari per laicum nisi in defectu spiritualis prepositi, et per consequens nunquam antequam papa defecerit,
 15 oportet ergo subditum corripi per diocesenum, secundo per metropolitanum, et si illi defecerint, tunc per papam. Et non est presumendum quod in hiis tribus signis ecclesia Christi deficiet.

3. The laity ought to act only in default of the spiritual authorities.

Hic dicitur quod assumptum est verum, quia (ut
 20 sepe dixi) clericus nunquam castigari debet per laicum nisi auctoritate ecclesie in defectu spiritualis prepositi et in casu quo clericus fuerit a fide devius. Unde posito de possibili quod omnes episcopi regni nostri deficiant in suis correccionibus post vel ante, ratione
 25 cuius defectus invalescat peccatum ad regni periculum, regum autem est sub gravi periculo clerum suum corripere quoad corpus vel substanciam cleri, in quibus potestati regie est subiectus; quod si clerus devenit ad tantam profunditatem malicie, spiritualis prepositus
 30 omnimode est in causa. Nec est prudentis asserere quod rex expectaret correccionem cleri, quousque papa

Answer: True; but the King is not to wait for the Pope's action, for many reasons;

8. B in marg.: Sub qua ratione rex potest sacerdotes civiliter cohercere.
 10. B in marg.: In hiis que ad Deum pertinent rex est subiectus sacerdotibus.

12. A in marg.: Clericus nunquam debet castigari per laicum nisi in defectu spirituali prepositi, sed non oportet ut pape correccio expectetur.

19. A in marg.: Responsio. 20. A in marg.: Conclusio notanda.

21. 22. A A₁: prepositi in casu. 28. A A₁: quod — omnimode est deest.

31. A B in marg.: Ficcio.

1. because the curia is venal; super isto decreverit, propter multa. Primo quia stat ¹R
 quod in curia redempcio sit venalis, sic quod cum ¹⁷⁷^d
 thesauris regni proditor defendat ibidem peccatum
 suum contra Deum, regem et regnum. Secundo quia ²
 2. Pope and Cardinals are in league with our enemies; stat quod papa et sui cardinales sint acceptores ⁵
 3. they are blinded by avarice; personarum coniuncti hostibus regni nostri. Tercio ³
 4. they are too far away; quia stat eos esse ignaros legis scripture cecatosque
 tradicionibus hominum propter questum. Quarto ⁴
 quia * stat longitudinem et discrimina itineris esse tanta ¹⁷⁸^a
 quod nec persone regni nostri haberent illuc securum ¹⁰
 accessum, nec rex et regnum expectarent tantundem
 propter regni periculum. Quinto quia Romanus pontifex ⁵
 5. the Roman pontiff has no such jurisdiction in England. non habet illam iurisdiccione[m] in Anglia, nisi vel ex
 lege Christi, quod limitatur de quanto dicit eis
 humiliter et sanccius legem Christi, vel ex decreto ¹⁵
 cesaris, ut notatur XCVI^a dist. *Constantinus*.

Sed quantum ad iurisdiccione[m] istam cesaream vel ^S
 primatum, patet, cum regnum nostrum sit exemptum
 a iurisdiccione cesarea, quod nec iurisdiccio coactiva
 sui episcopi astringit nos nisi de quanto est funda- ²⁰
 bilis ex sacra scriptura. Sed volvat et revolvat adver-
 sarius fidem scripture et non inveniet iurisdiccione[m]
 talem. Sed quicumque sacerdos expressius docuerit
 legem Christi, Christo est in illo obediendum devocius,
 cum talis primatus introductus est ex ritu cesareo, ²⁵
 sic quod, sive prepositus fuerit ydoneus sive non,
 populus fidelis Christo obediat. Si ergo nos Anglici
 gratis tantum obedimus papa nostro Urbano VI°,
 tamquam humili servo Christi, sicut scismatici obediunt
 Clementi propter dominium et potencie[m] secularem, ³⁰
 quis dubitat quin ut sic habemus rationem meriti
 amplioris? Et possibilitatem omnium istorum quin-
 que in Gregorio XI et suis complicibus oculata fide
 poterimus conspexisse. Dicitur enim quod ipse cum
 suis pseudocardinalibus dampnavit quatuor veritates ³⁵

How far such jurisdiction can be trusted we may see in the case of Gregory XI.

4. B: Deum et legem.

32. 33. B: istorum et in Gregorio.

S 178* catholicas et approbavit quatuor hereses cardinales, who approved four cardinal heresies.
sicut vidi notatum in quadam epistola maledicta ab
homine, sed a nemine reprobata. Nec horreamus
malediccionem huiusmodi, cum veritas ipsa est male-
5 dicta pendens in cruce (ut notat Apostolus Gall. III°,
et exponit Ambrosius epistola XXXVIII^{va}). Nam a
multis dicitur catholicum per eum quod eo ipso quo
ipse vel alius papa Romanus pretendit se quovismodo
solvere vel ligare, eo ipso sic solvit vel ligat, cum
10 eius oppositum tamquam sceleratissimum sit dampna-
tum. Et audeo dicere quod a tempore prime funda-
cionis Romane ecclesie non fuit tam manifesta anti-
christiana heresis tam publice proclamata; nam nedum
scriptura sacra sed leges papales testantur quod Petrus
15 et omnes successores sui errare poterant, tam in exe-
cutione clavium quam eciam in via morum, quod si
dictus Gregorius non potest, ipse blaspheme extollitur
super omne quod dicitur Deus. Nec video ad quid
foret illud tamquam novus articulus fidei divulgandum
20 nisi propter fastum et questum episcopo Scarioth
adquirendum. Nam dato illo articulo ipse posset eciam
invito Deo liberare omnes animas tam de purgatorio
quam inferno, cum in tantam vesaniam posset incidere
quod pretendat se ista facere, sicut loquuntur illi qui
25 dicunt quod est Deus in terris.

T Et quantum ad questum, patet quod isto articulo
catholicato posset faciliter perquirere omnia regna Otherwise he might make the realm pay him all its revenue.
mundi, quia (da oppositum de regno Anglie) contra,
si pretendit se ligare regem nostrum et regnum in
30 partem salutaris penitencie, ut det perpetuo totum
fructum regni nostri tenendo episcopo Romano in
capite tamquam supremo domino seculari, tunc eo
ipso sic ligantur; sed sic potest pretendere se ligare:
ergo virtute illius potestatis clavium potest faciliter

11. A in marg.: Heresis. Papa non semper quando pretendit absolvit.
21. A in marg.: Prima ratio. 26. A in marg.: Secunda ratio.
27. B: faciliter deest.

acquirere regnum nostrum. Et idem est iudicium de ^{178^a} T
 omnibus aliis regnis mundi. Et possibilitas minoris
 patet tripliciter: Primo ex hoc * quod taliter ligatus ^{178^b} 1
 est rex Johannes cum regno (ut dicitur) quoad mille
 marcas, et idem iudicium est de toto. Secundo per 2
 hoc quod multi credunt papam debere dominari
 seculariter et capitaliter toti mundo, nec verti debet
 in dubium quin rex et regnum possent obligare se ad
 tantam elemosinam perpetuam. Sed cui si non pape
 qui potest absolucionem et dispensacionem super isto 10
 soli Romano pontifici reservare? Sic enim dicit se posse
 restringere potestates clavium de plenitudine potestatis.
 Tercio confirmatur per hoc quod ipse habet potestatem 3
 incomprehensibilem, cui non licet fines ponere, quia
 tunc formidandus esset, si excedit limites potestatis, et 15
 titubaret fides de potestate clavium, et manifeste
 sequeretur oppositum articuli noviter catholicati, sci-
 licet quod non eo ipso quo pretendit se quovismodo
 solvere vel ligare, eo ipso sic solvit vel ligat.

2. the supreme
 lordship of the
 world is claimed
 for him;

3. any limitation
 of his powers
 would be fatal
 to the original
 claim.

Assertion of
 the bishop of
 Rochester.

In tales insanias inducuntur ignari episcopi et V
 doctores facientes ydiotam credere quod potest tantum
 facere in ecclesia sicut Christus. Unde episcopus
 Rossensis dixit mihi in publico parlamento
 stomachante spiritu quod conclusiones mee sunt damp- 25
 nate, sicut testificatum est sibi de curia per instru-
 mentum notarii. Et visum est multis quod fuit
 assercio indiscreta, primo quia vergebat ad curie Romane 1
 defamacionem, secundo quia implicabat regis nostri 2
 et regni scandalizacionem, et tercio quia ostendebat 3
 sui et fratrum suorum consentaneam suspicionem. Non 30
 enim tam signanter mitterent fratres eius sibi dictam
 dampnacionem, nisi applaudendo de facto cuius
 utraque pars foret auctor vel fautor, nec dubium
 quin stante iusticia dicte dampnacionis cum facto

1. B: idem iudicium.
 stomachando.

15. 16. B: Potestatis titubaret.
 33. A in marg.: Conclusio.

24. A A₁:

V 178^b regis et iure quod vendicat, rex et regnum forent The Pope's bull was directly opposed to English law,
 expresse heretici, et sic iuxta leges ecclesie nedum ex-
 heredandi, sed a toto christianismo funditus destruendi.
 Nam hoc est hereticatum ut dampnatissimum quod
 5 aliqui domini temporales possunt auferre temporalia
 ab ecclesia delinquente. Unde videtur zelantes pro
 dampnacione ista intendere quod papa debet super
 regno nostro imperatorie civiliter dominari (ut sepe
 1 tetigi), primo quia procurarunt quod inconsulto rege
 10 vel suo consilio virtute bullarum papalium legius
 homo regis ubicunque in Anglia non convictus super
 pravitare heretica arrestetur et papali carceri mancipetur,
 et (ut videtur prudentibus) non posset esse evidenciis
 signum capitalis civilis domini pape super Angliam.
 2 Secundo quia dampnavit ex procuracione quorundam
 qui videntur esse de nostris quod alique carte
 humanitus adinvente sunt impossibiles, et per con-
 sequens catholicavit oppositum, et cum impossibile et
 necessarium dicantur condicionaliter et simpliciter (ut
 20 patet XXIII, q. IV^a, *Due sunt*) necessitates, sequitur
 cum veris quod catholicavit omnes cartas cleri Anglie
 de elemosina perpetua, et per consequens non
 foret necesse ad regem recurrere pro ratificacione
 cartarum huiusmodi, cum sint per superiorem dominum
 25 nedum confirmate sed catholicate. Et tercio potissime,
 quia vendicat quod non liceat regi punire clerum
 suum legium quantumcunque in regnum deliquerit
 nec subtrahere elemosinas cleri quantumcunque
 30 178^c contempserit nisi petita ab eo licencia * et obtenta,
 et cum hoc non habet ex lege Christi (sicut patet
 scrutanti), ab omnibus eius fautoribus relinquitur quod
 hoc habet a cesare.

X Unde vellem quod rex faceret diligenter inquiri a
 1 clero suo legio istas quatuor questiones: primo si

3. B: exhedandi.

6. A in marg.: Nota tria.

15. A A₁:

quia deest.

27. B: delinquerit.

questiones.

33. A B in marg.: Nota quatuor

The King
should enquire
into this.

rex licite potest auferre temporalia a clero suo legio 178° X
pro contemptu; secundo si rex dominatur capitaliter 2
super regno Anglie et papa sic civiliter subdominans
vel econtra; tercio si forme dampnacionum et facto- 3
rum Romani pontificis hic recitate sint iuri divino 5
consone, et si clericus regis qui vel expresse vel
mutescendo consenserit videtur in contemptum regis
et regni incidere; quarto autem queritur a plano 4
parlamento regis, cum propter maiorem contemptum
sit contemptor gravius puniendus, utrum defendens 10
ista expresse vel tacite contra regem et regnum debeat
cum hoc participare elemosinis regni nostri. Videtur
enim quod, si susurrone huiusmodi non expectant
nisi subdole premittendo preambulam horam illis
congruam, quando expulsis secularibus dominis possint 15
dominari ex integro toti regno.

Some of the
clergy suggest
that they have
a right above
all civil powers;

Innuunt quidam quod habent potestatem ad hoc,
quam potestatem vocant dominium, et cum illa
immediate sit data a Christo qui dat singulis suis
sacerdotibus affluenter, illa potestas est prior, 20
principalior et extencior quam potestas iure heredi-
tario carnali, conquestu vel titulo mundano seculari
domino acquisita. Et ad hoc vadunt quotquot con-
clusiones quas false contra scripturam discipuli Anti-
christi innuunt ad perturbacionem regnorum et dimi- 25
nucionem religionis christiane, in tantum quod illi
Antichristi discipuli sunt capitales inimici illis quibus
videntur carnaliter affici, quia dyabolus et omnia
membra sua, sicut in imitando sibi ipsis continue sese
dampnificant, sic obsunt vere paci aliorum quibus 30
videntur proficere. Allegant autem illud Apostoli
Roman. VIIIº, 32: *Proprio filio suo non pepercit, sed
pro nobis omnibus tradidit illum. Quomodo non cum
ipso omnia nobis donavit?* Et Iª Corinth. IIIº, 22:

13. B: si omitted.
tundamentum.

17. A in marg.: Pro dominacione civili cleri
21. A A₁: extensior.

X 178° *Omnia vestra sunt*, et Marci X°, 29, dicit Christus quod *quicumque reliquerit mundum* et carnem propter nomen suum, *accipiet cencies tantum*. Et in hoc mundo sacerdos (inquiunt) et specialiter religiosus
5 habet ius quod est dominium ad toti mundo seculariter dominandum, et sic Christus docuit eos mundum relinquere, ut secularius conversentur. Sed quesito si layci relinquentes cuncta pro Christo erunt eis particeps, si unus excludens alium facit sibi iniuriam, cum
10 aliis que concernunt civile dominium, paciuntur angustias. Ideo defendunt unum capitaneum quem papam nominant sub cuius umbra infideliter sunt protecti.

and their head
is the Pope.

Y Et si obicitur quod curia Romana extinguit multos
15 errores, dicitur quod de tanto est laudabilis et suis satrapis est parendum. Si autem vulpes parvule que demoliuntur particulares vineas habent inibi foveas in quibus convoluti criminibus callidius et constancius
178^d defendantur, quis dubitat quin nidus ille foret fons*
20 veneni ex cuius rivulis scateat toxica in fidelem ecclesiam militantem? Scutum autem et velamentum huius toxice videntur esse congregacio ista perversa et triplex velum quo mentes fidelium sunt cecate. Nam appellante pecunioso ad illam curiam, quid per
25 mendacia, quid per mala exempla sceleris ibi capta et quid per traditiones callidas tam de nostris quam de aliis inibi adinventas inductum est scutum infidelitatis ad membrum dyaboli contra regna et sanctam ecclesiam defendendam? Velum autem trimembre
1 statuit inprimis principium quod non licet christiano dictum vel factum eorum discernere, cum sint dii subterranei quibus donata est potestas clavium par cum Christo, qui possunt scripturam sacram statuere,

The court of
Rome is a nest
of mischievous
foxes.

It has invented
for itself a
triple shelter:

1. that it is
above all human
judgments;

14. A in marg.: Obieccio. 16. A in marg.: Solucio. 21. A in marg.: Scutum et velum defendencia dominacionem civilem cleri. (Above 178^d without mark of reference). B: scutum et.

2. that every
Christian is
bound to obey
all commands
of the Curia;

3. that the
Curia has the
right of ruling
other churches.

God in mercy
has taken away
Gregory XI;

and we trust he
will be the last
of these false
pontiffs.

corrige et mutare, et cum solum convincerentur ¹⁷⁸ Y
ex scriptura sacra et factis propriis, patet quod non
restat in eos medium accusandi. Secunda pars veli ²
consequenter adicit quod subdi illis tamquam capiti
sancte matris ecclesie quomodocunque vixerint est ⁵
cuilibet christiano de necessitate salutis, et per con-
sequens implere quidquid preceperint, cum non stat
(ut inquit) quod eorum aliquis sit dampnandus.
Tercia pars veli dyaboli est ficta plenitudo potestatis ³
qua exterrent mundum cum pretensa legacione et ¹⁰
excommunicatione sic quod, si quidquam decreverint in
altera ecclesia faciendum, eo ipso oportet ut fiat; et
quia reservarunt sibi cum istis armis potestatem con-
ferendi beneficia ecclesie et superiores ac graviores
persone ecclesie extere appetunt symoniace fastum et ¹⁵
commodum temporale, ideo propter multitudinem,
propter famam et propter terrorem istorum satellitum
exterriti sunt pauci simplices dicere veritatem.

Sed benedictus sponsus ecclesie qui occidit Gre- ^Z
gorium XI. et dispersit suos complices quorum ²⁰
scelera per Urbanum VI. ecclesie sunt detecta, et
qualitas veneni ex divisione eorum est quodam-
modo mitigata. Et utinam placeret sponso ecclesie
perficere quod quidam prenosticant et alii imprecantur,
scilicet quod numerus undenarius infamis et sterilis, ²⁵
prevaricans in totum decalogum, imponat finem nu-
mero pseudoprepositorum dicencium: *Hereditate, civili-
tate et gladio possideamus Dei sanctuarium et Christi
patrimonium. Ipse, inquit, crucifixus est ligno et
apostolus mundo, ut nos occidamus gladio et nobis ³⁰
rebelles crucifigamus in patibulo, quia quam necessaria,
inquit, fuit in primitiva ecclesia potestas faciendi
miracula, tam necessaria est hodie potestas corporalis
acquirendi et defendendi temporalia.* Scimus tamen
quod una potestas infinitum excedit aliam, et quod ³⁵
vita expropriaria est vita seculari perfeccior et quod
tam necessaria erant temporalia clero in primitiva

Z 178^a ecclesia sicut modo et quod necessarior foret modo eorum subtraccio et suspensio rapine bonorum cum gaudio, quam tunc fuit, nec est illa ficta defensio fundabilis ex scriptura sacra.

CAP. XVI.

179^a * Post hec dubia respondendum est ad magistrales argucias quas doctores obiciunt contra dicta. The doctors object:

A Arguitur primo quod beatus Silvester, recipiendo dotacionem perpetuam ecclesie pro se et suis successoribus nullo modo peccavit, et libenter acceptarem argumenta ad istam partem, quia quamvis neutram partem asseram, pars tamen isti opposita est mihi credibilior. 1. that Silvester did not sin at all in accepting endowment;

Prima itaque ratio sic formatur: quam licite recipiunt sancti elemosinas pro relevandis indigenciis presentis vite, tam licite ipsas elemosinas servant idem sancti distribuendas indigentibus in perpetuum. Non enim videtur ratio diversitatis quin, si licet recipere elemosinas propter indigenciam propriam relevandam, a pari erit licitum ipsas elemosinas sic collatas propter indigenciam futuram perpetuo conservare; ergo si licet indigenti recipere elemosinas propter se relevandum et hoc absque peccato, a pari licet conservare elemosinas sic receptas in perpetuum ad usus pauperum absque peccato. Sed beatus Silvester in faciendo sibi licitum simpliciter nullo modo verisimiliter peccavit; ergo beatus Silvester in retinendo dota-

for if it lawful to receive alms, they may be kept without sin.

2. B: subtraccio et suscepicio. 4. scriptura sacra; A: Sequuntur lingua Bohemica aliquot verba: Lecz na kawczye horze v Prahy est fundata newyem. Id est: Si in monte apud Pragam est fundata nescio. 6. A in marg.: Nota bene istam totam columpnam, quia ponuntur fundamenta pro dominacione ecivili cleri (Below 178^a without mark of reference). 15. A in marg.: Prima ratio. Nota argumenta pro dominacione cum solutionibus (Above 179^a without mark of reference). 14. B: qui licite. 15. A A, : pro — elemosinas deest. 20. Codd.: quin a pari.

cionem perpetuam ecclesie nullo modo verisimiliter ¹⁷⁹ A peccavit.

Answer:
This is a mere
begging of the
question.

Quantum ad istud argumentum, non oportet respondere ad formam, nec vidi probacionem assumpti, cum Christus recepit elemosinas temporales, sicut et apostoli ⁵ ab ipso receperant pro temporali indigencia pauperum relevanda (ut patet Joh. VI°), et tamen non legitur apostolos recepisse elemosinas pro pauperibus perpetue conservandas. Et quantum ad illud brogardicum, ergo per idem vel questionem vagam que est ultimum refugium ¹⁰ simplicis arguentis qua queritur que sit ratio diversitatis, retorqueo utrumque in arguentem.

Christ bade us
not to be care-
ful for the
morrow;

Si Christus docuit nos in suis apostolis *non solici-* B
tari in crastinum, quia sufficit diei malicia sua, Matthei VI°, 34, et non videtur ratio, quare non preciperet ¹⁵ eis providere de elemosinacione perpetua, per idem preciperet eis providere de elemosinacione perpetua; vel ratio diversitatis confirmatur ex hoc quod tempore apostolorum fuerunt homines devociore et ad elemosinas promptiores et post avariores, ergo fuisset congruum ²⁰ quod ipsi obligassent suos heredes ad elemosinas perpetuas. Si dicatur quod voluntas Christi est ratio diversitatis sufficiens, revera sic doctrina Christi exemplata future ecclesie est ratio diversitatis, et forma sufficiens ad movendum nos clericos ritum gentilem ²⁵ deserere et omnem solitudinem nostram inpresenciarum proicientes in ipso confidere. Non solitemur ergo quomodo providebitur nunc ad mille annos Christi pauperibus de pabulo corporali, sed permittentes mortuos sepelire mortuos suos sequamur Christum attentius ³⁰ et sic christianis futuris ad mille annos magis proficimus, et ita (ut dixi superius) perpetua elemosinacio est dotanti inductivum blasphemie superbie et elemosinato fomentum mundane confidentie et vigilanter requirendi divinum

What business
have we with
providing 1000
years in ad-
vance?

3. A in marg.: Responsio. 4. 5. B: assumpti Christus. 9. bro-
gardi cum in codd. 10. B in marg.: Questio vaga que est ultimum
refugium simplicis arguentis. Hic notatur. 23. 24. B: exemplativa.

Bauxilium aversive desidie, et utrumque istorum per ele-
 179^b mosinacionem * temporalem excluditur. Et istam ratio-
 nem assignant doctores, quare Deus non particulariter
 premunivit primos parentes, ut caveant de calliditate
 5 serpentis promissa eius fallacia detestando. Nam dixit
 illis illabendo generale principium, cui innitentes, pru-
 denter confidendo in domino et consulendo ipsum
 in ambiguis, amplius meruissent, et sic negata penul-
 tima consequencia negatur assumptum sequens, sci-
 10 licet quod beatus Silvester in faciendo sibi licitum
 simpliciter nullo modo verisimiliter peccavit. Nam
 omnis conversacio secularis est inseparabiliter cum
 peccato, sicut dicit fides scripture et Augustinus per-
 sepe commemorat; et cum multe conversaciones secu-
 15 lares sint licite ac meritorie, patet quod beatus Sil-
 vester in faciendo sibi licitum sepe peccavit, sicut de
 se confitetur beatus Evangelista qui fuit Silvestro
 sancior.

An act may be
 forbidden by
 a general pre-
 cept as much as
 by a special
 prohibition.

C 1 Unde notet homo formam dotacionis, XCVI^a dist.
 20 *Constantinus*, quomodo imperator tribuit Silvestro
 potestatem, vigorem et honorificenciam imperialem,
*decernendo quod habeat primatum super quatuor
 sedes et princeps sacerdotibus totius mundi existat.*
 2 Consideret secundo quomodo tradidit beato Silvestro
 25 et successoribus suis Lateranense palacium, diadema
 et frigium, superhumerales, clamidem purpuream et
 tunicam coccineam cum aliis insigniis et potestatibus
 imperialibus, et breviter cum omnibus dignitatibus
 quas papa vendicat non fundabilibus ex scriptura, ut
 30 puta, quod equitet super equum candidum cuius
 frenum cesar tenuit et alias reverencias quas mundo
 cecati in ipsis preponderant sibi exhibuit. Nam illud

The form of
 the gift to
 Silvester shews
 that it was
 tainted with
 worldliness,

19. A in marg.: Nota formam dotacionis per Constantinum.

19. Vid. Decret. I pars, dist. XCVI, c. XIV. Et sequencia ex
 hac decretali deprompta sunt.

and makes it
impossible to
free Silvester
from blame.

His acceptance
became the
occasion of
schism.

affectione ceca quis tribuit quod in se reputat pre-^{179^b} **C**
ciosum. Consideret ergo evangelicus attente ordinem ³
predicte carte, et miror si excuset beatum Silvestrum
ab omni elacione, ab omissione contemptus mundi
et defectu informacionis imperatoris et populi. Unde ⁵
exhinc irreligiose accepta fuit occasio faciendo scisma
in ecclesia instinctu dyaboli, ut notat decretalis, XCV^a
dist., *Olim*, ex dicto Jeronimi. Et hec creditur ratio,
quare ecclesia orientalis remanens in sua pauperie
detestata est monstruosam superbiam occidentalis ¹⁰
ecclesie. Unde legitur quod ecclesia Grecorum misit
domino Johanni pape XXII magnam epistolam ad
exhortacionem suam qua suadebat eos sue coactive
iurisdictioni subici plenarie responsivam et in fine
inseruisse talem clausulam: *Potenciam tuam summam* ¹⁵
super tuos subditos firmiter credimus, superbiam
tuam summam tollerare non possumus, avariciam
tuam summam saciare non intendimus, dominus
tecum, quia dominus nobiscum est. Consideret ergo ⁴
procurator Romane ecclesie cum approbabili: beatus ²⁰
Augustinus fuit sciencior, religiosior et sancior beato
Silvestro; ipse autem asserit irrevocabiliter cum aliis
sanctis eum sequentibus: *si quid utile est, in scrip-*
tura sacra invenitur, et moneat ut fautores illius
dotacionis dicentes * quod fuit omnino sine peccato ^{179^c}
ipsam fundent clarius ex scriptura, quod nulli usque
hodie potuerunt.

It is objected
that men err
also in their
writing,

Et si obicitur quod eque evidenter credendum est **D**
errori cuiuscunque hominis in scriptis sicut in factis,
et sic periret testificacio ex scripturis. Sed quod ³⁰
falsum assumitur (ut beatus Augustinus declarat
epistola VIII^a ad Jeronynum), cum ex veritate scripture

³. B: minor. ¹⁵. A B in marg.: Nota epistolam Grecorum.
²⁰. B: procreator Romane. ²¹. A A₁: et sancior deest. ³². In
codd.: nona. Vide Aug. Opp. II, pag. 45.

D 179^c credimus quod propheta David peccavit cum uxore
 Urie et quod Petrus peccavit tempore passionis et
 post ascensionem, tamen scripta eorum credimus esse
 summe autentica, et sic maiori probabilitate credimus
 5 scriptis famosorum doctorum quam nudis factis, tum
 quia communiter ex maiori deliberacione, ex minori
 temptacione et pro ulteriori explanacione scribunt
 personis gravibus nec posterius revocant. Sed alii
 multi sancti post et ante in sententiam illam concor-
 10 dant, sed (ut reor) nec ex scriptura nec ratione
 fundabitur quod beatus Silvester non peccavit reci-
 piendo dotacionem cesaream.

Secundo sic arguitur: Quidquid fuerit meritorium
 beato Silvestro, nullo modo fuit sibi demeritorium,
 15 cum iste denominationes ex opposito distinguuntur,
 sed fuit meritorium beato Silvestro recipere tempo-
 ralia distribuenda pauperibus in perpetuum, hoc idem
 nullo modo fuit sibi demeritorium. Hic dicitur quod
 theologus logicus ponit calumpniam in maiori, cum
 20 idem opus successive est prius meritorium, et post
 demeritorium vel econtra; et sic conversacio beati
 Silvestri que ante baptizacionem vel conversionem
 fuit sibi demeritoria postea fuit sibi meritoria. Sic
 enim dicimus motum difformem quoad tempus vel
 25 subiectum, licet maior pars eius quantitativa fuerit
 uniformis. Minor autem non probatur, sed sub verbis
 illis capit calumpniam, quia nimis onerosum foret
 tali sancto recipere tale perpetuum officium, sive in se
 sive in suis ministris; nec probatur minor ista per
 30 hoc quod relevare pauperes indigentes est simpliciter
 meritorium cuicunque, tum quia multi sunt quibus
 hoc non convenit, tum secundo quia multis infide-
 libus et ypocritis in hoc demerentibus hoc convenit,
 tum tercio quia hoc dato non exhinc sequitur quod
 35 meritorium fuerat beato Silvestro recipere elemosinas

but we accept
 the writings of
 David and Peter
 although they
 sinned.

Objection:
 2. Silvester did
 right in accep-
 ting a gift for
 the poor and an
 act cannot be
 both right and
 wrong.

Answer:
 The same act
 may be now
 right and now
 wrong.

Moreover we do
 not allow that
 Silvester did
 right.

13. A in marg.: Secunda ratio.

18. A in marg.: Responsio.

and even if
right on the
whole, the act
might be
accompanied
by sin.

distribuendas pauperibus in perpetuum. Sed finaliter, ^{179^c} D
dato quod hoc fuit meritorium, sic quod nullo modo
demeritorium beato Silvestro, non exhinc sequitur
quod beatus Silvester nullo modo peccavit sic
faciendo. Homo enim peccat venialiter merendo con- 5
tinue et non demerendo sed remissius promerendo.

Objection :
3. Silvester
might receive
a gift for him-
self without sin :
why not for
others ?

Tercio sic arguitur: Quicquid potuit Silvester papa E
licite et absque peccato in usum suum recipere,
potuit sic recipere in usus aliorum; sic enim absque
peccato recipiunt domini temporales predia, redditus ¹⁰
et huiusmodi, tam sibi quam aliis, sed licite et abs-
que peccato eciam veniali recepit Silvester temporalia
privilegia pro se ipso; ergo sic fecit vel potuit pro
aliis.

Answer :
Sin accompanies
all active life ;

Hic respondeo concedendo asumptum et conclusio- ¹⁵
nem illatam, sed non credo aliquos sanctos asserere
dominos temporales absque peccato recipere redditus
temporales, cum vivens activam vitam peccat conti-
nue mortaliter vel venialiter; et sic non credo quod
absque peccato veniali recepit Silvester temporalia ²⁰
privilegia pro se ipso. Credo tamen quod potuit taliter
recepisse, cum potuit fuisse in puro * statu innocencie ^{179^d}
cum toto suo genere, et sic iure status innocencie
recepisse immediate a domino usum et dominium
temporalium. Sed ulterius pro materia argumenti con- ²⁵
cedo, primo quod omnis predestinatus habet titulum 1
et dominium super omnia temporalia privilegia cuius-
cunque, cum pro tempore suo constituitur super
omnia bona Dei; hoc tamen est impertinens doctori,
cum post hanc vitam immediate a Deo ad usum poli ³⁰
recipitur tale dominium. Secundo notandum quod 2
domini temporales recipiunt licite et meritorie pro
se et heredibus suis in perpetuum civili titulo redditus
et proventus, tam propriorum dominorum quam filio-

and, although
lords may rightly
perform civil
acts,

7. A in marg.: Tercia ratio. Domini temporales continue vivunt vitam
non sine peccato.

15. A in marg.: Responsio.

E 179^d rum nobilium subditorum quorum custodia est in manus dominorum capitalium devoluta, sed sicut non vivunt hanc vitam sine peccato, sic non exercent actus tales civiles sine veniali, illud tamen quod foret in domino seculari licitum et meritorium foret in sacerdote Christi dampnabile.

yet such acts may be damnable in a priest.

Unde minus remotum est a sacerdocio Christi recipere a dominis temporalibus alternatum usum uxorum suarum secundum copulam carnalem (quod credidit Nicolaus dyaconus fuisse licitum), quam quod recipiant a seculari domino dominacionem civilem; utrumque enim istorum foret horribile, sed secundum horribilius, cum carnalis procreatio stat cum sacerdocio, non autem civilis dominacio. Ideo inniti ad dotacionem civilem cleri Christi non foret sui vel sacerdotum eius honoracio, sed detestanda turpacio, quia de clero qui prius fuit nude de sorte domini, faceret apostatam de sorte seculi. Ideo domini temporales dant clero titulo elemosine quidquid et quantumcunque voluerint et non deturpant eos dominacione civili.

Civil dominion is more inconsistent with priesthood than is fornication.

F 3 Tercio notandum quod Deus dedit beato Petro et toti generi suo secundum spiritualem imitationem dominacionem evangelicam et usufructum super omnia bona mundi, non autem dominacionem vel usum civilem, quia illa proprie consummatur ab homine, prima autem donacio non consummatur ab aliquo preter dominum, cum solius Dei sit illa generacio; quamvis enim apostolus et alii sancti predicatorum genuerunt filios Dei ex semine verbi sui, tamen primogenito iam mortuo tribuenda est generacio cuius semen suscitatur frater iunior, de quanto participative dicitur ipse Christus. Sed circa talem genituram filialem vel sucessionem

God gave Peter an evangelical dominion over all things but no civil dominion.

7. A in marg.: Contra dominacionem cleri (Above 179^d without mark of reference). 11. A A₁: utrumque inquam. 14. A A₁: civilis ditacio.

21. A in marg.: Nota clerus habet dominacionem evangelicam a Christo super omnibus rebus mundi. 23. Codd. usum-fructum. 28. B: aliis sancti.

vicariam non sit contencio, cum quotquot receperunt ^{170^d} **F**
 cum caritate consummata dedit eis potestatem filios
 Dei fieri; illos autem non constituit humana electio,
 cum ubicunque terrarum clericus vel laycus post
 ascensionem edificat ecclesiam sanctam cuius est mem- 5
 brum, ipse est tam Christi quam Petri vicarius. Et
 stat quod aliquis solempnitate, ritu et reputatione
 humana sit reputatus Christi vicarius, cum hoc quod
 sit horrendus dyabolus, ut non est incredibile de
 Gregorio XI. et multis ei similibus. Nam si mari- 1
 tavit Raymundum nepotem suum cum herede
 Bolonie mediantibus decimis et bonis pauperum
 ecclesie Anglicane, si sustentavit iuxta fastum seculi 2
 multas parentum suorum familias, si redemit dignam 3
 captivitatem fratris sui et fecerit occidi multa millia 15
 hominum potius propter secularem questum quam
 propter salutem eorum per patrimonium crucifixi, 4
 si insuper * catholicaverit quod secundum potestates ^{180^a}
 clavium errare non poterit, nec finaliter fructuose
 penituerit, quis dubitat quin fuit perpetuus hereticus, 20
 nunquam caput vel membrum sancte matris ecclesie,
 quia secundum Augustinum in libello De Decem Cor-
 dis vir finaliter infidelis non est caput mulieris mem-
 bri ecclesie? Hec autem non impono sibi, sicut faciunt
 superiores persone ecclesie, sed dico quod nec ipse 25
 nec alius est Christi vel Petri vicarius nisi relinquens
 mundanum ritum imitetur eos in moribus, et sic
 stat quod pretensus Romanus pontifex sit caput
 membrorum dyaboli, et in hoc iacet periculum humane
 dotacionis perpetue, cum sepe occasione illius cadit 30
 distributio fertilior bonorum pauperum super mem-
 bra dyaboli.

A man may be
 reputed Christ's
 vicar and yet
 be a devil, as is
 not incredible
 of Gregory XI.

6. A in marg.: Nota de papa. 21. A: num caput. A₁: non caput.
 22. A in marg.: Augustinus. 26. A in marg.: Quarta ratio. Nota
 quis est vicarius Christi vel Petri (Above 180^a without mark of reference).

G 180^a Quarto arguitur ponderantius propter gravedinem
argumenti sic: Nullus obligatus sub pena peccati
mortalis ad recipiendum temporalia pro se et suis
successoribus in perpetuum in hoc peccat, sed Silvester
5 fuit obligatus sub pena peccati mortalis sic recipere
elemosinas a Constantino, ergo in hoc nullo modo
peccavit. Hic dicitur quod utraque pars antecedentis
capit calumpniam, nam multi sunt actus ad quorum
obligacionem homines inducuntur, eciam sub pena
10 peccati mortalis occasione precedencium peccatorum,
quos actus faciendo peccant vel mortaliter vel veni-
aliter. Sic enim peccatum illaqueat multos insolubiliter
ad peccandum, et hinc (ut notat Augustinus) Psal-
mista rogat de necessitatibus liberari, sed quamvis
15 homo sit in multis casibus necessitatus ad peccandum,
tamen et poterit faciliter non peccare, et non a Deo
sed a peccato capit necessitatem ut peccet, non tamen
debet vel tenetur peccare.

Objection:
4. Silvester
could not re-
fuse Constan-
tine's alms
without mortal
sin.

Answer:
A man may so
involve himself
that he cannot
escape sin.

H 1 Ut autem ista sententia palpabilius videatur, pono
20 primum exemplum in quo quis sub pena mortalis
teneatur reddere debitum uxori pro excusanda utrius-
que libidine, et in reddicione peccet mortaliter aut
venialiter; nulli dubium quin casus sit possibilis et
sepe accidens.
2 Pono secundum exemplum in quo abbas teneatur
sub pena mortalis recipere onus sue ecclesie ad re-
gulandum religiose suum capitulum, ad dispensandum
fideliter egenis elemosinas quas recipit ad hunc usum,
et ad vivendum in se et suo capitulo inseculariter
30 secundum regulam traditam a patrono. Et pono de

Examples.

7. A in marg.: Responsio. B in marg.: Multi sunt actus quos obligamur
perficere sub magna pena, quos implendo peccamus mortaliter. 13. B:
hic ut notat. 19. A in marg.: Nota. 22. A: libine.

13. Aug. De Natura et Gracia contra Pelagium cap. LXVI.
Opp. tom. X, pag. 161, De Perfectione iustitiae hominis ibid.
tom. X, pag. 170 etc.

possibili quod electus ad illud officium peccet, inordinat^{180*} aspirando ad honorem et cultum seculi et imprudenter dispensando bona pauperum; et patet contradictorium maioris assumpte.

Pono tertium exemplum in quo quis tenetur accipere eukaristiam et eam indigne accipiat, et patet quod in faciendo illud quod debet facere peccat mortaliter propter defectum modi faciendi, sicut in maiori parte accidit in accipiendo ecclesiasticum beneficium. Sed longe aliud est dicere, Petrus obligatus sub pena mortalis recipere datum onus in hoc peccat, et in quantum recipit illud onus in tantum peccat; nam prior propositio dicit in reduplicacionem concomitanciam et secunda dicit reduplicacionem causalem. Minor eciam argumenti est falsa, quia non est deducibile quod Deus * vel scriptura sacra obligavit beatum Silvestrum sub pena mortalis recipere elemosinas secundum illam formam a cesare sed religiosius fecisset, informando cesarem quod caput ecclesie Christus in cuius virtute sanatus est aufugit honores mundanos et proprietatem civilem. Ideo superioribus sacerdotibus suis non incumbit tam grave officium ministrandi pauperibus, sed inferioribus dyaconis et laicis quibus incumbit abiectum sed in gradu suo meritorium ministerium, nec alium primatum docuit Christus apostolos suos appetere nisi ex veritate prima sequentem maioritatem quoad Deum ratione humilioris ministerii (ut docetur Luce XXII°).

Si, inquam, cum talibus exhortacionibus evangelicis securius procurasset Silvester pro futura ecclesia, tunc verisimilius plus profuisset utrique parti, sicut beatus Leonardus plus profuit regi Francie retrahendo ipsum ab affectione mundana per hoc quod renuit officium

There is no evidence that Silvester would have sinned in refusing.

13. A: reduplicacione sive reduplicative. proprieta-
tem.

21. B: mundanos in
29. A in marg.: Nota defectus beati Silvestri (Above
180^b without mark of reference).

II 1⁹^b presulatus, quam fecisset in retinendo illud officium
 procurando a rege dimidium regni sui. Ideo fecit
 conformius ad evangelium et (sicut credo) utilius
 utrique parti ecclesie, quam fecit beatus Silvester
 5 recipiendo illam cartam a cesare, sicut innuit cronica
 de voce angeli dicentis quod in die illius dotacionis
 diffusum est venenum in ecclesia sancta Dei. Nec est
 carta cesaris magis credibilis quam ista cronica, ymmo
 evidencius est ex fide scripture et lege ecclesie quod
 10 Nabuchodonosor qui destruxit synagogam et sacerdotes
 Jerusalem sit salvatus, quam quod Constantinus sal-
 vabitur, quia primum asserit decretum cum Augustino
 ex testimonio scripture, sed secundum relinquitur
 insuasum.

St. Leonard's
 example is
 better than
 Silvester's.

I Sed arguit doctor quod Silvester tenebatur de
 necessitate salutis recipere dotacionem predictam a
 cesare eo quod spolians christianos bonis suis tene-
 batur eis restituere. Sed si evidencia ista procederet,
 1 moveret primo credere quod Constantinus propter
 2 defectum plene satisfaccionis fuit dampnabilis, secundo
 cum beatus Silvester debuit sub pena mortalis restitu-
 tionem illam recipere, sequitur quod totum imperium
 principaliter debebatur Romano pontifici, et per idem,
 extincto quolibet seculari capitali domino cuiuslibet
 25 regni, episcopus debet esse eius civilis dominus capi-
 talis, ut deductum est et improbatum priori capitulo.
 3 Tercio sequitur quod Christo et cuilibet eius vicario
 debetur principaliter dominatio secularis, cum aliter
 posset cesar renunciassse toti civilitati et distribuissse
 30 bona pauperibus, sicut fecerunt sanctus Thomas
 apostolus et sanctus Laurentius; nam dato opposito
 non oportuit quod cesar resignasset Silvestro imperium,
 et per consequens non oportuit sub pena mortalis
 beatum Silvestrum illam dotacionem a cesare recepis-
 se.

The doctor
 argues that
 Silvester was
 bound to accept
 restitution from
 Constantine.

This implies
 imperfect resti-
 tution on Con-
 stantine's part,

and a duty in
 the Pope to bear
 civil sway.

2. B: pro creando.
 30. B: bona deest.

10. A in marg.: Salvacio < Nabuchodonosor.
 Constantini.

Unde ego credo quod meritorius fuisset utrique parti ^{180^b} I
 quod distributa fuissent bona pauperibus, et ordinatum
 per laycos ministerium continuum in subsidium ege-
 norum; tunc enim posset clerus stare in suo gradu
 vivendo expropriarie sicut primo, et ablata confede- 5
 ratione, assecuratione et occupatione cum mundo
 cresceret undique fructus cleri. Nec est credendum
 quod ad satisfaccionem tyranni requiritur ut det clero
 dominacionem civilem, sed oportet quod satisfaciens
 capitali * domino iuvet suam ecclesiam, aliis ut egen- 181^a
 tibus conferendo, et superhabundantibus vel abuten-
 tibus subtrahendo. Sic enim dicitur Nabuchodo-
 nosor ex maiori evidencia quam nostrum cesarem
 meruisse.

Objection:
 5. If perpetual
 alms are wrong
 our colleges
 ought to be
 dissolved.

Quinto arguitur per deducens ad familiare incon- 15
 veniens scilicet: Si beatus Silvester peccavit in reci-
 piendo dotacionem ecclesie in perpetuum, sequitur a
 pari quod collegia nostre universitatis verisimiliter
 peccarent in recipiendo temporalia pro sustentacione
 perpetua pauperum clericorum; et ita sequitur quod 20
 tam clerici domini Wyntoniensis quam alii collegiati
 tenentur non perpetuari, et per consequens monere
 patronos ad dissolvendum privilegia perpetua, ut est
 de privilegiis perpetuis concessis universitati nostre
 a rege, et sic de cantariis et aliis elemosinis perpetuis. 25
 Revocetur, inquit, ista heresis, cum extingueret devo-
 cionem populi, elemosinas perpetuas clericorum, et
 per consequens cederet ad detrimentum maximum
 pauperibus in futurum.

Answer:
 An act may be
 good, yet touch-
 ed with venial
 sin.

Hic dico primo quod consequencia non procedit, **K**
 cum homo potest facere nedum bonum de genere,
 sed bene moraliter et tamen cum hoc et in hoc pec-
 care venialiter, ut ista pars habet dicere in familiariori

3. B: continuum deest.
 ab utentibus trahendo.

6. B: et assecuratione.
 15. A in marg.: Quinta ratio.

11. 12. B:
 22. B:
 24. 25. B: nostri a rege.
 26. extingueret

in codd. 30. A in marg.: Responsio.

- K** 180° exemplo. Nam dominus Symon Hyslep archiepiscopus Example of Archbishop Islip and his college, Cantuariensis fundavit unum collegium in Oxonia plus pia intencione, ut evidencius creditur quam de fundacione cuiuscunque abbathie in Anglia, et ordinavit quod in ea sub forma laudabili studeant ad utilitatem ecclesie pure clerici seculares, quod et factum est. Et cum ipso mortuo symoniace cum commentis mendacii eversum est tam pii patroni propositum et illis expulsis pauci alii non egentes 10 sed divitiis affluentes irregulariter introducti contra decretum captum ex dictis beati Jeronimi, positum XII^a q. II: *Gloria episcopi est pauperum opibus providere, ignominia sacerdotis est propriis studere divitiis*. Et cum pretextu illius fuci sophistici episcopus 15 et suum capitulum sunt una persona a qua non licet alienare bona illius ecclesie, ista persona vendicat bona illius collegii proprietarie possidere. Unde consulendum videtur domino Wyntoniensi ut caveat hanc cautelam. Credo autem quod dictus Symon 20 peccavit fundando dictum collegium, sed non tantum quantum Antisymon qui ipsum dissolverat, sed ut credo nunquam fuit ecclesia appropriata in Anglia vel possessio in perpetuam elemosinam mortificata quin appropriacio sapuit peccatum altrinsecus.
- L** Ulterius pro materia argumenti affectarem, si Deus 1 should be glad to see all appropriations and endowments come to an end. decreverit quod non foret in regno nostro talis ecclesiarum appropriacio vel reddituum temporalium mortificacio, sed quod totus clerus vivendo pure expropriarie de decimis, oblacionibus et privatis elemosinis sit contentus; quamvis enim illud non dixerim 30 per modum conclusionis, sed per viam condicionis et

10. B: irregulari introducti.

25. A in marg.: Conclusio. Contra dotacionem (Below 180° without mark of reference).

1. Comp. Lechler, Johann von Wiclif tom. I, pp. 294, 303.

12. Decreti II pars, causa XII, q. II, cap. LXXI.

1. The clergy
would then live
as Christ
ordered.

2. The excessive
number of cler-
gy would be
lessened.

3. There would
be less world-
liness and si-
mony among
the clergy and
less fighting
among the laity.

imprecacionis, tamen eius racionabilitas suaderi potest 180^c L
tripliciter. Primo per hoc quod ecclesia cleri vixit sic 1
expropriarie ex ordinacione Christi et apostolorum
usque ad dotacionem cesaream; sed * et usque hodie 180^d
in plus religiosis clericis remanet illa vita, et illam 5
conversacionem declaravi superius esse plus autenticam,
plus meritoriam et securam. Secundo ex hoc quod 2
stat minando destruccionem regni superhabundare
multitudinem clericorum, ut docet Apostolus I, Cor.
XII°, in exemplo de corpore humano, quod foret 10
nimis monstruosum, si totum, medietas vel tertia foret
oculus. Cum ergo omne utile ad regimen rei publice
secundum Augustinum, II° De Doctrina Christiana, in
fine, sit reperibile in scriptura, videtur quod in scrip-
tura fundabilis sit regula secundum quam in populo 15
proportionaliter sit de clero, nec inveniet homo
regulam reccius directivam quam ministrando clero
secundum formam quam ecclesia primitiva instituit,
et limitando eis officium quod tunc gessit. Ergo hoc
foret conveniens rationi. Si enim in veteri testamento, 20
quando sacerdotes et Levite onerati erant importabiliter
cum disposicionibus bestiarum ad victimas, limitati
sunt ad istam porcionem triplicem (ut dixi superius
XIII° cap.), multo magis in tempore legis gracie,
quando clerus alleviatus ab oneribus legis debet esse 25
pauperior, et populus ad relevandum est promptior.
Tercio arguitur ex precavicionem inconvenientis multi- 3
plicis quod taliter tolleretur; primo, inquam, non a
aspiraret tanta multitudo ad sacerdocium plus propter
affectionem ad seculum quam ad sacerdotale mini- 30
sterium. Secundo non foret tanta mercacio symoniaca
nec tanta contencio et vulpina confederacio sicut
modo, et ista conturbant regna plurimum. Tercio
brachium seculare non tantum necessitaretur pugnare

13. A in marg.: Augustinus.
XXII cap. corr. in marg.
confirmatur ex.

19. B: limitando eque.
26. B: populua.

24. A
27. B: Tercio

L 180^d pro bonis fortune ut modo, tum quia ex uno latere universitas temporalis dominii saciaret, tum eciam quia clerus vivens apostolice eorum tyrannidem mitigaret.

M d Quarto quia seculares sic magis disponderentur ad magis ordinate imperciendum elemosinas magis dignis et plus paterent discolorum latebre que hodie in
e vestimentis ovium sunt occulte. Quinto quia elemosine
 5. and the alms would be better distributed.

1 manu layca equius distribute. Notet, inquam, speculator primo bona regni devoluta ad manum mortuam,
 2 notet secundo subtractionem partis eorum proportionalem numero et vite procuratorum pauperum et notet tercio quomodo residuum est expensum. Dicitur enim quod fratres peregrini et alii egentes tantam elemosinam recipiunt de exteris ut de illis.

N f Sexto quia secularibus occupantibus illa bona iam incarcerationata tamquam suis (ut convenit) foret terra
 6. The earth would be more fruitful.

20 fortune et ad defensionem regni ac augmentum exercitus christiani amplius populosa. Sic enim contigit ante dictam dotacionem, et ratio probabilis sumpta ex facto cum eius circumstanciis contestatur. Deus enim non fundit aquam pluvie differenter per gurgites
 25 sed guttatim et roride facit ad nutrimentum terre nascencium pluviam distillare, docens nos per hoc indubie omnia genera bonorum nostrorum sine personarum acceptione prudenter dispergere, et sic (si non fallor) ista expropriacio excitaret devocionem

181^a populi, prepararet ad elemosinas perpetuas cleri * Christi, et per consequens cederet in relevaminis pauperum notabile incrementum. Unde quod ecclesie et redditus regni sic sunt appropriata collegiis, error appropriacionis ecclesiarum abbathiis illud fecit; ex hinc enim
 35 tollebantur rectores et eorum clerici qui augerent

Evil of appropriations,

which injure
both univer-
sities and
parishes,

so that the
numbers at
Oxford have
fallen greatly.

universitates et clerimoniam regni nostri, eo quod ¹⁸¹ N
vel divise sunt ecclesie vel cognatis et familiaribus
patronorum clericorum infideliter distribute, sic quod
nisi Deus reliquisset nobis semen in fundacione colle-
giorum ex licencia regum Anglie quoad clerimoniam 5
quasi Sodoma fuisset; melius tamen foret quod
quilibet collegiatus aptus ad regimen animarum
haberet ecclesiam que iam appropriatur monasterio
cui pastum spiritualem et sacramenta debite mini-
straret. Tunc enim prosperaretur regnum in corpora- 10
libus et spiritualibus et cresceret universitas nostra
tam numero quam virtute; in cuius signum ante
catheclismum appropriacionis huiusmodi erant in Oxonia
sexaginta milia scoliarum, ubi hodie non sunt tria.
Universitas eciam plus crescit hodie per presbiteros 15
mobiliter conducticios, quam crescit per perpetuas
cantarias, nec oporteret habere tot privilegia a rege
nisi quia ob defectum sacerdotum et supplantacionem
privilegiorum laycorum per clericos layci eis propter
sensacionem iniurie oppido sunt infesti. Olim autem 20
non fuit sententia ista heretica ante dotacionem ecclesie,
quando in ea floruerunt catholice veritates. Ymmo
(si non fallor) sonaret ad emendacionem ecclesie et
ad stabilimentum regni et ad profectum cuiuscunque
membri ecclesie tam vivi quam mortui quod proviso 25
cuilibet clerico secundum ordinem suum de necessario

4. B in marg.: Approbat ut videtur collegium universitatum. 6. 7. B:
quod quibus collegiatus. 8. B: que tam appropriatur. 14. B:
sexaginta sex millia. A in marg.: Sexaginta millia scoliarum fuerunt
Oxonie, vide supra (Below 181^a without mark of reference). 23. A A₁:
Et — ecclesie deest.

13. There is a passage in Fitz Ralph's *Defensio Curatorum*
on the numbers at Oxford. He says that parents are afraid to
send their children lest the friars should get hold of them „et
sic fit quod ubi in studio Oxoniensi adhuc meo tempore erant
triginta millia studentium non reperiuntur sex millia his diebus”.
Brown's *Fasciculus* II, 473. Apud Goldast, *Monarchia* II, 1398

N 181^a nutrimento et tegumento ista conclusio sit paulative
et provide practizata.

Sexto arguitur, sumendo quod principes et domini
temporales licite et absque peccato vendunt terras
5 et tenementa sua viris ecclesiasticis et suis succes-
soribus in perpetuum, ergo a forciori conferrent eis
temporalia in perpetuum; et assumptum probatur,
ponendo quod aliquis dominus secularis sit constitutus
in extrema necessitate, sicut sunt milites nostri capti
10 ab hostibus in partibus transmarinis, nec habeat dictus
dominus unde se ipsum redimat nisi alienando in
perpetuum suum manerium, et cum hoc suppono
quod nullus sit qui velit emere dictum manerium
nisi collegium nostrum vel aliud ei simile, tunc datum
15 collegium tenetur relevare dictum militem in extrema
necessitate positum, et hoc sub pena peccati mortalis;
sed non potest ipsum relevare nisi emat ab eo
manerium, ergo tenetur in casu sub pena peccati
mortalis emere a dicto milite pro perpetuo suum
20 manerium.

Iste casus foret michi nimis difficilis, nec video
colorem quomodo foret possibilis nisi forte dictum
collegium fuerit per dominum huius seculi vinculis
insolubilibus mammone iniquitatis adeo cathenatum
25 quod ex induratione necessario dampnabili non possit
dictum militem misericorditer relevare, sed necesse
habeat eum de hereditate paterna dampnabiliter spoliare.
Sed nec casum illum libenter admitterem nec aliud
relevamen militis omnino excluderem; tale enim colle-
30 gium si foret esset summe dyabolicum, quia (ut
innuitur) non posset per elemosinam sed non nisi per
181^b sacrilegium * dictum militem relevare, et revera Deus
non posset salvare tale collegium de sua potencia
absoluta.

Objection:
6. Why may not
ecclesiastics
accept what
they may buy?

Example.

Answer:
In the case sup-
posed the col-
lege ought to
give, not to buy;

3. A in marg.: Sexta ratio.
marg.: Casus.

5. B: et per tenementa.

9. A in

21. A in marg.: Responsio.

and a college
so buying ought
to be suppress-
ed.

Debet ergo miles ire ad dominum terre et narrare ^{181^b} O

sibi condiciones talis collegii, et totum regnum teneretur
collegium tale venenosum expellere et cum bonis
que talis legio occuparet, si fuerit elemosina, militem
relevare. Et patet quod hoc fieri posset legaliter ex ⁵

Judgment of
Ambrose.

dicto beati Ambrosii posito in decretis XII^a, q. II^a,
*Aurum. Aurum, inquit, habet ecclesia non ut servet
sed ut eroget et subveniat in necessitatibus. Quid est
opus custodire quod nihil adiuvat? An ignoramus
quantum auri atque argenti de templo domini Assirii ¹⁰
sustulerunt? Nonne melius conflat sacerdos propter
alimoniam pauperum, si aliqua subsidia desunt, quam
si sacrilegus contaminat et asportat hostis? Nonne
dicturus est dominus: Cur passus es tot inopes fame
mori? Et certe habebas aurum, unde ministrasses ¹⁵
alimoniam. Cur tot captivi in commercium ducti nec
redempti ab hoste occisi sunt? Melius fuerat ut vasa
vivencium servares quam metallorum; hiis non posset
responsum deferri. Quid enim diceres: Timui ne
templo Dei ornatus deesset? Aurum, inquit, sacra- ²⁰
menta non querunt, neque auro placent que auro
non emuntur. Ornatus sacrorum est redemptio capti-
vorum, et vere sunt illa vasa preciosa que redimunt
animas a morte. Ille verus est thesaurus domini
qui operatur quod sanguis eius operatus est. ²⁵*

These words
show that the
King may use
church treasure
to redeem
captives,

Ex istis verbis huius doctoris sanctissimi et decreti ^P
videtur, primo quod regi licet in tempore necessitatis ¹
multiplicis auferre nedum iocalia cleri sui superflua
sed et calices et preciosa tumbarum et ecclesie orna-
menta, ut puta, si aliunde vel oportunius regnum non ³⁰
sufficit redimere captivos qui in defensione regni

5. A in marg.: Ambrosius.

7. A in marg.: Aurum habet ecclesia.

15. B: aurum aurum.

16. B in marg.: Pro redempcione captivorum

exponenda sunt vasa ecclesie.

17. A: Melius fuerant.

6. Ambrosius lib. II, De Officiis, c. XXVIII and Decreti sec.
pars, causa XII, q. II, cap. LXX.

P¹⁸¹ legitime militarunt; et pro iterata defensione regni
 2 necessarii sunt. Secundo, si regnum pro sua defensione
 necessaria non habeat aliunde vel congruencius unde
 militantibus pro defensione regni ministraret stipen-
 3 dia. Et tercio, si vulgus per taxas gubernacioni regni
 necessarias ad nimiam pauperiem sit reductus. Racio
 beati Ambrosii stat in isto: Melius est quod regnum
 religiose defendatur per propria quam quod in penam
 peccati sui depredetur de hiis que inutiliter et avare
 10 retinuit a gente sacrilega aliena. Sic enim Nabugodo-
 nosor ex peccato sacerdotum fecit templum in Jeru-
 salem spoliari (ut patet Regum XX. et Daniel V°),
 sed quid propter superbiam qua plus timemus hostes
 cognoscere nostram egenciam, quam Deum offendere
 12 per nostram arroganciam, et quid per evidencias
 sophisticas et partem quam facit clerus potentibus
 lamentabiliter pauperes sunt predati? Et ista creditur
 una causa quare thesaurus ecclesie et cleri Francie
 fuit per nostros in Angliam transportatus, sed

or to defend
the realm,

or to avoid
oppressive
taxation.

Now the clergy
prey upon the
poor.

20 *Felix quem faciunt aliena pericula cautum.*

Et patet quod dictum collegium debet dare dicto
 181^e pauperi militi elemosinam de bonis pauperum* ad
 hoc datis, non autem ad hereditarie conquirendum
 dominium seculare, quia sic posset clerus conquirere
 25 omnia regna mundi, cum (ut inquiunt) possunt in-
 finite adquirere, sed nichil alienare vel perdere, et sic
 videretur quod talis adquisicio omnium regnorum
 mundi foret monstrum abhominabile Antichristi, de
 quo Daniel IX°, 27: *Erit in templo abhominacio deso-*
 30 *lacionis*; cui dicto Christus alludit Matthei XXIV, 15:
Cum, inquit, videritis abhominacionem desolacionis que

1. B: illata defensione.

5. 6. B: regni necessitas.

20. Vulgo iactatus versus; in eandem sentenciam ap. Plautum:
 Feliciter sapit qui alieno periculo sapit.

dicta est a Daniele propheta stantem in loco sancto, 181° P
velut dicitur Marci XIII, 14, stantem ubi non debet:
qui legit, inquit, intelligat. Sed credo quod non
veniet desolacio ad hunc gradum.

Objection:
 7. Men may
 transfer their
 rights to other
 men; why not
 to a society?

Septimo principaliter sic arguitur: Domini tempo- Q
 rales libere transferunt ius quod habent ad sua domi-
 nabilia nunc in certam communitatem et nunc in
 unam personam, quia translacio iuris temporalis est
 libertatis creature, nolentis uti vel esse particeps alte-
 rius talis iuris, sed in certam personam transferunt 10
 absque peccato sua dominia; ergo per idem possunt
 absque peccato in communitate transferre iura huius-
 modi. Sed translato iure in communitatem pro suo
 perpetuo consequitur tam perseverans dominacio, ergo
 stat communitatem habere perpetuo tale dominium. 15

Answer:
 They may, to a
 civil society that
 has the right to
 hold property,
 but not to a
 clerical com-
 munity.

Hic dico, primo quod conclusio deducta est conce-
 denda de communitate civili que est capax civilis
 dominii, ut patet de multis communitatibus civium
 que licite civiliter dominantur. Sed procul hoc ad in-
 ferendum quod clerico (in quantum huiusmodi) licet 20
 dominari civiliter, et multo periculosius foret com-
 munitatem cleri dominari civiliter, cum error ille vix
 foret extinguibilis, sed tamquam cancer serperet
 ampliandoque procederet, quousque magnam partem
 regnorum inficeret. Satis ergo est nobis habere usum 25
 moderatum temporalium pro nostris propriis necessi-
 tatibus et aliorum pauperum relevandis vel extincta
 eorum dominatione civili vel in manus capitalis
 domini derelicta, ut notat Hugo libro secundo De
 Sacramentis, parte secunda, cap. III° et VII°. *Layci, 30*
inquit, quia terrena et terrene vite necessaria tractant, pars corporis Christi sinistra sunt. Clerici vero,

5. A in marg.: Septima racio. 13. B: translacio. 15. A in
 marg.: Responsio. 28. A in marg.: Hugo. In Hugonis De Sacram.
 l. c. leges: Laici qui.

29. Hugonis de S. Victore Opp. pars II, De Sacramentis,
 lib. II, pars II (ed. Migne), pp. 417 et 420 mutatis aliquot verbis

Hugh of
St. Victor

Q 18¹ quoniam ea que ad spiritualem vitam pertinent dispensant quasi dextera pars sunt corporis Christi. Et post interpretando utrumque terminum sic infert: Clericus nisi Deum et ea que ad Deum spectant habere
5 non debet, cui statutum est decimis et oblationibus que Deo offeruntur sustentari. Laicis vero christianis fidelibus terrena possidere conceditur, sed clericis spiritualia committuntur, sicut fuit in veteri testamento. Et cap. VII° declarat quomodo quedam ecclesie Christi devocione fidelium conceduntur salvo iure
10 terrene potestatis, ne fiat confusio, cum nihil inordinatum approbare potest Deus. Unde quandoque concedunt principes terreni nudum usum ecclesie, et quandoque usum et potestatem exercende iusticie,
15 quod clericus per ecclesiasticas personas aut individua clericalia exercere non potest. Potest tamen habere personas laycas ministros ad illud officium, sic tamen, inquit, ut id ipsum quod potestatem habet
18¹ a principe terreno se habere cognoscat et ipsas
20 possessiones nunquam ita a regia potestate elongari posse intelligat, quin si ratio postulaverit aut necessitas, illi ipse possessiones debeant in necessitate obsequium, quia, sicut regia potestas patrocini-
25 um quod debet alteri alienare non debet, sic ipsa possessio eciam ab ecclesiasticis personis obtenta obsequium quod regie potestati pro patrocinio debetur iure negare non potest.

R Iste profundus doctor non admitteret quod clericus haberet in se civilitatem, nec emeret vel caperet in
30 se sive papa sive alius summum dominium seculare, sed regens laycos et dominaciones suas spiritualiter recipere posset titulo elemosine fructum possessionis vel potestatis terrene, sic tamen quod seculare do-

declares that
secular power
must rest in
secular hands.

8. A in marg.: Contra dominacionem civilem cleri (Below 18¹ without mark of reference). 15. B: personas ac individua. 19. B in marg.: Nota, tantum elongantur temporalia data clericis a brachio seculari, ut putam.

minium remaneat apud dominum secularem. Uterius ¹ R
sicut doctor concedit quod est de libertate domi- ¹⁸¹
norum secularium quod possunt transferre ius et pos-
sessiones in alios, sic concederet evidencius hoc de
clero, cum laico sit magis cognata secularis possessio. 5

Falseness of
the rule that
the clergy may
not part with
their endow-
ments.

Item, non dubium quin clero potest nocere terre- ²
norum habicio, si ergo non liceret sibi tunc ipsa
relinquere, ipse foret contra legem Dei ipsis diabolice
copulatus; Christus enim precepit suis apostolis mun-
dana relinquere. Paulus cum potuit habuisse vite neces- ¹⁰
saria de Corinthiis, non usus fuit illa potestate, sed
et Augustinus rogavit cives suos recipere possessiones
quas sibi donaverant. Quare ergo non potuit papa
et quilibet alius cleri dotatus capitaneus sic fecisse;
illi enim utilius procurarunt pro genere cleri postero ¹⁵
quam Silvester.

Example of
Paul and Au-
gustine.

All orders could
exist as well
without endow-
ment and may
therefore relin-
quish it.

Item, non ex dotacione cesarea constituitur novus ³
ordo cleri qui sine dotacione huiusmodi non fuisset;
quilibet ergo ordo cleri potuit fuisse sine dotacione
huiusmodi cum tanta religiositate ordinis sicut modo. ²⁰
Ex quo sequitur quod dotacio talis quecunque est
ordini cleri impertinens; aliter enim in spoliacionibus
domorum religiosarum et in conquestibus terrarum
destruerentur proporcionaliter possessionatorum or-
dines, et sic variarentur ordines illi proporcionaliter, ut ²⁵
dotacio variatur, quod dementis est dicere. Sicut ergo
in prima dotacione sua potuit religiosus possessiones
oblatas relinquere, sic modo post possessionem, quod
si generaliter voluntarie fieret, maneret idem ordo
perfeccior quam est modo. ³⁰

So may the
Pope,

Item, iuxta tacta papa videns dissensionem oriri ex ⁴ S
occupacione civilis domini, et sibi ac clero suo per
seculares posse procurari subsidium in casu quo illis
dominacionem illam relinqueret, non foret plenus et

1. A in marg.: Nota.
proporcionaliter.

6. 7. B: terrenorum non abicio.

25. A:

S 181^a perfectus dominus eorum nisi posset ad relevamen
sui et sui generis de suis subsidium procurare, ut
tactum est de milite captivo, sed papa est utilius,
plenius et perfeccius dominus patrimonii Crucifixi
5 quam alius secularis: ergo licet sibi in casu sic facere;
ymmo si credit vel credere debet verisimiliter quod
status ille foret sibi et toti suo generi perfeccior,
securior atque tranquillior, videtur quod sub pena
peccati gravis debet sic facere, nam sic utilius possi-
10 derentur a sancta matre ecclesia.

5 Item, religio quam Christus instituit de nolendo
182 possidere pecuniam fuit perfeccior, sollemnior et
obligacior quam privilegiacio cesarea, ergo cum ad
dispensacionem unius non apostoli licuit religionem
15 priorem deserere, et licet privilegium secundum relin-
quere. Sic enim ex causa potest celebrari divorcium
inter virum et uxorem; ymmo (ut fingitur) licet clero
separare animam a corpore in quocunque, qui domi-
nacioni sue restiterit; et sic hoc luciferinum vinculum
20 foret forcius quam vinculum gracie vel nature, et
tunc indubie Deus malus superat Deum bonum. Dicunt
enim quod verbum nedum humanitatem assumptam
sed totam ecclesiam potest dimittere, sed clerus pos-
sessionatus non potest dominacionem deserere, sed
25 abrasio capillorum nostrorum testatur quod non debet
esse tam fortis nexus inter nos et bona fortune.

Ex quibus videtur quod propter ingrattitudines se-
cundum quas volumus de dominorum elemosinis in
secularitate superare ipsos dominos et propter hereses
30 quas in materia de dominio nostro defendimus, ex
una parte abutentes elemosinis et ex alia parte
subtrahentes debitum de spiritualibus elemosinis
rependingis, videtur quod patroni elemosinarum
debent ipsas a nobis subtrahere et vere ecclesie Christi
35 restituere, cum totus finis laudabilis sit eversus, et

and should, if
he thinks the
Church will be
the better for
his action.

The Church
left Christ's
privilege for
Caesar's; it has
now the right to
leave Caesar's.

We make so
bad use of alms
that patrons
should with-
draw them and
restore them to
the true Church.

5. B: quod alius.

27. A in marg.: Conclusio. De ablacione.

specialiter si peccamus subdole pretermisso ordine ^{182^a} **S** correpcionis evangelice inconsultis episcopis, ut apud nominatenus papam et cardinales, inimicos regni nostri precipuos, leges regni nostri et regaliā regis tamquam hereticam condempnamus. Iste enim vide-5 retur contemptus notabilis indiscreti doctoris cum suis complicitibus.

Objection:
S. It is good to give temporal gifts for spiritual, and the more is given the more is received.

Octavo et ultimo arguitur per hoc quod cuilibet **T** domino temporali non solum est licitum sed meritum emere hereditatem et bona eterna pro bonis ¹⁰ temporalibus, et cum maius bonum temporale sit dignius maius bono spirituali, sequitur quod amplius et diucius dotans ecclesiam intensius meretur beatitudinem.

Answer:
The rich man should use his wealth so as to obtain blessedness;

Ad istud argumentum dixi superius quod quilibet ¹⁵ dives seculi tenetur sub pena peccati mortalis emere sibi beatitudinem per suas divicias, non quod cuilibet beatificando sit precium illud necessarium sed quod habens terrenam potestatem atque divicias utatur eis ad utilitatem ecclesie, et sic episcopi et religiosi ²⁰ sessionati tenentur precipue emere sibi beatitudinem per dispensacionem prudentem elemosinarum dandarum pauperibus. Verumptamen non oportet ut altera pars ecclesie vendat vel emat regnum illud civiliter, nec quod dominus secularis det dominacionem suam ²⁵ clericis, sed quod caveat ut faciat elemosinam suam in abscondito *cum nesciencia manus sinistre quid faciat dextera*, non dampnificando proximum dando sibi occasionem relinquendi perfeccionem suam primevam, nec ut onerosus factus subditis iniuste detineat eis ³⁰ debitum, que omnia fiunt hodie occasione dotacionis perpetue. Nam exhinc prelati dicuntur sompniferi vel ignari, subditis in equis, familia et exaccionibus onerosi. Unde non est credendum quod cesar proportionaliter ad quantitatem bonorum que dicitur dedisse ecclesie ³⁵

but this does not mean that he is to give up his duties to the clergy.

8. A in marg.: Octava ratio.

15. A in marg.: Responsio. Dotacio.

T 182^a cleri sic meruit, tum quia magnitudo elemosine ex dictis non taliter mensuratur, tum etiam quia iuxta adversarios non fuit nisi nimis stricta restitucio alieni. Sed quomodocunque sit de istis, verisimile est quia
 5 Cesar cecatus tumebat superbia, et sic tam elemosinantes quam elemosinati peccant communiter, sicut quilibet viator sciens vel probabiliter credens quod
 182^b religio * vel conversacio alia sibi faciliter adquiribilis esset sibi melior, et tamen quiescit torpide in vita
 10 quam reputat sibi minus meritoriam vel minus utilem sancte matri ecclesie, ut sic peccat; et ad arbitrandum hoc requiritur mentis purgacio, status et circumstanciarum discrecio sed omnino scripture sacre consulcio. Contingit enim quod rex vel alius seculi potentatus
 15 videns obstinaciam cleri et populi tantum invalescere in contemptu Christi et sue ecclesie quod foret sibi ex tali suppositione meritorius conversari seculariter, ut per gladium datum sibi a Deo coherceat potenter adversarios legis Christi, quam foret sibi istum statum
 20 deserere et vitam expropriariam clerici vel heremite assumere. Vita tamen communis expropriaria, nec in magna terrenorum affluentia nec in magna eorum carencia, videtur communiter illustratis securior, ut docet Solomon Prov. XXX°, 8, aliis autem illustratis
 25 eminencius est vita arcior vel in cura alcior, debite proficienti perfeccior; quod si propter ypocrisim vel primatum status talis appetitur, nullus est periculosior, quia Sapientie VI^a, 6, dicitur: *Districtum iudicium hiis qui presunt fiet*; a talibus enim archiservis Deus
 30 requireret striccius compotum talenti traditi et fructum ministerii, et patet de primatibus utriusque partis ecclesie, sicut inferius ostendetur de regibus.

V 1 Unde videtur mihi quod rex Anglie annuatim vel per vices congruas faceret diligenter et perfecte inquire

A King may see that it is his duty to reign rather than to enter into religion.

5. A in marg.: Conclusio. 10. B: vel minus utilem deest.
 28. Durissimum iudicium in lib. Sap. 31. Codd.: ut post de primatibus.
 33. A B in marg.: Nota consilium

The Kings should
enquire into
Church pro-
perty: how got
and how used,
and correct
what is wrong.

quantum de bonis regni, qua condicione et quando ^{182^b} **v**
sit in omnibus et singulis cleri sui ad manum mor-
tuam devolutum. Secundo quod notetur numerus, 2
qualitas et armatura spiritualis cleri qui occupat ista
bona, et tercio quod faciat inquiri si in quantitate 3
vel qualitate cleri in comparacione ad has elemosinas
sit defectus, quem inventum faciat omnimode celeriter
emendari. Probatur huius racionabilitas in exemplo:
Nam supposito quod rex dedisset capitaneo cum suo
exercitu thesaurum regni notabilem ad hostes corpo- 10
raliter debellandum, nonne in monstracione exercitus
sui ydonea faceret similia inquiri proporcionabiliter ad
thesaurum pugnatoribus ministratum? Cum ergo
pugna spiritualis milicie sit quoad causam clarior,
quoad regem et regnum utilior et quoad exigenciam 15
iudicis preponderancior, quomodo non per locum a
maiori faceret fidelis rex illud diligencius inquiri?
Non restat fideli admittenti principia fidei medium ex-
cusandi. Illius enim est ydoneitatem militum suorum
inquirere cuius est stipendium reddere. ²⁰

The clergy have
no exemption
from such an
enquiry.

Nec valet fingere exempcionem vel privilegium ad
tollendum illud stante rata solucione stipendii; nec
mirum si regnum nostrum habeat consuetudinem
(cum hoc quod non sit legi scripture contraria),
eciam aliam quam habent alia regna mundi, quia alio ²⁵
modo et alio pondere stipendii conduxit rex clerum
Anglie quam cleri in regnis aliis sunt conducti. Unde
cum maximus contemptus quoad Deum et hominem
et specialiter quoad periculum regni staret in fraude
illius milicie, videtur quod rex et regnum debent de ³⁰
istis eo magis diligenter inquirere et proporcionaliter
ad defectum in quantitate vel qualitate de stipendio
deficienti subtrahere. * ^{182^c}

Nec cadit excusacio quod nemo luet defectum **x**
alterius, quia oppositum est fides catholica, specialiter ³⁵

9. A in marg.: Exemplum.

21. A B in marg.: Prima ficcio.

31. A B in marg.: Secunda ficcio.

X 182° quando unus omissione vel commissione participat peccato alterius; si enim prepositus spiritualis exercitus vel capit stipendium pro militibus quos non habet vel pro indignis quos debet corrigere, quomodo non
5 est dignum elemosinam proporcionalem ab illo subtrahere?

Nec valet infidelis ficcio qua dicitur quod absque condicione fuit facta collacio, quomodocunque religiosus voluerit donatum expendere, quia hoc accusaret
10 patronos ex blasphemia et extingueret spem de suo spirituali suffragio; ideo non minus propter mortuorum suffragium quam vivorum subsidium debet fieri diligens inquisicio in hac parte; tunc enim haberemus pauciores milites, sed potenciores contra dyabolum.

It is vain to plead that the gifts were made without conditions.

Y Nec valet infundabilis ficcio qua dicitur quod nemo aufert quicquam simpliciter ab alio nisi auferat a
quolibet sibi simili in natura, quia tunc nemo posset quicquam auferre ab alio, cum omne ablatum ab impio
tribuitur iusto. Sic enim iusti tulerunt spolia impi-
20 orum et *omni habenti dabitur, ab eo autem qui non habet et quod videtur habere auferetur*; et sic de modis loquendi scripture, sanctorum doctorum et legis ecclesie. Nam XXXVII^a epistola Augustini ad Macedonium dicitur quod *non dimittitur peccatum nisi*
25 *restituatur ablatum*, et idem ponitur in canone, XIV^a, q. VI. *Si res*. Ista tria nesciverunt sompnare quod non est ablacio nisi iusta, nec quod est iusta ablacio nisi fuerit auctorizata a pontifice Romano. Nam omnem ablacionem vel collacionem sicut et omnem

Vain too is the fiction that all true taking away is from like by like;

7. A B in marg.: Tercia ficcio.

8. In codd.: quodocunque.

15. A B: Quarta ficcio. A in marg.: Nota ficticias pro dominacione cleri (Above 182° without mark of reference).

23. A in marg.: Augustinus.

B in marg.: Nota Augustinum quod non dimittitur peccatum nisi restituatur etc.

29. A in marg.: Stat esse ablacionem iustam preter hoc quod papa ipsam approbaret.

26. Vide Decr. II pars, causa XIV, q. VI, cap. I. De illa epistola Augustini vide supra pag. 304.

operationem quoad eius substantiam oportet auctori-^{182°} Y
zari a Deo; et cum omnis talis operacio non est sic
secundum quid sed operacio simpliciter, eo quod
aliter nulla creatura foret simpliciter activa, sicut
Commentator recitat quosdam dicere, quos dicit non 5
habere cerebrum dispositum ad philosophandum,
sequitur cum veris quod stat esse ablacionem simpli-
citer cum hoc quod non a papa fuerit approbata. Si
ergo ablacio vel alia talis iniusta operacio non depen-
det ex approbacione divina quoad mores quin sit 10
simpliciter ablacio et alterius generis operacio, quo-
modo blasphematur quod nulla est ablacio simpliciter
nisi papa decreverit? Sic enim extolleretur super omne
quod dicitur Deus.

or that every
gift or with-
drawal of gifts
needs the Pope's
sanction.

Nec minus blasphemum est dicere quod nulla est Z
iusta ablacio, collacio vel alia operacio ecclesie nisi
auctorizetur ab ipso, quia antequam ipse habuerit
primatum huiusmodi, erant multe operationes ecclesie
satis iuste, sicut operacio sua est iusta ex pura
acceptacione divina. Ymmo pro tempore mortis sue, 20
sicut et ipso superstite ignorante sunt multe abla-
ciones, collaciones et operationes elemosinarie satis
iuste, sicut patet de dotacione ecclesie Anglicane, que
non emanavit ex eius auctoritate, sicut nec perceptio
elemosine cesaree vel elemosina Anglie cesari non 25
subiecte. Aliter enim non faceret Anglicus elemosinam
clero suo nisi ostensa ad hoc auctoritate papali
singularissima; quod non est fingendum, cum tempus
et infinite alie circumstancie variarent operationem
elemosine.* Et sic cum auctorizacio generalis non 182^d
sufficit, frustraretur ex defectu auctoritatis papalis et
ignorancia revocacionis licencie prioris omnis elemo-
sina facienda egenis.

Ex istis demum colligitur quod ficticia subdola
recentissima qua maior pars nostrorum sacerdotum 35

15. A B in marg.: Quinta ficcio.
deest.

17. B: ipse — operacio sua
34. A in marg.: Nota. A B in marg.: Sexta ficcio.

Z 182^d dotatorum fingit infideliter quod, cum papa dominatur
 civiliter et capitaliter super singulos reges terre, non
 licet eis auferre quicquam a clero, iudicare de cleri
 1 conversacione vel cleri officio, nec ipsum corripere
 5 vel iuvare nisi ex eius auctoritate previe requisita.
 Sic enim extolleretur super Petrum et omnem Christi
 vicarium, cum Petro ignorante et non approbante
 nisi forte confuse, sicut benevolus approbat omne
 bonum, Paulus nuda auctoritate Christi fecit magnum
 10 profectum ecclesie (sicut patet Act. IX° et infra).
 2 Secundo fingens hoc dogma nephandum daret occa-
 sionem populo laicali subtrahere beneficienciam suam
 egenis, tam clericis quam laicis, eo quod non expresse
 docetur satis singularis papalis auctoritas vel interim
 15 revocacio auctoritatis ostense, ut tangitur in destruccione
 3 proxime ficcionis. Tercio tolleretur omnis regia et
 primatus secularis principum terrenorum, cum non
 liceret seculari iudicare de nequicia clerici sibi in-
 iuriantis quantumcunque notorie nec exterrere clerum
 20 freneticum ab attemptato facinore, et multo magis
 non liceret seculari domino amerciare clericum vel
 eius familiam insolentem nisi prius consulto papa ad
 hoc licenciante, quia aliter liceret auferre a clero per
 viam multacionis temporalia sua mobilia et in foro
 25 civili iniuste occupata, papa qui est capitalis dominus
 inconsulto. Talia deliramenta nedum ex scriptura sacra
 infundabilia sed sibi contraria que hodie plus solito
 sunt emuncta dabunt finem, si Deus voluerit, ne
 post istum virum sterilem succedat alius tyrannice
 30 sic blasphemans, sed Danielis IX°, 27, dicitur quod
abominacio desolacionis perseverabit usque in finem.

If this were
 true the laity
 might withdraw
 all gifts that had
 not been sanc-
 tioned by the
 Pope, while the
 clergy would be
 out of all con-
 trol.

15. A A₁: ostense deest.

CAP. XVII.

We must go through the ten arguments given in Chap. V. with our opponent's answer.

Pro ulteriori declaracione christiane fidei de quiditate ac ^{182^d} A unitate sancte matris ecclesie discurrendum est per illas decem raciunculas quas feci superius in fine VI capituli de ista materia, et recitabo responsiones cuiusdam doctoris, ⁵ ut veritas fidei concertacione scolastica magis appareat.

Assumpsi autem in primo argumento quod, si ante incarnationem Christi non fuit ecclesia et extra ecclesiam catholicam non est salus, tunc nullus patrum veteris testamenti salvabitur. ¹⁰

1. Our opponent denies our right to conclude from his premisses that the O. T. fathers will not be saved.

Hic negatur consequencia, cum antecedens sit verum et consequens falsum, vel, inquit, ante incarnationem erat ecclesia catholica. Hic insto primo contra ¹ falsitatem impositam consequenti, et quia est argumentum ad hominem, suppono primo quod nihil est ¹⁵ quod fuit ante hoc instans quod est presens, et erit post illud nisi quod est in illo eodem instanti. Patet suppositio scole dicenti quod nichil est nisi quod est in hoc instanti temporis quod est presens, et tunc arguo sic contra concessum, scilicet quod aliquis ²⁰ patrum veteris testamenti * salvabitur. Si sic, tunc ^{183^a} vel qui est aliquis patrum veteris testamenti salvabitur, vel qui erit aliquis patrum veteris testamenti salvabitur; consequens falsum secundum istam scolam, quia nec est nec erit aliquis patrum veteris testamenti, cum ²⁵ non sit vetus testamentum nec reincipiet in die iudicii vel ante. Nec est verisimile quod vetus testamentum sit novum testamentum de quo scriptura facit distinccionem cum lege veteri, quia tunc non foret distincio inter vetus testamentum et novum ³⁰

Answer: On his own nominalist theories it must be so.

1. A in marg. ca^m XVII (in red ink). 4. V. cap.; codd.: XV.
6. A A₁: contricacione. 7. B: autem deest. 11. A in marg.: Prima responsio. 18. A in marg.: Ante Christi incarnationem fuit ecclesia; hoc probatur continue (Below 182^d without mark of reference).
10. B: quod est prius.

A 183^a per descripciones eorum congruas exprimenda, sed omnia cerimonialia et legalia veteris testamenti essent pro tempore legis gracie ab ecclesia observanda, consequens contra sanctos doctores tractantes de
 2 cessacione legalium. Et quantum ad conclusionem ex fundacione Augustini, scilicet quod ecclesia fuit ante-
 quam fuit ecclesia, patet quod iste sanctus horruit sic sophisticari in fide de sancta ecclesia, nec sequitur ex textu suo, III, De Doctrina Christiana VI°, supradicta
 10 sententia. Nam iste est textus Augustini: *Qui crediderunt ex quibus facta est prima ecclesia Jerosolimitana, satis ostenderunt quanta utilitas fuerit eo modo sub pedagogo custodiri.* Modo non sequitur, ex illis facta est prima ecclesia Jerosolimitana, ergo nec
 15 ante illos nec ante incarnationem fuit ecclesia Jerosolimitana, et multo magis non sequitur quod ante illos non fuit ecclesia.

Augustine did not say that the Church existed before it was the Church;

B Unde logice dicitur quod ex illis facta est particulariter ecclesia catholica que fuit a principio mundi et
 20 fuit continue per generacionem membrorum suorum usque ad finem mundi, et facta est in magno anno mundi. Sed pertinencius sensui huius sancti dicitur quod intendit ex illis factam primam Jerosolimitanam particularem ecclesiam sub nomine Jerosolimitane
 25 ecclesie, quamvis ante fuerit ecclesia tam pro tempore legis veteris quam nove. Iste autem sanctus fuit mirabiliter subtilis logicus, relinquens nobis ex verbis suis diversa puncta logicalia capienda. Unde utramque istarum responsionum approbo, cum inutile est scole
 30 dare responsionem que non valet. Et conformiter dicitur ad illud Augustini, I Retraccionum cap. XIII°,

5. 6. B: ex fundamento. 12. In codd.: inutilatas. Correxì e textu Aug. l. c. 22. A A₁: huiusmodi sancti. 31. A: Augustini II in textu; in marg.: correxìt I. In codd.: cap. XII. correxì. B in marg.: Christiana religio est securissima.

9. Aug. Opp. tom. III, pars I, pag. 48.
 pag. 19.

31. Ibid. tom. I,

ubi sic loquitur: *quod dixi, ea est nostris temporibus* ^{183^a} **B**
christiana religio quam cognoscere ac sequi securissima
ac certissima salus est; secundum hoc nomen dictum
est, non secundum ipsam rem cuius hoc nomen est.
Nam res ipsa que nunc christiana religio nuncupatur, ⁵
erat et apud antiquos nec defuit ab inicio generis
humani, quousque ipse Christus veniret in carne.
Unde vera religio que iam erat cepit appellari christi-
ana. Et sequitur expositio: Hec est nostris temporibus
religio christiana, non quia prioribus temporibus ¹⁰
non fuit, sed quia posterioribus hoc nomen accepit.

but he teaches
that

a) the Christian
religion is best
and safest;
b) it lasts
through both
testaments;

c) it existed from
the beginning
of the world.

Ex istis dictis notari possunt notabilia. Primo quia ¹
 christiana religio secundum formam quam ipse insti-
 tuit est perfectissima et securissima; secundo quod ²
 ipsa durat per tempus utriusque testamenti, licet ante ¹⁵
 incarnationem non sit vocata christiana religio, et
 tercio sequitur quod ecclesia fuit a mundi inicio, ut ³
 dicit Crisostomus et decretum Augustini, positum
 XXXII^a, q. IV^a. *Recurrat.* Et hoc debet attendere
 doctor allegans hoc dictum Augustini, non enim hic ²⁰
 loquitur de ecclesia sub nomine ecclesie, sed loqui-
 tur de religione christiana, dicens * quod fuit a mundi ^{183^b}
 inicio. Ecclesiam ergo vocat sub nomine religionis que
 hodie dicitur christiana. Et patet quod non sequitur:
 si ante incarnationem non vocabatur christiana religio, ²⁵
 ergo ante incarnationem non fuit ecclesia vel christi-
 ana religio, quin potius sequitur quod a mundi ini-
 cio fuit ecclesia; quia notum est quod nunquam fuit
 religio fidelium predestinatorum nisi quando fuit
 ecclesia. Ideo sicut a mundi inicio fuit illa religio, ³⁰
 sic a mundi inicio fuit ecclesia; et ad hoc sunt quot-
 libet testimonia sanctorum. Nam Augustinus (ut alle-

The Christian
religion is an-
other name for
the Church.

11. A in marg.: Nota.

20. A in marg.: Ecclesia incepit habere
nomen ecclesie in novo testamento, sed utique ipsa prius fuit (Below
183^a without mark of reference).

26. B: vel fuit.

28. A A₁:

quia — ecclesia deest.

32. A in marg.: Augustinus.

B 183^b gavi superius) sic scribit super Psalmo CXLII^o: *Ecclesia que est mulier antiqua, civitas Dei et corpus Christi, habet initium ab Abel, sicut mala civitas a Caym.* Unde in libro De Questionibus veteris et nove legis q. III^a declarat quomodo fides ecclesie successit per ordinem in electis. *Ab initio, inquit, genus est christianorum, priores ergo homines quotquot fidem habuerunt unius Dei iure christiani dicendi sunt.* Unde sicut non sequitur: per tempus veteris testamenti non fuit vocata religio christiana, ergo tunc non fuit religio, ita non sequitur: tunc non fuit vocata ecclesia christiana, ergo tunc non fuit ecclesia. Sicut ecclesia Romana, cum sit universalis ecclesia, diu fuit ecclesia, antequam fuit ecclesia Romana, quia quemcunque locum mundi incoluerit semper manet ecclesia, cum fides et predestinatio non dependent a loco corporeo.

C Ideo oportet notare quomodo accidit ecclesie denominatio a loco et denominatio a natura creata sub nomine tali, sed per se inest sibi denominatio a capite, quod nunc est Christus, Deus et homo; fuit autem caput ecclesie antequam fuit homo. Ideo foret nephandum sophisma concedere quod tunc non fuit ecclesia, licet ecclesia fuerit tunc per locum a simili quod ecclesia Romana vel christiana fuit, quando ipsa non fuit Romana vel vocata christiana. Oportet enim distinguere inter per se et per accidens. Ecclesia enim non potest desinere esse ecclesia, sicut nec aliqua creatura potest desinere esse membrum Christi mistici (ut declarat Augustinus III°, De Doctrina Christiana XXXII°). Unde quod ecclesia vocata est sub nomine ecclesie pro tempore veteris testamenti, patet scrutanti

The name is accidental; the essential is that the Church is joined to her head,

and cannot cease to be, except by falling away from him.

1. 2. A in marg.: Ecclesia.
marg.: Denominatio accidit ecclesie tripliciter.
Augustinus.

16. A in marg.: Nota.

17. B in
29. A in marg.:

1. Opp. Aug. tom. IV, pars II, pag. 1589.
tom. III, Append. pag. 44.

5. Ibid.

The name of "Church" used throughout the O. T. scripturas tam in libris legalibus quam prophetalibus, 183^b C
in libris historialibus et sapiencialibus. Unde frequen-

cius (si non fallor) fit mencio in lege veteri de matre nostra sub nomine ecclesie quam in nova. Unde quia liber Psalmorum est valde autenticus, quia a domino allegatus et communius in ore presbyteri exclamatus, notaremus illud Psalmi XXI^a, 26. *Aput te laus mea in ecclesia magna*, et Psalmo XXXIV°, 18, dicitur: *Confitebor tibi in ecclesia magna*, et Psalmo CXLIX^o, 1: *Laus eius in ecclesia sanc-* 10
torum. Et sic exponit Augustinus maiorem partem Psalmorum, dictam de ecclesia vel in persona ecclesie, sicut loquuntur libri alii veteris testamenti. Unde beatus Gregorius, Omelia XIX^a, exponens illud Matthei

Parable of the labourers in the vineyard.

XX, 1: *Simile est regnum celorum homini patrifam-* 15
ilias qui exiit primo mane conducere operarios in vineam suam, declarat quomode *paterfamilias est conditor noster qui in magna domo sua regit singula*, sed specialiter suam ecclesiam. *Ipse, inquit, habet vineam, scilicet universam ecclesiam que ab Abel* iusto* 183^c
usque ad ultimum electum qui in fine mundi nasciturus est quot sanctos protulit tot palmites misit. Et post prosequitur quomodo dicta ecclesia mane hora tertia, sexta, nona et undecima habuit cultores vinee ecclesie quos vocavit et excitavit ad colendum eccle- 25
siam et vicia extirpandum. Illas autem quinque horas limitat iste sanctus papa per quinque etates mundi. Modo non dubium vel ceco logico, si vinea dicti patrisfamilias sit ad sensum mysticum sancta ecclesia

4. A in marg.: Ecclesia vocata est sub nomine ecclesie pro tempore veteris testamenti (Below 183^b without mark of reference).

6. B.: communicus in ore. B in marg.: Frequenter in lege veteri fit mencio de ecclesia sub nomine ecclesie. 12. 13. In codd.: ecclesia. Correx.

14. A in marg.: Gregorius. 20. B.: que Abel iusto. A in marg.: Ecclesia sunt omnes electi qui sunt et palmites in Christo qui est vitis.

23. B.: quomodo dunca (sic) ecclesia.

14. Sancti Gregorii XL Homil. in evang. lib. I, hom. XIX. Opp. tom. I, 1510.

C 183° que ab Abel iusto usque ad novissimum electum sic fructificavit, tunc illa est extencior in etate quam pro hora undecima. Sequitur enim: Deus habet illam ecclesiam, ergo illa est ecclesia, et sequitur: Ab Abel iusto usque ad novissimum electum illa taliter germinavit, ergo per tantumdem temporis ipsa fuit. Et eandem sententiam dicunt Augustinus, Crisostomus et decretum ex fide scripture (ut ostendi superius); et revera abbreviare etatem sancte matris ecclesie quod non fuit in veteri testamento foret presumptuosus error et periculosus merito revocandus; quod ego statim facerem, si (quod absit) illam assercionem temerariam presumpsissem.

The Church does not exist only for the eleventh hour.

D Nec valet dicere quod ecclesia fuit per istas quatuor etates ante incarnationem, sed tunc non fuit ecclesia, primo quia tam literaliter quam mystice vocatur ecclesia pro tempore veteris testamenti, sicut patet in parabolis Christi quibus vocavit fideles ad nuptias et ad laborandum in vinea (ut patet Mat. XXII° et Mat. XX°), et secundum peritos linguarum ecclesia dicitur convocacio fidelium, synagoga autem congregacio fidelium. Ideo prius dicta est ecclesia, antequam fuerat vocata synagoga. Et quoad sensum literalem, patet quod sepe vocata est ecclesia pro tempore veteris testamenti. Similiter, si ecclesia fuit in prima etate mundi, tunc vel illud quod est ecclesia vel illud quod fuit ecclesia. Primum negabitur et dato secundo oportet cum veris dicere quod illa adequata ecclesia que fuit in prima etate mundi fuit in illa etate ecclesia, et cum illa etas lapsa est per multa millia annorum ante incarnationem Christi, sequitur quod per tantum temporis ante incarnationem fuit ecclesia; quod ego credo esse de fide ecclesie. Similiter modo est ecclesia triumphans que fuit in prima etate mundi,

The Church which existed in the first ages as militant is now triumphant.

2. A: extencior. 12. 13. B: presumpsisse. A in marg.: Ficcio.
21. A: congregacio fidelium. A₁ add. Iudeorum.

et cum nulla sit ecclesia triumphans nisi que prius ^{183^e} **D** fuit militans (ut declarabitur inferius), sequitur quod illa ecclesia triumphans que fuit pro prima etate mundi fuit tunc ecclesia militans. Non enim est fas dicere quod nunc non sit ecclesia triumphans nec erit ante ⁵ diem resurrectionis finalis, nec fas est dicere quod solum Christus vel alia persona humana, si iam sit beata in corpore et anima, sit modo ecclesia triumphans.

In denying the previous existence of the Church we reject an article of the Creed.

Ex istis videtur mihi quod post hereses de trini- ¹⁰ tate et incarnatione non fuit heresis periculosior quam pertinaciter defendere quod per totum tempus veteris testamenti non fuit ecclesia sancta catholica; tunc enim deficeret fidelibus tam viantibus quam triumphantibus solempnis articulus fidei, immediate sequens ¹⁵ post articulum de spiritu sancto, quod est contra fidem scripture, contra sanctos doctores* et iura ecclesie, que ^{183^d} dicunt concorditer quod fidelis debet credere in spiritum sanctum, sanctam ecclesiam catholicam. Ideo tam clerici quam laici debent constanter consurgere ad ²⁰ istum articulum defendendum, scilicet quod ecclesia sancta catholica fuit a mundi principio cuius pars triumphans est spiritus celestis (ut dixi superius).

Unde in De Questionibus veteris et nove legis cap. **E** XLVII°, Augustinus exponens illud Isaie IV°, 1: *Appre- ²⁵ hendent septem mulieres virum unum in die illa dicentes: Panem nostrum comedemus et vestimentis nostris operiemur: tantummodo invocetur nomen tuum super nos, aufer obprobrium nostrum*, primo dicit quod propheta loquitur de die gracie et ³⁰ muliere septemplici, scilicet ecclesia que est mulier

4. A: Non enim fas. 10. A in marg.: Conclusio. 25. A in marg.: Augustinus. 25. 26. A B in marg.: Apprehendent septem mulieres virum de ecclesia intelligitur (Above 183^d without mark of reference).

25. Aug. Quaestiones ex veteri test. cap. XLVII. Opp. tom. III, Append. pag. 60.

E 183^a fortis, de qua Prov. XXXI°: *Per septem mulieres, inquit, septem ecclesias dico esse significatas que quamvis una sit tamen septiformis dicitur, ut unum corpus septemplici numero constat membrorum:*
 5 *Non solum, inquit, nos sed eciam superni cives ecclesie membra sunt cuius caput est Christus. Sive ergo una sive septem dicantur ecclesie, non discrepat, quia tota universitas ecclesiarum que est septem ecclesie propter septem dona spiritus sancti et simul*
 10 *omnes unum corpus sunt Christi ex quo omnia in celis et in terra habent originem. Unde in hac militante ecclesia omnium ecclesiarum facta est mencio, quia cum huic sacramentum creatoris predicatur, eciam celestibus insinuatur doctrina. Inferi-*
 15 *oribus enim cum insinuatur necesse est ut audiant et superni. Unde Apostolus Ephesiorum III°: Michi autem omnium sanctorum minimo data est gracia in gentibus evangelizare investigabiles divicias gracie Christi et illuminare omnes, que sūt dispensacio*
 20 *sacramenti absconditi a seculis in Deo qui omnia creavit, ut innotescat principibus et potestatibus in celestibus per ecclesiam multiformis sapientia Dei. Ecce quod iste sanctus apostolus in thabernaculo hoc mortali positus illuminavit cives ierarchie celestis et*
 25 *indubie expurgavit Petrum ac perfecit sanctam matrem ecclesiam, sicut quilibet christianus debet facere et specialiter ierarchia ecclesie militantis. Non enim est distincio primatum quoad illud, sed quodcunque membrum ecclesie secundum datum sibi lumen*
 30 *intelligencie tenetur communicare tres actus ierarchicos membris singulis matris sue; sicut enim lux corporalis illuminat intellectum, sic membra Christi viancia*

St. Paul's example teaches us that we must enlighten our brethren.

2. In codd.: signatas; correxi e textu Aug.

6. A in marg.: Que sunt septem ecclesie designate per septem mulieres et que sunt septem membra quibus corpus constituitur.

31. A in marg.: Sicut enim lux corporalis illuminat intellectum, sic membra Christi viancia illuminant beatos in patria. B in marg.: Viatores illuminant beatos in patria.

illuminant beatos in patria, dum faciunt eos cogno- 183^d **E**
scere noticia in proprio genere fructus lucis. Unde non
est credendum quod in triumphante ecclesia remanent
sordes peccati purgandi (ut docetur Ephesiorum VI°),
sed purgacio est expulsionis sordium continuacio, 5
sic quod intellectus et affectus civium illuminantur
et purgantur per obiectivam presentacionem docium
suorum concivium.

The whole body
of the blest and
their bliss are
perfected by
mutual aid,

and each
through the
head is sensible
of the help
or default of
others.

Et ex istis sequitur quod multitudo civium beatorum **F**
sicut et plena eorum beatitudo per actus suos 10
coalternos perficitur, ymmo cum verbum sit in medio
omnium membrorum suorum omnibus diebus usque
ad consummacionem seculi, non dubium quin cives
celestes vident in ipso et audiunt quicquid conservi
sui faciunt ad edificacionem ecclesie. Sic enim unum 15
membrum corporis sentit iuvamentum et nocumentum
alterius virtute sensus * capitis. Hec ergo septiplex 184^a
ecclesia alloquitur sponsum Christum qui est vir, de
quo Jeremie XXXI°, 22, scribitur quod *femina circum-*
dabit virum; ipsum autem apprehendit modo novo 20
in sponsum, quando accepit sacramenta tamquam
cartas sue redempcionis in effluxu sanguinis et aque
in sui latere dormientis in cruce (ut notat Apostolus
Ephes. VI°). Et sic hec septiplex ecclesia ante incar-
nacionem rogat salvatorem, factum hominem, ut 25
auferat obprobrium sue sterilitatis. Panem, inquiunt,
nostrum comedemus, quia in verbis legis que in fidem
unius Dei instruunt convivemus, nam Hebreorum
X^o, 38, scribitur: *Iustus ex fide vivit*, et vestimentis
nostris operiemur, quia ex fide creacionis et spe re- 30
creacionis cognoscimur quales sumus. Et isto modo
loquitur Apostolus, Galat. III°, 27: *Omnes qui in Christo*
baptizati estis Christum induistis. Membra enim Christi
non sunt nuda virtutibus, sed induunt armaturam
suam saltem in spe, imitando ipsum imperfecte, si 35

F 184^a sunt de suo exercitu. Sic ergo panem et vestimenta habuerunt patres veteris testamenti, sed sicut *non in solo pane vivit homo* (ut dicitur Matthei IV°, 4), sic spes confunderet relinquereturque tota vita obprobriosa et sterilis nisi caritas consummans ut potus et edulium data fuerit per dominum Jesum Christum; aliter enim non deleteretur peccatum humani generis, nec procrearetur operatio vitalis digna beatitudine, sed remaneret in singulis viatoribus sempiternum obprobrium ut dampnatis. Aufer, inquit, obprobrium nostrum, quia remanebimus perpetuo tamquam abortivi vel colobon, nisi tu dans vestem nupciale[m] et domicilium fueris incarnatus. Nam victus et vestitus non sufficiunt homini sine ultimo stabili tegumento quod est caritas patrie non excidens, data per dominum Jesum Christum. Invocetur ergo super nos nomen Christi, ut dicamur actualiter christiani. Unde istam deprecationem dicit Augustinus redundare in ecclesiam triumphantem; *quamquam*, inquit, *spirituales sint et celestes potencie, obprobrio tamen subiacent, si a creatore suo fuerint aliene et nec membra erunt corporis que caput suum non cognoscentes oberrant*. Vult dicere quod toti ecclesie beatitudo deficeret nisi Christus merito sue passionis redemptionem hominis consummasset.

G Sed hic videtur dubium: Si patres veteris testamenti fuerant christiani, et videtur Augustinum in ista sententia contradicere sibi ipsi. Sed notandum quod homines possunt dici tripliciter christiani, scilicet in figura, in effectu et in fructu. In figura vero dicti sunt omnes sancti legis veteris christiani. Si enim dieta dicitur sana propter sanitatem futuram cuius

The O. T. Church had faith and hope: Christ brought charity.

Men may be called Christians in three ways;

11. A in marg.: Passio Christi perfecit nos et omnia.

marg.: Augustinus.

26. A B in marg.: Dubium.

18. A in

marg.: Nota quod homines dicuntur tripliciter christiani. B in marg.: Homines dicuntur christiani tripliciter.

29. A in

a) in figure, as the O. T. Saints; est effectiva, quanto magis patriarche dicuntur pro suo tempore christiani, cum Christus eos denominat membra sua? Christus enim manet in eternum secundum naturam divinam et creatus est a principio mundi nedum in causis secundis communibus, sed in materiali essentia singulari; non tamen assumpsit illam ypostatice, antequam assumens animam fuit homo. In actu autem secundum nomen expressum Christi dicebantur tempore gracie populi christiani et talem nominis denominationem invocant patres legis veteris super illos; quod et habuerunt, antequam ducti sunt cum Christo ad celum. Sed post diem * iudicii habebunt omnia membra sancte ecclesie nomen christiani in fructu perpetuo. Et patet in parte quod non obstantibus istis declarativis sententiis remanet prima raciuncula non soluta.

b) in fact, as those who live in the time of grace;

c) in fruit, as all members of the Church after the day of judgment.

2. We said that by our opponent's definition Christ was not a part of the Church.

Secunda responsio ad secundam raciunculam negat consequentiam; sed videtur, si nulla sit ecclesia nisi multitudo christianorum, sed Christus non est christianus, tunc Christus non est pars vel membrum ecclesie. Concedit itaque quod Christus Deus noster est christianus, nec sequitur, inquit, si a Christo dicitur quilibet christianus, quod Christus ille non sit christianus: sic a creatore dicitur quelibet creatura, Christus est creator et sic ab eo dicitur quelibet creatura et tamen ipsemet est creatura, ut ego assero.

He tries to prove that Christ is a christian,

Hic primo notandum quod, si locus a simili (quantumcunque fuerit similitudo insufficiens) valeat ad probandum intentum, periret omnis consequentia et foret omne signabile concedendum, eo quod omnes creature sunt similiores ad invicem, quam natura divina est similis nature create. Ideo necesse est

4. B in marg.: Christus fuit creatus a principio mundi. 9. B: docebantur. A in marg.: Utrum patres veteris testamenti fuerant christiani (Below 184* without mark of reference). 17. A in marg.: Secunda responsio. 31. A in marg.: Cristus non est cristianus.

G 184^b arguentem vel respondentem per locum a simili docere sufficienciam similitudinis quantum attinet ad propositum.

2 Secundo notandum quod Christus est simul creator ^{but by a parallel which does not hold.}
 5 et creatura, nec posset esse ista nisi esset simul duarum naturarum utraque, sic quod secundum naturam divinam est creator et secundum humanitatem est creatura; correspondenter ad propositum, si ipse simul esset Christus et christianus, tunc essent due nature,
 10 ture, secundum quarum unam esset Cristus et secundum aliam christianus, sed nec secundum deitatem est Christus pars ecclesie; cum secundum illam non potest parcialiter quicquam componere, nec secundum humanitatem est ipse christianus sed caput omnium
 15 christianorum dicente Augustino super Johannem, Sermone CXXIII^o, quod super petram que erat Christus fundata est ecclesia; a qua petra Petrus figurans ecclesiam nomen accepit: *Non enim a Petro petra sed Petrus a petra, sicut non Christus a christiano sed*
 20 *christianus a Christo vocatur.* Sed modo secundum istam ficticiam a christiano et Petro eque dicitur Christus, sicut econtra, cum verbum Dei sit christianus, ut false fingitur. Ulterius declaratur tam per grammaticos quam doctores ex testimonio scripture quod
 25 multi erant Christi in veteri testamento, quia reges, sacerdotes et prophete qui crismate erant uncti. Illud autem gratanter accepto cum modificacione tamen quod intelligatur de unccione spiritali qua anima ungitur gracia predestinacionis; solum enim membrum Christi
 30 unitum gracia predestinacionis et omne huiusmodi est proprie christianus. Non enim unccio corporalis

1. 2. B: simili dicere. 12. B: Christus vel pars. B: ut secundum.
 15. A in marg.: Augustinus; in codd. serm. CXXIII recte CCLXX (alias XIII) vide Opp. tom V, pars I, pag. 415. 24. B in marg.: Nota quod solum predestinatus est proprie christianus. 26. B in marg.: Nota proprie christianus. 27. B: modificacione deest. 27. B: tamen deest. 31. A in marg.: Nota quod solum predestinatus est proprie christianus.

facit per se christianum, eo quod tunc utraque barba 184^b G
 Aaron scilicet superior et inferior foret cum suis par-
 tibus christianus. Nec sequitur quod Jesus Christus
 sit christianus, licet *Deus unxit illum oleo leticie pre*
consortibus suis (ut dicitur Psalmo XLIV°, 8), quia 5
 non est membrum Christi, sed caput totius ecclesie.
 Unde vere dicitur quod Christus est nomen appella-
 tivum, autonomatice conveniens Jesu nostro; ideo
 propter illam spiritualem unccionem derivatam a Jesu
 nostro dicimur Christiani et non Jesuani. Omnes enim 10
 convenimus cum eo in unccione secundum gratiam
 predestinacionis a qua veste dicimur christiani, non
 autem sumus sic Christo conformiter salvatores, ideo
 non dicimur Jesuani.

The doctor
 gives three
 reasons why
 Christ was a
 christian,

Arguit tamen *doctor tripliciter quod dominus Jesus 184^c H
 Christus fuit vere christianus. Primo quia christianus 1
 dicitur quasi crismate unctus; quod spiritualiter auto-
 matice sibi competit. Secundo per hoc quod christi- 2
 anus dicitur quasi observans legem Christi, quod
 iterum Jesu nostro summe competit; et tercio per hoc 3
 quod Remus et Romulus dicuntur Romani, Israel
 Israelita, et Arrius Arrianus; quare ergo non dicitur
 Jesus, principium nostre secte vel generis, christianus?

none of which
 are valid.

Ad primum patet quod non plus sequitur quam 1
 si lapis dicitur quasi ledens pedem, et gladius ledit 25
 pedem, ergo gladius ille est lapis: Non enim omnis
 interpretacio est diffinicio. Et per hoc tollitur secunda 2
 argucia; nam tota trinitas et angeli, ymmo quilibet
 substantia creata observat legem Christi, et tamen
 non potius quam apostema unctum crismate prescitus 30
 dicitur christianus. Quoad tercium dicitur quod, ad- 3

4. B: unxerit.

7. A B in marg.: Christus est nomen appella-
 cionem.

8. Autonomastice in codd.

10. B in marg.: Nota bene

quare dicuntur Christiani et non Jesuani.

20. B: summo competit.

26. A B in marg.: Triplex responsio. B in marg.: Christus non est
 christianus.

31. A in marg.: Arguitur quod Christus sit christianus
 et solvitur (Above 184^c without mark of reference). B in marg.: Prescitus
 non est christianus.

H 184^e misso isto triplici assumpto, quod tamen non probatur,
 non exinde sequitur per locum a simili quod Jesus
 principium secte nostre sit christianus, quia in dictis
 generibus fuit unum principium ante predictos, sed
 5 non potest esse homo prior dignitate prius principians
 genus nostrum, quam fuit dominus Jesus Christus;
 nam fuit ante Jacob unus vir clarius videns Deum,
 fuit ante Romulum unus homo principium generis
 Romanorum, et fuit ante Arrium unus heresiarcha
 10 qui pertinaciter asseruit Jesum nostrum fuisse solum-
 modo creaturam, ut patet de dyabolo et principibus
 sacerdotum. Sed fundamentum aliud ecclesie vel
 generis christiani nemo potest ponere preter id quod
 positum est Christus Jesus. Ideo secundum Augusti-
 15 num super Johannem, Omelia ultima, *non a christiano*
dicitur Christus sed econtra; aliquid enim oportet
 nomen christiani addere super Christum, sicut oportet
 residuum domus presupponere fundamentum. Unde
 (si non fallor) non habetur testimonium a sanctis
 20 doctoribus quod Jesus Christus fuerat christianus. Non
 enim sequitur hoc ex sensu Crisostomi, Omelia LII^a
 Operis Imperfecti, dicentis quod *ex hoc dicitur aliquis*
christianus, quod servat iusticiam, nam intencio sua
 est dicere quod solum membrum Christi, sive militans
 25 sive triumphans, est proprie christianus; aliter enim
 diceret quod trinitas et omne membrum dyaboli,
 ymmo quelibet creatura foret christianus, cum omne
 tale modo suo servat iusticiam. Nam de qualibet
 creatura iustum est quod se habeat ut Deus ipsam
 30 decreverit se habere. Nec sequitur: Porphirius dicit
 quod genus quandoque sumitur pro generacionis

18—20. B: Unde — fuerat deest. 14. A in marg.: Augustinus. 21. A
 in marg.: Crisostomus. 25. A in marg.: Qui est proprie christianus.

15. Aug. In Joh. Ev. cap. XXI. Tract. CXXIV. Opp. tom. III,
 pars II, pag. 822. 22. Opus Imperfectum l. c. pag. CCXVIII.

principio et quandoque pro ipsa generatione, ergo 184^e H
Christus Deus noster est christianus. Sed colorate
infertur quod Jesus Christus noster sit genus christiano-
rum, quia illius generacionis principium.

Our opponent
contradicts
himself;

Sed finaliter colligitur ex dictis quomodo ista sen- 5
tencia obviat sibi ipsi. Nam respondendo ad primum
articulum dicitur conclusionaliter quod vel ante incar-
nacionem erat ecclesia catholica, et adiungitur una
alia conclusio gloriosa, scilicet quod ista ecclesia que
incepit in morte Christi per effluxum sanguinis et aque 10
a corpore eius diu fuit ante incarnationem Christi,
sed nunquam ante dictam incarnationem fuit ipsa
ecclesia, sed synagoga. Mirantur logici quo sensu
diceretur ista conclusio tamquam logica, cum ista
ecclesia cepit esse, antequam fuit synagoga, et per 15
consequens, antequam fuit ecclesia. *Ista ergo ecclesia 184^d
non cepit hora mortis Christi, cum ante incarnacio-
nem fuit synagoga; nec potest hoc pertinenter veri-
ficari de aggregato ex talibus personis et forma a qua
denominatur ecclesia, quia illud nec fuit ante incar- 20
nacionem nec fuit synagoga nec incepit per dictum
effluxum, cum pro tunc secundum istam opinionem
non fuit Christus, eo quod ex fide scripture Johannis
XX° Christus tunc fuit mortuus.

and according
to his definition
there were
Christians
before the
Incarnation.

Item, iuxta hec dicta sacerdotes, prophete et reges 25
legis veteris erant Christi ut Israel, Aaron, David, et per
consequens, Israelite, Aaronite et domus David fuerant
christiani, quia discipuli Christi servantes iusticiam, et
ita secundum omnem descripcionem quam doctor dat
de christiano, sequitur quod ante incarnationem fuerant 30
christiani. Et in confirmacionem illius sic scribit mihi:
*Qui, inquit, observant legem Christi omnes dicuntur
christiani*, prout notat beatus Augustinus, Epistola XLII^a,

3. B: Jesus deest.
Prima responsio.

5. A in marg.: Nota quando incepit ecclesia.
25. A in marg.: Secunda responsio.

H 18,4^d allegans Apostolum Romanorum XI^a dicentem quod *non omnes qui ex Israel sunt sunt Israelite; potius, inquit Augustinus, christiani sunt non qui secundum Ismael filii sunt carnis, sed secundum Isaac filii sunt pro-*
 5 *missionis ad spirituale ministerium pertinentes.* Ex isto processu Augustini bene notato sequitur quod patres veteris testamenti fuerant christiani et membra ecclesie; quod negatur. *Omnes, inquit, viventes secundum legem Christi sunt filii Abrahe et veri christiani.*

10 Ex qua conclusione patet quod per tempus veteris testamenti fuerant christiani, vel secundo quod modo nulli sunt filii Abrahe, vel quod in sancto triduo beata virgo non fuerat christiana, quia tunc non fuit
 15 ita quod ipsa observat legem Christi, cum tunc fuit ita quod non est Christus. Unde finaliter videtur inconsequenter dictum quod fuit ecclesia catholica cuius beata virgo fuit pars pro triduo mortis Christi,
 1 primo quia, posito quod loquamur pro illo triduo, ex tibi dubio sola virgo est persona fidelis superstes, et
 20 cum ipsa non sit christiana ex tibi dubio, non est
 2 multitudo omnium christianorum. Similiter, per totam vitam Christi corpoream ante mortem non fiebat ecclesia (ut dicitur), quia solum pro tempore fluxus sanguinis et aque de suo latere, quod fuit post mortem Christi.

K Similiter, posito quod loquamur pro dicto triduo et arguamus a diffinitione ad diffinitum: Omnis ecclesia catholica est universalis multitudo omnium christianorum habencium ex integro rectam et eandem fidem, per Christum et suos apostolos promulgatam
 30 et postea a sanctis patribus in conciliis generalibus declaratam, sed nunc est ecclesia catholica cuius mater domini est pars, ergo nunc est universalis multitudo omnium christianorum, habencium ex integro rectam et eandem fidem per Christum et suos apostolos

Other absurd conclusions.

Application of his definition to the three days;

1. In codd. Rom. IX.
 littera I deest.

15. A in marg.: Tercia responsio.
 31. A in marg.: Quedam diffinitio ecclesie.

25. A:

during which
time, it leads
us to believe,
the Church
ceased to exist.

promulgatam et postea a sanctis patribus in conciliis ¹⁸⁴ K
generalibus declaratam; consequens falsum pro dicto
triduo, ergo antecedens. Sed minor fuit tunc vera ut
datur; ergo cum tunc fuit dicta consequencia, ut sup-
pono, relinquitur quod tunc fuit maior falsa, que est 5
descripcio universalis ecclesie, ut fingitur perpetuo
permansura. Quod autem consequens fuit tunc falsum,
patet quia dato per impossibile quod tunc fuit multi-
tudo omnium christianorum habencium * ex integro ¹⁸⁵
rectam et eandem fidem per Christum et suos apo- 10
stolos promulgatam, adhuc non fuit tunc verum
quod illa fides sit postea a sanctis patribus in conciliis
generalibus declarata. Sequitur enim illa fides a sanctis
patribus in conciliis generalibus declarata; ergo nec
post nec ante nec unquam est a sanctis patribus in 15
conciliis generalibus declarata; si (inquam) sufficeret
quod fides illa erit a sanctis patribus in conciliis
generalibus declarata tunc sequitur cum veris quod
diu ante mortem Christi fuit ecclesia catholica; quod
negatur. Sed male, cum tunc fuit christiana religio, 20
eo quod tunc fuit abbas secundum regulam aposto-
licam, regens suum capitulum de electis apostolis.
Ipsi enim observarunt tunc melius quam nos facimus
religionem christianam, et ex nomine talis religionis
dicto primo Retractacionum, capitulo XXII°, infertur 25
vere res et nomen ecclesie.

3. We are
accused of
attacking mere
faults of ex-
pression;

In tercio argumento fert doctor graviter quod 3 L
dixi descripcionis sue particulas congregatas inculte.
*Fateor, inquit, quod inculte, sed malo inculto ser-
mone et absque dictamine scribere veritates quam* 30
sub fuco verborum politorum tradere falsitates. Sed
constat quod descripcio data est rethorica et diffusa,

3. B: triduo deest. 4. B: data consequencia. 12. Codd.:
consiliis; sic et in sequentibus. 13. A A₁: Sequitur — declarata
deest. 16. A A₁: si — declarata deest. 18. 19. B: quod
domini ante. 27. A in marg.: Tercia responsio. 28 B: districtionis.

25. Aug. Opp. tom. I, pag. 29. 27. Cf. p. 113. l. 14.

L 185^a nec solum falsitatem implicans sed errorem contrarium
 fidei christiane; et revera descriptionem sic diffusam
 et falsam non excusat color rethoricus quin sit a
 catholicis condemnata; descriptio autem ecclesie
 5 catholice est condicionis opposita, dum recte breviter
 et plane dicitur quod ecclesia catholica est universitas
 predestinatorum. Sed quoad materiam argumenti dicitur
 quod ubique assumit falsum incomprobatum, cum
 aliquam unam fidem qua creditur habent omnes
 10 christiani. Unam, inquit, tam genere quam specie sed
 non numero (ut allegatur de Augustino XIII° De
 Trinitate VI° et VII°), et eadem est fides que creditur
 apud omnes. Et placet de ista responsione: exhinc
 enim feci argumentum ad hominem, quia credidi
 15 doctorem posuisse ut olim quod non fuisset species
 vel aliquod universale nisi terminus vel conceptus;
 non quia credidi hoc esse verum, cum scio ex fide
 scripture quod una est fides que creditur, et fides
 qua creditur in quolibet christiano; aliter enim imper-
 20 tinenter diceret Apostolus Ephes. IV°, 5. *Unus dominus,
 una fides*. Et illud expresse dicit Augustinus XIII°
 De Trinitate, II° cap^o X. *Fides* (inquam), scilicet que cre-
 ditur, *communis est sicut dici potest omnibus homini-
 bus facies humana communis; nam hoc ita dicitur,*
 25 *ut tamen singuli suas habeant. Ex una sane doctrina
 impressam fidem credencium cordibus singulorum
 qui hoc idem credunt, verissime dicimus; sed aliud
 sunt ea que creduntur, aliud fides qua creduntur. Illa
 quippe in rebus sunt que vel esse vel fuisse vel*
 30 *futura esse dicuntur, hec autem in animo credentis
 est, ei tantum conspicua cuius est, quamvis sit in*

but our op-
ponent's error
is serious,

since he con-
fuses faith with
the thing
believed.

4. B: condempta.

6. A in marg.: Ecclesia quid est?

7. B:

Sed conclusio ad.

13. A in marg.: Nota de universali reali.

21. A in marg.: Augustinus.

25. In codd. suas deest; addidi ex

textu Aug.

26. B: expressam.

28. A B in marg.: Fides duplex.

aliis non ipsa sed similis. Non enim una est numero 185^a **L**
sed genere propter similitudinem, tamen et nullam
diversitatem magis unam dicimus esse quam multas.
Nam duos homines simillimos cum videmus, unam
faciem habere dicimus, facilius itaque dicitur multas 5
animas fuisse singulas utique singulorum, de quibus
legitur in actibus Apostolorum quod eis fuerit anima
una, quoniam, ubi dixit Apostolus: Una fides, tot eas
quisquam audet dicere quot fideles. Et tamen qui dixit:
O mulier magna est fides tua, et alteri: Modice fidei 10
quare dubitasti? suam cuique esse signat.

The terms
 "genus" and
 "species" are
 not applicable
 to faith.

Ex istis notare potest logicus quod Augustinus loqui- **M**
 tur de fide que est multitudo habituum credendi * ab 185^b
 uno principio infusorum et nec de genere nec de specie 1
 logico, quia illud universale non recipit predicationes 15
 huiusmodi peregrinas; nam ad species tales acciden-
 cium non est motus, sed ad partes quantitativas
 generis quod est multitudo dissimilium qualitatum
 sed nulla earum. Patet secundo quod fides que cre- 2
 ditur est veritas de presenti, de preterito vel futuro 20
 et non subiective in credente, et per consequens,
 omnia que fuerunt vel erunt sunt pro suo tempore;
 aliter enim non diceret Augustinus quod ea que
 creduntur sunt in rebus sicut articuli preteriti et
 futuri. Et gaudeo tercio quod magistra et mater nostra 25
 scriptura habet testes conformes sanctis doctoribus,
 eius eminenciam attestantes, sic tamen quod dicant
 consequenter illam unam fidem habere unum sub-
 iectum quod est corpus ecclesie, et tunc oportet dicere
 quod illud corpus dispergitur inter patres veteris 30
 testamenti tam Hebreos quam gentiles et non artare
 ipsum ad tempus post mortem Christi et gentem
 vulgari nomine christianam.

The subject in
 which faith
 exists is the
 body of the
 Church.

6. 7. B: de quibus loquitur; in textu Aug.: legimus. 7. B: eis fuit.
 8. 9. B: tot eas quisque audet dicere, quot fides. 19. B: fides est que.
 23. 24. B: que credantur.

M 185^b Ulterius asseritur falsum esse quod defective et corrupte habet multitudo christianorum fidem Christi, eo quod multitudo christianorum habet in fide quidquid est ei necessarium ad salutem credere. Sed constat quod imprudenter ex causa particulari falsum inducitur, nam iuxta sic asserentem prescitus dum est in mortali habet habitum fidei sicut et quilibet falsus christianus.

Further, our opponent says that the mass of Christians do not hold the faith defectively.

N Et credo quod nullus dubitat quin defective et corrupte quilibet talis habet fidem Christi defective, quia peccabiliter, sicut et habuerunt apostoli qui rogarunt ut *Christus adaugeat eis fidem* Luce XVII°, 5. Si enim Petro non deficeret gradus fidei, Christus exprobrando non ei diceret Matthei XIV°, 31: *Modice fidei quare dubitasti?* Et corrupte habent fidem qui irretiti peccatis mortalibus corrumpunt bonos mores et ex informitate fidei finaliter corrumpuntur, nam secundum Apostolum I^a. Cor. V^o, 6, *modicum fermentum totam massam corrumpit*. Ideo oportet doctorem consequenter dicere quod aliqua multitudo christianorum habet fidem valde defective et corrupte sicut homines opinionis sue. Nec moveat evidencia doctoris: si eandem fidem habent boni christiani et mali singuli, sequitur quod mali christiani eque perfectam et integram fidem habeant ut boni. Nam pertinens est hic loqui limitate de fide qua creditur, quia de fide que creditur eque perfectam fidem habent demones et creature singule ut beate. Ideo Augustinus loquitur de genere fidei que est tota multitudo habituum fidei in corpore ecclesie. Illud autem genus fidei habet unam partem quantitativam, perfectam in uno et in alio imperfectam, sicut genus motus localis habet in celo

Answer: Sin makes faith defective.

How we believe is the question;

as to what is believed the devils are at one with the blessed.

1. B in marg.: Nota quomodo quidam habent fidem defective et corrupte. A in marg.: Nota qui sunt qui habent fidem corruptam et qui defectivam.

11. B in marg.: Inferius nota quod in patria sunt singuli fidei uniformis; ergo sequitur ut videtur quod fides manebit in patria.

22. A A₁: homines opⁱtus. B: sue deest.

27. A in marg.: Nota.

32. A A₁: habet in celo habet partem.

unam partem quantitativam uniformem quoad subiec- 185^b N
tum et tempus, sed aliam partem quantitativam utrim-
que difformem. In patria autem sunt singuli fidei
uniformis, cum ibi evacuabitur imperfectum. Si enim
eundem habitum fidei in numero omnino simpliciter 5
habet quilibet christianus, sequitur quod ille habitus
eque perfecte denominaret subiectum suum credere
ut alius quicumque. Omnis enim qualitas denominat
subiectum suum primum secundum sui ultimum,
quia variacio disposicionis variaret * gradum habitus 185^c
et sic ipsum habitum.

Faith is the act
of believing, or
the disposition
to believe.

Et ista est sententia Augustini, non quod idem in
numero scilicet actus vel habitus fidei sit formaliter
in diversis personis, quia tunc quelibet illarum per-
sonarum foret fides quelibet. Fides enim non est nisi 15
personam credere vel disponi ad credendum. Sed fides
que creditur est veritas a credentibus aliena. Et sic quam-
vis infidelis eciam dyabolus credat veritatem fidei catho-
lice, verumptamen secundum partem est infidelis et
ratione mortalis habet fidem corruptam et informem. 20
Nec refert quoad illam informitatem, sive fides acquisita
fuerit sive infusa, ut loquitur decretalis in Clementinis
De Summa Trinitate et Fide Catholica, capitulo *Firmiter*,
dicens quod regulariter fides infunditur in baptismo;
quod ego credo de omni predestinato rite baptizato. 25

Three senses
of Church:
a) all who are
nominally
Christians,

Et si queratur quando regulariter incidit quis in O
infidelitatem et quando remanet fidelis filius ecclesie,
dicitur quod tripliciter dicitur quis esse de ecclesia,
sicut tripliciter dicitur esse ecclesia preter ecclesiam
nuncupativam. Aliqua enim est convocacio fidelium 1
secundum quid vel ad tempus vel nude secundum

13. B in marg.: Nota. A B in marg.: Quid est fides. 15. A A₁:
foret quelibet. 26. A in marg.: Questio. 29. B in marg.:
Solucio. A B in marg.: Nota quod tripliciter dicitur quis de ecclesia sicut
tripliciter dicitur (A: capitur) ecclesia.

24. Not in Clementinis, but in Decr. Greg. IX, lib. I, tit. I, cap. I.
31. Cf. Johannis Wyclif, De Civili Dominio pag. 288.

- O 185° presentem iusticiam, et taliter sunt presciti de ecclesia pro tempore quo sunt in gracia. Illa autem ecclesia non est corpus Christi nec ecclesia sancta catholica
- 2 nec pars eius. Secundo modo sumitur ecclesia mixtim b) all who are in present righteousness,
- 5 pro predestinatis et prescitis dum sunt in gracia secundum presentem iusticiam; et ista ecclesia communicat in parte sed non in toto cum ecclesia sancta Dei. Et ista ecclesia vocatur mixtim granum et palea, frumentum et zizannia, nec non et regnum celorum de
- 10 quinque fatuis virginibus et quinque prudentibus (ut patet in parabolis evangelicis); et istam ecclesiam vocavit Tyconius erronee *corpus domini bipartitum* (ut patet III° De Doctrina Christiana XXXII°); non enim sunt presciti corpus domini vel pars eius. Sed
- 3 tertio modo sumitur ecclesia pro convocacione predestinatorum, sive sint in gracia secundum presentem iusticiam sive non. Et isto modo ecclesia est articulus fidei, de quo loquitur Apostolus Ephes. VI°. Et sic nullus prescitus est de sancta ecclesia, licet sit in illa.
- 20 Correspondenter potest intelligi tripliciter personam A man may be in or out of the Church, according to the sense in which the word is used.
- 1 esse de ecclesia. Primo modo nude secundum presentem iusticiam, ut presciti sunt de ecclesia primo
- 2 modo dicta; secundo modo predestinati sive presciti dum sunt ad tempus in gracia sunt de ecclesia se-
- 25 cundo modo dicta, differenter tamen et equivoce presciti et predestinati, ut patet ex varietate tituli predestinacionis et presciencie et ex diversitate corporis
- 3 Christi et corporis dyaboli. Sed tertio modo omnes predestinati, et solum tales sunt de sancta matre
- 30 ecclesia, differenter tamen quando sunt in mortali cum sola predestinacionis gracia et quando cum illa sunt in gracia secundum presentem iusticiam; tunc

4. A A₁: modo deest.
Tripliciter aliquis est de ecclesia.

12. B: erronee.

20. B in marg.:

enim sunt continuati corpori Christi secundum humi- 185^e O
dum fluens et secundum humidum naturale.

In the first two
senses the
foreknown may
be members of
the Church,

Istis premissis dicitur quod omnis prescitus nun-
quam est de ecclesia tercio modo dicta; est autem de
ecclesia primo et secundo modo dicta, quando splen- 5
det in eo lumen gracie et pro quocunque mortali
veniente est extra triplicem ecclesiam, licet habuerit
tantam fidem infusam, ut montes transferat; nam
fides omnino informis, sive infusa sive adquisita, non
sufficit constituere personam, ut sit de ecclesia, quia 10
cum illa fide* stat hominem dampnari perpetuo; fides 185

but in the third
sense all the
predestinate are
members, and
only they.

autem cum gracia predestinacionis constituit hominem
membrum ecclesie sive sit in gracia secundum pre-
sentem iusticiam, sive ad tempus iniustus fuerit vel
eciam infidelis. Generacio enim qua talis fit filius 15
salvat eum, ne possit cum datis paribus peccare pec-
cato finalis impenitencie ut prescitus, et sic nemo
potest desinere esse membrum sancte ecclesie tercio
modo dicte quia tunc desineret esse predestinatus;
incipit autem esse membrum illius ecclesie secundum 20
disparem rationem, nunc quando incipit esse et
nunc quando incipit esse iustus (ut notat Augustinus
super Johannis Omelia XLIX^a). De prima autem
ecclesia nunc cadunt et nunc incorporantur presciti,
secundum quod accenditur vel extinguitur in eis scin- 25
tilla gracie; de secunda vero ecclesia cadunt predesti-
nati casu secundum quid, sed presciti quandoque cadunt
simpliciter, illa autem ecclesia desinet esse ad diem iu-
dicii, cum tunc desinet esse commixtio grani cum palea.

4. My opponent
says

Ad quartum argumentum respondetur quadrupli- 4 P
citer pro declaracione huius quod nec apostoli nec

3. A in marg.: Nota. 10. B: sufficit — dampnari deest. 11. A in
marg.: Fides cum gracia predestinacionis constituunt hominem mem-
brum ecclesie. 13. A in marg.: Nota quod diversimode aliqui cadunt
de ecclesia (Above 185^d without mark of reference). 13. B: sit deest.
30. A in marg.: Quarta responsio.

P 185^d alii fideles erant de ecclesia, antequam fides fuit a sanctis patribus in conciliis generalibus declarata. Et suppono quamlibet istarum responsionum validam, cum aliter nimis superflue globarentur. Prima respon- that there were general councils in which Christ conferred with his apostles.
 5 sio et secundum partem validissimam dicit quod ante mortem Christi fuit doctrina fidei nostre per Christum et suos apostolos sufficienter divulgata et declarata per sanctos patres (supple per Christum et apostolos) ante mortem Christi in conciliis generalibus celebratis,
 10 et quod ista concilia ante mortem Christi habita inter Christum et apostolos cum suis discipulis de hiis que pertinent ad fidem fuerunt generalia. Patet per descriptionem concilii generalis positam in glosa Johannis XVII^a dist. cap. *Generalia*, ubi dicitur quod
 15 *illud est generale concilium quod a papa vel eius legato aut locum eius tenente cum omnibus episcopis celebratur.* Cum ergo Matthei X^o dicitur quod Christus convocavit discipulos suos et, exponens eis fidem, dedit eis privilegia et multiplices potestates, videtur quod
 20 ipse celebravit tunc concilium generale; et idem patet Matthei XV° et Marci VI° et sepe ante mortem Christi, ubi loquitur discipulos convocasse. Istud autem dictum est in parte catholicum, cum tota trinitas eterno consilio decrevit decursum ecclesie consuluit-
 25 que patriarchis, prophetis et capiti ecclesie domino Jesu Christo, secundum quem cursum procederet sancta mater ecclesia. Verumptamen non oportet omnes episcopos ad tale concilium congregari, nec facit per se multitudo personarum consulencium ad generali-
 30 *tatem concilii*, cum generalissimum quia principium omnibus aliis sit concilium increatum. Verumptamen in conciliis apostolorum et aliis conciliis generalibus quoad multitudinem episcoporum quatuor apo-

5. A A₁: validissima.

12. A in marg.: Nota de conciliis genera-

libus. 16. A in marg.: Quid est concilium generale? B in marg.: Generale concilium quid sit nota.

22. B: ubi legitur.

stolorum concilia tenuerunt primatum, et post quatuor ^{185^d} **P**
 concilia principalia, de quibus XVI^a dist. *Omnibus*, et
 quatuor fuerunt sollempnes sinodi (ut patet XVI.
 dist. *Omnibus*). Omnibus tamen istis hoc imperfec-
 tionis fuit quod unusquisque tamquam ignarus con-
 sulendo quesivit ab alio. Non sic autem in concilio
 increato nec in concilio quod Christus cum apostolis
 celebravit; ipse enim omnisciens non consuluit eos
 in sibi ambiguis sed per se diffinivit et auctorizavit
 quid foret ecclesie faciendum; quod pape non potest ¹⁰
 competere. Ideo concilia posterius sollempnizata non
 possunt nisi equivoce dici concilia vel generalia aut
 decreta, inter illa tamen quatuor concilia apostolorum
 rationabiliter habent preeminenciam * dignitatis. ^{186^a}

Sed videamus fel commixtum cum mellis dulce-
 dine. In morte (inquit) Christi cepit esse ecclesia, a
 qua morte sacramenta sumpserunt efficaciam. Patet

This is true but
 the error lies in
 asserting that
 the Church
 began at the
 death of Christ.

ex dictis in prima responsione et secunda quomodo
 error iste nedum tolleretur honorem sancte matris
 ecclesie ex sua antiquitate fundata in fide scripture, sed ²⁰
 innuit interempcionem meriti matris nostre et tollit
 fidem patrum veteris testamenti dehonorando sanctam
 matrem ecclesiam. Item manifeste responsio obviat
 sibi ipsi, quia ante mortem Christi fuit ita quod est
 multitudo omnium christianorum habencium ex in- ²⁵
 tegro rectam et eandem fidem per Christum et suos
 apostolos promulgatam et a sanctis patribus in con-
 ciliis generalibus declaratam, ut declaratur in responsione.

The Church
 cannot have
 begun in the
 three days.

Ideo ante mortem Christi fuit ita quod est ecclesia.
 Non enim incepit ecclesia in triduo, quando dicitur ³⁰

2. B in marg.: Quatuor consilia apostolorum et quatuor fuerunt
 sollempnes sinodi, ut patet XVI. dist. *Omnibus*. 2. B: XV.
 10. B: potest deest. 15. A in marg.: Contra hoc quod dicitur
 quod ecclesia incepit post mortem Christi. 19. B: honorem deest.
 20. 21. A A₁: sed innuitur.

Q 186^a Christum non esse, nec sapit incarcerationibus presens tempus quod a morte Christi sacramenta sumpserunt suam originem, sicut patet querendo que sacramenta et quando sumpserunt a dicta morte originem.

5 Nec valet alia responsio qua dicitur quod descriptio predicta ecclesie non compeciit ecclesie in sancto triduo, tum quia tunc descriptio non valeret que tam cito deficeret in floribus ecclesie primitive, tum secundo quia iuxta declarata descriptio ecclesie compeciit christianis ante mortem Christi et per idem in sancto triduo. Non ergo deserenda est tam cito dicta descriptio, cum in fine adicitur quod stabit non obstantibus meis objectibus in eternum. Sed revera fingere descriptionem per quam excluderetur a ratione

My opponent says that his definition does not apply to the Church in the three days.

15 ecclesie tam sanctum apostolorum collegium cum suo abbate pro toto tempore sue viacionis videtur presumptio, cum presciti dicuntur esse de sancta matre ecclesia et in principio mundi ante creacionem hominis sicut et lapsis ambobus parentibus fuit ecclesia (ut 20 patet Encheridion LXIV°).

This is an early desertion of a definition which, he declares, will stand for ever.

5 Ulterius respondendo ad quintam ratiunculam dicitur quod sicut continue manet eadem species hominum non obstante quod individua variarentur, sic manet continue eadem universalis ecclesia non obstante quod membra 25 alia generentur et alia corrumpantur. Sic (inquit) manebit idem homo in numero non obstante quod partes equales alie generentur et alie corrumpantur. Quare rogo non sic erit de corpore Christi mistico quod est ecclesia? Et revera illud est bene dictum dummodo 30 consequenter. Oportet enim ecclesiam catholicam esse unam personam sponsam et non formaliter speciem vel universale quod sit multorum singularium, sed

5. My opponent urges that the whole may continue while the parts vary.

1. incarcerationibus; ita codd. primorum parentum erat ecclesia.

17. B in marg.: Ante lapsum 20. A in marg.: Quinta responsio.

20. LXIV°; recte LVII.

23. B: individua — quod deest.

30. A in

marg.: Ecclesia quid est? B in marg.: Ecclesia est una persona successiva.

21. Cf. pag 114, l. 13.

est una persona successiva a principio mundi usque ^{186^a} Q
ad diem iudicii, et post habebit illa persona omnia
eius membra, simul perpetuo beata et illius per-
sone nunc una pars est militans et nunc alia, sed
sicut nulla pars est reliqua, sic tota illa ecclesia non 5
est pars eius aliqua sed una totalis et gloriosa in-
communicabilis persona. Non enim capit ingenium
humanum quod iste pauce persone militantes quas
falsarius vocat universalem ecclesiam sint alie persone
coniunctim vel divisim, ymmo ad alietatem cuiuscun- 10
que simplicis persone sequitur alietas multitudinis
que ipsam personam caruerit a multitudine que ipsam
personam tamquam partem habuerit. Ideo illa ecclesia
catholica que durat a principio usque in finem mundi
non est persone vel multitudo fidelium que nunc est 15
secundum se totam, sed illa multitudo est pars illius
ecclesie catholice * que est in magno tempore et ^{186^b}
semper post diem iudicii, sed in nullo instanti tem-
poris est per totum ante novissimum electum nec in
aliqua parte talis temporis, et talis ecclesia augeri 20
potest sed non minui, non quod eadem multitudo
predestinatorum in numero sit nunc plures homines
et nunc pauciores, sed quod idem commune ad
sanctam totalem ecclesiam militantem sit nunc maius
et nunc minus, sicut loquitur scriptura Act. VI° de 25
crescente numero discipulorum. Sicut ergo idem tempus
in numero non maioratur vel minoratur, sic nec
eadem ecclesia in numero nisi accipiendo ecclesiam
communiter pro capite et quacunque multitudine
totali membrorum suorum. Sic enim maioratur ecclesia, 30
ut homo stante unitate capitis ut anime. Sed ista ve-
ritas necessitat ad ponendum quod omnia que fuerunt
vel erunt sunt pro suo tempore causancia unum
integrum, cuius pars est pro parte temporis totalis

The Church
does not con-
sist of succes-
sive parts,

since it loses
none, but goes
on increasing
till it has
gathered in all
the elect.

18. B: sed in illo instanti.
secundum quod idem.

19. 20. B: vero in aliqua.

23. A A₁:

Q 186^b ipsum integrum mensurant. Et sic concedi potest quod ista nunc sunt, demonstrando omnia que fuerunt vel erunt, intelligendo parcialiter collective. Sed coloracius quoad logicam concedi potest quod hoc
5 totum existens ista est nunc sed non ista, quia tunc infinita instancia forent simul in eodem instanti (de qua logica patet alibi).

CAP. XVIII.

A 6 Ulterius restat approbando veritatem et reprobando
10 falsitatem transcurrere per responsiones ad alias quin-
1 que raciunculas que supersunt. Prima autem responsio dicit, primo quod omnes presciti renati baptismate
2 sunt membra sancte ecclesie catholice; secundo dicit quod nulli predestinati errantes a recta fide sunt
3 membra sancte matris ecclesie, et tercio dicit quod nec Petrus nec Paulus nec David nec aliquis alius
pro tempore pro quo deviat a recta fide est pars
1 ecclesie catholice. Ista est venenosa triplicitas: prima tamen suadetur est sententia sancti Thome super III°
20 Sententiarum dist. XIII^a, q. II^a, dicentis *quod, sicut in corpore naturali membra uniuntur et sunt unum per colligationem quandam nervorum et iuncturarum, ut fiant unum continuacione, sic* (inquit) *in corpore Christi mistico omnes qui colligati sunt ad invicem*
25 *per fidem rectam sunt unum in corpore ecclesie; et sic infidelis non pertinet ad unionem corporis ecclesie quod est unum simpliciter, nec paganorum, hereticorum et separatorum ab ecclesia est Christus proprie*

6. Our opponent says
a) the fore-known when baptized are members of the Church,
b) the predestinate erring from the faith are not members,
c) as neither were the Saints, while in error.

2. B: ista autem sunt.
presciti qui habent fidem sint de ecclesia et predestinati in mortali sint tunc extra ecclesiam.

11. A in marg.: Prima responsio. An
19. A in marg.: Sanctus Thomas.

11. Cf. p. 114, l. 23. 20. Sancti Thomae Aq. Comment. in tercium libr. Sent. dist. XIII, q. II, Solutio. Opp. tom. IX, pag. 156.

He alleges the authority of St. Thomas, caput nisi in potencia. Ista autem verba non faciunt ; 86^b A

but St. Thomas was using "Church" in our second sense (see p. 409).

pro supradicta sententia, cum solum predestinati colligati sunt per fidem rectam, eo quod omnes alii continue peccato indelebili peccant mortaliter, et sic sunt perpetuo heretici qui soli simpliciter separantur 5 a corpore Christi mistico. Sed quod dicitur sanctum Thomam in solutione ad tertium argumentum plane dicere quod presciti existentes in gracia sunt vera membra ecclesie, sicut manus abscindenda est membrum, quousque fuerit actualiter abscisa, dicitur quod hoc 10 debet intelligi de ecclesia secundo modo dicta, ut includit granum et paleam; que ecclesia secundum Augustinum III° De Doctrina Christiana XXXII° *non est corpus domini nec etiam corpus domini bipertitum*, et sic presciti baptizati habent secundum presentem 15 iusticiam incorporacionem in illa mixta ecclesia et quandam adnascenciam * cum vera ecclesia, sicut habet 186^c stercus in venis miseraicis, sed nunquam sunt pars corporis Christi; et ista est sententia Augustini epistola XXXII^a ad Bonifacium. 20

Authorities to show that the predestinate are members even when in error.

Quantum ad secundum errorem, patet quod capit B instanciam de omnibus predestinatis a fide errantibus qui quamvis a fide ad tempus devient, Deus tamen ex eleccione predestinacionis eos semper eque diligit. Et hinc dicit Christus Johannis X, 16: *Alias oves habeo 25 que non sunt ex hoc ovili et vocem meam audient*. Super quo textu notat Augustinus super Johan. Omelia XLV^a quomodo Christus dicit se habere oves de gentibus adhuc convertendis; *hec*, inquit, *secun-*

5. A: seperantur. 13. A in marg.: Augustinus. 16. A in marg.: Nota quomodo presciti sunt in ecclesia et tamen nunquam sunt pars ecclesie. 18. A₁: meseraicis. 23. A in marg.: Predestinatus carens fide est de ecclesia. 28. In codd.: Omelia XLIX; A in marg.: Augustinus.

13. vid. sup. pag. 4. 20. Not epistola XXXII, but XCVIII (alias XXIII). Opp. II, pag. 263. 23. Cf. Wyclif, De Civili Dominio I, cap. II, p. 15. 28. Aug. Opp. tom. III, pars II, pag. 600.

B 186 *dum predestinationem dicta sunt.* Ideo (ut dixi superiorius) ponit Ricardus de Sancto Victore tres gradus membrorum ecclesie. Quamvis autem predestinati deficiunt a fide et gracia secundum presentem iusticiam, habent tamen fidem infusam secundum gratiam predestinationis. Si ergo secundum doctorem prescitus existens in mortali secundum fidem infusam sit membrum sancte matris ecclesie, licet omne peccatum mortale concommunicetur infidelitas, multo magis
 10 omnis predestinatus foret membrum sancte matris ecclesie.

- 1 Ad aliam raciunculam primo dicitur quod non est eadem ratio ecclesie militantis et ecclesie triumphantis;
- 2 secundo dicitur quod ecclesia triumphans infinitum distat in perfeccione essentiali ab ecclesia militante;
- 15 3 tercio dicitur quod nullo modo est una ecclesia ex hiis, cum tantum differunt sicut substantia et accidens que non sunt unum aliquo modo. Et ista dicitur esse sententia Augustini, Epistola XXXII^a, ad Bonifacium,
- 20 ubi distinguens inter ecclesiam militantem et triumphantem ponit ecclesiam triumphantem esse sine macula vel ruga, triumphans autem est immunis ab omni culpa. Isti tres errores sunt manifestiores prioribus, quia equus cecus continue profundius sese
- 1 precipitat. Nam quoad primum utraque est univoce ecclesia, ideo oportet quod sit eadem generalis ratio
- 2 utriusque. Quoad secundum patet, cum ecclesia militans erit ecclesia triumphans, contradiccionem claudit quod infinitum distent in perfeccione essen-
- 30 ciali; eedem enim persone que iam sunt ecclesia militans erunt ecclesia triumphans (ut patet ex fide).

My opponent says
 a) there is a difference in nature between the Church militant and triumphant;
 b) they differ infinitely in essential perfection;
 c) they do not form one Church.

But

a) since both are the Church, they are alike in nature;
 b) those who now make up the militant will be the triumphant Church.

8. B: licet — ecclesie deest. 12. A in marg.: Secunda responsio.
 Tres errores. 24. B: profundus. 25. A in marg.: Contra illos tres errores.

2. Richardus, De Potestate ligandi et solvendi, pars II, cap. XX (ed. Migne pag. 1172). 12. Compare p. 114, l. 31. 19. Aug. Opp. tom. II, pag. 658.

the Saints
testify that the
body of Christ
is made up of
the Church
militant, dor-
mant, and
triumphant.

Quoad tercium errorem patet ex testimonio sanctorum **3 B**
et ecclesia quod est unum corpus Christi mysticum ¹⁸⁶
compositum ex ecclesia militante, dormiente et trium-
phante, sicut allegatus est superius Augustinus, Enche-
ridion LXIV° cap., LXV° cap. et LXIX° cap., et in De 5
Questionibus veteris et nove legis cap. XLVII°.

Non ergo tantum differunt sicut substantia et suum **C**
accidens, cum utraque ecclesia dicitur substantia eiusdem
speciei specialissime, quia homo; ymmo secundum philo-
sophos substantia et accidens sunt unum aliquo modo, ¹⁰
quia unum per accidens, sicut oportet doctorem dicere
de personis ecclesie et fide qua ille persone sunt forma-
liter ecclesia. Et quantum ad evidenciam captam ex
testimonio Augustini, patet quod inducit ignoranciam
arguentis. Nam verum est (ut sepe docet Augustinus ¹⁵
ex fide scripture) quod ecclesia est maculata et rugosa
dum militat, sed omnino sine mortali vel veniali dum
triumphat. Sed omnino dementis foret ex istis arguere
diversitatem specificam illarum ecclesiarum, vel quod
non fit una ex illis, vel quod * una infinitum excedit ¹⁸⁶
aliam in perfeccione essentiali. Nam beatus viator et
dampnatus sunt eiusdem speciei specialissime, com-
ponunt unum genus humanum et sunt pares in per-
feccione essentiali; et tamen sunt illius condicionis
quod inferior est plenus macula et rugosus, et secun- ²⁵
dus est omnino sine macula vel ruga. Accidens ergo
non variat tantum unam substantiam ab alia. Nec
valet dicere quod est dare unum aggregatum ex
substantia et accidente, ut puta ex habitu fidei in-
fuso et substantia aggregatis, tum quia negatur ³⁰
talis unitas in fundamento responsionis, tum etiam
quia talis habitus fidei manens perpetuo migraret de
subiecto in subiectum et reciperet peregrinas predica-
ciones formales alienas a natura universalium, unde
in confirmacionem supradicte sentencie. ³⁵

There are
defects in the
militant Church
that are not in
the triumphant,
but this does
not make a
specific
difference.

31. B: et fundamento.

35. Unde; nude (?).

- D 186^d Et contra istam sententiam pertinenter notandus est Cardinalis in VI°, *De Eleccionibus*, cap. *Fundamenta*. Pertinenter dico, primo quia cardinalis, secundo quia papa et tota curia approbavit suam sententiam in hac parte, et tercio ex affectione nominis et cognominis, cum fuit Johannis Monachi. Scribit enim primo describendo ecclesiam quod *est convocacio fidelium, quia omnes fideles ad se vocat, cum extra illam unicam non sit salus*; hec quandoque dicitur militans et quandoque triumphans: *Non, inquit, quia sunt due, sed una, habens diversas qualitates*. Intendit autem doctor quod non sunt due ecclesie catholice, sed una tantum, habens duas partes solum per accidens differentes. Ideo subdit: *prima est secundum Augustinum in tempore peregrinationis, altera determinante mansionis, prima in labore, altera in requie, prima in via, altera in patria, prima cum hoste pugnat, altera sine hoste regnat; et hinc prior ecclesia dicitur militans et secunda triumphans*. Nam Job VII°, 1 scribitur: *Milicia est vita hominis super terram, et Apostolus II^a Thymotei II°, 3: Labora sicut bonus miles Christi Jesu. Oportet enim in via laborare certando contra carnem, mundum et demonem; sed homo superando fit victor et consummata victoria fugatis hostibus fit per Dei gratiam triumphator*. Et allegat pro modo loquendi leges multiplices. Secundo dicit quod *hec ecclesia militans est corpus Christi mysticum in quo congregantur fideles*. Et inter illos eciam sunt

Description of the Church given by Cardinal John:

a) it is the assembly of all the faithful, and has two parts, militant and triumphant;

b) in the militant Church there are wicked, but in the triumphant only the good.

1. A in marg.: Cardinalis. Nota distincionem inter ecclesiam militantem et triumphantem; et ecclesia militans quomodo est hic sponsa et in celis est uxor (Above 186^d without mark of reference).

8. B in marg.: Nota quid est unica ecclesia catholica tantum.

15. B: in tempore peregrinationis deest. 28. B: in marg.: Ecclesia militans est corpus Christi mysticum.

2. Sexti Decret. lib. I, tit. VI, cap. XVII. 6. De Johannis Monachi († 1313) glossa in Sextum cf. Savigny l. c. VI. 103, 419. Jöcher. Gelehrtenlexicon II. 1933.

infideles, ut allegat per leges multiplices, sed ecclesia ^{186^d} **D** triumphans tantum habet bonos, quia in illa non est macula mortalis neque ruga venialis (ut patet De Penitencia, distincione prima, capitulo *Ecclesia*), et huius corpus scilicet ecclesie militantis caput est ⁵ Christus ut sponsus. Et hec ecclesia militans fiet triumphans post resurrectionem universaliter, et cotidie fit triumphans in membris particulariter, ita quod ecclesia militans est sponsa, sed ducta in domum sponsi universaliter vel in suis membris fit uxor. Unde ¹⁰ Apoc. XXI°, 9, dixit angelus beato Johanni: *Veni et ostendam tibi sponsam, uxorem agni. Sic, inquit, reperiō quod illa que est sponsa mariti ducta in domum efficietur uxor*, Digestis, De Ritu Nuptiarum, "*Minorem*". Et sicut hoc exemplo eadem mulier primo ¹⁵ est sponsa et per qualitatem ductionis adiectam fit uxor, sic ecclesia militans vel anima fidelis hic sponsa Christi ducta in celestem Jerusalem uxor censebitur.

Istam celestem legem de articulo fidei a scriptura **E** sacra per sanctos doctores et doctores iuris canonici ²⁰ elaboratam addicerent * legiste precipue et omnes catho- ^{187^a} lici. *Christus*, inquit doctor, *dicitur lapis angularis, duos parietes connectens adinvicem, quia ab Abel iusto in veteri testamento usque ad novissimum elec-* ²⁵ *tum in fine seculi fideles connectit, constituendo* ²⁵ *ecclesiam, continue manens summus.*

Hence we see that the differences between militant and triumphant are not essential, but accidental,

Ex istis tercio patet destruccio erroris triplicis ³ supradicti. Nam dicte differencie inter ecclesiam militantem et triumphantem non sunt differencie substantiales, sed valde accidentales, quia aliter nulla eccle- ³⁰ sia militans foret triumphans; quod est contra pre-

6. A in marg.: Conclusio. 11. In codd.: Apoc. XIX. 16. B: a directa fit. 17. B: fidelis huius. 22. A in marg.: Quomodo Christus est lapis angularis. 24. B: testamenti. 31. A in marg.: Ecclesia nunc militans postea erit triumphans.

4. Decr. II pars, causa XXIII, q. III, cap. LXX. 14. Digg. lib. XXIII, tit. II, De Ritu Nuptiarum 4.

E 187^a dicta et contra totam speciem militantis ecclesie. Si enim ista multitudo erit ecclesia triumphans, et ista multitudo est ecclesia militans, infallibiliter sequitur quod ecclesia militans erit ecclesia triumphans. Ex
 5 quo patet quod non differrent perfeccione essenziali excessu infinito, sicut substancia et accidens, et, si nemo militans Deo post victoriam triumphabit, periret ab ecclesia animus militandi contra scripturam
 10 II^a Tim. IV, 8: *De reliquo reposita est mihi corona iusticie quam reddet mihi in illa die iustus iudex*; non quod nulla ecclesia est triumphans vel beata ante diem iudicii, sicut fingunt heretici, sed ut dicit Cardinalis particulatim: *sicut spiritus transeunt ad gloriam, sic erunt ecclesia triumphans que quondam fuit militans.*

and as spirits
pass to glory
they become
part of the
Church
triumphant.

F Ex quo secundo sequitur quod spiritus hominis est eadem persona cum homine, quia ecclesia que est modo militans, hoc est, multitudo personarum fidelium erit triumphans in nudo spiritu; aliter enim non diceret Apostolus ad Philippenses I^o, 23: *Desiderium habens dissolvi et esse cum Christo*, sicut
 20 diffuse et pulchre declarat Hugo, De Sacramentis, parte prima libri secundi, cap. XI°, in quo diffuse declarat quod Christus separata anima a carne et persona fuit et Deus et homo, ubi inter alia sic scribit: *Anima*
 25 *quippe in quantum spiritus est rationalis ex se et per se habet esse personam, et quando corpus ei sociatur, eadem cum ipsa persona esse incipit; in quantum enim corpus cum anima unitum est, una persona cum anima est, sed tamen personam esse*
 30 *anima ex se habet, in quantum est rationalis spiritus, corpus vero hoc habet ex anima, in quantum unitum*

The spirit is
the same person
as the man.

15. A in marg.: Spiritus hominis est eadem persona cum homine.

21. A in marg.: Hugo. B in marg.: Quod homo est anima sua.

26. et 29. in codd. persona; corr. e textu Hugonis l. c.

21. Hugonis de S. Victore, De Sacram, lib. II, p. I; cap. XI (ed. Migne pag. 409).

est rationali spiritui. Istam autem materiam diffuse ^{187^a} **F**
exposui in quodam tractatu De Anima, ubi ostendi
quod anima, corpus et compositum sunt tres res sed
idem homo in numero. Et idem expresse dicit vene-
rabilis Anselmus in De Incarnacione cap. VII° quod, ⁵
sicut in materia de trinitate multe persone sunt una
substantia, sic in materia de incarnacione multe
substantie vel nature sunt una persona. Et beatus
Bernardus in Sermones De Nativitate qui sic incipit
Hodie sciatis quia veniet dominus. Attende, inquit, ¹⁰
quia sicut in illa singulari divinitate trinitas est in
personis, unitas in substantia, sic in ista speciali
commixcione incarnacionis trinitas est in substantiis,
in persona unitas, utrobique tamen sine scissione vel
confusione substantie vel persone. Verbum enim et ¹⁵
anima et caro in unam convenere personam, et hec
tria unum et hec unum tria non confusione substan-
cie sed unitate persone.

8. My opponent
 grants that the
 Church is
 spread
 throughout
 the world, and
 cites Augustine.

Ad octavam ratiunculam conceditur quod universalis
 ecclesia est diffusa per totum orbem terrarum, cum corpus ²⁰
 Christi quod est ecclesia sit diffinitum loco, et allegatur
 Augustinus XVIII° De Civitate Dei, cap. L^o, et XXII°
 De Civitate Dei, cap. XXVIII°. Hic miror quare de vir-
 tute sermonis ex auctoritate Augustini conceditur quod
 ecclesia est diffusa per totum orbem terrarum et tamen ²⁵
 non conceduntur * alia que eque asserit Augustinus ^{187^b}
 de ipsa ecclesia; nam per maiorem partem orbis terra-
 rum non est aliquis christianus, nullibi est ecclesia

3. B: tres nature sed.
 vel substantie.

5. A in marg.: Anselmus.

7. A A₁:

9. A in marg.: Bernhardus. 14. In codd.: per-
 sonis; A in marg.: persona, ut habetur in textu. S. Bernhardi. 19. A in
 marg.: Tercia responsio.

25. A in marg.: Ecclesia est diffusa per
 totum orbem et per maiorem partem orbis non est ecclesia.

5. Anselmi, De Fide Trinitatis Opp. pag. 479 Bernhardi
 in vigilia Natalis Domini. Sermo III. Opp. l. c. pag. 41.
 19. Compare p. 115, l. 1.

F 187^b nisi ubi est aliquis christianus, ergo per maiorem partem orbis terrarum non est ecclesia.

G Et si dicitur quod est ibi secundum potestatem, sic revera quelibet persona sancte matris ecclesie est

5 ubique, et sic concederet cum beato Augustino quod tam ecclesia militans quam triumphans est pars totius ecclesie. Hoc enim persepe dicunt sancti doctores, licet mendacissime dicatur quod nullibi dicit aliquis

Why does he not admit with Augustine that militant are triumphant and one Church?

10 doctor unam esse ecclesiam ex istis. Nam (ut sepe allegavi) Augustinus, Encheridion LXIV° cap. ponit illud et in De Questionibus veteris et nove legis cap. XLVII° sic scribit: *Non solum autem nos sed et superni cives ecclesie membra sunt.* Aliter enim ipsa non esset corpus vel sponsa Christi et persona manens

15 continue una a principio mundi usque in eternum. Non enim est ratio quare ex omnibus christianis quantumcunque localiter distantibus componitur unum corpus, quin per idem ex beatis et viantibus; nec potest colorari ratio, quomodo ex tota multitudine

20 fidei christianorum, licet fuit valde disparis speciei, resultat una fides que est formale quo constituitur ecclesia, quin a pari ex omnibus predestinatis sit una sponsa Christi. Sic enim ex beatis viantibus et dampnatis fit unum genus humanum, unde quod dicitur

25 ecclesiam militantem non esse circumscriptive alicubi, falsum est, cum sit corpus habens unum locum circumscribentem, sicut habet unam fidem, et sic est corpus animatum rationale, nam est corpus sensibile exercens actus vitales, sicut multitudinis credencium

The militant Church is circumscribed as to place.

30 erat cor unum et anima una, ut dicitur Act. IV°, 32.

Ideo valde remota est dissimilitudo ad probandum quod non est animata, licet vivat, sicut spiritus vivunt, et non sunt animati. Si enim spiritus forent organici,

27. B in marg.: Ecclesia est corpus animatum rationale.

sensibiles et gressibiles, sicut sunt militantes ecclesie, 187^b G
tunc oporteret concedendo ipsos vivere consequenter
concedere quod sunt animati, sed hoc concedit doctor
de ecclesia. Dicit enim in responsione ad novam
raciunculam quod ecclesia est aliquid, quia substantia, 5
cum totum sit sue partes, et habet dicta ecclesia tam
partes quantitativas quam qualitativas, nec fingetur
habere partes qualitativas, si non animas, et per
consequens, sicut ecclesia est vivens multis vitis, sic
est animata multis animabus. 10

9. My opponent
allows that the
Church has sub-
stance and
parts.

In denying that
the devil is
head of his
members, he
goes against
holy doctors.

Uterius quando negatur dyabolum caput esse H
membrorum suorum, expresse contradicitur sanctis
doctoribus, cum beatus Gregorius, Omelia XVI^a, super
illud Matthei IV°, 1: *Ductus est Jesus in desertum a
spiritu*, ita scribit: *Certe iniquorum omnium dyabolus* 15
caput est, et huius capitis membra sunt omnes ini-
qui. An non dyaboli membrum fuit Pylatus? Sicut
ergo est corpus iniquorum, sic est caput eorum, sicut
multi qui censentur summi pontifices sunt capita
particularium membrorum diaboli; nullus autem pre- 20
scitus est caput sancte matris ecclesie nec alicuius
membri eius, sed sicut Petrus gessit typum omnium
predestinatorum pastorum ipsum sequencium post
Christum, sic Scarioth * gessit typum omnium epi- 187^c
scoporum prescitorum ipsum sequencium post dya- 25
bolum, non quod ante istos non erant priores in
sancta matre ecclesia quorum ipsi erant filii nati pro
patribus, sed quod in tempore novi testamenti isti
erant capitales post caput ecclesie et principem huius

Iscaariot is the
type of fore-
known bishops,
as Peter is of
the predestinate.

4. A in marg.: Quarta responsio.

caput omnium suorum membrorum (B: omnium iniquorum). 13. A
in marg.: Gregorius.

22. A in marg.: Sicut Petrus gessit typum
omnium predestinatorum pastorum, sic Judas omnium prescitorum
pastorum ipsum in avaricia sequencium. B in marg.: Petrus gessit ty-
pum pastorum predestinatorum et Scarioth pastorum iniquorum. 25. B:
prescitorum deest.

4. Compare p. 115, l. 13.

lib. I. Homil. XVI, 1.

13. XL Homiliarum in Evangelia

Opp. tom. I, pag. 1492.

H 187^e mundi. Differencia autem est inter istos capitaneos, quia boni siciunt precipue virtutes subditorum et lucra animarum suarum, mali autem econtra precipue siciunt temporalia subditorum. Unde Scarioth maximus
 5 symoniacus et proprietarius ferens loculos dixit, quasi continuando avariciam pontificum veteris testamenti: *Quid vultis mihi dare et ego eum vobis tradam*, Matthei XXVI°, 15. Nec dubium quin avaricia quam pontifices habebant circa lucrum templi fecit eos intendere mor-
 10 tem Christi; Johannis XI°, 47, 48, sic scribitur: *Collegerunt pontifices et pharisei consilium adversus Jesum et dicebant: Quid faciemus, quia hic homo multa signa facit? si dimittimus eum sic, omnes credent in eum et venient Romani et tollent locum nostrum et gentem.*

I 1 Super quo Augustinus Omelia XLIX^a notat primo quomodo invalescente avaricia sacerdotum tempore Christi fuit officium venale nedum pluribus existentibus sacerdotibus simul, ut elicit de Zacharia, Luce I, sed eodem anno per circumvencionem
 20 avaram versati fuerunt summi pontifices, et ista avaricia excecavit et excitavit eos ad blaspheme conspirandum in mortem domini. *Plus*, inquit Augustinus, *perditi homines cogitabant quomodo nocerent ut perderent, quam quomodo sibi consulerent ne*
 25 *perirent*; ideo collegerunt consilium contra salutem anime sue, quia contra signa veritatis salutaris sevie-
 2 bant. Secundo notat Augustinus quomodo timor perdicionis questus templi fuit causa precipua mortis Christi: *Temporalia*, inquit, *perdere timuerunt et vitam*
 30 *eternam non cogitaverunt et sic utrumque amiserunt.*

Augustine remarks that it was avarice that led the High Priests to conspire against Christ;

2. A: sciciunt.

4. A: sciciunt; correctum in marg.: siciunt.

8. A in marg.: Avaricia sacerdotum fecit mortem Cristi. 9. B: lucra.

15. A in marg.: Augustinus.

18. B in marg.: Nota bene quare pontifices et pharisei Christum fuerant persecuti.

20. B: variati

fuerunt.

30. B: utraque.

Hec autem timuerant ne, si omnes homines in Christum 187^c **I**
crederent, nemo remaneret qui adversus Romanos civi-
tatem et templum defenderet. Conceperant enim Chri-
 stum esse hostem templi et ministrorum eius, et per
 consequens inimicum ecclesie capitalem, eo quod tra- 5
 ditiones avaricie detexit (Matthei XV°), contra scelera
 eorum multiplex ve invexit (Matthei XXIII°), ymmo de
 templo eorum instrumenta avaricie dominanter evexit
 (Matthei XXI°, 12 et Johannis II°). Ideo accuserunt eum
 reportacione falsa de potestate ruine templi minata, 10
 quod potuit destruere templum illud et in tribus diebus
 reedificare illud (ut patet Matthei XXVI° ex dicto Christi
 Johannis II°, 19: *Solvite templum hoc et in tribus diebus*
excito illud). Unde tamquam habentes hoc plus cordi in-
 properabant domino crucifixo: *Vach*, inquit, *qui* 15
destruit templum Dei et in tribus diebus reedificat
illud, Matthei XXVII°, 40. *Contra templum*, inquit Augu-
 stinus, *et contra suas paternas leges esse totam*
doctrinam Christi temere senciebant, et ideo iusto Dei
 iudicio evenit eis finis quem prepostere sic timebant. 20
 Nam quadragesimo secundo anno post ascensionem
 domini per Tytum et Vespasianum tam gentem quam
 locum perpetuo deperdebant, et sic verificatum est de
 eis illud Matthei VIII°, 12: *Filii autem regni huius*
eicientur in tenebras exteriores. Unde imposuerunt 25
 sibi horribiliorem * speciem heresis que est blasphemia, 187^d
 per quam coloracius possent eum extinguere. Johannis
 XIX°, 7 scribitur: *Nos legem habemus et secundum*
legem debet mori, quia filium Dei se fecit. De lege
 autem occidendi blasphemum patet Levitici XXIV°, 16. 30
 Et ex isto consolati sunt fideles equanimiter **K**
 tolerare obprobria heresis a pseudocardinalibus et

and to bring
about the ruin
that they
feared.

9. A: Ideo accuserunt — potestate: addit. in ultima linea huius pa-
ginae; et B illum textum in margine ponit. 10. B: de potestate deest.

15. B in marg.: de potestate.

22. A A₁: Vaspasianum. B: Vaspasianum.

26. A in marg.: Christo fuit imposita blasphemia et heresis, ut cicius

extingueretur.

31. A in marg.: Contra avariciam cleri.

K 187^a discipulis Scarioth ad hoc promoventibus propter defensionem veritatis evangelice, cum Christus propter persecucionem humiliter ita tulit. Et utinam pontifices templi, scribe et pharisei non haberent hodie cum
 5 Scarioth in ecclesia discipulos imitantes. Si enim sunt hodie seculares sacerdotes tamquam pontifices et religiosi possessionati tamquam pharisei qui secundum apparenciam religionis a populo sunt divisi et tercio doctores tradicionis humane tamquam scribe ac quarto
 10 profitentes evangelicam paupertatem cum Scarioth qui omnes nitantur impugnare evangelicam veritatem, non mirum si in ista quadriga diaboli Christi ecclesia perturbatur. Signum autem perversionis persone prime partis proprietarie foret, si plus fureret propter audi-
 15 cionem ablacionis suorum temporalium quam propter quantumcunque gravem lapsum ecclesie in peccatum; tunc enim plus afficeretur temporalibus quam honori Dei vel utilitati ecclesie verbi gracia. Si clerus Anglie
 20 magis timet amissionem dotacionis regie quam peccatum regni invadendo regnum Francie, non video quin philargiria sit seductus; utrumque nempe isto-
 25 rum potest bene fieri, sed indubie primum est propinquius potestati et facilitati humane, ut absque periculo anime fiat iuste. Quis (inquam) dubitat quin
 30 facilius foret regem et regnum ponere clerum nostrum in statu primevo qui foret isto statu perfeccior servando undique caritatem et evacuando pompam, rancorem ac avariciam quam exercitum Anglie invadendo Franciam, propter caritatem ad hostes, ipsos
 temporalibus spoliando et propter amorem eos generaliter occidendo. Et tamen ad hoc secundum consue-
 limus ex isto colore quod potest fieri meritorie in casu possibili quoad Deum et possibilitatem primi

Avarice makes
 our clergy
 dread the loss
 of endowments
 more than the
 sin of a war
 with France.

5. A in marg.: Condicionalis. 14. B: urerent. 28. B in marg.: Inferius nota textum Jeronymi satis pugnantem pro ablacione temporalium. 30. B in marg.: Nota bene ambas columnas.

tamquam venenum abnuimus contra fidem scripture^{187^d} **K**
 et sanctorum testimonium. Nam beatus Jeronimus
 libro II° super Osee, exponens illud Osee IX°, 14: *Da*
eis ubera arencia, ita scribit: *Si hiis que pro bene-*
*diccione donavit male abutamur et in contrarium quam*⁵
ab eo data sunt convertantur, expedit ut auferantur
a nobis.

An abuse of
 this kind can
 be best reme-
 died by remov-
 ing the thing
 abused.

Nec credo esse meliorem medicinam contra abusum **L**
 huiusmodi quam bonum abusum per eum cuius
 interest amoveri, nec dubium quin rex penes quem¹⁰
 oportet residere capitale dominium (ut ostendit Hugo
 II° De Sacramentis, parte secunda, cap. VII°) habet preci-
 puum interesse. Unde in desidiis regum monet Deus
 nunc gentem exteram ad predandum, nunc eventum
 aeris vel bestie ad vastandum (ut patet Joelis I^o, 5).¹⁵
Ululate, inquit propheta, *omnes qui bibitis vinum in*
dulcedine, quoniam periit ab ore vestro vel (ut habent
 septuaginta) *ablatum est ab ore vestro*. Super quo
 Jeronimus: *Sepe quippe fit Dei providencia ut qui*
*non cognoverant eum in prosperis cognoscent in ad-*²⁰
versis, et qui divitiis male abusi sunt ad vicia, ad
virtutes penuria corrigantur. Et talem abusum tem-
 poralium reor esse causam * bellorum et perturbacionis^{188^a}
 tocus ecclesie militantis; quibus enim servus Christi
 abutitur irregulariter in hiis punitur; quod si animus²⁵
 cleri inordinate afficitur istis bonis, nemo in ecclesia
 magis nocet, eo quod sub colore religionis palliat
 perseverancius et forcius abusum temporalium et plus
 inficit residuum ecclesie (ut ostendit Crisostomus, Omelia
 XXXI^a Operis Imperfecti). Unde Augustinus tractatu³⁰

2. A in marg.: De ablacione temporalium.

4. A in marg.: Jeronimus. 4. 5. In codd.: per benediccionem; Correxì e textu Hieronymi, Comment. in Oseam prophetam, lib. II, cap. IX; ibid. quod ab eo data; iterum correxì.

25. A in marg.: contra avariciam cleri bona correccio.

30. A in marg.: Augustinus.

L 188ª quarto super Psalmo XXX: *Maxime illi persecuntur ecclesiam qui christiani nolunt bene vivere; per hos enim obprobrium habet ecclesia et ab hiis inimicicias sustinet; quando corripuntur, quando male*
 5 *vivere non permittuntur, quando cum eis vel verbo agitur, ipsi mala in suis cordibus meditantur et erumpendi occasionem exquirunt.* Tales declarat beatus Gregorius, I^o Pastoralium, esse sacerdotes malos. Et hec est ratio quare Christus et sancti doctores in-
 10 vexerunt tam acute contra huiusmodi sacerdotes. Nam, ut ait Gregorius, Omelia XVII, *nullum puto fratres carissimi maius preiudicium tolerat Deus quam a sacerdotibus.* Ideo ad vindicandum illam Dei iniuriam debent christiani magis animose, aspere et unite consur-
 15 gere, quia secundum Crisostomum, Omelia XVIII^a Operis Imperfecti, *non est verus discipulus qui non imitatur magistrum nec est imago qui non est similis auctori.*

M Et quoad discipulos Scariothis consideremus, si sunt aliqui professores vite expropriarie, quin vel
 20 impugnant vel sophisticant vel tacent indebite evangelicam veritatem. Omnes enim illi sunt cum Scarioth proditores veritatis evangelice que est Christus, ut declarat Crisostomus, Omelia XLIX^a Operis Imperfecti et parcialiter ponitur in decretis XI^a, q. III^a: *Nolite,*
 25 *inquit, timere eos qui occidunt corpus, ne forte propter timorem mortis non libere dicatis quod audistis nec fiducialiter predicetis omnibus quod in aure soli audistis. Sic ergo ex hiis verbis ostenditur quod non*

The friars, who profess poverty, neglect to preach the truth.

1. B in marg. Nota que faciunt clerici, quando corripuntur. 1. In codd.: Psalmo XX; recte: tractatu tertio, Ps. XXX, pars II, sermo III.
 2. A A₁: per hoc. 11. A in marg.: Gregorius. 13. A in marg.: Qui non pronunciat veritatem est proditor eius et similiter qui ipsam non defendit. 15. A in marg.: Crisostomus. In homilia XVIII hic locus non habetur; potius XXVIII, vide Op. Imp. l. c. pag. CXIX. 22. B: qui est; Christus deest. 23. A in marg.: Crisostomus.

5. Aug. Opp. tom. IV, pars I, pag. 162. 8. cap. II.
 11. Greg. XL, Hom. in Evang. lib. I. Hom. XVII, 14. l. c. p. 1503.
 23. Dec. sec. pars, causa XI, q. III, cap. LXXXVI.

solum ille est proditor veritatis qui transgrediens 188^a M
veritatem palam pro veritate loquitur mendacium, sed
eciam ille qui non libere pronunciat veritatem quam
libere pronunciare oportet aut qui non libere veritatem
defendit quam libere defendere convenit, proditor est 5
veritatis. Nam sicut sacerdos debitor est, ut veritatem
quam audivit a Deo predicet, sic laicus debitor est,
ut veritatem quam audivit a sacerdotibus probatam
quidem in scripturis fiducialiter defendat. Quod si
non fecerit, prodidit veritatem. Ex istis dictis cum 10
explanatis alibi et statu ecclesie patet quod nimis 1
multi sunt vicarii Scariothis, non solum qui pro
ecclesia vel fama impugnant, sophisticant vel tacent
evangelicam veritatem, nec solum qui portantes loculos
furtive ut Scarioth ineque parciuntur patrimonium 2
Crucifixi cum fratribus bona pauperum dominative
in uxoribus, in filiis, in pompa seculi consumendo,
sed tercio qui propter desidiam aut timorem mortis 3
pro loco et tempore congruis obmutescunt.

We ought not
to be silent for
fear of offend-
ing the ene-
mies of the
gospel.

Nec valet ficcio qua dicimus inimicos evangelii N
exasperatos esse ex veritatis preconio magis segnes,
quia iuxta hunc fucum caput martirum et sui milites
nunquam sic pro publicatione veritatis usque ad mor-
*tem meritorie * decertarent. Sed audi Augustinum super 188^b*
Johannis Omelia XXVII exponentem illud Johannis 25
VI°, 7: Ex hoc multi discipulorum eius abierunt retro,
dicentem: Hoc factum ad nostram consolacionem
quoniam aliquando contingit ut dicat quis verum et
quod dicit non capiatur, sed quod scandalizentur
qui audiunt et discedant. Penitet enim hominem quan-
doque dixisse quod verum est; dicit enim apud seipsum:

8. B: probatam quid. 17. B: pompa simili. 20. A: dicius;
in marg. correctum: dicimus. Hic verbum excidisse videtur. 25. A in
marg.: Nota Augustinum bene. 25. Codd.: exponens.

25. Aug. in Joh. Evang. tract. XXVII. Opp. tom. III, pars. II,
pag. 505.

N 188^b *Non debui sic dixisse; sed ecce domino contigit: dixit et perdidit multos; solacium itaque in domino habemus et tamen caute verba dicamus.* Non dicit omnimode taceamus vel veritatem dicentibus resistamus, quia

5 revera sic prodere sermonem Dei, qui est veritas et lex Christi, foret ipsum prodere, cum sit idem. Unde videtur quod nostri pretensi de parte dextera sponse Christi qui sic produnt veritatem in membris suis habent rationem maioritatis peccati super ambos proditores
10 Christi tam novi quam veteris testamenti. Nam plura beneficia tam corporalia quam spiritualia a Christo receperant, maiorem veritatis noticiam tam ex lege Christi quam ex factis suis habuerant. Et ideo ratione maioris ingratitude et peccandi sciencie
15 videtur, si fuerint in maiori gracia secundum presentem iusticiam, quod maiorem culpam incurrant; et istam materiam tangit beatus Gregorius, Omelia XVIII^a super illud Johannis VIII°, 46: *Si veritatem dico, quare non creditis mihi? Multi, inquit, sunt hodie qui Judeorum*
20 *duriciam detestantur, quia predicationem domini audire noluerant et tamen quales illos arguunt fuisse ad fidem, tales ipsi sunt ad operationem. Precepta Dei audiunt, miracula cognoscunt, sed converti a pravitatibus suis renuunt.*

O Ad decimam ratiunculam respondetur, concedendo quod ecclesia est virgo. Et allegantur ad hoc decreta ecclesie, et sic dicitur iuvenescere, senescere, et multa alia predicata suscipit quorum rationem oportet distinguere; alia, inquit, dicuntur proprie de ecclesia, ut quod
30 habet temporalia, privilegia et regulam vivendi, alia autem dicuntur de ecclesia improprie, methaforice et

10. My opponent allows the Scriptural names of the Church but says they are used figuratively.

8. A A₁: perdunt.

14. A A₁: peccandi scire.

17. A in marg.:

Gregorius.

25. A in marg.: Quinta responsio. Ecclesia est virgo, mater, vetula et sponsa etc.

28. 29. A: distinguere.

18. Gregor. XL Homiliarum in evang. lib. I, Hom. XVIII, 5.

26. Compare p. 115. l. 23.

Still they are
used and are
therefore
applicable.

transsumptive, ut quod ecclesia sit virgo, vetula, sponsa ^{188^b} **O**
et mater cum denominacionibus huiusmodi. Omnia
ista dicuntur de ecclesia transsumptive, mistice et im-
proprie. Inprimis suppono quod sequitur: Ecclesia
est improprie virgo, mater, sponsa Christi etc., ergo ⁵
ipsa est ecclesia, est virgo, mater et sponsa Christi. Patet
tripliciter: Primo ex hoc quod doctor sepe concedit huius- ¹
modi propositiones simpliciter; secundo ex hoc quod ²
aliter non satisfaceret alicui tali propositioni, dicendo
utrum debet concedi simpliciter vel negari. Si enim ¹⁰
iste terminus improprie sit terminus distrahens, tunc
negaretur maior pars dictorum sanctorum de ecclesia
et maior pars scripture sacre ac modi loquendi, que
tamen bene concessa sunt. Scribit enim Augustinus
in De Verbis Domini super Joh., Sermone L^o, ecclesie: ¹⁵
*Concessit Christus in spiritu quod mater eius habuit
in corpore, ut et mater et virgo sit.* Et hoc est pro-
prium Deo nostro, ut de corrupta possit facere vir-
ginem, sicut homo contra de virgine facit corruptam,
dicente Jeronimo, libro primo, super illo Osee II°, 19: ²⁰
*Sponsabo te mihi in sempiternum et sponsabo te in
iusticia et iudicio et misericordia et miseracionibus
et sponsabo te mihi in fide.* Super quo sic loquitur
sanctus doctor *: *O quanta clemencia Dei, meretrix* ^{188^c}
que cum multis amatoribus fornicata est et ob hoc crimen ²⁵
*bestiis tradita, postquam revertitur ad virum, nequa-
quam ei reconciliari dicitur sed desponderi. Et vide
quid sit inter Dei coniunccionem et hominum; homo
cum uxorem acceperit, de virgine mulierem facit, id
est, non virginem; Deus autem meretricibus copulatus* ³⁰

2. B: huius. Omnia.
Jeronymus.

21. A in marg.: Christi desponsacio facit ex meretrice
virginem. Vide supra.

7. B: concedit huius.

24. B: S. Thomas.

20. A in marg.:

28. coniunctos in

codd. Correxī e textu Hieronymi.

15. Aug. Opp. tom. V, pag. 675.

24. Hieronymi Com-
ment. in Oseam prophet. lib. I, cap. II. Opp. VI (ed. Migne) 881.

O 188^e *eas mutat in virgines iuxta illud, quod adultere dicitur per Jeremiam: Non ut dominum me invocasti aut patrem aut principem virginitatis tue. Unde et Apostolus post fornicacionem et ydolorum cultum credentibus Corinthiis loquitur: Despondi vos uni viro virginem castam exhibere Christo. Et post exponit Jeronimus quare Deus desponsacionem ecclesie tripliciter repeciit: Primo, inquit, despondit eam in Abraham sive in Egipto, ut uxorem habeat sempiternam. Secundo in monte Synay, dans ei in sponsalibus legis iusticiam. Et tercio veniente Dei filio domino Jesu Christo fuit desponsata in fide perfecta, dum videndo filium vidit et patrem, Johannis XIV°, 10, 11.*

P Sic ergo sancti doctores concedentes ista simpliciter non sunt ausi asserere quod auctor scripture dicit ista improprie et false. Sed videtur mihi quod doctor loquitur improprie vocando ecclesiam vetulam vel post eius incepcionem dicendo ipsam iuvenescere. Non enim memini me legisse ista de sancta matre ecclesia, sed synagoga sathane, ecclesia malignancium et meretrix cuius dyabolus est caput, quam doctor dicit partem sancte matris ecclesie, potest rationabiliter dici vetula turpissima.

Ponit enim doctor quod prescitus eciam dum fuerit in mortali, si habuerit fidem infusam, est membrum sancte matris ecclesie, et indubie tunc est membrum sathane et dyabolus caput eius (ut dicit beatus Gregorius). Dicitur autem sancta mater ecclesia proprie senescere et florere virtutibus, cum Psalmo XCI^o, 11, sic loquitur propheta: *Senectus mea in misericordia uberi*; nam in tertia desponsacione quando sponsa Christi est mulier antiqua et tamquam senex persecutionibus membrorum diaboli tribulata, habet uberio-

My opponent uses terms that are not warranted by Scripture.

1. adulteris in codd.: correxi e textu Hieron.

11. B: Sed tercio.

24. A in marg.: Opinio.

Quomodo ecclesia est vetula, vidua et virgo.

31. A A₁: uberiori.

2. B: non dominum.

25. A in marg.:

27. B: ut dum beatus.

miserecordiam quam in tempore sue adolescencie, et ^{188^c} **P**
 sic vere vocatur vidua propter elongacionem sponsi
 ab ea peregrinante ad patriam, dum Psalmo CXXXI^o,
 15, dicit sponsus: *Viduum eius benedicens benedicam.*

It would be a
 fitting work for
 the doctor to
 shew what
 language is
 figurative and
 what literal;

e. g. as to
 whether the
 Church is a
 person.

Uterius foret opus doctole detegere quid proprie **Q**
 et quid improprie ac figurative conveniat sancte matri
 ecclesie, quia nimis suspectum verbum et carnale est
 dicere quod ecclesia proprie habet possessiones et
 privilegia Constantini, sed improprie est mater vel
 sponsa Christi. Primo (inquam) querendum esset quid ¹⁰
 proprie foret ecclesia, si aliquid; non superest quid
 foret nisi substantia, et ulterius descendendo (ut sepe
 tetigi) oporteret concedere quod ecclesia sit substantia
 corporea et sic corpus animatum rationabile, et sic
 proprie foret homo, et per consequens desponsanda. ¹⁵
 Confirmatur, ecclesia est proprie privilegiata et posses-
 sionata (ut dicitur); quod non foret nisi posset uti
 privilegiis et vesci possessionibus. Ergo ecclesia posset
 comedere * et actus humanos consimiles exercere, et ^{188^d}
 per consequens ecclesia foret substantia animata que ²⁰
 generaret omnem hominem, et sic cum foret indivi-
 duum eiusdem speciei specialissime cum omni homine
 univoce generans hominem, foret homo (ut sepe dicunt
 sancti). Et certum est quod improprie foret homo,
 cum haberet propriam individuacionem, propriam ratio- ²⁵
 nabilitatem et propriissimam perfeccionem humanam;
 nam nisi foret substantia, potens exercere actus ra-
 cionales, ut actus promerendi, contemplandi et gau-
 dendi, aliter indignius quam sacerdotes Baal comederet
 tantum cibum. Si dicitur quod ecclesia proprie nichil ³⁰
 est sed est aliqua, tunc concedendum foret simpliciter
 quod ecclesia nichil est. Si enim illa simpliciter con- ¹

If the Church
 is only
 figuratively
 something, it is
 literally nothing.

3. B: peregrinantem. 5. A₁: doctorem. 16. A A₁: et deest.
 19. B: humanos sensibiles. 21. 22. B: foret iudicium eiusdem. 25. risi-
 bilitatem in codd. 30. A in marg.: Responsio quedam. Nota si ecclesia
 est proprie corpus et que predicata sibi proprie conveniant, vide modicum
 ante (Above 188^d without mark of reference). 32. B: Si est illa.

Q 188^d ceduntur de ecclesia que improprie sibi conveniunt,
 multo magis forent predicata de ecclesia simpliciter
 2 concedenda que proprie sibi conveniunt. Si ergo pro- and so has no
 prie sit nichil, sequitur simpliciter quod sit nichil, et parts,
 5 per consequens non est aliquid, et tunc non haberet
 partem qualitativam aut quantitativam, sicut conce-
 detur, et per consequens nulla denominacio partis
 foret sibi proprie vere et proprie attributa.

R Ex quo sequitur quod ecclesia catholica non sit
 10 cesaree privilegiata nec seculariter possessionata, quia
 non secundum se totam (tum quia est indivisibilis,
 tum etiam quia multis de ecclesia non convenit hoc
 privilegium vel ista dotacio) nec etiam secundum
 partem que foret pars illius ecclesie, eo quod spiritus
 3 beati qui sunt de illa ecclesia sunt indivisibiles; et and no head;
 sic ecclesia non haberet partem vel partes, et per
 consequens papa non foret proprie caput ecclesie,
 cum ipsa proprie semper foret acephala, quia gens
 sine capite. Caput enim non proprie dicitur nisi in
 20 comparacione ad corpus capitatum, sed ecclesia (ut
 dicitur) non proprie est corpus, quia sic proprie foret
 homo, ergo non est proprie capitata; et cum proprie
 est, sequitur quod sit proprie incapitata, et per con-
 4 sequens est incapitata, et per idem quelibet abbatia
 25 sive religio non foret proprie antiqua vel iuvenis,
 nec ipsa nec aliqua pars eius haberet proprie posses-
 siones, cum non sit proprie unum totum vel aliquid,
 nec quisquam foret in ecclesia vel de ecclesia. Non
 enim *in ecclesia*, quia sic foret pars datorum fidelium,
 5 et sic omnes componerent aliquod unum corpus; nam
 si sufficit ad esse hominis vel alterius rei esse de
 aliquibus quod sit de numero illorum, tunc quilibet
 foret de mundo et omnis prescitus vel predestinatus
 foret tam de prescitis quam predestinatis et quelibet

likewise no
 religious
 corporation
 could be or do
 anything;

nor could any
 one be in or of
 the Church.

3. 4. B: Si ergo sit proprie, sequitur. 10. A A₁: cesarea; B: cesarie.
 29. A A₁: doctorum fidelium.

multitudo de qualibet, et sic (ut sophiste arguunt) ^{188^d} **R** aliquis numerus non haberet partem vel partes ut numerus indivisibilium; aliquis autem est numerus qui habet partes et non partem, ut numerus rerum divisibilium non communicantium, aliquis vero est ⁵ numerus qui habet partes et partem, ut Petrus et caput suum. Deliramenta sunt ista sophismata et modo loquendi philosophorum contraria de populo, exercitu et aliis artificialibus, sed specialiter sunt contraria scripture et sanctis doctoribus. Oportet ergo omnem talem ¹⁰ multitudinem habere partes (sicut patet ad sensum). Nam videndo silvam, populum vel arenam videtur ⁶ aliquid distincte secundum pyramidem radialem cuius basis terminatur ad multitudinem, et constat quod in casu non sic videtur una simplex pars talis multitudinis *, ^{189^a} sicut nec videtur punctus vel linea. Ideo relinquitur quod talis multitudo divisibiliter videatur, sicut habet operationes proprias et est obiectum multorum actuum.

A multitude has parts as our sense tells us.

It is impossible to believe that a convent is an indivisible unity (like the quiddity of man); it would have to be an object and not an object

Et confirmacio huius est quod continuacio non est nisi ⁷ **S** accidens, non faciens substantiam esse aliquid, et per idem ²⁰ sequitur quod vocata religio vel ritus humani non faciunt personas esse substantiam postquam erant non substantia, nec capit sensus dispositi quod conventus tam sensibilis, tam edax et tam multipliciter operativus sit indivisibiliter multiplicatus, ut quidditas hominis, nec negabitur ²⁵ quin talis conventus sit ecclesia particularis; et si sit ⁸ nichil, tunc mutari potest per hominem ab aliquo in non aliquod et econtra. Et est obiectum sensus subiectumque accidentis, et tamen non est res obiecta vel subiecta, quod est contra grammaticam. Foret etiam ⁹ omnino sine peccato vel gracia, quia nullum tale vel accidens sibi inesset et a pari nulla pars vel denominacio sibi inesset, et tunc ecclesia ex tribus hominibus et tribus angelis in nulla proporcione se

and could have neither sin nor grace.

16. B: nec linea.

19. A in marg.: Nota.

21. B in marg.:

Nota quod continuacio non facit aliquod corpus esse unum.

24. B:

quam edax.

24. A A₁: sit — conventus deest.

S 189^a haberet ad aliquam partem sui, quia sic una medietas foret indivisibilis et alia medietas quantitativa foret equalis suo toti, si debeat dici totum; et sic illud totum haberet quatuor medietates inequales, ut ecclesia
 5 ex quatuor hominibus inequalibus haberet duos minores homines et quatuor medietates quantitativas illorum quatuor hominum pro suis medietatibus, et sic in quacunque proporcione volueris una medietas
 10 est maior reliqua. Et mirum videtur quod pars, medietas, mundus et maior pars rerum artificialium sit nichil, nam scriptura ita Johannis V^o dicit *spiritum, aquam et sanguinem esse unum*, et communiter patet idem de aliis aggregatis que dicuntur unum. Nam predi-
 15 cato per se inferiori predicatur per se superius, ut si ecclesia sit persona, tunc est racionalis nature individua substantia.

Thus we should be brought to the wonderful conclusion that almost all things are nothing.

T Redeundo ergo ad propositum notandum est fideli quod diligenter caveat ab heresi ista recenti qua dicitur quod ante mortem Christi non fuit sancta
 20 mater ecclesia nec quod ex militante et triumphante est una totalis ecclesia constituta sed quod presciti et membra dyaboli sunt partes sancte matris ecclesie, domus Dei et speciale habitaculum trinitatis, quia (ut sepe assumpsi) Augustinus in Encheridion LVI° ex-
 25 ponens fidem ecclesie super ista particula *Sanctam ecclesiam catholicam* ita scribit: *Rectus itaque confessionis ordo poscebat ut trinitati subiungeretur ecclesia tamquam habitatori domus sua et Deo templum suum et conditori civitas sua; que tota hic accipienda est*
 30 *non solum ex parte que peregrinatur in terris a solis ortu usque ad occasum laudans nomen domini et post captivitatem vetustatis cantans canticum*

The faithful must beware of the heresy that there was no Church until the death of Christ.

13. 14. B: predicatur. 17. A in marg.: Nota bene. 19. A in marg.: Longe ante Christi mortem fuit sancta ecclesia de qua non sunt presciti (Below 189ª without mark of reference). 24. A in marg.: Augustinus. 24. In codd. LXIV. 26. In codd.: Rectus itaque et conformis ordo. Correxì e textu August. Enchirid. cap. LVI. Opp. tom. VI, pag. 217. 29. In codd.: creatori. Correxì e textu Aug.

norum, verum eciam ex illa que in celis semper ex ¹⁸⁰ **T**
quo condita est cohesit domino nec ullum malum
sui casus est experta; hec ecclesia in sanctis angelis
beata persistit et sue parti peregrinanti sicut oportet
opitulatur, quia utraque una erit eternitatis consorcio ⁵
et nunc una est vinculo caritatis. Iste sanctus epi-
 scopus condidit ecclesie libellum quem vocavit *Manuale* ^a
 ad finem quod fideles recte intelligant fidem suam, ubi
 quoad primum articulum notat quomodo immediate
 post eternitatem trinitatis increate, hoc est, in mundi prin- ¹⁰
 cipio secuta est sancta mater ecclesia in qua sit trinitatis* ¹⁸⁰
 habitacio et expresse duas partes illius totalis ecclesie ^b
 scilicet celestem et terrenam commemorat. Unde, ut spes
 nostra in ista fide catholica confirmetur, ordinatur in
 ympno ecclesie quod postquam nulla nostra in Christo ¹⁵
 accepit cesivam in celo, et angelus conservus hominum
 prohibuit se adorari a Johanne, Apocalypsis penultimo,
 ut sic caveant fideles peregrinantes a domino:

Triumphat ille splendide

Et dignus amplitudine

20

Soli polique patriam

Unam facit rempublicam,

quasi diceret: Caput ecclesie Christus, Deus noster est
 dignus ex merito passionis sue habere civitatem tam
 amplam, que sit totalis ecclesia facta ex ecclesia ²⁵
 militante in solo et triumphante in polo.

Quamvis enim pro instanti quo factus est primus ^V
 homo fuit illa ecclesia constituta, tamen novo modo
 post ascensionem fuit pars eius inferior super partem
 eius superiorem in celestibus collocata. Partem autem ³⁰
 eius inferiorem intelligo totam naturam humanam
 que secundum partem suam que est Christi humanitas

4. In codd.: perstitit.
 factus.

15. nulla; recte: natura

27. A: factus est

19. A verse from the hymn "Chorus novae Hierusalem" in the
 Sarum Breviary, at Vespers on Sunday after Easter (Matthew).

Augustine
 teaches that
 the Church is
 from the
 beginning of
 the world and
 that it consists
 of two parts,
 heavenly and
 earthly.

V 180^b taliter exaltatur; et ad destruendum istos errores in fide laborarent episcopi quorum principale officium foret fidem illam docere atque defendere nec non et errores in fide ista deviancium postposita sollicitudine eorum
 5 que questum sapiunt declarare. Nam propter cecacionem temporalium oblita est fere ecclesia angelorum, et cum Encheridion LXI° sic scribit sanctus doctor Augustinus: *Hec autem que in sanctis angelis et virtutibus Dei est ecclesia, tunc nobis sicuti est innotescet,*
 10 *cum ei coniuncti fuerimus in fine ad habendam beatitudinem sempiternam; ista vero que ab illa peregrinatur in terris eo nobis nocior est quod in illa sumus et quia hominum est quod et nos sumus.* Et quod nulli presciti sint membra illius ecclesie sic declarat: *Hec*
 15 *sanguine mediatoris nullum habentis peccatum ab omni est redempta peccato.* Sed constat quod peccatum finalis impenitencie quale est in omni prescito non potest redimi vel deleri, ut in assimili docet Augustinus in De Dono Perseverancie VI°: *Multi, inquit, finalem*
 20 *perseveranciam possunt non habere sed nullus amittere.* Unde, quia ecclesia sancta catholica autonomatice dicitur ecclesia, ideo apud auctores scripture et sanctos doctores ipsa specialiter intelligitur, quando ecclesia nominatur, ut Ephes. V^o, 25—27°: *Viri diligite uxores*
 25 *vestras, sicut et Christus dilexit ecclesiam et semetipsum tradidit pro ea, ut eam sanctificaret, mundans eam lavacro aque in verbo vite, ut exhiberet ipse gloriosam ecclesiam non habentem maculam aut rugam aut aliquid huiusmodi, sed ut sit sancta et immaculata.* Ubi
 30 non dubium quin loquitur limitate de ecclesia que est universitas predestinatorum, nam illam redemit, illam glorificabit post diem iudicii, illa erit non habens

In Scripture
 etc. the Church
 means the
 predestinate.

7. A in marg.: Augustinus. Presciti non sunt de ecclesia, probatur per Augustinum. In codd. Encheridion LXIX. 12. A A₁: quo in illa.

14. A A₁: presciti sunt.

16. A in marg.: Nota.

19. In codd.:

de bono perseverancie.

28. A A₁: atque rugam.

tunc maculam sive rugam, et illa est corpus Christi 189^b V
quod fovet et diligit; et nullo modo verificatur ista de
numero prescitorum, quantumcunque magna sanctitate
ad tempus appareat prepollere *. 189^c

Insufficient
argument from
the creation
of Eve.

Nec vidi evidenciam unde crederetur quod ante X
mortem Christi non erat ecclesia, nisi forte per locum
ab insufficienti similitudine, capta ex textu Apostoli
Ephes. V^o, 31: *Erunt, inquit, duo in carne una. Sacra-*
mentum hoc magnum est, ego autem dico in Christo
et in ecclesia. Sicut enim ex latere primi Adam 10
resoluti in soporem formata est Eva uxor sua (ut
patet Gen. II°), sic ex latere secundi Adam dormientis
in cruce formata ecclesia, uxor sua (ut patet Joh. XX°).
Sed ante priorem formacionem non fuit Eva, ergo
ante secundam formacionem non fuit ecclesia. Ista 15
informis argucia induceret ex omnimoda similitudine
in errores tocius fidei christiane, ut puta quod Christus
non fuit mortuus, quod ecclesia habuit esse materiale
ex sanguine et aqua effluxis de latere Christi, et quod
Christus non formavit ecclesiam de suo latere, sed 20
ipso soporato et ignorante solum passive contulit ad
formacionem ecclesie. Et sic non foret Deus redemptor
vel sponsus ecclesie.

Ideo oportet intelligere hoc sacramentum ad literam Y
iuxta sensum historicum expressum de primis paren- 25
tibus, et supra hunc sensum oportet intelligere hoc
sacramentaliter vel mystice de Christo et ecclesia secun-
dum catholicam similitudinem a Christo et sanctis
doctoribus expressatam. Christus enim secundum a
deitatem sicut ordinavit domum sponse sue mundum 30
sensibilem, sic prius dignitate ordinavit sponsam
ecclesiam sibi domum, sed utrumque factum est in
principio mundi. Et sicut Deus immisit soporem in

5. A in marg.: Apparens argumentum pro incepcone ecclesie post mortem Christi. 9. B in marg.: Magnum sacramentum desponsacionis inter Christum et ecclesiam.

12. Codd.: Gen. III°. 23. A in marg.: Quo- modo formata est ecclesia. 25. A A₁: expresse. 33. Codd.: sic Deus.

Y b Adam muliere formata ex eo sine priori contractu
 189^e mutuo ad assensum, sic primus Adam secundum dei-
 tatem ex eternis rationibus exemplaribus formavit
 in principio mundi etiam ecclesiam sine previa con-
 5 sideracione consensus meritorii, quia (ut dicit Augustinus
Enchiridion LXVI°) *ecclesia celestis semper ex quo
 condita est cohesit domino*. Nam tam angelus quam
 homo creabatur in gracia gratificante, posterius autem
 in plenitudine temporis formavit ecclesiam suam
 10 humanitus que per multa millia annorum fuit prius,
 dum dormiens in cruce mortuus fecit eam formosam
 ex principiis eam mundantibus, virtute quorum tota
 prior ecclesia, sicut et ecclesia sequens accepit vitam
 spiritualem et pulchritudinem vite naturali superad-
 15 ditam. Et sicut preter materiam coste Adam oportet
 multiplicari spiritualiter, quia miraculose nobis abscon-
 dite aliam materiam ex quibus constituitur mater
 Eva, sic principaliter mundiciam vel virtutem cor-
 poralem sanguinis et aque redemptionis humane
 20 oportet dare ampliorem spiritualem mundiciam et
 virtutem ex eis originatam que se extendit ad totam
 ecclesiam preteritam et futuram; sed procul undique
 hoc venenum pestiferum, ut credatur ante mortem
 Christi non fuisse ecclesiam, sed Christum cum suis
 25 apostolis fuisse viando solummodo synagogam.

The Church
 was from the
 first in grace,
 but received a
 new glory at
 the crucifixion.

CAP. XIX.

A 189^d * Supposito ex fide scripture elaborata a sanctis
 doctoribus quod solum predestinati sint membra
 sancte matris ecclesie, restat dubitandum ulterius si

Whether the
 foreknown
 hold orders and
 offices in the
 Church.

6. In codd.: *Enchiridion LXIV.* 10. A in marg.: Nota. 11. B:
 dormiens deest. 25. A: synagogam. Sequitur lingua Bohemica:

Hospodyne mylostywy, racz hrzyechy stare y nowe odpustyty. Id est: Miseri-
 cors domine, dimittere digneris nobis peccata vetera nec non recentiora.

29. A in marg.: Utrum presciti gerant ordines et officia ecclesie.

presciti gerant ordines et officia illius ecclesie. Et ^{189^d} A
videtur ex dictis quod non; nam Deus summe sapiens
non daret potestatem inhabili. Sed nullus talis habet
potestatem huiusmodi si non per Deum, ergo nullus
talis habet huiusmodi potestatem. Est autem inhabilis, ⁵
quia in mortali peccato necessario dampnabili con-
tinue, ut suppono ex dictis XXVI° capitulo libri VI.
Confirmatur ex Decreto, XI^a, q. III, ubi ex dicto beati
Gregorii sic habetur: *Ipsa ligandi atque solvendi*
potestate se privat qui hanc pro suis voluntatibus et ¹⁰
non subditorum moribus exercet. Si ergo pro leviori
peccato habens potestatem ordinis ipsa privatur, multo
magis pro graviore peccato ipse qui reciperet huius-
modi potestatem ab ea excluditur; culpandus itaque
foret Christus, si ecclesie sue preficeret membrum ¹⁵
diaboli tam inhabile et nocivum. Non ergo habet talis
characterem indelebilem, ut sit de exercitu christiano.

None such is
a part or
officer of the
Church, but he
has a duty of
ministering
within the
Church.

Hic videtur mihi indubie quod nullus prescitus est
pars vel gerens officium tamquam de sancta matre
ecclesia; habet tamen intra illam ecclesiam ad sui ²⁰
dampnationem et ecclesie utilitatem certa officia mini-
strand, ut patet de Scarioth et multis eius vicariis, et
ad tantum Deus eligit tales dans eis ad tale officium
potestatem. Nam Johannis VI°, 71 scribitur: *Nonne ego*
duodecim vos elegi et unus ex vobis diabolus est? ²⁵

God uses the
wicked for
good.

Super quo Augustinus, Omelia XXV^a, dubitat quo- B
modo Christus elegit dyabolum, et respondet quod
electus est iste de quo nolente et nesciente magnum
aliquid boni fieret. Hoc, inquit, est proprium Dei, ini-
quis contrarium quod, sicut iniqui male utuntur ³⁰

4. A in marg.: Responsio. 13. 14. Codd.: huius potestatem. 18. A in
marg.: Responsio. 26. A in marg.: Augustinus. 29. A in
marg.: Sicut mali bonis abuntur, sic boni malis bene utuntur.

8. Dec. sec. pars, causa XI, q. III. cap. I.X. 26. Aug.
In Joh. Evang. cap. VI, tract. XXVII. Opp. tom. III, pars II,
pag. 505.

B 189^d *bonis Dei operibus, sic econtra Deus bene utitur malis operibus iniquorum. Et ponendo multa exempla conclusionaliter sic concludit: Omnibus ergo bonis Dei, ne per singula currere longum sit, male*
5 utitur malus. Et hinc sepe dixi quod existens in mortali continue abutitur bonis Dei, et per consequens, quicquid sic fecerit peccat mortaliter; econtra de malis: malis malorum, inquit Augustinus, bene utitur bonus. Et quid tam bonum, ut Deus, de quo
10 Marci X^o, 18 dicitur: Nemo bonus nisi solus Deus? Quanto ergo ille melior tanto melius utitur malis nostris. Quid Iuda peius inter apostolos cui oculi commissi sunt et dispensacio pauperum distributa? Sed quia ingratus tanto beneficio et honori accepit
15 pecuniam, perdidit iusticiam: mortuus tradidit vitam; quem ut discipulus secutus, ut inimicus persecutus est; toto hoc malo Iude bene usus est dominus, cum prodicione eius dampnabili nos redemit. Sic ergo habuit Iudas officium in ecclesia, non de illa, sicut
20 stercus et apostemata habent officia in humano corpore, non de illo. Modo, inquit Augustinus, corpus Christi mixtum est tamquam area; sed novit Deus qui sunt eius, sicut tu nosti quid trituras, quia ibi est latens massa, nec consumit trituracio quod pur-
25 gatura est ventilacio.

C Sed difficultas est utrum tales presciti habent characterem ordinis, utrum sint sacerdotes episcopi vel prelati. Quoad primum est dissensio inter multos de quiditate characteris. Aliqui enim dicunt quod est
30 qualitas de secunda specie qualitatis sicut naturalis potencia. Alii autem dicunt quod non est per se in genere sed per reduccionem, sicut alie veritates consimiles extra genus, ita quod character sit deputacio

The difficulty is whether the foreknown have "stamp" (character) of orders.

7. 8. B: contra de bonis. 11. A A₁: ille deest. 14. A A₁: sed quod. 22. In textu Aug.: tamquam in area. 26. A in marg.: Utrum presciti habent characterem ordinis (Below 189^d without mark of reference). 27. A: utrum sit. 33. A B in marg.: quid est character.

passiva creature rationalis ad serviendum Deo et ecclesie secundum gradum ordinis dignitatis; nec * 190^a contendo circa quiditatem talis characteris, cum certus sum quod non sit res ut sarta regis vel aliquod signum inpressum quod poterit per se esse. 5

Predestinate
and foreknown
have the stamp
in different
ways.

Tenendo ergo secundam viam de quiditate characteris dico ulterius quod alius est necessario debilis, ut caracter ecclesiasticus in prescitis, eo quod non ultra diem iudicii durabit in eis officium dignitatis. In predestinatis autem oportet esse characterem omnino 10 indelebilem, cum dignitas sequendi agnum mutuo illuminandi conbeatum et percipiendi fructum vivificum non posset deleri in eis, et de tanto habent characterem ordinis vel characterem baptismalem. Et patet quod predestinati et presciti secundum diversi- 15 tatem officii equivoce habent characterem. Et correspondenter dicitur quod equivoce habent ordinem, episcopatum vel aliam ecclesiasticam prelaciam, quia presciti ascribuntur ad tale officium solummodo temporale, non ut mereantur beatitudinem, sed ut 20 mitigando penam per accidens prosint ecclesie. Et ita conceditur quod Scarioth et eius vicarii erant apostoli, presbiteri, episcopi et prelati, habentes proportionaliter ad suum officium potestatem, et ad tantum apud Deum sunt habiles. Quod autem Iudas 25 fuit apostolus, patet Matthei X^o, ubi inter duodecim quos Christus elegerat computatur, et beatus Petrus testatur quod sortitus est sortem ministerii apostolatus et quod de illo scriptum est Psalmo CVIII^o, 8: *Fiant dies eius pauci et episcopatum eius accipiat alter*; 30 et sic cum singulum istorum sit nomen officii, patet quod non sequitur: Iudas est apostolus, episcopus vel sacerdos, ergo est membrum vel de sancta ecclesia.

4. sarta sive sertum: corona ducalis, regalis sive imperialis. 6. A in marg.: Character ordinis est debilis in prescitis, sed non sic in predestinatis. 6. B: secundam vitam. 16. B: characterem — habent deest. 32. B: post quod.

C 190^a Sufficit quod sit in illa tamquam palea temporaliter ministrans finaliter comburenda.

D Unde non dicimus quod ad serviendum Deo in inferno perpetuo paciendo oportet servum indelebiter
 5 habere characterem, nisi forte equivocetur de caractere bestie quam meminit Johannis Apoc. XIX°, 20, ubi dicitur: *Seduxit eos qui acceperunt characterem bestie et qui adoraverunt ymaginem eius*. Et de isto
 1 caractere fit mencio Apocalypsis XIII° et XIV°. Carac-
 10 terem autem transferimus in bonum pro scriptura predestinacionis in libro vite (ut loquitur Christus
 2 Luce X^o, 20 et Apocalypsis XIII°, 8). Quandoque vero accipitur character pro aggregato ex predestinacione et
 limitacione per signum sacramentale, et sic secundum
 15 limitacionem signi characteris est varie respondendum.

1 Nam character predestinatorum et character prescitorum qui sunt de synagoga sathane (ut loquitur scriptura Apoc. II°) est indelebilis, quia primus est calculus candidus vel nomen novum, quod nemo scit nisi qui
 2 accipit (ut loquitur scriptura Apoc. II°, 9). Sed secundus est nomen finalis impenitencie vel comitans caracter bestie, character autem temporalis quando est
 3 limitacio ad officium temporale; et in talibus terminis magistralibus oportet responsalem quoad significa-
 25 cionem et quiditatem in principio stabiliri. Character enim communiter in malum sumitur in scriptura, sed aliter loquimur hic de caractere agni quoad dignitatem activam ministerii ad quam assignantur predestinati differenter a servis dyaboli in ordine vel bap-
 30 tismo.

Unde videtur mihi quod nomina recitati officii
 190^b eciam in predestinatis exhinc merentibus beatitudinem sunt quedam specialia, ut apostolatus et episcopatus. Nam missio ad evangelizandum et superintendencia
 35 sollicita ad custodiendum videntur tantum pro statu

Various senses in which the "stamp" is spoken of.

The "stamp" or the predestinate is a white stone with a new name: of the foreknown the mark of the beast; and there is the temporal "stamp" marking for a temporal office.

Some offices in the Church are temporal.

some eternal. vie officiariis sponsi competere. Sed sacerdocium ^{190^b} D
videtur esse eternum, cum beati dant et docent sacra
illuminando suos socios in eternum, et ad illud potest
applicari illud Apoc. I^o, 6: *Fecisti nos Deo nostro*
regnum et sacerdotes; et sic predestinati qui digne ⁵
presunt subiectis videntur mihi esse eis in beatitudine
preferendi, et sic in celesti ierarchia eis in perpetuo
sacerdocio sunt prelati, ut innuit beatus Gregorius,
Omelia XVII^a super illo Luce X^o, 1: *Post hec* E
designavit dominus alios septuaginta, et Crisostomus ¹⁰
expressius, Omelia XXXIV^a Operis Imperfecti:
Melior, inquit, est laicus qui in prima facie pro-
fitetur vitam secularem sed studet spiritualem, quam
sacerdos profitens vitam spiritualem sed amplectitur
vitam carnalem, et melior est laicus ante Deum peniten- 15
ciam agens quam clericus permanens in peccatis. Laicus
enim in die iudicii stolam sacerdotalem accipiet, dum
eciam crismate omnes sic unguentur in sacerdocio;
sacerdos autem peccator spoliatur sacerdocii dignitate
quam habuit; et tunc erit inter infideles et ypocritas ²⁰
(ut dicit veritas Matthei XXIV°, 51). Omnes eciam
beati erunt virgines spiritualiter (ut patet Apocalypsis
XIV°, 4). Et omnes erunt martyres modo suo, cum
Luce XIV°, 27, dicitur: *Qui non baiulat crucem suam*
et venit post me, non potest meus esse discipulus. ²⁵
Omnes (inquam) erunt sacerdotes in patria, quia dantes
sacra beatitudinis accidentaliter conbeat. Et hinc Abel
a quo cepit humana ecclesia in triumpho, fuit expresse
virgo, martir et sacerdos, ut notat Augustinus in De

All the blessed
will be virgins,
martyrs and
priests.

1. B: sacerdocium vestrum.
in patria erit sacerdos.
marg.: Crisostomus.
29. A in marg.: Augustinus.

4. A in marg.: Quilibet sanctorum
8. A in marg.: Gregorius. 10. A in
12. B: laicis. 13. A in marg.: Laycus
29. A in marg.: Augustinus.

11. Opus Imperfectum l. c. pag. CXLV.
tom. III, App. pag. 5.

29. Aug. Opp.

E 190^b Mirabilibus Scripture Sacre, III° capitulo. *Tota, inquit, iusticia, hec est virginitas, sacerdocium et martirium. Que triplex iusticia in Abel primo fuit qui et munera Deo placita obtulit, prosapiam generis in seculo non dereliquit et martirii coronam sanguinis effusione promeruit.* Quilibet ergo salvandus debet esse spiritualiter virgo in hoc quod declinans a malo sequitur agnum sponsum ecclesie; debet secundo esse sacerdos, offerens Deo fructum meriti, et debet tercio connec-
tendo hec duo ad invicem in istis perseverare finaliter tamquam martir. Et ideo signanter notat Christus Matthei XXIII°, 35 quomodo ecclesia dicitur cepisse ab Abel iusto cui secundum Augustinum Jesus commisit primatum iusticie. *In hoc, inquit, quod non nominat Zachariam iustum, ut Abel iustum, hereditatem iusticie Abel tenere Zachariam ostendit, sicut in genealogia Christi scribitur primo et solitarie David fuisse regem, dum dicitur: Gesse autem genuit David regem; Salomoni autem et aliis non additur nomen regis, cum alii patres regnum iure hereditario tenuerunt.*

F Sed notanda est alia causa (quam dixi superius) quod Abel fuit primus veteranus ecclesie triumphantis qui spe felici spiritualis nectaris missus est in locum
25 refrigerii expurgandus. Et patet ad formam argumenti quod Deus quidquid creature rationali dederit, eam
190^c prius ad ipsum * habilitat; et quantum ad decretum beati Gregorii, patet quod intelligitur abutentem potestate sua ut sic privare se illa, quantum ad rationem
30 sibi merendi, dum tamen maneat potestas secundum rationem aliis promerendi. Et sic Deus dedit potestatem Iude propter causam multiplicem; ipse autem non fuit inhabilis ad recipiendum illam potestatem, licet

God fits the creature for the power given to him,

but, it may be, only for the benefit of others.

1. In codd.: IV° cap. Correxī. 11. B: signanter nota. 15. B in marg.: Nota quomodo abutens sua potestate ea privatur. 24. B: qui sepe felici. 24. B: iussus est in locum. 28. A in marg.: Sacerdos quomodo se privat sacerdocio et quomodo manet sacerdos.

ex culpa propria fuerit inhabilis ad sibi merendum ^{190°} **F**
 beatitudinem; nec Christus ordinavit eum sic demereri
 sed permisit ordinando eum in hoc per accidens
 sponse sue proficere. Unde talis mixcio atque pre-
 feccio prodest ex gracia ordinantis sancte matri ⁵
 ecclesie eciam plus quam si solum membrum eccle-
 sie in ipsa preficeret. Prodest enim strenuo militi
 ad exercitum quod habeat rebellantem. Nec contra-
 dico sed assencio quod sepe evenit, ut pontifex
 fingat vel putet se signare sacerdotem caractere, ¹⁰
 ubi propter inhabilitatem ad ordines vel negligen-
 ciam ordinarii manet laycus non signatus (de quo
 alibi).

The foreknown
 even when in
 actual sin
 minister the
 sacraments
 with profit to
 others.

Videtur autem mihi quod prescitus eciam in mor- **G**
 tali peccato actuali ministrat fidelibus, licet sibi ¹⁵
 dampnabiliter, tamen subiectis utiliter sacramenta. Sic
 enim Balaam, Num. XXIII°, Cayphas, Joh. XI°, pro-
 phetarunt, et dyaboli sepe deiecti per Christum a
 personis quas obsederant confessi sunt publice domi-
 num Jesum Christum. Et istam sententiam diffinivit ²⁰
 Salvator Matthei VII°, 22: *Multi, inquit, dicent mihi
 in illa die: Domine, domine, nonne in nomine tuo
 prophetavimus et in nomine tuo demonia eiecimus
 et virtutes multas fecimus? Et tunc confitebor illis:
 Quia nunquam novi vos*, ut patet de uno Marci IX° ²⁵
 et Luce IX° quem apostoli increparunt, quia fecit
 miracula et non secutus fuit eos. Sed Christus appro-
 bavit quantum ad substanciam miraculi, ut non per
 se ex signis huiusmodi iudicemus filium Dei vel
 filium diaboli. Sic ergo sacerdotes mali iniuriuntur sed ³⁰
 non nocent piis fidelibus non demerentibus mini-
 strando eis ecclesiastica sacramenta, ut patet in

3. A A₁: promisit.

8. A in marg.: Episcopus non semper quando
 pretendit ordinare ordinat. B in marg.: Presciti ministrant sacramenta.

14. A in marg.: Nota conclusionem bonam: Sacerdos malus est sacerdos
 et ministrat.

17. 18. A A₁: prophetavit.

25. novi vos; sequencia

excidisse videntur: discedite a me.

30. A in marg.: Nota.

G 190^e decretis I^a, q. I, *Si fuerit*, ex testimonio Augustini, et XV^a, questione ultima, cap. ultimo, et III° Decretalium, De Cohabitatione clericorum et mulierum, *Vestra*.

1 Ex istis videtur primo quod cessaret in clero omnis
5 contencio circa temporalia que sub titulo cause ecclesia-
stice est tractata. Feci autem ad hoc rationes multiplices
et allegavi ad hoc auctoritates scripture. Nam posita licen-
cia taliter contendendi via paciendi iniurias foret securior,
ergo generaliter sub pena peccati foret via illa eligenda;
10 patet consequentia ex hoc quod via meritorior et
facilior est generaliter eligenda, et ideo dicit Gregorius
Omelia XVII^a: *Qui locum predicacionis suscipit mala
inferre non debet sed tolerare, ut ex ipsa sua man-
suetudine iram seviencium mitiget et peccatorum vul-
15 nera in aliis ipse afflictionibus vulneratus sanet.*

H 2 Item, iudex generaliter ignorat que sit voluntas Dei
quoad partes contendentes, que occuparet temporalia
vindicata; sed nullus iudex ecclesiasticus iudicare debet
190^d pro parte * nisi pro qua scit Deum discernere, quia
20 aliter foret Deo contrarius iudicando. Ergo nullus
iudex ecclesiasticus iudicaret in foro cleri contencioso
nisi forte quod utraque pars cessaret a lite, intendens
circa officium a domino limitatum. Illi enim quibus
Christus limitat non portare saculum neque peram,
25 sed, propter preponderanciam spiritualis officii ad
quod primo accelerant, neque calciamenta ferre neque
hominem per viam salutare neque quomodolibet
occupari unde gravius officium discipuli Christi
prepediat (ut docetur Luce X^o, 4), valde alieni sunt,
30 ut circa contenciones temporalium occupentur. Salu-

All the litigation
in ecclesiastical
causes ought
to cease.

The clergy
should not act
as judges.

3. A in marg.: Clericus vel sacerdos non debet litigare pro tempo-
ralibus. Prima conclusio. 9. Codd.: elicienda. 13. A in marg.:
Nota Gregorius. 14. A A₂: seviencium. 16. A in marg.: Iudex
ecclesiasticus non debet iudicare inter litigantes pro temporalibus.

1. Decr. II pars, causa I, q. I, cap. XXX et causa XV, q. VIII,
c. V. 2. Decret. Greg. IX, lib. III, tit. II, c. VII. 12. Greg. XL
Hom. lib. I, Hom. XVII, 4.

taciones enim per viam sunt nimis periculose et nimis ^{190^a} H
a predicacione evangelii tardative.

It is a mere
pretence to say
that the clergy
need temporal
possessions for
their duties.

Nec valet ficcio qua dicitur temporalia pro quibus
contenditur esse Christi discipulo pro suo officio
necessaria instrumenta, quia exequatur suum officium 5
sine retrospeccione ad temporalia, et non est compossi-
bile Deum sibi deficere in temporalibus necessariis
non ad onus. Ideo dicit Apostolus Heb. ultimo: *Sint
mores sine avaricia, contenti presentibus. Ipse enim
dixit: Non te deseram neque derelinquam, ita ut con-* 10
*fidenter dicamus: Dominus mihi adiutor, non timebo
quid faciat mihi homo.* Ideo dicit beatus Gregorius Ome-
lia XVII^a: *Predicatori tanta debet esse in Deo fiducia
ut presentis vite sumptus quamvis non provideat, tamen
hos non sibi deesse certissime sciat, ne dum mens eius* 15
occupetur ad temporalia, minus aliis provideat eterna.

None can
rightly hold the
patrimony of
the Crucified
but members
of the Church.

Item, eo ipso quo quis est non membrum sancte 3 I
matris ecclesie est indignus habere patrimonium Cruci-
fixi titulo vel iure viri ecclesiastici, sed omnino iudex
ecclesiasticus cui non sit de hoc specialis revelacio 20
ignorat si dicta persona contendens sit membrum sancte
matris ecclesie, ergo ignorat si sit dignus habere
patrimonium vendicatum. Assumptum patet eo quod
nullius alterius ecclesie persona nisi persona sancte
matris ecclesia habet titulo illius ecclesie colorem ali- 25
quid vendicandi, cum sit de civitate et corpore dya-
boli, contrarius prime iusticie. Et maior patet ex hoc
quod nullus iudex ecclesiasticus subducta revelacione
predicta scit si alius sit predestinatus, et per con-
sequens, si sit membrum sancte matris ecclesie. Cum 30
ergo fundamentum tocius iuris contencionis foret in-
corporacio qua contendens foret de sancta matre
ecclesia, quod nec contendens scit docere nec iudex

3. A in marg.: Ficcio. 10. B: te deest. 12. A in marg.:
Gregorius. Nota qualem spem debet habere predicator ad Deum.

12. Greg. XL. Hom. lib. I, Hom. XVII, 5.

I 196^a ex quacunq[ue] probacione humana discernere, videtur
quod propter ambiguitatem ostendendi in Dei iusticiam
cessaret omnis talis contencio. but the judge
cannot know
who is such.

Nam si fundamentum tituli foret mendacium, quo-
5 modo non foret omne iudicium innitens illi funda-
mento iniquum? Aliter enim sufficeret cuicunque layco
vel mechanico habere pretensionem vel apparenciam
iuris ad iuste vendicandum et obtinendum quamcunque
possessionem ecclesiasticam vel civilem; ex quo absur-
10 dissima sequerentur. Cum ergo pars Antichristi non
sufficit probare quod sit vir ecclesiasticus, et iudex
101^a debet cavere omnino ne discrepet * a divino iudicio,
cum nullum nisi illud sit iustum simpliciter, videtur
quod debet cessare omnino tale iudicium; et qui
15 nituntur generaliter excusare curias ecclesiasticas in
talibus iudiciis a peccatis lavant lateres et proditorie
inpinguant inimicos iusticie oleo peccatoris. Nam
Christus cum suis apostolis renuit talia placita secu-
laria atque iudicia, et sic omnes curati vel clerici non
20 cecati possessione et lege cesarea, de quibus loquitur
Gregorius Omelia XVII^a: *Multi, inquit, cum regiminis
iura suscipiunt, ad lacerandum subditos inardescunt,
terrorem potestatis exhibent, et quibus prodesse
debuerant nocent, et quia caritatis viscera non
25 habent, domini appetunt videri, patres se esse mimine
recognoscunt, humilitatis locum in elacionem domi-
nacionis immutant, et si quandoque extrinsecus blan-
diuntur, intrinsecus seviunt. De quibus veritas dicit:
Veniunt ad vos in vestimentis ovium, intrinsecus autem
30 sunt lupi rapaces.* Et forte sicut in tempore sancti
Gregorii, sic sunt hodie in ecclesia quidam tales, et

21. A in marg.: Gregorius. Contra malos rectores ecclesiasticos. In codd.
Omelia nona supra; 9 s^w = pro: 1A^w = XVII. 25. In codd.: patres
esse minime. Correxì e textu Gregorii.

16. 'lavant lateres', id est, operam inanem adhibent; cf. Erasmi
Adagia, Chil. I, 370. He says it is used by Terence in Phormio (186).

cum leges ecclesie licet sopite cum suis doctoribus ^{101^a} I
illud dicunt concorditer, (ut patet III° Decretalium, cap.
Fraternitatem), nec aliter possumus excusari de tanta
occupacione temporalium differenter a Christo et
suis apostolis, nisi quod sumus ministri eorum et ⁵
procuratores pauperum quorum sunt bona que serva-
mus non ut domini seculares, et tamen servare illam
racionem in facto vel audire loqui de illa in verbo
contempnimus ut venenum, sed tam sermone quam
opere aspiramus ad dominium seculare. ¹⁰

A claimant
may have
forfeited his
right to dues by
not ministering,

Item, ad repellendum tale humanum iudicium con- ^{4 K}
fert quod iudex ut plurimum ignorat si exactor in-
terim cecidit a iure suo propter omissionem spiritualis
ministerii subditis rependendum, sed stante illa iniusticia
iniuste ferretur pro tali iudicium: ergo temerarium ¹⁵
foret dare pro tali iudicium. Minor patet pro eo quod
continuatim creatorum spirituale ministerium est magis
debitum quam aliquod debitum corporale, ergo illis
subtrahentibus magis debitum iniuste exigerent minus
debitum et sub condicione quod retribuunt magis ²⁰
debitum. Ymmo videtur quod excedunt in malicia
servum nequam qui post magnam misericordiam fac-
tam maioris debiti minus sibi debitum exegit crude-
liter (ut patet Matthei XVIII°). Talis enim curatus
exigit a subditis sibi indebitum et hoc horribiliter per ²⁵
censuras et quomodocunque clerici circa prelacias
contenderint, demum temporalia exigunt a viduis, a
subiectis. Unde et istam iniuriam tangit Decretum, XII^a,
q. II. *Sepe fit*, ubi ex decreto septimi Tolnensis con-
cilii sic habetur: *Si quis clericorum stipendium de* ³⁰
rebus ecclesie cuiuscunque episcopi perceperit largi-

3. A A₁: Firmitatem; vid. Decret. Greg. IX, lib. III, tit. XXVIII, cap. III.
11. 12. A in textu: constat; in marg. correxit: confert. A₁: constat; B:
confert. 15. A: fereretur; A₁: feretur. 17. A A₁: creatoris.
19. A A₁: exigeret. 24. In codd. Matth. XVI. 29. A: Tolnensis;
recte Toletanensis; vid. Decreti sec. part. c. XII, q. II, cap. LXXII.
31. In decr.: percipit.

K 191^a *tate, sub precarie nomine debeat professionem scribere, ne per retencionem diuturnam preiudicium afferat ecclesie, et quicumque in usu perceperit debet utiliter laborare, ut nec res divini iuris videantur aliqua 5 occasione negligi et ut subsidium ab ecclesia cui deserviunt percipere possint clerici. Quod si quis eorum contempserit facere, ipse se stipendio suo videbitur privare.*

191^b Iura autem nature, * iura scripture et iura ecclesie 10 contestantur quod ecclesiasticus omnino omittens laborare pertinenter ad suum officium non debet accipere a subditis quibus non proficit sed officit temporale stipendium, quia tunc deberent laici conducere apostatas ad eis nocendum.

in which case all laws shew that he should not be paid.

L Sed (ut sepe tetigi) contencio est quis exequeretur subtraccionem talem iustam, et videtur mihi non esse tantum sacramentum, quin illi qui stipendium ministrandi conferrent vacanti subtraherent, nec nocet fidelibus excommunicacio vel censura alia in hac parte (ut 20 patet XI^a, q. III. *Quomodo sacerdos*). Sumitur precaria nunc stricte pro dono vel stipendio temporali ad preces hominis pro tempore limitato, et nunc large pro quacunque donacione gratuita, eciam perpetua quoad usufructum donatore reservante penes se domi- 25 nium, et sic in primitiva ecclesia tota dotacio censebatur precaria, ne elemosinarius prescriberet contra patronum; in defectu vero officii non cadit prescriptio sicut nec fit prescriptio contra Deum.

The real question is who should withdraw the stipend? I say the patron.

Et ex istis patent errores multi: Quidam enim 30 fingunt quod si secundum leges humanas testificatum

5. In decret.: negligi et subsidium. 6. deservit in codd. Correximus decretali supra memorata.

21. A in marg.: Precaria accipitur dupliciter < $\frac{1}{2}$.

28. B: Sicut — prescriptio deest.

29. A B in

marg.: Primus error.

Some pretend we have only to consider human law. fuerit quod tali debeatur datum beneficium, debet ^{191^b} L iudicari pro illo quomodocunque secundum mores

secum fuerit quoad Deum, quia certum est quod Deus in superatis excipit contra illum nisi habuerit rectificacionem secundum veritatem iusticie. Ideo iura 5 civilia que non per se attendunt ad habilitaciones virtutum ut plurimum sunt iniusta (ut dicit Augustinus, Epistola XXXVIII^a ad Macedonium).

Others, that the claimant acts for the Church. Patet secundo destructio fuci sophistici quo fingunt contententes se exequi pro iure suo atque ecclesie; 10 nam per execucionem talem et omissionem divini consilii ac debiti ministerii ius quod prius habuerunt extinguitur, ymmo haberent ius et dominum ulterius faciendo opus evangeliste sine contencione huiusmodi.

Ecclesiastical judges make witnesses swear to things they cannot know. Item, tales iudices communiter exigunt absolutum 5 iuramentum in tali casu a testibus, cuius iuramenti veritatem cognoscunt testes ut plurimum ignorare;

Once a man was curate because he did the work. quod cum sit magnum periculum sicut iudicare sine sufficiencia probacionis, videtur quod debent omnino iudicium tale dimittere. Nam sine ritu tali crevit et 20 stetit mater nostra prospere, quando scilicet quilibet sacerdos vel curatus habuit ex evidencia sui ministerii suffragium temporale; tunc enim fuit cura diligencior, profectus ecclesie maior, concordia extensor, ministracio ac veneracio sacerdotis complecior et omnino pro- 25 gressus ecclesie legi Christi conformior. Ideo status iste et eius antecedencia, licet ritus introductos interimant, sunt racionabiliter admittenda. Quis rogo sacerdos vel laycus cognoscit si dictus sacerdos ad-vena fuit rite in sacris ordinibus constitutus? Nam 30 litere ordinum, quid propter variacionem impressionis sigilli, quid propter mutacionem nominis literati et quid propter latentem defectum in ordinante vel ordinato, non dant vel evidenciam topicam alteri qui

9. A in marg.: Secundus error.
28. A: intiment.

14. B: contencione huius.

29. B: si dutus.

L super testificacione ordinum dati presbiteri fuerit
 19° requisitus? Sic enim facta apostolorum * ostenderant
 se esse sacerdotes, licet nesciamus quando et qua
 forma fuerint a domino ordinati.

M Confirmatur, si ordinans vel ordinatus vel uterque
 fuerit pro tempore ordinacionis simpliciter infidelis,
 aut ordinanti deest intentio cum verbis sacramenti
 ordinis que profert, tunc cum paribus non fit ordinacio
 legitima, sed hoc ex tibi dubio contingit de quocunque
 10 sacerdote cui debes testimonium prohibere: ergo ex
 tibi dubio non fuit legitime ordinatus. Assumptum
 videtur eo quod nemo accipit baptismum quod est
 sacramentum necessariissimum sine fide, ergo a pari
 nec alia minus necessaria sacramenta, et per idem
 15 videtur quod omnino infidelis non ministrat fidelibus
 sacramenta. Sic enim paganus, iudeus vel omnino
 hereticus deridendo et intendendo oppositum mini-
 straret in casu fidelibus sacramenta, et per idem in
 casu avis, bestia vel res inanimata infundens aquam
 20 et formans vocem, quod videtur ridiculum et contra
 decreta ecclesie. Nam I^a, q. I scribitur sub auctoritate
 beati Gregorii: *Quicumque sacros ordines vendunt aut
 emunt sacerdotes esse non possunt. Unde scriptum
 est anathema danti et anathema accipienti, hoc est*
 25 *symoniaca heresis. Quomodo ergo, si anathema sunt
 et sancti non sunt, sanctificare alios possunt? Et cum
 in Christo corpore non sunt, quomodo corpus Christi tra-
 dere vel accipere possunt? Qui maledictus est benedicere
 quomodo potest?* Talia sunt multa decreta, ut IX^a,
 30 q. I, et sepe alibi. Et quicquid doctores dixerint,
 ignoratur de alio utrum sit perpetuo infidelis excom-

Doubts as to the
 legitimacy of
 ordinations.

4. A A₁: fuerunt.

5. A in marg.: Confirmacio.

14. B: per illud.

18. B: per illud.

21. A in marg.: Nota. Dubitatur an qui pretenduntur
 esse sacerdotes sint sacerdotes cum motivis (Above 191° whitout mark
 of reference).

24. In decret. dandi . . . accipiendi.

Unfitness may
go so far as to
prevent
ministration or
only so far that
a man ministers
to his own
damnation.

municatus sive hereticus, et tunc secundum decretum ^{191^c} **M**
IX^a, q. I. *Sed excommunicati*, non ministrat eccle-
siastica sacramenta. Ideo patet quod est dare indispo-
sicionem in ministro que vetaret confeccionem vel
ministerium sacramenti, est dare aliam indisposicionem ⁵
que ministrantem dampnificet et habili recipienti pro-
ficeret; qui gradus sunt Deo absconditi. Ex istis vide-
tur quod, sicut laicus de quocunque sacerdote suo in
casu dubitat utrum sit sacerdos de sancta matre
ecclesie, sic est sibi evidens dubitare utrum sit sacer- ¹⁰
dos rite ordinatus secundum formam statutam in iam
militante ecclesia vel sub aliquo gradu clericus secun-
dum presentem iusticiam in ministerio temporali.
Probatur ex hoc quod ignoratur error fidei in ordi-
nante vel in ordinato, sicut ignoratur utrum sit ¹⁵
perpetuo hereticus et infidelis, sicut est de quolibet
prescito, et ita de infinitis illusionibus que possent
contingere in verbis sacramentalibus in intencione
consecrantis.

It does not
affect the lay-
man's faith that
he cannot tell
whether the
priest is
qualified;

Uterius videtur quod fides non titubaret in laicis, **N**
licet ignorent in particulari disposicionem sui presbi-
teri, nam nichil quod est supra potestatem eorum
faceret in eis fidem deficere, sed certitudo talis circum-
stancie sacerdotis est supra potestatem eorum. Ideo
non faceret in eis fidem deficere, nam sensus laici ²⁵
non iudicat de verbis vel intencione presbiteri conse-
crantis, nec est aliqua particula fidei catholice quod
ipse rite consecrat; et sic de testificacione, de ratione
vel quocunque alio loco evidencie assignando, ita
quod vita sacerdotis (ut mihi videtur) est maxima ³⁰
naturalis evidencia per quam crederetur in talibus * ^{191^d}

8. A in marg.: Secunda conclusio. 14. 15. B: inordinate. 20. A in
marg.: Tercia conclusio. 20. B: tutubaret. 23. 24. A: circum-
stancia; hoc verbum rasura laesum, propter quod in A₁; talis circum —
sacerdotis. 27. A in marg.: Conclusio.

N 19t¹ sacerdoti. Notandum tamen quod stultum est laicum
 de talibus nimium dubitare, dicente decreto 1a, <sup>nor should he
 be too curious
 in such matters.</sup>
 q. I, sub auctoritate Gregorii: *Multi secularium
 hominum cum plus sacerdotum vitam quam suam
 5 discutiunt, magnum contempcionis divinorum sacra-
 mentorum crimen incurrunt*, quia sicut paulo ante
 recitatur ex dicto beati Augustini: *Omnia sacramenta
 cum obsunt indigne tractantibus, prosunt tamen per
 eos digne sumentibus sicut et verbum Dei. Unde
 10 dictum est: Que dicunt facite, que autem faciunt
 facere nolite*. Et infra sub auctoritate beati Ambrosii:
*Cum scriptura testatur quod ad preces Jeroboam
 ignis descendit de celo et rursus precante Helia
 ignis missus est de celo qui sacramenta consumeret
 15 (ut patet III° Regum XII° et XVIII°), datur intelligi
 quod Deus non merita personarum considerat sed
 officia sacerdotum*. Requiritur tamen laicum habere
 aliquam evidenciam de presbitero citra suam fidem.
 O Ulterius videtur quod sine sacramentis nostris sensi-
 20 bilibus de possibili servatur fides in nostra ecclesia,
 servata in nobis cum caritate fide catholica. Nam
 articuli fidei catholice sunt generales et non implicant
 quod iste sit sacerdos, quod hic sit corpus Christi et
 sic de aliis nisi de quanto veritas est substrata. Nec
 25 tenetur christianus nisi subintellecta tali condicione
 credere quidquam tale; opinionem tamen habet de
 ministerio diffamati presbiteri ultra consimile mini-
 sterium laicorum, sicut credibile est quod Christus sepe
 supplet defectum presbiteri, ordinando, conficiendo
 30 vel absolvendo, sine ipso rite ministerialiter concur-

Faith might
 possibly be
 preserved
 without
 sacraments;

Christ may
 supply the
 defect in the
 priest,

1. A in marg.: Notandum est laicum sine evidencia dubitare an por-
 rigens sibi sacramentum sit sacerdos. 2. B: nimium dure. 13. B:
 peccante Helia. 18. B: citra supra fidem. 19. A in marg.:
 Quarta conclusio. Sine sacramentis nostris sensibilibus de possibili ser-
 vatur fides.

2. 3. Decr. sec. pars, q. I., cap. LXXXIV. 7. ib. cap. LXXVIII.
 12. ib. cap. LXXXIII.

while we have
no reason to
suppose he
will do so with
lay mini-
strations.

The sensible
sacrament
profits only so
far as it helps
to the spiritual
acceptance of
Christ.

rente; nec sequitur ex isto quod debemus credere ¹⁹¹^d O
Christum sic concurrere in pretensione ministerii
laycalis, nam nullum tale de communi cursu absolute
credere debemus explicite sed vivere in fide filii Dei
que est universalis sive catholica. Unde Encheridion ⁵
LX°, *quando dyabolus corporis sensus fallit, mentem
vero non movet a vera rectaque sciencia qua quisque
vitam fidelem gerit, nullum est in religione peri-
culum; vel cum se bonum fingens ea facit sive dicit
que bonis angelis congruunt, eciamsi credatur bonus,* ¹⁰
non est error christiane fidei periculosus aut morbidus.
*Cum vero per hec aliena ad sua incipit ducere, tunc
eum dinoscere nec ire post eum magna et necessaria
vigilancia est.* Vult iste sanctus dicere quod multa
sunt que fidelis neque tenetur plene et particulariter ¹⁵
credere neque discredere, sed stat sine mortali cum
formidine falsum credere, ut patet de opinantibus vel
reputantibus multa bona et religiosa de membris
dyaboli licet falsa; sed oportet cavere ne affectus
per consensum ad vetitum seducatur. Omnis autem ²⁰
error in veritate videtur mihi sapere peccatum ad
minimum veniale. Sed redeundo notandum est quod
non sequitur ex isto quod haberetur quoad sacra-
mentum eukaristie devocio laicorum, quia potest
contingere quod efficacius et meritorius accipiat laicus ²⁵
corpus Christi, credendo in ipsum in celo et credendo
generaliter sacramentum universalis ecclesie, quam
datus laicus vel * sacerdos qui sub actibus sacramen- ¹⁹²^a
talibus corporalibus accipit corpus Christi. Nam ritus
talis non proficit nisi de quanto disponit ad accep- ³⁰
cionem et manducacionem corporis Christi secundum
animam in fide et caritate (de qua manducacione
Joh. VI° loquitur Jesus noster). Non enim nego quin

5. A in marg.: Augustinus; in codd. Encheridion LXVIII, recte LX
vid. Aug. Opp. tom. VI, pag. 218. 9. A A₁: vel si. 13. B: magna
et multa. 20. A A₁: autem deest; 21. A A₁: in veritate deest.
22. A in marg.: Conclusio notanda. 23. B: habetur.

O 192^a necesse sit nos in vita intendere signis sensibilibus in quibus stat modo suo christiana religio, cum debemus credere quod omnia sacramenta sensibilia rite ministrata habent efficaciam salutarem. Yet we must not neglect the sacraments.

P Sed in isto stat periculum militantis ecclesie quod 1 iudaizando secundum sensum carnalem signa illa cum tradicionibus humanis plus suis signatis preponderet The danger is that more attention is paid to the signs than to the things signified.
 2 vel etiam legem Dei plus attendat iudicio sensus corporei quam oculo mentis vel etiam lumini fidei.
 10 Et correspondenter ad istos motus anime opera consequuntur, unde ad elidendum istum errorem Christus ordinavit nos in fide vivere et membra matris nostre particulariter ignorare, ne quis presumat se extollere vel exigendo temporalia gentiliter a lege scripture recedere,
 15 sciendo quod nulla solempnitas vel tradicio humana facit hominem caput vel membrum sancte matris ecclesie aut Christi vicarium nisi specialis Christi gracia et imitacio Christi in moribus. Ulterius videtur quod non licet pure clerico in causa et persona propria
 20 fratres suos corporaliter pro temporalibus ecclesie expugnare. Patet sic: Clero minus elongatum a vita apostolica est omnino illicitum, et magis elongatum est magis illicitum, sed iuxta conclusionem primam clerum contendere in foro ecclesiastico pro
 25 patrimonio Christi est omnino illicitum, ergo multo magis ipsum bellando pro temporalibus invadere fratrem suum, nam cum sit a vita et doctrina Christi magis extraneum, foret sacerdoti Christi magis illicitum. Ille ergo qui pateretur iniurias, antequam cum fratre
 30 suo contenderet, pateretur iniurias, antequam spoliando bona nature fratrem suum invaderet. Unde magnus videtur defectus in nostris doctoribus qui dimissa scola Christi in sequendo ipsum et paciendi iniurias

No cleric may fight for temporalities.

5. A in marg.: Periculum. 9. B: lumini deest. 14. A in marg.: Conclusio.

18. A in marg.: Quinta conclusio. Non licet pure clerico invadere fratrem suum propter temporalia nec licet sibi ut pro illis pugnet.

21. Codd.: expugnare. ibid.: Clero cui. 26. In codd: talibus; Correxii.

False teaching
on this point is
common.

consulunt nedum laicis sed pontificibus ad pugnandum, 192^a P
palliantes per sompnia et scripta apocrifia quomodo
pugne tales eciam in Romano pontifice per signa que
vocant miracula sunt laudate (ut tetigi XVII° cap.
libri quarti). Rogamus itaque in verbis ut habeamus 5
Christi et sue paciencie documenta, sed tamquam
ypocrite adversamur in factis, nitendo totis viribus
quomodo habeamus de factis hostibus temporales
victorias et fastuosa ac huic vite voluptuosa delecta-
menta, et ad hoc applicamus triplicem sapienciam 10
huius mundi, de qua Jacobi III°, 15 dicitur quod est
terrena, animalis et dyabolica. Necessaryus ergo foret
cogitare cogitaciones pacis, rogare et predicare que
ad pacem sunt, quam adducere fucos sophisticos ad
palliandum quod nedum mundi principibus sed eciam 15
summis pontificibus licitum est bellare. Ad tantum

It is even said
that temporal
possessions are
as needful now
as was the
power of
miracles at first.

enim cecati sunt eciam professores scripture quod
dicunt tam necessariam esse clero hodie possessionem
temporalium, quam * necessaria fuit in primitiva 192^b
ecclesie potestas faciendi miracula, et intelligunt 20
necessarium pro utili (ut oportet), quia aliter conce-
derent quod tam necessaria ecclesie foret sua predi-
cacio, ymmo sua deceptio sicut fuit Christi passio,
cum sit sub eodem gradu contingens necessitas
utrobique. 25

Primo ergo videtur quod cesar dedisset principa- Q
liter naturalia bona clero tam utilia sicut Christus,
et iterum tam perfecta fuisset temporalis possessio,
sicut carismata supernaturalia concessa a Christo, quia
si potestas quam Christus concessit suis apostolis 30
fuit cesareo dono perfeccior, fuit ecclesie Christi
necessarior, quod fuit patulum ex fructu et cremento

3. A: pungere. 16. A in marg.: Conclusio falsa. 21. B: quod
aliter.

26. A in marg.: Nota contra possessionem et dominium
ecclesie, quod sic necessarium nunc reputatur, sicut in primitiva ecclesia
potestas faciendi miracula (Above 192^b without mark of reference).

26. 27. B: dedisset preter naturalia.

Q 192^b ecclesie. Et iterum proportionaliter ut membrum
ecclesie habet plus de talibus possessionibus foret
perfeccior et ecclesie necessarius, et sic fratres et viri
contemplativi forent sub non gradu necessitatis ecclesie
5 et persone mundo divites maxime necessarie, quia
nullius possessio est necessarius ecclesie quam est
ipse. Sed quid plus repugnaret scripture sacre vel
sacris legibus de status minoritate? Ideo consulerem
fratribus quod omnino resisterent isti sentencie, quia
10 nedum derogaret perfeccioni sue retrahendo seculares,
ne accipiant ordinem evangelice paupertatis, sed ani-
maret divites seculi ne faciliter imperciantur eis elemo-
sinas corporales. Possent enim seculares dicere (ut
audivi quosdam instructos ex ista sententia): Tu dicis
15 quod tam necessaria est modo possessio temporalium
quam necessaria fuit in primitiva ecclesia potestas
faciendi miracula, sed possessio temporalium est
ecclesie utilior et congruencior in secularibus quam
in clero. Ideo quam necessaria fuit in clero potestas
20 faciendi miracula in primitiva ecclesia, tam necessaria
est hodie in secularibus possessio terrena. Sed nemo
in primitiva ecclesia diminueret de potestate sua
faciendi miracula propter communionem cum fratribus,
ergo nec secularis debet communicare cum fratribus
25 de possessione temporalium, ne diminuatur perfeccio
sibi necessaria; et sic frater qui ad hoc hortatur vel
consulit, deficit a caritate, nitens dampnificare gracia
questus temporalium fratrem suum. Sed quis temptaret
taliter membrum Christi?

R Si dicitur quod propter dispersionem temporalium
accresceret elemosinanti donum spirituale perfeccius,
1 hoc repugnat sentencie propter duo: Primo quia tunc
foret expediens cuicumque clerico possessionato plus

Friars should
oppose such
teaching,

or it may be
turned against
them.

4. A₁ corrigere vult: sub uno genere.

8. A in marg.: Consilium.

11. 12. B: si animaret.

22. diminueret in codd.: An diminueretur?

24. B: ideo nec.

25. B: ne deest.

30. A B in marg.: Responsio

quedam.

de possessione sua egenis tribuere et sic usque ad non ^{192^b} R
gradum, et sic renunciando cunctis que possidet sequi
Christum in evangelica paupertate. Secundo, quia tam ²
necessaria est clero modo temporalium possessio, sicut
fuit alia potestas concessa a Christo ad faciendum ⁵
miracula, sed notum est quod propter nullas cor-
porales elemosinas dat Deus meliora carismata quam
fuit potestas faciendi miracula; ergo propter tales
elemosinas non recipiet distribuens carismata pociora.
Ymmo cum necessarius sit modo temporalium ¹⁰
possessio quam potestas faciendi miracula, et quelibet
partis possessionis particio perderet illam possessionem,
cum sit res inanimata, videtur sequi ex principio
quod fatuum foret clero possessionato possessionem
suam perdere. Nec valet egenti allegare possessionato ¹⁵
quod de superfluo vel principaliter necessario debet
tribuere *, quia (ut sequitur ex principio sapientie ^{192^c}
dyabolice) nichil est clerico possessionato superfluum,
sed de quanto plus possidet, de tanto quod possidet
est sibi magis necessarium, quia complet unam ²⁰
possessionem magnam necessariorem ecclesie.

I say that
possession was
more needed
in the primitive
Church than
now.

Ideo detestando hoc porisma de scola dyaboli dico
quod necessarius fuit in clero dominacio temporalium
in primitiva ecclesia militante quam est modo. Patet
ex hoc quod tunc fuit utilior et meritorior et per ²⁵
consequens necessarius. Tunc enim fuit pure evangelica
civili dominio impermixta. Ulterius dico secundo quod
potestas faciendi miracula fuit necessarius ecclesie,
quam unquam fuit temporalium possessio quodam-
modo infinite, quia potestas illa est natura superior, ³⁰
sicut virtus excedit civile dominium. Unde Symon
magus non fuit tam fatuus quin libenter voluerit
commutasse pecuniam pro potestate faciendi miracula,

Simon Magus
was wiser than
these teachers,

3. 4. B: tam multa est.

12. A in marg.: Responsio quedam.

16. B: vel principio.

22. A B in marg.: Responsio propria. Potestas
faciendi miracula semper fuit utilior ecclesie quam bona temporalia.

27. A A₁: impermixti. A in marg.: Conclusio.

32. A A₁: voluit.

R 102° ymmo affectione commodi hoc censuit fore lucrum;
 patet Act. VIII°. Multo magis fidelis sciens quod
 potestas faciendi miracula plus lucrefaciendo pacificaret
 ecclesiam quam quelibet divicie temporales. Et ex
 5 istis patet tercio quod seminans illud dogma in populo whose teaching
 it received
 would stop all
 alms to the poor.
 non foret ut sic utilis procurator vel minister pauperum
 sed egenis Christi ex doctrina sibi contraria subdolos
 inimicus. Nam gracia et caritas sunt precipua potestas
 faciendi miracula, quia illa sunt per se bona per que
 10 docetur homo mundum et peccata relinquere et Deum
 diligere; quod est opus excellentissimum viatoris. Ideo
 si illud porisma per impossibile foret verum, tunc sicut
 nemo tenetur alienare a se caritatem vel spiritum sanctum,
 sic nemo teneretur temporalia pauperibus impertiri.
 S Suppono autem de logica quod sicut confundit, ut
 si temporalia sint tam necessaria sicut aliqua potestas
 faciendi miracula, tunc nulla talis potestas est
 necessarius; quod est falsum de potestate quam Joh.
 I^o, 12 exprimit: *Dedit eis potestatem filios Dei fieri.*
 20 Illa enim est infinitum melior quam possessio tempo-
 ralis, nam ex illa potestate legitur Evangelistam
 mutasse silvestres frondes in aurum et litoria saxa in
 gemmas. Ex quo patet quod illa potestas fuit infinitum
 validior quam illa possessio et plus fecit ad profectum
 25 ecclesie. Aliter enim Christus infinitum potencior
 cesare, habens discipulos prudenciores ad ministrandum
 bona fortune, foret notabiliter increpandus quod non
 dotasset ecclesiam plus quam cesar. Hoc enim propter
 minorem mundi avariciam fuisset tunc melius, et per
 30 consequens ex dictis tam bonum sicut potestas quam
 Christus habuit.

Sexto videtur quod nullus clericus contenderet circa
 maioritatem sui ad subditos in ecclesiastica ierarchia,

4. A in marg.: Conclusio.

6. B: utilis procreator.

14. A:

sicut nemo.

24. B: valior.

32. Sexta conclusio. Nullus

clericus debet contendere pro maiestate ad subditos in ecclesiastica
 ierarchia.

There should
be no
contention for
high place in
the Church,

since we cannot
tell whether
even the highest
are members.

nam homine habente revelacionem ad hoc non con- 102^c S
tenderet circa illud, sed sentiret humiliter de se ipso,
si non habeat revelacionem de hoc; cum tunc ignorat
si sit de sancta matre ecclesia, in vanum contenderet
si sit maior de illa ecclesia, cum deest sibi probacio 5
si sit de illa ecclesia (ut tactum est in conclusione
prima). Maioritas autem in ecclesia et non de illa
foret contendenti inutilis et ecclesie tamquam
impertinens sive contrarium * contemptibilis. Et ex 102^d a
istis videtur quod nimis magna demencia foret urgere 10
ecclesiam ut credat quemlibet Romanum pontificem
esse caput sue ecclesie, nam iuxta dicta quilibet talis
posset esse episcopus in ecclesia sine hoc quod sit
de illa. Sicut ergo non est de fide quod omnis Romanus
pontifex sit predestinatus, sic non est de substantia 15
fidei quod sit caput vel membrum sancte matris
ecclesie. Et patet quod non sequitur perire in laicis b
fides de recto sacramentali ministerio sacerdotis, quia
sufficit fidei credere fidem catholicam et quod Deus
propter nullum errorem spiritualis prepositi dampnificat 20
subditum nisi suum demeritum sit in causa. Non ergo
debet subditus desperare de peccato prepositi, quia,
quantumcunque malus sacerdos fuerit, dummodo
subditus in Christum crediderit, salvus erit, et dampna-
bile ministerium sacramenti sui curati sibi proderit, 25
ut ostendit decretum sub auctoritate Augustini, in De
Consecracione, dist. IV: *Quomodo ipsum, inquit, carac-
terem multi lupi eciam lupis infigunt qui videntur
esse intus, verumptamen ad illam ovem que ex
multis una est non pertinent.* 30

Nec sequitur ex isto confusio policie ecclesie, quia c T
ecclesia militans operibus sui curati debet credere, et

7. Codd.: Minoritas. 9. B: impertis. 9. A in marg.: Non
tenemur credere Romanum pontificem esse caput nostre ecclesie.
16. B: vel deest. 24. A in marg.: Augustinus.

27. Decreti III pars, De Consecr. dist. IV, cap. XII.

T 192^d non nudo nomini vel prefecture in facie ecclesie, quia talis foret evidencia nimis fallax. Obediendum est tamen tali pretenso preposito salva semper obediencia legi Christi; et in ista cecitate tantum turbatur ecclesia
 5 quod quidam plus credunt signis mortis factis in vestigio mortuorum defunctorum quam operibus vivacibus superstitem quantumcunque conformiter legi Christi vivencium. Et credo quod illusio diaboli in talibus signis excecatur populum; post illum ergo in
 10 quo claruit viva vite sanctitas probabiliter credi potest ad ostendendum eius sanctitatem signorum claritas, sed adhuc non tam evidenter sicut in uno opere fructuoso.

Excessive trust
in miracles.

Unde talis culpanda cecitas, inordinatus ac cupidus
 15 cultus circa reliquias faciunt in penam peccati populum multum falli. Unde in multis patriis cupido pecunie facit in multis ecclesiis quod pars persone empte, ut canonizetur pro confessore vel martire, plus honoretur peregrinatione, sumptuosa oblacione et sepulcri orna-
 20 cione auro et lapidibus preciosis quam corpus matris Dei, apostolorum Petri et Pauli vel alterius notorie beati. Et evidencia talium stat in isto quod talia possunt fieri vere ac meritorie, et prelati quibus hoc est incognitum approbant quod sit ita; nullum
 25 tale factum reprobato et pauca vel nulla approbo, quia peregrinantes, reliquias adorantes et pecunias congregantes nedum possent occupari utilius hoc dimisso, sed ex factis in lege Christi et scriptura videtur sequi quod omnes sic colentes debent protunc melius
 30 occupari et per consequens peccant graviter melius omittendo. Dimitto peccata que contingunt altrinsecus in hoc facto et quomodo ipsum est factum pharisaicum patrum veteris testamenti, sed non ex lege

Evil of relic
worship.

5. B: quod quidem.
 Nota de peregrinatione.

6. B: mortuorum deest.

14. A in marg.:

19. A in marg.: Nota de colentibus reliquiis
 sanctorum (Below 192^d without mark of reference).

nova efficaciter nobis fundatum, sed ut plurimum **T** ambiguum * et vel ex parte colencium vel ex parte ^{193^a} occupancium reliquias viciatum. Sicut enim in lege veteri Judeis declinantibus a cultu insensibilium in-valuerunt signa generacionis adultere, sic in nova lege ⁵ torpente affectione celestium oportet tradiciones humanas et ritus ceremoniarum sensibilium dimissa religione et affectione insensibilium prevalere, et ad hoc movent tres hostes anime.

The devil has
always drawn
men to hypo-
crisy by means
of sensible
signs.

Nam necesse est dyabolum illusionibus signorum **V** sensibilium seducere ypocritas sub specie sanctitatis, quia peccata facta in populo hoc requirunt, et dyabolus videt quod populus ad seduccionem illam est pronior. Sic enim legitur I^o Regum XXVIII^{vo} quod Saul consuluit phitonissam que arte diaboli suscitavit ¹⁵ sibi dyabolum pretendensem effigiem Samuel, qui dyabolus multas veritates commiscuit, ut Saulem in desperationem induceret et caucius in aliis erroribus seduceret post et ante. Declarat autem Augustinus libro II° De Mirabilibus Sacre Scripture, cap. X^o, quod ²⁰ fuit dyabolus, non spiritus Samuelis, primo quia ¹ mulier tam malifica non haberet arte diaboli potestatem ad imperandum tam sancte anime; secundo quia ² tyrannus Saul non meruit tantam illustracionem et ministracionem a bono spiritu inquietato per duos ²⁵ homines tam indignos, et tercio quia dicit ille spiritus: *3 Cras tu et filii tui mecum eritis.* Saul autem et filii eius creduntur fuisse reprobi et sic cum diabolo et non cum spiritu Samuelis. Ista movent hunc sanctum

10. A in marg.: Diabolus sepe seducit homines per corpora mortuorum et de Samuele, an ipse fuisset suscitatus (Above 193^a without mark of reference). 16. A A₁: pretendem. 20. B in marg.: Nota secundum Augustinum quod phitonissa suscitavit dyabolum Sauli. 21. A in marg.: Samuel; ibid: Augustinus.

21. Aug. Opp. tom. III, pars II, pag. 18 Appendicis. 27. I. Reg. XXVIII, 19.

- V 19^{3a} ad credendum hoc totum factum fuisse illusionem diaboli, et credo quod nemo faciet evidenciam quin licet fidelibus opinari quod feretrum pape bellantis translatum fuit in ecclesiam arte dyaboli. Nec sequitur ex sententia Augustini quod scriptura I^o Regum XXVIII^{vo} sit falsa, quia dicit quod nomen Samuelis signat translativè dyabolum figurantem; sic enim dicitur I Johannis V^o, 8 quod *spiritus, aqua et sanguis unum sunt* in officio, designando trinitatem divine
- 10 essencie, et in communi modo loquendi pretendens personam alterius vocatur nomine illius cuius vicem pretendit. Sic enim Johannes dicitur Helyas, et angelus vicarius Dei loquitur in lege veteri in persona Dei cuius sententiam representat. Redeundo ergo ad
- 15 propositum, patet quod necesse est sacerdotes Christi dimittere ritus gentiles de maiori parte civili et omnino attendere quomodo copiosius atque humiliter fructuose servient in ecclesia sancta Dei scientes ex fide quod secundum hoc laus et maiori pars sunt a Deo. Ideo
- 20 secundum Crisostomum sicut membra humani corporis nobiliora non impugnant minus nobilia sed iuvando se reciproce complent sua officia, sic debet esse de membris sancte matris ecclesie: unusquisque sine pompa maiori partis vel eius sollicitudine debet
- 25 iuvando et amando quemlibet operari in sua vocatione subducta contenciosa adversacione.
- X Septimo videtur quod nullus prescitus recipit rite baptismum quo deleatur simpliciter suum originale peccatum; patet ex dictis XXVII° capitulo libri VI.
- 30 Nam omnis prescitus manet perpetuo in defectu finalis perseverancie, quod est peccatum gravissimum et indelebile, et per consequens non tollitur simpliciter per baptismum. Verumptamen sicut aliqua est gracia pre-

Christ's priests should care only to do service to the Church.

Baptism does not altogether destroy original sin in the foreknown.

7. B in marg.: Nota de papa bellatore. 19. B: Ideo deest. A in marg.: Crisostomus. 27. A in marg.: Septima conclusio. Nullus prescitus recipit rite baptismum quo deleatur peccatum originale. 28. A A₁: quomodo deleatur.

destinacionis et aliqua gracia secundum presentem iusti-**X**
ciam, sic aliquod est peccatum prescencie * vel finalis ^{193^b}
impenitencie, et aliquod peccatum secundum presentem
iniusticiam, et quia termini videntur multis extranei et
preter significacionem verbalem, ideo alias illos exposui, ⁵
declarans quomodo ista dicuntur gracie et peccata
equivoce et quomodo ista sunt alternatim sibi oppo-
sita. Nam omnis prescitus habet perpetuum et origi-
nalem defectum, ille tamen ad tempus in malicia
sua suspenditur per gratiam secundum presentem ¹⁰
iusticiam, ut gratiam baptismalem et alias, et ideo
dixi quod peccatum originale non deletur simpliciter.

The profit of
present
righteousness
to the
foreknown is
that they
lessen their
punishment,

Et si queratur quid meretur prescitus existens in
gracia secundum presentem iusticiam, dicitur quod
apud rectiloquos et non equivocantes nunquam ¹⁵
meretur beatitudinem, quia nunquam est dignus
beatitudine, sed meretur perpetuam mitigacionem pene
eterne cum aliis bonis temporalibus; et sic Deus
redemit prescitus non ad beatitudinem sed ad pene
eterne miticiam, sicut redemit omnes dampnatos. Et ²⁰
correspondenter prescitus absolvitur a peccato, non
ut omnino non perpetuo puniatur sed ne tam gra-
viter perpetuo puniatur. Et sic (ut dicit Lincolniensis)
peccata redemit non actus sed defectus quorum
malicia per temporalem gratiam est suspensa. Et sic ²⁵
presciti, sive seculares sive clerici, quantumcunque iuste
videantur prefici bonis Dei, hoc est, dumtaxat secun-
dum quid dum sunt in gracia temporali et iniuste
simpliciter dum carent omnino momentanea caritate.
Ex quo patet quod iudices tam seculares quam ³⁰
ecclesiastici deficiunt persepe in suis iudiciis a regulis

and gain a
qualified right
to temporal
goods.

2. A A₁: sicut aliquod.

2. A in margine: Nota quid meretur prescitus per temporalem iniusticiam (Above 193^b without mark of reference).

5. preter; in codd.: p^a.

11. alias, scil. gracias.

13. A in marg.: Questio

Solucio

>

Nota.

23. A in marg.: Lincolniensis.

24. B: peccata redeunt.
sepe dubiis iudicancium.

30. A in marg.: Conclusio. De iudiciis

X 193^b et iudiciis prime iusticie. Si enim secundum leges
 hominum iudex iudicansulare dominium vel
 ecclesiasticum officium pro procreato extra matri-
 monium quem vocat filium populi et illegitimum,
 5 quantumcunque predestinatus et habilis fuerit quoad
 Deum, multo magis iudex iudicans pro prescito quem
 Deus decrevit inhabilem iniuste iudicat, quia contrarie
 iusticie legis Dei. Nec valet ficta excusacio qua dicitur
 quod iudex facit suam diligenciam iudicando secundum
 10 suam noticiam, et nisi forent talia iudicia, maius
 malum contingeret. Nam quoad primum constat quod
 in talibus ambiguis, utrum iniusta fuerint, debet homo
 dubium illud dimittere et partem securam eligere.
 Hoc enim docuerunt Christus et sui apostoli tam
 15 scripto quam opere. Et quantum ad secundam partem,
 patet quod non est peccandum vel venialiter propter
 aliquod bonum signabile acquirendum vel malum
 culpe aut pene persone vel perpetuo precavendum.
 Y Et ex istis patet veritas conclusionis beati Augustini
 20 Epistola XXXVII^a ad Bonifacium quod leges hominum
 quas sanctus vocat iura civilia communiter sunt
 iniuste. Nam supposito quod Petrus sit predestinatus,
 carnaliter illegitimus, vendicans hereditatem vel eccle-
 siasticum officium, et supposito quod Paulus prescitus
 25 sit legitimus, vendicans illud idem beneficium, Petrus
 tamen habilis et Paulus inhabilis quoad Deum, et sint
 duo iudices quorum primus iudicet pro Paulo secun-
 dum leges hominum allegatas et testimonies legalis
 193^c testimonii plane * depositas et iudicet secundus iudex
 30 pro Petro ex revelacione qua noscit Deum iudicare
 Petrum habilem ad datum beneficium et Paulum in-

Judges decide
 wrongly from
 not knowing
 who is pre-
 destinate.

Augustine said
 that civil laws
 are mostly un-
 just.

8. A in marg.: Ficcio. 19. A in marg.: Augustinus. 19. B: quod
 veritas; beati deest. Non in Aug. Ep. CLXXXV. Opp. tom. II, pag. 643
 seqq. sed pocius in epistola ad Macedonium hanc sentenciam invenies:
 Quaedam inter eos iura constituuntur quae appellantur civilia, non quod
 hinc fiat, ut bene utentes sint. . . . Opp. tom. II, pag. 534. 22. A in
 marg.: Casus.

habilem, et patet quod secundus iudex iudicat iustum 19³⁶ Y
iudicium, et per consequens primus iudicando sibi
contrarie iudicat secundum faciem et iniustum iudi-
cium; et talis perplexitas est communiter in humano
iudicio. Et patet possibilitas casus ex sententia Augu- 5
stini super Johannis, Sermone XI°, super illud Johannis
III°, 1: *Erat homo ex phariseis*, ubi notat scripturam
Exodi III°, quare Deus signanter dicit: *Ego sum*
Deus Abraham, Deus Isaac, cum Noe, Job, Moyses
et alii multi erant patres veteres nominandi, et 10
respondet quod *in istis tribus patriarchis qui erant*
principia generis Hebreorum, Israelitarum et Jude-
orum figuratum est genus populi christiani. Nam illi
tres habuerunt prolem de liberis et ancillis secundum
divisionem quadruplicem; et sic est in populo christiano. 15
Nam sicut Abraham genuit ex Sara libera Isaac bonum,
sic ex Agar ancilla figurans malos (ut notat Apostolus
Galatis IV°, 30) peperit Ysmahelem. Iterum Rebeca
uxor Isaac nedum peperit Jacob bonum sed Esau
malum tam nomine quam figura, et Jacob de liberis 20
et ancillis peperit duodecim patriarchas. Sic ergo
habemus bonos procreatos ex bonis, ut Ysaac de
Sara, malos de malis, ut Ysmael de Agar ancilla,
malos de bonis, ut Esau de Rebeca, bonos de malis,
ut sunt filii Jacob quibus datur hereditas de ancillis. 25
Correspondenter (ut dixi superius) inter christianos
quicumque servaverint semen fidei patris nostri Jesu,
de quantumcunque malis processerint quoad carnem,
de quantumcunque malis sacramenta et legem Dei
receperint, si perseveranciam finalem servaverint, sunt 30
finaliter premiandi.

Fourfold divi-
sion of
Christians.

1. A A₁: patet deest. 6. Johannis; scil. evangelium. 9. Isaac;
et Deus Jacob deest in codd. 17. A A₁: sic deest. 18. In codd.
Gal. III. A in marg.: Nota nativitatem bonorum ex malis et e contra.

6. Aug. In Joh. Ev. cap. III, tract. XI, Opp. tom. III, pars II,
pag. 378.

Y 19^{3e} Ex quibus patet quod natale viciū sanari potest
per viam morum tam quoad celeste beneficium quam
terrenum, nec dubium quin dimisso affectu primatus
vel data prepositura amovibili iuxta testimonium
5 digni operis vel indigni foret melius in ecclesia quam
est modo. Leges ergo secundum quas iudicatur con-
tra magis habilem quoad Deum pro minus habili vel
indigno sunt omnino iniuste vel, si non sic iudicatur
secundum leges illas nec ille sufficiant habilitatem
10 hominis ad talia edocere, stultum foret legibus illis
in iudiciis cecis intendere et evidenciam operis quam
Deus dedit relinquere.

Prelates should
be removable
for bad be-
haviour.

CAP. XX.

A Fructus huius longe contencionis de nostra sancta
15 matre ecclesia foret sequens noticia scripture sacre,
et per consequens dileccio sponsi et sponse inducens
laborantes in ista fide fideliter in domum domini ad
regulandum, ita quod illi applicetur illud Apoc.
ultimo: *Spiritus et sponsa dicunt: Veni*. Quamvis
20 autem quilibet liber scripture requirit pro eius sensu
noticiam istius articuli fidei de ecclesia sancta catho-
lica, specialiter tamen liber Apocalypsis, canticum
ecclesie Proverbiorum XXXI° et Cantica canticorum.
1 Quando enim partes ecclesie turbantur erga plurima,
25 vocantur adolescentule non habentes ubera, quarum
Salomon dicit non esse numerum propter volubilem
19^{3a} affectionem animi circa multa; * sed quando Martha
2 dimissa vita activa induit figuram Marie, intendens
incomplete tamen uni necessario contemplando, in-

This discussion
should lead to
knowledge of
Scripture,
especially the
Apocalypse, the
Song of the
Church (Prov.
XXXI) and the
Canticles.

1. A in marg.: Conclusio. 10. B: legibus vel in. 12. relin-
quere; A. Seq. glossa Bohemica: Jako czynye nassy privilegiste. Id est: ut
faciunt nostri iuris legiste. 17. 18. B: ad regnandum. 19. In codd.:
Sponsus et sponsa dicunt. Correxī e textu Apoc. XXII, 17. 20. A:
quilibet librum.

ducta in thalamum, secundum numerum octogenarium ^{193^d} A
 dicitur concubina; sed tercio plus accedens ad unita- 3
 tem que est omnia in omnibus notatur sub nomine
 regine et sub numero sexagenario post miliciam
 triumphalem; sed quarto quando cessabit omnis 4
 exaccio, area tocius ecclesie plene purgata a palea
 per ventilabrum finalis iudicii, non derelicta in corpore
 tocius ecclesie macula sive ruga, tunc dicitur una
 columba adepto fine unitatis caritative, secundum quam
 tota ecclesia est Christus. Patet ista sententia Canti- 10
 corum VI° et sparsim alibi in processu. Intendo ergo
 illam partem mediam scilicet canticum *de muliere*
forti succincte transcurrere et difficultates profundas
 tam expositorias quam scolasticas superioribus meis
 relinquere. Video tamen (licet obscure) quomodo 15
 omnis difficultas logica, philosophica vel methaphisica
 includitur in scriptura de sancta matre ecclesia, ymmo
 (ut habundancius loquar) si quid subtilitatis repertum
 est a nobis in aliqua istarum arcium, eius sententiam
 innuit nobis spiritus sanctus in cantico sapientissimi 20
 Salomonis de sancta matre ecclesia, Proverbiorum
 XXXI°, 10, *Mulierem fortem quis inveniet*; quod
 potest dividi in tres partes, in quarum prima narratur
 ecclesie sancte coniugium, in secunda describitur eius
 officium et in tercia concluditur eius preconium. 25

Primo autem supponitur esse unum primum con- B
 iugium quod sit metrum omnium aliorum inter
 fortissimum virorum et mulierem sibi proporcionalem
 faciendum, nam secundum philosophos in omni genere
 est reperibile tale primum. In genere ergo coniugii 30
 supposita incarnatione verbi (quod est Deus fortis et
 potens in prelio) oportet invenire sibi coniugem bene
 fortem. Ideo primo de illa queritur: *Mulierem fortem*

A short expo-
 sition of the
 Song of the vir-
 tuous woman.

It is in three
 parts:
 a) telling of the
 marriage of
 the Church
 b) of its office
 c) of its praise.

1. A in marg.: De adolescentulis, concubinis et reginis Salomonis
 (Above 193^d without mark of reference). 2. B: si tercio. 22. A in
 marg.: Expositio illius: *Mulierem fortem quis inveniet*. 26. A in
 marg.: Suppositio. B: omne unum. 31. B: quod est dominus.

B 19³⁴ *quis inveniet*, ubi secundum sanctos doctores concorditer oportet per mulierem fortem intelligere sanctam matrem ecclesiam, quia quamvis *sexaginta sint regine et octoginta concubine adolescentularumque* 5 *non est numerus* (ut dicitur Canticorum VI°, 7), tamen ex omnibus illis constat *una columba* (ut dicitur ibidem). Quis ergo inveniet dignam coniugem tanto sponso? Et videtur quod nullus hominum nisi ipse, nam in constitucione primi carnalis coniugii primus 10 coniux concurrebat materialiter ad causandum suam coniugem (ut patet Genesis III°): ergo multo magis in illo coniugio celesti oportet coniugem concurrere in causa triplici ad causandum suam coniugem ex natura 1 angelica et humana. Primo ergo opere creacionis 15 secundum rationes exemplares in verbo, secundo vero 2 opere ministracionis secundum rationes seminales in 3 genere humano, et tercio opere recreacionis in Christo facto circulariter ista duo inventa est mulier ista fortis. Nam secundum illam partem lapsa in devium 20 erravit, sicut ovis que periit in vepribus peccatorum, et (ut dicitur Matthei XVIII°, 12) pastor et sponsus dimissis nonaginta novem ovibus in pascuis semper virentibus in celo perditam ovem invenit et humeris suis labore et penalitate debita reportavit. Nec moveat 25 quod beatus Augustinus in tractatu huius cantici 194^a dicit quod *hec mulier est * civitas supra montem posita quam difficile est nescire*. Videmus enim modo per fidem secundum quam tamquam lucem secundam illuminat mundum, faciens nos luscis tenebra igno- 30 rancie obfuscatos videre eam speculariter et obscure, sic quod ignoramus quoad noticiam distinctam partes ecclesie, sicut videns civitatem longinque, confuse et

Verse 10.
By the virtuous
woman we
understand the
Church.

Christ has part
in the making
of his spouse,
as Adam of
Eve.

14. A in marg.: Nota de coniugio (superscriptum: matrimonio) Christi et sponsa ecclesie (Below 19³⁴ without mark of reference).

25. Aug. Sermo XXXVII de Prov. cap. XXXI, Opp. tom. V, pag. 181.

indistincte videt domos eius et alia ornamenta. Nec ^{194^a} B
sufficeremus sic cernere, nisi dicta mulier a sponso
prius in rationibus exemplaribus et visceribus miseri-
cordie sit inventa. Unde post conclusionem propositam
supponendo quod ille invenit hanc mulierem qui ⁵
secundum divinitatem est immensus, a cuius oculis
nichil potest esse absconditum et secundum humani-
tatem ascendit super omnes celos, subditur inventorem
illum quoad naturam et quoad tempus respectu pa-
trum veterum esse procul, sicut et mulier illa procul ¹⁰
erat localiter a Iudeis, partim in celo secundum ange-
los et partim in terra secundum gentes pro tempore
gracie convertendas, sicut procul erat a Deo per cul-
pam, cum non sit possibile quicquam esse a Deo
distancius quam peccatum. Inventa itaque muliere ¹⁵
forti copulanda in primo coniugio videndum est ¹
secundo de suis passionibus, utrum sit apta nubere ²
tanto sponso; et respondet litera consequenter quod
de ultimis finibus precium eius. Quod videtur sic
posse intelligi: causa finalis quare ecclesia est valida, ²⁰
ut Christo matrimonialiter coniungatur, sunt predesti-
nationes suorum membrorum. Nam causa celestis
particularis coniugii est opus meritorium viatoris, et
causa operis meritorii est gracia infusa, et causa graciae
infuse est predestinatio que quasi ultimus finis citra ²⁵
Deum dignificat ecclesiam ad illud coniugium, quia
(ut dicitur Johannis I^o, 16), *de eius plenitudine nos*
omnes accepimus gratiam pro gracia. Nam ex cari-
tate eterna dedit nobis caritatem subiectivam secundum
quam cum opere meritorio simus digni vel (ut habet ³⁰
litera Augustini) *preciosiore[m] preciosis lapidibus*
que eiuscemodi est; cum quo verbo innuit eiusmodi

The Church is
fit to espouse
Christ because
of the pre-
destination of
her members,

7. A in marg.: Solus Christus potuit talem mulierem fortem invenire,
que est sua sponsa (Above 194^a without mark of reference).

B 10,4^a mulierem in mente habere dileccionem usque ad finem; que Canticorum VIII°, 6 *fortis ut mors* dicitur.

C Ex quo sequitur quod mulier habens membra dileccione sic forcia sit sponsa ratione consummate

which makes
her love to the
end.

5 fortitudinis preciosa, quia usque ad finem diligit sponsum suum. Alii autem lapides scilicet caritates horales finaliter excidentes (ut fuit in Donato et aliis prescitis) non sunt tanti precii, ut subiecta sua sponso ecclesie coniungantur; vel tercio intelligitur non con-
10 trarie supradictis quod de ultimis finibus celorum et seculorum est precium, unde est dignitas huius sponse; vel quarto de divinitate ac humanitate in Christo qui sunt ultimi fines circuli intelligibilis est precium huius mulieris, ut patet ex fide, quia sicut verbum
15 creat, ita dignificat sponsam suam. Et de ipso dicitur Psalmo XVIII°, 7: *A summo celo egressio eius*, et in ultima etate seculi consummata est gracia unionis virtute cuius originatur tota dignitas huius coniugii; I^a Cor. X^o, 11 scribitur: *Nos sumus in quos fines seculorum*
20 *devenerunt*. Inventa ergo coniuge et inventa eius dignitate ex precio vel valore, cum sponsus sit totum per se dignificans opus suum non restat quid tardaret illud

3 10,4^b coniugium. Ideo innuitur tercio affi^{*}dacio celestis, dum subditur: *Confidit in ea cor viri sui*. Plane, inquit
25 Augustinus, *confidit et ut confidamus in eum edocuit*. *Prescius predestinacionis proprie confidit qui falli non poterit*. Mulier autem cum filiis suis potest in ipsum confidere, eo quod mentiri non poterit nec sponse vel membris suis deficere, sed totus timor
30 huius affidacionis stat in nostra desidia quod per nos non sit precium vel dos huius coniugii consummata.

Verse 11.
The husband's
trust in his
spouse.

5. A in marg.: Nota de passionibus ecclesie, an posset nubere Christo

6. B: licet caritates.

8. 9. A A₁: sponsa ecclesia. B: sponso ecclesia.

15. B: Eciam de.

18. B: erigitur tota.

19. Nos sumus deest in

textu apostoli citato.

22. 23. B: dictum coniugium.

26. B: pre-

scitus. Aug.: Prescius confidit, falli non potest qui confidit.

30. desidia;

A: desideria.

Quarto infertur quod uxor tanti domini cuius sunt ^{194^b} D omnia et ipsa cum eo una persona (ut docetur Matthei XIX°, 5), erit sicut vitis habundans in lateribus domus sue, ideo subditur quod *spoliis non indigebit*. Non, inquit Augustinus, *quia non querit spolia, cum* ⁵ *diffusa per mundum eius trophea accipit tamquam sua*, quia Sapiencie X^o, 19 scribitur: *Iusti tulerunt spolia impiorum*. Et hinc nimirum dicit sponsa, Psalmo CXVIII^o, 162: *Letabor ego super eloquia tua, sicut qui invenit spolia multa*. Et sic ista quadruplex ¹⁰ propositio declarat in parte predictum coniugium.

The office of the Church.

Verse 12.
All the works of the predestinate are profitable to the Church.

Quoad secundam partem cantici in qua declaratur mulieris huius officium primo in generali premittitur quod sponsa tam grata, tam fida et tam fertiliter dotata a viro *reddet ei bonum et non malum omnibus* ¹⁵ *diebus vite sue*. Operatur, inquit Augustinus, viro suo *bona eterna continue*, quia (ut mihi videtur) omnes predestinati semper prosunt ecclesie sine dampnationis sue demerito vel ecclesie detrimento. In hoc enim differt peccatum predestinati a peccato presciti ²⁰ quod primum est necessario remissibile et secundum dampnabile. Primum per accidens prodest ecclesie et peccanti (ut patet de peccato Petri) et secundum licet per accidens faciat ad bonum ecclesie, tamen continue sibi nocet, quia sicut quicquid predesti- ²⁵ natus hic fecerit tendit ad sui salvacionem, sic quicquid prescitus hic fecerit tendit ad sui dampnationem. Quod autem quidam dicunt peccatum predestinati dampnabile, equivocatur in nomine *dampnabile* sumpto large vel proprie. Large dicitur *dampnabile* culpandum ¹ quod perpetuo dampnaretur, si non foret Christi gracia

1. B: Quarto infert. 2. A A₁: una deest. 5. In codd.: quia querit. Corr. e textu Aug., ubi sic habetur: Non quia non querit spolia, ideo non indigebit, sed quia multis abundabit . . . 12. A in marg.: Secunda pars. 15. A A₁: a deest. 17. continue; Aug.: in omni tempore. 20. A in marg.: Differencie inter peccatum presciti et predestinati. 22. B: Peccatum per accidens. 23. B: et secundum — tamen deest. 29. A A₁: equivocatur — dampnabile deest.

D 2 preservatum, et sic omnis peccator foret dampnabilis.

194^b Sed proprie solum illud dicitur dampnabile ad quod est Dei ordinacio, ut dampnetur, et sic nunquam hec mulier vel aliquod eius membrum fecit malum dampnabile sponso suo. Et (ut notat Augustinus) hec mulier fecit non sibi principaliter, sed sponso bonum quodcunque fecerit tamquam viro et capiti modo quo loquitur Apostolus II^a, Cor. V^o, 15: *Qui vivit iam non sibi vivat, sed ei qui mortuus est pro omnibus* 10 *et resurrexit*, sic quod ecclesia et quodlibet eius membrum quicquid operatum fuerit hoc facit, ut ei placeat cui se probavit. Omnes enim alii querunt que sua sunt, non que domini Jesu Christi.

E Et hec est ratio (ut dixi superius), quare Christus 15 non usus est proprietate civili in se nec in suis apostolis. Nec moveat quod nemo debet bonum reddere huic viro propter hoc quod omnis homo est servus sibi inutilis, cum fecerit omnia que rector iste precepit, ut dicitur Luce XVII°, 10; et Psalmo XV°, 2 20 dicitur: *Dixi domino: Deus meus es tu, quoniam bonorum meorum non eges*. Verum est quod Christus in persona propria non eget modo humanitus neque divinitus, sed nos egemus ut faciamus omnia nostra opera primo sibi, hoc est ad honorem suum et 25 utilitatem sui corporis in quo eget.

Habita solitudine generali huius matrisfamilias, specificat secundo opus * suum, cum subditur: *Quesivit* 104 *lanam et linum et operata est consilio manuum suarum*.

Secundum Augustinum lana est habitus collectus ex 30 campo scripture ad regulandum vitam laudabilem corporalem et linum est habitus ad conversacionem spiritualem ducendam. Sic enim in ordine vestimentorum nostrorum corporalium interiora sunt linea, sed vestimenta exteriora sunt lanea. Correspondenter in vestibus 35 anime que secundum fidem scripture sunt virtutes:

Verse 13 specifies the work of the Church, in giving a law both for our outward and inward life.

Both laws re-
quire obser-
vance.

quidquid carne operamur, est a dextra sensibile: quid- 194 **E**
quid spiritu, in secreto. Oportet ergo hanc feminam cum
sua familia indui hoc geminum vestimentum. Operari
autem carne et non spiritu quamvis bonum videatur, utile
tamen non est. Operari vero spiritu et non carne pig- 5
rorum est; nam dans elemosinam pro laude hominum
nudam vestem videtur indui, sicut dicens sibi sufficere
in consciencia sua Deum colere, nec quod debet ad
ecclesiam ire vel ceteris christianis actibus sensibilibus
immisceri. Talis, inquit Augustinus, nudam vestem 10
lineam vult habere. Non sic docet hec mulier, sed instituit
simul secundum praxim et theoricam operari, nam ad
hoc colligere debemus hos habitus, ut consilio manuum
operemur. Virtus enim secundum philosophos est propter
opera, et hinc felicitas consistit in actu vel opere, et 15
melior est virtute. Omnem autem virtutem moralem
oportet prudenciam regulari, et ideo signanter dicitur
quod hec mater operata est consilio manuum suarum.

Verse 14.
The Church is
like a ship.

Unde ad denotandum varietatem operacionum huius 3 **F**
matrone subiungit tercio: *Facta est quasi navis in-* 20
stitoris de longe portans panem suum. Notum est
ex tractantibus de archa Noe et navicula Petri quo-
modo ecclesia similatur navi in qua divicie et diversa
mercimonia congerunter habetque intra se mercatores
tam venditores quam eciam institores, et cum per 25
totam habitabilem nostram saltem potestative diffun-
ditur, ymmo per purgatorium atque celos, patet quod
de longe portat panem quo pascitur. Navis autem
nedum in figura tendit ad similitudinem matrone sed
ligna levigata ad imitationem ligni crucis composita 30
evehunt navigantem in seculo, ne procellis undarum

1. B: carne deest. ibid: ad extra. 4. Aug. 1. c. Et sequencia ex
illo texto (mutatis aliquot verbis) deprompta sunt. 16. 17. B: moralem
et potenciam oportet enim et ideo. 26. B: habitatem. 31. in codd.:
event.

1. Aug. Quidquid carne operamur, in promptu est: quidquid
spiritu, in secreto.

F 194^e et aliis maris periculis submergatur. Mercimonia et divicie huius navis sunt omnia genera virtutum et merita quibus bona patrie comparantur; sic pascitur anima viatrix per effluxum longinquum a triumphante
 5 ecclesia, sed anima purganda recipit panem ab ecclesia militante. *Divicie*, inquit Augustinus, *in quibus pascitur et mercatur ecclesia sunt largiflue laudes sponsi, de quibus Psalmo CXII^o dicitur: A solis ortu usque ad occasum laudabile nomen domini.* Non enim pascitur
 10 nec sollicitatur membrum ecclesie nisi in laude domini.

G 4 Sed quia nec navis dicta nec sui incole debent ab operibus ociari, ideo quarto subiungitur huius matrone provida prudencia operando. *De nocte*, inquit, *surrexit deditque predam domesticis suis et cibaria ancillis*

Verse 15.
 The Church gives the "prey" of converted peoples, and distributes "a portion" of the law of God.

15 *suis.* Nox secundum Augustinum est tempus quo tortores dyaboli persequuntur chisticolas, in qua involuti peccatorum tenebris videntur nocere fidelibus, sed eis surgentibus ad vitam plus prosperam nocent
 194^a realiter sibi ipsis. * Unde quia in talibus tribulationibus claruit et profecit ecclesia, sicut granum trituratione separatum a palea, ideo signanter dicit sapiens quod *de nocte surrexit.* *Aporiamur*, inquit apostolus, *et non defecimus*, II^a Corinth. IV°, 8 et Ysaie XXVI°, 9: *Anima mea desideravit te in nocte*, et Job XXXVI°, 20:
 25 *Ne protrahas noctem ut ascendant populi.* Dedit autem predam domesticis suis, quando viris evangelicis domesticis fidei dedit ex vi communionis sanctorum populum conversum ad Christum, quem dyabolus ante captivavit, et dedit cibaria ancillis suis,
 30 quando christianis inferioribus esurientibus et sicientibus iusticiam dedit pastum legis domini et potum in complemento iusticie delectandi. Et sic de matre nostra verificata est doctrina matrone Anne, Tobie X^o,

6. Aug. mutatis verbis.

8. In codd.: CXXII.

22. 23. "Aporiamur sed non destituimur." Vulgate.

ubi docta est a parentibus honorare soceros, diligere ¹⁹⁴ G
maritum, regere familiam, gubernare domum et se
ipsam irreprehensibilem exhibere. Nec moveat quod
filii ecclesie sunt ancille, cum vir tocius ecclesie sit
eius dominus; quod figuratum est in Sara Genesis 5
XVIII°, 12, vocante Abraham *dominum suum* (ut
notat beatus Petrus I^a Petri III°, 6). *Non timeat*, inquit
Augustinus, *condicionem*, sed speret miseracionem,
quia revera si Deo servire sit regnare, ancilla domini
est regina. Et hinc vere ac meritorie profitetur Psal- 10
mista Psalmo CXV^o, 16: *Ego*, inquit, *servus tuus et*
filius ancille tue. Oportet enim membra ecclesie
precipue cavere ocium et servire continue, quia aliter
non datur eis spirituale cibarium. Unde II^a Thessal.
III°, 10 dicit Apostolus: *Qui non laborat non manducet*. 15

Verse 16.
The field that
she buys is the
Kingdom of
Heaven.

Sed quia matrona prudens considerans quod cibaria 5 H
vie non sufficiunt homini in eternum, ideo quinto
subditur: *Consideravit agrum et emit illum, de fructu*
manuum suarum plantavit vineam. Ager ille secun-
dum Augustinum est regnum celorum in quo sunt 20
fructus semper virentes, ut patet Apoc. ultimo, et
Psalmo XLIX°, 11 dicitur: *Pulchritudo agri mecum*
est. Illam autem patriam fidelis discursu fidei infuse
considerat, et ex fide scripture pro levi tribulacionis
momentanee ipsum sperat, et sic illud quod non 25
videtur modo sensibiliter pondus eterne glorie opera-
tur in nobis et voluntariam persecucionis pacienciam
propter iusticiam que secundum vocem veritatis
Matthei VI° est precium huius agri. Unde quid propter
exemplum martirum et iustorum sancte vivencium et 30
quid propter virtutes theologicas infusas desuper
mater nostra in spe boni futuri plantavit vineam,
hoc est, superiorem cleri ecclesiam que residuum agri
letificet? Et hoc merito tocius ecclesie quod est fructus

1. In codd.: socios.
sic idem.

16. A A₁: matrona — ideo deest.
29. In codd.: Matth. V.

25. B:

32. A: boni fuci?

H 194^a sue potencie promerendi. Et utinam non propter
 ocium sive demeritum vinea ista transeat in ortum
 olerum. Unde quia ager iste in ratione colendi et
 possidendi requirit laborem sollicitum et ordinatum,
 6 ideo sexto subditur de muliere forti predicta quod
accinxit fortitudine lumbos suos et roboravit brachium
suum. Nam ancilla apparate serviens tanto sponso
 nedum stringit carnales concupiscencias zona precepti
 dominici, sed cuncta opera sua facit ad regulam inter
 10 habundanciam et defectum, ne spiritualiter adulteretur
 cum viro alio, sic quod ad omne opus agendum in
 195^a agro dominico * sit parata; et ad ista requiritur forti-
 tudo resistendi et prevalendi cunctis spiritualibus
 inimicis. Et videtur posse intelligi in predicatione
 15 secundum causam per agrum predictum ipsum caput
 ecclesie, cuius participatione omnes predestinati sunt
 regnum celorum; qui licet sint secundum naturam
 sensibiles, ratio tamen qua sunt ecclesia et in poten-
 cia beatificabiles est insensibilis. Ad reducendum
 20 potenciam istam ad actum requiritur labor assiduus,
 et illud exercitium fortificat potenciam operandi; et
 ideo signanter dicitur quod roboravit brachium suum,
 nec est ista exercitatio nimium tediosa.

I 7 Ideo septimo subditur: *Gustavit et vidit quia bona*
 25 *est negociacio eius; non exstinguetur in nocte lucerna*
eius. Quibus, inquit Augustinus, *est palatum quo*
gustatur sic indulcoratum terrestribus, ut videatur
 laborem pro beatitudine esse amarum eis, non est
 celum carum. Rectificat autem gustum anime con-
 30 sciencia bona, que si pungitur peccato amara videntur
 omnia quibus anima nutriretur. Que ergo dulciter

Verse 17.
 The Church
 requires
 strength to
 contend with
 spiritual
 enemies.

Verse 18.
 The taste is
 purified by a
 good con-
 science.

2. B: vinea est. 10. B: super habundanciam. Et sequencia in
 sermone XXXVII Augustini de Proverb. cap. XXXI mutatis aliquot
 verbis invenies. 15. Codd.: per dictum. 19. B: verificabiles.
 30. A A₁: pungit.

5. Cf. Aug. l. c. pag. 185.

delectatur in domino, non solum exponit exercicio ^{195^a I} laudis divine sua omnia sed se ipsam; talis enim interim gustat in actibus quam suavis est dominus, quousque infima dulcedo timentibus Deum abscondita sit illapsa. Nec potest obici quod hec mulier non ⁵ vidit quomodo operandum sit propter noctis tenebras in qua viat, quia lucerna ardebit continue, dum semper habet oculum et affectionem, sperando in domino, verbo domini consolacionem scripture et continuacionem beneficencie tamquam oleum continue ¹⁰ largiente, et ex ista luce cum oleo devocionis exhilarata.

Verse 19
tells of the
Church's
sedulous
industry.

Unde octavo subiungitur: *Manum suam misit ad* ^{8 K} *forcia et digiti eius apprehenderunt fusum*; ubi ista bona matrona lanifica per manum et digitum specificat expressius quam supra applicacionem potencie et ¹⁵ prudencie ad sedule operandum. Nam manus et digiti sunt propiores quam brachium actui operandi; et potest opus huius femine dici forte, quia collectim procedit ex viribus universalis ecclesie resistente toto corpore dyaboli cum eius omnibus instrumentis. Sed ²⁰ quantum ad sensum habendum de fuso dicit magnus doctor Augustinus quod non tacebit caritati nostre quod magister suus inspirando donaverit. Primo ergo ¹ supponit quod christianus scit bene quid fecerit in preteritum, sed ignorat quid aut qualiter faciet in ²⁵ futurum. Secundo supponitur quod *pius christianus* ² *de futuro opere bono timet, de preterito gaudet, et ut perseveret in bonis operibus caute vigilat, ne forte negligens futurorum perdat preteritum, et sic habet firmam conscienciam* de facto et non de fiendo. Tercio ³ supponit quod in arte nendi lanifici involutum in colo nondum artificiatum est in forma fili, sed ab illo ad fusum trahitur, non econtra.

2. In codd.: se ipsum.

7. B: inde qua viat.

10. A A₁:

oleum deest.

12. In codd.: Ut octavo. A: Litera K in loco infer.

23. A in marg.: Triplex suppositio.

24. B: supponit quod pius

fecerit.

L 9 Ex istis elicitur quod sancta mater ecclesia dum
 195^a subtili operatione apprehendit opus suum preteritum
 ad sensum scripture, apprehendit digitis suis fusum, quia
 rem anteriorem posteriorat, ut contingit de nentibus;
 5 est tamen connectio, quia in opere preterito debent
 firmari brachia, debet securari consciencia et fundari spes
 195^b ad futura premia * capienda: *Quidquid*, inquit, *operaris*
tota firmitas animi sit ad fusum, quia quod pendet in
colo ad fusum trahicitur, non econtra. Et secundum
 10 istam leccionem non sollicitaret fidelis nec aspiraret ad
 grandem statum seculi in futurum, sed instanter trahiceret
 opus meritorium in preteritum, confidens quod ut sic
 erit humilior ad futurum. Et istam sollicitudinem ad
 colum prohibet sponsus Matthei VI° capitulo. Jactemus
 15 ergo thesaurum meriti in memoriam sponsi nostri
 qui pendens in cruce noluit memoriam passionis in
 preteritum intranslate relinquere, quamvis Judei false
 dixerint: *Si rex Israel est, descendat nunc de cruce*
et credimus ei Matthei XXVII°, 40.

20 Et hinc conclusio sequitur pertinenter: *Manum*
suam aperuit inopi et palmas suas extendit ad pau-
perem. Nam dicens beneficencie et communionis non
 oblivisci ex propositione septima et sciens quod solum
 firma spes premii est de perfecta operatione plene
 25 preterita ex propositione proxima dat operam pro
 ulteriori elemosina facienda. *Sperans*, inquit Augu-
 stinus, *in domino sibi dicit: Da domine, quia dedi,*
dimitte, quia dimisi, fac mecum misericordiam, quia
feci. Nam Jacobi II^a, 12 scribitur: *Iudicium sine*
 30 *misericordia illi qui non fecit misericordiam. Habens,*
inquit, plenum sacellum apotecam vel orreum nendo
salubriter a colo transferat ad fusum. Et multo
 magis operandum est instanter opus misericordie
 spirituale et notum ex textu quomodo ecclesia egenciori

Verse 20.
 Her readiness
 to help those
 in need.

1. A: Litera L deest.
 Conclusio.

34. B: Nota.

18. B: dixerunt.

20. A in marg.

dat largius de eo quod indiget sed potestatem defen- 10^{5b} L
sionis exercet in paupere.

Verse 21.
She is not
afraid of per-
secution.

Ex istis decimo sequitur quod vir talis matrone 10 M
*non timebit domui sue a frigoribus nivis: omnes
enim domestici eius vestiti sunt duplicibus. Quomodo, 5
inquit Augustinus, timeret dominus de suis domesticis
qui sunt membra talis matrone, cum Romanorum
VIII°, 30 scribitur: Quos predestinavit ipsos vocavit
et quos vocavit ipsos et iustificavit et quos iustificavit
ipsos et glorificavit. Igitur nec Christus nec ecclesia 10
timebit membris suis ex persecucione nivea in qua
refrigescit caritas multorum (ut dicitur Matthei XXIV°,
12), cum omnes de domo ecclesie vestiti sunt duplicibus.
Hoc vestimentum est preciosissimum, cum sit realiter
ipse sponsus. Unde ad Galatos III°, 27 dicitur: Omnes 15
qui in Christo baptizati estis Christum induistis. Illi
ergo qui et predestinantur et virtuose superaddite
operantur, digne laudantes Christum divinitus atque
humanitus, sunt vestiti duplicibus. Heretici autem
presciti qui baptizati sunt, habentes temporaneam 20
graciam baptismalem, et post nude confitentur in
Christo unam simplicem naturam (ut puta, solum
divinitatem vel solum humanitatem, ut Fotiniani et
Manichei) vestiti sunt tamquam servi ecclesie simplici
vestimento, ne fingant se velle perseverare finaliter, 25
si habuerint vestimentum. Sed mali secundum Augu-
stinum vestiti sunt tantum forma sacramenti, boni
vero opere et imitatione finali.*

Verse 22.
She is
splendidly
clothed, having
put on Christ.

Unde pro declaracione ulteriori huius secte ecclesie
undecimo subditur *: *Stragulatam vestem fecit sibi, 10^{5c} 11
byssus et purpura vestimentum eius. Non, inquit
Augustinus, decebat matronam tanti viri nudam in-
cedere vel pannosam, sed ornatam undique preciosis.
Cum enim membra que Christus induit ex clero et*

3. B: decimo deest.

23. A: Fetiniani.

32. A A₁: decebat deest.

34. A: membra.

M 195^e laicis tamquam vestimento qualificato varie sint contexta et matrona ista vestimentum hoc varium in se contexuit, patet quod stragulatam vestem fecit sibi, et cum de utroque membro sint alii virginitate candidi sicut
 5 byssus, alii autem vernantes martirio tamquam purpura, Christus autem amictus sit utroque istorum luminum sicut vestimento, patet quod ipsa induens Christum habet byssum et purpuram vestimenta, sicut et habet de candida anima Christi et eius natura
 10 corporea rubricata.

- 12 Ex istis sequitur duodecimo quod *nobilis in portis vir eius, quando sederit cum senatoribus terre*; oportet enim tam ex parte bonorum quam malorum quod iste cursus finem habeat, et per consequens, oportet
 15 (ut dicitur Isaie III°, 14) quod *vir veniat ad iudicium cum senioribus populi sui*. Unde et Matthæi XXV°, 31 dicitur: *Cum venerit filius hominis in maiestate sua et omnes angeli eius cum eo, tunc sedebit super sedem maiestatis sue et congregabuntur ante eum*
 20 *omnes gentes*. Locus autem iudicii potest propter patenciam et introitum in civitatem duplicem dici porte. Tunc patebit Christi nobilitas primo in forma duplici quoad se ipsum, secundo in totali sua ecclesia sine macula vel ruga quoad suam familiam, et
 25 tercio in expulsionem servi dampnabilis inhonesti, quia eius nobilitas non sinit cohabitationem malefici talis perpetuam nec tantam iniuriam impunitam. Sed cognoscamus quod dictus paterfamilias posuit excre-
 30 scenciam de corpore sue coniugis in cuiuslibet hominis libera potestate. Ideo terciodecimo subinfertur: *Syndonem fecit et vendidit et cingulum tradidit Chananeo*. Syndonem intelligo doctrinam evangelicam qua tamquam lineo vestimento purissimo et subtilissimo animus induatur. Vendidit autem spirituali vendicione,

Verse 23.
Christ will sit
in the gate at
the day of
judgment.

Verse 24.
The linen
garment is
evangelical
teaching.

1. A A₁: sunt. 4. A A₁: sunt. 6. B: amicus. 12. B: quando dederit. 28, 29. excrenciam. A: exc^{am}; B: existentibus. 34. B: autem — ad deest.

cum Luce XIX°, 23 dicitur: *Huius coniugis pecuniam* 195^c **M**
suam dedit ad usuram, et sic vendicio ista est satis
 gratuita, de qua dicitur Isaie LV°, 1: *Venite et emite*
absque argento et absque ulla commutatione vinum
et lac. In usura autem spirituali gratis precium est 5
 datum et donans querit fructum, et sic super excrescen-
 ciam, ut compossideat ad utilitatem datarii et hono-
 rem sui, ymmo (ut recitat Augustinus) cum evan-
 gelizans habeat temporalem mercedem pro sua evan-
 gelizacione, videtur quod sit ratio dati mutui et 10
 accepti. Nam I Corinth. IX°, 11 dicit apostolus: *Si nos*
vobis spiritualia seminavimus, non est magnum si
carnalia vestra metamus. Sed non est contractus
 civilis, cum evangelizans principaliter querit salutem
 populi et non sua, ideo debentur stipendia evangeli- 15
 zantibus non pro commutatione civiliter posses-
 sorum. Oportet ergo quod recipientes hanc syndonem
 dent se ipsos, quia melius est ut pro frumento
 spirituali vendamus nos in servos perpetuos Joseph
 nostro quam pro fame spirituali sub dyabolo pere- 20
 amus; cum enim das te carni, mundo * sive dyabolo, 195^d
 tantum precium das pro voluptate transitoria et pec-
 cato quantum dares pro beatitudine et pro Deo. Ideo
 cum istis attento tedio patet quod in dampnatis est
 stulta mercacio. 25

She gives the
 girdle in
 preaching to
 the heathen.

Cingulum autem tradidit, quando precepta evangelica **N**
 gentibus predicavit; nam Cananei erant infideles ad
 literam et alienigene Israel et postquam sponsus dixit
 suis apostolis: *Ite, docete omnes gentes*, Luce ultimo,
 dicit apostolus Ephesiorum II°, 19: *Iam non estis* 30
hospites et advene, sed estis cives sanctorum et
domestici Dei, quod prefiguravit mulier Cananea de

20. 21. B: pereamus — tantum deest. 23. A A₁: et deest. 30. B:
 Iam non et advene sed; A A₁: et advene deest.

1. Verba Lucae: Et quare non dedisti pecuniam meam ad
 mensam, ut ego veniens cum usuris utique exegissem illam?

N¹⁹ 5³ finibus suis egressa Matthei XV°. Nam ex predicatione
 fidei gentibus exeuntes de gentilitatis errore accincti
 sunt ad precepta domini adimplenda. Et quia hoc
 14 redundat ad profectum ecclesie, ideo decimo quarto
 5 subinfertur: *Fortitudo et decor indumentum eius, et*
ridebit in die novissimo. Nam ex insercione gentilium
 induit ecclesia copiosius dominum Jesum Christum.
 Fortitudo secundum Augustinum signat constanciam
 passionis sanguinee et decor florem castitatis virginee
 10 iuxta dictum superius: *Bissus et purpura indumentum*
eius. Nam hec due virtutes invaluerunt ultra Judeam
 in ecclesia gentium conversarum, et exhinc nimirum
 habebit hec matrona iubileum in die iudicii; nec
 miremur quid scriptura tam crebro precipit nos in-
 15 duere Isaac nostrum, quia notum est quod indumenta
 anime sunt virtutes, Christus autem Dei virtus et Dei
 sapiencia et forma exemplaris extrinseca efficiens et
 finis sine cuius illapsi informacione non est creatura
 aliqua virtuosa. Habitus autem qui sunt qualitates
 20 et forme intrinsece non sunt nisi consuetudines et
 promptitudines ad agendum. Unde Christus illapsus
 membro suo tamquam sibi accidente dicitur et ipsum
 induere et contexens virtutibus sapiencia perornare.
 O 15 Unde sequitur decimo quinto: *Os suum aperuit*
 25 *sapiencie et lex clemencie in lingua eius*. Virtus enim
 que est sapiencia patris illapsa ecclesie fecit eam
 ebullire sapiencia tam secundum actus quam habitus
 virtutis que sunt eius vestigia, et in lingua eius ordinate
 ponitur lex laudandi in suo ordine domini et quod-
 30 libet opus suum. *Prestet nobis*, inquit Augustinus,
in illa constitutis, ipsam laudantibus, illi coherentibus,
cum illa et in illa tamquam matre gloriam suam
expectantibus, ut et nos in timore aperiamus os
nostrum attente et caute et sollicite. Nam I^a. Corinth.
 35 II°, 3 scribit Apostolus: *Cum timore et tremore multo*

Verse 25.
 She gains in
 glory by the
 grafting in of
 the Gentiles.

Verse 26.
 The Church
 is full of the
 wisdom of the
 Father,

13. Codd.: iubilium.

19. In codd.: que sunt.

34. B: accincte et caute.

fui apud vos. Et sequitur: Os nostrum patet ad 19⁵⁴ **O**
vos o Corinthi. Ordinem, inquit, posuit lingue sue,
laudans creatorem et quamlibet creaturam in suo
 ordine, vel pulcrius hoc ordine quo homo amat
 quidlibet non ut aliud sed vere in ordine bonitatis 5
 quo Deus ipsum posuit. Tunc enim vere ipsum diligit
 ut se ipsum; unde signanter mater nostra Canticorum
 II°, 4 de sponso testatur: *Ordinavit, inquit, in me*
caritatem. Sed quia ad illud requiritur noticia philo-
 sophica qua ordines bonitatum rerum secundum 10
 sapienciam cognoscuntur, ideo sexto decimo et ultimo 16
 ita subdit: *Consideravit semitas domus sue et panem*
ociosum non comedit. Qui enim vigilanter considerat
 viam per quam sanctam matrem ecclesiam oportet
 in Deum ascendere, contemplando ipsum ordinate in 15
 suis effectibus, ocio culpabili non vacabit, cum oportet
 eum studiose vigilare ad fores sapiencie increate. Et
 in istis sedecim stat officium matris nostre.

3. Praise of the
matron.

Verse 28.
Her praise is
attested by all
the elect and
by Christ.

Quoad terciam partem Cantici * qua declamatur huius 19⁶ **P**
 matrone preconium, primo sic subditur: *Surrexerunt* 20
fili eius et beatissimam predicaverunt et vir eius
laudavit eam. Testimonium infallibile laudis huius 1
 domine capitur ascendendo a testibus expertis qui
 surrexerunt a miseriis huius vie usque ad testimonium
 viri sui. Ipse enim est veritas increata, Johannis XIV°; 25
 multi enim surrexerunt a purgatorio et a limbo qui
 communicarunt nobis noticiam de beatitudine et gloria
 ecclesie triumphantis, et veritas testatur in facto sue
 transfiguracionis et in verbis sue predicacionis laudem
 sponse Matthei XXV, 34: *Venite benedicti patris mei,* 30
percipite paratum vobis regnum; et sequitur verbum
 laudis: *Esurivi enim et dedistis mihi manducare;*

1. Codd. : apud vos.
19. A in marg. : Tercia pars.

13. Recte : ociosa.

17. A: ad fortes.

31. percipite; in textu Matthaei: possidete.

P 196° *et modo, inquit Augustinus, in paupertate vivimus et cum morimur in paupertate dormimus, sed surgemus et vere ditabimur.* Unde quia pars beatitudinis est
 2 verorum bonorum possessio, ideo secundo subditur
 5 in preconium huius matris: *Multe filie congregaverunt divicias, tu supergressa es universas.* Nam omnia temporalia transeunt et decipiunt quoscunque qui ea preponderanter diligunt. Ideo Matthei VI°, 19 dicitur: *Nolite thesaurizare vobis thesauros in terra, ubi erugo*
 10 *et tinea demolitur et ubi fures effodiunt et furantur, sed thesaurizate vobis thesauros in celo;* et sequitur: *Ubi est enim thesaurus tuus, ibi et cor tuum.* Filie autem vocantur secundum Augustinum heretici pre-
 15 splendet ecclesia sicut lilium inter spinas: *Tales, inquit, spine habent florem sine fructu;* nam existentes ad tempus in ecclesia percipiunt fallaciter fidem et ecclesiastica sacramenta, eo quod eis deficit caritas consummata.
 Q Unde quia tales persepe habundant mundana gloria
 3 et fama seculi propter eius divicias, ideo tercio subditur: *Fallax gracia et vana pulchritudo: mulier timens*
dominum ipsa laudabitur. Nam gracia laudis humane, mundane glorie vel carnalis concupiscencie declinant homines a Deo ad hostem triplicem. Ideo necesse est ut
 25 ista sit fallax gracia, quia abducit a sponso, qui est plenus gracie et veritatis. Vana eciam est pulchritudo quecunque sensibilis, cum non sit pulchritudo nisi propter proportionalem numerum insensibilem increatum, in quo est primo per se et proprie pulchritudo (ut patet cap. *Multe*).
 30 Ideo signanter dicitur vanitas talis pulchritudo sensibilis et potissime temporalis. Unde rectus et per se ordo iniciandi materiam vere laudis est timor domini; ex hoc

Verse 20.
The many daughters are the foreknown who are outwardly members of the Church.

Verse 30.
Outward grace is of no avail.

1. B: eciam modo.

Aug. 6. A: universa.
ut patet 6. *Multe*.

2. In codd.: dormivimus; correxi e textu

26. B: Una eciam.

30. In codd.:

1. Aug. l. c. pag. 191.
q. I, cap. XXXVIII.

29. Decr. sec. pars, causa I,

enim quod caste filialiter timetur sponsus, operatur ^{196^a} Q
mulier predicta totum bonum narratum secundum
dictum ordinem sponso suo, et certum est quod talis
bona operacio non potest finaliter a laude deficere.

Verse 3r.
Her labour in
life shall be
rewarded by
rest in heaven.

Unde quia talem vitam laboriosam imperfectam 5
oportet habere finaliter complementum, ideo quarto 4
et ultimo sic inferitur: *Date ei de fructu manuum*
suarum: et laudent eam in portis opera sua. Quia
nunquam in cursu vie in qua oportuit matrem nostram
de nocte consurgere, pannum texere, egentes pascere ¹⁰
et cetera opera misericordie secundum vitam activam
perficere, non potest esse talis successiva continuacio
in eternum, ideo precipit sponsus pro die finalis
iudicii ut filii ecclesie reciproce dent sibi in quiete* per- ^{196^b}
petua de fructu operum; quod est premium beatificum ¹⁵
meritorum. Nam Luce VI°, 38 scribitur: *Mensuram*
bonam et confectam et coagitatam et supereffluentem
dabunt in sinum vestrum. Beati enim dant beatitu- 1
dinem essencialem in via iniciative ex vi communionis
reciproce promerendo, et dant beatitudinem accidentalem ²⁰
in patria obiective de sua gloria reciproce congau-
dendo, et sic finaliter laus erit unicuique a Deo
secundum numerum meritorum; proporcionaliter enim 2
ut predestinatus ex maiori gracia plus proficit ecclesie,
habebit in portis nedum in die iudicii sed toti mundo ²⁵
perpetuo patulo gloriam ampliozem. Sicut enim opera
dampnatorum erunt in die iudicii et post patulo toti
mundo ad sui confusionem, sic opera beatorum erunt
perpetuo mundo patencia ad sui glorificacionem. Et
patet in parte sententia huius Cantici continentis viginti ³⁰
duas proposiciones secundum numerum literarum
alphabeti ebraici, cuius primus binarius hic in quatuor
est divisus. Inter alia interlocutoria aspersi quod in
preceptis neutris christiane fidei legimus tale.

2. secundum. In codd. sensum. 16. B in marg.: Nota quod beati
(in cod.: bene) dant duplicem beatitudinem. 23. Codd.: meritorium.
33. A A₁: Inter alia — legimus tale deest. 34. B: legius.

CAP. XXI.

A 106^b Fortuna non tantum aridet mihi ut valeam facere aliquod argumentum quod visum est in oculis doctoris valere in materia de rectificatione elemosine occupate a clero per dominos temporales, sed breviter quodcunque argumentum quod feceram dicit generaliter deficere tam in materia quam in forma. Sed revera sic dicere non est solvere, quia sic pica posset solvere quelibet argumenta. Quesivi autem si rex Anglie potest auferre licite atque legitime temporalia a clero suo legio delinquente, et dimissa forma illius questionis vecorditer insoluta, convertit more matrone respondentis querenti *quantum distat Lincolnia* quod sacculum plenum prunis. Rex (inquit) non potest auferre simpliciter aliqua temporalia a clero suo legio delinquente, et quia sensus quem habet de signo isto simpliciter est multis incognitus, ideo specificat eius sensum. Solum (inquit) aufert simpliciter qui auctoritate propria aufert; et quia oportet dicere quod rex habet auctoritatem propriam ad hoc datam sibi a Romano pontifice vel a Deo, ideo oportet ipsum dicere quod solum ille auctoritate propria facit qui non capit illam ab alio. Auctoritas enim que subiectatur appropriate in rege est auctoritas propria, quia aliter nihil sufficeret facere auctoritate propria. Sic (inquit) ille aufert simpliciter bona ab ecclesia qui aufert ab ea omnia bona sua. Rogo videamus primo quam remote dimittitur questio insoluta et videamus secundo quam infundabiliter et extranee fingitur signacio huic signo simpliciter. Nam iuxta hunc sensum nichil potest facere quicquam simpliciter nisi Deus, sed solum secundum quid. Sed cum non sequitur: Creatura facit opus solum secundum quid, ergo facit illud, sed

My opponent says all my arguments fail in matter and form, but he will not meet them.

He says that the King cannot "simply" take away goods from a delinquent clergy; and by "simply" he means: a) the authority must be original;

b) the taking must be complete.

c) According to this only God can do anything simply,

14. B: plenum pravis.

21. A in marg.: De ablacione temporalium.

21. B: tens oportet.

26. A A₁: qui auferret.

31. 32. A A₁: sed bonum secundum.

sequitur evidenter oppositum propter fallaciam secundum quid, et simpliciter videtur quod non est possibile creaturam facere quicquam bonum vel malum, et per consequens, nullus dominus temporalis dedit ecclesie dominium temporale, et per idem non habet quodvis dominium, quia solum daretur sibi, ut haberet illud secundum quid. Nec valet fingere quod iste terminus simpliciter habet sensum predictum, ubi doctor limitaverit, et alibi habet sensum alium, quia non valeret significatio huiusmodi solum fundabilis ex tali auctore. 196^b A

and no one can have made gifts to the Church.

¶ Godt ook Christ from the disciples, but not altogether. Item, iuxta fidem scripture ante ascensionem fuit 2 B

verum quod auferetur ab apostolis Christus qui est sponsus ecclesie (ut patet Marci II°, 20); ex quo oportet consequenter concedere quod Deus pater abstulit simpliciter ab apostolis Christum suum, quia auctoritate propria. Quod videtur nimis extraneum, cum solum ad tempus abstulit eis Christum et solum secundum humanitatem vel partes eius, cum mansit cum apostolis perpetuo non ablatum secundum divinitatem que est tota personalitas sua; ideo secundum modos loquendi philosophorum talis foret ablacio secundum quid, licet fuit vera ablacio. Item, iuxta istam descripcionem nec homo nec Deus posset auferre simpliciter aliquod bonum ab homine; homo non, quia tunc auctoritate propria et non auctoritate Dei sic faceret, quod esse non potest, sicut nemo potest habere auctoritatem ad peccandum. Deus autem si auferret ab homine omnia bona sua, tunc illa ablacione annihilaret ablatarium, quia remanente eo oporteret remanere aliquod bonum suum. Quomodo ergo bonitatem essencialem posset Deus auferre a bono? Per illam Deus ergo non posset auferre bona ab ecclesia

Even God can take nothing from man since he must take everything and destroy man.

6. B: vel haberet. 9. 10. B: valeret signacio. 10. A: ex tali ex auctore; A: ex tali exactore. 11. A in marg.: De ablacione temporalium (Below 196^b without mark of reference). 16. A in marg.: De illa diccione simpliciter quomodo debet intelligi (Above 196^c without mark of reference). 19. 20. B: secundum deitatem.

B 196° vel alia creatura; et revera fingere talem significacionem
 infundabilem ad cecandum regem et regnum quod
 non possunt quicquam auferre a subditis, foret nimis
 supina stulticia, nam ignorancia est percepta. Sic enim
 5 dicerent domini quod non auferunt simpliciter sed
 secundum quid, proporcionaliter ut dederunt, nec
 foret alicubi periculum, quia illa bona non fuerunt
 sua sed solum secundum quid. Melius ergo fuisset
 descripsisse veritatem catholicam et defensionem per-
 10 tinacem, ut declaretur si poterit quod non verificatur
 de rege et regno descriptio predicta de heresi, sed
 ad tedium scole fugitur per ambages. Melius tamen
 foret studere logicam et dicere quomodo debet in-
 telligi iste articulus fidei catholice *ecclesiam sanctam*
 15 *catholicam*, tunc enim non dicerentur tot sentencie
 heretice et sibi ipsis contrarie, ut puta, quod ecclesia
 que ante mortem Christi fuit synagoga cepit post
 mortem Christi. Ista enim non est logica huius mundi
 quod ante mortem Christi non fuit ecclesia et sic de
 20 multis aliis erroribus. O quam gloriosa foret conclusio
 quod nemo potest quicquam auferre a clerico nisi
 iuste, nemo enim potest quicquam auferre a clerico nisi
 auferat illud simpliciter, sed nemo potest quidquam
 auferre simpliciter nisi iuste, ergo conclusio. Si enim quis
 25 aufert aliquid auctoritate propria, cum nemo potest
 habere auctoritatem ad peccandum, sequitur quod nemo
 potest auferre quidquam auctoritate propria nisi iuste.

C Sed ulterius multiplicando inconveniencia dicitur
 quod clericus sciens patronum suum esse dampnatum
 30 debet orare pro eo, ut mitiget eius penam, et allegan-
 tur ad hoc dicta doctorum Prepositivi, Altissidorensis,

Rulers may take
 away
 "secundum
 quid", as the
 goods were
 given;
 indeed we may
 come to the
 logical
 conclusion,
 that all taking
 from the clergy
 is right.
 My opponent
 says that a
 priest may
 pray for a
 patron whom
 he knows to be
 damned.

1. B: signacionem.
 prepositivi Altissidorensis.

24. A A₁: quis deest.

31. In codd.:

31. Praepositivus, natione Lombardus, cancellarius universitatis
 Parisiensis anno 1207. cf. Fabricii Biblioth. med. et inf. aetatis VI,
 315. Altissidorensis, cognomen nonnullorum decretistarum et
 theologorum. cf. Franklin Dictionnaire l. c. p. 51.

Hostiensis in Summa, et specialiter doctor Bonaven-^{196^c} C
ture super IV° Sentenciarum, et ita (ut prius dog-
matizatum est) quod privilegia et possessiones ecclesie
debent in casu defendi per mendacia, ita modo dicitur
quod debet eorum possessio continuari per suffragia 5
dyabolica. Constat quidem ex fide evangelii quod
Iudas est dyabolus, et per idem quilibet perpetuo
dampnatus. Sicut ergo suffragia specialiter facta pro
mortuis sunt suffragia mortuorum, sic suffragia facta spe-
cialiter pro dyabolis sunt suffragia dyabolorum. Unde *^{196^d}
percipiatis quomodo mendax allegacio induxit ad
interpellandum pro dyabolo dampnato speciali suffragio.

This would be
praying for a
devil.

He alleges the
authority of
Bonaventura,
who is against
him.

Rogo notetis quomodo allegatur doctor Bona-
ventura super IV° Sentenciarum procurasse effec-
tualiter pro hac parte; scribit enim super distinc- 15
cionem XLVI^{am} libri quarti sub hac forma: *Videtur*,
inquit, *quod per suffragia aliqua mitigacio fiat damp-*
natis et faciendo quinque rationes pro parte illa
recitat tres responsiones quas reprobat. Prima dicit a
quod *suffragia ecclesie prosunt dampnatis, non 20*
tamen omnibus, quia non valde malis, et istam dicit
fuisse *magistri Prepositivi. Sed ista dimissio pene est*
solum ad tempus (ut quidam dicunt quod omni die 1
Pasche habent omnes dampnati remissionem pene).
Secundi dicunt quod *fit remissio simpliciter non b D*
secundum proporcionem arismetricam sed geometri- 2
cam (ut dicitur de indulgenciis), ita quod non quelibet
operacio eque meritoria eque diminuit de pena eterna,
sed quelibet operacio ecclesie eque meritoria diminuit
proportionaliter de pena quam invenit, ut si meritum 30
ecclesie, ut quatuor diminuit centesimam partem

11. A in marg.: Suffragia pro mortuis si et quomodo prosunt (Above 196^d without mark of reference). 13. B: Beneventure. 16. A in marg.: Quadruplex opinio. 21. In Codd.: istum.

16. Verba Bonaventurae; cf. Bonaventura, Liber IV Sentenciarum, dist. XLVI, Art. I, q. I (Opp. [Ed. Venet. 1754] IV, 1019, 1020).

D 196^a qualitativam pene, tunc quodcunque meritum domini
 diminuit proportionaliter centesimam partem pene
 quam invenit, et ita superest semper divitibus occasio
 impetrandi indulgencias, tam pro vivis quam mortuis,
 o tam existentibus in purgatorio quam dampnatis. Tercia
 opinio dicit quod *suffragia ecclesie non prosunt*
dampnatis vel ad liberationem totalis pene nec ad
ablacionem partis pene diminuendo vel mitigando,
 puniens ne tantum puniatur, *sed fortificando punitum*
 a *ut melius et tollerabilius sustineat.* Sed reprobat
 hiis tribus opinionibus sequitur doctoris sententia in
 hec verba: *Ideo, inquit, est aliorum opinio communior*
et verior quod suffragia dampnatis non prosunt, nec
ecclesia intendit orare pro eis. Et si sophista instet
 15 quod quilibet istarum opinionum est tunc vera, patet
 quod doctor intelligit quod quilibet aliarum est vera
 secundum partem, vel negative non est vera. Ista
 vero eis contradictoria est vera totaliter. Et con-
 sequenter respondet ad quinque argumenta facta in
 1 oppositum: Primum est ex dicto beati Augustini,
 Enchiridion CX^o, dicentis quod *quibus mortuis*
prosunt suffragia ecclesie vel prosunt ut plena
fiat remissio vel ut tolleracior fiat eis dampnacio. Ex
 quo videtur quod pena dampnati poterit mitigari.
 25 *Dicendum, inquit, quod non intelligitur de dampnacione*
facta in inferno, ubi nulla est redempcio, sed in
purgatorio, ubi dupliciter illis prosunt: vel statim
liberando, ut eos qui parum habent de cremabili vel
mitigando quoad eos qui gravius peccaverunt. Et
 30 eandem responsionem tenet sanctus Thomas super

8. A A₁: diminuendo vel mitigande.

21. In codd.: Euch. CXII.

25. A in marg.: Responsio.

28. A: ut eis. A in marg.: Dampnacio capitul dupliciter.

Damnation is
 used in two
 senses and may
 be only to pain
 in purgatory.

21. Aug. Enchir. cap. CX. Opp. tom. VI, pag. 238. Cf. Bona-
 ventura l. c. Opp. IV, 1019. 25. Bonaventura l. c. Opp. IV,
 pag. 1021.

IV°, distincione XLVI^a, questione prima. *Dampnacio*, 1 **D** inquit, *quandoque large accipitur pro deputacione ad* 196^a *penam quancunque, ut Luce XXIII°, 40 dicit beatus: Latro, tu in eadem dampnacione es; quandoque vero* 2 *accipitur stricte pro deputacione ad penam perpetuam,* 5 *ut Matthei XXV°, 46: Ibunt hii in supplicium eternum;* et ista significacio est famosior. Et istam respon- sionem tenet Ostiensis in Summa sua, libro quinto, De Penitenciis et Remissionibus, secundum quod anime defunctorum, et exponitur dictum Augustini, XIII^a, 10 q. II^a *Tempus*. Glossa autem que dicit quod papa dispensat contra Deum male exponit contrarie Hostiensi.

Argument from
a saying of
Augustine's:

Secundo arguit doctor ex alio dicto * beati Augu- 2 **E** stini dicentis de pena Arrii quod non est determinata, 197^a quia augetur secundum quod peccatores suo errore 15 multiplicantur, sed Deus pronior est ad miserendum quam ad puniendum. Ergo si in statu dampnacionis potest eorum pena augeri, potest et minui. *Dicendum*, inquit, *quod non est simile, quia remissio debet fundari in fundamento caritatis, sed Arrius continue habet* 20 *malam voluntatem sed non caritatem*. Tercio arguit 3 sic: Impossibile est multorum preces non exaudiri, sed ecclesia orat pro omnibus fidelibus qui moriuntur; de quibus constat multos dampnari. Ergo si ecclesia non frustra orat, oportet omnes fideles salvari. 25 *Dicendum*, inquit, *quod si constaret ecclesie aliquem esse dampnatum, non oraret pro eo*. Et quantum ad formam ac materiam ulteriorem istius argumenti patet inferius. Quarto arguit doctor sic: *Plus placet* 4 *Deo pena quam quis sustinet voluntarius quam alia* 30

from the
Church's
praying for all
the departed.

7. B: ista signacio. 18. A in marg.: Responsio. Argumenta quod omnes salvabuntur et soluciones (Above 197^a without mark of reference).
26. A in marg.: Responsio. 30. A: quis tinet.

1. Thomae in IV. librum Sentenciarum dist. XLVI, q. II. Opp. tom. X (Edit. Paris. 1660), pag. 707. 10. Decr. sec. pars, causa XIII, q. II, cap. XXIII. 18. 26. Bonaventura I. c. pag. 1021.

E 197^a *quam quis sustinet invitus, sed dampnatus penam sustinet invitus.* Sed vir iustus in casu penam sustinet voluntarius pro dampnato, ergo vir iustus superstes plus solvit Deo pro dampnato voluntarie paciendo, quam dampnatus sufficeret solvere pro se ipso. Ergo si Dei iusticie satisfactum est pro eo quod minus placet, Dei misericordia acquireretur pro eo quod magis placet. *Dicendum, inquit, quod verum est, cum Deus remunerat virum iustum qui pie et conditiona-*
 10 *liter orat pro defuncto dampnato.* Sed (ut dicam posterius) talis orat realiter pro se ipso et solum pro capacibus. Ideo dicit doctor, eo quod pena voluntaria non potest assumi nec acceptari pro eo qui non
 5 habet caritatem. Quinto arguit doctor sic: *Talis iustus*
 15 *punit se meritorie pro dampnato, ergo Deus acceptat hanc penam pro illo.* Sed Deus non bis punit in id ipsum, ergo oportet quod dampnatus habeat mitigationem pene. Patet ex significacione proximi argumenti quod iustus punit se pro merito suo atque ecclesie
 20 et non pro salvacione talis dampnati.

F Sed ulterius querit doctor utrum fiat mitigacio pene dampnatorum ex pietate misericordie divine. Et
 1 arguit primo quod sic per illud Psalmi LXXVI, 10: *Numquid obliviscetur misereri Deus aut continebit*
 2 *in ira sua misericordias suas?* Secundo per hoc quod peccans mortaliter offendit Deum a quo est omne bonum, ergo meretur amittere omne bonum; cum
 ergo Deus non adnichilat eum, videtur quod Deus
 3 misericorditer punit eum. Tercio per hoc quod, eo
 30 ipso quo quis peccat offendit in ordinem, et per consequens meretur statim ordinari ad penam, cum ergo Deus expectat eius conversionem et non statim

4. Voluntary atonement is better than involuntary; so the suffrages of the pious atone more than the pains of hell.

5. God accepts the atonement.

Answer: The profit is to the Church, not to the damned.

The doctor argues that God's mercy extends to the damned.

1. A: quis tinet. 8. A in marg.: Responsio. 18. B: signacione. 19. A in marg.: Responsio. 21. A in marg.: Questio bona.

8. Bonaventura l. c. pag. 1021. 21. Bonaventura l. c. 25. Et sequencia ibidem in secunda quaestione (pagg. 1021, 1022) mutatis aliquot verbis invenies.

God's mercy
works in
fixing their
punishment,
not in lessening
it afterwards.

St. Thomas
also declares
the damned
to be beyond
our aid.

dampnat eum, videtur quod pietas Dei se extendit ^{197^a} **F**
ad dampnabilem. Quarto per hoc quod peccans ⁴
offendit in infinitum bonum, ergo meretur infinitam
penam, quam cum Deus non infligit, sequitur quod
Deus misericorditer punit quemlibet peccatorem. Sed ⁵
doctor respondet concedendo consequens: *Dicendum*, ¹
inquit, *quod mitigacio pene dampnatorum dupliciter*
potest intelligi, aut quantum ad taxacionem et inflic-
cionem pene; et sic indubie est pene mitigacio in
inferno, quia illa mitigacio non est nisi mitis et ¹⁰
misericors perpetue pene deputacio. Sed secundo modo ²
potest intelligi mitigacio post pene taxacionem et
infliccionem, et hoc modo nulla cadit mitigacio a divina
*miserecordia. Et rogo scolam * hic vigilanter attendere* ^{197^b}
si non sit fictum mendacium adducendo testimonium ¹⁵
huius doctoris in aliquo, cum tam manifeste con-
trariatur dicenti quod ecclesia debet orare pro damp-
natis in inferno, ut pena eorum fiat remissior. Unde
sanctus Thomas (ubi supra) recitando tres opiniones
erroneas imponit terciam Altissidorensi dicenti quod ²⁰
dampnati non suffragantur per diminucionem vel
interrupcionem pene, sed per confortacionem patientis,
sicut si homo portaret grave onus et facies sua per-
funderetur aqua, confortaretur, licet onus in nullo
sit levius. *Est*, inquit sanctus, *predicta opinio presump-* ²⁵
tuosa, ut puta, sanctorum dictis contraria et vana,
nulla auctoritate fulcita et nihilominus irrationabilis,
quia dampnati in inferno sunt extra vinculum caritatis,
secundum quam opera vivorum continuantur defunctis.

Et post respondet ad quintuplex argumentum per **G**
quod probaretur ficta sententia, et patet primum
commentum mendacii et repugnancia testium adduc-

4. B: sequitur Deus.
torum dupliciter accipitur.
codd.: Altissidorensi.

5. A B in marg.: Mitigacio pene dampna-
torum dupliciter accipitur.
7. A in marg.: Responsio. 20. In

G 197^b torum. Si (inquam)liceret de testibus mendacibus colare
 commentum in quo erraverint, patet quod sententia
 summe heretica posset colligi nedum ex sententia
 dyaboli et membrorum suorum, sed ex sententia
 5 doctorum catholicorum. Dyabolus enim ex arte men-
 daciï inmiscet sepe cum mendaciis veritatem, igitur
 quando rite capitur unus doctor in testem, supponi
 debet quod non sit contrarius illi in eodem libro
 et eadem materia cuius sententiam testaretur, etsi
 10 arguatur quod ego sim in eadem dampnacione, cum
 allego pro una suppositione quam supposui totum
 mundum, et constat quod mundus est mendax et
 proditor. Talia autem argumenta non sunt digna ut
 remittantur in vicum scholarum examinanda sophistis,
 15 sicut conclusio supradicta que ponit quod eadem
 ecclesia in numero que ante mortem Christi fuit
 synagoga incepit post mortem Christi, sed brasiatri-
 cibus Oxoniensibus mittenda est ista argucia examini
 concludens ex particularibus particulare eis impertinens,
 20 sicut replicacio qua dictum est quod non valet fingere
 hoc vel illud mitti debet grammaticis. *Ego*, inquit,
valeo hoc fingere (nam sicut sunt multi mundi, sic
valet) est equivocum iuxta grammaticos sic loquentes:
Qui valet ille potest, et qui valet hic validus est; im-
 25 personale nunc personale notatur. Quid ergo totum
 genus hominum iudicare potest de istis arguciis?

My opponent's
 arguments are
 frivolous.

H Secundum commentum mendaciï est de caractere
 ordinis quod solum sacerdotibus imprimatur, et alle-
 gatur in testimonium huius ficticie Bonaventura super
 30 dist. XXIV^a, quarti Sentenciarum; et per illud men-
 dacium dicit se tollere supposicionem quam supposui

He alleges the
 authority of
 Bonaventura
 as to the
 "stamp" of
 priesthood.

18. In codd.: Oxoñ.
 lidus sit; B: validus fit.

21. In codd.: in quia.

24. A A₁: va-

27. A in marg.: Secundum commentum.

27. Comp. cap. XIX, p. 441. 30. Cp. Bonaventura Lib. IV.
 Sent. dist. XXIV, pars II, Art. I, q. I. Opp. IV, pag. 650.

describendo clericum. Ostenditur autem illud men- 197^b H
dacium ex veritate scripture doctorum.

But Bonaventura rejects two forms of his theory as to orders.

Querit autem primo utrum in omnibus ordinibus
caracter imprimitur et, probando quod sic, per quadru-
plex argumentum recitat duas opiniones quas reprobat; 5
quarum prima dicit quod *caracter in solo ordine* 1
sacerdotali imprimitur, in ordinibus autem inferioribus
solum fit dispositio ad sacerdotalem characterem, sed
hoc dicit esse falsum. Cum in ordinibus sacris in-
ferioribus fiat segregacio perpetua clericorum a laycis, 10
ideo manifestum est quod limitacio in illis ordinibus
est vel requirit clericalem characterem. Secunda opinio * 197^a 2
quam reprobat est quod *caracter imprimitur in omni-*
bus ordinibus sacris, sed non in inferioribus, quia
isti et non alii possunt laicis commisceri; sed cum 15
nullus ordo sit iterabilis et quilibet habeat aliquid de
ratione sacramenti, videtur quod in quolibet sit ali-
quid quod habeat rationem rei et signi perpetui; hoc
and favours a
contrary view. *autem characterem dicimus. Ideo est tercia opinio pro-* 3
babiliior quod in omnibus ordinibus caracter imprimitur 20
sicut rationes ostendunt expresse. Cum enim caracter
sit signaculum expressum, distinctivum et perpetuum
et Christo configurativum, et hoc est in omnibus ordini-
bus, non dubitandum est in omnibus characterem
imprimi. 25

Bonaventura's opinions shown by quotations.

Et consequenter respondet ad obiectum quadruplicem.
Ad primum quo sic arguitur: *Caracter est signaculum* 1
spirituale, ergo in illis solis imprimitur in quibus
datur aliqua potestas nova et spiritualis, sed potestas
omnium ordinum inferior est corporalis, ut aperire 30
ostium vel custodire, prophetias dicere, candelabra

5. A in marg.: Duplex opinio. 6. A in marg.: De caractere
ordinis (Below 197^b without mark of reference). 9. A in marg.:
Bonaventura. 22. Codd.: distinctum . . . configuratum. 26. A B in
marg.: Quadruplex argumentum.

6. Seqq. e Bonaventurae libro IV. Sent. deprompta sunt. Cf.
1. c. 651.

H 107^e deferre, ergo in istis nullo modo imprimitur character.

Dicendum, inquit, quod omnibus ordinibus datur potestas vel spiritualis de se vel ad spirituales ordinans. Unde potestas hostiarii est ad admittendum
5 homines ad divinum sacrificium, potestas lectoris non solum ad excitandum auditorem exteriorem, verum etiam interiorem, et sic de aliis.

I 2 Secundo sic arguitur: Character est signaculum quod respicit vel habet imprimi in ymagine ad configu-
10 randum ipsam Deo; sed actus quorundam ordinum solum sunt circa ministeria inferiora, ergo cum talia non spectant ad configuracionem huius, videtur quod in illis nullus character imprimitur. Dicendum, inquit, quod character ordinis ut conservativus animam
15 configurat Deo secundum ymaginem quasi assimilata Deo, quod potissime fit in ordine supremo, vel dicendum quod magis proprie configuratur tale signaculum Christo. Unde cum Christus triplex habuerit officium, scilicet ministri in agendo, pugilis in paciendo,
20 redemptoris in moriendo, triplex fuit sacramentum secundum quod homo configuratur sic Christo tripliciter; unde tantum est triplex sacramentum in quo fit characteris impressio. Nam baptismus configuratur morienti et redimenti, unde sepelitur homo in mor-
25 tem. Confirmacio vero configuratur paciendi et pugnant, ideo signum crucis fit in fronte. Sed ordo configuratur ministranti et operanti, sicut magister ostendit in litera, et quia in omnibus ordinibus configuratur clericus Christo secundum plus et minus,
3 ideo in omnibus illis character imprimitur. Tercio sic

2. A in marg.: Responsio.

15. A in marg.: Responsio.

18. In

codd.: habuit.

22. A in marg.: Tantum in tribus sacramentis character

imprimitur.

28. A in marg.: Utrum in singulis ordinibus character

imprimitur (Below 197^e without mark of reference).

14. Bonaventura l. c. ut est conservantis animam.

27. 28. ma-

gister ostendit. Bonav. l. c.: sicut recte ostendit.

arguitur: *Caracter est signum indelebile; ergo si* ^{197° I} *collocat hominem in aliquo statu, impossibile est ab illo statu recedere, quin fiat contumelia sacramento, sed in minoribus ordinibus constituti possunt licite redire ad laycum, ergo in eis caracter non imprimitur.* ⁵ *Dicendum, inquit, quod caracter omnium ordinum manet in anima sive revertentis ad laicatum sive morientis ut signaculum distinctivum et hoc vel ad gloriam si bene usus est, vel ad ignominiam si male.*

Quarto arguitur per hoc quod caracter est signa- ⁴ *culum perpetuum, manens in anima separata, ergo non debet imprimi nisi ad actum perpetuum; sed actus ministerialis istorum ordinum inferiorum non est perpetuus. Ergo etc. Dicitur, inquit, quod non oportet ut maneat semper quantum ad usum mini- ¹⁵ sterii quod iste usus vel abusus convertitur in premium vel mercedem. Unde secundo querit et tenet quod in diversis ordinibus diversi imprimuntur characteres distincti, et hoc specificè, sicut ordines, ut oportet eum dicere, et arguendo quadrupliciter ad oppositum * ^{197° I} respondet. *Dicendum, inquit, quod inter opinantes in omnibus ordinibus esse characterem duplex opinio esse consuevit. Quidam enim dicere volunt quod omnes ordines in uno caractere uniuntur; differunt tamen secundum maiorem implecionem et minorem, ²⁵ sicut si sigillum imprimatur in cera tenui, deinde forcius vel amplius, paulative procedendo secundum plus et plus quousque perveniatur ad statum perfectum. Si autem queras que sit ratio talis impressionis, respondeo breviter quod hoc est propter ³⁰**

6. A in marg.: Responsio. 8. A A₁: signaculum destitutum;
B: distinctum. 13. B: ministralis. 14. A in marg.: Responsio.
17. A in marg.: Opinio. 18. B: diversis imprimuntur. 23. A in
marg.: Duplex opinio. 25. A in marg.: Prima.

25. Bonav. l. c.: minorem complexionem.

I 197^d *caracteris imperfectionem; et tripliciter reprobatur istam opinionem satis vivaciter.*

K a *Primo, inquit, si hoc esset, tunc esset impossibile promoveri ad sequentem ordinem dimisso priori; quod est*
 b *contra iura. Item, tunc non esset differentia inter ordines nisi secundum maius et minus; quod est manifeste falsum, cum potestates in diversis ordinibus sunt ad diversa*
 c *ordinate. Et tercio, si caracter sic susciperet magis, per idem posset suscipere minus, et per consequens*
 10 *foret debilis, et per idem characteres aliquorum sacramentorum magis et minus reciperent, ut dicatur baptizatus vel confirmatus magis et minus; quod est*
 d *omnino inconveniens. Ergo et posicio. Alia possunt fieri argumenta quod per idem caracter baptismi*
 15 *crecere posset ad qualemcunque characterem. Oportet enim in casu concedere quod duorum acolorum caracter sacerdotalis fuit impressus in uno, et in alio non, posito quod alter cresceret in posterum in sacerdotem et alter maneat tantum acolitus, et foret*
 20 *confusio in sacerdocio secundum magis et minus. Ideo dicit secunda opinio melius quod in diversis ordinibus imprimuntur diversi characteres, eo quod non solum qui ad Dei cultum assumuntur, distinguuntur ab aliis, ymmo inter ministrantes est ordo*
 25 *atque distinctio, et ulterius gradus illi et potestates ministrandi, si simul dantur, nunquam auferuntur, eciam si ad altius ministerium elevatur qui in minori ministraverat; et ideo in diversis ordinibus diversa sigilla debent imprimi secundum que nobis*
 30 *diversitas potestatum ministrandi et perpetuitas innotescat; tale autem signaculum est caracter.*

2. A A₁: satis vivaciter deest.

11. B: reciperent — minus deest.

21. A in marg.: Secunda opinio.

26. B: sed simul. A A₁: licet

semel. Ibidem codd.: eciam si alterius. Correx.

30. B: peccatum

ministrandi.

Ideo in diversis ordinibus imprimuntur diversi ^{107^d} L
 characteres, et concedende sunt rationes hoc osten-
 dentes. Ad primum in oppositum quo sic arguitur: 1
 in sacramento baptismi non imprimitur nisi unus
 character; similiter in sacramento confirmationis, 5
 ergo pari ratione in sacramento ordinis. Dicendum,
 inquit, quod non est simile pro eo quod non ponit
 ita diversitatem, sicut ponit ordinis sacramentum
 quod de sui ratione implicat diversitatem graduum.
 Ad secundum quo sic arguitur sacramentum ordinis 2
 essentialius respicit characterem quam aliquod aliud
 sacramentum in quo character imprimitur; si ergo
 ordo unum est sacramentum quantumcunque pluri-
 ficetur, videtur quod unus character in eo imprimitur.
 Dicendum quod verum est, sed non nisi prout com- 15
 paratur ad ulterius signaculum. Sicut ergo una
 litera est scripta et due et tres et quattuor, et tamen
 multarum literarum aggregacio ad unam sententiam
 exprimendam non est nisi una scriptura: sic in
 proposito intelligitur quod omnis talis figuracio 20
 ordinatur ad hoc quod ei inscribatur signaculum
 secundum quod homo Dei minister perfectus esse
 iudicatur, et cum sacramentum dicat quid ad alterum,
 et etiam characteres uniuntur secundum quid ad
 alterum, ideo plures characteres unum faciunt sacra- 25
 mentum. Tercio sic arguitur: Si plures characteres in 3
 eadem anima imprimuntur, aut ergo differunt specie
 vel solum numero; non secundo modo, quia oportet
 recipiens denudari a natura rei recepte, nec primo
 modo, quia ex diversis secundum formam * et speciem 108^a
 manentibus non fit unum nisi unum materiale. Ad
 illud dicendum, inquit, quod dupliciter est loqui de

6. A in marg.: Responsio.
 marg.: Responsio.

13. 14. B: purificetur.

15. A in

20. sciencie figuracio in codd.

23. A A₁: Sed quidem secundum

quid — characteres deest; ibid. Sed quidem ad alterum in codd.

27. A A₁:

ac ergo differunt.

31. B: unum sit.

31. 32. Ad aliud in codd.

32. A in marg.: Responsio.

L 108^a *caracteribus vel in se vel prout uniuntur in unitate et integritate subiecti. Si in se, sic differunt, sicut diverse species numeri, si secundo modo, tunc sicut binarius et quaternarius constituunt senarium et habent 5 rationem partis constitutive et complementum ponitur in senario, sic intelligendum est in proposito suo 4 modo, licet non sit omnino simile. Quarto arguitur per hoc quod natura non facit per plura quod facere potest per unum, ergo autor nature non 10 imprimit in ordinato multos characteres, cum solum unus sufficit, sicut evenit in baptismo. Que ergo necessitas ponendi in ordine tam distinctos characteres? Dicendum, inquit, quod hoc verum est, quando aliquid potest per unum ita complete fieri ut per plura; hoc 15 autem non fit in proposito pro eo quod oportet ordinatos non solum distingui ab aliis, sicut fit character baptismi, sed oportet ipsos distingui plus quam materiali differentia in se ipsis.*

M Expargiscat rogo auditorium et consideret si iste 20 locus et sermo doctorum dat efficax testimonium ad fantasiandum quod solum in ordine sacerdotali character imprimitur, cum tam spissim manifeste testatur oppositum. Et revera homo cui ars menciendi non foret laudabilis verecundaretur de tam patente mendacio. Ille autem 25 qui vel intenderit omnia dicta sua capi yronice vel mendacium sibi ascriberet ad honorem, daret occasionem ut non credatur amplius allegacioni vel testimonio suo eciam quicquid iuraverit. Ex primo igitur commento colligitur quod doctor iste vel falsificat multipliciter 30 testem suum, vel quod testificacio sequens sit omnino mendosa et nimis inutilis, cum ipse et testis suus tam crebro et tam patule contradicunt. Quomodo queso invocarem racionabiliter suffragium testimonii

These quotations enable us to estimate our opponent's power of lying.

Bonaventura either contradicts himself; or is falsely alleged.

4. In codd.: ternarius.

6. A A₁: sicut intelligendum.

13. A in

marg.: Responsio.

16. In codd.: distigui.

20. A A₁: logicus

et sermo.

28. B: primo ergo.

In either case he
is valueless as
an authority.

doctoris in eadem opinione et eodem libro quem in 198^a **M**
eadem opinione implico cencies esse mendacem? per
inde quidem foret allegandus dyabolus in testem
sentencie, cum notum sit quod ex cautela et subtili-
tate ingenii plurima vera dicit. Et hec ratio quare 5
quietor in allegacione scripture que mentiri non
poterit et sanctorum doctorum quorum sentenciam
volo ex integro sustinere. Alios autem doctores nolo
sic allegare nisi arguendo ad hominem, cui foret
talis doctoris testificacio argumentum, et sic allegarem 10
contra mendacem oratorem dyaboli ipsum patrem
mendacii, sed non ut sit mihi testis ydoneus.

In isto autem secundo commento absque tergiver- **N**
sacione patet primo mendacium allegantis; patet secundo
quod non solvitur argumentum quod feci supponendo 15
descripcionem clerici, per hoc quod mendaciter allegatur
quod solum in sacerdocio character ordinis imprimatur;
et tercio quod ista sententia conviccionis mendacii
foret medium doctori isti mihi et aliis cavendi caucius
de mendosis allegacionibus in futurum. 20

Scola quidem mendacii est per se a Deo et tota
ecclesia detestanda dicente venerabili Anselmo primo:
Cur Deus homo cap. XII°: *Non, inquit, sequitur si*
Deus vult mentiri, iustum est mentiri (supple si non
ex possibili), *sed potius sequitur dominum illum non* 25
esse. Nam nequaquam potest velle mentiri voluntas,
nisi in qua corrupta est veritas, ymmo que deserendo
veritatem corrupta est. Quid ergo sequitur ex ista
responsione mendacii? Revera mendacium mendacio
cumulatum. 30

Tercium commentum est ficcio * testimonii sancti 198^b
Thome quod in solo ordine sacerdocii vel suo sub-

22. A in marg.: Anselmus; in codd. cap. X.
ex non possibili.

32. A in marg.: S. Thomas.

24. 25. Recte: si

22. Anselmi Opp. tom. I, pag. 80.
Sent. Opp. tom. X, pag. 442.

32. Thomae lib. IV.

- N 19^{8b} dito caracter ordinis est impressus, et limitatur locus
 super distincione XXIV^a quarti Sentenciarum; et indubie
 tractat istam sententiam ibidem, questione secunda,
 articulo tercio, recitandoque tres opiniones, ut doctor
 5 Bonaventura; quarum prima dicit quod in solo ordine
 sacerdotali caracter inprimitur; secunda quod in solis
 sacris ordinibus, *sed hoc*, inquit, *iterum nichil est.*
Unde, inquit, *cum caracter sit signum distinctivum*
ab aliis, oportet quod in omnibus ordinibus inprimatur,
 10 *cuius eciam signum est quod oportet quod characteres*
perpetuo maneant et nunquam revertentur. Et re-
 spondet ad tria argumenta in oppositum, sicut supra.
 Et patet quod nec hoc est conveniens testimonium
 ad probandum solum in ordine sacerdotali caracterem
 15 esse impressum, cum militat directe in oppositum; et
 revera cum mendacium in castris armorum corporalium
 tamquam eis contrarium sit oditum, (ut patet Macha-
 beorum VII°), multo magis in castris scolasticis in
 quibus militarent solum pugiles veritatis.
- O Sed instatur tripliciter: Videtur enim primo quod
 1 uterque istorum doctorum ponat caracterem omnino
 indelebilem, ego autem dixi superius quod caracter
 aliquis est tantummodo temporalis. Hic dico quod
 neuter eorum est mihi autenticus. Ideo non allego
 25 eos nisi arguendo ad hominem. Dico tamen quod
 glossari possunt intelligendo per caracterem esse vel
 fuisse deputatum ad aliquod sacrum ministerium in
 sancta ecclesia, et hoc non potest desinere esse, et
 ideo dicit prior doctor quod caracter manet perpetuo
 30 in officio vel premio; nam in predestinatis manet
 post miliciam quod illi fuerunt deputati ad officium

Again my
 opponent quotes
 St. Thomas
 who is also
 adverse to him.

These doctors
 are alleged
 against me, but
 I do not admit
 their authority.

10. A A₁: quod careat; careat extinctum.
 obieccio. Responsio. Auctoris sententia.

20. A in marg.: Triplex

8. Bonaventura lib. IV. Sent. dist. VI, pars II, art. I, quaest. IV
 et dist. XXIV, pars II, art. I, quaest. I, Conclusio Opp. tom. IV,
 pag. 651.

temporale propter cuius complecionem perpetuo pre- 198^b O
 miantur, sicut in prescitis manet perpetuo quod ipsi
 perpetuo puniuntur propter abusum sui officii, et ad
 istum sensum omnis character manet perpetuo in officio
 vel mercede. Ego autem loquebar de caractere ut dicit 5
 simpliciter deputationem ad officium, nec credo quod
 ex scriptura vel ratione improbabitur sensus iste. Non
 enim est character talis una res que poterit per se
 esse, sed subiectum taliter se habere. Sed secundo 2
 videtur quod in omni homine, et per consequens in 10
 omni ordine character imprimitur, et sic reges et
 milites haberent gloriosum characterem correspondenter
 ad suum ordinem. Hic dico quod extense loquendo
 de caractere (ut supra) est conclusio concedenda, nam
 omni homini deputat Deus officium ad profectum 15
 ecclesie. Ideo cum oportet omnem hominem esse ser-
 vum Christi vel agendo vel paciendo, omnem hominem
 oportet portare de secta sua uno modo vel alio. Nec
 credo aliquem infringere quin, sicut milites spirituales
 Christi habent characterem sui officii, sic et reges ac 20
 milites corporales (ut patet inferius). In tribus tamen
 sacramentis specialiter character imprimitur, scilicet
 baptismo, confirmatione et ordine, que tria sacramenta
 sunt initerabilia ut officia characterum indelebilia quoad
 effectum vel fructum. Nam in baptismo recipit servus 25
 Christi distincionem ab omnino infidelibus, in con-
 firmacione roboracionem sue milicie, in ordine vero
 recipit singularem limitacionem supra laicos ad mi-
 nisterium sacramenti. Et ita doctores palliant descrip-
 ciones et applicant scripturam ad sensum quem 30
 asserunt, ut patet de caractere, de ordine et ceteris
 que vix habent corticem apparencie ex scriptura, ut
 ordinem militarem dicunt non habere characterem,
 quia ille ordo non limitatur ad differenter a laicis
 ministrandum ecclesiastica sacramenta (de quo alibi). 35

The "stamp"
 or character is
 not a thing, but
 a relation.
 Every rank has
 its character.

Yet three
 sacraments:
 baptism,
 confirmation
 and orders
 imprint the
 character in a
 special way.

13. A in marg.: Responsio.
 character imponitur.

21. A in marg.: In tribus sacramentis
 24. A: indelibilia.

P 3 Sed tercio dubitatur quomodo illi characteres ordinum
 198^b unum constituunt. Et dicunt doctores predicti, quod
 nec sunt partes quantitative ordinis nec partes subiective
 198^c sed partes potestative, * ut patet prioris doctoris super
 5 d. XXIV^a, ita quod ordines inferiores habent potestatem
 a sacerdocio ad quod finaliter ordinantur. Sicut ergo
 senarius constat ex partibus suis aliquotis que non sunt
 partes eius quantitative, sic sacramentum ordinis constat
 ex suis partibus, sed illud latinum videtur multis dif-
 10 ficile. Nam signato Petro qui vicissim assumpsit septem
 ordines et maneat modo cum illis omnibus, patet quod
 si quilibet eorum fuit sacramentum quia ordo, per idem
 quilibet eorum est modo sacramentum quia ordo. Nam
 eiusdem rationis est quilibet eorum cuius foret quilibet
 15 huiusmodi per se sumptus, sed tunc foret ordo et
 sacramentum, ergo et modo. Si enim quilibet eorum
 sit ordo, ergo vel idem ordo in numero qui posterior,
 vel alius non idem in numero, quia sic foret ydempti-
 ficacio numeralis, et si alius, tunc forent septem ordines,
 20 et per consequens, cum quolibet multitudo priorum
 constituit unum ordinem, forent quatuordecim vel
 plures ordines distincti specificè. Nam sicut ordo in-
 ferior et ordo superior sunt disparis speciei, sic ordo
 sacerdotii constans ex sex ordinibus precedentibus
 25 et ordo sacerdotii simplex non habens partes vel
 causas huiusmodi forent disparis speciei, sicut simplex
 et compositum. In isto videtur mihi primo notandum
 1 quod ordo sumi potest tripliciter satis equivoce. Primo
 analogice pro gradu in quo Deus ordinat quicquam
 30 constitui ad pulchritudinem universi, et sic quilibet
 res habet suum ordinem in tantum quod necesse est

Difficulties as
to the grades
of orders.

Either all
orders are
identical, or
there are
numerous
orders speci-
fically distinct.

I think
orders may be
taken in three
senses;
a) as the
position which
God assigns to
each thing.

4. A A₁: ut — potestatem deest. 7. A in marg.: Hec est sen-
tencia auctoris de potestate et caractere ordinis continue infra (Above
198^c without mark of reference). 10. A in marg.: Casus. 29. A B in
marg.: Nota quod ordo tripliciter accipitur. 31. B: habet ordinem.

5. Cf. Thomae Lib. IV. Sent. I. c. pag. 424.

peccatores ex hoc quod dissolvunt ordinem debitum ad ^{198°} P
quem ex institutione primaria ordinantur subire ordinem
puniendi, sic quod (ut multis videtur) peccatum in
quantum bonum habet rationem ordinis quoad penam,
quia ordo et bonum quoad consequenciam convertun- 5
tur, unde congregaciones hominum in quibus ordi-
nacio est unio vocantur ordines secundum quamdam
excellenciam inferioribus exemplarem (ut dixi alias).

b) as a rank
assigned by
God to clerics
for ministering
sacramentally;

Secundo modo accipitur ordo pro gradu a Deo 2
limitato clerico ad differenter a laycis sacramentaliter 10
ministrandum, et sic sunt septem ordines scilicet
hostiarius, ceroferius, lector, exorcista, subdyaconus,
dyaconus et sacerdos (de quibus dixi superius). Illi autem
ordines quandoque sumuntur limitate pro caracteribus
subiectatis in anima et quandoque respiciunt signacula 15
sensibilia extrinsecus distincta, cuiusmodi sunt ratio
capitis et barbe cum similibus signis humanitus insti-
tutis. Isti autem sensibiles characteres non sunt ordo
clericalis, quia sic continue variarentur ordines ad
crementum, decrementum vel aliam variacionem isto- 20
rum signorum, et barbitonsor vel alius laycus fre-
quencius conferret ordines; quod foret ridiculum.
Ideo necessitantur loquentes ponere ordines subiectari
in anima. Ex quo patet quod anima est persona que
est ordinatus, ut puta, diaconus vel sacerdos. Iste ergo 25
ordo manet quietus in anima corrupto episcopo.

and such orders
are in the soul.

c) as the sensible
sacrament of
ordination by
the bishop.

Sed tercio modo sumitur ordo pro sacramento sensibili 3 Q
quod est ordinancia episcopi ad sacrum officium supra
laycos in ecclesia ministrandi, et si res abscondita
huius sensibilis sacramenti est ordo vel character in- 30
sensibiliter subiectatus in anima, et ordo est opus
sensibile ab episcopo celebratum quod in verborum
sacramentalium prolacione, in ritus, tactus aut unccionis
ministracione et in circumcissione extrinsece, ut loci,

2. B: primaria obligantur. 34. circumcissione; ita codd. Rectius
et intercisione. cf. pag. 511. l. 29. 32.

Q 198^e temporis, persone ordinande et superiorum licencie
attencione. Unde dicitur communiter quod regulariter
in celebracione ordinum rite facta Deus graciose coas-

198^a sistit dando gratiam. Et * ideo necesse est peccatorem

5 ordinandum conteri de peccatis. Deus enim dans
potestatem ad ministrandum dat eciam gratiam ad
officium exequendum nisi indisposicio ordinati pre-

God gives the
grace of the
sacrament
unless hindered
by unworthiness
in the recipient.

10 que sit res sacramenti, fit ex indisposicione susci-
pientis sacramentum equivoce. Verumptamen Deus
post sacracionem episcopi sepe facit ordinem remini-
scere, ipse enim dat regulariter rem sacramenti, et sic
facit sepe ordines nobis incognite.

15 Unde vacuum videtur mihi quod sollicitemur ad
querendum quando, qualiter et quibus verbis Deus
ordinavit apostolos vel beatum Paulum aut alios
discipulos. Cavere tamen debemus sollicite ne pseudo-

The purpose of
formal
ordination is
to exclude
unworthy
pretenders.

20 clericatus. Ad hoc enim ordinatur ordinandi exami-
nacio, episcopi celebracio et signorum sensibilium
figuracio, ut sic innotescat ecclesie discolorum ex-
clusio; utrobique tamen sepe contingit illusio. Et
(ut sepe dixi) credendum est precipue operi legitimo

25 ordinati.

R Istis premissis videtur mihi quantum ad primam
conclusionem quod, sicut ordo acceptus tercio modo
est aggregatum ex multis signis sensibilibus, eciam
paulatim in diversis et intercisis temporibus celebratis:

30 sic ordo superior acceptus secundo modo est aggre-
gatum ex diversis characteribus sive signaculis; quos
Deus dat appropriate simul vel intercise, et sunt eius
partes quantitative non quoad molem, sed quoad
potestatem, ita quod, quotquot actus legitimos quis

As outward
orders are
conferred by
several rites,
but are finally
one, so spi-
ritual orders
are such
powers as are
gradually or at
once given by
God;

35 sufficit facere, tot characteres habet datos a Deo com-

15. A in marg.: Nota.

26. A in marg.: Responsio.

who also gives
a power which
makes the
ministration of
the ordained
effectual.

positos proportionaliter cum se ipsis. Sed ne subditus ^{198^d} R
diffidat de potestate sui prepositi, cum in cessacione
cuiuscunque officii unus character extinguitur, Deus
dedit characterem superiorem, qui est limitacio ad
sufficienciam dati generis ministerii indistincte, et 5
talem characterem non potest ordinatus deserere,
quamdiu manet in eo potencia ad signa sensibilia
ministrandum. Suspendi tamen potest a superiori
propter causam rationabilem, ne ordinatus ponat
tunc characterem in effectum.

10

This variety of
characters is
declared in
Scripture.

Et si queratur necessitas ponendi tot characteres,
dicitur quod admissa significacione quid nominis, et
supposita ordinacione divina de dividendo diversis
hominibus diversas gracias officii gratis datas, sequi-
tur inevitabiliter predicta diversitas characterum. Unde ¹⁵
ad fundandum istam sentenciam oportet primo
supponere fidem scripture I^a Cor. XII°, 4—7: *Divi-
siones graciaram sunt, idem autem spiritus; et divi-
siones ministracionum sunt, idem autem dominus,
et divisiones operacionum sunt, idem autem Deus* ²⁰
*qui operatur omnia in omnibus. Unicuique autem
datur manifestacio spiritus ad utilitatem.* Et post in
corpore ecclesie explicat novem gradus. Nec licet
denegare talem ordinem concedendo corpus ecclesie
vel eius ministros secundum iura canonica.

25

Unde notanda est trimembris divisio textus apostoli. 8
Aliqua enim donat Deus predestinatis que vocat
gracias a spiritu sancto datas, quia predestinatis
timentibus Deum omnia cooperantur in bonum. Unde
quia cum istis donis stat mortale secundum * pre- ^{199^a}
sentem iusticiam, ideo vocantur gracie gratis date
ex benevolencia spiritus predestinantis. Ministraciones
autem sunt in qualibet creatura rationali predesti-

7. B: in ea.

11. A in marg: Questio.

12. B: signacione.

29. Rom. VIII, 28.

S 199^a nata vel prescita, quam oportet servire domino libere
 vel coacte; ideo adiungit apostolus illud secundum
 membrum ad dominum. Sed tercio omnis natura
 creata saltem per se existens habet apud creatorem
 5 suum officium operandi. Ideo notat illud tercium
 generale sub habitudine ad Deum creantem. Istis
 suppositis patet quod omnis clericus habet a Deo
 secundum suum gradum limitationem officii mini-
 strandi, et illam voco ego characterem quem oportet
 10 omnem fidelem admittere cuicunque membro ecclesie
 et nullum alium. Quod autem alii capiunt terminum
 striccius in uno sensu et alii largius in alio, non est
 magna vis, cum sit terminus magistralis, verumtamen
 loquendum est (ut plures loquentes scripture et rationi
 15 conformius), et patet responsio quomodo aliquis
 character cessat completo officio, et talis dividitur propor-
 tionaliter ut eius officium. Et ille vocatur character in
 actu, et alius character dicit potestatem ad confuse facien-
 dum ministerium, sive sequatur sive non, et ille non de-
 20 pendet ab opere sed a sufficiencia operis quoad speciem
 terminantis, et iste modus loquendi videtur facilior.

Every cleric
 has a duty
 assigned by
 God according
 to his degree,

and this is what
 I call his
 "character".

Uterius patet quod est dare septem ordines secundo
 modo dictos, distinctos specificè, sed nullus eorum
 est sensibile sacramentum, sed res vel fructus eius.
 25 Sacramentum autem ordinis quod sacerdos celebrat
 est quodammodo unum secundum magnam partem
 sui subiectatum in ordinante, quia finis a quo ca-
 pitur eius unitas est totum sacerdocium totius
 sacerdotis ecclesie, nec resisto quin sunt diversi
 30 ordines distincti specificè tam sacramenta quam res
 sacramenti; omnes tamen illi ordines sunt unus ordo,
 et sic sunt tantum septem sacramenta, licet sit tantum
 unum sacramentum, sicut Crisostomus, Omelia prima,
 dicit de septem ecclesiis.

There are seven
 orders, but
 they all combine
 to make one
 order.

7. A B in marg.: Quid est character.
 ibid. A A₁: ego deest.

8. 9. B: ministrandi deest;

Ordination to the priesthood confers the power of performing all spiritual ministrations.

Et patet primo quod ordinans hominem primo et ^{199^a} T immediate in sacerdotem eo ipso dat sibi vel ministerialiter signo sacramentali ostendit quod habet septem ordines sive caracteres. Patet ex hoc quod eo ipso limitatur ad potestatem septemplex quod ⁵ est ordo. Non enim foret sacerdos univoce nisi haberet potestatem ad ministrandum quamcunque speciem spiritualis ministerii quo sufficit ministrare clericus graduatus inferior. Immo quot sunt species officii in quas graduatus potestative sufficit, tot sunt ¹⁰ ordines sive caracteres. Omnes tamen sunt unus ordo cuius partes integrales vocari possunt partes potestative, sicut pars senarius communis ad quamcunque unitatem eius vocatur prima pars eius aliquota, et pars eius communis ad quemcunque eius ¹⁵ binarium vel ternarium vocatur secunda et tertia pars eius aliquota, ex quibus adequate constat senarius. Unde si Deus per impossibile daret clerico potestatem conficiendi et non absolvendi, ille non foret sacerdos, si non equivoce, et patet secundo ²⁰ quod sicut res sacramenti ordinis, sic res diversorum sacramentorum sese essentialiter consequuntur. Nam oportet recipientem efficaciter ordinem prius baptizari baptismo flaminis, sicut oportet eum confirmari aliquo gradu divine confirmationis, sponsari capiti ecclesie, ²⁵ habere fructum penitencie, unionem eucaristie et unccionem gracie consummate. Verumptamen in * ^{199^b} sacramentis nostris sensibilibus est ordo per accidens ex institutione ecclesie, ad quem ordinem magis apreciando intendimus quam ad rem vel fructum ³⁰ sacramenti sensibilis, et ista irregularitas qua magis

As the various orders are combined in one, so the grace of each sacrament combines with the rest.

We are apt to attend too much to the outward sign.

1. A in marg.: Crisostomus. Prima conclusio.

quancunque spem.

11. A in marg.: Nota.

conclusio.

22. B: consequuntur.

27. B: gracie confirmate.

7. 8. B: quam-

17. A in marg.: Secunda

26. A A₁: fructum finem.

T 199^b attendimus ad folia quam ad fructus creditur facere in oculis Dei sacramenta nostra vilesce.

U Sic enim fuit tempore cessacionis legalium multipliciter ritibus humanitus adinventis, et patet via ad solvendum difficultatem qua queritur utrum, dyacono recipiente ab episcopo potestatem absolvendi et non conficiendi vel econtra per mortem aut infirmitatem episcopi vel causam aliam, utrum sit plene sacerdos.

Question whether the ordination has any effect if the bishop is interrupted before finishing the words of commision.

Dicitur enim communiter quod non imprimitur character sacerdotii ante complecionem verborum sacramentalium, sed veritas est quod ignoramus quando et qualiter Deus imprimit sacerdotalem characterem nec habent evidencie facte ex legibus ecclesie et scriptura vix corticem coloris (ut patet alibi).

We do not know how and when God imprints the priestly character. It would be better to do away with the minor orders which have no warrant in Scripture.

Ex istis tercio potest convinci quomodo interpolata celebracio sacramenti ordinis potest sive bene fieri sive male. Nam in primitiva ecclesia Christus immediate fecit apostolos suos sacerdotes, hoc est, episcopos, et post ascensionem tempore apostolorum constituerunt dyaconos, nec alios ordines clerici seorsum exhibitos legi illas columpnas ecclesie celebrasse. Et Deus scit utrum ritus ille foret hodie solempnior, facilius et ecclesie Christi utilior. Omnia enim que faciunt clerici inferioris ordinis possunt clerici ex vi potestatis sacerdotalis perficere et a probabili efficacius et humiliter quam fiunt modo. Christus enim summus sacerdos exercuit omnia ista officia (ut alias explanavi).

Ideo videri posset quod foret ad alleviamen ecclesie non habere tot ritus sacramentales et tot leges de clericis ordinatis per saltum, cum hoc quod foret ecclesie efficacius et brevius ministratum. Ex alio autem latere posset contingere quod episcopi postposito fastu de excellencia sui ordinis et cupiditate questus de sua preminencia et necessitate ad re-

This would seem to be a relief to the Church; yet the bishops may honestly judge otherwise,

3. A in marg.: Questio.
marg.: Tercia conclusio.

14. B: corticem colorum.
25. 26. B: fuit modo.

15. A in
31. A A₁: mini-

sterium. 32. A: contingere.

gulandum ecclesiam in oculo puro et simplici consi-^{190^b} U
derent quod sincerius ministraretur ecclesie ordinatis
clericis paulative. Sic enim foret examinacio discreci-
or, examinati appropriacio ex conversacione experta secu-
rior et omnino expulsio persone inhabilis et accep-
tacio persone habilis ad utilitatem ecclesie foret
facilior. Illam autem potestatem ordinandi habent
superiores prepositi ex dicto Apostoli, Romanorum
XIV°, 19: *Que edificacionis sunt invicem custodiamus.*
Debet autem supponi in istis prepositorum dis-¹⁰
crecio et per consequens acceptari eorum ordinacio,
nisi fuerit ad oppositum vehemens suspicio.

and should not
be distrusted
without reason.

It is a
"character" of
the clergy to
live in poverty.

This is proved
by the Old
Testament as
interpreted by
Christ's acts.

Quarto ex predictis potest colligi quomodo nomen
clerici superaddit characterem ordinis conversacionem
expropriariam. Nam habentes ordines inferiores¹⁵
coniugati et conversantes seculariter sunt laici, licet
ex favore regni nostri habeant privilegium clericatus,
et per consequens non sunt simul cum hoc clerici,
cum status illi ex opposito distinguuntur (ut docet
Hugo, De Sacramentis, libro secundo parte septima).²⁰
Et potest confirmari ex decreto beati Jeronimi posito
XII^a, q. I. *Clericus*, et infra, et I^a, q. II. *Si quis* et
Sacerdos, cum multis legibus eis similibus. Et valet
ad idem testimonium beati Bernardi libro ad papam
Eugenium et testimonia sanctorum alibi sepius alle-²⁵
gata. Sed efficacissime videtur mihi valere quadruplex
testimonium de clericis veteris testamenti allegatum
XIII° capitulo huius libri. Nec valet fingere quod
leges veteris testamenti non obligant nos in novo;
primo quia ille qui venit * non legem solvere sed^{199^e} 1
implere, cuius factum est optimus interpret quomodo
vetus testamentum debet intelligi et servari, docuit

10. Codd.: debent. 13. A in marg.: Quarta conclusio. 13. 14. B:
quomodo nulla clerici. 28. A: 22 cap. corr.: 13. 30. A in marg.: Ficcio.

22. Decr. sec. pars, c. V, C. XII, qu. I, cap. V. 22. ibid.
causa I, q. II, c. VIII et IX. 28. Vide supra pag. 284.

U 199^e quomodo ipse, sui apostoli et eorum vicarii debent vivere pauperem vitam expropriarie; quod duravit per trecentos annos et amplius usque ad venenosam dotacionem cesaream, ad cuius clementum proporcionaliter decrevit possessionata ecclesia in virtute.

2 Secundo confirmatur ex hoc quod omnia moralia iudicialium vel cerimonialium legis veteris sunt pro tempore legis gracie observanda; cum ergo conversacio pauper et expropriaria sit moralis, videtur
10 quod post Christum pauperem debet a suis clericis observari; sicut enim mater ecclesia est senior, sic debet esse specialiter in clero religiosior, et per consequens deserendo mundum sponso propinquior.

The moral laws of the O. T. are binding,

3 Tercio confirmatur per deducens ad inconveniens vel
15 per locum a simili; nam decimas et illa que sonant in lucrum clericis accipimus non expressa auctoritate legis nove sed veteris; cum ergo amplectimur minus religiosum legis veteris, videtur sequi quod magis religiosum sit servandum nobis ex integro vel minus
20 religiosum sic racionabiliter auferendum. Non enim licet nobis modo paganico colare nobis placitum de utroque testamento et abicere quod visum est nobis durum, per quod ut clavem Christi religio servaretur et potissime periclitante mundo per venenum avaricie.

and we assert them for our tithes.

25 Sic enim introducta est ex consilio Sergii monachi secta nepharia Machometi.

CAP. XXII.

A Quartum mendacium est ficcio testimonii Hostiensis in Summa de oracionis suffragio pro dampnatis. Scribit enim in libro V^o, De Penitenciis et Remissionibus,

The fourth false quotation, of Hostiensis.

27. Cap. XXII. A: cap. XXI.

30. Cf. Decr. sec. pars, causa XIII, q. II, c. XXII. Animae.

What the
teaching of
Hostiensis
really is.
He recites two
opposed views;

a) of the
theologians,
b) of the
canonists,

capitulo *Quibus mortuis suffragia ecclesia prosunt*, 199^e A
quod quatuor beneficiis specialiter adiuvantur, scilicet
missarum celebracionibus, sanctis oracionibus, ami-
corum elemosinis et ieiuniis cognatorum. Sed quibus
mortuis prosunt hec suffragia scolastici varie opi- 5
nantur. Quidam enim dicunt quod nullis qui sunt
in inferno prosunt penitus vivorum suffragia, sed
tantum hiis qui sunt in purgatorio. Secundi dicunt
quod prosunt omnibus regeneratis qui dum viverent
meruerunt ut eis mortuis prodessent suffragia; et 10
quia non sufficimus discernere qui meruerunt et qui
non, qui decesserunt in mortali et qui non, ideo
oramus generaliter pro omnibus regeneratis. Et valet
etiam pro dampnatis quodammodo, cum pro valde
bonis sunt graciary acciones, pro mediocriter bonis 15
et malis sunt propiciaciones, pro valde malis prosunt
ut tollerabilior sit eis dampnacio. Prima autem est
opinio theologorum et secunda doctorum canonum;
que licet sit magis pia, prima tamen est magis catho-
lica. Hugucius tamen dicit quod opinio theologorum 20
parum distat ab heresi, cum de quatuor generibus
defunctorum eundem constituat simul et semel bonum
et malum. Ideo dicunt decretiste quod Augustinus
intellegit in illa divisione quadrimembri per excellenter
bonos eos qui sunt in celo, per mediocriter bonos 25
salvandos ad tempus spectantes in purgatorio, per
mediocriter malos dampnatos leviter in inferno, et
per excellenter malos dampnatos gravius. Et duobus

3. B: sacris oracionibus. 6. A in marg.: Oracionum suffragia
an dampnatis prosunt (Below 199^e without mark of reference). 17. In
codd.: prima inquit. 20. A in marg.: Hugucius.

20. De Hugutio glossatore vid. supra pag. 225 et Fabricii
Bibliothecam latinam VI, pag. 283. Cf. Schulte, Geschichte der
Quellen und Literatur des Canonischen Rechts I, p. 156—170.
De Hostiensi, ib. II, p. 123—129. 23. Augustinus in Enchi-
ridio de fide spe et caritate cap. CIX. (Opp. tom. VI, pag. 238)
and c. XXIII, causa XIII, q. II. *Tempus*.

- A 199^c generibus prosunt suffragia in tantum quod Judas in die dominico quievit a pena, licet non sit valde autenticum. Et sic nunquam dimittitur dampnatis pena simpliciter, sed proportionaliter secundum
 5 partem cotam non quantam, et sic glossant dicta
 199^d sanctorum quod dampnatis non prosunt * suffragia, and declares himself unable to decide; scilicet excellenter malis. Et post sequitur Hostiensis sententia in hec verba: *Non est mihi tanta copia ut ista diffiniam quid debeat teneri precise.* Nec
 10 Innocencius III. qui tantus erat voluit diffinire sed reliquit disputacioni et discrete investigacioni (ut patet in De Celebracione misse, *Cum Marthe*). Tamen sententia theologorum est celebrior et verior videtur.
but leans to the theologians.
 Volve itaque et revolve sententiam huius doctoris
 15 magni in iure canonico et vide si sit testis ydoneus ad confirmandum quod sunt facienda suffragia pro dampnatis ad penam perpetuam. Unde videtur mihi quod totum genus humanum debet concorditer detestari huiusmodi mendacia et dampnare istam blasphemiam
 20 quod licitum est mentiri. Cum enim mentiri sit ex equo peccare (ut dicunt sancti), si licet mentiri, sic licitum est peccare, sed dare illam licenciam non subest potestati divine. Quis ergo blasphemus extolleret se super omne quod dicitur Deus, quod ipse
 25 habet privilegium vel licenciam menciendi?
 B Unde graviter fert doctor cum suis quod irridebam istam sententiam dicendo me nescire quam laudem talis mentitor egregius reportaret, nisi forte ut pre omnibus aliis ferat cotem. Cum enim Deus non potest
 30 per se vel alium facere tam solempne mendacium, videtur quod omnes discipuli veritatis debent acui

5. cotam, id est quotam. A₁: totam.14. A A₁: Volve et revolve itaque.
mendaces sunt irridendi.

7. A in marg.: Hostiensis.

23. A in marg.: Nota quomodo

The doctor is angry because I have laughed at him.

10. Decret. Innocentii III. *Quum Marthae*; Decret. Greg. IX, lib. III, tit. XLI, cap. VI.

contra illos, et cum ille qui habitat in celis irridebit ¹⁹⁹ B
eos omnes, sui debent irrisione, exprobracione vel
racione, ut Deus donaverit confundere istam scolam.
Sic enim legitur III° Regum XVIII° quod Helias
canus irrisit quadringentos sacerdotes Baal qui 5
seduxerunt populum suis mendaciis; nam illis pa-
ciscentibus cum consensu populi quod credatur illi
Deo qui fecerit ignem descendere super bovem di-
vinitus comburendum, et cum prophete Baal invo-
cassent nomen Baal de mane usque ad meridiem, et 10
non erat vox que eis responderet, post meridiem illu-
debat eis Helias dicens: *Clamate voce maiori: Deus enim
vester est et forsitan cum alio loquitur, aut in diver-
sorio est, aut in itinere, aut certe dormit, ut excitetur.*

I have the
precedent of
Elijah;

and, like Elijah,
I challenge my
opponent to
shew the
Divine sanction
for his teaching,

for God never
approves lies.

Et correspondenter potest dici doctori mendacii 15
cum omnibus suis complicibus quod scrutetur testi-
monia omnium scripturarum, ut lumen sciencie et
fervor caritatis descendat ut ignis ad istam sen-
tenciam mendacii illustrandam, et certus sum quod
licet incidant se cultris et lanceolis quantumcunque 20
super cotem acutis, donec perfundantur sanguine, ut
ibi dicitur de sacerdotibus Baal, non invenient conve-
niens testimonium ad suum mendacium colorandum,
solum in quantum unum adductum testimonium ex
Psalmo V^o, 7: *Perdes omnes qui loquuntur mendacium.* 25
Et quia testimonium illud non est conveniens, ideo in
dolo allegatur Augustinus pro indole (ut alias diffuse
exposui). Sic eciam Jesus noster exprobrat scribas
et phariseos Ve octuplici verbis asperis et irrisoriis,
ut patet Matthei XXII°, ex cuius doctrina sumpsit 30
Apostolus disciplinam ad dicendum principi sacer-
dotum: *Percuciet te Deus, paries dealbate*
Act. XXIII°, 3, unde utile foret introducere et docere

5. A in marg.: Quomodo irrisit Elias quadringentos sacerdotes Baal.
20. A: inscidant. 29. A B: octiplici. 32. A B: deus peries.

27. Vide supra pag. 163, 164.

B 199^d artem irridendi et exprobrandi, cum in illo homo potest nunc superhabundare, nunc deficere et nunc tenere medium virtuosum; non sic autem in arte mendacii. Quando autem quis ex caritate ad vindicandum Dei iniuriam et ad excludendum errores a sancta ecclesia prorumpit in verba exprobratoria et 200^a irrisoria subducto zelo vindicte et laudis* proprie, fit opus laudabile quod si integre sensero in me ipso, dicerem ironice cum Apostolo, II^a Corinth. 10 XII° cap., 13: *Donate mihi istam iniuriam.*

C Quantum ad exprobracionem Hugucii, patet quod fuit ignarus logice, philosophie et veritatis fidei, ideo non mirum si intulit contumelias veritatis catholice professori. Unde Hostiensis respondet ad obiectum 15 suum fatuum: *Hii, inquit, qui sunt in purgatorio possunt dici boni et mali diversis respectibus. Boni vero sunt qui salvabuntur, mali autem sunt qui mala sustinent.* Nec dubium theologo quin idem in numero sit simul bonum bonitate nature et malum 20 malicia culpe. Ymmo eadem persona est bona bonitate purgacionis sive iusticie et cum hoc mala malicia pene. Unde Augustinus Enchiridion XIV°, 17°: *Quapropter in hiis contrariis que bona et mala vocantur illa dialecticorum regula deficit qua dicunt* 25 *nulli rei simul inesse duo contraria.* Cum, inquit, *bona et mala nullus ambigat esse contraria, non solum simul esse possunt, sed etiam mala omnino sine bonis et nisi in bonis esse non possunt, quamvis econtra bonum poterit sine malo.* Constat quidem 30 philosophis quod bonum et malum nunc dicuntur analogice, nunc equivoce et nunc contrarie, privative aut positive. Unde illi fuerunt ignari dyalectici de secta Manichei de quibus loquitur Augustinus. Con-

The objection of Hugucius is of no weight.

11. A in marg.: An dampnatis prosunt suffragia (Above 200^a without mark of reference). 20. persona (?) in codd: ^upe. 22. In codd.: Enchiridion XVII. A in marg.: Augustinus.

29. B in marg.: Bonum accipitur tripliciter.

tingit enim specialiter sic sumere bonum et malum ²⁰⁰ C quod sint sibi ipsis contraria impossibilia, ut loquitur propheta Isaie V^o cap., 20: *Ve qui dicunt bonum malum et malum bonum*. Illi enim qui dicunt in facto bonitatem moralem esse maliciam viciosam 5 sunt in illa malediccione prophetica.

Hostiensis tells us that indulgences cannot absolve in purgatory,

Item, Hostiensis infra, De Remissionibus, capitulo *Quibus prosunt*, loquens de indulgenciis episcoporum dicit quod mortuis in purgatorio caritate continuatis 10 corpori Christi prosunt ad suffragia merita militantis ecclesie, sed non secundum rationem absolvendi. *Potestas*, inquit, *clavium non habet ibi locum, nec obstat quod ecclesia post mortem ligat et solvit* XXIV^a, q. II^a. *Sane*. Nam ibi fit absolucio ad consolationem vivorum fidelium et confusionem infidelium, 15 et ut ecclesia oret pro mortuo absoluto, sic et equivoce absolvitur mortuus, id est, antequam morietur, absolutus fuisse contricione monstratur, et sic quoad mortuos nihil iam operatur. Nam ubi te invenero, ibi te iudicabo, et sive arbor cadat ad austrum 20 sive ad aquilonem, ibi erit; sed ecclesia militans sepe fallit et fallitur, ut dicit decretalis, De Sentencia Excommunicacionis, *A nobis*. Nam non mortuos sed 25 vivos astringit potestas clavium, cum solum illi subsunt ecclesie militanti; et sequitur in fine tituli diffinicio doctoris. In inferno vero nihil operantur iste indulgencie, quia ibi nulla est redempcio. Non enim est ibi aliquod bonum quoad penam sed omne malum. Ibi enim non est pena meritoria nec purgatoria nec transitoria sed tantum punitoria et eterna. 30 Hugucius tamen dicit quod ibi est alleviatio pene,

since the power of the keys extends only to the militant Church.

17. B: moriretur.
et fallitur.

23. A in marg.: Ecclesia militans sepe fallit
31. A in marg.: Hugucius.

14. Decr. sec. pars, causa XXIV, q. II, cap. VI. 20. Comp.
Eccles. XI, 3. 23. Decr. Greg. IX. lib. V, tit. XXXIX, c. XXVIII.

C 200^a in paradiso autem nihil operantur, quia anime ibi existentes non egent nostris suffragiis sed econtra.

D Quintum et ultimum mendacium est accepcio testimonii Augustini de refrigerio dampnatorum et

The fifth and last false allegation is of Augustine.

5 primo per illud Enchiridion CX^o, ubi dicit quod mediocriter malis qui sunt dampnati prosunt suffragia, et glossa exponit istam quadrimembrem divisionem quod non est orandum pro valde bonis nec valde malis; non pro valde bonis, quia statim advolant et
10 (ut dicitur libro III°, De Celebracionibus Missarum,
200^b *Cum Marthe*) iniuriam * facit martiri qui orat pro martire; nec pro valde malis, quia non meruerunt sic iuari. Mediocriter vero bonis prosunt, ut cicius liberentur ab igne purgatorio et mediocriter malis
15 prosunt ut micus puniantur, nunquam tamen liberantur. Ex quo patet quod orandum est specialiter pro illis qui decesserunt in mortali, dummodo non sint valde mali vel summe mali. Sed dictum est superius in quarto commento mendacii quomodo
20 doctores tam theologi quam iuris canonici exponunt utrumque membrum mediocriter bonorum et malorum de predestinatis in purgatorio penitentiam expectantibus. Quamvis enim omnes illi sint tam boni quam mali et ad penam temporalem dampnati, tamen
25 alia est ratio qua sunt boni, et alia ratio qua sunt mali, sicut alia est ratio qua simpliciter liberantur et alia ratio qua micus puniuntur. Nec valet dicta logica glosse communis, cum nihil sit summe malum nisi peccatum, vel forte primus apostata cum omnibus mem-
30 bris suis; quod si non sit orandum pro istis, non est orandum pro prescito; et idem apparet in eadem questione cap. *Pro obeuntibus*, ubi sub auctoritate beati Gregorii decretum sic loquitur: *Congruit ut pro mortuis catholicis sacerdos memoriam faciat et*

4. A in marg.: Augustinus.

5. In codd.: Enchirid. CXXIV.

31. Decr. sec. pars, causa XIII, q. II, cap. XXI.

The decretal
forbids praying
for suicides,
and even for
those slain
when drunk.

intercedat, non tamen pro impiis (quamvis christiani 200^b D fuerint) tale quid agere licebit. Super quo dicit eadem glossa: *Si est evidens aliquem decessisse in mortali, ut cum quis suspendit se vel precipitat aut alio modo se interficit, pro eo non est orandum, ut 5 XXIII^a, q. V^a, Placuit, et q. VIII^a, Quicumque clericus. Secus est, si est dubium: unde pro occiso in ebrietate non oratur (ut Extra., De Reliquiis, Audivimus). Quomodo queso ordinarentur tot leges ad non orandum pro mortuo in mortali secundum suspicionem 10 fallibilem, si debemus specialiter orare pro illo quem scimus dampnatum perpetuo? vel quomodo specifi- caret ecclesia oracionem pro mortuis in missa dicendo: *Memento domine famulorum tuorum qui nos pre-* *cesserunt cum signo fidei et dormiunt in sompno 15 pacis*, si generaliter orandum est pro illis quibus pax ex perpetuitate vermis consciencie est impossibilis?*

Augustine asks
if we are to
pray for the
damned, why
not for the
devil?

Item, Augustinus XXI° De Civitate Dei, capitulo E XXIV°, tractans istam eandem materiam ponit primo evidencias discipulorum Origenis arguencium si ex 20 precepto domini homines debent in via diligere et orare pro inimicis (ut patet Mathei V^o): multo magis beati in maiori caritate plus exaudibiles orabant pro illis continue, et per consequens oportet quod sint finaliter exauditi. Unde totam scripturam de dampna- 25 cione perpetua glossant quod *homines digni sunt pati talia, si non assit Dei misericordia, non (inquiunt) quod passuri sunt talia, sed sicut nemo sane fidei hoc dixit, sic nec dicturus est. Alioquin, inquit, nulla foret nunc causa, cur non etiam nunc pro dyabolo 30*

2. In codd.: tale in quid.

3. In codd.: glossa. Est evidens. Correxī e textu glossae (*Pro impiis*) ad caus. XIII, q. II. *Pro obeuntibus*. ibid.: suspendat. Correxī e textu glossae. Vide Decretum Gratiani una cum glossis (Venet. 1605) pag. 973.

18. A in marg.: Argumentum pro salvacione omnium.

18. In codd.: XXII de civitate Dei cap. XXIII.

23. In codd.: orabat.

18. Aug. Opp. tom. VII, pag. 641, 642.

E 200^b *et angelis eius oret ecclesia. Hec ergo causa qua fit ut nunc ecclesia non oret pro malis angelis quos suos novit esse inimicos; eadem ipsa causa est qua fiet ut in illo tunc iudicio etiam pro hominibus eterno*
 5 *igni cruciandis, quamvis homo perfecta sit sanctitate, non oret. Nunc enim propterea pro eis orat quos in genere humano habet inimicos, quia tempus est penitencie fructuose. Unde orat (sicut dicit Apostolus), ut Deus det illis penitentiam et resipiscant*
 200° *de dyaboli laqueis * a quo captivi tenentur secundum ipsius voluntatem. Denique, inquit, de aliquibus ita certa esset, ut qui sint illi nosset, qui licet in hac vita constituti sunt, tamen predestinati ire in ignem eternum cum dyabolo; tam pro eis non oraret quam*
 15 *nec pro ipso. Ex istis patet quod nemo oraret pro illo specialiter quem scit perpetualiter ante tempus orationis esse dampnatum perpetuo. Item, beatus Gregorius XXXIV° Moraliū capitulo — dicit eandem sententiam cum Augustino: Ubi est, inquit, quod*
 20 *sunt sancti, si pro inimicis suis quos ardere viderint non orabunt. Sed respondemus: Orant pro inimicis suis eo tempore quo possunt ad fructuosam penitentiam eorum corda convertere. Sed quomodo tunc pro illis orabitur, quando iam non possunt ab iniquitate*
 25 *ad iusticie opera conmutari? Eadem itaque causa est, cur tunc non oretur pro hominibus istis dampnatis, que causa est nunc ut non oretur pro ipso dyabolo. Et multa similia ibi infert.*

F Racio autem omnium istorum sanctorum doctorum
 30 stat in isto: Nemo debet orare Deum specialiter pro

18. A in marg.: Gregorius.

18. capitulo; sequitur lacuna in codd.

19. B: quod — suis deest.

24. In codd.: qui iam non. Correxī e

textu b. Greg.

29. A in marg.: Racio. Non est orandum pro

dampnatis perpetue, modicum supra vide (Above 200° without mark of reference).

11. II. Timoth. II, 26.

18. Gregorii Moral. XXXIV,

cap. XIX [vet. XIII] in cap. XLI. b. Job. Opp. tom. I, pag. 1133.

We ought not
to pray for
what we know
God will not
grant.

aliquo impetrando, quod scit tunc fore irrationabile ^{200°} F
Deum sibi concedere et impossibile sibi ipsum ad-
quirere, sed sic foret de quolibet scienter orante pro
beatificatione hominis quem scit Deum ad dampna-
cionem perpetuam ordinasse; ergo conclusio. Minor 5
patet ex hoc quod orans nedum sciret oracionem
huiusmodi fore frustra, sed foret scienter contrarius
voluntati divine, et per consequens ineptus ad di-
cendum ex animo oracionem quam Christus docuit
Matthei VI°, 10: *Fiat voluntas tua in celo et in terra.* 10
Quomodo queso subicit ipse humiliter voluntatem
suam voluntati divine qui videt clare quod sit pul-
chrum et utile ut sic fiat ex ordinacione divina, et
oppositum foret dampnosum et turpe, et tamen in-
stat ut Deus faciat illud quod de facto foret irra- 15
cionabile. Nam proinde foret ac si rogaret Deum
mutare suum propositum et ordinacionem eternam
vel meliorare mundum in infinitum ultra quam
decrevit, vel orare ut Deus non permittat aliquod
malum fieri quod iam est preteritum. Sed Petrus 20
Matthei XVI°, 23 propter talem adversam petitionem
vocatus est Sathanas ab illo qui Johannis XVII°, 9
dicit: *Non pro mundo rogo* (hoc est, pro prescitis
quorum dampnacio est cum mundo), et a quo Jo-
hannes dicit: *Est peccatum ad mortem, non pro eo* 25
dico, ut roget quis, 1^a Johannis ultimo 16. Et hec ratio,
quare beati non rogant nisi pro dignis quos intuentur
Deum velle iuvare; aliter enim forent miserrimi vel
languide a petitione sua frustrati, vel aliter orarent
frustra contra voluntatem suam pro illo quod de 30
appetunt; quod foret in eis magna duplicitas.

All right
prayers are for
the fulfilment
of God's will.

Ideo patet quod quidquid fidelis rite oraverit &
effectualiter ad hoc tendit quod Deus faciat in omni-
bus illud quod sibi videbitur expedire. Et sic omnes

9. A A₁: dicendum quod animo.

22. 23. A B: Johannes didicit.

31. de appetunt; Verbum excidisse videtur.

- G 200^c debite oraciones sunt realiter graciaryum acciones; and are really thanksgivings.
 quibus confitentes immensitatem sue misericordis benevolencie dicimus: *Fiat voluntas tua undique. Nec aliud licet nobis petere nisi si et quatenus tibi*
 5 *placuerit.* Et hec ratio, quare bona vita est optima oratio; Deus enim non potest expergisci vel precibus nostris flecti, ideo necessarium est orare pro vivis et mortuis, ut ex caritate mereamur nobis ipsis et dignificemur communicare meritum nostrum aliis.
 10 Deus autem distribuit secundum capacitatem eorum God distributes our suffrages as he sees lit.
 et non secundum limitationem nostram, cum sepe oratur pro mortuis non ex hoc suffragium participantibus sed punitis, ut patet de multis prepositis ec-
 200^d clesie legem sacerdotum vetantibus, sicut * innuit
 15 decretum, XXI^a, q. III^a, *Ciprianus*, ubi sic dicitur: *Si hoc fecisset quis, non oretur pro eo, nec sacrificium pro dormicione eius celebretur. Neque enim ante altare Dei merentur nominari in sacerdotum prece qui ab altari sacerdotes et ministros volunt advocare.*
 20 *Nec valet glossa dicens: hoc esse dictum tantummodo ad terrorem, quia sic diceretur ad omnem legem que in penam sonuerit. Ideo caveant episcopi et domini qui vel omissione correptionis vel commissione continuacionis trahunt sacerdotes a vita*
 25 *clericali ad seculum, cum decedentes sine satisfactione non debent redimi, eciam si habuerint quotlibet cantarias, dicente decreto Jeronymi XII^a, q. II^a, In presenti seculo: Cum, inquit, ante tribunal Christi venerimus, nec Job nec Daniel nec Noe rogare posse*
 30 *pro quoquam sed unumquemque oportet portare onus suum.*

11. B: nam nostram.
 volunt avocare.

16. In decretali: non offeretur.

19. B:

26. A A₁: etsi habuerint. A in marg.: Arguitur quod orandum est pro dampnatis et dissolvitur.
 29. B rogare posset.

15. Dec. sec. pars, causa XXI, q. III, c. IV.
 causa XIII, q. II, cap. XX.

27. ib.

We pray for
the foreknown
while alive, but
this is quite
different from
praying for the
damned.

Sed ut clarius pateant sanctorum sentencie in ^{200^d} G
hac parte, obicitur multipliciter quod orandum est
specialiter pro dampnatis. Primo quia orandum est a
pro istis viventibus prescitis, sive sint amici in gracia
secundum presentem iusticiam sive inimici secundum 5
iniusticiam presentem dampnabiles. Cum ergo illi
pro suo tempore sunt dampnati, videtur quod oportet
orare pro dampnatis, eciam licet scitur eos esse tales,
tum quia orans scit omnia in communi, tum eciam
quia scit in particulari pro suo tempore quod prescitus 10
huiusmodi est dampnatus. Sed illud sophisma non
solvit difficultatem qua queritur utrum viator orans pro
mortuis debet pro eodem tempore orare pro damp-
nato pro quo tempore scit particulariter et distincte
quod ille tunc sit dampnatus ad penam perpetuam. 15
Et contra hoc vadunt rationes et sophisticantur
evidencie ad eiusdem oppositum colorandum.

It is argued
that our
prayers must
cease if we may
not pray for
the damned.

Sed secundo arguitur quod oportet orare pro ^b H
dampnatis perpetuo, quia de dampnatis temporaliter
ad penam purgatorii non dubium quin debemus pro 20
eis specialiter exorare, nam debemus orare pro
omnibus christianis conviventibus nobiscum, et multi
eorum sunt dampnati perpetuo quoad Deum; ergo
conclusio. Aliter enim nullus oraret pro aliquo
fratre suo, cum ignorat utrum sit predestinatus 25
vel prescitus. Et eadem est consideracio de defunctis.
Nam recepcio sacramentorum, manifestacio signorum
et testificacio astancium in fine vite iam morientis,
non faciunt nisi levem evidenciam topicam quod
decessit in gracia. Quomodo ergo orarent sacerdotes 30
annales pro suis mortuis vel religiosi possessionati
pro suis patronis, si non liceret orare pro dampnatis?
Unde Augustinus, XXI° De Civitate Dei, capit. XXIII°

2. A in marg.: Obiectus. 10. A A₁: scit impertiri. 12. B:
salutat solvit; A: salutat correxat in solvit; A₁: salutat. 28. morientis.
Conieci. A: iam mori. Locus rasura corruptus. B: utor iam mori.
A₁: vita sine moritis. 30. B: ergo orare.

H 200^a (ubi supra) sic loquitur: *Quia ecclesia de nullo certa est, orat pro omnibus; sic enim orat in die Parasceues pro perfidis Iudeis, paganis et aliis cunctis barbaris.*

Hic dico supponendo sensum proximo limitatum quod
5 trimembris est distincio oracionis ad propositum.

Distinctions
in prayer:

Alia enim est oracio confusa et alia distincta, quod
oportet mensurare penes suum primum subiectum,
vel secundarium pro quo oratur; ut orando distincte
pro cunctis animabus in purgatorio oratur confuse

1. general or
distinct;

10 pro Petro vel alio inibi ignorato; et sic dicunt logici
quod eadem oracio est respectu diversorum simul
confusa et distincta. Secunda distincio oracionis est
quod alia est absoluta et alia condicionata. Absoluta

2. absolute or
conditioned;

qua beati petunt illud quod intuentur in verbo esse
15 ab eis petendum et a domino concedendum, nam sic
Christus et angeli necessitati sunt petere pro mem-
bris Christi vianibus et sunt regulariter exauditi.

Oracio autem condicionata est oracio qua nos ignari

201^a petimus quod reputamus * esse nobis utile sub-

20 intelligendo condicionem, si Deo placeat. Tercia dis-
tincio oracionis capitur penes illud pro quo oratur,
ut alia est oracio pro beatitudine et alia oracio pro

3. for bliss or
for less good.

bono aliquo citra ipsam, sive fuerit perpetuum, sicut
est remissio pene eterne, sive bonum aliquod temporale;

25 sed oracio pro homine quoad Deum sumitur com-
muniter pro primo membro famosiori.

I Istis premissis dico quod orare debemus isto ultimo
modo pro prescitis nobiscum conviventibus, intendendo
illis bonum in communi, quod secundum illum modum

We may pray
for good less
than bliss on
behalf of the
foreknown;

30 ultimum contingit nos eis mereri, cum contingit nos in-
orare eorum demeritum et, sic quoad eos nec nostra
ratio nec nostra correpcio foret cassa; verum tamen
scito a nobis distincte ante oracionem quod forent

5. A in marg.: Responsio. Nota trimembrem distincionem oracionis.

27. A in marg.: Quomodo est orandum pro mortuis continue infra (Above 201^a without mark of reference).

30. B: cum continue.

33. B:

an oracionem.

but it we knew they were in hell our prayers would be useless. tunc mortui eternis ignibus deputati cessaret pro eis ²⁰¹ I
 tunc efficacia deprecandi, et ita, sicut ignoramus
 qualiter oremus pro vivis ex ignorancia qualitat
 sui exitus, sic ignoramus qualiter oremus pro iam
 mortuis propter ignoranciam conformem. Ideo opti- 5
 mum est nobis sacerdotibus vivendo sancte porrigere
 Deo oraciones generales et condicionales pro nostris
 benefactoribus, quia tales ex maiori caritate plus eis
 proderunt, si capaces fuerint (ut patet in De Conse-
 cratione d. V^a *Non mediocriter*); et supposita eorum 10
 incapacitate plus proderunt ecclesie et oranti. Nec est
 licitum orare pro vivis vel mortuis, specialiter condicione
 orandi exposita pretermissa. Ille ergo qui orat specialiter
 absolute pro beatificazione patroni sui iam mortui
 cum hoc quod iam revelatum sit sibi ipsum iam 15
 eternis ignibus mancipari, et hoc propter cupidinem
 temporalium, debet eis privari tamquam orator in-
 utilis, cum debet congaudere cum Deo et beatis in
 celo de iusto Dei iudicio et materiali gaudio beatorum,
 eciam si fuerit alter parentum carnalium vel specia- 20
 lissimus amicorum, quia, sicut non rogamus Deum
 ut revocet tempus preteritum, sic nec rogamus eum
 ut revocet tale iudicium. Et quantum ad dictum Augu-
 stini, patet quod intelligitur ecclesiam rite orare pro
 omnibus capacibus, de quanto sunt tales. Unde iste 25
 textus suus orat pro omnibus dumtaxat hominibus,
 inimicis suis in hoc corpore constitutis, nec tamen pro
 omnibus exauditur; pro hiis enim solis exauditur qui
 etsi adversantur ecclesie, ita sunt tamen predesti-
 nati ut filii efficiantur ecclesie. Si qui autem usque 30
 ad mortem habebunt cor impenitens nec ex inimicis
 convertentur in filios, non pro talium defunctorum
 spiritibus orat ecclesia, quia in parte iam diaboli

15. B: cum hoc — mancipari deest. 19. In codd.: gaudii.
 27. A: in hoc in hoc. 29. B: isti sunt tamen.

The Church
 prays for all
 men, but her
 prayers are
 effectual only
 for the elect.

We do best to
 pray generally
 and
 conditionally.

I 201^a computatur, qui cum esset in corpore non est translatus ad Christum. Eadem itaque causa est cur non oretur tunc pro hominibus eternaliter puniendis, que causa est ut non oretur neque nunc neque tunc pro
5 malis spiritibus.

K o Sed tercio principaliter arguitur per hoc quod homo potest meritorie orare generaliter pro defunctis, immiscendo intencionem orandi specialiter pro patrono vel alio amico cum hoc quod ipse sit
It is said that we may pray generally but with a special intention for a friend, who may be damned.

10 dampnatus, in quo casu orat licite pro dampnato, ergo hoc licet. Confirmatur tripliciter: Primo per hoc quod oratio condicionata est oratio qualem oportet concedere esse licitam pro dampnato, cum sit ex gracia, et per consequens necessitat ad orandum

15 pro talibus. Secundo confirmatur per hoc quod beatus Gregorius oravit specialiter pro Traiano quem scivit esse dampnatum, quia Johannis III°, 18: *Qui*
The example of Gregory and Trajan is cited,

201^b *non * credit iam iudicatus est.* Imperator autem Traianus fuit infidelis decedens in mortali, ergo cum beatus

20 Gregorius fuit pro illo exauditus a domino, videtur quod pro talibus licitum est orare; ergo sanctus potest mereri ut tales resuscitentur, potest mereri ut salventur. Tercio confirmatur per hoc quod licet orare pro quolibet cui oratio foret utilis vel malum
and it is urged that even the devils profit by Christ's merit.

25 tolleretur, sed sic est de omni merito militantis ecclesie quoad dampnatos, ergo licet orare pro illis saltem tollendo magis malum quod eis aliter eveniret. Nam sepe dictum est quod totus mundus acquirit perfeccionem secundam ex merito Christi, cum aliter
30 forent dyaboli penalius cruciati, eo quod aliter haberent maius consorcium conpunitum, plus demerentur amplius seducendo, et careret perfeccione secunda, qua modo consolacione sanctorum miseri-

3. A A₁: eternaliter promerendis. 19. B: infidelis deest.
22. in codd.: resuscitur. 27. A in marg.: Nota causam. Christi passio perficit omnia. 32. B: careret scil. mundus; sunt puniti scil. diaboli. Locus iste haud dubie corruptus est.

corditer sunt puniti. Bonum ergo quod dyabolus facit ^{201^b} **K**
 predestinatis per accidens fit in virtute meriti Christi;
 quod videtur de tanto illis proficere. Et per idem
 videtur quod viator de quanto victoriose resistit
 dyabolo, confortando fratres ecclesie, mitigat de eius ⁵
 malo, et per consequens facit ut tolleracior sit eius
 dampnacio et de tanto effectualiter orat pro illo;
 membra enim sua maxime nocent sibi, quia sicut
timentibus Deum omnia cooperantur in bonum, sic
 prescitis omnia cedunt in malum, et potissime que ¹⁰
 videntur eis magis utilia. Hic dico quod minor est
 falsa, nam in casu posito homo intendit orare pro
 dato mortuo, sed non orat pro eo ex eius incapaci-
 tate, sed intencio sicut oracio generalis est in casu
 meritoria. Unde ad hoc quod quis oret Deum pro ¹⁵
 aliquo requiritur eius capacitas,¹ ut puta, quod sit
 creatura rationalis, capax boni pro quo racionabiliter
 oratur.

I reply that in
 the case put
 the intention is
 for the man if
 he is capable.

All prayers are
 conditioned by
 the divine will
 and the capaci-
 ty of the subject.

Et ad primam confirmacionem dico quod contingit **L**
 intelligere oracionem condicionatam dupliciter; vel ²⁰
 quoad voluntatem divinam, ponendo in eius volun-
 tate quid et qualiter decreverit succurrendum, et talis
 debet esse oracio viatorum; vel secundo quoad ca-
 pacitatem subiecti pro quo orare intenditur, et sic
 supposita eius incapacitate ipsum subiectum non est ²⁵
 persona pro qua sic oratur, sed vel ipse orans vel
 alia capax persona ecclesie. Quod autem vulgariter
 dicitur orari pro tali intento suffragari, licet sit in-
 habilis, equivocatur in nominetenus oracione, sicut
 forte oracio indigni non est aput Deum univoce oracio ³⁰
 pro quocunque; licet ergo orare pro viatore prescito,
 cum sit capax meriti ut micus puniatur, sicut est
 de prescitis qui ad oracionem alterius faciunt nedum

1. A A₁: quod deest.
 qui videntur. A in marg.: Responsio.

4. B: de quarto viatori.

10. 11. A A₁:

L 201^b multa bona de genere, sed meritoria secundum presentem iusticiam, ratione cuius micus dampnabuntur et interim ecclesie merebuntur. Sed cum certum sit quod dampnati sunt, amplius orare pro illis foret omnino inutile, ymmo oratio catholici non est pro illis, cum impossibile sit ipsam illis proficere; contendens vero quod ipse orat pro tali mortuo potest mortificare orationem propriam contendendo. Nec contendo contra volentem defendere quod licet particulariter orare pro dampnato, dum tamen orator hoc ignoraverit, quia talis oratio nonnisi equivoce est pro illo, sed intendens quod sit pro illo faciliter meretur veniam; nec valet iuramentum oratoris, quo 201^c obligat se ad orandum annaliter temporaliter * pro defuncto, sed amici defuncti debent appetere quod generaliter oretur pro mortuis in purgatorio, et talis oratio tantum vel plus sibi valet sicut oratio specialis, supposito quod sit ibi; et nulla oratio valet sibi dummodo sit dampnatus. Ideo utrimque non medio- 20 criter peccant qui errando postponunt melius et eligunt minus bonum. Quando ergo dicitur quod oratur pro dampnato, intelligitur quod pretenditur orare pro eo, quod fit nunc licite et nunc male.

Ad secundum confirmationem admitto cronicam 25 et dico quod nec beatus Gregorius nec Deus ipse scivit Traianum fuisse dampnatum ad penam perpetuam, quia Deus eternaliter predestinavit Traianum ad gloriam; et sicut eternaliter ordinavit eum ad penam purgatoriam, sic eternaliter ordinavit quod mediante intercessione 30 beati Gregorii salvaretur, quia debemus credere quod nec beatus Gregorius nec beatus in celo potest mutare divinum consilium vel per preces mutare vel flectere suum propositum (ut dicit decretum beati Jeronimi

Prayers should be said generally for the souls in purgatory and the special intention would profit no less.

As to the example I say that Trajan was predestined to be saved by the intercession of Gregory.

5. 6. B: non pro illis. 12. Codd.: quo sit. 24. A in marg.: Nota de Traiano quem Deus per orationem Gregorii de dampnatione liberavit. 28. A B: sic eternaliter.

Men may be
Catholics whom
we judge to be
outside.

ubi supra). Et patet quod Traianus decessit in gracia ^{201°} **L**
predestinacionis, nec audiui suasum quod non de-
cessit in gracia secundum presentem iusticiam. Multi
enim extra iudaismum erant catholici (ut patet
de Job, de Nabugodonosor et eis similibus), et sic ⁵
est de multis quos propter solempnitatem ritus nostri
decernimus esse foris. Nam corde creditur ad iusti-
ciam, et in tali iusticia decedens est vere ecclesie
filius et flamine baptizatus.

It may be right
for a man to
ask what God
will not grant.

Nec vidi suasum quod beatus Gregorius peccavit **M**
in quantum hoc peciit, cum factum Dei in conce-
dendo ostendit hoc fuisse iustum et Deo beneplacitum.
Ideo si sanctus papa peccavit in sic orando, hoc fuit
quia defecit in modo, ut puta, affectione singulari
suum studium occupando, suffragia ecclesie magis ¹⁵
utilia dimittendo, vel in alia tali circumstantia,
propter quod ad sui meritum temporaliter est puni-
tus. Unde sepe contigit hominem mereri in volendo
et orando pro illo quod Deus non vult fieri, ut
patet de stimulo carnis pro cuius decessu apostolus ²⁰
rogavit ter dominum (ut patet II^a Cor. XII°), et sepe
contingit hominem laborare, orare et facere illud
quod Deus vult fieri, et tamen peccare graviter
propter defectum modi agendi, sicut meminit Augu-
stinus, XXII° De Civitate Dei, capit. II°: *Multa*, inquit, ²⁵
*volunt fieri sancti eius ab illo inspirata sancta volun-
tate, nec fiunt; sicut orant pro quibusdam pie sancte-
que, et quod orant non facit, cum ipse in eis hanc
orandi voluntatem sancto spiritu suo fecerit.* Et vi-
detur equivocando de velle, Deum velle in aliis quod ³⁰
non vult in se ipso. Movet ergo Deus corda hominum
ad nunc modeste orandum pro illo quod ipse vult
fieri, et nunc pro illo quod ipse non vult fieri;

21. B: II deest.

28. B: non faciunt.

25. A in marg.: Augustinus.

25. Aug. Opp. tom. VII, pag. 656.

M 201^c semper tamen talis oratio habet fructum suum et est peticio rationalis ac voluntati divine conformis.

Ad terciam confirmationem negetur assumptum, cum multe oraciones tollunt mala de bestiis pro quibus non orant homines Deum suum. Ymmo si fiat oratio pro omnibus melioratis occasione illius, tunc oraciones sanctorum pro adventu Christi in carne fierent pro toto mundo, nedum pro omnibus bestiis et dampnatis, ymmo pro cunctis inanimatis et singulis creaturis. Omnia enim ista recipiunt perfectionem et melioracionem, ymmo et ipsum peccatum 201^d virtute passionis Christi, et tamen theologi * non tam extense loquuntur sicut nec scriptura sacra, ut dicant orandum esse pro talibus ut percipientibus fructum oracionis intentum, licet posset dici eos orare pro talibus tamquam per accidens consequentibus ad fructum per se intentum. Conceditur ergo quod dyabolus et omnes dampnati recipiunt quoddam bonum ex merito ecclesie; videtur tamen mihi quod non sit bonum eis expediens vel utile, sed bonum tollens eis fugibile; dampnatio enim tollit quodlibet bonum honestum et utile in dampnato.

N Conceditur tamen (ut tangitur in secundo commento mendacii) quod Deus misericorditer punit dampnatos.

25 Et notat Augustinus XXI°, De Civitate Dei, cap. XXIV°. Sic enim secundum Augustinum *Deus non continet in ira sua miseraciones suas eciam dampnatis, sed facit eos non tanta quanta digni sunt penarum atrocitate puniri, non ut eas penas vel nunquam subeant vel ante finiant, sed ut eas miciores quam merita sunt eorum levioresque paciantur; sic enim ira Dei manebit et in ipsa ira sua misera-*

Prayer may profit those for whose intention it was not made.

Augustine says that God punishes the damned mercifully,

17. B: Qua ergo. 23. A in marg.: Huius contrarium habetur in decalogo. 25. A in marg.: Augustinus. A: civitate cap. 30. A A₁: antea finiant; in Augustino: aliquando.

25. Aug. Opp. tom. VII, pag. 640.

ciones suas non continebit. Sed quia dixit sacrum ^{201^d} N
 Psalmum intelligere de membris suis predestinatis in
 quibus peccatum est mutacio dextere excelsi, ideo
 prosequitur dicens: *Hoc quidem non ideo confirmo,*
quoniam non resisto. Hoc autem utrobique detestatur 5
 iste sanctus cum aliis quod vel pena membrorum
 dyaboli pro instanti temporis finiatur, vel postquam
 fuit intensior per ecclesie suffragia remittatur, licet
 credi posset probabiliter quod omne peccatum est
 minus malum et minus punibile propter meritum 10
 Jesu Christi. Unde quia Augustinus, cap. XVII°,
 libri XXIⁱ, recitat quomodo quidam commendant
 istam sentenciam, quia pia, sed (ut arguit, cum non
 habet auctoritatem ex scriptura sed eius oppositum),
tunc foret melior et verior, si misericordior. *Exten-* 15
datur ergo fons huius misericordie ad dampnatos
quoslibet quod punientur pena solummodo temporali,
 vel dicatur misericordius quod pena illa erit bre-
 vissima, vel tercio misericordissime quod omnino non
 erit alia pena post mortem, sed tota scriptura est in 20
 ista parte conminatoria sed non vera. *Si quis*, inquit,
audeat ista asserere, tanto invenitur errare deformius
et contra recta Dei verba perversius, quanto videtur
sentire sibi clemencius. Non seducat nos ergo ceca
 pietas que, cum sit veritati et fonti iusticie ac pie- 25
 tatis contraria, est blasphemata impietas; nam per
 eius oppositum fides catholica integratur, conversacio
 militantis ecclesie timore pene melioratur et spes
 maioris beatitudinis confirmatur; et correspondenter
 illi qui videntur magis placere dyabolo magis 30
 nocent, et hinc indubie possunt expectare amplius
 nocumentum. Non ergo oramus pro dyabolo vel sibi

but he abhorred
 the notion that
 there would be
 an end to the
 punishment of
 the damned.

12. A in marg. : Contra sentenciam que ponit nullum perpetue dampnari.
 20. alia; A: aliter; A₁: alicui; B: alie; Correx. 23. B: contra recia.
 24. B: sibi sor (sequitur lacuna).

N 201^a proficimus quamvis per accidens facimus sibi bonum; nec valet fingere quod nulli christiani sencient istam penam, quia (ut dixi secundum sententiam beati Gregorii) illi sunt pessimi. Unde Augustinus, XXI°
 5 De Civitate Dei, XXV° cap. dicit quod a sana doctrina foret nimis contrarium ut heresiarche qui receperunt in ecclesia baptismum, eucharistiam et alia carismata, post vero ingrante acucius impugnant ecclesiam quam alii infideles, quia non adeo sunt
 10 ingrati. *Peior, inquit, est desertor fidei et ex desertore obpugnator eius effectus, quam ille qui non deseruit quam nunquam tenuit.* Ex istis potest colligi alius
 202^a sensus * dictorum beati Augustini Enchiridion CX^o, que ponuntur in decretis XIII^a, q. II^a. *Tempus.* Ponit
 15 enim primo quod in hoc meditulo temporis inter mortem hominis et diem iudicii contingit mereri vel iuvare spiritus defunctorum. Ponit secundo quod
eis prosunt suffragia qui, cum viverent hec sibi ut postea possent prodesse meruerunt. Tercio dicit quod
 20 de quatuor generibus mortuorum merita superstitum sunt *pro valde bonis graciary acciones, pro mediocriter bonis propiciaciones, pro valde malis sunt vivencium consolaciones*, sed mediocriter malis faciunt *dampnaciones tollerabiliores*, sic quod utrobique
 25 valent pie oraciones intente pro mortuis, quia beatis vertuntur in graciary acciones, purgandis in propiciaciones, dampnatis vero *licet non sint adiumenta*, prosunt tamen ecclesie militanti et dampnatis qui

Christians will be punished more severely than others.

4. A in marg.: Augustinus. In codd. cap. XXIV Correx. 8. A: impugnant. 13. A A₁: sensus doctorum. 13. A in marg.: Augustinus.

22. Hic locus in decr. sic habetur: Cum sacrificia altaris sive quarumcunque elemosinarum pro baptizatis omnibus offerunter, pro valde bonis graciary acciones sunt, pro non valde malis propiciaciones sunt, pro valde malis, eciamsi nulla sunt adiumenta mortuorum, tamen vivorum consolaciones sunt. A in marg.: Nota quomodo et quibus mortuis prosunt suffragia (Above 202^a without mark of reference).

11. pag. 646. 14. Decreti sec. pars, causa XIII, q. II, c. XXIII.

superstites per bona opera meruerunt sunt causa quare ^{202^a} **N**
micius puniuntur (ut tetigi ultimo capitulo libri V^{ti}).

We may see
how the world
is deceived,

Ex istis potest colligi quantum mundus decipitur **O**

as to perpetual
alms,

in elemosinis perpetuis et exequiis ac ritibus solemp-
nibus mortuorum de perpetuacione elemosine; dic- 5
tum est hoc cap. XVI° et XXII° cap. libri Vi. Ymmo
cum debet esse certum catholico quod modus quo
Christus fecit et fieri precepit elemosinas sit quo-
cunque alio modo elemosinandi perfecior, et est
undiquaque facilius, patet quod non mediocriter ¹⁰
peccant sed ex superbia et negligencia se accusant
qui contempnunt sermonem Christi et adherent pru-
dencie proprie et opinioni seculi. De exequiis vero

and as to fune-
ral ceremonies.

et aliis ritibus factis pro mortuis patet quod vel sunt
purgandis contraria vel neutra vel minus utilia; con- ¹⁵
traria si sapiunt peccatum, minus utilia si in istis
omissis contraria magis profecerint, et neutra suppo-
sito quod neque sint bona neque mala moraliter.
Primum et tertium fiunt communius, unde prima
particula ex hoc patet quod, sicut omnia meritorie ²⁰

False works
injure the dead
as good works
profit them.

facta pro mortuis capacibus eis prosunt, sic omnia
demeritoria pretensa pro ipsis fieri profectui suo
obsunt; non enim prodest corpori mortuo talis
solempnitas, cum deficiat sibi sensus, nec prodest
anime nisi sub ratione qua meritum; aliter enim ²⁵
foret profectui suo indifferens, sicut est indifferens
utilitati dyaboli vel beati. Illud ergo suppono ut
maximam, et patet per Augustinum in De Cura agenda
pro mortuis, et ponitur in decretis XIII^a, q. II^a: *Non*
estimemus, inquit, *ad mortuos pro quibus curam* ³⁰
agimus pervenire nisi quod pro eis sive altaris sive
orationis sive elemosinarum sacrificiis supplicamus.

4. A in marg.: Exequie pro mortuis quomodo prosunt et quomodo
nocent illis.

6. A A₁: Dictum est hoc cap. . . . et 22. 17. B:
et neutra — unde deest.

O 202^a Et sequitur: *Corpori autem humando quidquid inpenditur, non est presidium salutis sed humanitatis officium.* Sed et idem videtur per se notorium considerando quomodo proveniret profectus corpori mor-
5 tuo vel spiritui separato.

P Et ex isto sequitur vivorum stulticia qui magis dolent pro morte corporali quam pro morte anime per peccatum, magis sollicitantur pro solempnitate exequiarum proximi vel amici quam pro assiduitate
10 conversacionum meritoriarum per quas solum suffragia insunt sibi. Unde decretum beati Gregorii XIII^a, q. II^a, *Anime defunctorum. Curacio*, inquit, *funeris, condicio sepulture, pompa exequiarum magis sunt vivorum solacia quam subsidia mortuorum. Si ali-*
15 *quid prodest impio sepultura preciosa, oberit pio*
202^b *vilis * aut nulla.* Crisostomus super epistolam ad Hebreos, ut ibi exponitur: *Ubicunque sepeliatur, domini est terra et plenitudo eius; secundum quod oportet fieri efficiatur. Lugere autem, deplorare et*
20 *lamentari eos qui de hac vita decedunt ex pusillanimitate contingit. Hoc autem ex desperatione future resurrectionis intelligitur. Unde Apostolus non simpliciter ait: Nolumus vos ignorare de dormientibus, ut non contristemini, sed addit: Sicut et ceteri qui*
25 *spem non habent.* Et eadem sententia patet in duobus capitulis sequentibus. Item, videtur quod murmur tale sit contra dominum quem debemus credere omnem hominem velle mori, sed voluntati Dei non est licitum taliter contrariare. Si enim scio quod est
30 de Dei beneplacito et sic iustum, faciens ad ordinem

Hence the folly of those who care more for solemn rites than true prayers.

2. A₁: humanitatis — corpori deest.

6. A in marg.: Correlarium.

11. Codd.: XII^a.

13. A: pompe.

19. B: efficaciter.

29. B:

contraire.

11. Decr. sec. pars, causa XIII, q. II, cap. XXII. 12—16. Curacio — nulla is a quotation from Augustine De Cura agenda pro mortuis Cap. II. 17. ibid. cap. XXVI. 23. Cap. XXVII. Habent forsitan and XXVIII. Qui divina.

Cyprian tells
us that we
ought not to
mourn for those
who have gone
before.

et pulchritudinem universi quod Petrus nunc per ^{202^b} P
dominum occidatur, quomodo licet mihi remurmurare
contra istam iusticiam et pulchritudinem que adeo
placet Deo. Unde XIII^a, q. II^a sub auctoritate Cypriani
sic scribitur: *Quam preposterum est, quamque per- 5*
versum, ut cum Dei voluntatem fieri postulemus,
quando evocat nos et accersit de hoc mundo, non
statim voluntatis eius imperio pareamus et pervica-
cium more servorum ad conspectum domini cum
tristitia et merore perducimur, exeuntes isthinc 10
necessitatis vinculo, non voluntatis obsequio, quomodo
volumus ab eo premiis celestibus honorari ad quem
venimus inviti. Preceptum est, inquit, a domino ut
contester assidue et publice predicarem fratres non
esse lugendos accensione divina de seculo liberatos, cum 15
sciamus non amitti sed premiti, recedentes de seculo.

In isto dicto videtur innuere triplicem rationem: Q
Prima ex hoc quod nemo debet orare sibi ipsi
contrarie, sed oramus Deum: *Fiat voluntas tua*
undique, ideo non debemus velle huic contrarie. 20
Secunda ratio est ex hoc quod oportet salvandum
meritorie et per consequens voluntarie pati mortem.
Tercia ratio stat in isto quod diligens se vel alterum
debet gaudenter acceptare accessum eius proprium,
sicut est mors cuilibet salvando, et prescito eciam 25
est ad bonum, cum continue plus nocet ecclesie et
amplius demeretur. In oppositum sunt consuetudo
et leges ecclesie de cura agenda pro mortuis et
ecclesiastica sepultura, unde oblaciones Jude Machabei
laudat ecclesia, Machabeorum XII°, et sepultura 30
mortuorum computatur inter opera misericordie, pro

Yet the Church
teaches us to
care for the
dead,

7. A: accerscit: scil. Deus ut habet decret.
volumus.

11. In decretali: et

13. In decret. preceptum est ut contester assidue ut.

16. In decret.: recedentes precedere . . .

contra lugentes mortuos.

19. A B in marg.: Nota

30. A: XII. deest.

Q 202^b quo laudatur Tobias Tobie. Unde decretum recitat Augustinus De Cura agenda pro mortuis sub hiis verbis: *Quamvis* cure pro mortuis *non* pro omnibus pro quibus fiunt prosint, sed hiis tantum pro quibus dum viverent ut prosint meruerant; sed quia non discernimus qui sint illi, oportet illa pro regeneratis omnibus facere. Et assignat causam eius triplicem: Prima est profectus mortuorum capacium, secunda est excitacio affectus superstitum, et tercia est naturalis instinctus et meritorius, dum fuerit caritate formatus curam talem agencium. Pro prima sic scribit: *Melius enim supererunt ista hiis quibus nec obsunt nec prosunt, quam eis deerunt quibus prosunt.* Vult dicere quod oportet intendere orare generaliter pro cunctis fidelibus, subintelligendo et Deo limitante suffragium capacibus. Pro secunda causa patet quod ex hoc excitatur devocio superstitum et provocatur occupacio circa actum meritorium. Unde Augustinus: *Diligencius facit hoc quisque pro amicis suis, ut pro illo fiat * similiter.* Et quoad terciam causam patet, cum necesse sit evacuare cadavera bestiarum, multo magis cadavera hominum, magis carorum et plus inficiendum.

and to pray for
all the faithful.

R Unde Augustinus: *Humanitatis, inquit, hoc est officium secundum affectum quo nemo unquam carnem suam odio habet. Unde oportet ut quam potest pro carne proximi curam gerat, cum spiritus inde recesserit qui hoc gerebat. Et si hoc faciant qui carnis resurrectionem non credunt, quanto magis*

1. Num. cap. deest in codd. 3. A: quamvis cura . . . prosunt.
4. In decret.: Quibus dum vivunt cooperantur ut prosint. 6. A A₁:
decernimus; B: decrevimus; in codd.: qui sunt. 18. A in marg.:
Augustinus. 24. A in marg.: Nota pro sepultura proximi si et
quomodo obligamur.

3. Decreti sec. pars, causa XIII, q. II, cap. XIX et Aug.
in libro De Agenda Cura pro mortuis cap. XVIII. Opp. tom. VI,
pag. 530.

Burial of the
dead may be
done in a wrong
way.

debent facere qui credunt ut corpori resurrecturo ^{202° R}
et eternaliter mansuro impensum officium sit quodam-
modo evidens eiusdem fidei testimonium. Et patet
cum talis operacio non sit per se virtuosa, sed valde
per accidens quod contingit eam nunc bene nunc ⁵
male fieri. Cavere autem debemus de malicia ne
fastui seculi principaliter intendamus, nec magis
necessarium omittamus; nichil enim est magis ne-
cessarium obsequium agendum pro mortuis quam
vivere virtuose. Ille ergo inordinate agit curam ¹⁰
corporalem pro suo mortuo qui plus attendit ad
illam quam ad superhabundanciam virtutis in animo.
Vis ergo affectuose proficere anime defunctorum,
exercita te ipsum in scola virtutum; quod quanto
plus feceris, tanto cum paribus facis mortuis plus ¹⁵
profectum; oportet ergo iuxta caritatis regulas quod
superstes misereatur anime proprie placens Deo, et
ad illud consequitur efficacissime suffragium mor-
tuorum.

as by too much
care for show.

Ad primum obiectum patet quod beatus Gregorius ^a
intendit quod talia obsequia non prosunt mortuis
nisi forte per accidens. Unde sequitur in textu Gre-
gorii: *Nec ideo tamen contempnenda et abicienda*
sunt corpora defunctorum maximeque iustorum, ex
quo illud salubriter discitur quanta possit esse re- ²⁵
muneracio pro elemosinis; quas viventibus et sencien-
tibus exhibemus, sed neque hoc apud Deum perit quod
ex animis hominum membris officii diligencia per-
solvatur. Ex quo videtur quod ratione elemosine
prosunt defunctis talia obsequia, et obsunt eis de ³⁰
quanto excitant affectantes ad affectandum splenden-
ciam in mundi gloria, accusantque mortuos, de

13. A in marg.: Nota efficacissimum suffragium mortuorum.

14. A in marg.: Nota pro exequiis et sepultura circa ecclesias.

15. B: salu-
briter dimittitur.

28. diligentiaeque persolvitur in decret.

20. A in

25. B: salu-

R 202^a quanto ostendunt illos affectos ad secularia desideria.

b Et quoad dictum Crisostomi, patet quod ipse intendit istam eandem sententiam, unde sequitur in textu suo: *Pietatis namque affectu et humanitatis intuitu*
 5 *mortuos lugere non prohibemur, sicut nonnullos sanctorum aliorum exequiis legimus pias lacrimas impendisse.* Unde quod quis sepelitur iuxta martirem in ecclesia vel ubicunque solempniter, nunc obest et nunc prodest, sed tantum per accidens obest, si
 10 *accumulant peccata originata ex mortuo decedente in mortali.* Prodest, si sit occasio diligencius orandi pro mortuo in gracia decedente, unde decretum (ubi supra) sub auctoritate sanctorum Augustini et Gregorii sic loquitur: *Quibus peccata dimissa non*
 15 *sunt, a sacris locis post mortem adiuvare non possunt, quia quos peccata graviora deprimunt, si in sacris locis sepeliri se faciunt, restat ut de sua presumptione iudicentur, quia eos sacra loca non liberant, sed culpa temeritatis accusat.*

Solemn burial in holy places may do good or harm.

S Et quoad secundum partem sequitur decretum beati Gregorii: *Cum gravia peccata dimissa sunt et*
 202^a *non deprimunt, tunc prodest mortuis * si in ecclesia sepeliantur, quia eorum proximi, quociens ad eadem loca veniunt, suorum quoque sepulturam aspiciunt,*
 25 *recordantur et pro eis domino preces fundunt.* Nam quos peccata gravia deprimunt, ad maiorem cumulum dampnationis potius quam absolucionem eorum corpora in ecclesiis reponuntur. Quantum ad rationem terciam, quomodocunque glossamus, non dubium quin
 30 *murmurationes plurime pro mortuis sunt inique;*

5. A A₁: nonnullorum.

7. A: sp sepelitur. A₁: semper sepelitur.

Errorem scribentis A imitatus est A₁.

18. In decret.: quoniam eos.

22. ibid.: in ecclesiis.

28. A in marg.: Nota quomodo licet deplangere (superscriptum est: flere scil. deflere) mortuum et quomodo non licet.

3. Causa XIII, q. II, cap. XXVI.
 capp. XVI and XVII.

13. Causa XIII, q. II,

As to grief for
the dead we
must distinguish
between natural
affection and
deliberate
judgment.

dicitur enim quod alius est amor vel affeccio naturalis, ^{202^d} S
quali Christus voluit vivere et non mori, cum Mat-
thei XXVI° dicit: *Verumptamen non sicut ego volo,*
sed sicut tu vis. Et tali affeccione naturali doluit
mater eius pro morte filii naturalis. Nec evidens 5
quod in hoc peccavit, sicut nec Christus, quando
pro Lazaro ploravit. Alia autem est affeccio delibe-
rativa qua non est dolendum sed gaudendum de
mortibus propinquorum. Sic enim Christus, sic
Paulus et ceteri martires gaudebant de pena et ¹⁰
morte propria, et sic oportet omnem salvandum
gaudere. Ideo necessarium est christianis discere
quomodo debent mori; quando ergo quis plus dolet
propter amissionem boni utilis vel boni delectabilis
temporalis in morte proximi quam propter amissionem ¹⁵
boni utilis anime defuncti et utilitatis ecclesie, tunc
peccat indubie plus vel minus, sicut ille peccat gra-
vius qui propter amissionem amoris quem habet ad
seculum dolet de morte propria. Et patet quod
debemus secundum rationem superare impetum ²⁰
anime naturalem, sicut est mihi verisimile quod
mater domini mitigavit ex integro, et Christus non
directe ploravit pro morte Lazari quem necessitavit
ad gloriam suam mori, sed doluit pro peccato
humani generis, pro quo oportuit talia et tot pati. ²⁵
Unde ex concilio Toletano *Qui divina* sic scribitur:
Prohibet nos sanctus Apostolus dicens: De dormien-
tibus nolo vos contristari sicut et ceteri qui spem
non habent. Et dominus Joh. XI° non flevit Lazarum
mortuum, sed ad huius vite erumpnas ploravit re- ³⁰
suscitandum. Si autem potest hoc episcopus omnibus
christianis prohibere, non moretur.

Natural grief
should be
controlled by
reason.

1. A: quod aliquis.
de fletu Christi.

11. A: et sicut.

22. A B in marg.: Nota
23. 24. A: nunciavit ad gloriam.
non moretur in decret.

22. A B in marg.: Nota
31. agere

T 202^d Ex istis colligo conclusionem triplicem mihi notabilem: Prima quomodo ista sententia est a prepositis populo predicanda, eo quod instruit eum in moribus, evacuat errorem fidei et precipitur ab ecclesia fieri.

5 Quod si multiplicamus leges de sepulturis et eas solempnizamus atque pro porcionibus et substantia defuncti contendimus et illud cum aliis suffragiis defunctorum omittimus, quis dubitat quin Deus huius seculi usque ad infidelitatem cecavit oculos mentis

10 nostre? Et cum in vigilia Pentecostes post communionem concinimus quod Deus per os omnium prophetarum docuit nos temporalia relinquere, et alibi cantantes oramus ut Deus doceat nos terrena despiciere, quia certum est quod spiritus sanctus

15 effugit cohabitare cum spiritu hominis sic affectione temporalium deturpato. Ad probandum autem si sumus huiusmodi, sollicitudines nostre cum actibus sequentibus iudicabunt. Nam pater spiritualis qui

203^a animo preponderat oracionis suffragia et elemosinas * providas faciendas pro mortuis plus quam lucris

20 temporalis commoda, manifeste demonstrat quod plus amat temporalia defuncti quam anime sue spiritualis suffragium. Secunda conclusio: Nullus ritus ecclesie ab eius capite approbatus de suffragiis

25 vel memoriis faciendis pro mortuis repugnat sentencie supradicte. Patet ex hoc quod nulla veritas repugnat veritati. Procuret ergo homo, quantum prudenter sufficit, per se vel alium, remedium animarum in purgatorio oblacionibus vel stipendiis

30 annalibus sacerdotum aut precibus sanctorum, aut carorum elemosinis aut ieiunio cognatorum et secundum supradictam Dei sententiam approbatur.

1. The clergy should thus teach about funeral rites.

They must not let the desire of gain outweigh the desire to benefit souls.

2. All rites approved by the Church agree with this rule.

1. A in marg.: Contra avariciam cleri. Prima conclusio. 23. A in marg.: Secunda conclusio. De variis ritibus approbatis in suffragiis et memoriis mortuorum.

6. porcio i. e. pensio annua.

Reasons for
various
observances.

Et hiis quatuor modis secundum decretum beati ²⁰³ Gregorii, XIII^a q. II, *Anime defunctorum*, contingit animabus in purgatorio suffragari, ymmo (ut sepe dixi) per omnem vitam vel operam meritoriam viatoris. Unde ritus quem approbat beatus 5 Ambrosius in De Officiis, positus in conclusione predicta, plurimum est laudandus: *Quia*, inquit, *alii tercium diem, alii septimum diem, alii tricesimum, alii quadragesimum observare consueverunt in officiis mortuorum, quid doceat leccio consideremus. De-* ¹⁰ *functo quidem Jacob precipit Joseph pueris suis ut sepelirent eum et sepelierunt sepultores Israel, et completi sunt quadraginta dies luctus*, ut patet Genesis L^o. *Sed etiam in Deuteronomio*, capitulo ultimo, et Numeri XX *scriptum est: Quia planxerunt* ¹⁵ *filiis Israel Moysen triginta diebus et consummati sunt dies luctus*. Illi autem qui servant diem tercium respiciunt trinitatem vel triduum resurrectionis Christi; qui autem observant septimum observant perpetuam quietem anime, que est tertia cum copulacione cor- ²⁰ poris, quod est quatuor; ex quibus autem constant septem; qui autem observant trigenerium considerant quomodo ex duobus quindenariis secundum corpus et animam ille constat, quindenarius autem resultat ex septenario patrum legis veteris et octonario legis ²⁵ nove: Nam hos duos numeros quadam proprietate colunt specialiter isti patres. Qui autem observant quadragenarium expectant fructum resurrectionis per mortem Christi qui totidem horis dicitur fuisse mortuus, licet arca triginta sex horas iacuit in sepulcro, ³⁰ et sic de quinquagenario, centenario vel anniversario secundum rationem cui devocio populi est affecta.

5. A in marg.: Ambrosius.
patet Gen. L deest in decret.
decretali.

12. A B: sepultores deest; luctus ut
15. cap. ult. et Num. XX deest in

2. Decr. sec. pars, Causa XIII, q. II, cap. XXII *Animae defunctorum* and cap. XXIV *Quia alii*.

T 203^a Omnes enim affectant suis mortuis beatitudinem
circularem, ut notat Hostiensis in Summa (ubi supra).

V Tercia conclusio: Dimissis istis ritibus foret pur-
gandis animabus utilius, populo superstitie dante solli-
5 citudinem et operam ex integro ad virtutes. Patet ex
hoc quod ista variatio rituum fuit omissa a Christo
et suis apostolis; ymmo precepit Matthei VIII°, 22:
Dimitte mortuos sepelire mortuos suos et in moribus
sequi ipsum. Ista autem variatio introducit sectas et

10 gildas et consequenter errores multiplices, mundialibus
infideliter opinantibus quod proportionaliter habent
ipsi suffragia singulariter a se ipsis et beatis in patria,
sicut ipsi coniunguntur federe temporali, et sic cre-
dunt de suis mortuis quoad ipsa suffragia que im-
pendunt. Illud autem improbatum est hic et capitulo
ultimo libri quinti. Omnes enim predestinati vivi vel
mortui citra beatitudinem constituti participant suf-
fragiis utriusque ecclesie precise secundum quod
digni sunt meritis quoad Deum. Tales ergo lige
20 superfluunt et periculose seminant dogma falsum
sepeque gignunt sedicionem in populo. Nec moveat
203^b quod sepe bonum ex ipsis evenit, * quia Deus non
sineret dyabolos vel aliud nefandum collegium con-
gregari, nisi exinde disponeret utilitatem ecclesie
25 provenire. Et sic dicitur de sepulcris et aliis con-
structionibus sumptuosius quod bonum exinde evenit,
ut puta, devocio confluencium, sustentacio egenorum
et multa bona similia; malum eciam communius, ut
puta, distraccio et ocium sensus hominis dissoluti et
30 inordinata conglobacio tam temporalium quam eciam
personarum, et difficile foret iudicare quid istorum
foret matri nostre utilius, si facta et dicta Christi et

3. It would be
better to aim
wholly at a
virtuous life and
give up these
ceremonies,

which bring in
gilds and other
causes of mis-
chief.

3. A in marg.: Tercia conclusio. Contra ritus supra positos.
7. Matth. VIII, 22: Sequere me et dimitte . . . 13. B: fidere.

16. A in marg.: De solempni sepultura et sumptuosius sepulcris (Above
203^b without mark of reference). 18. precise; A: p*; A₁: pē.

28. B: eciam deest.

The example of
Simon Mac-
cabeus cannot
outweigh that of
Christ.

apostolorum suorum non darent fidem de inutilitate ^{203^b} **V**
fundamenti. Non enim est causa evidens: Si Symon,
summus sacerdos construxit sibi et suis edificium
altum super sepulchrum eorum et mirabiliter sump-
tuosum (ut patet I Macchabeorum XIII°), ergo bene, ⁵
sicut est evidens: Si Christus et eius apostoli illud
omiserant, ergo bene; nam regimen illorum sacer-
dotum fuit presagium destruccionis synagoge que
fuit ecclesia Judeorum; et fundamentum aliud cum
suis domesticis fuit indefectivum principium perpetue ¹⁰
ecclesie christiane; nichil ergo valet nobis fidelibus
nisi de quanto fuerit fundabile ex lege Christi; sed
cum ex lege Christi et lege ecclesie patet quod obser-
vancie de quanto plus accedunt ad statum innocencie
et minus intricantur cum mundo, imitantes volunta- ¹⁵
tem Dei, direccius preponderantes in amore bonum
communius, patet quod observancia opposita ritui
quem mundus in istis exigit est ipso melior. Unde
(ut tetigi) talia memorialia post mortuos derelicta
vel nocent eis vel minus eis proficiunt quam pur- ²⁰
gandis pauperibus in gracia ampliori, ymmo minus
quam ceteris paribus eorum destruccio. Si enim tales
mortui sunt presciti, tunc talia memorialia derelicta
sunt fructus peccati sui in spiritum sanctum; si sunt
predestinati, tunc sunt fructus sue affectionis pro- ²⁵
prietarie expurgande, et indubie pauper decedens in
maiori gracia, cum melius usus fuit temporalibus
istis quibus verius dominatus est, plus participabit
in purgatorio eorum fructu, dominio devoluto ab
utroque ad dominum, aput quem non potest esse ³⁰
accepco personarum. Quomodo excusatur peccatum
quo propter affectionem mundialem vel affectionem
propriariam carnalem ritus talis preponitur et modus
faciendi expropriarie vivencium, et bonum com-
munius plus diligencium stulte postponitur? ³⁵

2. B: tam evidens. 5. B: ergo — omiserant deest. 7. B: regnum
illorum fuit. 12. ex deest in codd. 26. B: expurgande — fuit deest.

CAP. XXIII.

A 203^b Restat consequenter tractare de indulgenciis et absolucionibus a pena et culpa, in quibus videtur esse error apud simplices istam materiam ignorantes. Indulgence to sinners belongs to God alone.

5 In primis ergo suppono significacionem quid nominis huius signi indulgentia. Est enim omnis indulgentia actus indulgentis, ita quod indulgentia non sit aliud nisi habentem ad hoc potenciam indulgere, et est indulgere gratis concedere, operam dare sive remit-

10 tere, et componitur de *inde et algere* (quod est frigere vel mortificari), sicut est de commissis oblivioni traditis quoad expeticionem vindicte. Et sic loquitur scriptura Judith VIII°, 14: *Indulgentiam domini cum lacrimis postulemus*, et sic sumitur Isaie XXVI°, LXI°

15 et LXIII°. Sic autem indulgere peccatoribus est Deo proprium, sicut et peccata * dimittere (ut patet 203^c capitulo ultimo quinti libri); sed ab istis sensibus extractus est terminus et baptizatus in sensum alium partim per doctores theologie et partim per cano-

20 nistas; quandoque enim secundum eos connotat remissionem pene, ut secunda questione tercio capitulo *Indulgentie*, ut notat Archidiaconus, quod quandoque signat active concessionem, ut dominus papa indulsit subdito hoc vel illud, id est, concessit; aliquando autem

25 signat dispensacionem, aliquando ius, ut notat Johannes, XXXIII^a, q. II^a. *Interfectores*; et aliquando accipitur pro remittere vel condonare, in De Peni-

The canonists have given it another sense: of remission of punishment.

1. A: Cap. XXII.

2. A in marg.: De indulgenciis (Below 203^b without mark of reference).

5. B: signacionem.

9. B in marg.:

Quid est indulgentia?

9. 10. B: remittere componitur.

18. B:

baptizatus deest.

20. B: vococat.

20. A: Nota quid est indulgere

vel indulgentia; supra vide.

21. ut sec. q. III. cap. Indulgentie. Recte:

Sexti decretalium, lib. V, tit. X, cap. III.

25. 26. Johannes; sic in

codd. Legendum: Nicolaus papa.

5. Cf. Hus, Opp. tom. I, 175^a. Loserth, Hus u. Wiclif, p. 209.

21. Sexti Decret., lib. V. De Penitenciis et Remissionibus, cap. III, Glossa.

26. Decr. sec. pars, causa XXXIII, q. II, cap. V.

Such indul-
gences are re-
served to pre-
lates under cer-
tain limitations.

tenciis et Remissionibus, cap. *Indulgentie* in principio 203^e A
per Archidiaconum; unde omnes istas indulgentias
trahunt et limitant ad prelatos ecclesie. Unde statu-
unt sibi pro regula quod solus papa potest dare
quoad locum et tempus indulgentias generales, epi- 5
scopi autem habent potestatem limitatam faciendi
indulgentias. Nam cum dedicant ecclesias, non ex-
tenditur eorum indulgentia ultra annum, eciamsi a
pluribus episcopis dedicetur. In aliis autem ultra
numerus quadraginta dierum non potest episcopus 10
indulgere, verumptamen episcopus confirmatus ante-
quam sit sacerdos, sicut et legati non sacerdotes
faciunt indulgentias, quia hec potestas magis eis ex
iurisdiccione quam ex ordine. Inferiores autem ut
abbates et presbiteri non possunt indulgentias tales 15
concedere publice ex auctoritate iurisdiccione, sed
private in foro penitencie (ut patet in De Penitenciis
et Remissionibus, capitulo *Indulgentie*); super vero
conceduntur per Innocentem et Archidiaconum: *licet*,
inquit, *restricta sit potestas de indulgentiis que fiunt* 20
publice, non tamen in foro penitenciali in quo sacerdos
potest indulgere annos et dies dummodo discrete faciat
et penitentiam iniunctam per superiorem non remittat.

So much time
of indulgence
may mean
a) the equivalent
of so much tempo-
ral penance;
b) so much
shortening of
time in Purga-
tory.

Istis premissis restat videre expressius quid sonat
verbum prelati: *Remitto tibi tantum tempus indul-* 25
gentie pro peccatis, et dicitur communiter quod
virtute talis indulgentie per tantum tempus minus
pacieris in purgatorio, et hoc intelligi potest dupli-
citer, vel quod indulgentia habeat efficaciam tantam,
quantam tantum temporis pro penitencia huius vie 30
quoad statum purgatorii, vel secundo quod de tanto

3. A in marg.: Indulgentia < pape episcoporum. 13. potestas; A₁ in
marg. addit: convenit. 14. B: Inserentes autem. 14. B in
marg.: Potestas indulgendi est ex iurisdiccione et non ex ordine, ut hic
patet. 22. A: discreta. 24. A B in marg.: Nota quid sonat
(B: hoc): Remitto tibi tantum tempus indulgentie pro peccatis. 25. B:
Remitto tibi tempus.

A 203^c brevius pacieris secundum penam purgatorii, et ista The latter meaning is favoured by the decretists.
 glossa est sentencie decretistarum pertinencior et
 dictis eorum conformior (ut patet in De Penitenciis
 et Remissionibus; cap. *Quod autem*) in verbo, sed
 5 queres quid sonat?

a Sumitur autem fundamentum huius sentencie ex The opinion rests on an invention which supposes a) a store of supererogatory merits;
 ista ymaginacione fantastica: Ponitur enim primo
 quod sunt supererogata merita sanctorum et specialiter Christi in celis infinita numero et valore, ultra
 10 quam requiritur ad eorum beatitudinem, et omnia ista vocantur spiritualis thesaurus ecclesie in capite eius reconditus.

b Ponitur secundo quod dominus papa, cum sit vicarius Christi in terris, habet plenam potestatem b) that the store is inexhaustible and is at the disposal of the Pope;
 15 distribuendi thesaurum illum fidelibus, sed quod libuerit plus vel minus, nec licet diffidere quin potestas imperciendi ista spiritualia suffragia remaneat continue inexhausta, quia aliter deficeret Christus dando potestatem clavium suo vicario hic in terris.

c Tercio dicitur quod quando papa vel suus episcopus dispensat subditis de isto thesauro, commutando c) that when the Pope makes over a share in such merit, he gives an indulgence.
 meritum beati loco meriti quo peccator mereretur remissionem peccati, tunc concedit indulgenciam plus vel minus.

B Et ex isto fundamento dicuntur hii vendere peccata sua et isti emere eciam pro pecunia et seductus est populus de cambio impossibili et infundabili propter fastum et questum adquisibilem sacerdoti. Et isti sentencie videtur sanctum Thomam annuere, super
 30 Quarto Sentenciarum, distincione vicesima, questione

1. B: Brevius paciens. 4. In verbo (?); in codd. A B: in v̄.
 6. A in marg.: Fundamentum indulgenciarum secundum communem opinionem. 9. A: numero et valere. 11. B in marg.: Spiritualis thesaurus ecclesie. 14. A: in terra. 17. A: remaneant.

4. Decret. Greg. IX, lib. V, tit. XXXVIII, cap. IV. 30. Thom. Aq. Comment. in lib. IV. Sent. Opp. tom. IX, pag. 374.

St. Thomas says that indulgences are not simply remissions of temporal penance but avail in purgatory.

tercia: *Ab omnibus, inquit, conceditur indulgencias* 203^c B
aliquid valere, quia impium esset dicere quod ecclesia
aliquid vane faceret. Sed quidam dicunt quod non
valent ad absolvendum a reatu pene * *quam quis in* 203^d
purgatorio secundum iudicium Dei meretur, sed 5
valent ad solvendum ab obligatione qua sacerdos
obligavit penitentem ad penam aliquam vel ad quam
eciam ordinatur ex canonum statutis. Sed hec opinio
non videtur vera; primo quia est expresse contra
privilegium Petro datum, ut quod in terra remitteret 10
et in celo remitteretur, unde remissio que fit quoad 1
forum ecclesie, valet eciam quantum ad forum Dei.
Item, ecclesia huiusmodi indulgenciam faciens magis 2
dampnificaret quam adiuuaret, quia remitteret ad
graviores penas, scilicet purgatorii, absolvendo a peni- 15
tenciis iniunctis. Et manifeste patet deduccio, eo
quod iuxta opinionem indulgencia non facit ad remis-
sionem in purgatorio, sed subducta indulgencia in
pleno penitencie faceret ad remissionem in purgatorio,
quod foret infinitum prestancius quam aliqua peni- 20
tencie vie remissio. Ideo iuxta hanc viam omnis
indulgencia foret impeditiva fructus penitencie et
nociva, ideo prudenter dicunt canoniste quod propter
indulgencias non est dimittenda iniuncta penitencia

1. indulgencias; in codd.: indulgencia. Correxī. 2. B in marg.: Sentencia sancti Thome et Bonaventure super materia indulgenciarum hec est: Conciipiunt autem quod dominus papa ad votum suum potest distribuere et impertiri viatoribus de peccatis saltem suis conterentibus merita Christi et suorum sanctorum, que vocant opera supererogata et thesaurum ecclesie, sic quod potest illa merita loco meritorum rudorum (sic) ponere ad remissionem peccati rudi, et quia illa merita excedunt omnem penam viantibus debitam, ideo habent efficaciam delendi omne peccatum et tollendi omnem penam debitam pro peccato magno. Ergo et mirabilis est petentis (sic) dominus papa, qui potest hec merita taliter impertiri et gracia illorum peccata remittere, penas tollere et ea loco plurimorum aliorum commutare. Sed revera non video quomodo sanctorum communio tantum dependet ex pape voto, cum magnam habuit illa communio efficaciam ante adinvencionem istius distribucionis aut imperticionis papalis preasumptę.

4. A in marg.: Opinio falsa. B: a reatu — solvendum deest. 6. B: ab deest. 8. A in marg.: Arguitur contra communem opinionem indulgenciarum. 16. B: quod deduccio.

B 20³⁴ pro peccato, nec haberent colorem indulgentie de multis millibus annorum quoad nudam mitigationem penitentie hic pro via, cum certi sumus quod non subibitur eciam a Matussale tanta penitencia hic in via.

5 *Ideo, inquit doctor, aliter est dicendum quod valent indulgentie et quantum ad forum ecclesie et quantum ad iudicium Dei et quantum ad remissionem pene residue post contricionem, confessionem, absolucionem, sive sit iniuncta sive non. Racio autem quare valere*

10 *possunt est unitas corporis mistici in qua multi in operibus penitentie supererogaverunt ad mensuram debitorum suorum et eciam multas tribulationes iniuste sustinuerunt pacienter, per quas multitudo penarum poterat expiari, si eis deberetur. Quorum*

15 *meritorum tanta est copia quod omnem penam debitam nunc viventibus excedunt et precipue propter meritum Christi; quod et si in sacramentis operatur, non tamen efficacia eius in sacramentis includitur, sed sua infinitate sacramentorum efficaciam excedit.*

20 *Ideo cum unus pro alio satisfacere potest, sancti autem in quibus superhabundancia operum satisfactionis invenitur, non determinate pro isto qui non remissionem indiget, huiusmodi opera fecerunt (quia alias absque omni indulgentia remissionem consequeretur)*

25 *vel communiter fierent pro tota ecclesia, sicut apostolus dicit se implere ea que desunt passioni Christi in corpore suo pro ecclesia, ad quam scribit Corinth. I^o. Et sic predicta merita quamvis sint communia totius ecclesie, tamen papa distribuit ea dispariter,*

30 *sicut ea que sunt communia alicuius multitudinis distribuuntur singulis de multitudine secundum arbi-*

10. 11. In textu s. Thomae: multi operibus.

23. huius in codd.

sic et in pluribus locis seqq.

25. A: nihil communiter.

27. A₁:

11. Cor. I.

31. A A₁: singularia.

6. Thomae Aquinat. super IV. Sent. l. c. pag. 374.

26. Ad

Coloss. I, 24.

trium eius qui multitudini preest. Unde si quis con- 203^d B
sequeretur remissionem pene ac si alius pro eo
satisfecisset ita quod satisfaccio alterius sibi per eum
qui potest distribuatur; sic de indulgenciis est cen-
sendum. 5

Bonaventura's
 opinion.

Item, doctor Bonaventura super eadem distincctione, 3 C
 questione secunda, primo reprobatur opinionem de
 indulgenciis dicentem quod tantum valent ad forum
 ecclesie militantis sic quod non ad forum ecclesie
 triumphantis. *Si, inquit, prelatus relaxat et Deus non* 10
relaxat, tunc est pocius deceptio quam relaxacio,
pocius crudelitas quam pietas. Et patet quod non
 foret dispensacio sed rebellio. Ideo ad excludendum
 ab ecclesia Christi fallaciam dicit quod indulgentia
 sic potest fieri: *Obtinemus, inquit, bonum ex triplici* 15
merito, scilicet ex merito proprio, ex merito capitis
et ex merito ecclesiastice unitatis. Et correspondenter
 ad istud triplex meritum bonum obtinendi est triplex
 meritum a malo liberandi, scilicet meritum proprium,
 ut puta *, meritum contricionis, quo meremur liberari a 204^d
 pena eterna et ascribi ad gaudia sempiterna, sic quod
 hec duo sunt simul, sicut in angelis gracia et gloria.

Secundo modo meritum Christi cooperatur in sacra-
mentis et potestate clavium, et per hoc remittitur
pars pene. Et tercio modo fit meritum ad fugiendum 25
malum ex vi unitatis ecclesiastice. Et correspondenter
 fit triplex pene condonacio, ut sic currat misericordia
 cum iusticia. Et in qualibet tali condonacione est
 commutacio maioris in minus, unde pena eterna primo

6. B in marg.: Nota quomodo percipias teriam (sic) indulgentiarum secundum fautores earum. Numerus distincctionis deest in codd. 15. A in marg.: Bonum obtinemus ex merito proprio, ex merito capitis, ex merito ecclesie unitatis. 17. A in marg.: Bonaventura de indulgenciis (Below 203^d without mark of reference).

10. Lib. IV. Sentenciarum dist. XX, pars II, art. I, quaestio II. Conclusio. Sancti Bonaventurae Opp. tom. IV, pag. 556 (ed. Ven. 1754).

C 20.4^a *mutatur in temporalem in remissione pene et culpe.* The commutation of punishment is due to the satisfaction made by Christ.
Secundo pena temporalis magna et supra vires mutatur in penam viribus competentem in sacerdotis absolutione. Tercio vero commutatur pena ad quam
 5 *pertinet iudicio ecclesie in minorem relaxationem in virtute residui meritorum ecclesie. Et omnia ista originantur ex merito passionis et satisfaccionis Christi, nullibi preiudicando iusticie. Et ita dicit quod indulgentie fiunt de meritis supererogacionis*
 10 *membrorum ecclesie, quem thesaurum pertinet ad solos episcopos saltem publice dispensare, quia illi sunt vicarii succedentes in loco Christi fratris senioris mortui, ut suscitent semen suum generando sibi filios spirituales. Et uterque istorum doctorum respondet*
 15 *ad obiectus in contrarium.* Indulgences are to be dispensed only by bishops.

Et illam sententiam sepe inculcant doctores decretorum ponentes quod indulgentia est liberalis et graciola donacio de thesauro ecclesie, facta per vicarium Christi peccatoribus pro suis penis ad quas de iusticia obligantur. *Thesaurus iste, inquit, est habundancia*
 20 *meritorum que multi sancti ultra mensuram debitorum erogaverunt et tribulaciones quas iniuste sustinuerunt; quorum meritorum tanta est copia quod excedit omnem penam debitam viventibus, et precipue passio et meritum Christi, cuius minima gutta sanguinis vel sudoris*
 25 *sufficeret ad expiacionem omnium peccatorum, hec et cetera bona supererogat, que omnia ponuntur in scrinio pectoris Christi tamquam thesaurus ecclesie.* Other decretists maintain this opinion of a treasure doled out by Christ's vicar.
 Ista sententia patet per Willielmum in De Reliquiis
 30 et Veneracione Sanctorum, capitulo V°. Et patet

4. commutatur; in codd.: commutacio; Fortasse legendum: commutacio pene. 16. B in marg.: Indulgentia quid sit. 20. B in marg.: Thesaurus ecclesie. 27. supererogata in codd.

8. Dist. XX, pars II, quaest. III (pag. 558). 29. An Wilhelmus Autissidorensis, W. de Monte Laudano, Durantis, de St. Amore, alterve, non video.

quomodo a theologis decretiste sumpserunt istam sententiam que, si sit infundabilis et principium erroris fidelium, patet gravado peccati in auctoribus illius ficticie. 204^a C

I propose to give
1. Arguments
in its favour;

2. Arguments
against it;

3. My own
judgment.

In its favour:

a) One man may
make satisfaction
for another.

In ista materia sic procedam: Primo fundabo vel colorabo possibilitatem et probabilitatem illius sentencie, secundo obiciam multipliciter contra illam et tercio dicam quid videtur mihi probabiliter sustinendum.

Quantum ad primum sic arguo: Deus nedum potest a de sua absoluta potestate quecunque peccata eciam sine satisfaccione remittere, sed unus potest de comuni cursu pro alio satisfacere, et per consequens, Deus potest committere suo vicario potenciam contra quecunque peccata taliter dispensandi. Quo habito suadetur tripliciter quod sic facit, primo quia caput ecclesie pro quo *Christus oravit* Luce XXII°, 32, *ut non deficiat fides sua*, sic pretendit se facere de facto; sed foret error intollerabilis si in isto a fide exorbitet, sicut maxime dampnabilis fatuitas foret membris ecclesie hoc sibi imponere, ergo presumentum est factum istud esse catholicum. 10

b) Christ gave
to Peter full
power of
binding and
loosing.

Item, Matthei XVI°, 19 concessit Christus Petro et cuilibet eius vicario singulariter plenitudinem potestatis dicens: *Quodcunque ligaveris super terram erit ligatum et in celis, et quodcunque solveris super terram erit solutum et in celis.* Cum ergo dominus papa sic solvit et ligat in terris, videtur ex evangelio quod proportionaliter fit in celis; aliter enim titubaret fides ecclesie. 25

c) The Pope's
acts shew that
he declares it
catholic.

Item, Deus reliquit unum caput in ecclesia * pro dubiis decidendis, quod non potest poni nisi Petri vicarius; ergo sibi restat difficultatem istam decidere; sed cum factum suum sit manifestissimus interpret sensus sui, videtur quod in facto docet hoc esse 204^b C

5. A in marg.: Arguitur pro possibilitate indulgenciarum.
marg.: Racio.

10. B: absolutus.

9. A in
17. sic; sicut(?).

D 204^b catholicum. Quis rogo iudicaret papam cum conventu suo errare?

Assumptum ergo primi argumenti sic docetur: Oportet ex fide credere quod Christus satisfecit pro omnibus membris suis, sicut ex vi communionis sanctorum quodlibet membrum ecclesie satisfecit pro altero, cum apostolus dicat Gallatis VI°, 2°: *Alter alterius onera portate*; ergo per idem contingit ecclesiam beatam satisfacere pro viante.

We believe that Christ made satisfaction for all his members.

10 Item, contingit unum condempnare alterum, ut patet de primis parentibus et multis aliis ex suis capitibus et consociis accusatis. Cum ergo Deus sit pronior ad premiandum quam puniendum, videtur quod contingit unum satisfacere pro alio. Sic enim
15 brachium naturaliter se exponit pro capite; multo magis in corpore Christi mistico, ubi est ligatum forcius, videtur quod unum membrum debet satisfaciendo supportare pondus alterius iuxta istud Apostoli II^a Corinth. XI°, 29: *Quis infirmatur et ego
20 non infirmor?*

Since one man's sin may hurt another, one may atone for another.

E Item, Deus est liberior ad recipiendum satisfactionem de suis debitoribus quam servus suus de debitoribus suis, sed homo sepe rationabiliter recipit debitum unius per puram satisfaccionem alterius,
25 ergo contingit Deum liberrimum hoc facere. Si ergo creditor benigne accipit talentum debitum a Petro ex pura satisfaccione Pauli hoc solventis pro eo, multo magis Deus misericors. Si ergo unus in gracia impetrat alteri remissionem culpe, quod maius est,
30 ipse evidencius potest impetrare sibi remissionem pene, quod minus est. Pia ergo consolativa fidelium et honorificativa cleri est ista posicio.

Even men let one man acquit another's debt, much more will God.

Primo ergo concedenda est ista conclusio quod contingit unum satisfacere pro alio. Sed notandum

10. B: contingit e. 13. A: quam ad; ad extinctum est. 32. A in marg.: Responsio conclusio. 33. A in marg.: Quomodo contingit unum satisfacere pro alio. Conclusio concedenda.

Three kinds of satisfaction:

1. Where one does his separate share.
2. Where one helps another to do his part.
3. Where one satisfies entirely for another.

quod hoc intelligi potest tripliciter, primo participative ^{204^b} **E** satisfaciendo pro suo contento, secundo iuvative concusando totam satisfaccionem in omnino altero et tercio per se sine concursu alterius satisfaciendo pro toto debito. Exemplum primi est in assumptione ⁵ nature humane per Christum in attomo et complecione primiciarum tocius debiti humani generis pro peccato. Exemplum secundi est quomodo nedum Christus sed alia membra iuvant ad plenam satisfaccionem confratrum; et tercio modo unus satisfacit ¹⁰ pro debito particulari alterius particulari creditori. In utraque primarum satisfaccionum oportet debitorem concurrere, ut quamvis Christus fecit se naturam humanam que debuit Deo satisfaccionem pro peccato primi hominis, tamen illa satisfaccio non potuit mem- ¹⁵bris proficere, nisi ex adiutorio capitis se disponentibus active ad suscipiendum medicinam vel saltem ad consolvendum ministracionem debitam, in tantum quod infans unius diei decedens in gracia primo baptizatur flamine, secundo servit Deo meritorie et ²⁰sic tercio participat fructum celestis medicine.

Christ made satisfaction, but to the profit only of those who join in his work.

Et patet ad primum quod concedenda est conclusio, sed non credamus quod Christus satisfecit pro debito illius ad salutem qui non vult iuvare Christum ad suam satisfaccionem, quia Psalmo LXI°, 13 dicitur: ²⁵*Tu reddes unicuique iuxta opera sua*. Sic ergo tam militans quam triumphans satisfacit pro viatore indebitato quoad Deum, sed oportet ipsum indebitatum omnimode se ipsum iuvare, quia aliter ipse non solveret quod debebat, et per consequens non fuit ³⁰

2. contento; in codd. A: co^{to} (cotitato? cf. partem cotam p. 519, l. 6); B: to^{to}. 3. B: totalem satisfaccionem. 4. B in marg.: Satisfaccio pro alio tripliciter fit. 6. B in marg.: Christus assumpsit naturam nostram in athomo. 10. confratrum; B: consivium (sic). 18. B in marg.: Apparet quod si infans discedens absque baptismo flaminis adiudicabitur eterne pene propter culpam primorum parentum ipso in persona propria non demerente: per idem posset beatus pro peccante satisfacere peccatore, pro commisso nullatenus satisfaciente. 25. In codd. LXXXI.

E 204^b apud Deum illo debito exoneratus, sed unus alius
 a quo Deus debitum illud exigit, non ab illo. Ideo
 videat homo si potest esse beatus pure per procu-
 204^c ratorem, et tunc * concipiet si potest satisfacere pure
 5 per procuratorem; oportet enim percipientem pre-
 mium persolvere meritum. Unde non foret onus
 meum, ad quod supportandum alius me iuvat nisi
 ego debeam satisfacere pro illo. Ideo dicit Apostolus:
Unusquisque onus suum portabit Gal. VI°, 5. Sic
 10 ergo ex vi communionis sanctorum habemus reciproce
 adiutores, in tantum quod *Dei adiutores sumus* secun-
 dum Apostolum I^a, Corinth. III°, 9 seu oportet quod
 cum adiutorio isto simus cooperatores.

Ad secundum argumentum patet quod conclusio
 15 est concedenda, sed nunquam potest unus dampnare
 alium quoad Deum, nisi ipse superaddat proprium
 delictum, ut patet in materia de originali peccato,
 et ideo canit fidelis ecclesia quod *nulla ei nocebit*
adversitas, si nulla dominetur iniquitas. Quomodo,
 20 queso, posset Deus dampnare non reum et per con-
 sequens non dampnabilem? Et patet bonitas Dei in
 hoc quod neminem salvat, nisi quem prevenit ad-
 iuvando, nec aliquem dampnat, nisi a quo preveniente
 occasionem accipit ex peccato. Et patet quod licet
 25 brachium se exponat pro capite, tamen oportet caput
 quodammodo se iuvare. Ideo quamvis quodlibet mem-
 brum iuvet aliud ad agendum, tamen nullum mem-
 brum supplet omnino alterius membri officium, sed
 iuvando satisfacit; et sic est de corpore Christi mistico,
 30 quia aliter posset Deus omnino eximere hominem a
 debito servitutis quoad Deum, quod notum est clau-
 dere repugnanciam formalem. Ideo sicut Deus in
 opere creacionis non potest habere naturam coadiu-

As to the second
 argument one
 man's sin
 cannot cause
 another's dam-
 nation without
 fault of his own.

14. B in marg.: Istud ut videtur obviat eis qui ponunt infantem disce-
 dentem absque baptismo flaminis fore inevitabiliter dampnatum. 20. A in
 marg.: Soluciones utiles argumentorum supra positorum (Above 204^a
 without mark of reference).

vantem propter solitudinem sue supereminencie, sic ^{20.4^e} **E**
 creatura non potest opus quodcunque perficere nisi
 cum iuvamine alterius nature propter per se subiec-
 tionem servitutis et essencialem dependenciam a suo
 principio. Et per hec patet responsio. 5

As to the third
 argument a debt
 to man is
 different in na-
 ture from our
 debts to God,

Ad tercium dicitur negando minorem, nam oportet **F**
 Deum in omni satisfaccione creature sue concurrere
 et est in ratione debiti hominis ad hominem ac in
 ratione debiti hominis ad Deum neganda differencia.

which increases
 the more we
 pay.

Homo enim potest omnino solvi a corporali debito ¹⁰
 sui ad hominem, quia non est essentialiter debitor
 sui pro omni bono quod possidet, quia tunc alius
 foret Deus suus, sed nemo potest omnino eximi a
 debito Dei sui, quia tunc non teneretur Deo pro esse
 suo, sed foret Deus simpliciter par cum illo. Ideo ista ¹⁵
 est condicio obligacionis hominis ad Deum, quod de
 quanto copiosius et complecius solvit sibi debitum de
 tanto est obligacior quoad eum, quia de tanto plus
 boni ab eo recipit. Et hec ratio quare homo potest
 recipere satisfaccionem debitoris sui in vita vel morte ²⁰
 eius per procuratorem ipso non cooperante ad hoc.
 Deus autem non potest recipere a servo suo satisfac-
 cionem pro debito nisi ipse in persona propria satis-
 faciat adiutus per Deum, et hoc testatur immensitatem
 libertatis Dei et excellenciam sui dominii, ut non ²⁵
 oportet, si homo potest libere ac meritorie exuere se
 a dominio servi sui subiciendo se sue servituti, quod
 deitas sic potest quoad servum simpliciter; homo pot-
 est relinquere domini superioris vindictam offense non
 vindicando in persona propria, ergo Deus sic potest; ³⁰
 homo potest dimittere culpam non expetendo sibi
 emendam satisfactoriam, ergo Deus sic potest, et sic
 de infinitis exemplis attestantibus infirmitatem humani
 dominii et invincibilitatem dominii divini. Et patet

3. B: alterius nec. 8. B in marg.: Raciones debitorum hominis
 ad hominem et hominis ad Deum differunt.

F 204^c quod ista sententia est pia fidelibus sese consolan-
tibus in domino et non blaspheme exigentibus honorem
debitum soli Deo, unde qui putat peccatum com-

204^d mutari vel vendi * pro nudo numismate implicat

5 quod Deus vendit a se dominium parificans sibi
creaturam a qua non exigit servitutem, et per conse-
quens Deus venderet se ipsum, quia insuperabilem
iusticiam, pro vili precio proprio, ut puta, pro mi-
nuta, cum pro qualibet parte precii venderet indivi-

10 sibilem iusticiam que est Deus. Sed quid rogo i. e. himself.

blasfemius? Ideo si quis peccat in Deum, oportet
quod ipse in persona propria expectat satisfaccionem
vel satisfassionem ab eadem persona, qui in eum pec-
caverit. Et patet quod primum assumptum est falsum,

15 videlicet quod Deus potest peccata sine satisfaccione
dimittere vel communicare vicario suo potenciam vel
peccata taliter remittendi vel contra peccata taliter
dispensandi. Hoc enim est de regalia propria deitati.

Et per hec patet responsio ad primum argumentum
20 quo suadetur dominum papam de facto sic facere; non
enim pretendit vicarius Christi aut Petri vel sic se
posse facere, nisi forte blasphemet et postea resipi-
scat. Unde signum infallibile foret homini quod sit
extra regulam quam Christus suis instituit, nec sit

25 de numero illorum pro quibus Christus tunc oravit,
si potestatem talem sibi usurpaverit, nec sollicitor
circa facta talia particularia dominum papam vel
confratres suos temere accusando, sed scio quod si
finaliter consummat in ista sententia, nec fuit Christi
30 vicarius nec eciam christianus, quia non intravit

The pardon of
sin for money
would imply
that God sells
righteousness,

God cannot
remit sin
without satis-
faction.

Certainly then
the Pope
cannot,

and he cannot
be a Christian
if he claims
such a power.

1. B: de se consolantibus.
auctoritate pape.

18. B in marg.: Quid per hoc intelligit, cum dicit:
Hoc enim est de regalia propria deitati? cum prius fit responsio de potencia
dispensandi contra peccata per satisfaccionem alterius non per sententiam
suam est tenendum quod Deus ipse aut papa aliquis potest contra pec-
catum aliquod dispensare nisi persona delinquens satisfaciatur in persona
propria? Quid ergo est illud quod est de regalia propria deitati?

19. Cf. pag. 556, 9.

humiliter per ostium Christum ad tale officium, sed ^{20,4} F
ascendit aliunde violente per tractum regis superbie,
et per consequens est, si factum suum sic se habuerit,
fur et latro.

To have Peter's
power the popes
must follow
Peter in
humility and
service.

Ad secundum argumentum captum ex dicto Christi G
Matthei XVI° patet ex sepe dictis quod quicunque
sic extollitur, vel ad eum de potestate data Petro
et eius vicariis, ideo necesse est papas addiscere sco-
lam Petri specialiter in humilitate et ministerio
spirituali, quia aliter non est ille qui sic pretenditur, 10
ut patet quadragesima distincione. Oportet ergo do-
minum papam circumspicere ut teneat se in limitibus
sancti Petri, et specialiter quod notet verba scripture
sacre, non usurpando quod ligat et solvit in pur-
gatorio subter terram nec ascendit in celum imper- 15
ciendo premia beatorum, cum sint insolubiliter
limitata, sed oportet quod teneat se virtuose in
medio super terram. Et patet quod minor argumenti
est falsa, nam unus apostata potest pretendere se
sic solvere vel ligare, sed non exhinc sequitur quod 20
sic facit. Ideo (ut sepe dixi) oportet dominum papam
cavere de modis sophisticis.

The head of
the Church is
Christ's
divinity;

Ad tercium argumentum dicitur quod minor est
falsa, cum deitas Christi, scriptura sacra et beatus
Petrus relictis sunt in ecclesia militante ad ipsam 25
regulandum et eius dubia decidendum, que tria
secundum singulum non sunt vicarii sancti Petri.
Christus enim in ascensione sua dereliquit humanitus
deitatem suam in terris, sed non divisit, cum copu-

1. Per ostium Christum; conferas Johannis X, 7. B in marg.: Ex hiis
verbis innoscit (sic) quis dicendus sit Christi vicarius secundum eum.
8. et eius vicariis. Hoc loco aliquot verba excidisse videntur. 8. addiscere;
B addicere. 21. A A₁: Ideo — sophisticis deest. 23. A in
marg.: Nota quis debet dubia ecclesie decidere? 27. singulum;
A B: singlm. 28. B in marg.: Christus in sua ascensione dereliquit
humanitus deitatem suam in terris sed non divisit.

5. Cf. pag. 556, 22.

11. Decreti prima pars, dist. XL,

capp. VI et VII.

23. Compare pag. 556, 30.

G 204^d latus est sibi ypostatice, ubicunque fuerit humanitus, et ipsa deitas est caput ecclesie. Christus autem and Christ has left his humanitus reliquit testamentum suum in terris per testament to guide us. quod voluit suam ecclesiam regulari, nec voluit quod 5 crederetur alicui Petri vicario, nisi de quanto vivit et docet conformiter illi legi.

Unde quicunque sacerdos ecclesie post mortem Petri vivens et docens testamento illi conformiter potest rationabiliter dici Petri vicarius, sed specialiter 10 ille qui vivit Petro conformius et ad istam doctrinam testamenti Christi similius; et ille supponitur esse Romanus episcopus, sed in synodis pro dubiis In things doubtful the only authority is Scripture. decidendis non est credendum cuicunque vianti, nisi de quanto dictum suum fundaverit in scriptura. Unde 205^a non est credendum quod fides catholica * vel in veritate que creditur vel in habitu ecclesie catholice dependet ab ista persona, cum sit errabilis et de possibili non membrum ecclesie. Ego autem non sollicitor quid papa facit vel loquitur, cum scio quod 20 nec sibi nec alicui istorum doctorum credendum est nisi de quanto se in scriptura fundaverit, cum in ipsa sit omnis veritas porcionaliter, ut est necessarium ipsam nosci (ut patet secundo De Doctrina Christiana in fine). Unde sepe miratus sum quomodo 25 aliquis istorum trium doctorum fundaret supradictam sententiam in scriptura. Scimus autem quod papa cum cetu cardinalium eciam in materia fidei sepe errat, sed supponendum est quod scriptores bullarum papalium vel examinatores aut falsi suggestores sepe 30 falsificant bullas suas, sicut noverunt auctores scripture de multis indulgenciis, de multis collacionibus

13. B in marg.: Quale est premium accibile bonorum? 24. A in marg.: Augustinus. 24. A A₁: sepe deest. 25. B in marg.: Sanctus Thomas, doctor Bonaventura et Wilhelmus de reliquiis et veneracione sanctorum. 27. B: cum cet.

prefectarum et de multis privilegiis et terroribus 205^a G
 censurarum; ideo tales apud Deum incurrunt penam
 falsarii et sunt apud potentes, scientes et ordinate
 volentes notabiliter renotandi. Caput ergo ecclesie
 Christus cum scriptura sua et sanctis doctoribus 5
 debet esse regula ecclesie in dubiis decidendis.

Secundo principaliter restat obicere contra fictas H
 indulgencias, et primo contra sententiam que impo-
 nitur sancto Thome, quia in ista materia concordant
 doctores alii, tam decretiste quam theologi. 10

The merits of
 Christ and
 his Saints are
 things past,

Primo (inquam) videtur quod supererogata merita 1
 Christi et membrorum suorum olim transierunt, et
 per consequens vel non sunt vel, si sunt pro suo tem-
 pore, sunt extra potestatem ordinariam iam superstitis
 Romani pontificis. Quid (queso) valet fingere quod iste 15
 Gregorius XI. ordinavit et instituit ut ymmolacio
 Ysaac et cetera merita patrum tantum precedencium
 in utroque testamento valeret ad ordinacionem suam
 cognato suo iam mortuo? Non enim valet fingere
 mendacia infundabilia propter extollenciam potestatis. 20
 Quomodo (rogo) est copia meritorum que non sunt,
 aut quomodo tam determinate lapsa in preteritum
 cum omnibus suis appendiciis sunt in potestate nostra,
 cum omnis actus quem nos ipsi fecimus preteriit
 potestatem nostram? Quomodo ergo distribuit ipse 25
 ista opera que non sunt in potestate sua? Nec valet
 fingere quod distribuit fructus istorum operum, quia
 illi non sunt nisi premia que sunt beatitudines quas
 non est in potestate sua a beatis auferre vel pecca-
 toribus donare, quia tunc bonificaret eos, quod foret 30
 deliramentum asserere.

and so beyond
 our power.

Item, omnibus beatis diffinitum est a Deo premium 2
 beatitudinis correspondenter ad omnia merita sua,

1. A (ut saepius): privilegiis.
 7. A in marg.: Secundum principale.
 contra fictas et falsas indulgencias.
 ordinacionem — propter deest.

5. A A₁: sciencia doctoribus.
 11. A in marg.: Hic arguitur
 12. B: transierant. 18. B: ad
 32. A A₁: districtum est a Deo.

- H 205^a que adhuc manent in fructu, sed aliqua merita, God has rewarded the Saints according to their merits.
 requisita ad beatitudinem patriarcharum, non subiacent potestati huius Gregorii sic distribuere ratione premii ex eis limitati; ergo nec alia. Assumptum
 5 patet, tum quia nihil est ociosum in meritis beatorum, tum quia beati habent gaudium et sic premium accidentale de quocunque bono quod fecerint. Minor autem sic ostenditur: In facta distributione meriti
 10 stricte requisiti ad beatitudinem essentialem diminueretur de illa beatitudine correspondentem, quam iniuriam non potest papa facere, sicut nec Christus potest concives suos sic depauperare. Sed dicitur quod meritum beatorum, cum sit spirituale, non excommunicatione tali minuitur sed potius perficitur. Sed
 15 (rogo) ad quid limitantur tunc merita supererogata ultra mensuram debitorum suorum vel superhabundanciam meritorum, cum merita stricte ad beatitudinem requisita eque sufficerent ad distributionem huius faciendam, aut quomodo est necessarium ponere
 205^b nunc * tantam copiam talium meritorum? Videtur multis fidelibus quod non est modo numerus talium meritorum, vel aliter omnia illa et longe plura si fierent non sufficerent ad aliquem gradum beatitudinis promerentis, nisi quod Deus ex infinitate
 25 gratie sue acceptat merita illa de congruo. Merits would not suffice to the Saint himself but for God's grace.
- I 3 Item, iuxta istam sententiam sequitur quod potestas iudiciaria cuiuscunque pape se extendit ad omnes animas in purgatorio et omnes beatos in celo; The power claimed makes the Pope judge of all souls, even in purgatory and heaven; consequens impossibile, et consequentia sic probatur:
 30 papa etiam prescitus habet potestatem ad imperciendum merita bonorum cuicunque et quandocunque voluerit, ut dicit posicio; sed longe minor potestas sufficit ad fundandum iudiciariam potestatem, ergo papa habet iudiciariam potestatem super beatos etiam
 35 super Christum. Potest enim facere quod beatus

mereatur cuicunque affecto suo quantumcunque ^{205^b} I
 voluerit, quia potest dare sibi meritum alterius, quod
 est idem. Ille enim qui habet potestatem super tam
 secretum thesaurum anime habet potestatem super
 personam quoad inferius corporale; in cuius signum 5
 Deus dedit dyabolo potestatem primo super substan-
 ciam beati Job, secundo super corpus. *Verumptamen*,
 inquit, *animam eius serva*, Job II°, 6. Et multo evi-
 dencius sequeretur quod papa preest cuicunque
 spiritui in purgatorio vel dampnato, et hoc videtur ¹⁰
 doctorem intendere, cum dicit quod bona communia
 multitudinis distribuuntur singulis de illa multitudine
 secundum arbitrium eius qui illi multitudini preest,
 et multo evidencius sequitur quod papa preest damp- ¹⁵
 natis, cum preest personis dignioribus, ut puta, pur-
 gandis spiritibus et beatis; qui enim habet potestatem
 cassandi opus dyaboli et tollendi ab eo predam quam
 tantum appetit, habet potestatem in eum, sed papa
 habet potestatem ad dandum quantamlibet indul-
 genciam captivo dyaboli, ne sufficiat amplius valere ²⁰
 in eum, ut dicitur. Dicitur et Luce IX° quod Christus
 dedit discipulis potestatem super omnia demonia,
 sed nimis ampla foret pape iurisdiccio, qui instar
 Christi habet potestatem super multitudinem celestium,
 terrestrium et infernorum. ²⁵

Ex istis colligitur, cum tot inconveniencia sequuntur 4
 ex dicta palliacione potestatis papalis, quod radix
 istorum inconveniencium foret fidelibus venenosum.
 Quod autem ista sint inconveniencia, patet primo a

All powers are of God, who has left no such power to the Pope.
 ex hoc quod secundum apostolum Roman. XIII°, ^{1 30}
non est potestas nisi a Deo. Ipse autem non reliquit
 in lege sua papis huiusmodi potestatem, ergo non
 est fingenda, nam per idem foret infinitum amplianda.

Secundo per hoc quod pape singuli citra Christum b
 sunt paris potestatis; cum ergo par in parem non ³⁵

8. In codd.: Job primo. Correxī.
 32. huius in codd.

21. B: Et Luce IX° dicitur.

I 20^{5b} habet imperium, videtur quod papa superstes non habet potestatem super omnes papas in purgatorio et in celo. Illi enim sunt excellenciores quia Deo propiores et cariores. Ideo oportet quod papa superstes
 5 serviat eis et non imperatorie concedat quod Petrus vel alius beatus mereatur amico suo quantumcunque sibi placuerit limitare.

An undue power is claimed for the actual Pope over his predecessors.

K 6 Et tercio per hoc quod papa superstes non habet tantam potestatem super corpus vel opus proprium,
 10 ergo multo magis non super opus Dei tam sibi alienum; homo enim quadam naturalitate dominatur super actibus et operibus propriis, nec autor nature dedit pape potestatem adversantem ordini naturali.

The Pope might appropriate all merits to himself;

Assumptum patet ex hoc quod tunc posset facere
 15 opus suum esse quantumcunque meritorium sibi placuerit, quia limitare beatis quod sibi assisterent * quantumcunque voluerit promerendo. Stultus enim foret qui propter fastum vel questum plus benefaceret alteri minus digno, quam eciam benefaceret
 20 sibi ipsi, et si dicatur quod potestas non datur ut sic beneficiat sibi ipsi, patet quod Deus dat potestatem solum ad bonum suo predestinato. Ideo daret suo vicario potestatem, ut sibi retribuatur tantum bonum. Sed Hostiensis (ut recitavi superius) horrebat istam ficticiam, quia certum videtur quod, si haberet tantam potestatem super demonia et super
 25 cunctos subditos suos quoad corpus et animam, haberet eciam potestatem super eorum substanciam, et tunc multi pape (ut creditur) fecissent miracula,
 30 mandando spiritibus afferre sibi thesauros absconditos et acquisivissent sibi dominia adeo affectata, Sed (ut innuitur Act. III, 6), quia Petrus non habuit possessionem auri vel argenti, ideo habuit potestatem sanandi

and would have demons at his service.

10. B in marg.: Item, difficile videtur dicere quod talia merita bonorum in patria que dominus papa pretendit se impertiri secundum votum suum adhuc remaneant irremunerata, saltem cum dominus premiat ultra condignum et punit citra.

infirmum, sed Simon, quia affectabat temporalia, ²⁰⁵ **K** caruit apostolica potestate (ut patet Act. VIII°). Apostoli enim denudati ab affectione temporalium habuerunt super eis spiritualem potestatem atque dominium.

We do not know that these merits have not been assigned;

Item, secundum doctorem beati non fecerunt deter- **5** minate huiusmodi superhabundancia opera satisfactoria pro isto vel isto qui remissione indiget, ideo restat ut Deus derelinquat vicario suo in terris distributivam potestatem illius thesauri egenis ecclesie; sed illud videtur multipliciter palliatum, ergo positioni deficit ¹⁰ fundamentum. Minor probatur primo, per hoc quod eque probabiliter contingit sompnare quod tales beati determinate fecerunt ista opera supererogacionis pro illo qui eis participet, sicut quod reliquit papam, quod ipsa distribuat; ideo videtur peti ignotum ¹⁵ per ignocius. Secundo quia dicti sancti fecerunt opera sua ex maiori gracia quam fuit illa in qua communiter vivunt pape, ideo verisimile est quod fecerunt ipsa principaliter pro ecclesia, relinquendo distribu- ²⁰ cionem divino arbitrio; hoc enim est habilitatis, sapientie et necessitatis. Sed tunc fecissent determi- nate pro illis ad quos Deus limitat, ergo verisimile est quod meruerunt determinate pro illis, et hoc est cer- tum quoad determinacionem divinam cui oportet stare.

as indeed they probably have been by God.

God has preordained who is to profit by them, so the Pope's decree is superfluous.

Tercio, quia beati vident continue in verbo quibus **L** merita sua proficient, sicut eternaliter Deus necessario limitavit quibus proficient. Sed Deus nichil facit superfluum sive inconsonum, ergo non reliquit potestatem suis vicariis ad ista suffragia distribuendum. Superfluum dico, quia eo ipso quo Deus ³⁰ ordinat vel limitat quod isti vel isti proficiet sancti suffragium, eo ipso sic proficiet et aliter non, quomodocunque papa decreverit. Ideo foret omnino superfluum relinquere pape huiusmodi distributivam potestatem; non enim sapit quod super decreto pape ³⁵

L 205^e in talibus dependet ordinacio Dei eterna, intuicio benefica vel premiatio Dei iusta; superflua itaque foret potestas propter cuius officium nec maius nec minus contingeret.

6 Item, Deus propter nullam magnificenciam papalis 6
5 potencie preiudicat sue iusticie, sed hoc contingeret data ista potencia, ergo illa non est fingenda. Minor The Pope cannot judge worthiness in God's sight; therefore either

sic probatur: Papa sicut tota ecclesia militans errat in multis que concernunt divinum iudicium et statum ecclesie triumphantis, sed inter alia archana
10 huiusmodi hoc est unum, quis quante sit dignus ecclesiastico suffragio quoad Deum, ergo stat papam communiter errare in talibus. Ideo ergo * oportet

205^d concedere quod eo ipso quo papa concedit alicui a) his indulgences take effect without worthiness in the recipient;
tantam indulgenciam eo ipso sic habebit, vel aliter

15 non obstante concessione pape precise tantum participabit quantum dignus fuerit apud Deum, vel aliter quod papa generaliter intelligit istam conditionem in concessione sua qualibet, ut oportet. Prima b) the recipient profits simply according to his worthiness;

pars est omnino impossibilis, implicans papam illum
20 non posse peccare vel errare, et sic papa per se habilitaret et iustificaret subditum quoad Deum; c) this condition is implied in the indulgence.
quod foret blasphemum dicere. Ideo restant secunda

via et tertia concedende; sed constat non oportere sumptuose acquirere tales bullas, quia illis subductis a) is blasphemous b) and c) make indulgences useless.
25 homo precise tantum participabit de merito quantum fuerit habilis apud Deum. Et quantum ad clausulam positam in bullis, quod datur tantum spirituale suffragium vere contritis et dignis apud Deum, vel

de tanto absolvitur de quanto claves ecclesie non
30 errantes permiserunt, videtur quod quilibet fidelis haberet hoc privilegium sine bulla, et quod quilibet sacerdos posset tante absolvere, et sic absolutio a So the conditional clause in bulls makes them merely superfluous.

10. huius in codd.
suffragio quoad Deum.
est sua.

14. sic habebit sc. si dignus sit ecclesiastico
15. non non in codd. 18. B: in concessio
23. Codd.: concedenda.

32. B: caute absolvere.

pena et culpa introducta in opinione populi foret ²⁰5^d **L** simplicium seductiva, et sequeretur utraque conclusio quam doctor reliquit ut inconueniens, scilicet quod absque omni tali indulgencia dignus apud Deum remissionem proportionaliter sequeretur et indulgencie 5 communiter fierent pro tota ecclesia. Profectum enim tocus ecclesie debet papa primo intendere et distributionem premii iudicio divino relinquere, ut oportet.

It follows that
a man is not the
better for
soliciting
indulgences.

Ex quibus videtur quod non est altrinsecus valde **M** meritorium instare penes papam pro indulgenciis 10 huius acquirendis, quia vel oportet dicere quod ratione huius occupationis fit homo dignior apud Deum, quam foret omittendo talem instanciam, vel aliter quod ad habendum affectatam indulgenciam foret concessio vel bulla papalis indifferens. Primum 15 non dabitur propter tria: Primo quia apostoli, quos spiritus sanctus docuit omnem veritatem, culpabiliter omisissent occupationem tam meritoriam pro indulgenciis impetrandis; secundo quia tunc papa prorogaret concessionem huiusmodi, ut subditus diucius 20 continuet in vita tam meritoria; et tercio facta tota diligencia tantum valeret petenti nec habere concessionem pape vel bullam sicut papam concedere vel bullare, et sequeretur tertium membrum quod multa officia clericorum papalium condemnarent. Tales 25 multas evidencias cogitare possumus per quarum obiecciones et soluciones veritas catholica declaretur.

The power
ascribed to the
Pope is infinite.

Ulterius fiunt argumenta communia contra omnem theologorum et decretistarum sententiam in hac parte. Videtur enim, primo quod potestas pape sit 1 potencia infinita; nam papa habet potestatem ad concedendum indulgencias infinitis personis per infinitum tempus duraturas, ergo infinitum maioris potencie est quam episcopus, qui solum quadraginta dies solum finitis subditis potest concedere. 35

M 205^d Consequencia patet ex hoc quod penes hoc est potestas maior, cum omnes ille sint univoce consimilis speciei; et antecedens videtur, tum quia super totum thesaurum ecclesie dominatur papa, qui thesaurus est quodammodo infinitus, tum quia non est dare quot personis potest papa thesaurum illum distribuere nec ad quantum.

2 Item, videtur quod papa debet ex consciencia facere generaliter illud opus misericordie spiritualis, He should use it freely or he is guilty of the death of those whom he might save.

206^a nam potens relevare * fratrem suum et inexcusabiliter differens usque ad mortem corporalem fratris sui est reus homicidii, ergo multo magis differens liberare fratrem a morte spirituali, cuiusmodi est quicumque papa avarus de indulgencia generali; nec
15 valet dicere quod potestas prelati in isto vilesceret, quia generaliter potentatus ex beneficii perceptione fit carior. Quam ergo excusacionem haberet qui a dampnatione perpetua posset proximum liberare quem debet diligere ut se ipsum, et tamen sine ratione omittit?

20 Numquid ille cui preceptum est eciam in sabbato extrahere bovem fratris de puteo non incurreret prevaricacionem, si negligit liberare animam proximi ab inferno? Si ignorancia voluntatis divine excusat, quomodo alicui concedere talem indulgenciam papa temptat?

N Item, posito quod dictus papa Gregorius laxet ad tantum plenitudinem potestatis quantum Deus permiserit, et potestas sibi data suffecerit ad iuvandum spiritus in inferno, in purgatorio et hoc mundo, et sic concedat cuicumque presbitero plenitudinem
30 vicarie potestatis ad absolvendum et indulgendum generaliter tam vivos quam mortuos, quantumcunque claves ecclesie permiserint, casus non videtur ne-

8. B in marg.: Quid sonat verbum legistarum, scilicet quod dominus papa non remittit regulariter secundum partem quantam sed quotam. vid. pag. 752, l. 30.

13. B: fratrem deest.

29. B: Et dic.

8. Cf. Hus, Opp. I, 184^a.

with full use of
his power he
might restore
the golden age.

gandus, quia tunc dictus Gregorius non foret precise ^{20b} N
tante potestatis quante foret papa alius post vel
ante, ymmo non precise tante potestatis quante
ipsemet foret, quia non foret dare in eo maximam
potestatem nec aliquam parcialem potestatem (ut ⁵
patet in materia De Maximo et Minimo). Admisso
ergo casu videtur quod omnes spiritus liberarentur
de inferno et purgatorio, et omnes viantes forent in
gracia finalis perseverancie confirmati. Nam thesau-
rus ecclesie cuius accepit plenam dispensacionem est ¹⁰
infinitum plus bonus quam habitus sibi oppositus est
malus, et limitatur secundum sui ultimum ad agen-
dum; ergo extingueret totum malum. Quis ergo argue-
ret talem papam de imprudencia qui destrueret totam
mundi maliciam, restituendo seculum aureum, ut in ¹⁵
statu innocencie? Et cum quo Deus tam efficaciter
concurreret approbando? Excitandus ergo foret papa
ad tam instanter proficiendum ecclesie, si non
diffidit, sed confidit in plenitudine potencie quam
pretendit. 20

If the Pope can
excuse a part
of penance he
can excuse all.

Item, dominus papa potest remittere medietatem
vel terciam partem tocius penitencie aut quamcunque
partem eius aliquotam (ut dicit ista posicio et
perdoniste preconizant) in patria, sed si hoc potest
tunc potest totalem penitenciam omnino remittere, ²⁵
et sicut de una persona, sic de totali ecclesia; ergo
potest preservare totalem ecclesiam ab omni pena
purgatorii vel inferni. Hic dicunt decretiste com-
muniter quod papa non remittit regulariter secundum
partem quantam sed quotam, ut tetigi per Hostien- ³⁰
sem superius et recitat glossa in decretis, XIII^a,
q. II^a, super capitulo *Tempus*; et ista scola videtur

8. A A₁: forent magna. 13. Quis; codd.: quia. 17. approbando (?);

A B: app^ondo.

28. A B in marg.: Responsio decretistarum.

N 206^a sompniata ut populus habeat continue aliquid redi-
 mendum. Contra istud queritur, primo utrum papa
 potest de plenitudine potestatis sue pro quocunque
 opere eque meritorio in persona habente tantum de
 5 culpa et eque capaci venie tantum peccatum remittere?
 Si potest, pono quod concedat cuicunque vere confesso
 et contrito facienti elemosinam ut quatuor, remis-
 sionem peccati ut quatuor, et indulgenciam ut qua-
 tuor, et pono insuper quod quilibet peccator iam
 10 militantis ecclesie multiplicet elemosinas, quousque
 206^b totum peccatum suum sit dimissum et pena remissa, *
 sicut faciliter hoc ordinato posset contingere. Illo
 ergo statuto pro lege perpetua faciliter excluderetur
 dyabolus a punitione hominum in inferno et tolleretur
 15 omnis punicio in purgatorio, et per idem liberarentur
 per tales indulgencias mortui puniti vel in purga-
 torio vel inferno.

O Si dicatur quod papa non potest statuere talem
 legem, sed oportet ipsum proportionaliter semper
 a remittere, videtur primo quod hoc derogat potestati
 divine, quod Deus personis eque dignis non potest
 tantam mercedem tribuere pro meritis paribus, ut
 Petro habenti peccatum ut octo in purgatorio vel
 inferno potest dare remissionem pene et culpe ut
 25 quatuor pro elemosina viatoris dantis pro eo dena-
 rium. Paulo autem ibi detento pro peccato ut quatuor
 non posset dare cum illis paribus remissionem pene
 et culpe ut quatuor pro tanta elemosina in via facta
 pro ipso, quia tunc posset Deus communicare pote-
 30 statem talem eius vicario, ut omnino absolveret a
 pena et culpa tam vivos quam mortuos. Sed constat
 quod primum assumptum sequi ex opinione claudit
 b contradiccionem; secundo videtur istam sentenciam
 derogare potestati papali, quia, si lex ligat papam

To say that
 the remission
 must always
 be partial
 derogates from
 the divine power.

1. A: habeant.
 Responsio quedam.

2. A in marg.: Questio.

18. A in marg.:

The Pope
cannot assign
arbitrary value
to certain alms.

quod potest facere maius et non minus, quomodo 206^b O
concederetur legi sue, quod taxat ad votum pro quan-
tumcunque parva elemosina remitti quamcunque
partem aliquotam pene vel culpe? Numquid eo ipso
quo ipse dicit terciam vel quartam aut quamcunque 5
aliam partem penitencie indultam pro denario se-
quitur quod sit ita? Numquid oporteret quod previe
subsistat ratio apud Deum? Ubi ergo est evidencia
maioris rationis laxandi, est evidencia maioris pote-
statis ad hoc et econtra de irrationabilitate, ut repug- 10
nat prime rationi, per quam oportet omnes indul-
gencias fieri, quod hic sint infiniti puniti; quorum
primus est aliquo modo capax venie secundum digni-
tatem habitam a Deo, secundus vero in duplo
capacior et sic in infinitum, et tamen proportionaliter 15
ut fit maior elemosina pro magis capaci quoad Deum,
habet ex taxatione pape minorem efficaciam ad pec-
catum vel penitenciam remittendum. Tales multe
conclusiones impossibiles sequuntur ex potestate pape
taxandi penas et peccata hominis suffragandi ad suum 20
placitum et ex casibus calculatoriis quos ista scola
habet admittere.

If each
indulgence can
remit a part, a
succession must
remit the whole.

Tercio videtur quod subiacet potestati pape omnino
absolvere tam vivos quem mortuos a pena et a culpa,
et pono quod sint infiniti homines et infiniti denarii 25
sive simul sive successive creati et adnichilati de Dei
potencia absoluta, et iniungat papa primo illorum
quod det primum denarium pro delenda prima parte
penitencie Petri; secundo autem iniungat quod secundus
det secundum denarium pro delenda secunda parte 30
sue penitencie, et sic in infinitum. Et patet quod in
fine foret tota penitencia Petri deleta.

Et si dicatur quod tales casus sunt ymaginarii P
solum possibiles de Dei potencia absoluta, revera
sic potestas ficta de concessione indulgenciarum est

2. A A₁: crederetur.
sunt ymaginum.

7. 8. B: prime subsist.

33. B: casus

P 206^b imaginaria non colorabilis, nisi Deus specialiter assistat Our cases are said to be fanciful, but all this papal power is a mere fancy.
iuvando iuxta suam potenciam absolutam, et sibi foret facile dare potenciam vel subito vel successive
laxandi peccata vel penam capacibus pro merito
5 maiori vel minori; nec est viator cercior de uno
quam reliquo, ut si Deus statuatur quod per primam
partem proportionalem dati meriti remittatur prima
206^c pars proportionalis pene date* vel peccati, et per secundam
secunda, et sic infinitum, tunc papa faciens isti
10 conformiter ex sciencia et potestate sibi data posset
absolvere quemcunque peccatorem a pena et culpa,
et eque probabiliter posset unum fingi ut reliquum,
cum toti isti materie deficit fundamentum.

Item, videtur quod quilibet sacerdos potest facere
15 indulgencias, nam quilibet sacerdos habet parem potestatem
ordinis cum quolibet et ipso existente in gracia habet potestatem
super thesaurum ecclesie. Ergo cum aliter populo digno preest,
videtur quod ipse et ex parte sui et ex dignitate potest
eis aliquam indulgenciam impertiri. Nam quadraginta dies quos dat
20 episcopus non limitant minimum gradum indulgencie,
quare ergo non posset inferior curatus dare unus viginti dies
et alius decem vel varie secundum quod Deus decreverit?

a Confirmatur primo ex hoc quod ante publicacionem Formerly the Pope did not claim this excessive power.
huius materie habuerunt ecclesiastici potestatem ut
modo, sed tunc non fuit ratio, quare papa potest pro
infinitum magno tempore indulgere; quicunque autem
episcopus pro anno vel quadraginta diebus et non
30 aliter; ergo nec modo subest ratio quoad Deum, nec
potest fundari ratio huius variacionis nec est vicarius
Petri istius potestatis ut generaliter sit dignus dicere:

Sic volo, sic iubeo; sit pro ratione voluntas.

10. B: possent.
volō, sic iubeo.

33. B in marg.: Versus.

33. Recte: Hoc

34. Iuvenal. Sat. VI, 223.

The power of
absolution im-
plies the power
of indulgence.

Non ergo sequitur: Ecclesia non decrevit tali curato 206^c P
licenciam indulgendi, ergo non habet licenciam, quia
tunc nunquam incepisset ecclesia habere talem licen-
ciam; similiter quilibet habens licenciam absolvendi
habet licenciam commutandi penam temporalem pro 5
pena perpetua quam confitens aliter supportaret, sed
cum hoc sit indulgere, videtur quod quilibet sacerdos
habet infinitam potenciam indulgendi. Non enim vide-
tur ratio quin in foro penitencie abscondito fiunt
indulgentie, sicut fiunt extra in foro arbitrii per 10
bullas publice proclamate. Nec est ratio quin tantum
valeant, cum fiunt utrimque devocius, humiliter et legi
Christi conformius; absolvens ergo preest ecclesie,
et ad utilitatem ecclesie intendit efficaciter quod certa
persona habeat remissionem grandis debiti pro parva 15
satisfaccione. Sic enim potest diaconus, vel legatus
secundum potestatem iurisdictionis que est inferior
potestate ordinis subditis indulgere.

The laity may
give indulgence
to the clergy.

Et ex istis tercio videtur quod quilibet de populo Q
potest indulgere suo prelato, quia debita largissima 20
sibi dimittere, et hoc est secundum modum loquendi
scripture indulgere. Nam sicut apostolus dicit Rom. I,
14, quod *Grecis vel Latinis est debitor*, ita videtur
quod dominus papa sit debitor ad serviendum et
spiritualiter proficiendum cuilibet christiano, et illud 25
debitum videtur eo maius quod Deus ad hoc obligat
sub pena gravissima, et illud quod debetur foret
preciosius debito corporali. Si igitur ille potest in
debito isto deficere, et Christus docet Matthei VI, 12:
Dimitte nobis debita nostra, sicut et nos dimittimus 30
debitoribus nostris, videtur quod subditi possunt etiam
pape copiosius indulgere. Ymmo videtur quod prelati
maxime indigent indulgentiis laycorum, nec est in-
dulgencia tantum sacramentum, quin laicis possit com-

3. B: ecclesiam.
Grecis ac Barbaris.

17. B: iurediccionis.
34. totum sacramentum.

22. Ad Rom. I, 14

Q 206^e petere, quomodocunque fundabiliter terminus sit
descriptus, quod laici possunt eis relaxare debitum
spiritualiter ad utilitatem ecclesie, ratione cuius rela-

206^d xacionis * Deus graciose coassistet, dimittendo pec-

5 catum et pene debitum, quod contingit Deum facere
ad instanciam layci efficacius quam ad instanciam
istius prelati qui blasphemie aut sacrilege vendicat
aut vendit vel saltem pretendit se facere quod Deo
non potest competere. Nam danti pecunias vel eis

God may
pardon rather
at the instance
of a layman
than of a wicked
prelate.

10 equivalens datur indulgentia quantumcunque laxa sive
pro vivis sive pro mortuis quantumcunque incapacibus,
sed egeno vel pauperi evangelice non dant indulgentias
pro opere virtuoso, cum tamen quilibet virtus vel
meritum sit infinitum prestancius quam totus the-
15 saurus huius mundi et plus dignificat hominem ad
habendum indulgentias quoad Deum, quia illa per se
et alia solum per accidens.

b Item, videtur quod vel forma indulgentiarum est
falsa vel indulgenti ambigua; nam indulgentie in-
20 differenter conceduntur vivis et mortuis, sed sepe
contingit quod non valeant illis vel non tantum valeant,
eo quod sunt inhabiles quoad Deum. Ergo forma
indulgentiarum sepe implicat falsum; et idem patet
de impetrante indulgentias eciam plus quam centum
25 millia annorum, quam largicionem vel oportet esse
falsam vel diem iudicii adeo prorogari vel indulgentias
valere in inferno post diem iudicii. Sed due posteriores
partes sunt inopinabiles, ideo relinquitur prima pars,
videlicet quod forma indulgentiarum sepe sit inutilis
30 et falsa.

R Nec valet dicere quod subintelligende sunt con-
dicionibus capacitatis personarum quoad Deum pro
quibus indultum est, quia talem promissionem posset
quilibet de vulgo secure facere cuicunque, ut certum
35 est quod omnis dampnatus habebit plenam remis-

If remission
depends on
worthiness,
bulls are super-
fluous.

15. B: plus significat.

18. 19. A: forma falsa vel.

sionem si dignus fuerit et habilis ad tantam veniam ^{206^d} **R**
 quoad Deum, et aliter indubie propter concessionem
 Petri vicarii non habebit indulgentie plus vel minus.
 Ymmo videtur quod talis arroganter presumens dare
 tales indulgentias non sit procurator idoneus, ut ad 5
 sui petitionem Deus sit debitori magis propicius, quia
 in re concedit servus Dei, sepe sibi odibilis ex peccato
 quod Deus indulgebit suo affecto remittendo culpam
 et relaxando penam. Sed quomodo faceret Deus
 misericordiam ad tam luciferinam et tam infundabilem ¹⁰
 concessionem unius servi tam indigni? Revera melius
 foret quod vel doceret in hoc vicariam potestatem
 vel teneret se in limitibus sancti Petri. De Petro autem
 non plus sequitur: *Quodcunque ligaveris super*
terram erit ligatum et in celo, ergo Petrus habuit ¹⁵
 potestatem ad taliter relaxandum penas tam in vivis
 quam mortuis in purgatorio vel dampnatis, quam
 sequitur: Christus dedit Petro illam potestatem
 ligandi et solvendi, ergo si Petrus voluisset insurgere
 contra Christum et membra sua, excommunicando eos ²⁰
 et plene indulgendo membris dyaboli, ergo oportuit
 fuisse in celo apud Deum taliter diffinitum. Unde
 omnes fideles concedunt quod omnis potestas con-
 cessa Petro vel eius vicario limitata est quod humi-
 liter et conformiter pareat Deo; ex cuius conformi- ²⁵
 tate capit de tanto virtutem et ex eius deformitate
 capit tam prepositus quam subiectus seductionem.
 Et hec ratio quare Petrus et alii divinitus inspirati
 non magnificarunt potestatem suam ultra limites
 quos Deus instituit, sed precise ad tantum solverunt ³⁰
 et ligarunt ad quantum docti sunt Deum solvere
 vel ligare. In ambiguis vero vel tacuerunt * vel ^{207^a}
 condicionem secundum quam oportet Deum princi-

Even Peter
could bind and
loose only in
accordance with
God's will,

which he knew
by divine
inspiration.

²⁰⁶. B: et eius.

²⁰⁷. solverant in codd.

¹³. Cf. Hus. Adversus indulgentias papales Opp. I. fol. CLXXXVI^b

R 207^a paliter solvere expresserunt. Unde sanctus Thomas
 conclusione secunda articuli tercii, d. XX, quarti St. Thomas
enumerates
four opinions
as to the value
of indulgences.
 libri movet dubium, utrum indulgentie tantum
 valent quantum pronunciantur, et arguendo ad partes
 5 recitat opinionem quadruplicem. Quarum prima dicit The first makes
them a pious
fraud,
 quod indulgentie non tantum valent quantum pro-
 nunciantur, sed ecclesia ad hoc ita pronunciat, ut
 quadam pia fraude homines ad beneficienciam et
 honorificenciam alliciat, sicut mater promittens false
 10 filio pomum vel aliud delectabile ad ambulandum
 provocat.

S Sed (ut dicit) periculosum est sic dicere, primo and is to be
rejected.
 quia scola ista est patris mendacii, sed Job XIII°, 7
 dicitur: *Numquid Deus indiget mendacio vestro, ut*
 15 *pro eo loquamini?* Item, sic dicens peccaret in se
 mortaliter et daret occasionem diffidendi de quo-
 cunque dicto vel facto prelati ecclesie. Nam I^a Corinth.
 XV°, 14 dicit Apostolus: *Si inanis est predicatio*
nostra, inanis est et fides nostra. Talis autem falsum
 20 predicans dampnabiliter evacuat a se fidem. Et pro
 secunda parte beatus Augustinus epistola decima
 nona probat beato Jeronymo quod, si in scriptura
 sacra deprehenderetur aliquid falsitatis, robur aucto-
 ritatis scripture periret. Item, cum promittens donum
 25 spirituale magis obligatur ex promissione quam
 promissione corporalis pecunie, sequitur quod epi-
 scopus literatorie sic false promittens indulgentias
 obligat se ad solvendum thesaurum Deo. Caveat
 ergo episcopus de indiscreta et presumptuosa obliga-
 30 cione ad dandum thesaurum domini, quia hoc vide-
 tur magis dampnabile quam talentum Dei abscondere,

17. A B: Cor. XV.
 epistola IX. Correx.

21. A in marg.: Augustinus ib. in codd.
 28. A A₁: thesaurum domini.

2. S. Thomae Summa theol. Supplem. tertiae partis, questio
 XXVII. Opp. tom. VI, pag. 76. 21. Opp. Aug. tom. II,
 pag. 190. Epistola LXXXII (alias XIX).

quia sic false promittens superbe mentitur de Christo, 207^a **S**
cum Corinthiis dicit Apostolus: *Si quid donavi in*
persona Christi. Quilibet ergo episcopus dicit in
litteris suarum indulgenciarum implicite quod Christus
de thesauro domini tantum donat. Et patet ex 5
dictis de mendacio quod non maior posset esse
prelatorum defamatio vel ecclesie scandalizatio quam
dicere quod in causa Dei ad seduccionem fidei po-
puli prelati tam alti tam patule menciuntur.

The other three
agree that their
value depends
on their being
rightly given.

Ideo tres alie opiniones vere dicunt quod omnes **T**
indulgentie tantum valent quantum sunt rite pro-
mulgate. Sed una dicit quod valor earum attenditur
penes fidem et devocionem indulti. Alia vero dicit
quod valor indulgenciarum attenditur penes iustam
estimacionem valoris rei date. Tercia autem dicit quod 15
bonitas indulgentie cum predictis respicit causam
pro qua datur indulgentia. Sed doctor dicit quod
attenditur penes quantitatem meritorum ecclesie, que
applicantur ad indulgentiam faciendum. Et sic
oportet quod ex parte dantis sit auctoritas, ex parte 20
recipientis caritas, et ex parte cause pietas, penes que
omnia simul attenditur indulgentie quantitas, quia
omnia ista respiciunt honorem Dei et utilitatem eccle-
sie. Et penes utrumque istorum attenditur valor
indulgentie, et sic (ut dicit) nec per tales indulgen- 25
cias peccatum remittitur nec pena remittitur, sed
unius pena alteri commutatur. Sed contra ista dicta
videtur primo quod non generaliter excusantur a
littere indulgenciarum a mendacio, quia sepe in causa
et devocione omnino consimili, quantumcunque dis- 30
pariter conceduntur indulgentie, ergo vel oportet
concedere quod absolute valent indulgentie propor-
cionaliter ad intencionem concedentis, et sic mentiri

St. Thomas
says that it
depends on the
amount of
merit applied to
them.

This does not
account for
different values
arbitrarily
assigned to in-
dulgences.

3. quilibet; A: quilt. A₁: qualiter.

21. penes; B pu^l.

2. II Cor. II, 10: *Si quid donavi, propter vos in persona Christi.*

T 207 non posset in istis ut Deus, vel aliter valor indul-
 genciarum non simul attenditur penes omnia ista
 tria, ymmo sepe, ubi causa est minus pia caritasque
 207^b magis remissa, maior * indulgentia est concessa; ut
 5 unus papa concedere posset indulgentias exercitan-
 tibus se in torneamentis, ubi alius papa prius excom-
 municavit omnes artem huiusmodi exercitantes. Nec
 oportet quod immineat sic varie necessitas ecclesiam
 Christi defendendi per gladium; patet factum in
 10 Extravagante Johannis XXIIⁱ *Quia in futurorum*
b eventibus. Item, videtur istam posicionem restringere
 potestatem pape in donando indulgentias, cum dacio
 dependet ex pietate cause et caritate persone cui
 sunt indulgentie conferende. Sed papa non regulariter
 15 rectificat istas causas sicut nec potest, ergo nec
 iustificat omnes suas indulgentias, et per consequens,
 ex timore excessus prodigi non foret tam laxus
 indulgentias concedendo. Non enim videtur ratio
 quare Romanus pontifex posset concedere in gene-
 20 ralibus indulgentiis centum millibus cuilibet septem
 annos, quin per idem uni persone tantum temporis
 simul, quia si noticia dignitatis requiritur, nunquam
 procederet talis indulgentia generalis. Ymmo videtur,
 cum merita triumphantis ecclesie sint connexa, quod
 25 omnia simul applicarentur ad penam tollendam, et
 specialiter meritum Christi in cuius virtute oportet
 alia operari; quod cum sit agens naturale, agit
 secundum ultimum sue potencie infinite; videtur
 30 quod tolleret generaliter omnem penam. Si dicitur
 quod Deus regulat, tunc stat quod papa indulgens
 non applicat, sed quod Deus ad rogatum unius laici
 egeni copiose penam dimittat.

U Item, si non dimittitur pena, sed commutatur (ut
 dicit sanctus doctor), tunc omnis pena que ante indul-

The Pope's
 general in-
 dulgences
 cannot be given
 with regard to
 the capacity of
 the recipient.

2. penes; B pu'. 10. In codd. false: Equidem in futurorum
 eventibus. Correx. Vide Extravag. Joann. XXII. tit. IX De Tornea-
 mentis. 24. B: ecclesie conua. 29. B: Si dicatur.

If penalties are
only commuted,
they must still
be to pay.

If the Pope
destroys
punishment, he
must destroy
sin.

Absurdities in
the laws about
indulgences.

gencias foret debita est futura, quia data pena que 207^b U
non videtur, quod illa pena virtute indulgencie est
dimissa. Ad istum enim sensum Deus dimittit penam,
et per consequens, per indulgencias nec relaxatur
pena nec alleviatur ille cui fit indulgencia. Nam 5
si aliqua pena caret quam aliter haberet, tunc sibi
dimitteretur illa pena, et cum pena individuatur a
tempore et consistit in successione, videtur quod
non est commutacio pene pro pena, tum quia quod
non est non commutatur; pena autem pro qua fit 10
indulgencia nec fuit nec est nec erit, et pena beati
non est modo, nec potest subiectari in eo cui fit
indulgencia. Videtur insuper, cum pena et peccatum
sese inseparabiliter consequuntur, qui dimittit vel
relaxat unum relaxat et reliquum, ut qui extinguit 15
risibilitatem extinguit humanitatem; cum ergo papa
extinguit penam extinguit et peccatum, quia aliter
remaneret peccatum ineque punitum vel penitus
inpunitum, vel aliter dans indulgenciam supplet satis-
factionem, quod non faceret nisi secundum rationem 20
meriti, et sic oporteret omnem indulgentem esse in
gracia, sicut oportet omnem cui facta est indulgencia
quod leges impugnant. Alie autem sunt consideraciones
de irrationabilitate legum multiplicatarum in ista
materia, ut centum episcopi in dyocesi Petri non 25
sufficiunt concedere Paulo de dyoecesi Petri nisi
eosdem quadraginta dies quos Petrus diocesanus con-
cedit, quia aliter (ut inquirunt) forent iurisdicciones
permixte, et quilibet episcopus haberet potestatem
super totalem ecclesiam sicut papa; sed Paulo va- 30
gante per illos centum episcopatus et deteriorato
continue apud Deum accrescerent sibi de quadraginta
diebus cum suis ratificacionibus quatuor millia dierum.

1. que: superfluum; recte: quia data pena non videtur quod. 6. A A₁:
quam alter. A in marg: aliter. 16. risibilitatem; racionabilitatem(?)
ita codd. 17. A B: extiguit. 28. B: iurediccione. 30. B:
debet Paulo.

U 207^b Sed que ratio (rogo) huius? vel que diversitas quod episcopus Nullatensis non sufficit concedere alicui indulgentiam quantumcunque digno apud Deum, episcopus autem dotatus sufficit concedere parem indulgentiam quantumcunque dispariter indispositis de sua dyocesi? Numquid talia dicta sonant quod indulgentia est pure ex arbitrio prepositi post dotacionem ecclesie adinventa et irrationabiliter ac fallaciter ad 207^c illusionem ecclesie sepe ficta*? Et revera qui videntur defendere libertates, privilegia, honores ecclesie, ut amici, sunt ex adulacionis oleo inficiente mendacio et defensione fallaci in peccato diu abscondito eisdem ecclesie nequissimi domestici inimici.

X 1 Ideo premissa humili protestacione de ecclesie 15 veneracione, de humili subieccione et de suarum libertatum constanti defensione dico primo quod nemo est capax indulgentie, nisi fuerit et de quanto fuerit dignus vel dispositus per gratiam apud Deum. Patet ex hoc quod nemo si non Deus dat tales indulgentias qui non dat nisi caris suis quos sic prius 20 habilitat.

Wyclif's final conclusions:

1. God alone grants indulgences and only to those whom he has made worthy.

2 Dico secundo quod omnis recipiens tales indulgentias de tanto copiosius eas recipit, de quanto fuerit habilior quoad Deum. Patet ex hoc quod precise de tanto 25 Deus dat sibi copiosius tales indulgentias, sed ipse facit quicquid facit ad regulam.

2. Each receives according to his worthiness.

3 Dico tercio quod nullius episcopi indulgentia prodest homini, nisi de quanto prius se disposuit apud Deum. Patet ex hoc quod Deus non dat sibi talem 30 indulgentiam nisi ad tantum ex proposicione proxima, sed precise de tanto cuiuscunque episcopi indulgentia prodest.

3. No bishop's indulgence profits save as the recipient is worthy.

1. B: rogo hoc. 2. episcopus Nullatensis, id est, episcopus qui sedem episcopalem nonhabet. 11. B: amici sint. 28. A A₁: se deest.

16. Cf Hus adversus indulgentias papales Opp. I, CLXXV^b seqq.

4. And so far as the bishop's instruction has fitted him. Dico quarto quod episcopi indulgencia de tanto 4 X recipienti proderit, de quanto episcopus eum in fide 207^e

Christi instruxerit, in devocionem et amorem Dei accenderit vel quomodocunque habilem ad indulgenciam Dei fecerit. Patet totum ex dictis. 5

5. Priests have no power to give indulgence for a specified time unless by revelation. Dico quinto quod sacerdotes Christi non habent 5 potestatem donandi indulgencias secundum quantitatem temporis, nisi eis specialiter fuerit revelatum. Patet ex illo morali Judith VIII°, 13: *Posuistis vos*

tempus miseracionis domini, et in arbitrium vestrum 10 diem constituistis ei. Ille ergo cui non fit ad hoc revelacio, qui spondet indigno apud Deum ex sibi dubio quod infra tantum tempus Deus miserebitur eius, donando sibi plenam remissionem, stulte pangit, cum non habet evidenciam quod Deus illud con- 15 cesserit.

6. Christ's vicar may not give indulgences of days or years. Dico sexto quod ex fide scripture in qua est 6 omnis veritas non fundabitur quod licet vicario Christi cui non fit ad hoc specialis revelacio, ut donet diurnas indulgencias vel annales. Patet ex hoc 20 quod ex scriptura que non obviat sibi ipsi foret talis indulgencia temptacio Dei et seduccio populi.

7. The bishops should be careful to teach this to their flocks. Dico septimo quod prelati ecclesie debent in ista 7 Y veritate catholica subiectos instruere, ne laici infideliter occupati circa minus utilia attendant superbiam 25 et avariciam sacerdotum? Patet in simili de lege questorum, quibus limitatum est quod non dicant populo nisi quod in literis episcoporum eis fuerit limitatum, ut patet libro septimo de Penitenciis et Remissionibus, capitulo *Abusionibus*. Multo magis 30 ergo Christi vicarii debent docere populum secundum limites literarum spiritus sancti quas eis tradidit ad docendum.

10. In codd.: arbitrio vestro. Correxì e textu Iud. VIII, 13.

30. Clementinarum lib. V, tit. IX, cap. II.

Y 8 Dico octavo quod sacerdotes Christi, licet habeant
 207° potestatem ad absolvendum subditos a pena et culpa,
 non tamen debent absolvere sub hac forma nec
 subiecti illud expetere, nisi hoc eis specialiter fuerit
 5 revelatum. Prima pars patet ex hoc quod sacerdos
 potest sacramentaliter ostendere sibi confitentem
 taliter absolutum, qui ad tantum conteritur quod
 statim decedens sine pena purgatorii advolaret, et
 hoc est sacerdotem absolvere. Nec est potestas ali-
 10 cuius sacerdotis in casu ultime necessitatis sic ligata
 quin, quantum Deus revelans permiserit, possit ab-
 solve; foret autem nimia presumptio aliquem
 Christi vicarium absolucionem talem pretendere, nisi
 Deus hoc sibi revelaverit faciendum, ne forte incurrat
 15 blasphemum mendacium. Quid ergo valet subiectos
 inopportune absolucionem talem expetere, cum certe
 debent credere quod correspondentem ad sua merita
 vel demerita taxabuntur? Licet autem sufficiat apud
 Christum ubique presentem contritio, tamen sacra-
 207^d mentum * penitencie est valde necessarium, licet non
 proderit sine illa. Ideo foret stulticia sacerdotem cui
 non fit ad hoc revelacio diffinire quod penitencia
 vel aliud sacramentum suo suscipienti proderit ad
 salutem. Sic enim vetaret ut pro absoluto suo a
 25 pena et culpa in mortis articulo fieret suffragium
 ecclesie, sicut non facimus pro quocunque mortuo
 quem constat nobis iam esse beatum. Istam senten-
 tiam de suffragiis et indulgenciis dixerim ad instruc-
 tionem inferiorum ecclesie, et expositionem correc-
 30 cioni, supplicationi et approbacioni superiorum secun-
 dum regulas scripturarum et leges humanas ac
 decreta potentatum precise ad tantum apprecior.
Z Sed ad materiam de peccati purgacione quam
 tetigi in proximo argumento videtur mihi probabile
 35 quod quilibet purgandus tam diu habet peccatum

8. Priests
 (unless by
 special reve-
 lation) ought
 not to give un-
 conditional
 absolution.

The sacrament
 of penance is
 needful though
 useless
 without con-
 trition.

18. B: autem afficiat.

33. B: inpurgacione.

Sin lasts as long as punishment. in purgatorio, quam diu inibi subit penam. Nam ^{207^a} **Z** sequitur: Hec est pena peccati, ergo est aliquid peccati, cum omnis pena sit res iusta per quam peccatum bonificatur, et per consequens illud peccatum est. Similiter, si quilibet in purgatorio purgatus est ⁵ omnino sine peccato, tunc est ita mundus sicut beatus in celo, cum solum peccatum causat talem inmundiciam, et per consequens foret tam amabilis in purgatorio ab ecclesia triumphante, sicut ipso beato, quia tam pulcher. Similiter, quilibet existens ¹⁰ in purgatorio propter peccatum suum preteritum deficit a plena dilectione Dei et ecclesie, ymmo a pleno profectu sibi et aliis quem debuit tunc habere. Ille ergo defectus purgandus est peccatum, ideo videtur penam purgare illum defectum et satisfacere ¹⁵ pro defectu preterito, et quando lux amoris primo inducitur, tunc primo obscuritas peccati educitur.

For all sin there is an appointed punishment, with which God cannot dispense.

Videtur ulterius quod pro quolibet peccato in quo decedit predestinatus Deus statuit certam penam, cum quo non poterit illo peccato supposito dispen- ²⁰ sare. Nam per idem posset dispensare cum quolibet peccato in purgatorio vel in inferno, et dimittere homini peccatum sine hoc quod voluerit converti ad dominum, sine amore faciendo ipsum beatum, cum nulla pena essentialiter consequeretur peccatum; ²⁵ sed foret tantum per accidens arbitraria quoad Deum. Sicut ergo pena essentialis est per se iusta, sic est tanta iusticia in pena accidentali, sed meritum ecclesie facit esse aliud peccatum totale in purgatorio quam foret merito illo dimisso. ³⁰

How the blessed gain reward for themselves and others,

Videtur tercio quod sicut beati in celo merentur sibi continue usque ad diem iudicii premium acci- dentale, aliis autem utrumque, sed existentes in

1. A in marg.: Conclusio. 18. A in marg.: Conclusio. 21. B in marg.: Apparet quod tenet predestinatum posse decedere in peccato. 23. B in marg.: Quam vocat penam essencialem et quam accidentalem? 31. A in marg.: Conclusio.

Z 207¹ purgatorio merentur sibi premium utrumque continue, and the souls
in purgatory for
themselves.
sic dampnati usque in finem continue demerentur.
Prima pars videtur: Eo quod beati, sicut continue
merentur aliis in via, sic merentur ut post habeant
5 consortium eorum in patria; purgati vero merentur
sibi nedum remissionem peccaminum, sed beati-
tudinem tam essencialem quam accidentalem futuram,
voluntarie gracia huius ex Dei gracia paciendo; licet
autem peccent continue, quia tunc sunt in gracia
10 sine mortali, non video quomodo proprie demeren-
tur, sicut nec libere contradictorie tunc merentur.
Dampnati vero cum sint peccato mortali in mali-
volencia sua continue peiorati, continue demerentur,
licet prosint per accidens. De isto alibi.

15 Explicit tractatus de sancta matre ecclesia.

9. A A₁: quia tum.

14. B: licet profuit.

15. B: Explicit

A₁: Continet viginti tria capitula et sic est finis.

I. General Index (Codicis A).

Incipit registrum ¹⁾ super librum (Johannis Wyclif^a) De Ecclesia

(fol. 208^a—210^b).

A.

Avaricia et pravitas cleri 8 (135^b), 10 (136^b), 20 (146^c), 61 (187^c), 76 (202^d) = 52, 59, 129, 130.

Adulacio ad papam 15 (141^c) = 95, 96.

Antiquitas et senium in quo differunt 20 (147^a) = 132.

Adversarius noster est lex Dei 22 (149^b) = 150.

Amor occultus temporalium quomodo indicatur 27 (153^d) = 181.

Ablacio temporalium a clero habitualiter delinquente 27 (153^c), 48 (175), 49 (176), 50 (177), 55 (182^a), 56 (182^c), 68 (196^b) = 179, 180, 328—359, 381—385, 491.

Ablata male debent restitui 40 (166^d), 45 (171^d) = 269, 270, 304, 305.

Accusator quomodo debet se habere 51 (177^c) = 348.

Aurum habet ecclesia 54 (181^b) = 376.

Apprehendent septem mulieres virum unum etc. de ecclesia 57 (183^d) = 394, 395.

De adolescentulis, concubinis et reginis Salomonis 67 (193^d) = 472.

Auctoritas usurpata pape 78 (204^c) = 561.

B.

Brachium seculare 23 (150^{a,b}) = 156, 157.

De bonorum tribulacione et malorum prosperitate 32 (158^d) = 215, 216.

Utrum benedicens universaliter sit dignior benedicto? 47 (174^a) = 322, 323, 324.

Nullus prescitus recipit rite baptismum quo deleteretur peccatum originale 66 (193^a) = 567.

C.

Cibi sacramentalis virtus 1 (128^b) = 4.

Casus octo in uibus ecclesiasticus subditur iudicio vel correccioni seculari 3 (129^a) = 14.

Idem corpus ecclesie habet capita multa 4 (130^d) = 21, 22.

Caput universalis ecclesie quid vocatur? 5 (131^d), 10 (137^b), 14 (141^b), 18 (144^c) = 27, 65, 66, 93, 94, 95, 116.

Canonizacio sanctorum per ecclesiam Romanam quomodo est tenenda? 7 (134^{a,b}) = 44, 45.

Contra clerum pravum et avarum 8 (135^c), 9 (134^d, 135^b), vide supra de A (avaricia) = 48, 51.

Pro consiliorum implecione 8 (135^b) = 52.

Christus^b est caput tam fidelium quam infidelium equivoce 9 (136^{a,b}) = 57, 58, 59.

Consciencia cauterizata 9 (136^a) = 56

Composicio sancte ecclesie et suarum parcium 11 (137^d) = 69.

Circuli quadratura 15 (142^a) = 100.

Congregacio malorum est unum corpus naturale sicut beatorum est unum corpus mysticum 16 (142^c) = 102.

De continuacione ecclesie 16 (142^d) = 104.

In causis quomodo res sunt perpetue 16 (143^a) = 106.

Correccio peccantium 35 (162^{a,b}) = 239—244.

^a) deest in codd.

^b) As to Ch, compare below sub X, according to the Greek way of spelling XPC.

¹⁾ In A the tract De Ecclesia has a double paging, an older one beginning on fol. 1, and a more recent one from fol. 128^a. The latter has very likely been executed after the binding of the Codex. The figures in ordinary type refer to the old, those in brackets to the new numbers of the Codex. (See above pag. XVI.) The figures in half-fat type show the number of the pages of the text given above.

Correpcio (peccancium) 36 (162^e) = 239—242.
 Consuetudo mala 40 (166e) = 268.
 Cleri status 32 (158^e), 42 (168^a, 169^a) = 214, 283—286.
 Contra cleri dominacionem civilem 44 (171^a^b), 53 (179^d), 54 (180^e) = 300—303, 326, 365, 371.
 In clero tres gradus heresis 44 (170^e) = 295.
 Clerus debet esse fidelis dispensator elemosinarum et non debet dominari pompaticè super illis 45 (172^b) = 309.
 De crucifixi patrimonio 46 (172^e^d) = 311, 312.
 Capita ecclesie Christus, papa, imperator 48 (174e) = 325, 326, 327.
 Correccio cleri 50 (177^b); 346 quere supra.
 Clerus potest corrigi per laicum 51 (177^e) = 349.
 Civilis servi condicio 51 (177^d) = 350, 351.
 Pro civili dominacione cleri fundamenta 52 (178^e), 56 (182^e) = 356, 385.
 Clerus habet dominacionem evangelicam a Christo super omnia 53 (179^d) = 365.
 Constantini et Nabuchodonosor salvacio 53^a) (180) = 369.
 Consilium pro inquisitione quantum clerus de bonis temporalibus occupat 55 (181^e) = 379.
 De conciliis generalibus 59 (185^d) = 411, 412.
 Character ordinis quid sit et utrum presciti gerant ordines et officia ecclesie? 63 (189^d), 70 (197^b), 72 (198^e) = 443, 444, 500, 509.
 Character ordinis quomodo est in prescitis? 63 (190^a) = 444, 445.
 Non licet pure clerico invadere fratrem suum propter temporalia nec licet sibi, ut pro illis pugnet 65 (192^a) = 459.
 Nullus clericus debet contendere pro maiortate ad subditos in ecclesiastica ierarchia 66 (192^e) = 463.
 De colentibus reliquias sanctorum 66 (192^a) = 465.
 Utrum in singulis ordinibus character inprimitur 71 (197^e)? = 501, 502.

D.

Domus Dei est in hiis quos Deus predestinavit 2 (128^e) = 6.
 Dissolucionem carnalis amicitie fecit Christus 7 (133^e) = 39.
 Divisio hereticorum ab ecclesia 7 (133^e) = 39, 40.
 Qui diligunt sua et non que Jesu Christi 8 (134^d) = 48.
 Deus odit ab eterno et diligit quos odit et diligit 17 (143^e) = 111.
 Dimittere debita quid est? 31 (158^b) = 212.
 Defensio ecclesie quos maleficos non iuvat? 33 (159^d) = 223.

Dubium quomodo est discernendum? 34 (160^e) = 228.
 Contra defensores peccancium 36 (162^d) = 243.
 Deus non potest iniuste auferre nec potest anichilare 38 (164^e) = 254, 255.
 Deus donat sub condicione 38 (165^a) = 257.
 Contra dotacionis securitatem 43 (170^b) = 294.
 Contra dominacionem civilem cleri 44—46 (171^a—172^a), 48 (174^e), 53 (179^d), 65 (192^b) etc. = 299—314, 326, 365, 460, 461, 462.
 Pro dotacione ecclesie 44 (171^a), 52 (179^a) = 299 seqq., 359 seqq.
 Dominium clero non est acquisitum sub intencione passionis Christi 45 (172^a) = 306.
 De dominacione cleri evangelica 46 (172^d), 53 (179^d) = 311, 365.
 Pro dominacione civili civiliter color 46 (172^e), 47 (173^d), 52 (178^e) = 311, 312, 313, 319, 320, 321, 356, 357.
 Unde prelati ecclesie vocantur domini 46 (172^e) = 310.
 Dotacionis ecclesie fundamentum ex lege Dei 47 (173^d) = 319.
 Dignitas duplex et maioritas 47 (174^b) = 323.
 Defensio et tencio scripture sacre 47 (173^e) = 318.
 Dotanda est ecclesia sub condicione 49 (176^a) = 337.
 Dominium civile habet rex super clerum 51 (177^d) = 350.
 Domini temporales vivunt vitam non sine peccato 53 (179^e) = 364.
 Dotacio 55 (182^a) = 382.
 Diabolus est caput omnium malorum 60 (187^b) = 424.
 Decipit diabolus homines per corpora mortuorum 66 (193^a) = 466.
 Dampnacio dupliciter capitur 70 (196^d) = 495.
 Mitigacio pene dampnatorum dupliciter accipitur 70 (197^a) = 498.
 Contra sentenciam que ponit nullum perpetue dampnari 75 (201^d) = 536.
 Dubia ecclesie quis debet diffinire? 78 (204^d) = 562.

E.

Ecclesia catholica est a fidelibus cognoscenda 1 (128^a), 14 (140^d), 24 (150^e) = 1, 2, 90, 158.
 Ecclesia capta famosius dicit omnes predestinatos et illa est sponsa Christi etc. 1 (128^a), 14 (140^e) = 2, 88, 89.
 De ecclesia fides sequitur fidem de spiritu sancto et qualiter? 1 (128^b), 6 (133^a) = 3, 37.

- Ecclesia sancta non habet prescitur partem sui
2 (128^b), 4 (128^c, 131^a) = 3, 6.
- Ecclesie sancte nullus papa debet pretendere
se esse caput 2 (128^c), 3 (130^b) = 5, 17.
- Ecclesie unitas probatur ex scripturis 2 (129^a)
= 9, 10.
- Extra ecclesiam catholicam non est salus etc.
2 (129^b) = 11.
- Ecclesia sancta est per totum orbem diffusa
2 (128^d) = 7 (86).
- Intra ecclesiam est uterque gladius seu po-
testas 3 (129^c) = 13.
- Ecclesia Romana est ubicunque aliquis fidelis
est 3 (129^d), 13 (140^a) = 14, 85.
- Propter tres causas ecclesia Christi vocata est
ecclesia Romana 3 (130^a) = 15.
- Contra negantes ecclesiam esse 4 (130^c) = 19, 20.
- Ecclesie sancte membra, sponse Christi, sunt
solum sancti 2 (128^c), 4 (131^a) = 5, 23, 24.
- Electi omnes qui sunt ecclesia sunt una per-
sona 4 (130^d) = 20.
- Ecclesia habet multa capita 4 (130^d) = 22.
- Ecclesia particularis non est illa ecclesia univer-
salis magna 4 (131^a) = 23.
- Ecclesie universalis caput quid vocatur? 5 (131^c),
10 (137^b) = 26, 27, 66, 67.
- In ecclesia quomodo sunt presciti et quomodo
predestinati? 10 (136^c), 12 (139^a) = 61, 67.
- Ecclesia que et quomodo fragrat unguentis*)
optimis et eius ubera sunt meliora vino
11 (137^c) = 66.
- Ecclesie sancte membra sunt unita 11 (137^d)
= 68.
- Ecclesie sancte persecutio ab ecclesie ma-
lignancium 11 (138^a) = 70, 71.
- Ecclesia alia vera, alia pretensa 11 (138^b) = 71.
- Ecclesie sancte et suarum parcium compositio
11 (137^d) = 69.
- Ecclesie membra et officiales pretensi et veri
11 (138^b) = 71, 72.
- Ecclesia quid est et qualiter sumpsit exordium
ab Abel q. ioad denominationem 13 (139^c) = 82.
- Ecclesie equivocatio 13 (139^c) = 81.
- In ecclesia esse et de ecclesia esse quid est?
14 (140^c) = 89.
- Electio pape vel cardinalium non facit eos
primatum tenere in ecclesia sed imitatio
Christi sancta 14 (140^c) = 89.
- De ecclesia qualem noticiam habemus? 14
(140^d), 15 (142^a) = 90, 99, 100.
- Ecclesie Romane equivocatio ad tria 15 (141^c)
= 96.
- Ecclesia sancta quantum sit artata 15 (142^a) = 99.
- Ecclesie pars quelibet continuatur cuilibet 16
(143^a) = 105.
- Parcium ecclesie unio 17 (143^c) = 109.
- Quedam descriptio ecclesie et contra illam
argumenta 17 (144^a) = 113.
- Christus est ecclesie sponsus, filius et pater
18 (144^d) = 117.
- Christi ad ecclesiam respectus 18 (144^d) = 118.
- Ecclesia universalis quid est? 19 (145^d) = 124.
- Utrum omnis peccans mortaliter non sit tunc
membrum ecclesie? 21 (148^a) = 141.
- De ecclesie immunitate 21 (148^b) = 143.
- De excommunicatione persone et loci. Tri-
pliciter fit excommunicatio iniusta 22 (149^d)
= 153.
- Contra exemptiones 27 (154^a) = 184.
- Quomodo ecclesia dicitur vinea et quomodo
convertitur in ortum olorum? 29 (156^a) = 197.
- Contra elemosine perpetuacionem 30 (157^a),
41 (167^c) = 203, 274, 275.
- Episcopus malus, sacerdos etc. non est episcopus,
sacerdos etc. 37 (164^a) = 251.
- Ecclesia materialis seu basilica non est sponsa
Christi 40 (166^c) = 269.
- Elemosinandi rectus modus quis est? 42 (169^a)
= 286.
- Elemosine perpetue multe et ritus perpetui
erant approbati in lege veteri 42 (168^d) = 284.
- Ecclesia cum Christo sunt una persona 45
(171^c) = 303.
- Ecclesia qualiter habet duos gladios? 46 (173^a)
= 314.
- Ecclesia est dotanda sub condicione 49 (176^a)
= 337.
- Episcopus vel papa malus quantum nocet
ecclesie, patet per decretum 50 (177^b) = 347, 348.
- Ecclesia habet aurum secundum Ambrosium
54 (181^b) = 376.
- Ecclesia fuit ante Christi incarnationem 56
(182^d), 58 (184^c), 59 (186^a) = 388, 389, 390, 412.
- Ecclesia quando incepit habere nomen ecclesie?
56 (183^a), 62 (189^a), 63 (189^c) = 390, 402,
437, 440.
- Ecclesia sunt omnes electi, qui sunt et palmites
in Christo, qui Christus est vitis 29 (156^a),
57 (183^c) = 197, 392.
- Apprehendunt septem mulieres etc. De ecclesia
infra 57 (183^d) = 394, 395.
- Ecclesia quid est? 58 (185^a) = 405.
- Ecclesia capitur tripliciter 59 (185^c) = 408, 409.
- Utrum presciti qui habent fidem sunt de ecclesia,
et predestinati in mortali sunt tunc extra
ecclesiam? 59 (186^b) = 415.

*) unguentis in cod.

De ecclesia cadunt aliqui diversimode 59 (185^a) = 410.

In ecclesia sunt presciti et tamen nunquam sunt pars ecclesie 60 (186^a), 62 (189^a) = 416, 439.

Inter ecclesiam militantem et triumphantem differentia et militans est sponsa sed triumphans est uxor 60 (186^a) = 419.

Ecclesia nunc militans est postea triumphans 60 (187^a) = 420, 421.

Ecclesia est diffusa per totum orbem et per maiorem partem orbis non est ecclesia 60 (187^b) = 422, 423.

Ecclesia est virgo sponsa mater vidua etc. 61 (188^b) = 431, 432.

Ecclesia si est proprie corpus et que potencia sibi proprie contingit? 62 (188^a) = 434.

Ecclesia quomodo est formata? 63 (189^c) = 440, 445.

Episcopus non semper quando pretendit ordinare ordinat 64 (190^a) = 448.

De ecclesie passionibus an posset nubere Christo? 67 (194^a) = 473, 474, 475.

De ecclesia illud exponitur: *Mulierem fortem quis inveniet* 67 (191^a) = 472-490.

De adolescentulis, concubinis et reginis Salomonis que sunt in ecclesia 67 (193^a) = 472.

Ecclesia militans sepe fallit et fallitur 73 (200^a) = 522.

Elias quomodo irrisit quadringentos sacerdotes Baal? 73 (199^a) = 520.

Exequie pro mortuis quomodo prosunt et quomodo nocent illis? 75 (202^a) = 538, 539.

Pro exequiis et sepultura circa ecclesiam 76 (202^c) = 525, 526, 527.

F.

Fides de ecclesia sequitur immediate post fidem de spiritu sancto et quare? 1 (128^b) = 3.

Filiorum ecclesie procreatio 2 (129^a), 11 (138^a), 13 (139^a) = 9, 70, 71, 83.

Fidei distinctio 7 (133^a) = 42.

De fide predestinatorum et prescitorum 10 (137^a) = 63.

De forma uniente malos in corpus unum 16 (142^c) = 103.

Fides eadem manet in celis que est hic 17 (143^a) = 110, 111.

Contra forum, nundinas et secularia negocia que fiunt sed male in sacris locis 35 (161^c) = 235, 236.

Fides duplex 58 (185^a) = 405, 406.

Qui sunt qui habent fidem corruptam et qui defectivam? 58 (185^b) = 407.

Fides quid est? 59 (185^c) = 408

Fides cum gracia predestinationis constituunt hominem membrum ecclesie 59 (185^a) = 410.

Fides servatur de possibili sine sacramentis nostris sensibilibus 65 (191^a) = 457.

Quomodo deflendi sunt mortui? 76 (202^a) = 543.

De fletu Christi 76 (202^a) = 544.

G.

Gladius uterque vel potestas est intra ecclesiam 3 (129^c), 46 (173^a) = 13, 314, 315.

Generacio filiorum ecclesie 2 (129^a), 11 (138^a), 13 (139^a), 67 (193^c) = 9, 70, 81, 82, 470.

Gracia consumata et secundum presentem iusticiam 12 (138^a) = 75.

Gracia et caritas est terminus communis copulans quodcunque membrum ecclesie cuilibet membro alteri 16 (143^b) = 107.

Generacio triplex mala 16 (142^c) = 102.

Totum genus humanum est unus homo divisus in bonos atque malos 18 (145^a) = 120.

De gracia triplici 21 (147^a) = 140.

Gregorius liberavit suis precibus Traianum de inferno a dampnatione 75 (261^c) = 533.

H.

Hostie consecrate tres partes significant tres partes ecclesie 2 (128^a) = 8.

Hereticorum divisio ab ecclesia 7 (133^c) = 39, 40, 41.

Humilitas 26 (152^c) = 172.

Tres gradus heresis in clero 44 (170^c) = 295, 296, 297, 298.

Est hereticus omnis rite excommunicatus etiam ab homine 44 (170^a) = 298.

I.

Iura humana et traditiones defendens peccat 8 (135^a) = 51.

Iudicium nostrum quare errat circa ecclesiam 15 (142^a) = 99.

De incarnatione verbi 20 (146^a) = 132.

De immunitate ecclesiarum 21 (148^b), 33 (159^a) = 143, 222, 223.

Ignorancia non excusat 23 (150^b) = 156, 157.

Iniuriam remittere quid est? 31 (158^a) = 210.

Iusticie diffinitio 37 (164^b) = 253.

Iniusticie quoad Deum et iniurie quoad hominem sunt cause destructionis regni 40 (167^a) = 271.

Iusticie primatum Christus commisit ipsi Abel 63 (190^b) 446, 447.

Iudex ecclesiasticus non debet iudicare inter litigantes pro temporalibus 64 (190^c) = 449.

De iudiciis sepe dubiis dubia iudicancium 66 (193^b) = 468, 469.

Per iusticiam temporalem quid meretur
prescitus? 66 (193^b) = 468.
De indulgentiis 76 (203^b) = 519 seqq.

K.

Karitas et gracia Jesu Christi est terminus
communis copulans quodcunque membrum
ecclesie cuilibet alteri 16 (143^b) = 107.
Ex karitate sunt mali persequendi 31 (158^a) = 211.
Karakter ordinis quid est et utrum sit in
prescitis? 63 (189^d) = 443, 444.

L.

Lex Dei est noster adversarius 22 (146^b) = 150.
Legi regis esse inobedientem nocet multum
22 (149^c) = 151.

M.

Miraculum quid est et de miraculis 7 (134^b) = 45.
Presciti sunt membra Christi in potencia 9
(136^b) = 58.
Membra sancte ecclesie sunt unita 11 (137^a) = 68.
Sancti cum formidine et sub spe dixerunt se
esse membra ecclesie 11 (137^c) = 67.
Membrum Christi est aliquis tripliciter 11
(138^b) = 73.
Membrum predestinatum Christi non potest
cessare esse tale 12 (138^c) = 74.
In medio posuit se Christus crebr. 16 (143^b) =
107, 108.
Utrum omnis peccans mortaliter non sit tunc
membrum ecclesie? 21 (148^a) = 111.
De mendacio an sit licitum; an Deus potest
mentiri? 24 (150^d), 37 (164^a) = 159, 160, 161.
Martyr <affectione
passione corporali> 26 (152^c) = 172.
Mali sunt persequendi ex karitate 31 (158^a) = 211.
De malorum prosperitate et bonorum tribu-
lacione 32 (158^d) = 215.
Qui malefici a defensione ecclesie excluduntur?
33 (159^d) = 223.
Contra misericordiam iniustam et falsam pie-
tatem 39 (165^c) = 261.
Mala consuetudo 40 (166^c) = 268.
Maioritas et dignitas est duplex 47 (174^b) = 323.
Ex meretrice facit virginem Christi desponsacio^a)
62 (188^c) = 432.
De matrimonio Christi et sponsa ecclesie 67
(193^d) = 473, 474.
Pro mortuis suffragia si et quomodo prosunt
70 (196^d) = 494.
Mitigacio pene dampnatorum dupliciter accipitur
70 (197^a) = 498.

Mendaces quomodo sunt irridendi 73 (199^d) =
519.

Pro mortuis exequie quomodo prosunt et quo-
modo nocent illis 75 (202^a) = 538
Contra lugentes mortuos 75 (202^b), 76 (202^b)
= 540.

N.

Negligencia pastoris 8 (135^a) = 49.
Nupcie Christi per incarnationem 19 (145^d) = 124.
Contra nundinas et secularia negocia in locis
sacris 35 (161^c) = 235.
Nabuchodonozor est salvatus 38, 53 (180^b) = 369.
Nativitas bonorum ex malis et econtra 67
(193^c) = 470

O.

Pro obediencia ad superiorem consulenda est
scriptura sacra 7 (133^c) = 38, 39.
Officiales et membra in ecclesia vera et pretensa
11 (138^b) = 71, 72.
Pro obediencia ad regem quomodo fundatur in
scriptura? 22 (148^d) = 146
Obligatur Christus plus sue creature quam
econtra et similiter sacerdos plus laico quam
econtra 45 (172^b) = 307, 308.
Non semper ordinat episcopus, quando pre-
tendit se ordinare 64 (190^c) = 448.
Utrum in singulis ordinibus character imprimi-
tur? 71 (197^c) = 501, 502.
Ordo tripliciter accipitur 72 (198^c) = 509.
Utrum orandum est pro dampnatis? Et ponitur
trimembris distincio oracionis 74 (200^d) = 529.
Quomodo est orandum pro mortuis? 74 (202^d)
= 543.

P.

Papa non debet presumere se esse caput ecclesie
2 (128^c) = 5
Privilegium Petri ligandi atque solvendi 2
(129^a) = 9.
Papa si est predestinatus et exercet pastorale
officium, est caput tante ecclesie quantam
regit 4 (130^c), 14 (141^b) = 19, 93, 94, 95.
Duo sunt paracleti in divinis 4 (130^d) = 22.
Nullus papa nec aggregatum ex illis est caput
ecclesie 5 (131^c) = 27.
Non est de necessitate salutis subesse pape
5 (132^b) = 31.
De prepositis quomodo tenentur credere sub-
diti? 7 (134^a) = 43.
Pastoris negligencia 8 (135^a) = 49.
Paupertas cleri iuxta Christi consilia 9 (135^c)
= 52, 53.

^a) In cod.: quere plus de M in fine registri. (Sequencia huius literae in fine indicis scripta sunt.)

- Presciti sunt membra Christi in potencia 9^a) (136^b) = 58.
- Predestinati et presciti quomodo sunt in ecclesia? 10 (136^c), 12 (138^d), 18 (145^b) = 61, 77, 121.
- Persecutio ecclesie sancte ab ecclesia malignantium 11 (138^a) = 70.
- Procreatio filiorum Dei et ecclesie 2 (129^a), 11 (138^a), 67 (193^c) = 9, 70, 71, 470.
- Predestinatum membrum Christi non potest cessare esse tale 12 (138^c) = 74.
- De predestinatis et prescitis multa 13 (139^d) = 82, 83.
- Papa debet spiritualiter regere utramque partem ecclesie et non seculariter 14 (141^b) = 94.
- Papa quomodo est caput ecclesie 14 (141^b) = 93.
- Pape adulatores 15 (141^c) = 95.
- De pape titulis quomodo debent intelligi 15 (141^c) = 95.
- Presciti non sunt de Christi ecclesia 18 (sic) (189^b) = 439.
- Contra pape sanctitatem 20 (146^c) = 130.
- Papa quomodo dicitur ecclesia? 20 (147^b) = 135.
- Utrum predestinatio stat in eodem cum mortali? 21 (147^d) = 138.
- Utrum omnis peccans mortaliter non sit tunc membrum ecclesie? 21 (148^a) = 141.
- De predestinatione 21 (147^d) = 138.
- Privilegia ecclesie 23 (149^d—150^b), 25 (152^a), 27 (154^a), 30 (157^a), 32 (159^a), 33 etc. (163^d) = 154—157, 168, 169—204, 217—227, 248—250.
- Primum desiderare est vanitas 25 (152^b) = 170.
- Paupertas cleri est optimum privilegium ecclesie 26 (153^a), 28 (154^d) = 177, 188, 189.
- Preeminencia mundana est sagena diaboli 27 (154^b) = 185.
- Contra perpetuacionem elemosine 30 (157^a) = 203.
- Persequendi sunt mali ex karitate 31 (158^a) = 211.
- Pro peccantium correptione 35 (162^a) = 238, 239.
- Contra peccantium defensores 36 (162^d) = 243.
- Materia super peccati voluntate 38 (164^d) = 255.
- Contra pietatem falsam et iniustam misericordiam 39 (165^c) = 261, 262.
- Pacem perturbantes 40 (167^a) = 272.
- Passio Christi non fuit medium ad acquirendum dominia clero 45 (172^a) = 306.
- De patrimonio crucifixi 46 (172^c) = 311.
- Prelati ecclesie vocantur domini 46 (172^c) = 310.
- Possessio iusta est iustificata ex Christi passione 46 (172^d) = 312.
- Quomodo papa, quomodo imperator et quomodo Christus sunt capita ecclesie 48 (174^c) = 325.
- Papa malus vel episcopus quantum nocet 50 (177^b) = 347, 348.
- Papa non semper quando pretendit absolvere absolvit 51 (178^a) = 353.
- Papa vel vicarius Christi quis est? 53 (180^a) = 366.
- Passio Christi perfecit nos et omnia 57 (184^a), 74 (201^b) = 397, 531.
- Utrum patres veteris testamenti fuerant christiani? 57 (184^a) = 398.
- Solum predestinatus est proprie christianus 57 (184^b) = 399.
- An presciti qui habent fidem sunt de ecclesia et predestinati in mortali sunt tunc extra ecclesiam? 59 (186^b) = 415.
- Presciti sunt in ecclesia et tamen nunquam sunt pars ecclesie 60 (186^c), 62 (189^b) = 416, 439.
- Predestinatus carens fide est de ecclesia 60 (186^c) = 416.
- Sicut Petrus gessit typum omnium predestinatorum pastorum, sic Judas omnium prescitorum pastorum ipsum in avaricia sequendum 61 (187^c) = 424.
- Proditor est veritatis qui ipsam non pronunciat, sicut et similiter qui ipsam non defendit 61 (188^a) = 429.
- Primum iusticie Christus commisit ipsi Abel 63 (190^b) = 446, 447.
- Presciti utrum gerant ordines et officia in ecclesia? 63 (189^d) = 441, 442.
- Presciti habent characterem ordinis 63 (189^d) = 441—443.
- In prescitis est character ordinis delevibilis 63 (190^a) = 444.
- In patria quilibet sanciorum erit sacerdos 63 (190^b) = 446.
- Predicator qualem spem debet habere ad Deum? 64 (190^d) = 450.
- Precaria accipitur dupliciter 64 (191^b) = 453.
- Potestas faciendi miracula semper fuit utilior ecclesie quam bona temporalia 66 (192^c) = 462.
- Nullus prescitus accipit rite baptismum quo deleteretur peccatum originale 66 (193^a) = 467.
- Prescitus quid meretur per talem iusticiam? 66 (193^b) = 468.
- De peregrinatione 66 (192^d) = 465.
- Papam non tenemur credere esse caput ecclesie nostre 66 (192^d) = 464.
- Differentia inter peccatum presciti et predestinati 67 (194^b) = 476.
- Mitigatio pene dampnatorum 70 (197^a) = 498.
- Quomodo plangendi sunt mortui? 75 (202^a), 76 (202^d) = 537, 538, 539, 543.
- Pape auctoritas usurpata 78 (204^d) = 561.

a) Number of the page omitted.

b) Hic titulus l. c. deest.

R.

- Romana ecclesia vocata est ecclesia Christi propter tres causas 3 (130^a) = 15.
 Romane canonizationi quomodo est credendum? 7 (134^a) = 44.
 Ad regem obediencia quomodo fundatur in scriptura? 22 (148^d) = 146.
 De refugiis fugitivorum 22 (148^d) = 146, 147.
 Remittere iniuriam quid est? 31 (158^a) = 210.
 Qualiter sabbatizacio et remissio pro anno septimo et iubileo fuit valida tempore suo et non iam? 32 (158^e) = 214.
 Restituere tenetur spoliator 40 (166^a), 45 (171^d) = 304, 305.
 Religiones et elemosine et multi ritus perpetui erant approbati in lege veteri 42 (168^d) = 284.
 Rex peccat si non corrigit clerum elemosinis abutentem 50 (176^d) = 341, 342.
 Rex habet civile dominium super clerum 51 (177^d) = 350, 351.
 Pro rege consilium ad inquirendum quantum clerus occupat de bonis temporalibus 51^a (178^e) = 355, 356.
 Contra rectores malos ecclesiasticos 64 (191^e) = 451.
 De colentibus reliquias sanctorum 66 (192^a) = 465.
 Romanum pontificem non tenemur credere esse caput ecclesie nostre 66 (192^d) = 464.
 De reginis, concubinis et adolescentulis Salomonis 67 (193^d) = 472.

S.

- Sacramentalis cibi virtus 1 (128^b) = 4.
 De sanctis quomodo est credendum? 7 (134^b) = 14, 45, 46.
 Spiritus sanctus qualiter in diversis signis apparuit 10 (137^b) = 64, 65.
 Salomonis regine, concubine et adolescentule quid sentenciant 19 (145^d) = 125.
 Senium et antiquitas in quo differunt 20 (147^a) = 132, 133.
 Sequela Christi 26 (153^b) = 177.
 Scripture sacre honor, quia in ipsa omnis veritas continetur 26 (152^d) = 173.
 Qualiter sabbatizacio pro anno septimo et remissio pro anno iubileo fuit valida tempore suo et non iam 32 (158^e) = 214.
 Status cleri 32 (158^e), 42 (168^d) = 214, 284.
 Sacerdos malus episcopus etc. non est sacerdos, episcopus 37 (164^a) = 251.

^a) Number of the page omitted, dunt esse sacerdotes sint sacerdotes.

- Spoliator tenetur restituere 40 (166^d), 45 (171^d) = 269, 304, 305.
 Contra securitatem dotacionis 41 (167^e) et infra (170^b) = 274, 275, 294.
 Scriptura sacra quomodo debet defendi et teneri? 47 (173^d) = 318, 319.
 Sacerdotes < multi > pauci 49 (175^e) = 333.
 Servi civilis condicio 51 (177^d) = 350.
 Salvacio Constantini, Nabuchodonosor 53 (180^b) = 369.
 Beati Silvestri defectus 53 (180^b) = 368.
 Spiritus hominis est eadem persona cum homine 60 (187^a) = 421.
 Sacerdos quomodo se privat sacerdocio. Et tamen quomodo manet sacerdos 64 (190^e) = 447, 448.
 Sacerdos non debet litigare pro temporalibus 64 (190^e) = 449.
 Contra sacerdotes (et) rectores malos 64 (191^a) = 451.
 Qualem spem debet habere predicator ad Deum? 64 (190^d) = 450.
 Sacerdos malus est sacerdos et ministrat 64 (190^e) = 448.
 Utrum omnis qui pretenditur esse sacerdos sit sacerdos? 65 (191^e) = 455.
 Sine sacramentis nostris sensibilibus de possibili servatur fides 65 (191^d) = 457.
 Stultum est laicum sine evidencia dubitare an porrigens sibi sacramenta sit sacerdos 65 (192^d) = 457.
 De Samuele an ipse fuit suscitatus et quomodo diabolus decipit homines per tales mortuos 66 (193^a) = 466.
 Suffragia pro mortuis si et quomodo prosunt 70 (196^d), 73 (202^a) etc. = 494, 537.
 De eadem materiam (sic) quere per ordinem.
 Argumenta quod omnes salvabuntur cum solutionibus 70 (197^a), 73 (200^b) = 496, 524.
 Tantum in tribus sacramentis caracter imprimatur 71 (197^e) = 501.
 Pro sepultura et exequiis circa ecclesiam 76 (202^e) = 542.
 Quomodo contingit unum satisfacere pro alio 77 (204^b) = 557.

T.

- Temporalium amissio minus dolenda est quam amissio virtutis 8 (135^a) = 50, 51.
 Contra traditiones humanas 8 (135^b) = 51, 52.

^b) in cod. fol. 191 rectius: Dubitatur an qui preten-

Temporalium amor occultus quomodo cognoscitur 27 (153^d) = 181.

Temporalium ablacio 27 (153^e) = 179.

De tribulacione bonorum et prosperitate malorum 32 (158^d) = 215.

Temporalia debet clerus habere moderate 42 (168^d) = 284.

In testamento veteri erant multe elemosine religiones et ritus perpetui approbati 42 (168^d) = 284.

De Traiano quem Deus per oracionem beati Gregorii a dampnacione liberavit 75 (201^e) = 533.

Contra Ticonium Augustinus de corpore sancte ecclesie 18 (145^b) = 120, 121.

(U) V.

Virtus cibi sacramentalis 1 (128^b) = 4.

Unitas ecclesie probatur ex multis scripturis 2 (129^a), 11 (137^a) = 10, 68.

Vir perversus non est caput uxoris nec est per ipsam imitandus 3 (130^b) = 18.

De Urbano VI, laus eius 6 (133^b) = 37, 38.

Virtutis amissio magis dolenda est quam amissio temporalium 8 (135^a) = 50, 51.

Verbum domini adulterantes 9 (136^a) = 56.

Ubera et unguenta ecclesie 11 (137^e) = 66.

Unitatis octo modi 17 (143^e) = 109.

De univoca ratione ecclesie 17 (143^e) = 109.

Vinea dicitur ecclesia et quomodo convertitur in ortum olerum? 29 (156^a), 57 (183^e) = 197, 392.

De voluntate peccati 38 (164^d) = 255.

Vicarius Christi aut Petri quis est? 53 (180^a) = 366, 367.

Pro universali reali pulcra 58 (185^a) = 405.

Veritatis est proditor qui ipsam non pronunciat sicut debet et similiter qui ipsam non defendit 61 (188^a) = 429.

Virginem facit ex meretrice Christi desponsacio. 62 (188^e) = 432.

X.

Christus est equivoce caput tam fidelium quam omnium infidelium 9 (136^a) = 57.

Christus salvavit totum mundum quoad sufficienciam 10 (136^e) = 59, 60.

Christus posuit se crebro in medio 16 (143^b) = 107, 108.

In Christo quomodo fit copulacio 16 (143^b) = 107.

Utrum Christus fuit ante incarnationem? 19 (146^a) = 126.

Christus in primo instanti mundi fuit sponsus ecclesie 19 (145^e) = 123, 124.

Nupcie Christi per incarnationem 19 (145^d) = 124.

Utrum verbum est homo Christus Jesus ante incarnationem 19 (146^a) = 126.

Christus per incarnationem originavit ecclesiam christianam 19^a) (145^d) = 124.

Christus desponsavit sibi matrem suam ecclesiam non secundum se totam 20 (146^b) = 131.

Omnia membra Christi mystica sunt Christus 20 (147^b) 134.

Utrum Christus et quodlibet membrum ecclesie sit eadem ecclesia numero 20 (147^a) = 133.

Christi sequela 26 (153^b) = 177.

Christus et sua ecclesia sunt una persona 45 (171^e) = 303.

Christus non ad hoc est passus ut acquirat dominia clero 45 (172^a) = 306.

Christus plus obligatur creature sue quam econtra et similiter sacerdos laico plus quam econtra 45 (172^b) = 307.

Nota Christus pro quibus passus est 45 (171^d) = 305.

Christi passio iustificavit omnem iustam possessionem 46 (172^d) = 312.

Christi vicarius aut Petri quis est 53 (180^a) = 366.

Christi passio perfecit omnia 57 (184^a) = 397.

Christi membra viancia illuminant beatos 57 (183^d) = 395.

Utrum patres veteris testamenti fuerunt christiani? 57 (184^a) = 398.

Homines dicuntur tripliciter christiani 57 (184^a) = 397.

Christus non est christianus cum argumentis ad oppositum 57 (184^b) = 400.

Christus est nomen appellativum 57 (184^a) = 400.

Solum predestinatus est proprie christianus, quomodo Christus est lapis angularis 60 (187^a) = 420.

Christo fuit imposita blasphemia ut cicuius extingueretur 61 (187^d) = 426.

Christi desponsacio facit ex meretrice virginem 62 (188^e) = 432.

Christus commisit primatum iusticie ipsi Abel 63 (190^b) = 446, 447.

Solus Christus potuit fortem mulierem que est ecclesia invenire 67 (194^a) = 474.

De Christi coniugio et ecclesia^b) sponsa 67 (193^d) = 473.

^a) Number of the page omitted.

^b) In cod. ecclesie sponse.

II. Index of Names.

- Aaron 285, 400, 402.
 Aaronitae 76, 214, 284, 285, 402.
 Abel 15, 24, 70, 81, 82, 97, 124, 391, 392, 393, 420, 446, 447.
 Abiathar 144.
 Abiron 382.
 Abner 144.
 Abraham 6, 24, 82, 83, 127, 320, 403, 433, 470, 480.
 Achab 198.
 Adalbertus Ranconis de Ericinio in Boemia 92.
 Adam 11, 60, 70, 81, 127, 135, 151, 164, 440, 441.
 Adonia 144.
 Aegyptii (= Egyptii) 254.
 Aegyptus (= Egyptus) 433.
 Aethiopia (= Ethiopia) 290.
 Agag 262.
 Agar 470.
 Alissidorensis (Autissidorensis) 493, 498, 555.
 Amasan 144.
 Ambrosius 88, 251, 261, 262, 353, 376, 377, 457, 546.
 Aminadab 204.
 Anastasius 87.
 Anglia (Angliae regnum) 14, 15, 30, 142, 143, 144, 145, 146, 147, 148, 149, 150, 151, 152, 156, 157, 216, 218, 219, 220, 229, 230, 234, 237, 239, 244, 245, 250, 263, 264, 265, 270, 271, 275, 278, 279, 282, 310, 326, 327, 328, 329, 331, 333, 334, 335, 336, 337, 338, 339-343, 344, 347, 350, 351, 352, 353, 354, 355, 356, 366, 371, 374, 377, 383, 384, 386, 427, 491.
 Angliae reges 142, 143, 146, 148, 152, 205, 217, 218, 219, 220, 221, 229, 233, 234, 254, 264, 265, 266, 282, 329, 334, 336, 337, 338, 339, 340, 341, 342, 343, 344, 345, 374, 383, 384, 491.
 Anglicana ecclesia 217, 244, 245, 253, 267, 366, 386.
 Anglici 352.
 Anglicus 146, 386.
 Anna 478.
 Anselmus 127, 259, 422, 506.
 Antichristus 356, 377, 451.
 Antisimon see Simon.
 Antiochia 15.
 Apollo 36, 280.
 Archidiaconus (Guido de Baysis) 68, 212, 257, 549, 550.
 Ardmacanus see Fitz Ralph.
 Arianus 400.
 Aristoteles 2, 8, 61, 62, 100, 104, 106, 108, 116, 158, 160, 193, 233.
 Arius 400, 401, 496.
 Asia 290.
 Asiana ecclesia 31.
 Assirii 376.
 Augustinus s. 3, 4, 5, 6, 7, 10, 12, 18, 19, 36, 37, 42, 43, 47, 48, 49, 50, 51, 59, 63, 64, 65, 66, 71, 74, 77, 79, 81, 82, 83, 84, 85, 88, 89, 90, 94, 103, 111, 112, 120, 121, 130, 133, 136, 137, 138, 139, 148, 149, 150, 160, 163, 164, 166, 173, 175, 181, 182, 185, 186, 188, 197, 203, 212, 213, 241, 242, 256, 261, 268, 269, 270, 281, 301, 302, 303, 310, 311, 314, 316, 318, 321, 322, 328, 329, 346, 347, 362, 366, 367, 369, 372, 380, 385, 389, 390, 391, 392, 393, 394, 397, 399, 401, 403, 405, 406, 407, 408, 409, 410, 416, 417, 418, 419, 422, 423, 426, 428, 429, 430, 431, 432, 437, 438, 439, 442, 443, 446, 447, 449, 451, 457, 458, 464, 466, 467, 469, 470, 473, 474, 475, 476, 477, 478, 479, 480, 481, 482, 483, 484, 486, 487, 489, 495, 496, 518, 521, 523, 524, 525, 528, 529, 530, 534, 535, 536, 537, 538, 541, 542, 543, 563, 579.
 Augustinus abbas 336.
 Averrhoes 95, 292, 386.
 Baal 93, 291, 434, 520.
 Babel 65.
 Balaam 448.
 Balthasar 274.
 Baptista see Johannes.
 Barnabas 34.
 Bathman see Wilhelmus.
 Beda 12, 137, 199, 300.
 Belial 121.
 Bellus Mons (Beaumont) local name at Oxford 15.
 Bernhardus s. 13, 66, 67, 100, 109, 137, 314, 316, 317, 328, 343, 422, 516.
 Bethlehemiticus (Christus) 16.
 Boemia 338.
 Bohemi 299.
 Bolonia (Bononia) 366.
 Bonaventura s. 494, 496, 497, 498, 499, 500, 501, 502, 503, 504, 505, 507, 552, 554, 555, 563.
 Bonifacius VIII. 7, 25, 26, 33, 34, 37, 84, 111, 112, 114.
 Bonifacius 416, 417, 469.
 Bradwardine 79, 138.
 Britones 217, 326.
 Cananaei 70, 485, 486.
 Canterbury 79.
 Cardinalis 419, 421.
 Caym 70, 81, 82, 391.

- Cayphas 85, 448.
 Cephas see Petrus.
 Cham 82.
 Chrysostomus s. 70, 74, 83, 137, 170, 171, 172, 173, 333, 390, 393, 428, 429, 430, 446, 467, 513, 514, 539, 543.
 Christus i seqq.
 Clemens s. 300.
 Clemens VII. pap. 32, 37, 188, 309, 352.
 Coelestinus V. 33, 34.
 Commentator see Averrhoes.
 Constantia 333.
 Constantinus 179, 300, 301, 303, 304, 305, 318, 319, 322, 323, 327, 352, 361, 367, 368, 369, 434.
 Constantinopolis 15, 434.
 Corinthii 380, 488, 580.
 Cornelius 34.
 Cresconius 241, 242.
 Cyprianus 527, 540.
 Damascenus 63.
 Damasus 251.
 Daniel 259, 329, 378, 527.
 Dardanus 66, 85, 94.
 Darius 259.
 Datan 83, 283.
 David 6, 10, 16, 24, 111, 111, 139, 144, 363, 402, 415, 447.
 Demetrius 252.
 Dene (Denia), comes de 142.
 Diana 252.
 Dulcicius 111.
 Dunelmiae comitatus 217.
 Edgarus rex 205, 229, 277, 278.
 Edwardus confessor 205, 206, 277, 278.
 Edwardus II. rex 217.
 Edwardus III. 79, 243, 332.
 Egyptii see Aegyptii.
 Egyptus see Aegyptus.
 Enoch 24, 82.
 Esau 82, 470.
 Eva 81, 440.
 Evangelista see Johannes.
 Eugenius papa 13, 316, 328, 516.
 Eunnuchus 34.
 Faustinus episcopus 66, 67.
 Fincees see Phinees.
 Fitz Ralph, Richard archbishop of Armagh 21, 22, 23, 92, 94, 302.
 Fotiniani see Photiniani.
 Francia 30, 32, 217, 219, 332, 368, 427.
 Gesse 447.
 Graeci (Greci) 32, 93, 576.
 Graecorum epistola 362.
 Gransonii see Johannes.
 Gregorius papa s. 15, 21, 22, 23, 24, 29, 48, 49, 50, 51, 52, 53, 54, 55, 56, 57, 71, 85, 95, 104, 151, 163, 174, 175, 176, 177, 181, 200, 201, 208, 215, 216, 225, 226, 231, 238, 246, 252, 295, 296, 297, 303, 341, 342, 353, 424, 429, 430, 431, 433, 442, 446, 447, 449, 450, 451, 452, 455, 457, 523, 524, 525, 531, 533, 534, 537, 539, 542, 543, 545, 546.
 Gregorius IX. 192.
 Gregorius XI. 326, 352, 353, 358, 366, 564, 565, 571, 572.
 Grosteste, bishop of Lincoln 99, 100, 184, 350, 468.
 Haule see Johannes.
 Hebraei (Hebrei) 64, 93, 312, 406, 470.
 Helias 24, 93, 190, 457, 467, 520.
 Hely 222, 255, 257, 278, 283.
 Henricus de Gandano 283, 317, 318.
 Hieronymus s. 39, 40, 41, 87, 251, 300, 362, 428, 432, 433, 516, 527, 579.
 Hispania 142.
 Hispaniensis captivus see Dene, comes de.
 Hostiensis 236, 494, 496, 517, 518, 519, 521, 522, 547, 567.
 Hugo de Sancto Victore 86, 91, 318, 378, 379, 380, 421, 422, 428, 516.
 Hugotius 224, 225, 518, 521, 522.
 Hus, Johannes 16, 25, 47, 69, 75, 76, 82, 92, 115, 117, 123, 140, 331, 336, 337, 338, 341, 343, 344, 345, 347, 349.
 Hysleparchiep. Cant. see Simon.
 Jacobus s. 24, 83, 172, 188, 470, 546.
 Jericho 60.
 Jeroboam 457.
 Jerusalem 3, 8, 15, 18, 49, 60, 84, 154, 259, 377, 420.
 Jerosolimitana ecclesia 389.
 Jesabel 198.
 Jesuani 400.
 Indi 32.
 India 290.
 Innocentius papa 93, 228, 550.
 Joab 143, 144, 145, 272.
 Job 23, 24, 32, 252, 312, 419, 470, 527, 534, 566.
 Johannes Baptista 137, 179, 198, 323, 351.
 Johannis Evangelista 35, 172, 180, 183, 189, 195, 196, 301, 314, 361, 438.
 Johannes Damascenus 63.
 Johannes de Deo 14.
 Johannes XXII. 81, 362, 581.
 Johannes XXIII. 333.
 Johannes rex Angliae 354.
 Johannes dux Lancastriae 266.
 Johannes Haule 142, 143.
 Johannes Gransonii 332.
 Johannes de Howeden 101.
 Johannes Monachi 419.
 Johannes (?) 549.
 Jonas 329.
 Joseph 24, 546.
 Josue 24.
 Isaac 24, 403, 470, 564.
 Isidorus 13, 86, 111, 112, 118, 243, 244, 251.
 Ismael 82, 83, 403, 470.
 Israel 113, 284, 330, 400, 402, 403, 483, 486, 546.
 Israelita 113, 400, 402, 403, 470.
 Iudaea 8, 15, 154, 290.
 Iudaei 4, 6, 15, 71, 102, 229, 252, 431, 470, 474, 529, 548.
 Iudas see Scarioth.
 Iudas Macchabaeus 540.
 Kenmerton (Kemerton) 47.
 Lancastriae dux, see Johannes.
 Langham see Simon.
 Lateranense palacium 361.
 Latini 576.
 Latinorum ecclesia 93.
 Laurentius 369.
 Lazarus 544.
 Leo papa 9, 191.
 Leonardus s. 368.
 Levi 127.

- Levitae 147, 284, 372.
 Ligures 349.
 Lincolnia 468, 491.
 Lincolnensis, see Grosteste.
 Linus 211.
 Lombardia 217.
 Londonia 142.
 Lucifer 309, 350.
 Lumbardia see Lombardia.
 Lyle, see Thomas of.
 Macedonius 347, 454.
 Machomet 517.
 Magister Historiarum, see Petrus Comestor.
 Manichei 484, 521.
 Maria Magdalena 471.
 Martha 471.
 Mattusalem see Methusalem.
 Medorum satrapae 260.
 Melchisedech 320.
 Methusalem 553.
 Michael 39, 350.
 Mons apud Pragam 359.
 Moyses 24, 82, 143, 241, 470, 546.
 Naboth 198.
 Nabuchodonosor 260, 261, 274, 312, 329, 369, 370, 377, 534.
 Nazarenus 16.
 Nicolaus II. 298, 549.
 Nicolaus III. 171, 206, 229, 549.
 Nicolaus diaconus 365.
 Nicolaus Putanensis 320, 321, 322.
 Ninivitee 244, 329.
 Noe 12, 24, 82, 470, 527.
 Normanni 217, 278.
 Oldcastle, Sir John 47.
 Ophni 355.
 Orientalis ecclesia 362.
 Origenes 524.
 Oxonia 15, 371, 374, 499.
 Paulus s. 15, 32, 34, 36, 37, 114, 139, 180, 182, 183, 211, 252, 263, 264, 280, 281, 380, 387, 415, 465, 469, 511, 544, 557.
 Paulus 573, 582.
 Pelagius 186.
 Petrus s. 9, 12, 13, 15, 22, 23, 26, 27, 28, 30, 34, 35, 36, 76, 86, 87, 111, 114, 139, 140, 146, 165, 174, 175, 178, 183, 186, 188, 198, 205, 206, 207, 211, 256, 273, 285, 300, 310, 313, 314, 315, 316, 317, 322, 323, 326, 328, 353, 363, 365, 368, 387, 395, 399, 407, 415, 424, 425, 465, 469, 470, 509, 526, 529, 552, 556, 557, 561, 562, 563, 567, 568, 575, 578.
 Petrus 256, 368, 436, 509, 529, 573, 582, 574, 540, 557.
 Petrus Abaelardus 343.
 Petrus albus 30.
 Petrus Comestor 163, 164.
 Petrus clericus 256.
 Petrus musicus 30.
 Philippus 34.
 Phinees 255.
 Phitonissa 466.
 Photiniani 484.
 Pilatus 424.
 Polycarpus 87.
 Porphyrius 401, 402.
 Praepositivus 493, 494.
 Praga 359.
 Rachel 83.
 Ranconis see Adalbertus.
 Raymundus, nepos Gregorii XI. 366.
 Rebecca 470.
 Recab 248.
 Recabidae 248.
 Remus 400.
 Richardus II. rex Angliae 142, 143, 151, 152, 270, 332.
 Richardus Shakille 142, 143.
 Richardus de S. Victore 72, 73, 74, 77, 417.
 Roffensis episcopus 354.
 Roma 7, 14, 15, 16, 113, 157.
 Romana ecclesia 13, 14, 15, 16, 20, 26, 28, 37, 38, 42, 44, 58, 85, 86, 87, 88, 92, 93, 96, 115, 183, 191, 194, 232, 233, 298, 299, 353, 362, 391.
 Romana curia 257, 330, 332, 354, 357, vide et Rom. pontif.
 Romani 401, 425, 426.
 Romanum imperium 299, 320, 324, 325.
 Romanus 113.
 Romanus pontifex (papa) 5, 7, 14, 15, 16, 17, 19, 25, 26, 28, 29, 30, 31, 32, 33, 34, 35, 36, 37, 38, 66, 68, 76, 77, 84, 87, 88, 89, 92, 93, 94, 95, 96, 112, 114, 115, 130, 135, 191, 194, 253, 254, 275, 310, 320, 323, 324, 325, 326, 327, 330, 338, 351, 352, 353, 354, 355, 356, 357, 358, 361, 366, 369, 380, 382, 385, 386, 387, 460, 464, 465, 491, 561, 562, 563, 564, 565, 566, 567, 568, 569, 570, 571, 572, 573, 574, 575, 581.
 Romulus 400, 401.
 Salomon 10, 97, 125, 136, 143, 144, 145, 146, 272, 383, 447, 471.
 Samaria 35.
 Samaritanus 60.
 Samuel 466, 467.
 Sara 470.
 Saxones 217, 278, 331, 336.
 Saul 262, 466.
 Scarioth 83, 114, 139, 140, 152, 177, 183, 326, 333, 353, 424, 425, 427, 430, 442, 443, 444.
 Sem 70.
 Sergius monach. (papa) 290, 333, 517.
 Shakille, see Richardus.
 Silvester I. (papa) 194, 195, 300, 305, 318, 319, 322, 323, 327, 328, 359, 361, 362, 363, 364, 367, 368, 369, 370.
 Simon summ. sac. 548.
 Simon magus 83, 178, 462, 463, 568.
 Simon Hyslep, archiep. Cant. 371.
 Simon Langham 371.
 Sinai 433.
 Sodoma 294, 374.
 Sodomi 152.
 Stephanus s. 114.
 Templarii 332.
 Tewkesbury 47.
 Thebaica legio 39.
 Theotunici 197.
 Thomas apost. 32, 369.
 Thomas Aquin. 57, 58, 59, 60, 63, 70, 77, 78, 88, 164, 283, 369, 415, 416, 432, 433, 495, 496, 498, 506, 507, 509, 523, 551, 552, 553, 563, 564, 579.
 Thomas Cant. 199, 310.

<p>Thomas, see Bradwardine
 Thomas de Lyle 332.
 Ticonius 4, 120, 121, 409.
 Timotheus ap. 51, 181, 302.
 Titus 426.
 Tobias 276, 478, 541.
 Toletanense concilium 452, 544.
 Traianus 531, 533, 534.

 Vespasianus 426.
 Vincentius ep. 12.
 Universitas Oxoniensis, see Oxonia.
 Volusianus 173.</p> | <p>Urbanus VI. 37, 38, 87, 352, 358.

 Walsingham 47, 217, 332.
 Westmonasterium 142, 143, 146, 155, 159, 174, 175, 204, 205, 230, 231, 244, 252, 270, 273.
 Wilhelmus I. (conquestor) 278, 331.
 Wilhelmus de St. Amore 555.
 Wilhelmus Bateman 332.
 Wilhelmus Duranti 555.
 Wilhelmus de Mone Laudano 555.</p> | <p>Wilhelmus theologus 555, 556, 563.
 Worcestershire 47.
 Wyclif 4, 43, 124, 142, 162, 255, 257, 258, 266, 273, 288, 337, 342, 344, 347, 348, 349, 350, 408, 422, 461.
 Wyntoniensis dominus 370, 371.

 Ysaac see Isaac.
 Ysmahel see Ismael.

 Zacharias 425, 447.
 Zebedei filii 169, 170, 179.</p> |
|---|--|---|

Corrections.

Pag. 4 line 3 for de doctrina christina read De Doctrina Christiana.
 (Similia et in pluribus locis seqq. lector emendet.

" 55	" 34	" ib. Codd. read 13. Codd.
" 101	" 35	" Correx. read Correx.
" 125	" 1	for 145 ^e read 145 ^d .
" 282	" 35	read: A in marg.
" 370	" 10	" 180 ^e .
" 389	" 31	for Retraccionum read Retractacionum.
" 410	" 11	for 185 read 185 ^d .
" 417	" 1	for 186 read 186 ^e .
" 451	" 36	" itis read it is.

